www.nanafghan.com

Yoon Cultural Foundation
يون کلتوري يون

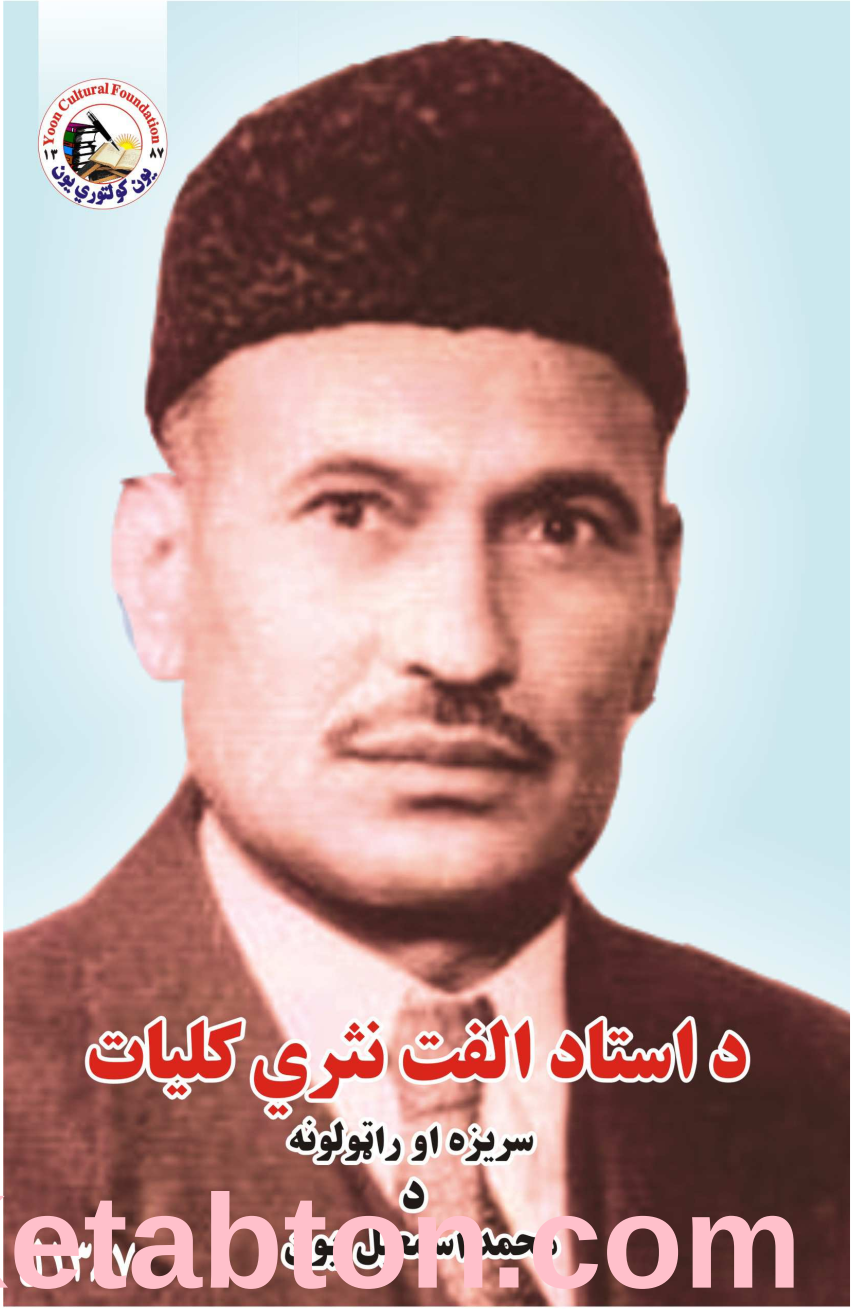

د استاد الفت نثري کليات

سريزه او راټولونه

د

[illegible]

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الفت نثري کليات

سريزه او راټولونه

د

محمد اسمعيل يون

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	د الفت نثري کليات
راټولوونکی:	محمد اسمعیل یون
خپرندوی:	یون کلتوري یون
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
لومړی چاپ:	۱۳۷۰ل کال
دويم چاپ:	۱۳۷۸ل کال
درېیم چاپ:	۱۳۸۷ل کال
د راټولوونکي پرله پسې نومره:	(۴)
د خپرندوی پرله پسې نومره:	(۴)
کمپوزر:	اسدالله توپان
ډیزاینر:	ضیاءالرحمن ضیاء

نیولیک

سرلیک	مخ
د دریم چاپ سریزه	۱
یادون	۴
سریزه	۹
غوره نثرونه:	**۶۴**
د پردې خبرې	۶۵
لاروی	۶۶
ژوند	۶۷
نوی نسل	۶۸
لوی او وړوکی	۶۹
د شاعر تحفه	۷۱
خدمتګار	۷۲
عقل	۷۳
پوهه او هوښیاري	۷۶
احمق څوک دی؟	۸۲
نوی درس	۸۸
درې کاله	۹۰
قوي او ضعیف	۹۴
ښه ګټه	۹۷
د اختر په ورځ	۹۹
خاني لاړه	۱۰۲
یوازې	۱۰۳
فاتح	۱۰۴
لباس	۱۰۶
خیرات	۱۱۲
د زیارت ډیوې	۱۱۴
د مزار لوحه	۱۱۵
لیاقت	۱۱۶
کوچنیان	۱۲۱
جګ برجونه	۱۲۴
حقیقت	۱۲۶
لویه خدایه	۱۲۹
ماشومان	۱۳۱
شعر او ادب	۱۳۲
د ادب راز	۱۳۷
نوی کال	۱۴۰
زما د لاس نیالګیه!	۱۴۳
د فکر پالونکی	۱۴۵
د ژوند نغمه	۱۴۶
نوی فکر	۱۴۸
زوړ فکر	۱۵۰
ناداني او ناداري	۱۵۱
سیند	۱۵۳
عقیده	۱۵۶
عمل	۱۵۷
عبادت او دعا	۱۵۸
بې زړه	۱۶۰
ملک او ملا	۱۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر ۱۲۳
سبا ۱۲۴
د پسرلي گله! ۱۲۷
درمې خاونده! ۱۲۹
بې گناه بندي ۱۷۱
نظر لالا ۱۷۳
جبر او اختيار ۱۷۸
د خان واده ۱۸۴
غم او خوشحالي ۱۸۵
اخلاقي اساس ۱۸۹
ښه او بد ۱۹۲
پخوانۍ ډيوې ۱۹۴
انتخاب ۱۹۷
د عقل برخه په ژوندانه کې ۲۰۲
حسابي خبرې ۲۰۵
شعر او فلسفه ۲۰۲
ولاړې اوبه ۲۰۷
ښه حاکم ۲۱۱
ليکوالي املا او انشا: ۲۱۲
دوه دهقانان ۲۱۳
دوه جنازې ۲۱۲
مليت او ملي استقلال ۲۱۸
ملي يووالی ۲۲۴
ژوند ۲۲۵
مترقي ژوند ۲۲۷
د خلکو نظر ۲۳۰
د حق اظهار ۲۳۵
ډار ۲۳۷
حقيقت ۲۴۰
زما نظر ۲۴۲
عشق او هوس ۲۴۴
مضر احتياط ۲۴۹
حاکمانو ته وايم ۲۵۳
مليونر خيراتخور ۲۵۷
گرانه ليکواله! ۲۲۰
بله ډيوه: ۲۶۶
خپله ژبه ۲۲۷
خپل مليت ساتل ۲۷۰
حرکت او ويښتوب ۲۷۵
لوئيدل او جديت ۲۷۸
پوره ژوندون ۲۸۲
د ژوند مقصد ۲۸۷
گټل ۲۹۲
زړه او سترگې ۲۹۵
زړه دې پېژنم ۲۹۸
حقيقت ۳۰۰
د محبت رڼا ۳۰۳
شعر او ادب ۳۰۵
شاعر او عالم ۳۰۷
د تورې رڼا ۳۱۳
کورنۍ مرغه ۳۱۹
خوږ ژوند ۳۲۱
څه ليکل يا ليک پوهه: ۳۲۴
دعا ۳۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحم وکړه! ۳۲۷
سوداګره! ۳۲۹
خلک وپېژنئ! ۳۳۰
د کوم ځای دی؟ ۳۳۳
کوم یو ښه دی؟ ۳۳۵
وښیه څوک دی؟ ۳۳۶
رشوت خوره! ته راپه یاد شوې ۳۳۷
سیاست ۳۳۸
خلک څه وایي؟ ۳۳۹
څوک وایي؟ ۳۴۱
څه وکړو؟ ۳۴۲
ووېرېږئ او مه وېرېږئ! ۳۴۷
استاذ ویل ۳۴۹
عجیب انسان ۳۵۱
خان لالا ۳۵۲
رشوتونه ۳۵۳
د متملقینو منطق ۳۵۴
د ښځو ډار ۳۵۵
موږ په چا پسې نه ځو ۳۵۶
په خرو کې هم الفت شته ۳۵۷
د رجب خان دعوتنامه ۳۵۸
نتیجه یعنې څه؟ ۳۵۹
انسان یعنې څه؟ ۳۶۱
خوشحالي او غم ۳۶۳
ارزو ۳۶۶

اجتماعي نظریات:

۳۶۸
فکر ۳۶۹
کار او عمل ۳۸۰
له کار سره علاقه ۳۸۸
عقیده ۳۹۱
اخلاق ۳۹۳
تعلیم او تربیت ۳۹۷
ذوق ۴۰۰
خیال ۴۰۳
حرص او عشق ۴۰۶
د مشرانو عشق ۴۰۹
یوازېتوب ۴۱۳
زه او ته ۴۱۷
سترګې مه پټوئ! ۴۱۹
د زمانې تعبیر ۴۲۳
برابر نه دي ۴۲۶
د اسلام دردمنو! ۴۲۹
د سبا فکر ۴۳۱
پخوانۍ ډیوې ۴۳۳

ادبي بحثونه:

ادب ۴۳۸
د ادب د کلمې تاریخ ۴۳۹
د ادب تعریف ۴۴۰
د ادب تقسیم ۴۴۱
شعر ۴۴۲
شعرد خوشال په نظر کې ۴۴۴
شعر د حمید په نظر کې ۴۴۷
شعر د شیدا په نظر کې ۴۴۸
شعر د علي خان په نظر کې ۴۴۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژوند کې د شعر او ادب اغ ۴۵۱
د ادب تاثیر پر اسلامي فقه ۴۲۹
صریح او کنایه ۴۷۲
ظاهر، نص مفسر، محکم ۴۷۳
د استثنا بحث ۴۷۵
لغوي تدقیق ۴۷۷
د ابن زبعري د اعتراض ځواب ۴۷۹
د ادب بڼه او ګاڼه ۴۷۹
فصاحت ۴۸۱
بلاغت ۴۸۲
عواطف ۴۸۳
د عواطفو صدق ۴۸۳
د عواطفو تجلي او ظهور ۴۹۷
د عواطفو ثبات او نه رالوېده ۴۹۸
خیال ۴۹۹
مبتکر خیال ۴۹۹
مصور خیال ۵۰۱
مفسر ۵۰۲
تمثیل ۵۰۲
عامیانه بلاغت ۵۰۸
د پښتو ځو لنډۍ ۵۱۲

نوی سبک او نوی ادب:

د خدای قانون ۵۲۰
د کار فکر ۵۲۱
زه خبر نه وم ۵۲۳
د خیر خاوند ۵۲۵
دیموکراسي ۵۲۲
عشق ۵۲۸
عمل ۵۳۰
د ایمان ځای زړه دی ۵۳۱
زموږ باغ ۵۳۲
بې تمیزي ۵۳۳
د ظالم فلسفه ۵۳۴
دستورالعمل ۵۳۵
اصلي غل ۵۳۷
د غلو منطق ۵۳۸
د غلو ډیوه ۵۴۰
د حاکم اشتباه ۵۴۱
څه لري او څه نه لري ۵۴۲
آمر او مامور ۵۴۳
توره پرده ۵۴۵
د ژوند نغمه ۵۴۲
خوشالي ۵۴۸
لوړ خیالونه او ژور فکرونه: ۵۴۹
ازادي ۵۵۰
اجتماعي عیبونه ۵۵۲
ګل ویل ۵۵۳
شپېږ زره کاله پخوا ۵۵۴
حضرت محمد (ص) ۵۵۲
له مرګه نه وېرېږم ۵۵۸
د غم خوښي ۵۵۹
د ژوند لوبه ۵۶۰
پوهه ۵۶۰
هر چا وځورولم ۵۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما ترانې ۵۲۱
د هوسونو مرګ ۵۲۲
د شاعر حال ۵۲۳
شاعر ته ۵۲۴
ادب ا و محبت ۵۲۵
د حقیقت اظهار ۵۲۵
پیغمبر ۵۲۶
د نېکانو ارمان ۵۲۷
قبر او ګل ۵۲۸
افتخار ۵۲۹
څه غواړم ۵۷۰
د بډای فقر ۵۷۱
هېرول ۵۷۴
له هرچا نه لرې ۵۷۵
د شاعر خوشبختي ۵۷۵
تسلي ۵۷۶
هابیل او قابیل ۵۷۶
سخاوت ۵۷۸
بې اسرې ۵۷۸
خلک او شاعر ۵۷۹
انسان ۵۸۰
په انګلیستان کې ۵۸۱
غویې ۵۸۲
د ټاګور نغمې ۵۸۳
شاعر او پرښته ۵۸۶
غم او خوشالي ۵۸۹
پارلمان ۵۹۰
ژوند ۵۹۰
قوت او جرئت ۵۹۱
تاریخ ۵۹۱
لوړه پایه ۵۹۱
بدبختي ۵۹۲
عقل ۵۹۲
ترقي او تکامل ۵۹۳
د ژوند ضروري شرطونه ۵۹۳
علم او اخلاق ۵۹۴
فکر او احساسات ۵۹۵
تمسخر او ترحم ۵۹۶
د خلکو انتظار ۵۹۷
خطرناک ۵۹۸
د ژوند مخ او څټ ۵۹۸
لېونتوب او حماقت ۵۹۹
په ځان باور ۵۹۹
تعصب ۶۰۰
ځان وپېژنه! ۶۰۱
شخصیت ۶۰۲
بقا ۶۰۳
کب ۶۰۳
هغه چې دنیا ته رانغله ۶۰۴
څنګه به یو؟ ۶۰۵
ستاسو فکر ۶۰۵
که طبابت ترقي وکړي ۶۰۶
څه غواړئ؟ ۶۰۷
پوه او ناپوه ۶۰۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرګ	۲۰۸	اجبار او اختیار	۲۱۸
روح	۲۰۹	عقل او زړه	۲۱۹
افلاطون	۲۱۰	کینه او مینه	۲۱۹
زموږ پوهه	۲۱۱	احتمالي مصیبت	۲۱۹
بدې خبرې	۲۱۱	لیاقت لرل	۲۲۰
انساني سلوک	۲۱۲	لوی خلک	۲۲۰
انساني کمال	۲۱۲	اجتماع	۲۲۰
د فکر روزنه	۲۱۳	د جنګ احساس	۲۲۰
ښکلېتوب	۲۱۳	نجیبه غریزه	۲۲۱
ښایست	۲۱۳	شهرت او شرافت	۲۲۱
سیاستمدار	۲۱۴	هدیه قبلول	۲۲۱
غولول	۲۱۴	هېرول	۲۲۲
فکر په شعر کې	۲۱۴	ځان غوښتنه	۲۲۲
بدبختي او شعر	۲۱۴	مکررات	۲۲۳
عشق او سعادت	۲۱۵	نېکي	۲۲۳
پوهه او عشق	۲۱۵	د طبیعت قوانین	۲۲۵
ښوونځی	۲۱۵	انساني تکلیف	۲۲۶
د فکر پانګه	۲۱۶	ژوند	۲۲۷
معرفت	۲۱۶	هېرول	۲۲۸
علم او علما	۲۱۶	حکمت او سعادت	۲۲۹
ځان ښودل	۲۱۶	انشاء	۲۳۱
د ښه کار علت	۲۱۷	مطالعه او تفکر	۲۳۱
تاج او قلم	۲۱۷	خوی او خصلت	۲۳۳
مطبوعات او تاریخ	۲۱۷	دوستانه مناسبات	۲۳۴
حکومت او روزنامه	۲۱۷	بدي او ضرر	۲۳۴
د ځان سعادت	۲۱۸	لویه اشتباه	۲۳۵
ځان مسعود ګڼل	۲۱۸	افتخار	۲۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

غضب او شهوت ۶۳۶
دوستي ۶۳۷
ښکلا ۶۳۹
وحشي او مدني انسان ۶۴۰
کابل مجله: ۶۴۱
ستا شان ۶۴۲
له مدرسې نه ایستل ۶۴۴
انسان څه غواړي؟ ۶۴۵
کارونه ۶۵۲
وده او تکامل ۶۵۶
ماشومان ۶۵۸
ریاکاران ۶۵۹
د شپنو کېږدۍ ۶۶۶
د قضاوت شعور ۶۶۸
بختوره ۶۷۱
ځان ساتل ۶۷۴
کټوری ۶۸۰
د شاعر مقام ۶۸۳
څنګه ژوند کوو؟ ۶۹۰
کورنۍ ۶۹۶
فکرونه هم تغیر مومي ۷۰۲
شاعرانه خیال ۷۰۶
تیاره او رڼا ۷۰۸
بله دنیا ۷۱۰
د بشریت قافله او منزل مقصود ۷۱۲
د محبت لېوال ۷۱۵
پوهه او معرفت ۷۲۰
د زړه پوښتنې ۷۲۹
د ژوندانه روح ۷۳۰
د مشرانو عشق ۷۳۳
ستر قوت ۷۳۹
له کار سره علاقه ۷۴۶
د پوهې غرور ۷۵۲
عقل، قانون، غرایز ۷۵۸
اجتماعي نظام ۷۶۶
د ځان مینه ۷۷۴
افغان جریده: ۷۸۳
د خان ناظر ۷۸۴
کمیت پېژندنه ۷۸۷
اداري سیاست ۷۹۰
اشتباه ۷۹۵
خان او بډای ۷۹۶
ولس جریده: ۸۰۱
څنګه حاکم؟ ربښتیا وایم ۸۰۲
فکر او کار ۸۰۵
وطن ۸۰۷
ملت ۸۱۰
حقیقي غل ۸۱۳
بندیوانه ۸۱۵
اصلاح ورځپاڼه: ۸۱۹
ملي ناموس ۸۲۰
نوې رڼا: ۸۲۲
پښتون د ملت نوم دی د قام نوم نه دی ۸۲۳
د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه ۸۲۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دریېیم چاپ سریزه

(۱۳۶۷-۱۳۷۰) کلونه، زه د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي محصل وم، دامهال دا فکر را سره و، چې زه باید دا استاد الفت نثري کلیات راټول کړم. نږدې دوه کاله مې پرې کار وکړ، د ۱۳۷۰ل کال په بهیر کې یې پر بشپړاوي بریالی شوم.

د همغه کال په وروستیو کې مې په ډېرو منډو ترړو ددې امکانات پیدا کړل، چې دا اثر د دولت په امکاناتو چاپ کړم. هغه وخت له چاپ څخه زما مقصد دا و، چې دا اثر له مرګه وژغورل شي، ځکه ټولو دا اټکل کاوه، چې نظام د ړنګېدو یا بدلون په حال کې دی اودا هم څرګنده وه، چې ګډوډي به رامنځته کېږي.

د ۱۳۷۱ل کال د ثور پر ۲مه نېټه کتاب چاپ اود دولتي چاپخونې په یوه خونه کې کېښودل شو، دوه درې ورځې وروسته پر دولتي چاپخونې توغندي ولګېد او هر څه لوټ په شول، خو د خدای(ج) په فضل، دا کتاب یو چېرته په یوه ګوټ کې خوندي پاتې شوی و. دا چې څه ډول مې دا کتاب ترلاسه کړ، دا یوه اوږده کیسه ده. خوشاله پر دې وم، چې کتاب له مرګه ژغورل شوی و. ۸ کاله وروسته (۱۳۷۸ل کال) په پېښور

کې د پښتو ټکره خدمتګار او د دانش خپرندویه ټولنې مشر (اسدالله دانش) مانه هیله وکړه، چې زه غواړم دا کتاب له سره چاپ کړم، خو که څه نوې زیاتونې هم په‌کې وکړې. د هغه په وړاندیز مې د استاد الفت ځینې نورې لیکنې هم په‌کې زیاتې کړې او هغه دا کتاب د تېر په انډول دا ځل ډېر ښکلی چاپ کړ. تر هغه وروسته د همدې دویم چاپ له مخې دا کتاب بیا هم چاپ شو، خو دې سره سره د څو کلونو په ترخ کې ددې کتاب د چاپ بیا بیا غوښتنه کېدله. اوس چې ما خپل او زما په زیار

د نورو لیکوالو راټول شوي اثار له سره چاپول او دانټرنیټ څپو ته مې سپارل، نو ددې اثر بیا چاپ مې هم ډېر ضروري وګڼه، دلته لازمه او ضروري بولم، چې د هېواد له پیاوړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر ښاغلي صديق کاوون څخه مننه وکړم، چې ددې اثر لومړي چاپ کې يې د زړه له تله همکاري وکړه، که پر هغه وخت، د کاوون صيب همکاري نه وای، نو خدای(ج) خبر، چې دا اثر په دې ښه تر موږه رارسېدلای وای. په دويم ګام کې له ګران اسد دانش څخه مننه کوم، چې دا اثر يې د دويم ځل لپاره، تر پخوانۍ ښې ډېر ښه چاپ کړ او تردې دمه يې راورساوه. د ګران ورور، ځوان او ځيرمن ليکوال سيد نظيم سيدي خو لا ډېر منندوی يم، چې ددې اثر دواړه چاپي ښې يې يو بل سره پرتله کړې، په دقيق ډول يې کمپوز او ايډېټ کړې او د تېرو دواړو چاپونو املايي او چاپي تېروتنې يې په پوره زغم او دقت سمې کړې، دغه راز قدرمن انجنيرصيب حاجي نصيب احمدي د زياتې مننې وړ دی، چې ددې اثر د درېيم چاپ لګښت ته يې اوږه ورکړه. په پای کې يو ځل بيا له ټولو هغو دوستانو څخه، چې دا اثر يې په بېلابېلو ښو تر دې دمه راورساوه، مننه کوم، کور ودانی ورته وايم، د لوی خدای(ج) له درباره هيله لرم، چې زموږ د ژبې او ملت ټول تاريخي، هنري او علمي اثار، د زمانې له ډول ډول توپانونو خوندي وساتي.

په مينه او درناوي

پوهندوی محمد اسمعيل يون

ارګ، د جمهوري رياست ماڼۍ

د ۱۳۸۷ل کال د کب ۲۳مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادون

...زه ساقي يم.

خو ساقي د مرګ او ژوند زړو شرابو،

خو هرچاته په هرځای کې او په هر وخت کې نا اشنا دی.

(شهيد مجروح)

موږ په يوه جالبه او د حيرانتيا وړ زمانه کې ژوند کوو، د دغې زمانې هره خبره، هره کتنه! بالاخره هر ډول احساس، انسان هغه لوړو او هغه پړاو ته لاربښوونه کوي، چې هلته دې د نېکمرغۍ وزرونه پرانيزي او سوکاله دې شي. تر اوسه په ټوليز لحاظ چا داسې نظام او جوړښت، چا داسې ټولنيز تړون او قانون نه دی په ګوته کړی، چې هغه به د دغه اواره او په ژوند بې ګودره انسان لپاره تلپاتې خندا ورپه برخه کړي. زموږ زمانه د برلاسۍ زمانه ده، زموږ په زمانه کې د ماشين ستم برلاسی دی او زموږ زمانه د ظاهري سترګو زمانه ده، په هغه زمانه کې يوازې هغوی ته شان وشوکت ورپه برخه دی، چې لباسي تظاهر، لباسي ايمانداري، لباسي عبادت يې د کړو وړو او ځرګندونې ځانګړتيا ده.

په داسې چاپېريال کې هغوی، چې د ((معنويت)) په سمندر کې د خپل اندوژوند بېړۍ چلوي او په هغه پراخ بهير کې يې د نېکمرغۍ ساحل ته په امن رسوي، ډېر رنځونه ګالي او له ډېرو بدمرغيو سره مخامخ کېږي، ځکه چې د ((معنويت)) د نړۍ فتح کول تر هر څه دمخه يوه اوچت معنوي غرور ته اړتيا لري، که دا ښکلې ناوې، دا ښکلی پسول ونه لري، نو بيا يې د ښايست او ښکلا په باب خوله تناکې کول، د ظالم واکمن د عمر د اوږدوالي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله ده. په هر ډول هغه انسانان، چې د خپل ژوند اوږد بهیر، د معنویت په ناپایه سمندر کې، په لویه حوصله تېروي، هغوی لوی انسانان دي، چې په هغو لویو کسانو کې یو هم زموږ د زماني او زموږ د معنوي اروا پر رمز پوهېدلی انسان ، استاد الفت دی!

نن سبا زموږ په فرهنگي چاپېریال کې د ((الفت)) کلمې خپل رښتینی مفهوم د کلمې په رښتینې مانا سره تر لاسه کړی دی. اوس د الفت د کلمې اړیکي د هرې ورځې په تېرېدو سره د هغې له ظاهري څېرې(گل پاچا) سره کمزورې کېږي او الفت د زړونو او فکرونو د معنویت اوچتې څوکې ته ځان رسوي، ځکه چې گل-پاچا ددغې اوچتې مرتبې په ارزښت ان هغه وخت پوه و، چې ملگرو یې ورته ویلي وو:

الفت صیب وگوره په خرو کې هم الفت شته.

هو، لکه چې زه په تاسې کې یم.

د نظر خاوندانو پر وړاندې د الفت په باب دا ټکی روښانه دی، چې الفت زموږ د رنځونو د پېړۍ لیکوال او شاعر دی. دا پېړۍ په عمومي لحاظ داسې راغله، چې د هغې په زړه کې بیا هم په خوب ویده ملتونه قرباني شول. لویدیځ په ټوله ځواکمنۍ سره په دې برخه کې هلې ځلې وکړې، چې پر وروسته پاتې ملتونو باندې خپل فرهنگي برلاسی هم وساتي. ددغې او هغې ایډیولوژۍ تر طلسم لاندې یې ان د خوارو ملتونو فرهنگي بهیر ته هم زیان ورساوه، ددغه ځپاو پر وړاندې له ژوندیو لیکوالو او شاعرانو پرته، څوک له کښېلې تورې سره ونه دربدل، ځکه چې هر چا یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوري ته د خوشبينۍ په خاطر پر خپلو خولو لاسونه ونيول، الفت په دغه مهم پړاو کې د افغاني ټولنې، افغاني احساس او رښتيني غرور ښېلگه شو. ده وکولای شول، چې خپله ټولنه رابيداره کړي، ده وکولای شول، هغه دردونه په ډاگه کړي، چې انساني احساس له هغه څخه فريادونه کوي او ده وکولای شول، چې افغانان د ملي او نړيوال فرهنگي اوسياسي ستم پر وړاندې، د يوه واحد ځواک په توگه بيدار وساتي. دومره فريادونه، چې ده په شلمه پېړۍ کې د پښتنو د يووالي، ازادۍ، فرهنگي برلاسۍ او پښتني کلتور د ودې په برخه کې کړي، هغه له هغو فريادونو سره يو شی دي، چې ننگيالي او توريالي خوشال خان په خپل عصر کې اوچت کړي وو. ځکه نو دی زموږ د عصر خوشال خان دی. له همدې کبله موږ دا ويلای شو، چې الفت لوی انسان دی. شاندل وايي: «کله چې يو لوی انسان پېژنو او په دې پوهېږو، چې هغه پر ژوند برېمن راڅلېدلی دی، د هغه روح زموږ په کالبد کې ځای نيسي، له هغه سره ژوند کوو او دا حالت موږ ته د بياځلې ژوند حيثيت لري». موږ چې الفت يادوو، دهغه تر يادون دمخه د هغه روح له موږ سره ملگرتيا کوي او زموږ معنوي لارښوونه کوي.

د الفت په باب يو ټکی باید له یاده ونه باسو، هغه دا چې دی ليکوال دی، شاعر دی، ولې دده ليکوالي او دده شاعري تر هر څه دمخه، دده د اجتماعي ټپ تر سيوري لاندې را ايجادېږي، په حقيقت کې دی د خپلې ټولنې د داسې دقيق او ژور فکر خاوند دی، چې دده په افکارو او ايجاداتو کې دده ټولنه او چاپېريال دومره دقيق مطالعه کېدی شي، چې د بر جزيي اړخونه يې هم په کې له پامه نه لوېږي. دی کولای شي، چې خپله ټولنه په اخلاقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لحاظ تشریح کړي او هغه معیارونه درته په ګوته کړي، چې هغه دده لپاره دلته د اخلاقي روزنې بنسټ جوړوي. دی په رواني لحاظ کولای شي، د خپل چاپېریال د انسان هغه غوټې، د خپلو افکارو په ساده جادویي الفاظو کې پرانیزي، چې هغه دهېڅ ډول جبر او فشار په وسیله طبعاً نه پرانیستل کېږي. دی پر دې ټکي کلک باوري دی:

چې انساني رڼا پیدا شي په مغزو کې د چا
هغه کوښښ کړي په عالم کې انسانان جوړوي

(دزړه وینا ۸۲ مخ)

که چېرې موږ الفت په لږ دقت سره مطالعه کړو، د هغه په افکارو کې یوازې زموږ د ادبي بهیر مطالعه د بحث وړ نه ده، بلکې الفت یوې بلې څېړنې او مطالعې ته هم اړتیا لري، چې هغه دده د اند وژوند فلسفه ده، هغه فلسفه، چې دده لیکوالي او شاعري د هغې لپاره کارولې ده، دا کار یوازې الفت نه دی ترسره کړی، بلکې د نړۍ ډېرو مهمو او نامتو مفکرینو هم دا کار کړی دی، وایي چې: ((نیچه له دې سره مینه درلوده، چې خپل نظریات په معما او داسې ډول وړاندې کړي، چې عادي لوستونکي د حیرانتیا په سمندر ور لاهو کړي...)) د استایفسکي په همدې ډول شهکارونه ولیکل، مارکس سره له دې چې دده نوم باید په ادبیاتو کې څوک وانخلي، مګر د هنر او ادب پر ارزښت ډېر ښه پوهېږي او شعر یې هم ویلی دی. دا ډول مثالونه خورا زیات دي، زموږ په عصر کې تر اوسه د الفت په باب نوموړي ټکي ته ډېر لږ کسان هم نه دي متوجه شوي. همدا وجه ده، چې تر اوسه موږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرڅه د الفت په باب لیکو، په هغو کې نوې خبرې ډېرې لږ دي. باید د الفت پېژندنې تګلاره یوازې د لیکوالۍ او شاعرۍ په بازار باندې پای ته ونه رسوو، د الفت پېژندنې مسئله د پوهې او څېړنو پرله پسې لړۍ او هلو ځلو ته اړتیا لري.

تفاوت لري حاصل کې هره ځمکه
ته دې خپل زړګي دکر دپاره ښه که
په کې وکره ښه تخم د الفت
نو به ووینې له هر چا محبت.

(د زړه وینا ۴۲ مخ)

نتیجه: ډېره موده وشوه، چې د الفت صیب نثري اثار سړي ته په سختۍ سره لاس ته ورځي، اوس چې د اطلاعاتو او کلتور وزارت د استاد الفت نثري کلیات، د ځوان شاعر او د پښتون د ځوان کاله د بریمن اسمعیل یون په سترېا او زیار خپروي، دا کار به زموږ د اوسني فرهنګي بهیر په ترخ کې یوه نه هېرېدونکې ملي او فرهنګي خاطره وي، ځکه:

خپل او پردي به په نظر د محبت لیدلم
په حقیقت کې د تمام کلي لیلا ومه زه
په ډېرو سترګو کې مې مینه د خپل ځان لیدلې
په زړه کې ګران د ډېرو خلکو په رښتیا ومه زه.

په درناوي
پوهنمل عبدالخالق رشید
کابل، ۱۳۷۰ل کال د سلواغې لومړۍ نېټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

داستاد الفت نثر، ژوند او اثار

" زمـا نـه چـې پرمـدار دکینـې راسـي
د کمـال پـر منـارو ټکـې پرېباسـي
ډېرکلونـه دي پـه کـارچې پـه دې ملـک کـې
بیا (الفت) غوندې شـیوا شاعر پـیدا شـي " (۱)

استاد ګل پاچا الفت د پښتو په معاصرو ادبیاتو کې د رانه زړه، ضمیر او وجدان خاوند، یو داسې ځلېدونکی مخکښ لیکوال دی، چې په نظم او نثر دواړو کې د استادۍ ترپولې رسېدلی دی. هغه دخپل ټول ژوند په اوږدو کې هر څه چې ولیکل، په زغرده یې ولیکل، په مینه یې ولیکل، د الفت په ورانګو یې ولیکل، انتقادي یې ولیکل او دهېڅ ډول تکلف او تصنع ګرد او غبار یې د لیکوالۍ پلو ګردجن نه کړ. په همدې وجه زموږ لیکوال هغه د خپل عصر(خوشال خان) بولي.
د استاد د همدغه ستر انساني کرامت، مینې، الفت، د نفس پاکۍ او تذکیې، پښتو، پښتونولۍ او انسانیت ته د خدمت دیوه اوچت معیار پایله وه، چې زما په زړه کې د هغه د تخلیقي نثرونو

---

(۱) پوهاند عبدالشکور رشاد، د الفت یاد، سرحدونو چارو وزارت د نشراتو ریاست، ۱۳٦۰ل کال، ۳۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کلیاتو د راټولولو تکل راوټوکېده او دخپلو ځوانو ملګرو په مشوره او مرسته مې ددې کار د سرته رسولو کار پیل کړ.

دلته غواړم په لومړي سرکې د استاد پر نثر تر خپله وسه لنډه رڼا واچوم او وروسته به یې پر ژوند او اثارو څه ناڅه په بشپړه توګه خبرې وشي، که څه هم زما په شان د یوه مبتدي لیکوال لپاره، د استاد پر نثرڅه ویل ګرانه خبره ده، خو هغه مینه او الفت، چې د الفت له نثرونو څخه زما په زړه کې راټوکېدلی، نه شم کولای پټه خوله پاتې شم، دلته یوازې د هغه څه بیان لازم بولم، چې د استاد له نثرونو څخه زما د فکراو ذهن د اخیستنې پایله ده.

((که څوک غواړي، چې د خلقت او فطرت په رمزونو او اسرارو پوه شي او په یوه شنه پاڼه کې د معرفت دفتر وګوري، خپل عقل، شعور او احساس دې په کار واچوي او د زړه سترګې دې وغوړوي. په یوه لاره ډېر خلک تېرېږي، مګر یو نیم په کې چېرته یوه ښکلې مرغلره پیدا کړي، چې د چا له امېله پربوتې او په خاورو کې پرته ده.)) [۱]

زموږ زمانه کې خو الفت د خلقت پر رمزونو پوه شوی، د زړه په سترګو یې دا رازونه لیدلي او د مینې، انسانیت او احساس مرغلره یې ترې راکښلې ده او بیا یې(د زړه دنیا) (د لوړ خیال او ژورفکر) په لوپټه کې تاوه کړې، چې اوس زموږ له مینې ډک زړونه ترېنه رڼا اخلي.

---

[۱] الفت لیکوالي، املا و انشاء پښتو ټولنه ۱۳۲۹ کال ۳۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((دانسان په وجود کې دوه شیه ډېرعزیز معلومېږي، چې یوه ته زړه او بل ته دماغ وايي.
له دماغ نه علم او فلسفه پیدا شوه، له زړه نه شعر او ادب.....
صبر، رحم، کرم، شجاعت، سخاوت د زړه کار دی، عشق او مینه په زړه کې وي)). [۱]

الفت هم خپلې د ((زړه وینا کې)) ((عالي افکار)) ننویستل،((ښه لمسون)) یې ترینه جوړ کړ، ((غوره اشعار)) شول، ((د ازادۍ پیغام)) لپاره ((د پسرلي نغمه)) شوه، په ((نوی سبک او نوی ادب)) یې ((غوره نثرونه)) ولیکل او زموږ لپاره یې ترې ((بله ډیوه)) جوړه کړه.

ورسره یو ځای یې د غریبانو له ملګرتیا، د عاجزانو او خوارانو له ورورۍ، د کاریګرو د لاس نیالګي، د خادمانو له خدمت، ظالمانو ته له بدکتلو، پر مظلومانو له ژړېدلو او له بدو کارونو څخه د پردې له اوچتولو نه لاس وانه خیست او د ژوند تر پایه یې د خپل دغه هوډ مزي ټینګ ونیول، ((کوم وخت یې چې اداري کارونه پرېښودل یوازېتوب ته وزګارشو، فقیرانه ژوند او د روحانیت جهان ته ورننوت، سپین کالي، سپینه خولۍ، نوراني مخ، خوږه موسکا، تسپې په لاس فقیرانه ژوند، د الفت نه ډکې خبرې! ده له خدایه غوښتل چې د فقیرانو او درویشانو په لباس کې له دنیا نه سترګې پټې کړي)). [۲]

---

[۱] الفت ،غوره نثرونه، پښتو ټولنه ۱۳۳۲ کال ۵۲ مخ.
[۲] محمد صدیق روهي. ادبي څېړنې، ننګرهار پوهنتون، ۱۳۶۰ کال ۹۸ – ۹۹ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الفت د ژوند تر پایه د خپلو خلکو په دردونو ودردېده او د زړه د درد ټولې خبرې یې له الفت نه به ډکو کلمو او تورو کې تاوې کړې او د کاغذ پرمخ یې موږ ته راوسپارلې. زموږ یو لیکوال هغه له لیف تولستوی سره ورته کوي: ((لکه څنګه چې لیف تولستوی ته د روسیې د انقلاب هنداره ویل کېږي هماغسې الفت د خپل ماحول د ټولنیزو جریانونو او مسلطو کلتوري ارزښتونو په منعکسولو کې ستر نقش لوبولی دی.))[۱]

الفت یو له هغو مخکښو لیکوالو څخه دی، چې د پښتو د معاصر ادب په ویښتایي پېر کې یې د ښکلي هنري نثر ماڼۍ تیاره کړه، د ښکلو الفاظو او رنګینو ماناوو شال یې ورپه سر کړ، د غوره نثرونو زړي یې په کې وټوکول او د تل پاتې ژوند په هیله یې د ښایست مرغلرې په کې وکرلې.

الفت د خپل ځلوېښت کلن ادبي ژوند په بهیر کې لږترلږه د پنځه دېرشو ادبي اثارو په منځ کې خپل درې تخلیقي نثري اثار: (بله ډیوه، نوی سبک او نوی ادب او غوره نثرونه) موږ ته راپرېښودل. د نثر یوه بېلګه به یې دلته راوړوو.

بې ګناه بندي

((پرېږدئ! پرېږدئ دا بې ګناه بندي پرېږدئ.

مه وېرېږئ د ده په ازادولو کې هېڅ خوف او خطر نه شته.

فساد او شرارت له ده څخه نه پیدا کېږي.

---

(۱) محمد صدیق روهي، ادبي څېړنې، ننګرهار پوهنتون، ۱۳٦۰ل کال، ۹۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده بندي کول لويه ګناه ده.

دی هغه يوسف دی، چې د بې ګناهۍ په سبب په زندان کې لوېدلی دی.

که دی له زندانه راوالوزي ستاسې آينده سنجولی شي او ستاسې د بلې ورځې غم خوړلی شي.

پرېږدئ! دا بې ګناه بندي پرېږئ.

که دی خلاص شو ستاسو انتظام به په ډېر ښه شان وکړي.

ستاسې وږي به ماړه کړي، ستاسې بربنډ به پټ کاندي.

تاسې دغه ښکلی موجود په تورو څاګانو کې مه غورځوئ.

په زندانونو کې يې مه اچوئ!

پرېږدئ دا بې ګناه بندي پرېږدئ!

دی به ستاسې د ګډو وډو او پرېشانه خوبونو صحيح تعبيرونه وکړي.

ډېرې سختې، مبهمې او مجملې غوټې به پرانيزي.

دی د راتلونکي حال پيشبيني کولی شي.

د طبيعت په رمزونو او اسرارو پوهېږي.

د جوي او فلکي اوضاعو اقتضارات ورته معلوم دي.

پرېږدئ پرېږدئ دا بې ګناه بندي پرېږدئ!

د ده په ازادولو باندې علم او پوهه زياتېږي.

وطن رڼا کېږي او ړانده بينا کېږي.

دی له خپلو جفا کارو ورونو سره هم ښه سلوك کوي.

دی ډېر پېچومي اوارولی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ډېرې کرېږ سمولی او ډېر مشکلات حل کولی شي.
ما خوب لیدلی، چې دا بندي خلاصېږي او د سلطنت په کرسۍ کېني.
ښه فکرو کړئ.
دا بندي څوك دی.
پس له ډېره فکره وایم
فکر دی فکر!)) [1]

لوی استاد پوهاند علامه عبدالحی حبیبي د الفت نثر او نظم دواړه شعر بولي او وايي:

((د پښتو ادب چې په خپل سمسور بڼ کې یو ښکلی او رنګین ګل غوړولی هغه بې له شکه((ګل پاچا الفت)) دی. دی فطرتاً شاعر و، شاعري او نازکخیالي په خټه ور اخښلې شوې وه. که به يې نظم لیکه هغه به ضرور خوږ، روان او له معانیو ډك و، خو نثر يې تر هغه لاښکلی، لطیف او په ګټورو نقطو پسوللی او ګټور و، هغه لفظي او ښکلې مانا وې، چې ده په منثورو ابداعاتو کې ځایولی سوای کټ مټ داسې وې، لکه سره اوډلی او پرله پسې شعر! د قلم رابطه يې یوازې له الفاظو سره نه وه، له زړه سره هم نغښتې وه، احساس او عاطفه يې دونې په ادبي تخلیقاتو کې نغښتله، چې هره ټوټه به يې یو عاطفي شهکار و.)) [2]

---

(۱) غوره نثرونه، ۸۲ مخ.
(۲) د الفت یاد، ۳-۴ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

«زما د الفت تر منظومې وينا د ده منثورې ټوټې خوږې دي. دی شاعر او فنان دی. د ده نثر هم شعر دی، خو نظم يې هغسې خوند، ښکلا او هغه جمال لري. دی د خاصو افکارو په پرورښت او تصوير کې استاد دی او نوي نوي نکات پيدا کوي، د ژوندانه اسرارو ته ملتفت دی، د طبيعت بسيط او پلن ډګر دده د مطالعې او غاير نظر جولانګاه ده.» [1]

کانديد اکاډميسين محترم محمدصديق روهي وايي: «د الفت نثر په حقيقت کې شعر دی... يو ځلې، چې څوك د الفت د کوم اثر په لوستلو پيل وکړي، نو د هغه مقناطيسي خاصيت يې نه پرېږدي، چې په اسانۍ سره ځان ترې خلاص کړي.» [2] او بيا د فرانسيس بيکن په هغو خبرو کې، چې د ليکوالو په باره کې يې کړي دي، د الفت موقف داسې ځلوي:

«ځينې د مېږيانو په شان ټول وخت دانې راټولوي، ځينې د غنو (عنکبوت) په څېر هر څه له ګېډې را وباسي او ځينې نور د مچيو په شان د ګلانو شيره راغونډوي او په شاتو يې بدلوي.

پخپله الفت په دغه وروستۍ کټګورۍ کې راځي.» [3]

اجمل خټك وايي: «پاچا صاحب يو لوی پښتون عالم او اديب شاعر دی، په نظم او نثر دواړو کې د دې دور په وړومبي صف کې په اوچتو سترګو او دنګه غړانګه مخکې روان دی.» [4]

---

(1) دجرګې مجله، ۱۳۶۷ کال، ۵ ګڼه ۱۶ مخ.

(2) د الفت ياد، ۱۴ مخ

(۳) د الفت ياد، ۱۳ مخ.

(۴) د الفت ياد، ۹۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محترم لیکوال کاندید اکاډمیسین محمد ابراهیم عطایي یې نثر د ویکتور هوګو له سبك سره ورته کوي: ((د ده نثر په ادبي ټوټو کې له یوه خاص سمبولیزم څخه مراعات کاوه، چې هغه ډېر خوږ او په دغه سبك کې ویکتور هوګو ته ورته و.)) [1]

د هېواد ځوان نوښتګر لیکوال زرین انځور، د الفت نثر او نظم دواړه د پرتلنې په تلې تللي او په پای کې دې پایلې (نتیجې) ته رسېدلی دی، چې الفت تر شعره په نثرکې مخکې دی، نو ځکه وایي:

((د الفت نثر د هغه له نظم او شعر نه په زیاته پیمانه د پښتو ژبې د معاصر جریان لپاره اغېزمن جوت شوی او جوتېږي، ځکه نو یې باید د معاصر بشپړ انتقادي نثر مخکښ وبولو.)) [2]

که دخپلو خبرو مزي را لنډ کړو، نو د الفت صیب نثرونه خو د هنر یو داسې کان دی، چې هرڅومره یې سړی سپړي هماغومره ورته خوند ورکوي. په ټولیز ډول په لنډیز سره کولی شو، د الفت صیب د نثرونو د جولیز (شکلي) او محتوایي خواو ځینې ښکلاوې په لنډ ډول بیان کړو:

الف- د جولې له مخې:

په شکلي لحاظ الفت غواړي خپله د خپل فکر مرغلره د عاطفې په اوبو ومینځي او د ساده، عام فهمه او روانو کلمو په لوپټه کې یې تاوه کړي، هغه ساده ګي یو صفت ګڼي، له تکلف، تصنع او

---

[1] د الفت یاد، ۳۷ مخ.

[2] د الفت یاد، ۸۰ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځان جوړونې څخه خپله لاره بېلوي او وايي: ((هغه انشا چې ډېرې قلقلې پکې وي او ډېر جلبل ولري، يعنې لکه رعد او برق يې ځلېدل او غرېدل زيات وي، د ليکونکي عجز او تصنع ښيي، دا راز هنر ښودنه د واعظانوکار دی، په شعر او ادب کې ساده ګي لوی صفت دی، نه کاکه توب او طمطراق، څومره چې د چا فکري او معنوي پانګه زياته وي، هغومره يې سبك ساده او روښانه وي. مغلق او پېچيده ليکل غالباً د ليکونکي له علمي او معنوي فقر څخه پيدا کېږي، هغه ثوك چې د عبارت په ډول په سينګار پسې ډېر ګرځي او له لفاظۍ څخه ډېر کار اخلي، خپل معنوي فقر د الفاظو په برق او ذلق کې پټوي.)) [1]، نو په دې وجه الفت د روان او ساده نثر غوښتونکی دی، چې د تکلف نښې نښانې پکې نه وي، خو((دا ساده ګي له ساده ګۍ څخه نه ده، بلکې د ليکوال له زيات قوت او حاکميت نه ساده ګي ده)) ليکوال کولای شي په ډېرو روانو، ساده او خوږو کلمو کې په ډېره دقيقه، نازکه او باريکه بڼه د خپل زړه غوټه پرانيزي. د الفت صيب نثرونه هم په همدې ډول دي لنډې لنډې جملې يې راوړي، هره يوه يې تامه جمله ده، ټاکلی اهنګ لري ، له ذهني او عيني انځورونو څخه ډك، د ګرامري جوړښت او معيارتوب اوچتې نمونې دي. په نثرونو کې يې((د ادبي ټوټو ، شعري او ادبي طرحو او همدارنګه د داستاني لنډو طرحو نمونې ليدل کېږي.)) [2]

---

(۱) ليکوالي املاء او انشاء، ۴۱ مخ.

(۲) زرين انځور، د الفت ياد، ۶۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب- د محتوا او فکر له پلوه:

الفت د خپلو نثرونو د شکل او محتوا تله داسې برابره کړې، چې سړی نه شي کولای و وايي، کومه خوا يې درنه ده. دی په فکري لحاظ د نوښت، د مضمون د نوي والي او د فکر د ازادۍ سر سخت پلوی دی، وايي:

((څومره چې يو شاعر يا ليکوال ازاد فکر کولای شي او له ذهني اسارت نه خلاص وي هماغومره يې انشا هم له تقليد او ابتذال څخه لرې وي.)) [۱]

په محتوايي لحاظ يې په خپلو نثرونو کې زموږ د ټولنې او په ټوليز ډول د ټولې بشري ټولنې دومره بېلابېل کرکترونه ځلولي، چې که سړی ورته به ځيرتيا سره وګوري، نو د الفت قوت به هله ورمعلوم شي، له يوه ساده بزګر نه نيولې بيا تر يوه حاکم پورې، د انساني ټولنې ټول اشخاص په کې ځلېږي.

د انسان او انسانيت روح او روان يې د خپلو نثرونو رګونو ته ننوېستی، په همدې وجه خو يې د تلپاتې ژوند او زړه راکښون ځواک ډېر زيات دی.

د ده د نثرونو په هنداره کې د بشري ټولنې هر فرد په خپل خاص کيفيت او کړنې خپل ځانويني او داسې کوم څوک که پيدا شي، چې په دې هنداره کې دې د خپلو اعمالو څېره ونه ويني.

الفت هر څه د يوه باريك رمز او قوي استدلال په کړيو کې راګير کړي، خاص فلسفي فکر يې په کې ځلولی، انتقادي لاره يې په کې

---

(۱) ليکوالي املاء او انشاء، ۴۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرانیستې، مینه یې په کې زرغونه کړې، د ټولنیز فکر لوپټه یې په کې غوړولې، د نفس د تذکیې او روان د پاکوالي لاره چاره یې په کې ښودلې او د انساني روح په داسې یو تمځي کې یې دا ټول سره راټول کړي، چې نه یوازې زموږ د ټولنې انسان پرې خپل روح ارامولی او خپل نفس وینځلی شي، بلکې د ټولې بشري ټولنې لپاره د ګټې اخېستنې وړ دي، دا ځکه چې دا د نړیوالو انساني تجربو د رڼا په رنګ لیکل شوي دي.

د الفت د نثر په باب که هر څومره د خپلو خبرو مزي وغځوو هماغومره غځېږي، خو ښه به داوي، چې د الفت نثر په خپله د الفت د قوانینو په هېنداره کې وګورو:

استاد الفت په خپل یو اثر(لیکوالی، املا او انشاء) کې د یوه ښه او غوره نثر او انشاء لپاره دغه لاندې ځانګړنې ټاکلې دي:

۱- وضاحت:
۲- صراحت، الفاظ له مقصودو ماناګانو سره تناسب ولري.
۳- ضبط ، په کلام کې زیاتې او بې ضرورته برخې نه وي.
۴- طبیعت، په کلام کې له تکلف څخه کار وانه خیستل شي.
۵- سهولت.
۶- انسجام.
۷- اتساق، د معانیو ټینګ اتصال او ارتباط ته اتساق وایي.
۸- جزالت، ښه معاني په مناسبو الفاظو کې ادا کول دي.
۹- ګرامري لحاظ.
۱۰- د لغاتو استعمال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱- فعلونه.
۱۲- استدلال او منطق.
۱۳- آهنګ.
۱۴- د لفظ او معنا تول.
۱۵- د مضمون راښکون.
۱۶- د لیکوال عقیده.
۱۷- نظم او ترتیب.
۱۸- ابتکار.
۱۹- تخیل.
۲۰- ذوق.
۲۱- حافظه.
۲۲- احساس.
۲۳- ذکا.
۲۴- د لیکوال شخصیت او اخلاقي شجاعت.
۲۵- د فکر ازادي.

که د یوه غوره نثر لپاره د الفت صیب دا پورته ځرګندونې په پام کې ونیسو په پښتو کې د الفت صیب له نثر پرته به دا سې لړې بېلګې پیدا کړو، چې پورتنې ښایستونه او ښکلاوې دې ولري، دا خو الفت دی، چې په طبیعي ډول یې د وضاحت او صراحت په جامه کې مضمون راټوکولی، د منطق او استدلال په تار یې تړلی، نوی رنګ یې ورکړی، د ځانګړي ذوق په اوبو یې وینځلی، د کلمو د آهنګ د لفظ او مانا په تول یې تللی، د فطري ذکاوت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

احساس روح يې ورننوېستی، د ازاد فکر او رنګين تخيل د امېل لړ يې ور په غاړه کړی دی او «کله چې فکر او خيال سره يو ځای شي، نو غرونه نړوي.» [1] الفت صيب هم خپل فکر او خيال د احساس په مزو داسې تړلی، چې «لوړ خيالونه او ژور فکرونه» ترېنه جوړ شوي دي.

«وګورئ! ورېځې پاس په هوا کې دي، څاڅکي ښکته په زمکه، هغه څه چې په هسکو ورېځو کې شته، په ژورو څاڅکو کې هم شته، په دغو اوبو باندې هم هماغه تنده ماتېږي، د لوړ خيال او ژور فکر نتيجه يوه ده...» [2]

لکه څنګه چې مو دمخه د دې خبرې يادونه راوړه، د الفت صيب د پنځه ويشتو په شاوخوا کې دا ټاکل شوې ځانګړنې کولی شو د ده په نثر کې ومومو، نورې داسې کمې ښېګڼې به پيدا کړو، چې دا ټولې ځانګړتياوې دې ولري. کېدی شي الفت صيب دا ځانګړتياوې د خپل نثر له پلوه راټولې کړې وي او بيا يې د يوې غوره انشا لپاره د يوه ضرورت په توګه په نښه کړې وي.

د الفت صيب د نثر جادو، خوږوالی، زړه راکښون، تلپاتې توب او ښکلا په دې کې ده، چې دا د څو هنرونو مجموعي پايله، شيره او شات دي او «کله چې يو هنر له بل سره مل شي او يو ښايست په بل کې حل شي، نو هغه څه ترېنه جوړ شي، چې سترګې يې په

---

(۱) ذهدی، روانشناسی کودک،
(۲) غوره نثرونه، ۱۱۴ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لېدلو او غوږونه يې په اورېدلو او زړونه يې په مينه او محبت نه مړېږي...[۱]

اوس راځو د استاد ژوند او د اثارو پېژندنې ته:

د استاد د ژوند او اثارو په باب په بېلابېلو کتابونو او جريدو کې ليکنې شوي دي، خو يوه هم دومره مشرح او قناعت بښونکې نه وه، چې د الفت صيب د ژوند او اثارو ټول ځرنګوالى موږ ته معلوم کړي، له نېکه مرغه زما ځوان مبتکر استاد محترم زلمي هېوادمل د الفت صيب د ژوند او اثارو په باب مفصله څېړنه کړې او د (الفت ياد) نومي کتا ب کې يې خپره کړې ده. زما لپاره ډېر وخت په کار و، چې د الفت صيب په باب دومره ګټور او مفصل معلومات ترلاسه کړم او يا هم کېدى شي هېڅ مې ترلاسه کړي نه واى. هماغه و چې له محترم استاد هېوادمل سره مې په دې باب خبرې وکړې او د دې ليکنې د لنډون او د ضرورت په صورت کې د ځينو ټکو د زياتونو په باب مې ورسره مشوره وکړه، هغه د سر په سترګو ومنله، چې دا دى دلته يې راوړم:

کورنى، زوکړه او ټاټوبى:

[(پر ۱۲۸۸ ل کال – ۱۹۰۹ ع کال) د لغمان د عزيز خان کڅ د منصور په کلي کې د سيد فقيرپاچا د زوى ميرسيد پاچا په کور کې يو نوي ماشوم سترګې برانيستې.

(۱) د زړه وينا، ح مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم، تخلص او مستعار نومونه:

کورنۍ پردغه نوي زوکړي ماشوم، ګل پاچا، نوم کېښود. ماشوم ګل پاچا د خپلې کورنۍ په غېږه کې لويېده، تر هغې چې د ليک لوست شو، د استعداد خاوند ځوان، د سر شارې شعري قريحې خاوند ځوان، دغه ځوان د الفت تخلص غوره کړ او چې پر کومو ليکنو يې د خپل نامه ځرګندول نه غوښتل، نو يې بيا پر دغو لاندې مستعارونومونو: (ظريف افغان، کجروال، علاقمند، محتاج، ستمديده، نواموز، نادار، ارزومند، نکته رس، نکته دان، منتظر، مشاهد، حق بين، منصف، حق پسند، دلسوز، امنيت خواه، لغت دان، پارلماني وکيل، دقت پسند، اعتدالي، ملتفت، قانوني، خپل، بې زړه، ا،ط، ګ) ليکنې وکړې.

زده کړه:

ګل پاچا الفت د پښتو د اوسني ادب د نورو سرلارو په څېر په سيستماتيک ډول کوم ښوونځی او يا د تحصيل کومه عالي موسسه نه ده لوستې، بلکې د لغمان، ننګرهار او کابل په ديني مدرسو کې يې له جيدو علماوو څخه زده کړه وکړه: صرف، نحو، منطق، تفسير، معاني، بيان او د احاديثو کتابونه يې ولوستل. دغه زده کړې که څه هم غيرې منظمې وې، خو د ده د څپاند فطري استعداد په تاندولو او روزلو کې يې ستر رول درلود. اما د الفت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره هماغه لومړنۍ زده کړې بسیا نه وې، بلکې ده د ژوند تر پایه مطالعه کوله، نوي نوي شیان یې زده کول او نوي مضمونونه یې لوستل او د خپلو دغو مطالعو او لوستنو محصول یې د خپل ژوند په اوږدو کې په بېلابېلو بڼو خپلو هېوادوالو او پښتنو ورونو ته وړاندې کړی دی.

ژبې:

د الفت مورنۍ ژبه پښتو وه، فارسي یې هم په ښه توګه زده کړې وه ان تر دې حده، چې په ډېره لوړه ادبي پیرایه کې یې هر ډول مضامین په دې ژبه کښل او داسې اشعار یې ویل، چې په لوړو پارسي اشعارو کې حساب کېږي. سربېره پردې الفت په دیني مدارسو کې عربي ژبه تردې حده زده کړې وه، چې مضامین یې پرې لیکل او دغه ژبه یې هم ښه زده وه.

رسمي ملازمتونه:

الفت چې د کابل او ننګرهار په درس ځایونو کې دودیزې زده کړې وکړې، د شپږویشتو کالو ځوان و، چې رسمي ملازمتونو ته یې مخه کړه، لومړی ځل پر ۱۳۱۴ل کال د انیس اخبار په اداره کې د کاتب په توګه ومنل شو، خو ده په کتابت بسنه ونه کړه، بلکې د لیکوالۍ په برخه کې یې له خپل استعداد څخه کار واخیست او ډېرې مقالې یې وکښلې، نوي او تازه اشعار یې وویل او خپاره کړل، د ده دغو ادبي او مطبوعاتي هڅو دی د کابل په ادبي انجمن کې جذب کړ او پر ۱۳۱۵ ل کال د ادبي انجمن د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تالیف او ترجمې په څانګه کې د غړي په توګه ومنل شو. کله چې په ۱۳۱۲ ل کال پښتو ټولنه جوړه شوه او د زېري جريدې په خپرولو يې پيل وکړ. په ۱۳۱۲ ل کال د زېري چلوونکی مقرر شو، په ۱۳۱۲ ل کال د پښتو ټولنې د صحافت د مدير مرستيال مقرر شو. په ۱۳۱۹ ل کال د اصلاح ورځپاڼې مشاور او د پښتو ټولنې د قواعدو مدير شو. په ۱۳۲۰ ل کال د اصلاح ورځپاڼې مشاور، د پښتو ټولنې عمومي مبصر او د کابل مجلې د چلوونکي په توګه وټاکل شو.

په ۱۳۲۵ ل کال د اتحاد مشرقي جريدې مدير مقرر شو. په ۱۳۲۷ ل کال په ننګرهار ولايت کې د قبايلو عمومي مدير شو. په ۱۳۲۸ ل کال د شورى د اوومې دورې لپاره د جلال اباد د خلکو له خوا د وکيل په توګه انتخاب شو.

په ۱۳۳۱ ل کال د لغمان د کرغيو د ولسوالۍ خلکو، د شورىٰ د اتمې دورې لپاره خپل وکيل وټاکه. په ۱۳۳۴ ل کال د جلال اباد د خلکو له خوا د لويې جرګې وکيل شو.

په ۱۳۳۵ ل کال په لومړۍ رتبه د پښتو ټولنې رئيس او د پوهنې وزارت د عالي شورا غړی مقرر شو. په ۱۳۳۸ ل کال د پښتو ټولنې پر رياست سربېره د افغان شوروي د دوستۍ ټولنې د رئيس په توګه وټاکل شو.

په ۱۳۴۲ ل کال د کابينې غړی شو او د قبايلو د مستقل رياست چارې ور وسپارل شوې. په ۱۳۴۴ ل کال د ولسي جرګې د دولسمې دورې لپاره د جلال اباد د خلکو له خوا د وکيل په توګه انتخاب شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمانځنې:

ګل پاچا الفت د کار او ملازمتونو په دغه اوږده دوره کې د ښو کارونو، ابتکار او جدیت له امله د مقاماتو لـه خوا نمانځل شوی هم دی، چې د ده اخیستنې او نمانځنې په لاندې ډول دي:

۱- د خوشال خان د ادبي جایزې ګټل.

۲-د ابوعلي سینا د علمي جایزې ترلاسه کول.

۳-د صدارت له خوا دویمه درجه ستاینلیک.

۴- د ستوري درېیمه درجه نښان.

۵- د پوهنې دویمه درجه نښان.

۶- د وکالت د دورو نښانونه.

۷- د لویې جرګې یادګاري نښان.

سفرونه:

ګل پاچا الفت د رسمي ملازمتونو پـه اوږدو کې ځینې سفرونه هم کړي دي، چې په لاندې ډول ښوول کېږي:

۱- پېښور ته د یوه ادبي هیئت پـه مشرۍ، چې پوهاند رښتین او مرحوم استاد خادم هم ور سره مله وو.

۲- مسکو ته د یو کلتوري هیئت په مشرۍ.

۳- د ختیځپوهانو پنځه ویشتم کانګرس کې د ګډون په منظور مونشن تـه سفر، چې پـه دې سفرکې یې د خوشال خان خټک او پښتو ټولنې په باب دوه کنفرانسونه ورکړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴- د آسیایي او افریقایي لیکوالو په کنفرانس کې د ګډون لپاره تاشکند ته سفر.

۵- د افغان - شوروي د دوستۍ ټولنې په بلنه د یوه هیئت په مشرۍ مسکو ته سفر.

۶- د ختیځپوهانو په شپږویشتم کانګرس کې د ګډون په منظور د یوه هیئت په مشرۍ مسکو ته سفر. په دې کانګرس کې یې د خوشال خان او رحمان بابا د شاعرۍ په باب کنفرانس ورکړی دی.

الفت په دغو سفرونو کې ویناوې کړي او کنفرانسونه یې ورکړي دي او دغه لاندې ځایونه یې نورهم لیدلي دي:

مسکو، لیننګراد، سوچي، باکو، دوشنبه، تاشکند، تهران، پېښور او مونشن.

د حج سفر:

الفت د ژوند په وروستیو کلونو کې د حج د فریضې د ادا کولو لپاره بیت الله شریف ته هم تللی و.

کړه وړه او عادات:

مرحوم ګل پاچاالفت دښکو اخلاقو خاوند، مهربان، پر خوارانو زړه سواند، پر وطن او وطني مصالحو مین شخصیت و.

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي یو ځای کښلي دي: «الفت په رسمي چارو کې تکړه همکار او د ملګرو په جرګه کې خوږ او خندونکی او نکته رس ملګری و. په مشاعره او نکته دانۍ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترهېچا پس نه پاتېدی او کله چې به د «جد» ډګر ته راغی، نو به یو مدبر، فکور او وطنپال سړی و.»

استاد عبدالروف بېنوا په دې باب وایي: «ښاغلی الفت په اجتماعي ژوند کې یو مخی، خوش خلقه، متین او په عین حال کې د ورین تندي خاوند سړی دی. مجلس یې ډېرخوږ دی او خبرې یې مزاحیه روح هم لري...»

اجمل ختټک د رهبر مجلې د ۳ ټوک په ۲۴ شماره (۴) نمبرکې لیکلي دي:

«...پاچا صاحب یو لوی پښتون، عالم او ادیب او شاعر دی، په نظم او نثر دواړو کې د دې دور په وړومبي صف کې په اوچتو سترګو او دنګه غړانګه مخکې روان دی، ولې تاسې ته به هومره غلی او خوله خاموشه وي...د لغمان دا پیاوړی ادیب الفت، چې بیان او لیکونه یې سړی ګوري، نو د اور لمبه محشرستان معلومېږي، ولې چې مجلس کې یې ووینې، نو دومره خاموش متین او قلار سړی، چې ته به ونه وایې، چې دا هغه ګل پاچاالفت دی، چې قلم یې د ادب او شاعرۍ پیداکولو نه هډو قلارېږي نه.

د ده په ژبه به بې ضرورته خبره رانشي او د ضرورت خبره هم پخپل وار او خپل ځای داسې په قلاره کوي، چې ته به وایې اول یې جووي او بیا یې په څه هنر، د مجلس ذهن ته د رسولو کوښښ کوي او دې سره سره موسکا د ده مستقل او حاوی صفت دی، چې دا فیصله به د الفت ډېر کم دوستان وکړی شي، چې شونډې یې موسکا ډېره کوي که وینا!

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما خو په ډېر لنډ تنګ ملاقات کې دا محسوسه کړه، چې د الفت صاحب موسکا هم له وینا نه خالي نه وي. ده خوږه موسکا څه داسې په فن او هنر بلده کړې ده، چې ترې د موسکا کاراخیستنی شي هم که څوک ډېر اهم بحث کې را ونښلي، نو د ده تشه موسکا هغه ته داسې جواب ورکولی شي، چې که د دلیل ځای پکې هم نه وي، نو د مینې او خلوص په زور هغه خبره په خوږوالي کې په بل فریق پرې کړي.))

فکري مسیر، ملي او سیاسي سرګرمي:

د پښتو ژبې یو معاصر لیکوال د استاد الفت د فکري مسیر په باب کښلي دي:

((الفت یو انتقادي ریاست و، چې د حاکمې طبقې ارتجاعي څېره یې افشا کوله او د فساد، اختناق او ارتجاع پرضد یې کله علني او کله په رمزي توګه مبارزه کوله.)).

((الفت زموږ د هېواد له شرایطو سره سم د یوه نوي او مترقي فکر خاوند و. ده ته ملي او وطني مصالح تر هرڅه لوړ ښکارېدل او د وطن له آبادۍ، ملي حاکمیت او د رنځونو له لرې کولو سره جدي علاقمند و، د ظالمانو، رشوت خورو او د نورو په وینو او غوښو د چړچه مارو له سر دښمن الفت د دغسې یو فکر په لرلو سره په هېواد کې د سیاسي او ملي غورځنګونو څخه لرې نه شو پاتېدی.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

((کله چې د ویښو ځلمیانو نهضت شروع شو الفت په دې نهضت کې شریک و او د دغه نهضت په خصوص کې د ده خپل هغه وختنی نظر دا دی.)):

((زلمی دانه دی، چې د بلوغ سن ته رسېدلی وي او شیطان یې وغولوي، بلکې زلمی هغه دی چې په نفس و شیطان دواړو باندې غالب وي او د هلکتوب له خویونو او خواهشاتو تېر شوی وي، د جدید عصر فضایل او مدنیت دلته راولي او په ترویج کې یې کوښښ وکړي، نه دا چې تش یې زده کړي وي یا له جدید عصر نه غلط تعلیم واخلي او حریت و ازادي گمان په بې قیدۍ او بې مبالاتۍ وکړي. موږ د زلمیانو په مغزو کې نوي افکار، تازه نظریات د نورو علومو رڼا، د نوي عصر معانی او د جدید قرن عشق لټوو. د جدید قرن عشق، یعنې د وطن مینه او ملي محبت، مگر تش په خوله نه، بلکې هغه مینه او محبت، چې په کار او عمل کې ظاهرېږي...))

((الفت دغه مهال د سردار شاه محمودخان د حکومت له نیم بندې ازادۍ نه په گټې اخیستنې سره وکولای شول، چې د هېواد د نورو فکورو او منورو شخصیتونو په ملگرتیا په هېواد کې د سیاسي مفکورو د پیاوړتیا او د ملي غورځنگونو د پرمختیا لپاره کار وکړي.

هو کې! په همدې نیامت یې د((اولس)) ملي جریده را وایسته. د دې جریدې د امتیاز خاوند گل پاچا الفت و، دا جریده د ۱۳۳۰ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال د جوزا له میاشتې د ۱۳۳۲ ل کال د عقرب تر اخره نومړې الفت سرته رسولې ده.

تر ۱۳۳۲ ل کال وروسته په هېواد کې د ملي جریدو خپرېدل او د سیاسي مفکورو د تبلیغ په باب علني فعالیتونه بند شول او الفت دغه وخت له خپل رسمي موقف نه په استفادې ورانديې د خپلو ادبي لیکنو او تخلیقي ایجاداتو له لارې د ملي او سیاسي مبارزې سنگر تود وساته. کله چې تر ۱۳۴۵ ل کال راوروسته بیا په هېواد کې د قسمي دیموکراسۍ په رامنځته کېدو سره د ملي غورځنګونو او سیاسي فعالیتونو د ودې لپاره زمینه برابره شوه، ملي مطبوعات منځته راغلل، الفت بیاهم غلی نه و، بلکې له خپل ملي فکري مسیر سره سم یې د جامعې، د اصلاح، د ظلم او بېعدالتۍ د له منځه وړلو لپاره، د قلم په ژبه، سیاسي مبارزه پیل کړه، خصوصاً په ۱۳۵۰- ۱۳۵۲ کلونو کې یې په افغان جریده کې ډېر سیاسي مضامین په پښتو او پارسي ژبو په خپلو اصلي او مستعارو نومونو ولیکل.»

څنګه، چې دمخه مو اشاره وکړه، الفت د خپل وخت یو ریالیست لیکوال او شاعر و او د خپل وخت د حاکمه طبقې له ناوړو کړو وړو څخه یې پرده او چته کړې، د مظلومانو پر حال یې ژړلي او ظالمانو ته یې بد کتلي. څومره روښنفکرانه افکار چې د الفت په اشعارو کې د ټولنې د ویښتیا لپاره ځلېدل، د ډېرو کمو لیکوالو په اشعارو کې دا شان شور او زوږ موجود و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو پـه دې وجـه يـې د خپـل عصـر د نويـو افکـارو مخکښ او سرغندوی بللی شو. دغه راز کله چې د ويښ زلميانو غورځنګ جوړ شو الفت يې له مخکښانو څخه و او بيا کله، چې تر ۱۳۲۲ل کال وروسته د ويښ زلميانو غورځنګ د ځينو غړو ترمنځ درز پيدا کېږي او يوازې د انګار جريده تر پايه پورې د ويښ زلميانو نوم ساتي، الفت هم تر پايه پورې له نورو پښتنو فرهنګيانو، لکه: ساپي، خادم، انګار، رښتين، تره کي او بېنوا سره په دې غورځنګ پاتې کېږي. دې غورځنګ د هېواد په ځينو ولايتونو، لکه کندهار، پکتيا، کابل او ننګرهار کې څانګې لرلې، چې د کندهار د څانګې مشر استاد عبدالروف بېنوا، د پکتيا د څانګې مشر غلام محی الدين زرمتی، د کابل د څانګې مشر نور محمدتره کی او د ننګرهار د څانګې مشر الفت او خادم وو.

نو په دې ډول ويلی شو، چې د ويښ زلميانو په غورځنګ کې هم د استاد الفت رول ټاکونکی او بارز و.

پارلماني مصروفيتونه:

ګل پاچا الفت د افغانستان د پارلمان (ملي شورى) ولسي جرګې په اوومه، اتمه او دولسمه دوره کې د لغمان د کرغيو او د ننګرهار د جلال آباد خلکو وکيل و. د ملي شورى په اوومه دوره کې يې د شورى دويم مرستيال ټاکل شوی و. الفت د وکالت په ټولو دورو کې له خپلو پارلماني حقوقو ناوړه استفاده نه ده کړې او د ملت حقوق يې د خپلو شخصي ګټو په منظور تر پښو لاندې کړې نه دي، بلکې د يوه باديانته او باوجدانه وکيل په توګه يې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو موکلینو او د افغانستان د محرومو خلکو د ګټو ملاتړ کړی دی. د حکومتونو قدرت ته، په دغو دورو کې لکه د ډېرو وکیلانو په څېر نه دی تسلیم شوی، د هغه وخت په جریدو او د شوری او ولسي جرګې په نشریو کې د ده خپرې شوې ویناوې او آراوې د دې وینا ښکارندویې دي.

صحافي مصروفیتونه:

ګل پاچا الفت د زېري جرېدې د چلوونکي، د کابل مجلې او اتحاد مشرقي د مسوول مدیر، د ولس جریدې د امتیاز خاوند او د «کابل کالنۍ» د څو ګڼو د منتظم، مرتب او مهتمم په توګه کار کړی دی. د کابل مجلې د مدیریت پر وخت یې څو کتابونه هم چاپ کړي دي، چې په دې توګه موږ د ده هڅې د یوه صحافي په توګه هم نه شو هېرولای.

الفت د زېري پر لومړۍ نشراتي دوره او پر اووم نشراتي کال ښايي تر مولوي صالح محمد هوتک (۱۳۳۹ ل مړ) وروسته د زېري جریده چلوله.

دغه وخت زېری دوه مخیزه او د قلمي اهدافو لپاره خپرېده، صحافت یې هم دودیز و، په ډبرین چاپ خپرېدله، کومه فوق العاده ښیګڼه یې نه لرله. پر داسې مقاصدو سربېره یې د هغه وخت ادبي مطالب هم خپرول.

خو کله چې ګل پاچا الفت د کابل مجلې مدیرو ټاکل شو او د دې مجلې هغه ګڼې، چې د ده د معاصرو اصولو له معایرو سره برابرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي او د دغـو مجلـو مطالعـه د الفت ښېره د يـوه پيـاوړي مجلـه چلوونکي په توګه رابرسېره کوي.

د الفت پـه مسـووليت چاپ شوې ګڼې، د مسلکي اختصاصي مجلې ټولې ځانګړنې لري، که د کابل مجلې پنځوس کلن نشراتي کلونه، د مديرانو د کار د دورو پر اساس وڅېړو، نـو د الفت دوره د برياليو مديرانو کتار کې د اوليت حق لري.

د الفت د مسـووليت پـر وخت کابل مجلې سربېره پـر علمـي او تحقيقي موضوعاتو او ترجمو ځينې کتابونـه هم پـه متفرق شکل خپـاره کـړي دي، لکـه د غنمـو وږی، پښـتو سـندرې، د پيرمحمد کـاکړ دېـوان، د افغانسـتان پخـوانی تـاريخ او د پښـتانه شـعرا د دربېم ټوک لپاره مواد.

د کابـل مجلـې ترمسـووليت وروسـته الفـت د اتحـاد مشـرقي مسوول مدير شو. اتحاد مشرقي دولتي اخبار و او د هماغـه وخت د دولت د پـاليسيو او غوښتنو ښکارندويي يې کولـه، الفت لکه نور اخبار ليکونکي د دولت مطرحو پاليسو په رڼا کې دغـه اخبار چـلاوه، خـو د ده ابتکـار پـه دې کـې دا و، چـې ذوقـي او ادبـي موضـوعات يـې پـه کـې زيـات خپـاره کـړل. د ورځپـاڼې ليکنـې د اوصولو له مخې دغه اخبار کوم ابتکاري اړخ نه لري، بلکې زموږ د هېواد له شرايطو سره سم دوديز اخبار دی.

الفت کـابو دوه کالـه د ولـس د ملي جريـدې د امتيـاز خاونـد و، چې د چلونې او مضـمون ليکنـې زيـات کـار يـې پـه ده پـورې اړه درلـوده، نـو ځکـه د دغـې جريـدې خپرونـې هـم د ده پـه صـحافي فعـاليتونو پـورې اړه پيـدا کـوي، د دې جريـدې مضـامين، ملـي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجتماعي، انتقادي او سياسي دي، فکري اشعار هم په کې په کافي اندازه خپاره شوي دي، خو دا چې دغه اخبار په ګستنري ډول چاپېده، نو يې صحافتي خوا ځکه نيمګړې ده او له دې پلوه يې ارزښت دومره لوړ نه دی. سربېره پر دغو صحافي فعاليتونو، الفت د کابل کالنيو په ترتيب، تنظيم او چاپ کې هم برخه اخيستې ده او دغه لاندې کالنۍ د ده په اهتمام او مسووليت چاپ شوې دي:

۱- د ۱۳۲۱ ل کال کالنۍ.

۲- د ۱۳۲۲ ل کال کالنۍ.

۳- د ۱۳۲۳ ل کال کالنۍ.

د الفت په مسووليت خپرې شوې کالنۍ د کابل کالنيو په لړۍ کې تر نورو کالنيو پاتې نه دي، هم يې صحافي خوا بشپړه ده او هم يې علمي او معلوماتي خوا.

د تدريس چارې:

الفت د خپلو مصروفيتونو تر څنګ د کابل پوهنتون د حقوقو او ادبياتو په پوهنځيو کې د استادۍ چارې هم سرته رسولي او په بېلابېلو مواقعو کې يې د دغو دوو پوهنځيو د ځينو صنفونو شاګردانو ته تدريس هم کړی دی.

په نړيوالو سيمنارونو کې ګډون:

الفت په ځينو نړيوالو سيمنارونو کې د ګډون لپاره بهرنيو هېوادونو ته هم تللی دی. پر دې سربيره په هېواد کې د جوړو شويو نړيوالو سيمينارونو غړی هم و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغو سیمینارونو کې یې ویناوې کړې او علمي مقالې یې لوستې دي، لکه:

۱- د خواجه عبدالله انصاري (۴۸۲ هـ ق مړ) د نهه سوم تلین په نړیوال سیمینار.

۲- د نورالدین عبدالرحمٰن جامي (۸۹۸ هـ ق مړ) د زوکړې د پنځه سوه پنځوسمې کالیزې نړیوال سیمینار.

۳- د خوشال خټک (۱۰۲۲ - ۱۱۰۰ هـ ق) په کابل کې جوړ شوی لومړنی نړیوال سیمینار، په دې سیمینار کې یې ((د خوشال خان د اشعارو اجتماعي او اخلاقي خوا)) ترسره لیک لاندې مقاله لوستې وه.

سربېره پردې الفت له ۱۳۱۴ ل کال راپه دې خوا د هېواد په موقوتو خپرونو کې پرله پسې خپلې مقالې او اشعارچاپ کړې دي، غنیمت اثار او لیکنې یې پښتو ادب ته پرې ایښې دي. که د الفت د ټولو علمي او فرهنګي هڅو جاج واخیستل شي، نو بې له شکه دی د پښتو د معاصر ادبي غورځنګ په سر لارو کې د مشرتابه حق لري او پر ځای ده، چې موږ یې استاد وبولو او د ده درنو ادبي او ګټورو اثارو ته د احترام سر ټیټ کړو.

اثار او لیکنې:

که سړی د استاد ګل پاچا الفت د اثارو مطالعه ولري، نو به ور زباد شي، چې د ده اثار په عمومي ډول ترپنځه کتګوریو لاندې مطالعه کېدی شي:

۱ – تخلیقي اثار.

۲ – تحقیقي اثار.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ – تحلیلي اثار.
۴ – ترجمې.
۵ - په نورو ژبو لیکنې.

۱- تخلیقي اثار:

د استاد ګل پاچا الفت په اثارو کې د ارزښت وړ اثار، د ده تخلیقي ایجادیات دي، چې هم د هنري اړخ له پلوه بشپړ دي او هم د موضوعي. د ده تلپاتې تخلیقي اثار زموږ د ژبې په معاصرو ادبي اثارو کې په ډېره او چته پوړۍ کې ځای نیسي، لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي د ده په هنري تخلیقاتو کې لاندې ښېګڼې ښوولې دي:

۱ – جمال چې د الفاظو او کلماتو غوره کول (انتخاب) او بیا د هغه اوډنه (ترتیب) او پیوندونه (نظم) یې غښتې نښانې دي.

۲ – برهان او استدلال که د فطرت له هره مظهره څخه دی، یو منلی دلیل جوړولی شي او د ده په نظر کې د دنیا ټول مظاهر د استدلال لپاره څرګندې نښې دي.

۳ – انتقاد دده د هنر غټه ښېګڼه ده. دی د مظلومو خواخوږی دی، د اجتماعي ظلمونو سخت دښمن دی، په خپل لیک کې که منظوم وي که ولسي، تجاوزاتو ته ګوته نیسي او د ده قلم په دې خوا کې ډېر تېره دی، د ظالمانو اسرار لټوي او د مظلومانو او لوڅو لغړو په کوټو ورننوځي، د دوی د فلاکت او بدبختۍ حال ګوري او هغه د ولس د عبرت لپاره په داسې ژبه بیانوي که د چا زړه ډېر کلک هم وي بیا به هم اغېزه پرې وکړي. د الفت هېڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظوم او منثور لیک نه شته، چې له دغو ښېګڼو ځنې تش وي، ځکه نن د پښتو لیکوالو په ډله کې الفت تر ټولو مخکې ودرېږي او د ده لیکونه د پښتو ادب شمله ګڼلی شي.

د استاد الفت تخلیقي اثار په لومړي سرکې په دوو عمده څانګو بېلږي:

منظوم او منثور اثار: په هنري، ادبي او فکري لحاظ د ده منظوم او منثور اثار دواړه خاصې ښېګڼې او مزایاوې لري، چې یو له بله بېرته نه پاتېږي، خو ځنې خلک یې منظوم تر منثورو ښه ګڼي او ځینې نور یې بیا منثورو ته تر منظومو هغو ښه وایي.

الف: منظوم اثار:

د ده منظوم اثار په شکلي لحاظ په غزل، قصیدې، رباعي، مثنوي او نورو فورمونو کې ویل شوي دي، کله کله یې د پښتو په خپلو اصیلو او ملي فورمونو کې هم ځینې اشعار ویلي دي، چې نمونې یې موږ د استاد په ځینو مجموعو کې پیدا کولای شو.

په موضوعي لحاظ د استاد اشعار اجتماعي، ملي، وطني او انتقادي خواوې لري، خو کله کله د مینې سندرې هم بولي او بعضې وختونه عرفاني تمایلات هم ښیي، خو فکري خوا د ده په ټولو تخلیقي اثارو کې درنه ده.

د استاد منظوم چاپي او ناچاپ اثار په لاندې ډول دي:

۱- د پسرلي نغمه:

دغه مجموعه د استاد د منظومو تخلیقي اثارو لومړنۍ چاپي مجموعه ده، چې څو پسرلني او اجتماعي شعرونه په کې خوندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. دا مجموعه پر ۱۳۲۰ ل کال په وړه کچه، زر ټوکه، ۴۰ مخه په دولتي مطبعه کې چاپ شوې ده.

۲- ښه لمسون:

دا د استاد دويمه راټوله شوې مجموعه ده، چې د ده (۳۸) ټوټې ملي، وطني، پښتني او اجتماعي، اشعار په کې خوندي دي او خطي نسخه يې د ده په خپل خط (۷۰) مخه په ملي ارشيف کې خوندي ده او د ملي ارشيف په خطي کتابونوکې يې نومره (۴، ۱۴۴) ده. مجموعه پر ۱۳۲۰ ل کال ترتيب شوې ده او په پيل کې يې استاد يوه مقدمه ګوتې هم کښلې، چې ځينې برخې يې دا دي:

((که څوک د شعر اوسنی تعريف په نظر کې ونيسي او په نننۍ دنيا کې ښې سترګې وغړوي، دا به ورته څرګنده شي، چې نن د دنيا ژوندي ملتونه له شعر او شاعري ځنې يوازې همدغه هيله نه لري، چې د خلکو سترګې د جمال او طبيعي مظاهرو خواته راواړوي او د اوربدونکي په طبيعت کې تش هومره قبض او بسط پيداکړي، چې د يوه ساعت خوشحالتيا موجب وګرځي او نور څه اثر ورباندې مرتب نه شي.

هو! نن شعرته په هغه پخوانۍ سترګه نه کتل کيږي، چې يا به د شتمنو او لويو خلکو په دروازو کې ويل کېده او يا به ميخانو او خراباتو کې اوربدل کېده، ځکه چې نننی شعر له دې ابتدايي مراحلو ځينې ډېر وړاندې شوی دی او د ملتو په حال کې مسيحايي تاثير لري. نن شعر د اسرافيلي شپېلۍ داسې زړونه را وېښېږي، چې سړی ورباندې د مړو ګمان کوي، نن دا کولی شي چې پخپل حرارت او حرکت يو ملت د خپل حيات او بقا دپاره هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

راز مشکلاتو ته وړاندې کړي او د هر چا په زړه کې مړاوی اور تازه کړي.))

۳- عالي افکار:

د استاد د اشعارو درېیمه مجموعه ده، چې د ۱۳۲۷ ل کال پر ثور (۷۰۰) ټوکه د ننګرهار په دولتي مطبعه کې، په ۵۸ مخونو کې چاپ شوې ده. د دې مجموعې د روح او محتوی د څرګندونې لپاره اړ یم، چې د دغې مجموعې دوه نمونې، چې یوه د پښتو شاعرۍ په ملي اوزانو کې ویل شوې ده، تا سو ته وړاندې کړم:

وینا ته چې یې ګورې د وطن په غم غمجن دی
پرې مه غولېږئ غل دی
په ژبه هرڅه وایـي، وطــن او ملت ستایي
په دې غم مبتلا یي
مجلس د صادقانو ته راغلی په څه چل دی
پرې مه غولېږئ غل دی
د خپل مطلب لپاره، هر ځای ته لرې لاره
تل ګرځي ناقراره
د خپل شخصي غرض نه تېرېږي ګوډ او شل دی
پرې مه غولېږئ غل دی
شپو یې که په سر وي ،په غاړه یې کالر وي
په پوهه معتبر وي
په بد نظر یې ګورئ که یې بل شانې عمل دی
پرې مه غولېږئ غل دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله بېلګه:

زمـــوږ پـــه محلـــه کـــې يـــو دوه مـــاموران دي
تنخوا او په رتبه کې څه فرق نه لري يو شان دي
خـوراک د يـوه هـر شـپه نـرۍ وريجـې چرګـان دي
د ورځـــې کبابونـــه ســـالنونه نورشـــيان دي
د بل مـامور پـه کـورکې ماشومان ګورم چې ژاړي
پخ کړي يې پيتي وي دوی شوروا لـه موره غواړي
سـل رنګـه نعمتونـه د هغـه کـور کـې پخېـږي
مېوې لمدې او وچې په کې هر وخت پيدا کېـږي
د ښـار مـامورين واړه د هغـه کـور کـې عـذرېږي
د ښـې ډوډۍ صـفت يـې مجلسـونوکې تـل کېـږي
سـهار يـې پـه کالـه کـې پراټـې شـودې هګـۍ دي
پـه هـره ورځ پېـروي شـيرچايونه پـه چرګـۍ دي
دا بـل مـامورکره کلـه سـابه کلـه شـوروا وي
به مياشت کې دې يو دوه ځله نرۍ وريجې روا وي
مـدام د پـوروړو ورسـره غـم او سـودا وي
يـوه تنخـوا تـر بلـې نـه رسـېږي حـال يـې دا وي
هغـه څنګـه مـامور دی د دې بـل ولـې دا حـال دی ؟
د غـور خاوندانونـه زمـا دا رنګـه سـوال دی!.

۴-د ازادۍ پيغام:

د استاد الفت د پښـتني ننګ او غيـرت او د پښـتنې او ملـي احسـاس زېږنده اشعار، د ازادۍ پـه پيغـام کې راټول شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه مجموعه چې پښتنو شاعرانو ته یې اهدا کړې ده. دوه زره ټوکه په ښکلې قطع، په افسټ ډول، په دولتي مطبعه کې چاپ شوې ده.

په مجموعه کې د استاد دیارلس پارکي خوندي دي او د شعرونو عمومي روحیه یې داده:

د دې لوړغرونو وړمه یم
راوینښ کړی مې پښتون دی
د میړانې سرنامه یم
ازادي زما مضمون دی
د غیرت او ننګ نغمه یم
هر آهنګ مې ډېر موزون دی
د خیبر غرونه ماپه سرو وینولړلي
غلیمان د پښتنو مې پښتنو باندې وژلي

۵- غوره اشعار:

د استاد الفت د اشعارو تر ټولو لویه مجموعه ده. دغه مجموعه پر ۱۳۳۴ ل کال، **۲۵۲** مخه، دوه زره نسخې، د پښتو ټولنې له خوا په افسیټ ډول، په دولتي مطبعه کې چاپ شوې ده.

۶- د زړه وینا:

د استاد الفت د اشعارو وروستۍ چاپي مجموعه «د زړه وینا» نومېږي، دغه مجموعه په دوه ډوله (لویه او وړه کچه) **۱۲۲** مخه، په پوهنې مطبعه کې په افسیټ ډول چاپ شوې ده. مجموعه پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۴۱ ل کال پښتو ټولنې خپره کړې ده. په پيل کې يې د ځينو ادیبانو او شاعرانو تقريظونه هم چاپ شوي دي.

۷ – ناچاپ اشعار:

د استاد ځينې نور اشعار، چې تر اوسه يا نه دي چاپ شوي او که ځينې يې په ځينو مهالنيو خپرونو کې چاپ شوي هم وي، په يادو شوو مجموعو کې نه دي راغلي.

د استاد الفت د اشعارو د مجموعو په باب يوه بله خبره هم د يادونې وړ ده، چې ځينې مجموعې يې تکراري اشعار هم لري او دابه په دې مانا وي، چې د يوې مجموعې شعرونه يې بلې ته هم انتخاب کړي او راوړي دي.

ب: منثور تخليقي اثار:

لکه چې ويل کېږي، د الفت منثورې ټوټې هم لکه اوډلی نظم هسې خوند لري، بې ځايه خبره نه ده. د ده منثور تخليقي اثارهم لکه منظوم اثار يې زړه وړونکي او جذاب دي. په موضوعي لحاظ هم دغه اثار د ټولنې دردونه تمثيلوي، اجتماعي فسادونو ته ګوته نيسي او د کليوالو خلکو له ژوند سره اړه لري، بېوزلو بزګرانو او خواريکښو شپنو او نورو خوارانو بد حال او د ظالمانو چړچې، مزې او ناروا دی په ډېرو هنري اشکالو کې څرګندوي. کله کله د طنز او مزاح روح، چې اجتماعي مقاصد پرې ولاړ وي، د ده په منثورو ټوټو کې تجلي مومي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استاد الفت منثور تخلیقي ایجادات دادي:

۱- بله دیوه:

د استاد الفت د هنري نثر دغه ښکلې ګېډۍ پر ۱۳۲۰ ل کال ۹۵ مخه، پنځه سوه ټوکه په دولتي مطبعه کې د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوې ده. په مجموعه کې مضامین ترشلو بېلو بېلو سرلیکونو لاندې خوندي شوي دي او د کتاب له هغې مقدمې څخه، چې درانه لیکوال او محترم استاد (ع- ب) پرې کښلې ده ښکاره ده، چې د ښکلو نثرونو دغه مجموعه د درسي مقاصدو لپاره کښل شوې ده.

۲- نوی سبک او نوی ادب:

د استاد الفت د هنري تخلیقي منثورو اثارو دویمه مجموعه ده، چې ټول ۲۳ مخونه لري او د داخلي نشریاتو له خوا (۵۰۰) ټوکه په دولتي مطبعه کې، په وړه کچه چاپ شوې ده.

۳- غوره نثرونه:

د استاد الفت د هنري نثرونو لویه او بشپړه مجموعه غوره نثرونه نومېږي، چې پر ۱۳۳۲ ل کال د پښتو ټولنې له خوا (۲۵۰۰) ټوکه په دولتي مطبعه کې چاپ شوې ده. د مجموعې مخونه ۱۱۸ دي. استاد الفت چې کومه مقدمه د دغه اثر په پیل کې لیکلې، یو ځای یې لیکلي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((...د دې کتاب پاڼي زما د ډېرې مودې د خاطراتو يوه برخه ده، چې زما په نظر ادبي قيمت لري او زه يې خپل غوره نثرونه ګڼم.))

(۲) تحقيقي اثار:

استاد الفت د خپلو مهمو او جالبو تخليقي اثارو تر څنګه په بېلوبېلو برخو کې تحقيقي اثار هم رامنځته کړي دي، چې لاندې به د ده دغه ډول اثار په ګوته کړو:

الف: ژبنۍ څېړنې:

استاد ګل پاچا الفت په دوديزه توګه د ژبنيو مسايلو په باب هم څېړني او ليکنې کړې دي، چې زه به يې د ځينو مقالو او په دې خصوص کې د کتابونو معرفي وړاندې کړم:

۱ – لغوي څېړنه:

د استاد ژبنيو څېړنو په باب مستقل چاپ شوی کتاب دی، چې دغه موضوعات څېړي:

((په پښتو کې بدليدونکي توري، ځای بدلوونکي توري، لوېدونکي توري، پښتو لغوي استعداد، مرادف لغات، د ليکنو لغاتو معنوي سهوې، د لغاتو پلټنه)) دغه اثر ۸۴ مخه لري، پر ۱۳۳۱ ل کال په وړه کچه، په دولتي مطبعه کې، د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی دی.

تر دغه مستقل چاپ شوي کتاب د مخه او وروسته هم استاد الفت ژبنۍ څېړنې کړي دي، چې د مقالو په ترڅ کې يې په کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کالنیو او کابل مجلې کې خپرې کړې دي. زه به د استاد د دغه ډول ځینو مقالو یادونه وکړم.

۱ - پښتو ته یوه کتنه: په دې مقاله کې پر لغاتو، پر مصادرو، قواعدو او محاورې باندې بحثونه شوي دي.

۲ - د پښتو په شاوخوا کې: په دې مقاله کې تر مقدماتي خبرو وروسته مترادف لغات د پښتو ادبي خصوصیات څېړل شوي دي.

۳ - چند نکته در گرامر و لغت پشتو: دغه مقاله د پښتو ګرامر د ځینو خواو او لغاتو په باب استاد په پارسي ژبه کښلې ده.

۴ – پښتو مصدرونه:

۵ - کړه او فعلونه:

۶ - متعدي او لازمي افعال: د ده نورې مقالې دي، چې مالیدلي دي او په دې خصوص کې نورې متفرقې لیکنې هم لري.

ب – د لیکوالۍ (املا - انشاء) په باب څېړنې:

ګل پاچا الفت زموږ د پښتو د اوسني ادبي غورځنګ په سرلارو کې تر هر چا زیات د لیکوالۍ (املا - انشاء) په باب لیکنې کړې دي. په دې باب د ده لومړنۍ مقاله پر ۱۳۲۱ ل کال ((د پښتو لیک)) ترسرلیک لاندې او بله مفصله مقاله پر ۱۳۲۳ ل کال ((د پښتو نثري سبکونه)) ترسرلیک لاندې خپره شوه. ده بیا په دې خصوص کې مفصل اثار ولیکل او نشر کړل، چې زه یې لاندې معرفي کوم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – څه لیک یا لیک پوهه:

د املا او انشاء په باب د استاد الفت لومړنی اثر دغه دی، چې پر ۱۳۲۸ ل کال، ۲۰۰ ټوکه، ۹۲ مخه، په جلال اباد کې چاپ شوی دی.

استاد د دغه کتاب د لیکلو هدف پخپله داسې بیانوي:

((لازمه ایسي، چې لیکونکی د خپلې ژبې له ادبي قواعدو او فصاحت له اصولو خبر شي او کوښښ وکړي، چې خپل لیک ښه کړي، یعنې یو څه ښه صحیح، سلیس، خوږ، عام فهمه، فصیح او بلیغ ولیکي. د همدې مطلب لپاره زه غواړم، چې د پښتو د ابتدايي او نویو لیکونکو دپاره څه ناڅه لارښوونه وکړم او په دې لاره کې لږه رڼا پیدا کړم، ګوندې د پښتو د املا او انشاء د تعلیم په سلسله کې یو کوچنوټی خدمت وباله شي او لږ غوندې مفید واقع شي)).

د استاد تر مقدمې وروسته بیا پر املا د تنقیط علامات، انشاء، فصاحت، معاني او بلاغت بیان شوي او دکتاب تر ۴۷ مخ وروسته((د انشاء او څه لیکلو نمونې)) تر سرلیک لاندې، پر دې کتاب د لوی استاد پوهاند حبیبي، س،م، استاد بېنوا ، استاد خادم، مرحوم سعیداو پوهاند رښتین تقریظونه او نظریات چاپ شوي دي.

ارواښاد استادقیام الدین خادم (۱۳۵۸ ل مړ) د دغه اثر په باب کښلي دي: ((څه لیکل یالیک پوهه مې له اوله تر اخره وکتله، پس له یوې مقدمې، چې د قلم زورپه کې له ورایه ناري وهي، د املا ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

انشاء، فصاحت، بلاغت، کنايې، استعارې، مجاز، بحثونه، د کلام محاسن او مصايب، د تنقيط اصول او داسې نور ادبي مباحث په ښه خوږه ادبي ژبه او خوندورې لهجې سره، د ښو مثالونو او تمثيلاتو په وجيز او لنډ صورت شوي دي، کتاب مختصر ولې معنا دار دی، زه يې يو مغتنم تاليف بولم)).

(۲) املا او انشاء:

د استاد د دې سلسلې دويم کتاب دی، چې د لومړي کتاب مطالب يې په څه بشپړ شکل په کې راوړي دي، دغه کتاب پر ۱۳۳۸ ل کال پښتو ټولنې خپور کړی دی.

(۳) ليکوالي (املا او انشاء):

په دې لړکې د استاد دريم کتاب په دې نامه يادېږي او دا د دې سلسلې د دويم نومره کتاب بشپړ شکل او دويم چاپ دی، چې تر لومړي چاپ څخه زياتونې هم په کې شوي او زياتې برخې لري. دغه کتاب پر ۱۳۲۹ ل کال، ۲۲۰ مخه پښتو ټولنې درې زره نسخې) په دولتي مطبعه کې چاپ کړی دی. د دې کتاب مطالب دادي: ((املا ټکي او ليک نښې، د املا په باب د پښتو ټولنې فيصلې، پښتو املا په پښتو کتابو کې، انشاء (ليکوالي) سبک، دخوشحال سبک، دحميد سبک، پښتو څنګه وليکو، په پښتو کې ځينې لغوي او ګرامري تغيرونه، ګرامري اختلاف، ادبي انتقاد، شعر، او ادب، د ادب راز د پښتو پخواني نثرونه، اوسنی نثر)) او بيا په کتاب کې ترپايه د اوسني نثرنمونې راوړل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا اثر نه یوازې د زده کوونکو او محصلینو لپاره د اړتیا وړ یو مهم اثر دی، بلکې د ټولو هغوکسانو لپاره، چې لیک لیکي د یوه لارښود اثر ارزښت لري.

په دې اثر کې د یوې ښې ادبي لیکنې او اثر لپاره د شپږویشتو په شاوخوا کې مهم ټکي په ګوته شوي، چې د هغو په تطبیق او مراعات سره کېدی شي، یوه ادبي لیکنه خپل لوړ معیار ته ورسېږي.

ج: ادبي څېړنې:

استاد ګل پاچا الفت د ادبیاتو او ادبي مطالعاتو په باب هم تحقیقي څېړنې کړي دي، چې په هغوکې یې تر ټولو مهم اثر«ادبي بحثونه» نومېږي. دغه اثر پر ۱۳۳۲ ل کال، ۱۴۴ مخه، دکابل په عمومي مطبعه کې، د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی دی. ادبي بحثونه لومړی په کابل مجله کې پرله پسې خپور شوی و، بیا په کتابي بڼه راټول شو.

د: دپښتو ادبي تاریخ او ادبي مشاهیرو په باب لیکنې:

استاد الفت دخپل ادبي زیار او کوښښ په لړۍ کې دپښتو ادب تاریخ او ادبي مشاهیرو په باب هم لیکنې کړې دي لکه:

۱ – د پښتانه شعرا په لیکلو کې برخه اخیستنه:

د پښتانه شعرا دلومړي ټوک په لیکنه او پلټنه کې، د پښتانه شعرا د دویم ټوک لپاره د نیاز محمد ګوجر، محمد ولي، حضرت علي او اکرم جان سوانح دوی کښلي دي، د پښتانه شعرا دریم ټوک لپاره هم څلور تنه شاعران دوی معرفي کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ – پښتو سندرې:

دغه کتاب پر ۱۳۲۵ ل کال کې، ۱۲۸ مخه، د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی دی، لومړی په متفرق شکل کابل مجلې چاپ کړ، بیا یې کتابي شکل غوره کړ.

د کتاب پېژندنه پخپله د استاد الفت په الفاظو کې ولولئ: ((په دې کتاب کې دپښتو غوره او منتخب اشعار او هر ډول سندرې ټولې شوې دي، خو یوازې منتخب اشعار ورته نشو ویلی، ځکه چې اشعارو باندې ادبي تبصره هم شوېده او د ادبي انتقاد روح هم په کې لیده شي، د پښتو سندرو تاریخ هم په کې په اجمالي ډول پروت دی او د شاعرانو مقابله او موازنه هم په صریح ډول تریوه حده شوې ده)).

په دې کتاب کې د پښتو، شعر د تاریخ په لحاظ ۱۳۹ هـ ق څخه تر ۱۳۰۰ هـ ق پورې تر نظر لاندې نیول شوی دی او د دې له امله، چې د پښتو شعر سیر او تحول له هغه وخته تردغه وخته معلوم شي.

کوم شاعران، چې دې کتاب کې یې د کلام نمونې راغلې دي ۳۸ تنه کېږي، وروسته تر دې د پښتو څه غوره او منتخبې لنډۍ راغلې دي او ورپسې د شاعرانو قضاوتونه، د پښتو شاعرانو په باب را اخیستل شوي دي.

۳ – ملي قهرمان:

د پښتو د اوڅار شاعرخوشال خان خټک په باب لیکل شوی کتاب دی، چې پر۱۳۴۴ ل کال د قبایلو ریاست له خوا، دوه زره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوکه په شمېر، د پوهنې مطبعه کې چاپ شوی دی. ټول مخونه يې ۱۲۴ دي. د استاد دغه لوړ ياد شوي دوه کتابونه (پښتو سندرې او ملي قهرمان) دوه برخې لري: يوه يې تحقيقي برخه ده او بله يې تحليلي.

هـ : اجتماعي او ديني اثار:

استاد ګل پاچا الفت د ادبي اثارو د ايجاد او تحقيق ترڅنګه تل پر مختلفو اجتماعي موضوعاتو اثار، کتابونه او مقالې ليکلې دي، چې لنډيز يې لاندې وړاندې کېږي:

۱ – منطق:

په دې نامه د استاد الفت يوه رساله، زر ټوکه، **۵۷** مخه، پر **۱۳۳۵** ل کال پښتو ټولنې خپره کړې ده. د دې رسالې عناوين دا دي:

نطق، د منطق لنډ تعريف، منطق، شرح تفسير او ترجمه، هغه تفسير چې په غرب کې منطق ته ورکړ شوی دی. د نوي او زاړه منطق اختلافات، د منطق مدخل، پنځه کليات او نور...

۲ – پښتونولي: د استاد ديوې مقالې عنوان دی، چې په کابل کالنۍ کې خپره شوې ده.

۳- ديني مقالې او کتابونه:

استاد الفت د اسلام د مقدس دين د اساساتو په باب ډېرې مقالې کښلې دي، چې د هېواد خپرونو په متفرق ډول خپرې کړې دي، سربېره پر دې استاد دخپل ژوند په وروستيو کلونو کې د اسلامي نظرياتو پر بنا دټولنې پرجوړښت او ټولنېزو مسايلو يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهم کتاب کښلې دی، چې پر ۱۹۷۹ م – ۱۳۵۸ ل کال په افسیټ ډول په لاهور کې چاپ شوی دی✸.

✸ ښايي له دې کتاب څخه د استاد هېوادمل مقصد هغه کتاب وي، چې استاد الفت د خپل ژوند د وروستيو کلونو په بهیر کې لیکلی دی. دا اثر " اسلام او د اسلام نقش د فرد او جامعې په جوړولو کې » نومېږي، چې د استاد تر مړينې وروسته د هغه د زوی مرحوم عزیزالرحمن الفت په زیار ترتیب او چاپ شوی دی. دا اثر ټول ۲۴۱ مخونه لري.

په افسیټ ډول، په ښکلې قطع او صحافت خپور شوی دی. د کتاب شمېر د چاپ کال او ځای نه دی معلوم، خو د کتاب د پښتۍ پر لومړۍ مخ د ۱۳۵۶ کال د حوت میاشت نېټه لیکل شوې ده.

دلته دا نه معلومېږي، چې دا د چاپ کال دی که د مدون د کار د پای نېټه ده، ځکه چې د کتاب د ترتیب کار د ۱۳۵۲ کال د قوس تر میاشتې وروسته، چې د الفت صیب د ژوند وروستي وختونه دي، پیل شوی دی. د دوو میاشتو په موده کې یې ایله که ترتیب کړی وي او د چاپ کار یې ممکن نه برېښي. بله دا چې د کتاب له چاپي چارو څخه داسې برېښي، چې په افغانستان کې نه دی چاپ شوی، دلته ښايي د هېوادمل صیب خبره صدق وکړي، چې وايي: « پر ۱۹۷۹م ۱۳۵۸ ل کال په افسیټ ډوله په لاهور کې چاپ شوی دی.»

د نوموړي کتاب په پیل کې په ۱۴ مخونو کې د مرحوم عزیز الرحمن الفت له خوا د دې کتاب په باب یو ګټور او معلوماتي تقریظ لیکل شوی دی. دا کتاب پر دې لاندې مطالبو باندې بحث او څېړنه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – اسلام ۲- صالح عمل، ۳ – اسلام او ایمان، ۴- اسلامي جامعه جوړول، ۵- طبقاتي جامعه د اسلام په نظرکې، ۶ – امر په معروف او نهې له منکرڅخه، ۷ د ظلم مخنیوی، ۸- مرسته او تعاون، ۹ – د فرد جوړول، ۱۰- مالکیت او مالي سیاست په اسلام کې، ۱۱- د اسلامي اخلاقو غایه او اغېزه، ۱۲- جود او سخا، ۱۳ – اسلامي تصوف، ۱۴، شریعت او حقیقت یا تشریع او تحقیق. ۱۵ – د صوفیانو مقامونه او احوال. ۱۶ – د تصوف طریقې، ۱۷ – د تصوف مدرسې، ۱۸ – د تصوف په باب ځینې ایتونه او حدیثونه، ۱۹ – متکلمین او علم کلام، ۲۰- اجتهاد. (د تقریظ د – ه مخونه)].

و- درسي لیکنې:

استاد ګل پاچا الفت د پښتو ژبې د کورسونو لپاره دوه درسي کتابونه هم لیکلي دي، چې لومړی یې «پښتو کلي پنځم جلد- لومړی ټوک» دی دغه کتاب د برش لوسته لري او پر ۱۳۲۱ ل کال، ۴۲ مخه، د پښتو ټولنې له خوا د کابل په عمومي مطبعه کې چاپ شوی دی.

دویم یې: «د پښتو کلي پنځم جلد- دویم ټوک» نومېږي، چې دا هم پښتو ټولنې پر همدې کال، ۵۲ مخه، د کابل په عمومي مطبعه کې چاپ کړی دی. په دې کتاب کې ۳۲ لوسته راغلي دي.

۳ – تحلیلي لیکنې او اثار:

د استاد الفت ځینې اثار او لیکنې تحلیلي بڼه لري، د موضوعاتو تفصیل او تفسیر یې د ده خپل تحلیل دی، لکه چې د مخه مې هم د دې خبرې ذکر وکړ، چې په (ادبي بحثونه)، (ملي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قهرمان)، (پښتو سندرې) او قسماً په ليکوالي نومي اثر کې ځينې داسې برخې شته، چې د استاد دتحليل زېږنده دي. پر دې سربېره استاد پر بېلابېلو وختونو تحليلي څېړنې او مقالې وړاندې کړې دي، چې د مثال لپاره يې د څو ليکنو يادونه کوم:

(۱) زموږ ادبي نهضت يا اوسنی ادب:

په دې ليکنه کې د پښتو پر معاصر ادب يوه تحليلي څېړنه وړاندې شوې ده، د مخلص، پوهاند حبيبي، خادم، پژواک، رښتين، جلالي او بېنوا اشعار يې په موضوعي لحاظ تحليل کړي دي.

(۲)د پښتو اوسنۍ مشاعرې:

په دې مقاله کې د پښتو پر دوو مشاعرو تحليلي څېړنه وړاندې شوې ده، د دې مقالې تحليلونه د ۱۳۲۳ ل کال د ثور پر مياشت پرجوړه شوې پسرلنۍ مشاعره او د ۱۳۲۲ل کال د سنبلې پر مياشت پرجوړې شوې مشاعرې باندې ولاړ دي. د ۱۳۲۳ ل کال پسرلنۍ مشاعره د ښکارندوی غوري.

پردۍ قصيده:

((د پسرلي ښکلونکې بيا کړل سينګارونه
بيا يې ولونل په غرونو کې لالونه))

باندې شوې وه.

(۲) د شعر او ادب په مجموعه کې د (شعر) په باب د استاد يوه تحليلي مقاله چاپ شوې ده، سر بېره پر ادبي تحليلي څېړنو استاد، د سياسي پېښو او اجتماعي مسايلو په باب هم ځينې تحليلي څېړنې او ليکنې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه:

- په (ولس)، (افغان) او نورو ملي او دولتي جريدوکې د ورځنيو پېښو، سياسي او اجتماعي مسايلو په باب تحليلونه.

د شورى د دولسمې دورې ورځپېښې او تحليل د دوى بل دغه ډول اثر دى.

(۴) ترجمې:

استاد گل پاچا الفت د ليکنو ترڅنگ ځينې ترجمې هم لري، چې دځينو هغو يادونه دلته لازمه ايسي:

(۱) لوړ خيالونه او ژور فکرونه:

د استاد د دغه اثر پر پښتو کښل شوي دي: انتخاب، تاليف او ترجمه، په دې اثر کې د نړۍ د بېلابېلو هېوادو مفکرينو او پوهانو لنډې وينا وې، وجيزې او کښنې ترجمه شوې دي. کتاب ۹۷ مخه، زرټوکه، پر ۱۳۳۵ ل کال د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوى دى.

(۲)د ټولنې علم:

(۳) د موفقيت لاره: د استاد دوه نور اثار دي، چې له نورو ژبو يې ترجمه کړي، خو چاپ شوي نه دي.

(۴)د احمد شاه بابا افغان ترجمه او لنډيز:

دغه اثر مرحوم ميرغلام غبار (۱۳۵۲ ل مړ) په پارسي ژبه کښلى دى، استاد دغه کتاب لنډ کړى او په پښتو يې ژباړلى دى، د ده ترجمه د کابل مجلې په دووگڼوکې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۵)په نورو ژبو ليکنې:

لکه چې دمخه مې ويلي وو، استاد الفت پر خپلې مورنۍ ژبې (پښتو) سربېره په نورو ژبو هم پوهېده، په دغو ژبو يې ليکنې کړي او اشعار يې ويلي دي:

(۱) پارسي ليکنې:

په پارسي ژبه د استاد کوم مستقل اثر ما ته نه دی معلوم، خو متفرقه ليکنې يې زياتې دي، چې دځينو يادونه يې په تېرو برخو کې وشوه. استاد ډېرعلمي، سياسي او ادبي مسايل، په دې ژبه کښلي دي او ښه اشعار يې هم په دې ژبه ويلي دي، چې د نمونې لپاره يې لاندې پارکي وګورئ:

می شنیدم از نسیم هرلحظه درباغ این سخن
نیستم درقید رنگ وبوچو بلبل ای چمن
مانع سیرم نه کوه و دشت وصحرا میشود
میتوان رفتن به یکدم از چمن درانجمن
گر میدانی نه پایم هیچگونه سربرمتاب
می برم بوی خوشت را درمشام مردو زن
فارغ از قید زمان وازمکان تنها منم
گاه اندرباغ می گردم گهی اندردمن
رفتن بالا و پایینم نشانت میدهد
کاین فراز و این نشیب هېچست اندر نزدمن.

مرحوم خان محمد خسته د ده پر پارسي اشعارو د تبصرې په ترڅ کې يو ځای کښلي دي: ((ابتکار مضامين ازخصوصيات طبع

(c) ketabton.com: The Digital Library

عالی اوست در پشتو و فارسی با اقتدار تمام شعر میگوید و در اشعار خود بسا فلسفه حیات و ممات انساني راتبارز میدهد.))

(۲) عربي ليکنې:

استاد الفت په عربي ژبه هم ليکنې لري، د ده عربي ليکنې په الفلاح مجله کې چاپ شوې دي. تردې ځايه ما د استاد اثار معرفي کړل، استاد پر دغو اثارو سربېره نور ډېرکتابونه هم ليکلي دي، چې ناچاپ دي، لکه:

(۱) نوی څرک.

(۲) اجتماعي نظريات.✸

(۳) څه ګورم.

(۴) د اشعارو مجموعې:

هغه مقالې چې استاد پر مختلفو موضوعاتو په زېري، کابل مجله، اصلاح، انيس، کالينو، ژوندون، طلوع افغان، وړمه، الفلاح، اتحاد مشرقي او نورو کې ليکلي، شمېر يې تر زرو زياتېږي.

✸ د استاد الفت دا اثر (اجتماعي نظريات) د هغه تر مرګه وروسته، د هغه زوی عزيزالرحمن الفت په هڅه او هاند په پېښور کې چاپ شوی دی. دا کتاب ما يوه شپه له يو چا سره وليد، خو د لوستلو فرصت راته مساعد نه شو، بيا مې ډېره هڅه وکړه، خو تر اوسه پورې لاسته رانغی، د چاپ کال يې راته په ياد پاتې نه دی، د کتاب قطع او صحافت نسبتاً کوچني وو، پر پښتي- يې ليکل شوي وو: ((د افغانستان د مجاهدينو د اطلاعتي مرکز له خوا)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر رسمي ملازمتونو وروسته:

د استاد ګل پاچا الفت وروستی دولتي ماموریت د قبایلو مستقل ریاست او بیا تردې وروسته د شورئ دولسمه دوره کې وکالت و. تر وکالت وروسته د مرګ تر ورځې کابو اته کاله پرکور ناست او د زړه پر رنځ اخته و. د ډاکترانو له خوا له سختو بندیزونو سره سره هم، ده دغه اته کاله وخت خوشې تېر نه کړ، بلکې مطالعه یې درلوده او تر ۱۳۵۲ ل کال پورې یې په ملي جریدو کې سیاسي، اجتماعي او انتقادي مضامین خپرول، شعر خو یې د مرګ تر ورځې پورې وایه.

ژمی به د لغمان په کڅ او جلال اباد کې و، اوړی به کله کوهستان کې اوسېده او کله به هم په کابل کې په خپل کور کې د پره و.

مړینه او مزار:

استاد ګل پاچاالفت ترکابو څلوېښتکلنو ادبي، ملي او اجتماعي خدماتو وروسته د ۱۳۵۲ ل کال لیندۍ د میاشتې پر۲۸ مه نېټه له نړۍ نه سترګې پټې کړې او د هېواد ټول ادبي او علمي محافل یې په مړینه ویرمن شول.

دی د عزیز خان کڅ د منصور کلي په هدیره کې د کابل – ننګرهار د لوی واټ پر غاړه خاورو ته وسپارل شو. په جنازه کې یې پر خپلوانو سربېره دکابل او ننګرهار ادبا وو، شاعرانو او دولتي عالي رتبه مامورینو ګډون کړی و.

د پښتو ټولنې غړي یې جنازې ته تللي وو او پښتو ټولنې له خوا یې سوانح پرمزار ولوستل شوې او د ګلانو ګېډۍ پرې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ټولنې رئیس کېښوده، فاتحه یې هم د دغې موسسې له خوا واخیستل شوه، اروایې ښاده.

کورنۍ:

استاد الفت یوه مېرمن، پنځه زامن او یوه لور لري[1] هغه څوک چې د بشریت، انساني کرامت او خپل ولس د خدمت لپاره خپل ژوند قربانوي، که د نړۍ په هرګوټ کې وي، د زړه خبره یې یوه وي.

د نړۍ یوه مبارز شخص به ویل: ((د تاریخ په ټولو دورو کې هغوی، چې د ۷۰ کلنۍ سن ته رسېدلي دي، ډېر لږ پیدا کېږي، زه چې سږکال د ۷۹ کلنۍ سن ته رسیدلی یم د دغوو (لږ پیدا) کسانو په ډله کې راځم، که څه هم روغتیا مې د تېرو کلونو په پرتله یو څه کمزورتیا موندلې ده، لېکن ضمېر مې هماغسې روښانه دی.

ما د ژوندانه په دوران کې په صمیمانه ډول خپل ملت او هېواد ته خدمت کړی دی، که اوس له نړۍ څخه ولاړ شم، نو شرمنده نه یم او یوازې په دې کار افسوس کوم، چې نور نه شم کولای زیات خدمت وکړم.

زما تر مرګه وروسته دې د ماتمي تشریفاتو له سرته رسولو څخه ډډه وشي، چې د خلکو وخت او پیسې بې ځایه مصرف نه شي.))[2]

الفت صیب د احساس، مینې او عاطفې د سمبول په توګه په خپل ژوند کې هرڅه چې له لاسه وشول، د خپل ولس د خدمت

---

[1] زلمی هېوادمل، دالفت یاد، ۱۳۴۱ کال ۸۴۴ – ۱۲۱ مخونه.

[2] محمد نبي صلاحي، قبایلي ځلمیان، ۱۳۲۲ کال پرله پسې ۲۱مه ګڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره يې ترې کار واخيست او په خپل وصيت ليک کې يې داسې ځه ويلي، چې وروسته تر مرګه هم د خلکو د خدمت لپاره په کې د ده مينه له ورايه ښکاري.

وصيت

غـواړم چـې مـرګ مـې وي پـه شـان د يـو فقيـر
نـه دې پـه کـې ويـر وي نـه د خلکـو ډېـر بهيـر
نـه دې راډيـو کـې وي زمـا د مـرګ اعـلان
نـه دې وي زمـا پـه قبـر خـان وبيـک اميـر
خـاورو تـه دې وسـپاري مـا هغـه دهقانـان
هغـه چـې کـري تخـم او وړي خيـر يـې کثيـر
نـور ځـه وړم عجـز نيـاز بـه ورمـه خـدای تـه
رحـم او کـرم تـه بـه يـې وړم عذروتقصيـر
لاس کـې ځـه نـه وچـې نهـر وړي مـاړه کـړم
زړه کـې خـو ځـه و چـې يـې پـه دوی کړمـه ذهيـر
ښـه بـه وي کـه لرې دا تيـاره قبـر رڼـا کانـدي
کـه مـې رڼـا کـړي وي د چـا ذهـن وضـمير
مـه کـړئ د ريـا لپـاره ماپسـې خيـرات
ځـان پسـې نـه غـواړم خيراتونـه چشـمګير
ورکـړئ غريبـانو تـه کـه وي زمـا ځـه مـال
پـټ غونـدې لـه خلکـو چـې پکـې نـه وي تشـهير
خدای تـه ډېـر ډېـر نـږدې وي لـه هر چا ځخـه الفتـه
هغـه چـې دنيـا کـې وي غريـب خـوار و حقيـر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کومه بله خبره، چې دالفت صیب د دې نثرونو په باب یې یادول ضروري بربښي هغه د هېواد په ببلابېلو خپرونو کې د هغه د لیکنو او نثرونو خپرېدل دي. ماچې له کومو خپرونو څخه د هغه نثرونه راکښل، نو کله کله به له ډېرو مشکلاتو سره مخامخ شوم، د هغه نوري لیکنې هم دومره خورې وې، چې سړي فکرکاوه داهم تخلیقي نثرونه دي، د یو چا پرکتاب له تبصرې څخه نیولې تر ژباړې، تحقیقي، انتقادي او تحلیلي لیکنو پورې ټولې دومره خورې دي، چې کېدی شي د الفت صیب دویم تخلیقي نثرونه یې وبولو.

ماچې د دې اثر د ټولولو په ترڅ کې کومې ژباړې ولوستلې، نو دومره لذت مې ترې واخیست، چې حد نه لري. که چېرې د ژوند د ستونزو په نورو برخو کې مصروف نه شوم، نو ضرور به د ادبیاتو په برخه کې د الفت صیب د ژباړې یوه مجموعه ترې جوړوم، چې ټولنه او خلک ترې، لکه (لوړ خیالونه او ژورفکرونه) ګټه واخلي.

د استاد الفت یو شمېر لیکنې د هغه په مستعارو نومونو هم خپرې شوې دي، خو تخلیقي نثرونه یې اکثراً په خپل اصلي نوم او لنډ نوم (ګل پاچاالفت) خپرې کړیدي، ما د هغه په مستعارو نومونو د هغه دتخلیقي نثرونو لټون هم وکړ، نورې لیکنې مې زیاتې پیدا کړې، خو تخلیقي نثرونه مې دګوتو په شمار وموندل، چې له هغو څخه هم ځینې د هغه په اصلي نوم خپاره شویدي.

د الفت صیب په دې نثرونو کې داسې نثرونه هم شته، چې سرلیکونه یې یو شان وو، خو متن او تریوې اندازې یې محتوا تغیر موندلی دی، ما دا واړه متنونه راوړي، لکه (شعر او ادب) او

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ماشومان) داسې نثرونه هم په کې وو، چې عنوانونه یې بېل بېل وو، خو متن او محتوا یې یو شان وه، له هغو څخه مې یو متن را اخیستی. بل ټکی د ادی، چې ترخپله وسه وسه مې کوښښ کړی، چې د الفت صیب نثرونه په همغه خپله بڼه او اصالت سره رانتقال کړم او په متن کې له امانتکارۍ څخه کار واخلم، یوازې په څو برخو کې د ضرورت له مخې څه تغیر ته مجبور شوی یم.

یو دا چې کله مې یو نثر لوست، که له کتاب څخه مې اخیسته، نو متن مې د سمون لیک له مخې بنه کره کاوه بیا مې را انتقالوه، همدارنګه د کابل مجلې ځینو ګڼو هم په پای کې سمونلیکونه درلودل، د طباعتي تېروتنو په صورت کې مې له هغو څخه استفاده کوله، دغه راز په نورو نثرونو کې چې کوم ټکی یا کلمه ماته طباعتي تېروتنه ښکارېده، په هغو کې مې هم سمون راوړی دی.

دویم دا چې د پښتو د څو کلونو (۲۰- ۴۰) په مخنې لیکدود کې ځینې کلمې په یوه بڼه لیکل کېدلې، خو اوس په بله بڼه لیکل کېږي، چې ما د دغو کلمو اوسنی شکل راوړی دی، لکه: (چه، بلکه، کښې، خلق) او داسې نور، چې اوس یې د (چې، بلکې، کې او خلک) په بڼه لیکي.

نور مې د الفت صیب نثرونه په پوره امانت را انتقال کړيدي. ما تر ډېره حده زیار وویست، چې د الفت صیب ټول تخلیقي نثرونه راټول کړم او د هغه د نثري کلیاتو په نوم یې ونوموم، خو زما له هڅو سره سره کېدی شي د الفت صیب ځینې نثرونه پاتې شوي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پای کې غواړم د هېواد د نومیالي شاعر محترم صدیق کاوون توپاني، چې د کتاب د چاپ په برخه کې یې له ما سره ډېره ډېره مرسته وکړه، د پښتو ادب د پالونکي او لوی خدمتګار محترم زلمي هېوادمل نه، چې ما ته یې په دې برخه کې دقیقې لارښوونې وکړې، ګران ورور ځوان او نوښتګر شاعر لال پاچا ازمون، خپل درنو همټولګیانو (کریمې، ګل غوټۍ، انجیلا جلیلي او بلقیس اندړ) نه، چې د دې اثر په را ټولېدنه کې یې تر خپله وسه له ما سره مرسته کړې، د زړه له کومې او د احساس له تله مننه وکړم.

په ډېر درنښت
له پښتو، پښتونولۍ او انسانیت نه په ډکو ولولو
اسمعٰیل یون
د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو
څانګې محصل
۱۳۷۰ لمریزکال، چنګاښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوره نثرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پردې خبرې

ترځو، چې د ښځو مخونه پټ وي خبرې به هم په پرده کې وي، ځکه چې په پښتو کې خبره هم مونثه ده.

يوازې خبره لاځه، چې ژبه، وينا، معنیٰ، خطابه، مقاله هم د تانيث علامې لري.

هغه وينا، چې ابتکار په کې وي د ادب پردې ته لاډېر ضرورت لري.

تاسې زما خبرو ته لږ غوندې باريك شئ!

د ادب او سياست خبره ډېره باريکه ده.

زه په ډېره نرۍ او باريکه لار لاړم، خدای دې وکړي، چې ډېر باريك بين خلك پر دغه لار راشي او په ځيرځير وګوري.

ما اوښان نه دي بارکړي، زما قافله دمچيو ده، چې د ګلونو له پاڼو نه په هوا څه راوړي او عسل جوړوي.

له دې قافلې سره د سبا وږمو خوشبويي بار کړې ده، چې څوك يې په سترګو نه ويني، مګر حساس دماغونه يې احساس کولی شي.

هو! زما کار له احساس سره دی، زما خريدار بايد ډېر حساس وي يا ډېر حساس شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاروی

مونږ د خپلو کورونو له څنګه په دېره کې ناست وو.
له پاسه يو لاروی راغی د ونې ډډ ته يې ډډه ولګوله.
له ملانه يې ډوډۍ پرانيستله او له څه شي سره يې په خوند خوند خوړله مونږ وږي تږي وو، هغه ځان موړ کړ او يخې اوبه يې وڅښلې.
مونږ روژه وو. هغه بوزه و، ځکه چې په مسافرو باندې روژې نشته.
لاروي وويل: ماته دخوړلو اجازه شته او تاسو ته نشته.
ماته خدای خواړه او اوبه رواکړي دي، په رمز او معنیٰ پوهېدل په کار دي.
د خدای کارونه بې حکمته نه دي، تاسې د دغه عملي تعليم په اصلي معنیٰ ښه فکر وکړئ!
تاسې ولې وږي ياست او زه موړ يم؟
زه په کار او مقصد پسې روان يم او تاسې ځای پر ځای پراته ياست.
ستاسو حرکت لنډ دی، ځکه يې وږي کړئ!
تاسې د خدای قانون منلی دی، مګر پوه شوي پرې نه ياست.
زه راوګرځېدم، چې تاسې په دغه راز پوه کړم او له لوږې نجات ومومئ، پاڅيږئ روان شئ او لرې ځای په نظر کې ونيسئ!
لوږه او تنده په توقف او سکون کې ده به حرکت کې نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند

د يوې چينې اوبه دي، څوك يې د زرو په جام كې څښي، څوك يې د خاورو په كنډولي كې.

هغه، چې نه دا لري نه هغه، په لپه كې يې را اخلي.

په اوبو كې هېڅ فرق نشته، فرق په لوښو كې دى.

د شاه او ګدا فرق په لوښو كېږي.

د اوبو په خوند هغه څوك پوهېږي، چې ډېر تږى وي.

هغه لاروى، چې له بيديا نه ستړى ستومانه راځي او تنده يې ډېره زياته ده، دا اوبه ډېر خوند وركوي.

هغه دهقان، چې په سره غرمه كې يوې كوي او خولې پرې راماتي دي دا اوبه د هغه دپاره ډېر لوى نعمت دى.

يو شپون، چې له غره نه تږى راكوزېږي او په چينې باندې خوله ږدي د اوبو په خوند ډېر ښه پوهېږي.

يو بل سړى چې يخ سيوري ته په ارامه چوكۍ ناست دى، ښايسته صراحي يې له څنګه اېښې ده او په ښوګيلاسونو كې اوبه څښي له اوبو نه هغه خوند نشي اخيستلى.

هو! ده دلارويو او شپنو تنده نه ده ليدلې.

په سره او ټكنده غرمه كې يې لو نه دى كړى، ځكه هغه تلوسه په ده كې نشي پيدا كېداى.

چا، چې لوږه او تنده نه ده ليدلې، هغه د خوړو او اوبو پوره خوند هم نه دى لېدلى او د ژوند په كيف نه دى پوه شوى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی نسل

له زمکې نه بخار پورته شو.
له بخار نه وربځ پیداشوه.
له وربځې نه باران وورېده.
له بارانه د پسرلي ګلونه پیدا شول.
دګلونو نه خوشبویي پیداشوه.
وګورئ! مور او لور یا پلار او زوی څومره فرق لري؟
هغه تفاوت، چې د باران او ګلونو یا د زمکې او بوټو ترمنځ وینئ د یوه او بل نسل تفاوت هم دومره دی.
که اولادونه میندو غوندې وای، نو له غرونو څخه به لعلونه نه پیدا کېده، له دریابونو څخه به مرغلرې نه راوتلې، له ابشار نه به برېښنا نه راتله، د ړندو اولادونه به ړانده وو، له کڼو نه به کاڼه زیږېدل.
اوس پوه شوئ! چې نوی نسل او زوړ نسل یو رنګه نه وي.
که څوك خپل زوی ته زړه بوډۍ به نکاح اخلي یا خپله پېغله لور اتیا کلن بوډا ته ورکوي ښه نه کوي.
زړه تربیه او نوی نسل همدغسې وګڼئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی او وړوکی

په شفتالو کې زړی دی په زړي کې ونه ولاړه ده.

د غنمو په وړو کې دانه شته، په دانو کې همدغسې وړې شته.

په چرګه کې هګۍ ده په هګۍ کې چرګه ده.

دغه یوه دانه پندانه، چې ګورې تبل او پلتنه دواړه لري او په حقیقت کې بله ډیوه ده، مګرستا سترګې دغه رڼا نه ویني.

ته خبرنه یې، چې په یوه دانه او په یو څاڅکي کې عالمونه پراته دي.

ته پخپله هم دغنم په دانه کې وېده وې بیا دې په یوه څاڅکي اوبو کې لامبو وهله نن په لویه بېړۍ کې ناست یې او په لویو دریابونو کې ګرځې.

څه شی، چې ته وړوکی ګڼې هغه هم لوی دی یا هغه څه، چې تا ته لوی ښکاري هغه هم کوچنی او وړوکی دی.

ته ونه لویه ګڼې هغه په یوه زړي کې ده.

تا ته زړی وړوکی معلومېږي په هغه کې غټه ونه ځای شوې ده.

دغه غټه هندوانه، چې ګورې کال ته نه پاتې کېږي او عمر یې ډېر لنډ دی، دغه د هندوانې کوچنی زړی تا ته هر کال تازه هندوانې درکوي.

د زړي قیمت له هندوانې نه لړنه دی.

که زړی ورك شو هندوانه ورکېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو راشه هېڅ شی وړوکی او کوچنی مه ګڼه، ځکه چې دلته غټ او کوچنی لوی او وړوکی نشته، ټول برابر دي یوازې خدای لوی دی او بس.

د نن ورځې دیموکراسي له همدغسې ژوند کتنې څخه پیدا شوې او د ډېر دقت نتیجه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاعر تحفه

زه چې ورغلم هغه په کوټنۍ کې ناست و ، سر يې په ګرېوانه کې ښکته کړی و ، فکري عبادت يې کاوه.
کله چې هغه سر راپورته کړ او پر ما يې نظر ولوېده، ما خپله تحفه يو د پړانګ پوستکی او يو غزنيچی پوستين د هغه په مخ کې کېښوده.
هغه وويل: دا يو د ظالم پوټکی دی، ځکه له پښو لاندې لوېږي، دا بل د ضعيفانو له پوستکو نه جوړ دی او پر غاړې پورې تعلق نيسي.
د شاعر تحفه بايد همدغسې وي او همدغه معنی ولري.
دی بايد دا دوه منظرې همدغه راز وښيي او خلك په دغه رمز ښه پوه کړي.
په دغو خبرو زه له خوبه راويښ شوم او په خوب کې د خپل خوب په تعبير پوهيدلی وم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمتګار

هلته يو ړوند بې لارې روان و، هغه پر سمه لاره برابر کړ، مګر ړوند پوه نشو چې زما رهبر څوک دي.

يو بل په خوارۀ خوب ويده و، په خوا کې يې يوه منګري سر را اوچت کړ، هغه په بيړه وواڅه او ويده هماغسې ناخبره پاتې شو.

د شپې په مسجد کې ناروغه مسافر زګېروي کول، هغه يې په خدمت کې شپه سبا کړه، مسافر سباوون خواته مړ شو او خپل زړه سواندی خدمتګار يې ونه پېژانده، هغه پر لاره روان و، يو ماشوم ته يې يو موتی ميوه ورکړه، مګر يوه هم ونه پيژانده، چې دی څوک دی.

له دې لويې لارې نه هغه ډېر اغزي او کاڼي لرې کړه، مګر څوک چې سبا ته پر دې لاره راځي د هغه له خدمت څخه نه خبرېږي او هغه نه پېژني.

په رښتيا، چې مونږ خپل خدمتګاران نه پيژنو او باداران ډېر ښه پيژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقل

ډېر لږ خلك دي، چې كله كله يو نيم كار د عقل په خوښه كوي.

نور ټول كارونه د مينې او محبت دپاره، د حسد او عناد دپاره، د حرس او هوس دپاره وي يا د كوم زورور په امر او د نادانۍ په فرمان اجرا كېږي. سره له دې چې د عقل برخه په ژوندانه كې ډېره لږه ده بيا هم هر څوك د عقل ستاينه كوي او د عقل دښمن هم عقل ښه ګڼي او بې عقلي نه خوښوي.

ښايې، چې عقل په همدغه سبب د هر چاخوښ وي، چې د چا په كار كې كارنه لري او د زورورو خوي په كې نشته.

عقل زمونږ تابع دى او زمونږ زړه ته ګوري هغسې مشوره راكوي، ځكه يې ستا يو او صفت يې كوو.

كه عقل پر مونږ باندې حاكم واى او اقتدار يې درلوداى مونږ به ترينه ډېر سرټكاوه او بد به مو ګاڼه، ځكه چې تر اوسه مونږ له يوه حاكم نه هم زړه كې ډېر خوښ نه يو او ډېر ښه حاكم هم ډېر خلك له ځانه خوابدي كړي دي.

په رښتيا، چې عقل غوندې بې ضرره شي نشته.

عقل هر كله زمونږ خير او ګټه راښيي او عقل د همدغه شي نوم دى. كه مونږ د عقل يوه خبره هم ونه منو بيا هم عقل رانه نه ځي او بد راسره نه كوي كه مونږ په ناكاره كار پسې په بده لاره روان شو عقل راسره ملګرى دى او څومره، چې كېداى شي له خطر نه مو ساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرې غلاګانې د عقل په مرسته کېږي، که څه هم غلا ته په ښه نظر نه ګوري او غلا یې نه ده خوښه.

هغه شیطاني چلونه، چې انسان کشف کړي دي او شیطان هم ورته حیران دی د سادګانو او احمقانو کارنه دی.

فرېب او ټګي سره له دې، چې سم او صحیح عقل ورته بد ګوري بیا هم د هوښیارۍ بد عمله اولاد دی او د بدسړي له عقل څخه دغه راز بد اولاد پیدا کېږي، همدغسې عقل یوه غله ته هم د تېښتې لاره ښیي هم یې د ماړه کاله ته بیایي او که حاکم ونیوه د ځان د خلاصولو چلونه هم ورښیي.

که سړی هرڅومره ګنهکار و عقل ورته د نجات لاره لټوي او له همدردۍ نه یې لاس نه اخلي. په رښتیا، چې دومره مهربانه ملګری بل نشته.

هغه وخت، چې څوک عقل له ځانه شړي او په عقل هجوم ور وړي باده او پیاله دی په لاس کې ورکوي او دمخه ورته لا یو داسې ځای پیدا کاندي، چې ډېر رسوا نشي او محتسب یې ګرېوان ته لاس وانچوي.

د عقل خوی او خصلت په هیڅا کې نشته په زړه کې حسد او عناد نلري، لکه ماشوم مرور کېږي، نه ظلم او نه یې ناروا خوښه ده، مګر له ظالم سره دښمني هم نه کوي، فسق او فجور ورته بد معلومېږي، خو د ذاهد په شان له فاسق او فاجرنه نه تښتي، هر چا ته د خېرخواه په نظرګوري او د انسان په مجبوریت ډېرښه خبر دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقل په دې خبره ډېر زور اچولی دی، چې انسان پخپلو کړو کې پوره ازادي او اختيار نلري او د مجبوريت جنبه يې ډېره غالبه ده.

هو! عقل دا غواړي، چې د انسان له ضعف او ناتوانۍ نه يو داسې قوي دليل جوړ کړي، چې د هغه بل جهان له ملامتۍ نه يې هم خلاص کاندي.

عقل په دې پوهېږي، چې انسان د خپلو غرايزو او احساساتو تابع دی او منطق هر کله د خپلو اغراضو دپاره استعمالوي.

د انسان له منطقي تعريف څخه هم دا معلومېږي، چې دی اول حيوان او بيا عاقل دی، يعنې د ده نطق او عقل د حيوانيت تابع دی او حيواني غرايز پکې د اوليت حق لري.

دا يو منلی حقيقت دی، چې عقل زمونږ تابع دی، مونږ د عقل تابع نه يو.

عقل زمونږ دپاره پيدا شوی دی مونږ د عقل د پاره نه يو پيدا.

که مونږ په عقل باندې د ليونو او ماشومانو کار کوو، کوي يې او زمونږ له امر نه غاړه نه غړوي.

که زه او ته دوستان يو زما او ستا عقل هم دوستي کوي.

که مونږ غليمان شو زمونږ عقلونه يو له بل سره دښمني کوي او په جګړه اخته کېږي.

ښه عقل هماغه دی، چې د مينې او محبت په غېږ کې وده وکړي او د ښو عواطفو او احساساتو په لمن کې وروزل شي.

عقل د اخلاقو تابع دی، که اخلاق ښه و عقل ښه کېږي که اخلاق بد و عقل په بده لار روانېږي او بده لاره ښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهه او هوښياري

زه چې وړوکی وم، اګر چې اوس هم لوی نه یم له هر چانه به مې اورېدل:

فلانی بې عقله دی، په څه نه پوهېږي، د عقل په پوله هم نه دی تېر شوی او د دوه خرو اوربشې نشي بيلولی، مګر يو يو به چيرته داسې هم پيدا کېده، چې خلکو به ورته پوه او هوښيار ويلې. زه همدغه وخت په دې خبره پوه شوم، چې پوهان او هوښياران په دنيا کې ډېر لږ دي او ناپوهان ډېر زيات دي. کله چې زه په سبق کښېناستم ماته يې وويل:

سبق ووايه، چې پوه او هوښيار سړی درنه جوړشي.

دا خبره په ما باندې ښه ولګيده او پوه شوم، چې پوهه او هوښياري مې خوښه ده، هغه وخت زه هوښيار نه وم، مګر هوښياري مې ښه ګڼله او ناپوهي راته بده ښکارېده، نه پوهېږم چې دغه تميز ما له کومه کړی و او يو بې عقل څنګه پوهېدی شي، چې عقل ښه دی او بې عقلي ښه نه ده، خو اوس پوه شوم چې ماشومانو ته که څوك هر څه هر رنګه وښيي هماغسې يې ګڼي او له ځانه څه فکرنشي کولی.

ماشومان لا پرېږده، چې د ږېرو خاوندان هم دغه شان دي او لوی سړي د يو او بل په خبرو تېروزي.

ما هغه وخت د ملا صاحب سوکانو ته د همدې دپاره سر ونيوه، چې پوه او هوښيار شم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو! د پوهې او هوښیارۍ ځای سر او د ماغو، مګر پوهه د ملا صاحب په لاس کې وه او له هر چا سره نه وه.

ما ته هوښیاري، ځکه ښه ښکارېده، چې ډېره لږه وه او له لږو خلکو سره وه، هر څه چې لږ وي قیمت یې ډېر وي او خلک یې ارمان کوي، هر څوك هغه څه غواړي، چې نه یې لري.

که زه پوه او هوښیار وای په پوهې او هوښیارۍ پسې به نه ګرځېدم.

ډېرخلك ډېرو شیانو ته د ناپوهۍ په سبب هڅه کوي او ډېر کارونه له ناپوهۍ ولاړېږي، زه هم نه پوهېدم چې پوهه مې غوښتله.

هرڅه، چې وو او هر څنګه چې وو ما به لیك او لوست کې دانایي لټوله او سبق مې وایه، چې یوه ورځ مې د رحمان بابا په کتاب کې ولوستل:

دا دنیا په احمقانو ده ودانه   دانا نه کا په دنیا باندې غرض

مګر، چې شاوخوا مې ښه وکتل په رښتیا، چې د کلي خان به ټوله ورځ په دېره کې یخ سیوري ته پروت و او هېڅ به یې نه کول دهقانانو او مزدورانو به سره غرمه کې یوې، لوونه او غوبلو نه کول، زحمت او خواري به د دوی وه ګټه، به د خان کورته راتله.

زه دغه وخت د عقل او هوښیارۍ په کرامت او برکت نور هم پوه شوم او باور مې راغی، چې زمونږ په کلي کې یوازې خان صاحب هوښیار دی، چې هېڅ نه کوي او نور ټول بې عقله او ناپوهه دي، چې د دنیا کارونه کوي. د ده د پوهې او هوښیارۍ یو بل دلیل هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ما سره و هغه دا ، چې دی به په ژمي پيتاوي ته کښېناسته او په اوړي کې يخ سيوري ته، هغه نور به په سره اوړي کې سره لمر ته ولاړ وو او کار به يې کاوه ما به په جومات کې په زوره زوره ويل:

دا دنيا په احمقانو ده ودانه   دانا نه کا په دنيا باندې غرض

خو هغوی په دې خبره نه پوهېدل او زما چيغې عبث وې.

ډېره موده وروسته زه له کلي کوره راووتم ښار ته راغلم په دفتر کې مرزا شوم د مرزايانو له څنګه کښېناستم، په چپړاسيانو به مې حکمونه کول او په هر کار پسې به مې لېږل.

دلته هم هماغه قانون جاري و او د رحمان بابا خبره راته د کاڼي کرښه ښکاره شوه، چپړاسيان به ټوله ورځ په سره ژمي او په واورو کې دېره په دېره ګرځېدل، مکتوبونه به يې رسول مونږ به په توده کوټه کې ناست وو مکتوبونه به موليکل.

زمونږ مدير صاحب به نور څه نه کول يوازې دسخط به يې کاوه، يعنې زمونږ کار به د ده په نامه ختمېده. که د دسخط په ځای مهر لګول رواج وای دا کار به هم کاتبانو کړی و، مګر نه پوهېږم چې مديران ولې مهرونه نه جوړوي؟ که يو کاتب خپل کار د مدير په نامه ختم کړي او دی پخپله د هغه مهر د مکتوب په اخر کې ولګوي دا کار اخلاقاً ښه دی، ځکه چې د ايثار او فداکارۍ معنیٰ لري، که څوک پردی کار پخپل نامه ختموي ښه نه معلومېږي له چپړاسيانو نه زمونږ کار لږ او اسانه و او له مونږ د مدير صاحب کار سپک و. رئيس صاحب، چې عاقل عالم و هغه بېخي کار نه کاوه او کله کله به د يوه ساعت له مخې رياست ته راغی ځينې خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

به يې خپل مبارك نوم هم په كوم مكتوب يا حاضرۍ په كتاب كې نه ليكه، چې د كار كمې د ده په نامه پرې نوزي او هوښيارۍ ته يې زيان ونه رسيږي.

زمونږ مكتوبونه ځينې داسې وو، چې چپړاسي ته به مو وركول، چې په مدير يې امضا كړي، ځينې به مونږ پخپله رئيس صاحب ته د امضاء دپاره وړل.

د رئيس صاحب حضور ته چپړاسي مكتوبونه نشو وړلی، چې د ادب تقاضا دا نه وه، چې يو خوار چپړاسي په خواره جامه كې د يوه لوی سړي په حضور كې ودريږي كه څه هم د خدای حضور ته په لمانځه دريږي.

هو! د دربار په ادابو هر څوك نه پوهيږي او درباري پوهه له هر چا سره نشته، هلته موقع شناسي له هر كار نه زيات قيمت لري او د نزاكت مراعات ډېر په كار دی. په رمز او اشاره پوهېدل، مزاج پېژندل، د بل په خوښه خبرې كول، د بل په نظر هر څه ليدل، ډېر لياقت او مهارت غواړي هر څوك نشي كولی، چې له ځانه به هېڅ فكر او هېڅ عقيده نلري، مګر د بل هر فكر او هره نظريه به د ارسطو په منطق ثابتوي.

پخپلو اوږو باندې هر څوك د بل پېټی وړلی شي، مګر له زړه نه د نورو يابو جوړول اسانه كار نه دي.

تاسې درباريانو ته په عادي نظر مه ګورئ، دومره باريك بين خلك بل چيرته نشته، د دوی ډېر لږ كار د پوهې او هوښيارۍ له بركته د نورو له ډېرو درنو كارونو نه درونډ خېژي. د دوی مثقال

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د نورو خروار برابر نه دي. که د نورو د فعالیت دوړې او ګردونه اسمان ته ورسیږي او دوی محض د چا د بوټونو ګرد پاك کړي، د دوی د کار قیمت زیات دی او له هغوی نه یې محتوا ډېله ده.

دوی په جنګونو او جګړو کې د سربازۍ میدان ته نه حاضرېږي. په فابریکو او کارخانو کې کارونه نه کوي، لوړې ژورې نه اوروي، معدنونه نه سوري کوي، مګر ګټه یې له نورو نه زیاته ده او په لوړ مقام کې ځای لري.

د دوی کار دومره باریك دی، چې هر چا ته نه معلومېږي، مګر لیاقت یې معلوم دی او په هوښیارۍ کې یې څه شك او شبه نشته. څومره، چې پوهه او هوښیاري زیاتېږي هغومره فعالیت او د کار ستوماني کمېږي. نه ګورئ چې ماشومان له لویو او درنو خلکو څخه ډېر حرکت کوي دا باشي ولاړ دی او مزدوران تېږې چلوي.

مشران له ځایه نه ښوري او کشران په مخکې منډې وهي که لرې نه ګورئ د خپل لاس ساعت ته وګورئ ثانیه ګرد ، چې وړوکی دی څومره ژر ګرځي دقیقه ګرد ، چې لوی دی ورو روان دی.

کوچني موټر ډېر ګرځي او لویه لارۍ هغسې نشي تللی.

اوس پوه شوئ، چې لویوالی او دروندوالی همدارنګه عقل او پوهه فعالیت کوي او منډې رامنډې د بې عقلو کاردی.

هوښیاران کار نه کوي، فکر کوي او چرت وهي ناپوهان جبل وهي او غرونه سوري کوي.

یو مرزا هېڅکله په خپل کار کې د یوه جوالي غوندې نه دی ستړی شوی (عقل نیست جان در عذاب) همدغه معنیٰ لري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمان بابا د همدې له امله وايي، چې دنيا په احمقانو ودانه ده او دانا د دنيار په کار څه غرض نلري.

تاسې له هوښيارانو او پوهانو ډېر کار مه غواړئ، دوی پرېږدئ چې فکر وکړي او بې کاره بې زياره ګټه خپل کاله ته راوړي.

هوښياري او پوهه همدغه ده، چې کار يې لږ او ګټه يې ډېره وي يا په بل عبارت هېڅ نه کوي او هر څه د ده وي، د نورو له زيار او کار څخه ګټه اخيستل، بل غولول او ځانته ګټه اړول پوهه او هوښياري ده. دا د پوهې او هوښيارۍ برکت دی، چې ډېر لږ خلك، يعنی هغه چې د نن ورځې په اصطلاح به اقليت کې دي او لږه کې ورته ويل کېږي د ډېرو خلکو له سترړيا او ستومانۍ نه ډېره زياته استفاده کوي. که تاسې د هر وطن د ناز او نعمت خاوندان او شتمن وګورئ، دوی ډېر لږ دي، مګر ډېر زيات خلك د دوی د ګټې دپاره استعمالېږي. معنیٰ دا، چې د دوی سمسور بڼ د نورو په خولو وده کوي او د دوی راحت د نورو د زحمت نتيجه ده.

دا ده هغه پوهه او هوښياري، چې ما په ليك او لوست کې لټوله او زه يې له کاره وايستم.

هو! پوهه او هوښياري سړی له کاره باسي، د کار خلك نور دي، پوهان او هوښياران ځان ته خير رسوي او خپل خير لټوي.

دهمدې لا مله وايي چې دجنت اکثره خلك ساده ګان دي او دنيا هم به ساده ګانو او احمقانو ودانه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمق څوك دی؟

هغه چې د دنيا په سود او زيان نه پوهېږي او د ګټې په ځای تاوان کوي، خلك ورته احمق، بې عقل او ساده وايي.
دا درې نومونه، لکه د يوه سړي مختلف عکسونه، چې په بېلوبېلو کمرو او مختلفو احوالو کې بېلو عکاسانو اخيستې وي. په عين اتفاق کې اختلاف هم لري او په يووالي کې يې يو څه بېلوالی معلومېږي.
که څوك کوم بې عقل سړی سپکوي احمق ورته وايي او که يې ستايي، نو ساده يې بولي. د وينا او بيان سحر د الفاظو په همدغسې فريب کې پټ دي.
په کتابونو کې راغلي دي، چې پخوا به يې ټوقيانو ته احمقان ويلې او د دربار احمقان به هغه کسان وو، چې پخپلو خبرو به يې خلك خندول او په مجلس کې به يې خوشحالي پيدا کوله. د احمق او ساده يو مثال ملانصرالدين دی، چې په ظرافت او مسخره توب هم شهرت لري. د دغه مرحوم د حماقت دليل د خلکو په نزد دا دی، چې ده به په يوه روپۍ څلور دانې هګۍ واخيستلې هغه به يې وخوټولې په رنګ به يې سرې او شنې کړې بيا به يې د روپۍ پنځه دانې خرڅولې، يعنې د ګټې په ځای به يې تاوان کاوه او خپل مال به يې ارزانه خرڅاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس چې څوك له چا نه څه شي ارزانه وغواړي هغه وايي: څه ملا نصرالدين خو نه يم. دا نوم اوس دومره عام شوی دی، چې که هر څوك يو شی ګران واخلي او ارزانه يې خرڅ کړي خلك ورته ملانصرالدين وايي.

مونږ په خوله وايو، چې عقل بېل شی دی او د دنيا مال بېل شی دی، څوك به عقل لري مال به نلري، ځينو نورو سره به مال وي او عقل به نه وي، مګر په عملي ډول د هر چا عقل او بې عقلي د دنيا د ګټې او زيان له مخې معلومو او په حقيقت کې ګټې ته عقل وايو او تاوان بې عقلي يا حماقت بولو.

زمونږ په خيال او تصور کې دا نشي راتلی، چې ملانصرالدين دا کار د دی دپاره کاوه، چې نرخ ارزانه کړي او خپل احسان په دغه تجارت کې پټ کړي، چې خريدار يې په سخاوت هېڅ پوه نشي او کرامت حماقت وګڼل شي.

که زمونږ ګمان نېك او ښه وای ملانصرالدين به مو د خير او فيض خاوند ګاڼه او د هغه په عقل پورې به مو نه خندل.

هغه بل کال زمونږ په هېواد کې قحطي او ګراني وه يوه لوی سوداګر له هرات نه ډېره غله کندهار ته راوړه او په خلکو يې د بازار له نرخه ارزانه خرڅه کړه، يعنې ګټه يې ونکړه تاوان يې وکړ. دا کار هېچا د هغه په بې عقلۍ حمل نکړ او په اخبارونو کې يې ډېره ستاينه وشوه، هغه ته چا ملانصرالدين ونه ويلې، بلکې د خير او برکت خاوند يې وباله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو وخت زه د یوه شتمن سړي کره مېلمه شوم د هغه په کاله کې هر څه پاخه شوه، مګر سوکړك یې نه درلود، د کاله خاوند ځو غنمیې ډوډۍ خپلو همسایه ګانو ته ولېږلې او هماغومره سکړکان یې راوړه.

ما ته دا معلومه شوه، چې دوی هره ورځ دغه راز تجارت کوي او پخپل کاله کې جواری نه پخوي. دا سودا ما ته د خوارانو او غریبانو دپاره سودمنه ښکاره شوه او مرحوم ملانصرالدین راپه یاد شو.

زه دا جرئت نه شم کولی، چې دغه راز ښه کار احمقانه وګڼم.

په کوم کاله کې، چې هر څه ډېر وي دغومره لږ تاوان هېڅ تاثیر نلري.

بډایان له دغسې تظاهر نه یو مخصوص خوند اخلي، چې مونږ هغه نه دی ځکلی. که دغه راز کار یو خوار او غریب وکړي حماقت دی، مګر د بډایانو دپاره صفت دی.

عقل او پوهه خوارانو او فقیرانو ته دا اجازه نه ورکوي، چې ډوډۍ په جواري باندې سر په سر ورکړي او خپل حماقت ښکاره کړي، مګر بډایان په دغسې کارونو ښه ښکاري او څوك ورته ملانصر الدین نه وایي، بلکې حاتم طایې یې بولي.

که خواران او غریبان له اسراف او تبذیر نه کار واخلي ډېره لویه ناپوهي او نادانۍ ده، مګر بډایان په اسراف او تبذیر د جود او کرم خاوندان ګڼل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه عقل، چې د خوار او غریب رهبري کوي د بډایانو دپاره نه دي په کار.

هو! عقل امسا ده، چې ګوډ او ضعیف انسان ورته اړ دی، هغه چې د قوت او قدرت خاوند دی، دغه د ضعیفانو وسله ورته نه ښايي، د عقل عینکې د کمزوري نظر بینایي زیاتوي او د تېز نظر خاوندان يې کله کله د ډول او فېشن دپاره په سترګو کوي.

که څوك عقل او هوښیاري لټوي د خوارو او غریبو په کور کې دې ولټوي زورور او بډایان له دغه شي نه بې نیازه دي.

تاسې یوه انسان یا یوه حیوان ته، چې څه نه ویني ړوند وېلی شئ، مګر سیند او سیلاب ته ړوند ویل غلطه خبره ده. که څه هم په نااواره لاره روان وي او په سمه لاره نه درومي، دا ځکه چې دغه پرزېدل او جګېدل هغه ته څه هم په نا اواره لاره روان وي او په سمه لاره نه درومي، دا ځکه چې دغه پرزېدل او جګېدل هغه ته څه زیان نه رسوي او بې سترګو هم ډېر ګړندی تللی شي.

که مونږ د خپل هېواد په خلکو کې فکر وکړو هغه کارونه، چې ځینې زورور او بډیان يې کوي په عقل برابر نه دي، که مونږ يې وکړو بد ښکارو او ضرور وینو، ځکه زمونږ د عقل مخه نیسي، مګر زورورو او د قوت خاوندانو ته زیان او ضرر نه رسوي، ځکه يې عقل هم مخه نه نیسي او دغه د غریبانو ناصح د هغوی حضور ته لاره نلري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زورورو په مخکې عقل ګونګ وي او ډېر مزخرف معلومېږي، هر څه چې بې ضرورته وي او احتیاج ورته نه وي بد ښکاري او قیمت يې لږ وي.

که چېرې په انسان کې ډېره نيمګړتيا او کمزوري نه وای او عقل ته يې احتياج نه درلودای عقل او پوهې به دغومره قدر نه درلوده.

اوس پوه شوئ؟ چې هر خوار او غريب سړی که ځان ته څپلۍ يا پڼۍ لرې غونډې ګرانې واخلي او دوه يا درې روپۍ پکې وغوليږي هر څوك ورته احمق وايي. يو بډای که په زرهاو روپۍ په يوه شپه په قمار کې وبايلي احمق نه دی، هغه چې د ورځې د شلو يا دېرشو روپو په سګرټو اور لګوي يا د سينما او تياتر په تشه ننداره پيسې ورکوي څوك ورته احمق نه وايي، مګر که يو مزدور يوه ورځ کار ونکړي او وزګار وګرزي احمق دی، ځکه چې بيګا ته په کور کې څه نلري او وږی پاته کېږي.

يو بډای ګړندي موټر کې ډېر لرې ځای ته په ښکار پسې ځي په لاره کې ډېر تېل مصرف شي، د موټرکمانۍ ماته شي او ټاير هم بچ کاندي، مګر د ښکار برابري رانشي او پس له دوه درې شپو پنځه يا شپږ دانې زرکې له ځان سره کاله ته راوړي، چې دانه په سلو روپو هم نه پرېوزي. هغه ته څوك ملانصرالدين نه وايي، ځکه چې ژوند دغسې تفريح او پام غلطولو ته احتياج لري او د شوق او ذوق دپاره مال تاوانول نا پوهي نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې یو بډای یوه ښکلې نفیسه تابلو په ډېرو روپو اخلي یا ځینې انتیك او زاړه شیان د تش نمود دپاره په ډېر لوړ قیمت رانیسي هغه بل، چې یو زوړ قلمي کتاب چې ذوق او صنعت پکې خرڅ شوی په ګرانه بیه اخلي او د هماغه کتاب چاپي نسخې ډېرې ارزانه لاس ته راځي، ته وایه چې دغه راز تاوانو نه د څه دپاره دي؟

که غرض معنوي استفاده وي هماغه معنیٰ په چاپي کتاب کې هم شته.

معلومه شوه، چې مال تاوانول د نامه او شهرت دپاره د شوق او ذوق دپاره د هوا او هوس دپاره حماقت نه دی، صنعت دی او ستاینه یې کېږي، مګر په دې شرط چې سړي خور او فقیر نه وي، بډای وي او ډېرې پیسې ولري.

اوس خو به پوهیدلي یاست، چې احمق څوك دی او مونږ چا ته احمق وایو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی درس

چیرته مې د چا په کوم کتاب کې ولوستل، استاد خپل شاګرد ته دا درس ورکاوه:

له خدایه ډېر خوښ اوسه! چې ته یې بې هنر پیدا کړې او تا ته یې هغه استعداد درنکړ، چې یوه ورځ د خلکو دپاره لویه بلا درنه جوړه شي. ته په دې پوه شه، چې خدای ته هماغه څوك ډېر نږدې دي چې له ذوق او هنر نه ډېر لرې وي.

هغه تند او تېز فکر، چې زما په برخه رسېدلی دی ما ته په دنیا او اخرت کې زیان رسوي او زما اسایش خرابوي.

ډېر فکر کول ډېر بد مرض دی، چې په څو تنو پورې اختصاص لري که دا مرض خپرېدلی ډېر ژربه یې د بشر نسل تباه کړی و.

زه پدې ښه پوه یم، چې په ژور فکر او عقل کې د روح تباهي ده ژور فکر د بشر دپاره طبیعي کارنه دی.

همدغه شی دی، چې په سرې کې د عمل اقدام وژني.

هېڅوك هېڅ کار نشي کولی، ترڅو چې څه قدر تنګ نظره او لنډ فکره نه وي تفکر د انسان دپاره ډېره لویه بد بختي ده.

هغه چې لږ فکر کوي یا هېڅ فکر نه کوي په دواړو جهانونو کې کامیاب دي، مګر د ډېر فکر او عقل خاوندان هر چیرته او هر کله له جسمي او روحي هلاکت سره مخامخ دي.

په رښتیا، چې فکر او عقل کې ډېر خباثت پټ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهه او فلسفه په حقيقت کې پر ذهن باندې د شيطان استيلا ده. بشر په اصل کې يو احمق حيوان دی او د ده معنوي ترقي د ده د فکري اضطراب د پوچو اثارو نوم دی.

هغه څوك، چې د نبوغ او قريحې خاوند دی د معشرت په درد نه خوري او د معاملې خاوند نه دی.

زه د فکر ازادي له هرڅه پورته ګڼم هر څوك له ځانه خوابدي کوم، مګر خپل ځان او خپل وجدان خوشحاله ساتم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې کاله

یو کال موسم ډېر ښه راغی بارانونه وخت په وخت پخپله موقع وشول، چې نه له ضرورته زیات و او نه کم.

د زمیندارو فصلونو ته هېڅ زیان ونه رسېده او للمه ډېره ښه راغله دهقانان ډېر خوشحال وو، چې فصلونه ډېر ښه دي او کال ډېر ښه راغلی دی.

کله چې درمندونه تیار شوو خلك په رښتیا د غلې په چلولو سترې شوو او په کورونوکې د غلې ځای نه و.

په دغه کال په ملك کې ارزاني راغله او دغسې ارزاني چا په خوب کې هم نه وه لیدلې. د غلې خریدار، لکه د انځرګل چا په سترګو نه لیده زمیندارو به تېل او مالګه په غنمو اخیسته او جنس بدلیده.

د زمیندارو په کور کې مړی نه و او ویر یې و، دوی د پاك خدای په دغې مهربانۍ خوشحاله نه وو او د شکر په ځای به یې شکایت کاوه همدغه ناشکري وه، چې بل کال هغسې رانغی او غله بېخي ورکه شوه. ځینو ویل چې تخم هم په لاس رانغی او خروار په چارك ولګیده.

په دغه کال پر وطن باندې قحطي او ګراني راغله هرڅوك به په غلې پسې لالهانده او سرګردانه ګرځېده او د چا په کور کې د مړك لکۍ نه سپېره کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمینداران بیا خپه وو او ډېر افسوسونه یې کول، چې ګراني او قیمتي د دې کال وای او غله د پروسږکال، مګر دا اجتماع محاله وه او دغه کال هم په افسوس او ارماندو تېر شو دریم کال له دواړو کلونو نه مخالف راغی، یعنې د ځینو زمیندارو غله ډېره زیاته وه او د ځینو کښت ته زیان او اپت ورسېده، ځکه نرخونه جګ شوو، مګر قحطي نه وه د چاغله، چې ډېره وه او په ګران نرخ یې وپلورله هغه له ډېرې خوشحالۍ په جامو کې نه ځایده او چا چې د خرڅون غله نه درلوده په کاله یې دغم کاڼي ورېدل.

زه دغه وخت په دې پوه شوم، چې مونږ ټول نشو خوشحالیدلی او په داسې حال کې واقع یو، چې که یو خوشحالیږي هغه بل به خپه کېږي، یعنې د ځینو خوشحالۍ د ځینو نورو د خپکان نوم دی د همدې لامله وایي، چې یو مړ نشي بل نه مړیږي.

د دنیا په بازار کې داسې سود نشته، چې پلورنکي او پیرودونکي دواړه ګټه وکړي، یعنې یو خپل مال ګران خرڅ کړي او هغه بل یې ارزانه واخلي په کومه سودا کې، چې سود او زیان نه وي او خریدار یا خرڅوونکی یو هم ونه غولېږي یو هم نشي خوشحالېدلی که یو سړی خپل سل ګون نوټ په شلو پنځه ګونو بدل کړي په دغه تجارت کې خوشحالي او خپګان نشته، ځکه چې سود او زیان پکې نشته که یو په حساب کې وغولیږي، دی به خپه شي او هغه بل ته به خوشحالي پیداشي اوس پوه شوئ، چې مونږ په څه خوشحالیږو او په څه خپه کیږو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ښه فکر وکړو ایا د یوه ګټه د بل د تاوان نوم نه دی؟ زما یو ملګری دومره شته او جایداد لري، چې جامه او ډوډۍ ډېر ښه ورسېږي. کور لري، ځمکه لري، باغ لري، لنګه غوا ورته ولاړه ده، موټرېي شته او د هېڅا پوروړی نه دی په بانګ کې یې هم پیسې پرتې دي او له هرې هوا ښېغمه معلومېږي، مګر یو بل سړی له ده نه هرڅه ډېر لري او ځمکې، باغونه، کورونه او نغدې پیسې یې له ده زیاتې دي. هغه خپه دی، چې زه ولې دغه بل قدر ته جایداد نه لرم دا بل خوشحاله دی، چې له هغه نه یې جایداد ډېر دی. زمونږ اکثره غمونه همدغه راز دي، چې د یو بل سړي له خوشحالۍ پیدا شوي دي او ډېرې خوشحالۍ هم شته، چې د نورو له خپګانه پیدا کېږي. دغه یو چې د زړه په جونګړه کې اوسي دغه بل، چې په لوړه ماڼۍ کې استوګنه لري، دی د هغه جونګړه ویني، ځکه خوشحاله دی هغه د ده قهر ویني، ځکه خپه دی که چیرې مونږ ټول په جونګړو کې اوسیدلی یا ټول لوړو ماڼیو کې وای نه به جونګړه کې د غم کوډۍ وه نه به لوړه ماڼۍ د خوشحالۍ ځای و.

که حقیقت ته ځیرشو، یو ګوډ پدې نه دی خپه چې ولې ګوډ دی، بلکې پدې غمجن دی چې ولې نور ده غوندې نه دي. هغه چې پر آس باندې سپور دی او نور یې په مخکې منډې وهي د آس په سپرلۍ دومره نه دی خوښ، لکه چې د نورو له پلې توب څخه خوند اخلي. دا وه زما د درو کالو مطالعه، چې ته یې په لږ ساعت کې مطالعه کوې. دغه لږه پوهه چې ته ورته په سرسري نظرګورې او ستا په نظر کې ډېره سادګي لري زما دپاره ډېره عمیقه فلسفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده زه په ډېره موده کې دغه حقيقت ته رسېدلی يم ته به په ګړندي ګاډي کې يوه ځای ته ډېر ژر بې تکليفه ورسېږي، مګر هغه څه چې په لاره کې يو پلی ويني ته يې پوره نشې ليدای ستا نظر په دغه لاره ډېر ژر عبور کوي او کندې کپرې دا خوا هغه خوا نه ګوري. ستا سير ډېر ګړندی دی او په دغومره سرعت کې دقت او تعمق نه ځايېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوي او ضعيف

د دنیا دود او دستور خو دا دی، چې زورور به کمزوري وهي او ضعیف به د قوي له لاسه په عذاب وي، مګر په کورونو کې د مینې او محبت تقاضا بل راز ده، هلته یو کوچنی ماشوم خپل مشر ورور په څپړو وهي او خاندي، یعنې له ټولو نه کمزوری په ټولو زورور دی.

ما ته دغه کورنی دود او دستور ډېر ښه ښکاري او له خدایه غواړم، چې د ارواج عام شي. پدې پوهېږم چې په هر کاله کې همدغه حال دی او په هره کورنۍ کې کوچنیان په لویانو زورور او زړور دي.

د ګیرا او ترسا په کاله کې هم د کوچینانو زور چلېږي او جوړ د ناجوړه په مخکې منډې وهي، مګر چې له کورونو نه د باندې وګورو، نو بیا قوي پرضعیف مسلط دی. د دنیا طبیعي قانون همدغه دی، چې غټان او لویان به په وړو او بیوزلو سوك او څپېړه پورته کوي او د قوت خاوند به هېڅ تحمل او حوصله نلري.

د دغه ظالمانه قانون د ماتولو دپاره، چې پاك خدای څه شی پیدا کړی هغه مینه او عاطفه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مینې او محبت په نړۍ کې ضعیف او کوچنی د لوی او قوي تر څپېړو لاندې نه دی، بلکې کوچنیان په لویانو حکومت کوي او د وړو پادشاهي ده.

مونږ ښځه عاجزه بولو، مګر مینې او محبت ډېر زورور او پیاوړي د دوی دخوښې او رضا تابع کړي دي.

څنګه چې په زړه زمانه کې دیوان د ښاپېریو تابع وو اوس هم د قوت او قدرت خاوندان د دغه ضعیف او لطیف جنس په مقابل کې ډېر ضعیف معلومېږي.

که عشق او مینه په مینځ کې نه وي، نو د دیو او ښاپېرۍ زور هېڅکله برابر نه دی او یو ماشوم هېڅ وخت د سپین ږیرو په ږیره لوبې نشي کولای او نه د مشرانو پر اوږو سپریدلی شي. یوه ورځ یو ماشوم یو غټ سړی له لمنې ټینګ نیولی و او کاله ته یې په زوره بیوه هغه خپله لمن د ده له لاسه خلاصه نکړی شوه که څه هم د ده زور او د هغه زور برابر نه و د ماشوم مینې او محبت د ماشوم په پنجو کې دغه قوت ایښی و، چې یو لوی سړی یې ځان پسې راښکوده او هغه هم ځان نشو خلاصولی.

که زما فکر صحیح وي، نو قوت او قدرت هماغه د پخوا زمانې دیو دی او مینه هماغه ښاپېرۍ ده، چې دیوان یې د فرمان لاندې وو.

که د مینې او عاطفې ماشوم د هر څنګه لوی سړي ګرېوان ته لاس واچوي یا یې لمن ټینګه ونیسي څوك ترینه ځان نشي خلاصولی، ځکه چې دا قوت په ټولو قوتونو زورور دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه مینه او عاطفه د زور او قوت په مقابل کې، ځکه ماشومان بولم چې زور او قوت ډېر پخوا پیدا شوي دي او انساني عاطف، انساني رحم او شفقت وروسته پیدا شوو، یعنې هماغه شان چې فرعون له موسی نه دمخه دنیا ته راغی، حیواني غرایز هم له انساني عواطفو نه ډېر پخواني دي او د عمر په لحاظ عواطفو ته کوچنیان ویلی شو، مګر دغو کوچنیانو ته پاك خدای هغه قوت ورکړي دی، چې فرعونیان ترینه په خوب کې هم وېرېږي او بد بد خوبونه ویني.

که څوك په دنیا کې د صلح او سلام غوښتونکي دي او غواړي، چې د ناروا او ظلم مخ ونیسي، نو یوه داسې اختراع په کار ده، چې د عشق او مینې له عنصر نه پکې کار واخیستل شي.

دا اختراع د دماغ کار نه دی د زړه کار دی او د زړه توجه ته ضرورت لري. پدې باب کې ساینس او تخنیك ته رجوع نه ده په کار دا افتخار که هر وخت دنیا ته حاصلیږي، نو د شعر او ادب په لمن کې به وي او د زړونو په مملکت کې به پیدا شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه ګټه

قصابي پرېږدئ له مېږو او پسونو نه بل شان ګټه واخلئ!

د وريو لـه پوستکو نـه پوستينونه مـه جوړوئ لـه وړيـو يـې ښه توکي جوړ کړئ. کـه تاسې وړيـن کـالي واغـوندئ پوستين تـه څه حاجت نشته.

هغه وخت، چې انسان نه پوهېده د مېږو او وزو پوستکي يې اغوستل، کله چې انسانيت ترقي وکړه او شپون د رمې خاوند شو پشمينه پوشي رواج شوه او د زاهد خرقه له وړيو نه جوړه شوه.

د مېږو او پسونو له غوښو نه د غـرو لېـوان او پړانګان استفاده کوي او شپانه ترينه يوازې پې او وړۍ اخلي.

د وحشي او مدني انسان فرق همدغه دی، چې هغه د ونې ښاخ را ماتوي او ميوه يې خوري، دی ترينه يوازې ميوه ټولوي او ونې ته زيان نه رسوي.

دا ګټه ښه ګټه ده. د انسان ګټه بايد همدغه راز وي.

د ګټې ښـه او بـده لاره بيژنـدل د انسـان کـار دی، ګټه بـه کـار او زيار پاکېږي او بې کاره ګټه ښه نه ده.

د ګټې لاره. چې هر څومره او ږده وي هغومره ښه وي.

هغه کسان، چې د نورو په تيارو درمندونو داړې غورځوي او د ګټې دپـاره يـې لنډه لاره غـوره کـړې ده لاسونه اوپښـې يـې د تړلو دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې کوښښ وکړئ، چې ګټه له لرې ځایه راوړئ او د کار برخه پکې زیاته وي. هغه چې د کلي په دکان کې سودا کوي او هغه چې له لرې ښاره سودا راوړي په متاع او بها کې یې ډېر فرق موجود دی.

تاسې پخپلو باښو او بازانو د همسایه ګانو چرګوړي مه نیسئ!

د هوا مرغان او د غرونو زرکې او سیسۍ ونیسئ!

له نږدې ډنډونو څخه ناپاکې اوبه مه راوړئ، لېږ لرې لاړشئ له هغه سیند یا له هغې چینې نه رڼې او پاکې اوبه راوړئ، چې رنګ او خوند یې ډېر ښه دی.

دا ښه ګټه نه ده، چې یوه روپۍ په دوو روپو ورکوئ او خوشې په خوشې د ګټې خاوندان شئ.

ګټه باید په غیرې مستقیم ډول وي او کار په کې ډېر دخل ولري.

په مستقیم ډول هېڅوک ځاره او پارو د غلې په کندوانو کې نه اچوي، مګر هغه غله چې له همدغه ناپاك جنس څخه د کار په وسیله پیدا کېږي پاکه او حلاله ده. لنډه دا چې بې کاره ګټه که په غلا وي، که په سوال وي، که په زور وي انسان ته نه ښایي او هغه ګټه، چې په کار او زیار پیداکېږي ډېره ښه ګټه ده. ښه کار او ښه عمل د خدای په دربار کې ډېر قدرلري او په مشالونو خرڅېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختر په ورځ

د اختر پـه ورځ ځینو کورونو تـه لاړم، چې د ښایست او ښـکلا پکې هېڅ نیمګړتیا نه وه او له ډېرې خیالورې ناوې نه یې هم ډول او سینګار زیات معلومېده.

د کور په نقشه او هندسي شکل کې د جمال مظاهر له ورا معلوم وو، رنګ امېزي په ذوق او سیلقه برابره وه.

د کور پردې ډېرې ښکلې وې.

قـالینې، میزونـه، چـوکۍ او هـر څـه ډېـر نفـیس او ښـکلي معلومېدل.

راز راز میوې به په بلوري لوښو کې ایښې وي او بې له اشتها نه د بل شي نیستي نه وه.

د ثروت او غنا ټولې کرشمې موجودې وي.

عېش او نعمت، لکه د سید محمود پاچا لټان له دغه کالـه ځخه نه وتل که د دنیا جنت ورته ووایم، څه ډېره مبالغه به نه وي، مګر دومره فرق و، چې ډېرو غټو ګنهکارو تـه یې ور ببرتـه وو او سـاده مسلمانان نشو ورتلی.

هلته ما ته دا فکر پیدا شو، چې مـونږ ولـې هغـو کورونو تـه نـه ورځـو، چـې دغـه راز شـیان پکـې نشـته او یـوازې همـدردي او انساني عاطفه سړی ورولي کله، چې له دغه کاله په خبرو راووتم،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو فکر مې وکړ چې چا ته ورشم او څوك ووينم په دې کې يو فقير وطن دوست سترګو ته ودرېده، چې نس يې وږی، مګر سترګې يې ډېرې مړې وې، په کور کې هېڅ نه و، مګر په زړه کې يې د وطن مينه او د خدمت ارزو ډېره زياته وه.

زه، چې د هغه دروازې ته ورسېدم پنځه تنه نور هم په دروازه کې ودرېدل د کور خاوند د دروازې په ټکولو راووت او له مونږ سره يې په ډېره مينه روغبړ وکړ، د هغه له وضع دا معلومېده، چې له مونږ سره پخپل کور کې کښېناستو ته نه دی جوړ او غواړي، چې خبره په ولاړو پښو خلاصه شي، مګر زمونږ زړه غوښتل چې څه شېبه ورسره کښېنو ده او د ده له حاله ځان ښه خبرکړو.

هغه له ناکامه مونږ خپل کاله ته بوتلو، د کاله په مخکې يوه زړه چوکۍ او يو زوړ شکېدلی کټ پروت و، چې خاص د مېلمنو دپاره و او بې له مېلمه څخه يې د يوه پوزې تحمل هم نه درلود. مونږ دوه درې تنه د کټ په بازو ګانو کښېناستو او نور په خاورو کښېناستل، څو دقيقې چې تېرې شوې هغه مونږ رخصت کړو او نور يې نه غوښتل، چې خپل اشنايان په سپېره ډاګ کښېنوي.

پدې کاله کې د اختر ورځ، لکه د روژې ورځ داسې وه او په تمامه معنیٰ د يو غريب سړي کور و. د ده د درو ېشانه ژوند او صبرو قناعت ماته ډېر معظم او محترم ښکارېده او له ځانه سره مې ويل هغه افتخار، چې د دې کاله په برخه رسېدلی دی هغه بل کور ترينه محروم دی هلته که غنا او ثروت خپل زيب و ذينت ښيي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلتــه تقــویٰ او پاکنفســي خپــل شــهامت څرګنــدوي او قلندرانــه استغنیٰ سترګو ته ودرېږي.

دا هغه سړی دی، چې د یوه ستر شرکت لویه سرمایه یې په لاس کې وه او کله به یې دوه لوی ریاستونه په اختیارکې و.

که چیرې ده ناجایزه استفاده کولی یا یې جایزه استفاده هم پوره کړی وای نن به دغسې نه و او د ده د کوټو فرش بـه د نیستـۍ بـاد دومره ژرنه وای وړی، مګر ګورئ چې پدې سړي باندې زړه ونه سېزئ او په حقارت ورته هېڅکله ونه ګورئ. زه هم دا حال د دې دپاره نه لیکم، چې د چا توجه ورته جلب کړم، ځکه چې دې دنیا ته په حقارت ګوري او له ده سره د بې نیازۍ غرور ملګری دی.

د ده په نظر کې خپله تقوی ډېره درنه معلومېږي. دی ځانتـه پـه ډېر درانه نظر ګوري او نورو ته هم ډېر درونـد ښکاري. مونږ بایـد په هغه چا زړه وسیزو، چې له ډېر مال او دولت سره هم ځانتـه دغـه حیثیت او شخصیت نشي پیدا کولی، یعنې پـه لـوړ مقـام کـې خلکو ته ټیټ معلومیږي او په ډېر لوی کور کې هر چا تـه وړوکـی پـه نظـر ورځي. ځوك عـزة الـنفس لـري او د خلکـو پـه نظـر کـې د شخصیت خاوند دی په هغه زړه سوی نه دی په کار.

خرقــه پوشــو پــه خرقــه کــې دي مونــدلي
هغــه حــظ چــې پــه دنیــا کــې دنیــا دار کــا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاني لاړه

په موټر کې سپاره وو، یو خانزاده غوندې سړی هم په موټر کې ناست وو، د تېر وخت زړې قصې یې کولې.

هغه وویل: پخوا موټرونه نه وو، مونږ به په آسونو سواره وو، نوکرانو به مو په مخکې منډې وهلې. هغه وخت خان او غریب معلوم و، خانزاده او د اب سړی پېژندل کېده، عام او خاص یو رنګه نه و. اوس هرسړی په موټر کې سپرېږي او نوکر د بادر له څنګه ناست وي.

چې موټرونه راغله او غریبان پکې سپاره شوه، خاني لاړه او باداري بې رونقه شوه. د خان قصه ډېره اوږده وه، خو د مطلب ټکی دا و، چې خاني لاړه، ځکه چې خواران او غریبان په موټرو کې سپاره شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوازې

ماشومان، ځوانان، سپین ږیري د پسرلي مېلې ته روان وو. زه هم له دوی سره لاړم او په ډېرو ګڼو خلکو کې ننوتم.

هلته د پښې د ایښودو ځای نه و او بې حسابه مخلوق راغونډ و، نه پوهېږم چا له ما نه پوښتنه وکړه، چې ته یوازې یې که څوک درسره شته!

ما وویل: زه یوازې یم.

همدغه وخت زه د یوازې په معنیٰ پوه شوم او دا راته معلومه شوه، چې په ډېرو ګڼو خلکو کې هم سړی ځانته یوازې ویلی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فاتح

سکندر له ډېر قوت او ډېرو لښکرو سره ښار ته راغی، د ښار له خلکو سره یې څو ځله زورور جنګونه وکړه.

لـه دواړو خـواوو نـه ډېـر خلـك ووژل شـوه، ډېـرې وینـې تـویې شوې، ډېرې ککرۍ تر پښو لاندې شوې، وروسته لـه ډېـرو جګړو هغه د مړو په سرونو پښې کېښودې او د لوی فاتح په حیث ښار ته ننوت.

دی ډېر په قهر و. ده غوښتل چې ښار لوټ کړي او قتل عام جوړ کړي، مګر دا کار ده ونشو کړی، ځکه چې په ښار کې یو پټ قوت موجود و، چې ده ورسره مقابله نشوه کولای. دی چې ښار ته ننوت په یوې ډېرې ښکلې پېغله یې سترګې ونښـتې او پـه یـو ځل لیدو یې زړه بایلود.

څوك، چې بې زړه شي هغه بیا جنګ او جګړه نشي کـولی، ځکـه ده هم له خپل ټول قوت او قدرت سره ځان دغې پېغلې ته وسپاره.

دغه لوی فاتح، چې عشق او مینې په پنجو کې ګېر شو بـل راز شو او د خپلې معشوقې د خوښې دپاره یې د ښـار د خلکو خدمت ته ملا وتړله.

دغه وخت دا معلومه شوه، چې دی فـاتح نـه و فـاتح بـل څوك و. دی په دې نه پوهیده، چې په ډېر زور او قوت خپـل ځان یـوه قـوت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او قدرت ته سپاري، چې له سلطان او شهنشاه نه د خلکو خدمتګار جوړوي.

په رښتیا ، چې د عشق مقام ته رسېدل هم څه اسانه کار نه دی او د ښکلا په دربار کې پادشاهي هم په تعظیم او احترام سرټیټوي.

هلته محمود د ایاز تابع دی او سکندر هم په یوه نظر بل راز کېږي او قهر و غضب خپل ځای مینې او محبت ته پرېږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لباس

بدرنګه خیاط وه، مګر کار یې ښایسته و او کالي یې ډېر ښه ګنډل. د فېشن خاوندانو خپلې درېشۍ په بل چا نه جوړولې، هر چا به ویل چې فلانکی ډېر ښه خیاط دی، د ده په شان لباس بل څوک نشي جوړولی.

دغه هنر په دغه سړي کې ډېر غرور او تند خوي پیدا کړی و، یعنې څومره چې د ده څېره سپېره وه هغومره یې خوی هم سپی و، مګر دغو دوو سپو د چامخه نشوه نیولی او د خلکو هجوم په ده باندې ورځ په ورځ زیاتېده، ځکه چې صفت او هنر په ده باندې د ښه خیاط نوم ایښی و.

که دا سړی له دغې ناشولتې څېرې او خپل بد عادت سره ښه خیاط نه وای، له ده نه به بد بخته انسان بل نه و یا به دی هغه وخت د ښه سلوك او ښه خوی خاوند او سیرت به یې بل راز و، یعنې ښه خیاط به نه و ښه سړی به و، مګر اوس د ده هنر او کمال ښه خوی ته ضرورت نه لري او د ده په بد خوي او بده څېره یې ډېره پرده غوړولې ده، ځکه هر چا ته ښه ښکاري او هر څوك ورته په قدر او عزت ګوري.

فن او صنعت ډېر ښکلي شاګردان د ده لاس لاندې کړه او د ډېرو ښکلو د قد او اندام اندازه اخلي. زه دغه خیاط په دې حقیقت ډېر ښه پوه کړم، چې د انسان حقیقت په صنعت او هنر پټېږي، ځکه دغه سړی د خلکو په نظر کې محبوب دی او هر څوك یې د زړه ساتلو کوښښ کوي. همدغه شان چې یو بدرنګه مخ له ښایسته پلو لاندې پټ دی او د هر چا نظر ځانته را کاږي. دا خیاط هم د ښه لباس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړولو کې پټ دی، چې څوک یې حقیقت ته نه ګوري کار او لیاقت ته یې ګوري.

د ښه لباس اغوستل، خو په ځای پرېږده جوړل یې هم دغومره اثر لري، چې بد ښه کولی شي.

لباس په لومړي وخت کې د ځان پټولو دپاره جوړ شو، چې پخوا یې ښایست هم پټاوه او د ښکلا مخه یې نیوله خو وروسته پخپله دومره ښکلي شو، چې د انسان اصلي او حقیقي ښایست یې له هر چا هېرکړ او د تاوس بڼو کار ترینه واخیستل شوه.

د انسان لباسونه ډېر زیات او څو رازه دي، چې ځینو ته مونږ د لباس په نظر نه ګورو، هغه ښایست او ښکلیتوب چې د انسان په څېره کې وینئ، له یوه لباس نه زیات قیمت نلري که څه هم په ډېر جګ نرخ خرڅېږي او له انسان نه یې قیمت ډېر لوړ شوی دی.

په دغه قیمتي لباس کې هم د انسان عیبونه پټ دي او ستا دا عیوب دا ښکلې پرده د ستر دپاره د انسان په معایبو اچولې ده.

هغه، چې مونږ ورته خوبان وایو او ډېر ښکلي په نظر راځي مونږ پرې زړونه بایلو او عشق ور سره لرو، مګر په دې نه پوهېږو، چې څومره بد خویونه او ناکاره عادتونه په دغه ښکلیتوب کې پټ دي.

که دا خبرې او عادات په بل چا کې وي ډېر بد ورته ګورو، مګر دلته د صورت ښایست د سیرت عیب پټ کړی او په همدغه وجه د لیلیٰ سپی د مجنون په نظر کې ښاغلی دی. د همدې لامله د معشوقو جفا له وفا نه ښایسته ده او د ښکلو ظلم او ستم ظالمانو ظلم غوندې بدرنګه نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ علاوه په دغو ظاهري لباسونو معنوي لباسونه هم ځانته پيدا کړي دي، چې يو له بله پکې ځان پټوو او په دغه وسيله خپل حقيقت له پوهانو او هوښيارانو نه هم پټ ساتلی شو.

د دغه لباس نوم پوهه او هوښياري ده، چې د علم او معرفت په نامه ياديږي.

هغه چې زمونږ په نظر کې عالم، فيلسوف يا اديب او هنرمند معلوميږي د هغه عيبونه د علم او پوهې د پردې لاندې پټ دي، چې مونږ يې ښه نه وينو يا يې ډيرښه وينو او نقص راته کمال معلوميږي.

څنګه چې فصاحت او بلاغت کله حق ناحقه کوي او غلط صحيح ښيي د فصاحت او بلاغت خاوندان هم له ډيرو عيبونو سره زمونږ په نظر ښاغلي ښکاري او اصلي حقيقت يې رانه پټ دی.

هو! د جمال او کمال خاوندان او د علم او معنیٰ صاحبان د ډيرو ښکلو او ښايستو پردو تر شا پټ دي، چې مونږ يې اصلي بڼه نه شو ليدلی.

د منطق او بيان خاوندان خپله بدي هم ښکي ښودلی شي او د بل ښکي بد رنګولی شي.

د دې عصر سحر او جادو په دغه ډول زمونږ په سترګو او نظر لوبې کوي.

ډير وخت په کار دی، چې انسان طلسم هم مات کړي او حقيقت ته ورسيږي يا له يو بل طلسم او بل سحر سره مخامخ شي.

مونږ اوس انسان نه وينو يا د انسان رنګ او صورت وينو يا يې په وينا او خبرو کې ګورو، که ډير وړاندې لاړ شو، نو کار او هنر کې يې وينو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انسان حقیقت صورت نه دی، پوهه نه ده فصاحت او بلاغت نه دی. په کار او صنعت کې هم د انسان فطرت او نفسي کیفیات څوک نه شي لیدای.

دا ټول شیان د انساني حقیقت د پټولو او ښه ښودلو رنګ رنګ لباسونه او حجابونه دي. د انسان غرايز او خوبونه د انسان اصلي حقیقت دی، چې ډېرې پردې یې په مخ پرتې دي. انسان پس له مړینې په قبر کې هم بې پردې نه شي او سپدلی او چېرته، چې دی نه ځان ويني او نه بل ويني بیا هم باید په کفن کې پټ وي، ځکه چې د ده ټول عزت او حرمت په دې کې دی، چې بې پردې نه شي او څوك یې بې پردې ونه ويني.

هغه انسان، چې په عبادت کې یې ریا پټه ده، په هوښیارۍ کې یې شیطنت پټ دی او سخاوت یې هم د یوه داسې پټ تجارت نوم دی، چې له ګمرکي محصولاتو نه هم معافیت لري، هغه تر قیامته له نورو نه ځان پټولی شي.

دا ستر، لکه د ښځو حجاب او حیا هغه شی نه دی، چې د مدنیت او تجدد شمال یې له مخه لرې کړي. په دغه ستر ډېر بې پردې خلك هم ډېر ټینګ دي.

چېرته، چې د نن جامې ډېرې لنډې شوې دي او خلك د صورت بربنډولو ډېر هوس لري، هلته هم د انسان سیرت او حقیقت په ډېرو پردو کې پټ دی.

په انسان کې ځینې داسې ضعیفې جنبې شته، چې له ډېرې حیا نه خپل خاوند ته هم ځان پوره نه ښیي او انسان ورته له ډېره خجالته سم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شي کتلی، همدغه سبب دی چې هر څوك خپل ځينې شيان هېروي او خپلو عيبونو ته داسې اصلاحي رنګونه ورکوي، چې په خپل ځان يې ګمان بل راز شي او خپل شعور هم وغولوي. نن د انسان څېره په تلويزون کې له ډېر لرې ځايه ښکاري، مګر د انسان معنوي څېره او باطني تصوير دومره پټ دی، چې سړی په خپله خپل ځان پوره نه شي ليدلی، بلکې خپل عکس د نورو په نظر کې ويني. که چا ته چا ښه ويل هغه ځان ښه ګڼي او خوشحالېږي، که خلکو څوك بد وګاڼه له بدو خلکو سره په زندان کې لوېږي، که څه هم يوسف يا سقراط دي.

همدغه وجه ده، چې له ډېرو خلکو نه د ستايونکو په ستاينو د متملقينو په منطق ځانونه ورکېږي او خپل ځان بل شان ويني. د همدغې اغيزې په سبب اوس د ځينو رنځورانو علاج په خبرو کوي او ډاکټران ورته وايي، چې ډېر ښه يې او هېڅ مرض درکې نه شته، يعنې د دغه دروغو شاهدي ناروغ هم ښه کولی شي او يو طبي علاج ګرځيدلی دی.

زه دا منم، چې په دنيا کې ښه او بد شته، مګر د ښو او بدو په پېژندلو کې دومره سودايي شوی يم، چې دغه تميز رانه ورك غوندې دی. کيدای شي، چې مونږ ډېرو کسانو ته په دروغو ښه ووايو او هغه ښه شي يا ډېر ښه بد ګڼو او هغه بد شي، چې زمونږ ښه او بد زمونږ د تصور او تفکر نومونه دي نه د حقايقو. مونږ هغه چا ته ښه وايو، چې زمونږ ښه او بد زمونږ د تصور او تفکر نومونه دي نه د حقايقو. مونږ هغه چاته ښه وايو، چې زمونږ په ذهن او نظر کې ښه وي نه دا، چې په خارج کې ښه وي يا يې حقيقت ښه وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ ځومره او ځو زره کاله پخوا هم د ښو او بدو په نامه ځینې شیان له ځینو نه ښه ګڼل او اوس هم ښه او بد یو راز ګڼو، ښایي چې بد ښه وګڼو او ښو ته بد ووایو، په همدغسې تمیز ځان له بې تمیزۍ نه وژغورو.

مونږ ظلم بد ګڼو او عدالت خوښو، مګر ځینې مظالم راته د عدالت په څېر ښودل شوي دي او ډېرو بدو خلکو راته ځانونه ښه ښکاره کړي دي، یعنې منطق او استدلال، ریا او تذویر، شعر او ادب، عقل او فلسفه، عرف او عادت، سیاست او تمدن، کله له سمې لارې نه اړولي یو او زمونږ په شعور او احساس یې هر راز لوبې کړې دي. دا کار هر کله او هر چېرته پوهانو او د هنر خاوندانو کړی دی، احمقان او ساده ګان خدای له دغسې سترو ګناهانو نه ساتلی دی، د هغوی اغراض او مطلب دومره لوڅ دی، لکه د متمدنو خلکو مېرمنې، هغوی د حقایقو په پټولو کې ډېره لږه برخه لري او ژبې یې له زړونو سره ډېر غدر او خیانت نه کوي. هلته دوستي او دښمني، ګناه او تعدي ظلم او رحم ځان بل راز ښیي.

ریا او ټګي د هغوی کاله ته ډېره لاره نه لري.

هلته د صداقت ځای سیاست نیولی دی.

هلته خلك ډېر لباسي خلك نه دي او په ډېر ساده لباس کې ژوند کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیرات

ډېر غټ سړی مړ و او په بدرګه کې يې ډېر پسونه، غوايان او چرګان حلال شوو ، دا خيرات ډېر لوی او زورور خيرات و ، چې د شاهانه مېلمستيا رنګ يې درلود. د خيرات د انتظام دپاره ډېر خلك مقرر وو او ډېرو ښو اشپزانو پخلی کاوه، د خدای د رضا دپاره راز راز نعمتونه او هر رنګه طعامونه تيار شوه، خلك لکه مېلمانه په ټکتو را وبلل شوه او د هر چا ځای معلوم و ، هغه چې په ګړنديو ګاډيو کې راغلل دننه قصر ته ننوتل.

د خانانو او ملکانو دپاره بېل ځای و ، مامورين او ميرزايان ګوښې ناست وو.

د سوداګرو او زميندارو دپاره بل ځای جوړ شوی و.

هر چا ته د هغه په اندازه برابره ډوډۍ راتله.

د هر چا درجه او مرتبه معلومه وه.

د عامو وګړو دپاره غټې وريجې وې او له معتبرو نه بېل ناست وو.

د سوداګرو او زميندارو دپاره بل ځای جوړ شوی و.

هر چا ته درجه او مرتبه معلومه وه.

د عامو وګړو دپاره غټې وريجې وې او له معتبرو نه بېل ناست وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې خواران او فقیران که څه هم وږي پاتې شوه او چا هلته پرې نښودل، مګر د اب او عزت خلك په ډېر ښه شان عذر شوه او د زورورو قدر او عزت پوره شو.

د دې خیرات قصې تر ډېره وخته کېدلې! هر چا به ویل، چې ډېر زورور خیرات و، ډېرې پیسې پکې ولګېدې.

هلته یو ړوند او یو شل ناست و هغوی وویل: افسوس، چې زمونږ څه پکې نه وه او مونږ هلته چا پرې نښودو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زيارت ډيوې

د جمعې مبارکه شپه وه، خلك زيارت ته راتلل او شمع به يې بلولې، ځينو به په خاورينو ډيوو کې تېل اچول او ډيوې ټولې د زيات په اروا بلې وې. زه چې کور او کلي ته راغلم په کلي کې د غريبانو کورونه تياره وو، هغوی تېل نه درلوده، ځکه په تور تم کې ناست وو.

څوك چې په ثواب پسې ګرځېده ټولو د زيارت ډيوې ولګولې او د خوارانو غرېبانو له حاله ناخبره وو.

هو! دغريبانو په کورونو کې تياره وه، ځکه چا نه ليدل.

په دوی باندې يوازې د خدای نظر و او بس.

د دوی ډيوې دې خدای ولګوي، مونږ به د زيارت ډيوې بلوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مزار لوحه

کور په کور او کلي په کلي به ګرځېدمه او د خدای په نامه به مې څه غوښتل چا به یو موټی ناپاکه غله راکړه او چا به سوې ډوډۍ راکوله.

ډېرو کورونو به جواب راکاوه او ځینو به په دروازو کې هم نه پرېښودم.

څو ورځې دیوه او بل له درګاه نه ورېي او بېنوا راغلم.

هېچا هېڅ رانکړه له ټولو خلکو نه مې زړه بد شو دنیا ته مې په کرکه وکتل، خدای ته مې رجوع وکړه او په دغې کوټنۍ (قبر) کې پرېوتم.

هغه چې زه به يې په دروازه کې چا نه پرېښودم اوس ما ته لاس په نامه ولاړ وي له ما نه څه غواړي.

زما په نامه زما کوټنۍ ته هرڅه راوړي او د خدای په نامه خوارانو او غریبانو ته سوې مړۍ هم نه ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیاقت

یـوه وویـل: دغـه مـدیر د وزارت لیاقـت لـري او هغـه وزیـر بـې لیاقته لوړ مقام ته ختلی دی.

زما ملګري پـه دې خبره هماغومره خوشحاله شو ، لکه زه چې خپه شوم.

ما ویل: لیاقت باید دومره بې قدره نه شي.

هغه ویل: د یو مملکت د ترقۍ او لوړتیا دلیل همدغه دی، چې لیاقت پکې ډېر قیمت ونه لري، چېرته چې علم او پوهه ډېره ترقي وکړي، هلتـه بیـا ډاکټران او پوهان ځان تـه کـار او ډوډۍ نـه شي پیـدا کـولی او د لـوړو شـهادتنامو خاونـدان یـا وزګـار ګرځـي یـا چېرته ټېپر او ګازرې خرڅوي.

په مترقي هېوادونو کې یو پولیس او ډرېور هم لوړ تعلیم لـري او یو دهقان د کرهڼې په کار کې زمونږ له رئیس زراعت نه ډېر پـوه معلومېږي. دلته چې لیاقت ډېر لږ دی او له لږو خلکو سره دی، نو یـو سـړی پـه لـږ غوندې پوهه خدای نظرخان شي او لـوړ مقـام تـه وخېژي. زه په دې ارماند یم، چې زمونږ په هېواد کې هم لیاقت ډېر ارزانه شي او له خارج نه یوه عالي شهادتنامه راوړل څه ډېر قیمت ونه لري.

زه به هغه وخت ډېرخوښ یم، چې یو سړی د وزارت لیاقت ولـري او په ډېره ټیټه رتبه کار وکړي. زما ملګری د خبرو پـه چـل ډېر ښـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهېده او د بل خوله کې يې خبره وچوله، ما ته د څه ويلو موقع ډېره لږه پيدا کيده، هغه ماته ايله همدغومره وويل:

زه پدې نه يم خوابدی، چې يو مدير د وزارت لياقت لري او وزير نه دی، ځکه چې وزارتونه هر چېرته لږ دي او لايق کسان بايد په هر ځای کې دومره ډېر وي، چې هر يوه ته مديريت هم ونه رسيږي، مګر دا بله خبره که رښتيا وي، چې يو سړی بې لياقته لوړ مقام ته ختلی دی، په ډېرې خوابدۍ ارزي او د لياقت په دغسې بې پتۍ په سرو سترګو ژړل په کار دي که چېرې د دنيا ټول کارونه د لايقو خلکو په لاس کې وي او ځينې لايق او وړکسان وزګار پاته شي يا دهقاني وکړي څه بده خبره نه ده.

هغه ويل: زه نه پوهېږم، چې ته لياقت څه ته وايې، ځکه چې سياسي او اداري لياقت، لکه د بوډۍ ټال مختلف رنګونه لري او يو هوايي نمايش ورته ويلی شو.

دا لياقت، لکه علمي او فني لياقت يو ټاکلی او معين شکل نلري، چې هر وخت او هر کله هر چا ته يو شان ښکاره شي او ټول ورته په يوه نظر وګوري، چې عملي، فني لياقت، سياسي او اداري لياقت، اخلاقي او روحي لياقت يو له بله فرق لري او دغه ټول لياقتونه په يوه سړي کې ډېر لږليدل کېږي.

دلته کار نه دی، چې مونږ له هر سياسي او اداري شخص نه د اخلاقي لوړتيا انتظار ولرو يا ترينه علمي او فني لياقت وغواړو.

د يوه سياستمدار او اداره چي سړي لياقت دا دی، چې خلکو ته ځان او جهان په بل راز وښيي او څه، چې ځانته روا ګڼي د نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره يې ناروا وګڼي، يعنې په خپله هره شپه قمار ووهي او نورو جوارګرو ته سزا ورکړي، د بزم په مجلس کې هر څه وکړي او په نورو باندې ټینګ ټکور ودروي.

ده ویل: ما د خپل ماموریت په وخت کې خپل لوی لوی امران ولیدل، چې د مطبوعاتي چارو په باب یې ما ته هدایتونه را کول، مګر دغه کلمه یې(مطبوعاطي) لیکله. د اخترنو په ورځ به یې پخپلو رسمي نطقونو کې د عدالت ګستر په ځای رعیت ګستر ویلې.

ښه مې په یاد دي، چې یوه ورځ چاد ده دپاره مېلمستیا کړې وه، چې هر څه ډېر زیات و، مګر د کیفیت په لحاظ یې مزه نشته.

زمونږ آمر، چې ډېر لوی کاردار و، مګر د کم او کیف په معنیٰ ښه نه پوهېده، هغه ته وویل چې:(کمیت نګو کثرت بګو) زه دغه وخت پدې پوه شوم، چې اداري او سیاسي اشخاص علم ته ډېر احتیاج نلري، دوی پخپل قوت او قدرت لوړ مقام ته رسېدلی شي او پوهه د لاس لاندې خلکو دپاره ډېره په کار ده.

ما ته دا معلومه شوه، چې علم عادي لیاقت دی او قوت د فوق العاده لیاقت نوم دی، په فوق العاده لیاقتونو کې ځینې هغه لیاقتونه هم داخل دي، چې هر څوك یې نشي لیدای او بلا تشبه له سحر او ساحرۍ سره شباهت لري، چې زرنګي، چالاکي، خود نمایي او عوام فریبي ورته ویل کېږي او د چانس او تصادف برخه پکې زیاته ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم قوت او قدرت چې د اداري او سياسي کسانو په برخه رسېدلی دی، هغه د يوه روحي تاثير په وجه د فوق العاده لياقت رنګ پيدا کوي او د جلال او عظمت په رڼا کې ډېر معمولي لياقتونه فوق العاده معلومېږي.

که ښه فکر وکړو او ونه غولېږو، نو لياقت او کفايت د زور او قوت دوهم نوم دی او علمي يا فني لياقت به هر وخت په هر ځای کې د قوت او قدرت تابع دی.

افلاطون او ارسطو که په هر ځای کې وي د سکندر لاس لاندې به وي او سقراط به په زندان کې د زهرو کنډول په سر اړوي.

هغه کسان، چې اوس په مدني دنيا کې د ديموکراسۍ په اساس دارا په کثرت لوړ مقامونه نيسي هغه په علمي لحاظ نه وي، بلکي له ځينې نورو نه يې لياقت ښکته وي. په اخلاقي لحاظ هم دوی په نورو څه تفوق نلري، مګر په يوه ساحرانه قوت له خپلو حريفانو نه ميدان وړي او په ځينو وسايلو يا غولونکو شيانو عمومي توجه ځانته راګرزوي.

دا د منلو خبره ده، چې ځان د خلکو په سترګو کې ښه ښودل او لوړ مقام ته رسېدل ډېر ځله د خلکو د غولولو او ځان بل راز ښودلو نتيجه وي او ډېر لږ کسان دي، چې د يوه حقيقي لياقت په مرسته يوه مالي مقام ته رسيږي او په اخلاقي فضايلو په عالم کې مجبوريت پيدا کوي.

يو اجتماعي عالم د خپل علمي تحقيق په رڼا کې وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه څوك، چې په رښتیا له ټولو اجتماعي عیبونو، یعنې له خود پرستۍ له تعصب، له خطا کارۍ او له ریا او دروغو نه خلاص وي، له اجتماع سره به هېڅکله مو افقت ونه کړي او هر ګوره انزوا به اختیار کړي. که دغه خبره رښتیا وګڼو، نو هغه لیاقت چې خلك یې خوښوي او په خلکو اغیزه لري بله قیافه پیدا کوي او داسې مثال لري، لکه چې یو بدرنګه مخ په ډول او سینګار ښایسته وښودل شي. همدا سبب دی، چې ځینې بدرنګه مخونه خلکو ته ښه ښکاره کېږي او ځینې ښایسته مخونه، چې د حیا او عفت په پرده کې پټ دي د چا توجه نه جلبوي.

لیاقت کله کله یو لوړ برج له ډېر لرې ځایه نظر جلبوي، مګر هېڅ پکې نه وي او بې له نموده نور څه نلري.

کله لکه ورانه کنډواله ګنجونه پکې وي او څوك یې نه ویني.

ما دغه راز ډېر مختلف او متضاد لیاقتونه لیدلي دي او پوهېږم، چې هر لیاقت ښاغلي نه دي. ډېر خلك دا هم لیاقت بولي، چې سړی قلپه روپۍ په بازار کې وچلوي او په یوه روپۍ د دوو روپو مال واخلي، ځکه په لیاقت باندې ډېره ښه عقیده نلرم او ډېر ځله راته دغه متاع، لکه د غلا مال که هر څومره قیمتي وي ارزانه او بې قیمته معلومېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوچنیان

زه نه پوهېږم، چې مونږ ولې کوچنیانو ته په کوچني نظر ګورو، یعنې ولې ځانونه لوی ګڼو او دوی کوچني بولو؟ ښایې چې په دې خبره زه ساده غوندې ښکاره شم او زما دغه خبره د کوچنیانو خبره وي، مګر څه وکړم؟ زه په رښتیا تر اوسه ښه نه یم پوه شوی، چې لوی څوک دی او کوچنی څوک دی؟ ځینې کسان چې د لویوالي دعوا کوي او ځانونه لوی ګڼي ما ته کوچني او واړه په نظر راځي.

ښایې د دې سبب همدا وي، چې زه په خپله کوچنی یم. د یو کوچني ماشوم ځمکه او اسمان هم ډېر لوی نه وي او لمر او سپوږمۍ ورته یو ټیکلی ښکاره کېږي، د دنیا لکونه او کروړونه هم د ماشومانو په نظر کې له څو شلو نه زیات نه دي او هر څه کم په نظر ورځي. پاته شوه دا بله خبره، چې کوچنیان زما په نظر کې خدای ولې لوی کړي دي او زه څله هغه چا ته په لویوالي قایل یم، چې نورو ته واړه معلومېږي. دا هم بې دلیله نه ده زه په ماشومانو کې ځینې داسې لوی خویونه او ستر صفتونه وینم، چې هغه (ستاسو په اصطلاح) په ډېرو لویانو کې نشته. هغه کسان، چې لویي لري او ځانونه ورته لوی او زورور معلومېږي د خپلې کینې او بغض په مقابل کې ډېر کمزوري دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که زه او ته هر څه لوی شو او قوت ومومو په خپلو غلیمانو رحم نه شو کولی په زورورو باندې قهر او غضب ډېر زورور وي، مګر ماشومان دغه راز نه دي، د دوی په زړونو کې که کله عناد او کینه پیدا شي ډېر ژر یې محوه کولی شي او یوه شېبه وروسته له هغه چا سره مینه کوي، چې یو ساعت دمخه یې ورسره منګولې لګولې.

دا کار لویان نه شي کولی، لوی خلك د خپل قهر او غضب په مقابل کې ډېر واړه او ډېر کمزوري دي دا زور او قوت د کوچنیانو په برخه رسېدلی دی، چې د حسد او عناد اور مړ کړي او دا جهنم په ګلزار بدل کاندي.

د دنیا لوی لوی غمونه او مصیبتونه، چې د لویانو ملا ماتوي په کوچنیانو ډېر تسلط نه لري او د حوادثو ډېره زوروره سیلۍ د دوی له شونډو خندا او خوشحالي نه شي وړلی. دوی په همدغه جګړه کې خپل کاغذي پتنګان په هوا کوي او خاندي، دوی تصور او تخیل له دوزخ نه فردوس جوړولی شي او مونږ په جنت کې هم له مارانو او لړمانونه نه شو خلاصیدی.

دوی په ډېر لږ څه ډېر زیات خوشحالېږي، یعنې ډېره زیاته خوشحالي په ډېر لږ شي اخیستلی شي، مګر لویان په ډېر څه هغومره نه خوشحالیږي.

په دي سودا دوی له هر چا نه ښه پوهېدلي دي او نور پکې غولېدلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوچنیانو په زړه کې، چې هر څه وي هغه په خوله هم وېلی شي، مګر لويانو ته دغه پوره حاصل نه دی، اجتماعي اداب او قيود، عرف او عادات، اصول او قوانين په لويانو حکومت کوي او کوچنيان د عقل غلامۍ نه هم خلاص دي.

دا خبره صحيح ده، چې انسان اول په جنت کې و، وروسته بيا دغه نيمګړي جهان ته راغی، د هر ماشوم سرګذشت همدغه دی، ماشومان او کوچينان ټول په جنت کې دي، د مور غېږه د ماشوم دپاره جنت دي، د ميندو تيونه د شودو لښتي دي، د حيات اوبه همدغه سپينې پی دي، چې د ميندو له تورو پلونو لاندې پټې دي، ترڅو چې ماشوم، ماشوم دی او اندېښنو سره نه دی اشنا، د دنيا له غمونو نه داسې بې غمه دی، لکه چې په دې دنيا کې بيخي نه وي او په بل جهان کې اوسي.

کله چې له دغه معصوميت نه لرې غوندې لرې شي او شيطان يې وغواړي، نو له جنت نه بهر شي او دنيا ته راشي.

اوس پوه شوئ! چې د بلوغ او لويوالي علامه له شيطان سره اشنا کېدل او غولېدل دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جګ برجونه

د کلا برجونه او دېوالونه ډېر جګ وو، د کلا شاوخوا ته خندق ډېر ژور و.

له دغه جګوالي سره دغه ټيټوالی تړلی و او د لوړتيا راز په همدغه کنده کې پټ و، ترڅو چې يو ځای ډېر ژور نه شي د چا برجونه نه جګېږي.

د يوه لوړېدل او د بل ټيټېدل يو له بله تړلي دي.

دا جګ برجونه هر چا له لرې ليدل، مګر دا لويه کنده له لرې چا نه ليده او د نژدې خلکو هم ډېر پام ورته نه و.

زمونږ سترګې له ډېر لرې ځايه لوړ ځلي او جګ برجونهويني، مګر ژورې ځاګانې او لويې کندې څو قدمه هغه خوا نه ويني.

د دې هسکو دېوالونو او لوړو برجونو خټه له همدغه ټيټ ځايه اخيستل شوې ده. دا خټه د سنډا له پښو لاندې پخه شوه او ډېرو خلکو په لتو ووهله، بې له دېنه دا ديوالونه او برجونه نه لوړېده.

يو لوړ مقام ته رسېدل دغه راز کارونه په مخکې لري او ټيټ همدغسې جګېږي.

د دنيا جاه و جلال، عزت او منزلت هماغه لوړ برجونه دي، چې سرګذشت يې له ډېر ټيټ ځايه شروع کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم سر، چې د ډېرو خلکو مخکې په تعظیم ټیټ نه شي نور سرونه ورته په احترام نه ټیټېږي. هغه چې بل ته لاس په نامه نه وي ولاړ نور ورته لاس په نامه نه درېږي.

دا هغه پور دی، چې سړی یې یوه ته ورکوي او له بل نه یې غواړي.

که دا خبره تاسې منلې، نو راشئ د خان نوکران وګورئ! هغه چې د خان په مخکې خپل سر ډېر ټیټوي، په نورو باندې تفوق لري او درجه یې لوړه ده، هغه آس چې د ارباب د سپرلۍ دپاره په کمند کې ولاړ دی له نورو آسونو نه ډېر قدر لري او میتران یې ډېرښه خدمت کوي.

که مونږ حقیقت ته ځیر شو، عزت ډېر ځله په ذلت ګاټه شي او بادري د غلامۍ نتیجه ده.

ډېر خلك شته، چې د شخصیت ګټلو دپاره خپل شخصیت له پښو لاندې کوي او د عزت دپاره عزة النفس قربانوي.

څنګه چې دهقانان غنم په خاورو کې شیندي او بیا د غنمو درمندونه اخلي دوی هم عزت او شخصیت له خاورو لاندې کوي او دویې ته یې منتظر وي.

په دنیا کې لږ کسان دي، چې خپل فطري او طبیعي لوړالی په بل شان ساتي او د لوړو برجونو غوندې نه دي، بلکې د غرو له جګو څوکو سره شباهت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقيقت

لکه، چې ريا په عبادت کې وي او شيطنت په هوښيارۍ کې.

دښمني هم که د دوستۍ په جامه کې پټه وي او رقابت د محبت په څېر ښکاري. ډېر محبتونه دي، چې ډېرې پټې کينې په کې پټې دي.

په ډېرو احساساتو کې ډېر زيانونه پټ دي.

د دې زماني خندا د ماشومانو او ساده ګانو خندا نه ده، چې يوازې د مينې او محبت له پښته وي، د دې وخت ښېګڼه هم که هر څومره ښکلې وي، عفت او تقوىٰ پکې نه شته او ډېره رسوايي ورسره ملګرې ده.

د رقيبانو احسان او مهرباني د خلکو په نظر کې ځوانمردي معلومېږي، مګر له دغه باران سره تندر، برېښنا او سېلابونه ملګري دي.

زه د دښمنانو مروت عاليجنابي ګڼم، مګر صداقت او محبت ورته نه شم ويلی، همدغه سبب دی، چې زه دروغ او ريا ښېخي نه شم ويلی او په ځينو مواردو کې ورته ډېر ښه ښه نومونه هم پيدا کوم.

زه پوهېږم، چې عاليجنابان خپل رقيبان څنګه وژني؟ ما ته معلومه ده، چې قاتلان ټول يو راز نه دي. ځينې خپل رقيب په توره وژني، ځينې په ټګۍ او ځينې په احسان، ته کولی شې چې د خپل رقيب سر د احسان په زور ځانته ټيټ کړې او له خپل حقه هم ورته تېر شې، مګر له رقابت نه نشې تېرېدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په احسان او مهربانۍ رقیب محوه کېږي، مګر رقابت نه محوه کېږي، رقیب وژل او رقابت وژل ډېر فرق لري، ډېرو خلکو خپل دښمنان مړه کړه، مګر دښمني یې مړه نه شوه.

د پهلوانۍ په میدان کې یو پهلوان بل ته د ملګرتیا لاس غځوي او احترام په ځای کوي، مګر ځان ورته نه ځملوي.

دغه راز احسان د زور او قوت خاوندان له چا سره نه شي کولی دا نېکي یوازې د ضعیفانو کار دی.

هغه، چې خلك ورته سخي وایي او ستاینه یې کوي، عالیجناب به وي، مګر د خیر خاوند نه دی.

د خان او ملك دا لویه او ښکلې مهمانخانه(مېلمستون) چې ګورئ په زور او جبر جوړه شوې ده او ډېرکورونه یې د خپلې ودانۍ دپاره وران کړي دي.

دا راز سخیان د خوارانو او غریبانو ګېډې نه مړوي، بلکې خواروي او وږي کوي یې. حجره چلول او مېلمانه پالل په حقیقت کې د ډېرو وږي کول او د لږو مړول دي. دغه اسراف او تبذیر چې تا ته جواد او سخا معلومېږي، د پاکې او حلالې ګټې نتیجه نه ده.

که څوك په ظلم او زور په چل او فرېب پردي مالونه خپل نه کړي دغه راز لوی دسترخان نه شي غوړولی.

د چا په کور کې، چې هره ورځ پسونه او چرګان حلالېږي له هغه سره اورمرو یا د لېوانو قوت ملګری دی یا د ګیدړانو چل او فریب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ځوك غواړي، چې رښتياني سخي او د خير خاوند وګوري، نو لاړ دې شي هغه دهقان دې وګوري، چې يوه لاروي ته يې سکړك او شړومبې په مخکې ايښې دي او په خپله يې هم همدغه خوراك دی.

ځوك چې پردي مالونه په چا باندې نه خوري او د خپل زيار او زحمت په ګټه مېلمه او مسافر پالي په سخاوت نه دي مشهور، مګر د خير خاوند ورته يلی شو.

هغه چې خانقاه چلوي او په لنګر کې يې ډېر وږي مړېږي، په ظاهره خو دې نورو ته ډوډۍ ورکوي، مګر په حقيقت کې دی د نورو ډوډۍ خوري.

دغسې پير او فقير ته که ډېر خلك ډېر څه راوړي او له ډېرو غټو سوداګرو نه په تول کې دروند وخېژي، رښتياني فقير ورته ويلی شوه، ځکه د ده هر څه د نورو مال وي او په خپله هېڅ نه لري.

څنګه چې د خان او ملك سخاوت د پردي مال برکت دی، د شيخ کرامت هم د نورو د کرم نتيجه ده.

هغه څه، چې مونږ ته په ظاهره ښه ښکاري په حقيقت کې ښه نه دی او اصلي څېره يې ډېره بده ده. مونږ د يوه لښتې رواني اوبه پاکې ګڼو که څه د لارو او د کوڅو ډېرې پليتې اوبه ورسره ګډې شوي او ډېرو ځارويو پکې بولې کړې دي.

ډېره ښه ده، چې زمونږ سترګې د حقيقت د ليدو دپاره نه دي پيدا او هر وخت ظاهر ته ګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لويه خدايه

كه زه ښه وكړم، ته را سره ښه كوې، كه بد وكړم د بدو سزا را كوې.

كه ستا مينه زما په زړه كې وي، په محبت راګورې.

كه زه بې مينې شم، ستا مهرباني كمېږي.

ستا د محبت بارانونه په ما باندې هغه وخت ورېږي، چې زما په زړه كې رحم وي. زه چې هر څه وكړم ته هماغسې را سره كوي.

زما نېكبختي او بد بدتختي زما په عمل پورې اړه لري او جنت ته يا دوږخ ته تګ زما د ښه عمل او بد عمل نتيجه ده.

زمونږ عقل او فكر همدغه دی، مونږ چې تا ته په خپله آئينه كې وګورو ستا په باب دغه شان فكر كوو، كه مونږ ځانته ونه ګورو ستا لوی شان ته وګورو، ته زمونږ له خيال او فكر نه ډېر لوی يې.

مونږ، چې د ځان غونډې خلكو د پاره كالي نيسو او هغه د سر په سترګو نه وينو يا لنډ وي يا اوږده مونږ، پوهېږو چې ستا ستاينه له مونږ نه پوره نه ده.

مونږ ډېر واړه او كوچني يو، ته ډېر لوی يې.

دا زمونږ كار دی، چې د ښو په مقابل كې ښه وكړو او د بدو په مقابل كې بد. كه مونږ څوك ووهو حاكمان هم مونږ وهي.

كه مونږ په ځمكه كې غنم وشيندو او اوبه وركړو ډېر غنم راكوي او زمونږ اب و دانه ځمكه هم بې عوضه نه پرېږدي، كه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

یـوه نیـالګي پالنـه او روزنـه وکـړو، خـوږه میـوه او یـخ سـیوری راکوي.

که سوداګر ته پیسې ورکړو هر څه، چې وغواړو راوړي یې.

که له یو ماشوم سره مینه وکړو له مونږ سره مینه کوي.

ستا شان له ټول مخلوق نه ډېر اوچت دی.

ستا اراده زمونږ د ارادې تابع نه ده.

ستا کړه زمونږ له کړو نه، نه پیدا کېږي.

ستا محبت زمونږ د محبت مولود نه دی.

ته خالق یې او مونږ مخلوق.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشومان

مونږ ناست وو، ماشومانو زمونږ له ځنګه لوبې کولې.
کله به یو له بله ونښتل، چغې به جګې شوې ژړا انګولا به وه.
کله به د خندا شور او زوږ دومره او چت شو، چې په عذاب به یې کړو.
یوه به، چې د بل د لوبو شیان ګډوډ کړه، هغه به په قهر شو او کنځلې به یې کولې. زمونږ پام نه و، یو راپاڅېده د بل مخ یې شوکارې کړ، د هغه په مخ وینې وبهېدې او له مستۍ به جنګ جوړ شو.
مونږ ویل: خیر دی واړه دي نه پوهېږي.
زمونږ لویوالي دا تقاضا درلوده، چې د کوچنیانو طفلانه لوبې هېڅ وګڼو او ملامت یې نه کړو، ماشومان د عمر او وجود په لحاظ په ریښتیا له مونږ نه واړه دي، مګر دومره واړه نه لکه مونږ، چې د خدای په دربار کې واړه یو.
د ماشومانو پوهه به له مونږ نه لږه وي، مګر زمونږ پوهه ډېره لږه ده، زمونږ لوبې هم د ورو غوندې دي، زمونږ خندا او ژړا هماغسې ده،
ماشومان پوهېږي، چې واړه یو او مونږ نه پوهیږو.
راشئ! چې په دې خبره ډېر خوشحال شو او د لوی خدای لویوالي ته په ډېر امید و ګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر او ادب

د انسان په وجود کې دوه شیه ډېر عزیز معلومېږي، چې یوه ته زړه او بل ته دماغ وایي. له دماغ نه علم او فلسفه پیدا شوه له زړه نه شعر او ادب.

اروپایان زړه د عواطفو او نفسي احوالو ځای ګڼي، مسلمانان د ایمان او عقیدې ځای ته زړه وایي. صبر، رحم، کرم، شجاعت، سخاوت د زړه کار دی، عشق او مینه په زړه کې وي.

شعر له زړه نه الهام اخلي او له زړه سره کار لري.

ډاروین وایي: ((هغه لوی کمال، چې د تحول او تکامل په لاره کې یوازې د انسان په برخه رسېدلی او نور ژوي ترېنه محروم دي، د انسان قلبي عواطف دي، چې په رحم، مروت، کرم، شجاعت، نوعه پرستي ترېنه تعبیر کېږي.))

انسان غواړي، چې له حیوانیت نه لرې وي، باید دغه عواطف ښه وروزي، د عواطفو روزل د شعر کار دی او شعر ته د عواطفو او احساساتو د ظهور او تجلیاتو کوه طور ویلی شو.

څنګه چې د لمر وړانګې او پلوشې لومړی ځل د لوړو غرو په څوکو پرېوزي او وروستۍ وداع هم د غرو له څوکو سره کوي، دغسې د عواطفو او احساساتو پر توهم د شاعر په زړه له نورو نه زیات لوېږي او ځیني زړونه، لکه د غرونو سمڅې او غارونه دغه رڼا یا بېخي نهویني یا یې ډېره لږه ویني. همدغه عواطف او

(c) ketabton.com: The Digital Library

احساسات، چې د شاعر له زړه نه الفاظو ته رانقل شي شعر ترې جوړ شي او په زړونو اثر کوي.

هو! د شعر موضوع ښکلي خيالات، عالي احساسات، د زړه تاثرات، د غم او خوشحالۍ خوبونه، روحي او جسمي ښکلا، اغېزې او عشق او محبت دی.

که دغه شيان په يوه ښکلي تعبير او ښو الفاظو کې بيان شي، چې د فصاحت او بلاغت مراعات پکې په ښه شان شوي وي شعر ترينه جوړ شي او ډېر ښه شعر هماغه دی، چې په دغه معيار برابر وي.

څومره، چې د يوه شاعر فکر او خيال ازاد وي او د محدوديت له قيوداتو راوتلی وي هغومره يې شعر لوړ او عالي وي.

که يو شاعر د نورو په شان هر چا ته او هر شي ته سر ټيټوي او په فکر کې يې د بغاوت جذبه نه وي موجوده له هغه نه د ښه شعر هيله نه شي کېدای.

شاعر بايد د فکري انقلاب علمبردار او بت شکن وي.

شاعر ته نه ښايي، چې د زاړه منطق درس د عقل له زاړه بوډا نه واخلي او په زړه لاره په زاړه فکر پسې لاړ شي.

د شاعر خيال بايد ډېر لوړ پرواز وکړي او له ډېر هسك ځايه دغه جهان ته وګوري.

د شاعر نظم بايد د نورو غوندې نه وي او هر څه په بل شان ووينې. د شعر او ادب ژوند د فکر په ابتکار کې دی او تقليد يا ابتذال د شاعر مرګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعر او ادب دنیا په دلدارۍ ولاړه ده، شاعر باید په هرڅه او هر وخت کې زړه ته رجوع وکړي او ډېر حساس زړه ولري.
هغه چې په زړونو کې هیجان، تاثر او حساسیت نه شي پیدا کولی او زړونه نه خوځوي شاعر ورته نه شو ویلی.
که دا خبره رښتیا وي، چې انسان په هر وخت او په هر حال کې د زړه په خوښې پسې روان دی او زړه په دماغ باندې حکومت لري، یعنې د عقل ادراک د قلبي تمایلاتو له تاثیر لاندې وي، نو ویلی شو. چې د یوه ملت عقلي او ذهني سیر او حرکت هم د شعر او ادب تابع وي او شاعران په نفسیاتو او روحیاتو کې تغیر او تحول راوستلی شي.
همدغه شعر دی، چې په زړو کې زلزلې او طوفانونه پیدا کوي او کله پکې داسې صبر او سکون دی، چې غرونه یې ثبات او استقامت ته حیران وي.
که دا رښتیا وي، چې د چرګانو په نارویده خلك له خوبه پاڅېږي، نو دا باید ومنو چې د شاعرانو په نغمو د یوه ملت مړه احساسات او جذبات را ویښېږي او په دې اسرافیلي شپېلۍ کې بل راز تاثیرات موجود دي.
کوم فیلسوف، چې هر څه بد ګڼي او زندګي توره په نظر ورغلې ده، هغه هم شعر ته ښه ګوري او شعر د انسان دپاره یوه ښه پناګاه بولي.
شوپنهاور وایي: ټولې بدبختۍ د انسان له نفس څخه نشئت کوي او له ژوند سره ډېر مصیبتونه او غمونه ملګري دي، که څوك

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه داسې چاره لټوي، چې له بدبختيو نه لرې غونډې په امن کې شي بايد په صنعت او هنر کې مستغرق شي او د ښکلا په مظاهرو کې ځان ورك کړي.

په دغه حال کې سړی په ظاهره له خلکو سره وي، مګر په معنیٰ کې يوازې وي او دنيا ورته، لکه يو سراب معلومېږي، چې د ده لمنه نه شي لمدولی.

په همدغه بيخودۍ کې انسان د دنيا له شر او شوره اسوده کېږي او د بې نيازۍ مقام ته نږدې کېږي، چې غيرله حقايقو بل شي ته متوجه نه وي. دغه صنعت او هنر، چې د شوپنهاور په نظر کې د ښکلا مظهر دی او دی ورته ښه پناګاه وايي شعر دی. که چېرې په دغه غم لړلي جهان کې د سعادت او نېکبختي پلوشو کله کوم کور رڼا کړی وي هغه به د شعر کور(بيت) وي.

د شاعر خيالي دنيا تر ډېره حده له غمونو او مصيبتونو نه پټه ده او هلته داسې بې دردۍ سره بيخودي شته، چې له سړي نه هر څه هېروي، تاسې شعر او ادب ته په عادي او معمولي نظرمه ګورئ د شعر تومنه او قدسيت په نظر کې ونيسئ، هغه څه چې په زړونو کې پيدا کېږي او په زړونو اثر کوي هغه عادي او معمولي څيز نه وي.

دا دغم او خوشحالۍ ترانه د انسان په ژوندانه کې ډېره زياته اغيزه لري او انسان ترينه هېڅکله نه شي بې نيازه کېدی، د يوه ملت ژبه، کلتور، اخلاق په شعر او ادب ساتل کېږي، د يوه ولس د ذوق او شعور، د فکر او خيال، د احساساتو او عواطفو هنداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر او ادب دی، هر څومره چې د یوه ملت شعر او ادب عالي وي هغومره یې اخلاق، نظر او روحیات لوړ وي او له لوړو ملکاتو او انساني فضایلو سره یې ارتباط او تعلق زیات وي، شعر او ادب د بشرعلایق له دین او مذهب سره ټینګوي او په هوښیارۍ کې بینایي او همدردي کوي کله چې زړونه کلکېږي یا تورېږي، نو شعر پکې دقت او صفایې پیدا کولی شي، هغه څه چې انسان د مادیت له غلامۍ او بت پرستۍ نه ساتي شعر دی عارفانه ذوق، انساني عاطفه، حکیمانه شعور د شعر په نغمو وده کوي او د حسن و نظر علایق همدغه شی ساتي. کوم ملت چې شاعر نه لري زړه نه لري، سترګې نه لري، عواطف نه لري او د ذوق و تمنا له خونده محروم دي.

شاعران دا کولی شي، چې د انسان فرعوني غرور په تواضع بدل کړي او د دوهۍ ملنګ ته د شاه جهان خوي او مړې سترګې ورکړي.

غم او سرور د شاعر هدیه ده، چې له زړونو څخه یې اخلي او زړنو ته یې ورکوي، نو کوم قدر او قیمت چې د انسان په بدن کې زړه لري په یوه جامعه کې یې شعر او شاعر لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ادب راز

چا چې د شعر او شاعر په باب ډېر فکر کړی دی او دواړه يې ډېر ښه پېژندلي دي، هغه وايي ډېر ښه شاعر هماغه دی، چې ډېر خود پرست وي او بې له ځانه په بل هېڅ شي کې فکر نه کوي.

دغه راز شاعر خپل ځان په خپل شعر کې ښيي او مونږ ګمان کوو، چې زمونږ تصوير يې ايستلي دی. شاعر ځکه په مونږ ګران دی چې زمونږ د زړه خبرې کوي او زمونږ خاطرات رايادوي، شعر د زړه غږ دی او د زړه غږ نه ډېر قوي دي.

شاعر پوهېږي، چې عقل او منطق، دليل او برهان په مونږ باندې حاکم نه دی، بلکې غرايز او احساسات زمونږ رهبري کوي. د همدې لامله هغه له اساس او غريزې سره خپل تعلقات ټينګ ساتي او له زړه سره کار لري.

هغه څوك، چې زړونو ته ښه ښه پيغامونه راوړي او زړونه خوشحالوي شاعر دی، هغه پيغام چې د معشوقې له خوا عاشق ته راځي شعر دی.

شاعر له مونږ سره د عشق او مينې په کار کې کومك کوي او له دېنه ښه کومك بل نه شته. شاعر پوهېږي، چې له نا اميدي نه ښنګه لذت اخيستل کېږي او غم څنګه خوږوالی پيدا کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعران، لکه ماشومان ډېر ښه ښه خوبونه ويني او په همدغو خوبونو د زړونو تسلي کوي، که خواږه رويا او ښکلي تخيلات نه وي د ژوندانه تحمل ډېر ګران دی.

څه شی، چې مونږ ته ژوند خوږ او ښه ښکاره کوي د هغه شي تصور دی، چې په ژوند کې ښېخي نه شته.

تاسې له شعر او شاعر نه علمي حقايق مه غواړئ، د شعر هدف حقيقت نه دی، جمال دی. ښکلا او جمال لکه علم په ټينګ اساس نه دي ولاړ.

د علم په دنيا کې په يو څه پوهېدل خوند لري او په شعر او ادب کې ابهام او ايهام مزه دار وي. دلته سر او راز، پرده او حجاب کمال دی، هلته تشريح، تفصيل، تحليل او تجربې ته ضرورت دی. هغه جذبه، چې د انسان په ورح ډېر اثر لري د سرجذبه ده.

هېڅ ښکليتوب بې پرې او بې حجابه نه دی.

هر څه چې مونږ خوښوو اروړمرو يې په مخ باندې د سر پرده پرته ده. انسان له هغو اشعارو سره شديده علاقه لري، چې ځينې برخې يې ابهام لري او مختلف تعبيرونه پکې کېدلی شي.

په شعر کې يوازې د غريزې رهبري کافي ده.

شاعر بايد د خپل فن په قوانينو کې ډېر تاو راتاو نه شي، چې لطف او زيبايي خپل معصوميت له لاسه ورنه کړي.

د لوړ او عالي شعر د پېژندلو معيار بل شی نه دی، له ژوند سره ارتباط دی. هر څومره چې ادبي اثر له ژوندانه سره ښه ارتباط ولري هماغومره ورسره علاقمندي زياته وي. په شعر او ادب کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساده انشاء له نورو سبکونو نه زيات پايښت لري، مګر ساده انشاء دا نه ده، چې بېخي بې پروايي وي او مختلف اجزاو عناصر پکې نه وي. هغه انشاء چې مختلف اجزا او عناصر پکې داسې ويلې شوي او ګډ شوي وي، چې تشخيص او تجزيه يې نشي کيدی ساده انشاء ورته ويلی شو.

څنګه د لمر رڼا ظاهراً سپينه او يو رنګه معلومېږي، مګر په حقيقت کې له اوو رنګونو څخه جوړه ده، ساده انشاء هم له دغسې ترکيبه پيدا کېږي.

هغه انشاء، چې ډېرې قلقلې پکې وي او ډېر جلبل لري، يعنې لکه رعد او برق داسې وي د ليکونکي عجز او تصنع ښيي.

دغه راز هنر ښودنه له واعظانو سره ښايي، په شعر او ادب کې سادګي لوی صفت دی نه کاکه توب او طمطراق.

شعر له علم او فلسفې نه دين او مذهب ته ډېر نږدې دی او الهامي څيز دی.

په شعر کې عواطف او خدايي فکرونه ډېره اغيزه لري.

په شعر او ادب کې يوازې بشر ولټوئ او بس.

اناتول فرانس چې په ادب کې ډېر ژور فکر لري شعر او شاعر، ادب او اديب ته په دغه نظر ګوري او دغسې يې معرفي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی کال

مونږ حسابي خلك يو او له ځان سره يو حساب لرو.

زمونږ حسابي زوړ کال ختم شو او د نوي کال په سر باندې مو قدم کېښود.

مونږ پوهيږو، چې زمونږ حساب نورو غوندې نه دی.

د هغوی نوی کال د شلم قرن شپږپينځوسم کال دی او مونږ د څوارلسم قرن پنځه دېرشم کال ته نوی وايو.

په رښتيا، چې مونږ په خپل حساب ډېر ښه پوهېدلي يو او پوهيږو، چې په کومه زمانه کې ژوند کوو او څومره بېرته پاتي يو.

مونږ هم د زماني په ګړندی ګاډی کې سپاره يو او چېرته ځو، دا ګاډی لکه د وزيرانو موټر کال په کال نوی کېږي، مګر په زړو او خرابو لارو روان يو، ځکه ګړندي نه شو تللی.

مونږ په کال، کاله او کالو کې ژوند کوو او ډېر خوشحالېږو، چې له زاړه کوره نوي کاله ته او له زاړه کال نه نوي کال ته لاړ شو.

هو! مونږ نوي کال ته خوشحاليږو او هر کله غواړو، چې نوي لوښي پيدا کړو او په نوي پياله خوله کېږدو که څه هم د زړې زماني د قرمز او چاپان لوښي د دې وخت له لوښو نه ډېر ښه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمان او مکان هم دوه ظرفه (لوښي) دي، چې زمونږ ژوند ورپورې تړلی دی او په دواړو کې مو نویتوب خوښ دی، مګر د امکان په ساحه کې زوړ او نوی ښه پېژنو او پوهېږو، چې دغه ښار نوی او هغه زوړ دی، دا ودانۍ زړه او دا بله نوې ده، خو د زمانې په زړښت او ځوانۍ کې، لکه چې تېر وتلي غوندې یو.

د زمانې ظرف، چې هر څومره زړېږي زمونږ په حساب همدغومره نوي کېږي.

مونږ د زمانې اغاز ته نږدې وختونه زړه زمانه بولو او د زمانې وروستیو پیړیو ته نوی عصراو نوې زمانه وایو.

نوی کال هم په همدغه حساب بنا دی.

د اتیا کالو بوډا خپلو وروستی کال نوی ګڼي او د خپل ماشومتوب زمانه ورته زړه معلومېږي، هر کال چې نوی کېږي له ځان سره څه نوي شیان راوړي، ځکه یې نوی ګڼو، له نوي کال سره نوي خیالونه، نوي فکرونه، نوي کارونه ملګري وي؟

که نوی کال خپل ټول کالي نوي نه کړي، یو څه نوي کوي او ځینې زړې جامې له ځانه لرې غور ځوي.

مونږ هیله لرو، چې نوی کال په ډېرو نوو جامو کې ووینو او ډېر نوي شیان ورسره وي، مونږ له نوي کال نه په رښتیا نوي څه غواړو او په دې پوهېږو، چې زوړ بوډا په نوي جامه کې هم زوړ دی او نوی ځلمی په زړو جامو کې زوړ نه دی.

که نوی کال زړو ښکاریانو ته نوې مرغۍ راولي، نوی کال ورته نه شو ویلی، د نوي کال د لومړۍ ورځې مېله هم څه نویتوب نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري، ځکه چې زمونږ په هېواد کې د هر نوي کال شروع په مېلو او ساعت تېريو کېږي او قلبه کشي، يعنې د کار اغاز رسماً يوه نمايشي لوبه وي.

مونږ بايد په دې پوه شو، چې نوی کال له مونږ نه څه غواړي او په خپله څه کوي.

نوی کال سمدلاسه د ورځو په اوږدولو او د شپو په لنډولو پيل کوي، يعنې د خوبونو وخت کموي او د بېدارۍ وخت د کار فعاليت دپاره زياتوي. د تياري او تورتم عمر لنډوي او د رڼا عمر اوږدوي.

که مونږ د نوي کال په رمز او اشاره پوه شو او د پسرلي برېښناګانې همدغه مطلب ته اشاره کوي، چې د نوي ژوند اساس په برق او برېښنا ايښودل شوی دی او هغه زمانه تېره شوه، چې د حيات اوبه په په تورتم کې وې او ژوند په تيارو کې و.

د نوي کال له شروع کېدو سره سم په هوا کې اعتدال پيدا کېږي او د ژمي سوړوالی ورکېږي.

د نوي کال لومړی درس همدغه دی او ساړه زړونه يې نه دي خوښ.

راشئ، چې د زمانې په تقاضاء ځان پوه کړو او پيروي يې وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د لاس نيالګيه!

زه نه وم خبر، چې ته چېرته وې او له کوم ځايه راغلې؟

دومره پوهېږم، چې له نورو ګڼو نيالګيو سره په يوه تنګ ځای کې ولاړ وې، هلته ستا دلوېدو او غځېدو دپاره زمينه مساعده نه وه، ځکه ستا تعلق له هغه ځايه قطع شو او دلته راغلې، زه ستا په راتلو ډېر خوشحاله يم او تا ته په خپل انګړکې ځای درکوم.

زه غواړم، چې ستا تعلق او ارتباط له دغه کاله سره ښه ټينګ شي، ستا نيلې او ريښې هرې خواته وغځېږي، ستا څانګې او ښاخونه په دغه هوا او فضاکې ډېره وده وکړي او له تانه غټه ونه جوړه شي، زه به ستا د ترقۍ او لوېدو دپاره زيار کاږم، ته دلته زماله اولادونو سره په دغه کاله کې او سېږه! دا ځای په تا باندې نه تنګېږي، دا ستا کور دی، ته د دغه کاله له ماشومان يو ماشوم يې.

زه هيله لرم، چې ستا له سيورې لاندې ډېر خلك کښېني.

ستا شګوفه او خوږه ميوه هر څوك ووينې، ستا له څانګو او ښاخونو نه د مرغانو خوږې نغمې واورم.

زما نيالګيه! که زه تا شين او سمسور ووينم څومره به ښه وي، ستا ښايسته شګوفه ستا سيوری او ستا ميوه به زما دپاره ډېر لوی نعمت وي، که دغسې ښه اثر او دغه شان نېك عمل له ما نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادګار پاته شي، دا به زما نېکبختي وي. زه دغه د ګلابو بوټي او دغه د عکاسۍ نیالګۍ هم ستا له څنګه ږدم او تا ته درښیم، چې زما زیار یوازې د میوې دپاره نه دی، زه ستا له شګوفې او شنو پاڼو سره هم ډېره مینه لرم.

که له ما سره ګېډه شته او بې خوراکه ژوند نه شم کولی له ما سره سترګې هم شته او په مخ باندې پوزه هم لرم.

څومره به ښه وي، چې سبا یې ستا له څانګو د مرغیو خواږه اوازونه واورم او په خوږو نغمو یې را ویښ شم.

زما نیالګیه! ته په دغه هوا کې وده کوې باید خپله خوشبویي هوا ته وسپارې او د هوا مرغان له تانه استفاده وکړي.

هغه ورځ مه، چې ستا کاله ته راځي باید له ځان سره یو څه یوسي، د شاتو مچۍ باید ستا له کوره بېنوا لاړې نه شي.

کاشکې زما دوستان او ملګري ستا له سیوري لاندې خوشحاله کښېني او دلته د خوشحالۍ خندا واورم.

یوه خوله خندا او یوه شېبه خوشحالي په دې ارزي، چې زه څو کاله ستا خدمت وکړم او له لرې ځایه اوبه درته راوړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فکر پالونکی

پیر او فقیر نه یې، چې خلکو ته دعا وکړې او د هر چا د پاره د تسلی زیارت شې.

فیلسوف او عالم نه یې، چې خلك درنه علم او پوهه یوسي.

طبیب نه یې، چې د رنځورانو علاج وکړې.

پیسې نه لرې، چې حاتم طایې شې او ورېي ماړه کړې.

قاضي یا حاکم نه یې، چې عدالت وچلوې او د حق ملګرې شې.

دغه راز افتخارات ستا په برخه یو هم ونه رسیده.

ته یو شاعر او لیکونکی یې، مګر له تا نه ښه شاعران او ښه لیکوالان ډېر پیدا کېږي، سره له دې زه تا ته په ډېر قدر ګورم او په ډېر لوی حق قایل یم.

دلته د فکر او قلم خاوندان ډېر دي، مګر د فکر او قلم د ازادۍ علمبرداران ډېر لږ دي، ځکه ستا مقام له نورو نه هسك ګڼمه.

که څوك تا ته د فکر خاوند ونه وایي زه ورسره کار نه لرم، مګر که د فکر خاوند تا خپل حقدار ونه ګڼي، زه به ورته بې انصافه ووایم.

هغه څوك، چې په وطن کې هېڅ نه لري او د وطن د ازادۍ د پاره سر ورکوي په وطن باندې حق لري.

همدغه وجه ده، چې د فکر پالونکي مقام له فکر لرونکي څخه ډېر اوچت دی او زه هم دواړو ته په یوه نظر نه ګورم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژوند نغمه

ټول غلي دي، هېڅوك څه نه وايي، د ژوندانه نغمه غلې ده.

په دغسې چوپه چوپتيا کې ذوقونه مري، فكرونه محوه كېږي نشاط او خوښي، لكه وحشي مرغه له انسانانو نه تښتي.

زه غواړم د دغه سكوت طلسم مات كړم او خپله سرينده وغږوم.

د اسرينده ما د عشق له هېواده او د بلبلو له كوره راوړې ده.

زما د سرينديې اواز ډېر خوږ دی.

راشئ! كښېنئ زما نغمې واورئ، زه نه غواړم، چې ارزوګانې مړې او زړونه ساړه وي.

زه د احساساتو او جذباتو د ښودولو دپاره راغلی يم.

دغه ده ما خپله سرينده را واخيستله او خپلې نغمې شروع كوم.

آه، دا څه وشه؟ له دې سرينديې نه خو هېڅ اواز نه پورته كېږي.

سرينده خو نه ده، ما تـه تارونـه يـې هم پـه ځـای دي دا ولـې نـه غږيږي؟

ولې بې سره ده؟ له دېنه لويه ضايعه بله نشته.

پوه شوم او پوهېدم دا سرينده د بلبلو له كوره ده او بې د ګلونو له خوا بل چېرته نه غږېږي.

دا سرينده له عشق سره ارتباط لري او تارونه يې په هماغه مقام پورې تړلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه باید ګلزاروته ننوزم او د ګلونو په حرم کې د خپلې سریندې اواز واورم.

زه باید د نرګس سترګې د غوټۍ خندا، د چنډرو لښتې، د سنبلو پرېشانه زلفې وګورم او د حسن ګلزار کې خپله سربنده وغږوم.

بې له دېنه دا خاموشي نه ورکېږي او خوشحالي نه پیدا کېږي.

دا تورې ورېځې باید د لمر او سپوږمۍ له مخې لرې شي.

د بلبلو پنجرې او قفسونه باید مات شي.

د باغ تړلی ور باید بېرته شي، چې خوشحالي راشي او ذوق و شعور سترګې وغوړوي، د ژوند نغمه دغه تقاضا لري او بې له دېنه په ژوندانه کې نشاط او سرور نه پیدا کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی فکر

هر چېرته لاړم، هر چا ته ورغلم ښکته پورته ډېر وګرځېدم.
ښارونه مې ولټول په هېڅ ځای کې يې له هېچا سره پته نه وه.
هغه څه، چې زه غواړم دلته نه پيدا کېږي، چا چې غټه څوکۍ غوښتله پيدا يې کړه، ځوك چې په نوي موټر پسې ګرځېده هغه دې پکې ناست دی، هغه چې په پيسو پسې لالهانده و بانکونه يې ډك کړه.
يوازې زه خپلې ارزو ته ونه رسېدم، په رښتيا چې زه په ډېر نادار او ناياب څيز پسې ګرځم او زما حرص له ټولو نه زيات دی.
هو! زه نوی فکر، نوی خيال او نوی جهان غواړم.
دلته نوې راډيو ګانې، نوي فلمونه، نوي ساعتونه، نوي فېشنونه پيدا کېږي، مګر نوی فکر او مضمون نه شي پيدا کېدی.
دلته شاعرانو ډېرې سندرې وويلې، خو نوی فکر پکې نه و.
پسرلي بيا هماغه ګلونه راوړل، چې مونږ څو ځله ليدلي او بوي کړي دي، مونږ په قرنو قرنو د ګل او بلبل زوړ مضمون اړوو را اړوو، مګر نوي څه نه شو پيدا کولی، مونږ نوي مضمونونه په زړو موضوع ګانو کې لټوو او د زړې بوډۍ په سر نوې دړۍ ږدو.
دلته ميندې نوي اولادونه راوړي، مګر دماغونه نوي فکرونه نشي راوړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته ښځې له کورونو نه وتلې شي، خو نوی مضمون له دماغونو څخه نه راوزي، دلته دا عادت دی، چې پېغله د پلار په کاله کې زړېږي او بيا ودېږي، دلته اوس هم د زړو فکرونو کاله ته ريباران ځي راځي او له نوو نه زړې خبرې ښې خرڅېږي.

دلته دبوډۍ په ټال کې زړې ارزو ګانې زانګي او زاړه سرودونه غږېږي.

دلته به خيرات خواره مليونران شي، بيسواده به رئيسان شي.

زمونږ کوچنيان، چې پيدا شي، نو سپين ږيري وي او په ډېره زړه ځانګو کې ځملي او زمونږ للو ډېره زړه ده او زړه دايې زمونږ د ماشومانو تربيت کوي، زمونږ ځوانان که ږيرې ونه خريي، نو سپين ږيري ورته ويلی شو.

مونږ نوې خولۍ په سر کړې، مګر نوی فکر مو رد کړ، نوي ښارونه مو جوړ کړه، مګر زاړه بوډاګان پکې ناست دي زړې کيسې کوي.

مونږ د زړو بوډاګانو په محفل کې زوړ راګ غږوو او له سپين ږيرو نه د ځوانانو اتڼ غواړو.

دا ارزو بېهوده ده. زه بايد په نوي فکر پسې بل چېرته لاړشم.

دا شی له زړو شاجانيانو سره نه شته.

که د اتيا کالو بوډا نوی واده وکړي هم زوړ دی. که زړو سړی نوی پوستين واغوندي بيا هم زوړ دی. که له زاړه ښاره نوي ښار ته راشي هم زوړ والی ورسره دی.

هو! کور يې نوی دی، مګر فکر يې زوړ دی، دغسې نوي کور کې نوی فکر او نوی مضمون نه پيدا کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوړ فکر

ستړګې يې مه خلاصوئ! کوم ښکلی مخ به ووينې ليوني به شي.
ميخانه به وګوري مست به شي، ځان به ووينې خودبين به شي.
د بل عيب به ووينې بدبين به شي.
پريږدئ، چې سترګې يې پټې وي او څه نه ويني.
کوښښ وکړئ! چې په ښو او بدو پوه شئ او څه زده کړئ.
که دی د سواد او علم خاوند شو، که دی په سمه لاره روان شو.
که ده د ښو او بدو تميز وکړ، بيا به يې سترګې پرانيزو.
د سترګو پردې به يې غوڅې کړو، د سترګو غړولو اجازه به ورکړو.
پخوا له وخته د ده سترګې مه خلاصوئ.
دی بايد هر څه په پټو سترګو قبول کړي او سپين ږيی نشي.
دی بايد هر څه د زړه په سترګو ووينې او د سر سترګې يې تړلې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناداني او ناداري

په کور کې غله نه وه، جامې يې هم زړې اوشکېدلې وې.
پور چا نه ورکاوه، مزدوري نه پيدا کېده حيران و، چې څه وکړي او ډوډۍ ځانته څنګه پيدا کړي. وروسته له ډېرو اندېښنو له کوره راووت او شپه ډېره تياره.
پخوا تردې يې کله غلا نه وه کړې، ځکه زړه نازړه په يوه کاله ننوت او پس له ډېره تردد نه يې غلا ته زړه ښه کړ.
په دغه شپه د ده بخت بيدار و، ځکه چې دکاله خاوند ويده و.
ده په بيړه يو څه مال راټول کړ او په ويره ويره يې کورته راوړ.
وايي چې د غله په غره کې ځای نه شته، نو په کاله کې به يې څه حال وي.
له ده سره دا سودا ډېره زياته وه، چې که سبا ته يې خلك کور ولټوي او د غلا مال ترينه راوزي څوکاله به په جېل کې پروت وي او له دېنه به هم بدبخته وي.
ده بله چاره ونه ليده د کوټې په يوه کنج کې يې د ځمکې په کيندلو شروع وکړه، چې د غلا مال خوندي کړي، مګر يو ساعت وروسته له خاورو لاندې يو داسې ګنج راښکاره شو، چې د سرو او سپينو زرو دولت پکې پروت و.
کله چې دا پټه خزانه راښکاره شوه غل و پوهېده، چې په ټول کلي کې د ده غوندې بل بډای نه و او ده غوندې د ذلت شپې هم بل چا نه دي تېرې کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو! ده د خزانې د پاسه په لوړه شپې تېرولې، د ده په کاله کې هر څه وه، مګر دی ناخبره و او خپل شته ورته نه و معلوم.

دی نه پوهېده، چې زه لوی بډای یم او زما په کور کې هر څه شته.

د ده ناداري په حقیقت کې ناداني وه نور څه نه و.

د دغسې سړي په حال افسوس په کار دی او که د یوه ملت دغه حال وي له دېنه لویه بد بختې او د افسوس خبره بله نشته.

د ناپوهانو فطري او معنوي استعداد همدغسې له خاورو لاندې پټ پاته کېږي، لکه چې د ناپوهه ولس معدنونه پټ پاته وي او څه کار ترینه نه اخیستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیند

د وچو ډاګونو د دښتو او مېرو له څنګه لوی سیند بهیږي، مګر دغې وچې بیدیا ته اوبه نه ورکوي. په دغسې وچکالۍ کې، چې په اوبو باندې سرونه ماتېږي سیند ، لکه شوم بخیل په شتاب درومي او زمونږ تندی نه ګوري.

کله چې سیند په چپو راشي کورونه او اباد پټي هم له ځان سره یوسي.

همدغه سیند له مونږ هغه خوا بل راز روان دی او له نورو سره یې رویه بل راز ده، هلته دغسې ورانی نه کوي. دومره بخل نه لري. دغه راز بې رحمي پکې نه شته. هلته د سیند په غاړه زرشویان د سیند له شګوفو زر راباسي.

ماهیګران پکې په خوارو کبان نیسي او ښکاریان یې په لوی او ستر ډنډ کې هیلۍ ولي، هلته له سیند نه ډېرې لویې ویالې بیلې شوې دي، ډېر لوی لوی ډاګونه له اوبو لاندې شو، کلي او ښارونه اباد شوه. شاړې ځمکې په ثمر راغلې، د غلو او میوو پکې څه کمی نه شته. هلته د سیند په مخکې لوی لوی بندونه جوړ شوه. د برېښنا ماشینونه ودرېده، فابریکې او کارخانې په کار ولوېدې، خلك اباد او ماړه شوه.

دا سیند ولې دلته دغسې او هلته هغسې دی.

مونږ ته په قهر دی او په هغوی پیرزوینه لري، دلته ډېر تند او په ځپو روان دی، هلته غلی او ارام بهیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته سیند کوږ وږ ځي او خپله مجرا بدلوي هلته په خپله ټاکلي لاره روان دی او بې لارې نه ځي په رښتیا، چې سیند دلته ډېر ورانی کوي او هلته دیوه نظام او قانون تابع دی، چې رواني ته بې نه پرېږدي.

زمونږ ګناه د سیند په غاړه ده. سیند له مونږ نه ډېر څه وړي دي او ډېر یې رانه وژلي دي. دا سیند خوني سیند دی او له مونږ سره یې زړه دښمني ده، څو ځله یې زمونږ کورونه وران کړي او اباد پټي یې رانه په وار وارو وړي دي.

زمونږ ټوله ګناه د سیند په غاړه ده. سیند زورور دی او په مونږ باندې هر وخت ظلم او تیری کوي.

اه! مونږ څومره ناپوه یو، چې دغه راز فکر کوو او په خپله ګناه نه پوهیږو، مونږ خپله ګناه د سیند په غاړه اچوو، د سیند په غاړه خو مونږ پراته یو، په رښتیا چې دا زمونږ ګناه ده د سیند نه ده.

سیند له چاسره دښمني نه لري، سیند هر ترږي ته اوبه ورکوي او د هر چا خیرنې جامې پاکوي. سیند پوخ کار غواړي او پاخه بندونه ورته په کار دي.

که زمونږ کار پوخ وای او زمونږ بندونه پاخه وای زمونږ ویالې نه وچېدی او زمونږ پټي اوبو نه وړل.

مونږ د سیند په بندوبست پوه نه شو او له سیند نه مو کار وانخیست،

دا سیند د ژوند او حیات سیند دی په ده کې د ورانۍ او ودانۍ دواړه قوتونه موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیند د هر چا ظرف او استعداد ته ګوري هغو مره اوبه ورکوي.

د منګي خاوند او د منګوټي خاوند تـه سیند برابره برخه نه ورکوي او نه ورو لښتو ته د لويو ویالو په اندازه څه ورکولی شي.

سیند د هر چا کار ته ګوري او هغسې ورسره کوي، یعنې خام بندونه ورانوي او پاخه بند ته ځان تسلیموي.

هغه څوک، چې د ژوندانه سیند پـه خپـل سر پرېږدي او یـوه معینه مجرا ورته نه شي ټاکلی له ژوند نه استفاده نه شي کولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقیده

په سترګو یې څه لیدل، مګر د خدای کتاب یې ترڅنګه و او مسجد ته راغی.
ده هغه اسماني کتاب په تاخچه کېښود او په لمانځه ودرېده.
کله چې له عبادت نه فارغ شو او له مسجد نه روانیده هغه کتاب پاته شو او یو بل کتاب لاس ته ورغی. دی ړوند و کتاب یې نه لیده او په کتاب نه پوهیده، مګر ډېر ټینګ یې په غېږکې نیولی و. ده ته دا نه وه معلومه، چې په کتاب کې څه دي او د چا کتاب دی؟ له ده سره ټینګه عقیده وه، مګر پوهه او بینایي ورسره نه وه.
ده د خدای دپاره دغه کتاب ښکلاوه او لکه تعویذ له ځان سره یې ګرځاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمل

هغه خپله امسا ټکوله او بازار ته راغی. په سترګو يې څه نه ليدل، مګر په نامه يې هر څه پېژندل له ده نه خپلو ماشومانو وځکې غوښتې وې.

دی په همدغه شي پسې راغلی و.

د دنيا بازار ته ډېر ړانده راځي او څه اخلي. دکانداران د هغوی په سترګو کې خاورې اچوي او پردې مالونه ورکوي.

ده ته هم دکاندار له خاورو ډکې وځکې ورکړې، چې هر څه ورسره ګډ و.

دی روان شو او په لاره کې يې ځولۍ له لاسه خوشې شوه.

ده ځمکې په مخ لاس وګرځاوه او هر څه يې راټول کړه.

دی نه پوهيده، چې خپل کاله ته څه وړي؟ او د ده وځکې څنګه دي؟

ده غوندې ډېر ړانده دلته راځي او هغه څه وړي، چې د وړلو نه دي.

هو! د ړندو عمل همدغسې دی، مګر ړانده له دېنه زيات څه کولی شي؟ ړوند که په سمه لاره لاړ نه شي بايد معذور يې وګڼو!

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبادت او دعا

د رحمت بارانونه ونه اورېدل، چينې وچې شوې، په کاريزونو کې د مرغۍ مښوکه نه لمدېده.

د ونو پاڼې په پسرلي کې زيړې وې. په سمسورو باغونو خزان ولګېده. په خلکو دلوږې هيبت راغی.

ټول د عبادت او دعا دپاره بيديا ته ووتل، پاك خدای ته يې زارۍ کولې، لمونځونه يې کول، درودونه يې ويل، دعاګانې يې کولې د باران تږي وو، زورور بارانونه يې غوښتل. دغسې د اخلاص عبادت، دغه راز د سوز دعاګانې کله دوی نه وې کړې، په دغه وخت کې د دوی تعلق له خدای سره ډېر زيات و. دوی بارو درلود، چې روزي له خدای سره ده، ډوډۍ له اسمانه راځي او ځمکه د خدای دسترخان دی.

هر چا له خپلو بدو عملونو توبې ايستلې، د هر يوه له سترګو اوښکې بهيدې، مګر د اسمان له سترګو يوه اوښکه هم تويه نه شوه.

د باران په انتظار کې ورځ بېګاه شوه، ماښام هر څوك خپلو کورونو ته لاړل. د قبلې له خوا توره وربځ راښکاره شوه، يوه نشوم څه شی زياته ورسره وه، خلکو ويل د حيات اوبه په تورتم کې دي.

زمونږ دعا قبوله شوه اوس به داسې زورور باران ووربږي، چې غرونه رغونه به په اوبو ماړه شي او د ځمکې تنده به ماته شي. دا تياره ورو ورو زياتيده، کلي، کورونه، غرونه، رغونه په دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تورتم کې ورك شوه. له اسمانه ډېر زورور باران راښکته شو، چې تالندې، بریښنا ګانې له هیبته ډك غړونه او زورور سېلابونه ورسره وو.

دهوا موجونه په دغه شپه طوفاني معلومېده، باران د یوه زورور اپت هیبت درولود، سېلاب له غره نه ډېرې غټې تیږې رغړولې، د هر چا دا یقین و، چې هر څه به سېلاب یوسي، مالونه، اولادونه، ښځې او نر به ټول تباه شي. د مړو پته به نه وي معلومه، کلي کورونه به له خړو لاندې شي او هېڅوك به هېڅ پیدا نه کړي.

دغه ډار بیا په کلي د ژړا انګولا اوازونه اوچت کړه، خلکو بیا پاك خدای ته رجوع وکړه هماغه اوراد او هماغه دردونه بیا لوستل کېده، هر چا به دعا کوله، چې باران ودرېږي او د خدای له قهره نجات ومومي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې زړه

د ایمان ځای زړه دی او دی بې زړه دی.

چې وړوکی و له شیشکو او پېریانو ډاریده، چې لږ غوندې لوی شو د ملاصاحب له ډاره په سبق نه پوهېده.

اوس، چې لوی دی د خان ډار، د ملك ډار، د حاکم ډار یې په زړه کې تېنګ ځای نیولی دی. په لاره کې ورسره د غلو وېره ده او په کور کې د غلیمانو له ویرې ډېر ځای نه شي پیدا کولی.

په دغسې زړه کې ستا خوب ته ډېر لږ ځای پیدا کېږي، که ستا ډار او د ظالمانو ډار په یوه زړه کې یو شان موجود وي له دینه لو یه ګناه بله نه شته.

کاشکې دوی یوازې له تا ویرېدلی او ستا د دښمنانو ډار یې په زړه کې نه وای. د خلکو ډار ستا وېره په زړونو کې کموي او ایمان ته زیان رسوي، ستا ضعیفه بندګان یوازې له تانه نه وېرېږي له نورو نه هم وېرېږي، دوی اوس د زورورو په مخ کې حق نه شي ویلی او نه د حق طرفدار یې. ته په دروغو خپه کېږي او دوی له ډاره ربنتیا نه شي ویلی.

ستا ظلم نه دی خوښ، دوی له ویرې د ظالمانو خدمتونه او صفتونه کوي. هغه مسلمان اوس چېرته دی، چې یوازې له تا نه ډارېږي او بس. ستا بنده باید د ډار بنده نه وي او د نمرود له اوره یې سترګه ونه سوځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملك او ملا

د کلي ملك به، چې هر څه کول څوك يې مخې ته نه شو ورتلی. زر و که زور دواړه له ده سره وو. هر څه د ده په لاس کې و او هر څوك د ده لاس لاندې وو. هېچا د خپلې خور او لور واك نه درلوده. د کلي غوړې او چرګان هر څه د ده و، ښايسته ښځې به ده کره وې، ښکلي هلکان به د ده په مخکې ګرځېدل او هر چا به د ده خدمت کاوه.

يوه ورځ په کور او کلي کې دا اوازه خوره شوه، چې هغه بې موره او بې پلاره هلك، چې په علم پسې تللی و د علم او کمال خاوند شو، هغه اوس له ډېرې پوهې سره ببرته وطن ته راځي، هر چا ته سمه لاره ښيي، هر څوك په حق پوه کوي او هر چا ته حق وايي، ځکه چې هغه د حق ملګری دی او له ظلم سره دښمني لري.

د اوازه په ملك باندې ښه ونه لګېده.

ملك له دغه هلك نه وډار شو او پرېشانه خوبونه يې وليدل. ملك پوهېده، چې هغه خيرات خور ملانه دی، د هغه سترګې ډېرې مړې دي او په زړه کې يې د زورورو ډارنه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه هېڅکله بې له خدايه بل چا ته سر نه ټيټوي، له هغه سره د حق جذبه او حقاني قدرت شته او په وينا کې يې بل شان تاثير موجود دی.

څو ورځې پس ملا له يوې امسا سره راغی، ظلم او ناروا ته يې بد وويل د زور او قوت مخه يې ونيوله خلك يې په خپل حق پوه کړل او د مظلومانو ملګری شو.

د ده ملګري ورځ په ورځ زياتېدل او په ولس کې پوهه او بيداري پيدا شوه. هغه ملك لرې شو او په ځای يې بل ودرېده. دغه بل ملك هغسې ملكي نه كوله او ډېر به سم چلېده، چې علم او پوهه پيدا شي ملكان سمېږي او خلك دروي.

د فرعون او موسی کيسه، د ملك او ملا افسانه همدغه معنیٰ لري.

هلکان بايد په علم پسې لاړ شي او د علم رڼا له ځانه سره راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر

شاعر یوازې پرېږدئ، ځکه چې دی د جرګو او مرکو سړی نه دی.

هغه چې له نورو نه ګټه کوي باید نورو ته ورشي.

دی غواړي، چې له ځانه استفاده وکړي، نه له بل چا نه.

هغه وخت، چې برخې وېشل کېدې سازنده یې د ساز او سرود مجلس ته را وباله او شاعر یې له خلکو نه لرې یوازې کښېناوه، شعر اجتماعي شو، مګر د شاعر په برخه تنهایي ورسېده.

څوك، چې په ازادۍ مین وي هغه هېڅکله ځان نه شي مقید کولی.

د ازادۍ معشوقه هغه وخت چا ته ځان ښیي، چې له نورو نه بېل او یوازې وي. شاعر له ځان سره عشق لري او په ځان مین دی.

دی نه غواړي، چې په نورو کې ورك شي او نورو غوندې شي.

دی له خلکو سره همدردي لري، له خلکو سره ناسته ولاړه نه شي کولی، عاشق دی، خو معشوقه نه لري.

درد لري، مګر دوا نه خوري.

ذلت یې نه دی خوښ او عزت ته هم په ښه سترګه نه ګوري.

د ده طبیعت بل شان دی.

دی تاسې ته لاره ښیي، مګر په لاره درسره نه شي تللی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا

هغه ورځ، چې تر اوسه يې نه د لمر وړانګې د غرونو په سرو لوېدلي دي او نه يې د پېښو او واقعاتو مطلع چا ته معلومه ده، د سبا په نامه يادېږي.

دا ورځ لکه يوه پټه معشوقه له هر چا نه پټه ده او د سحر نسيم يې هم له مخه پوړنی نه دی لرې کړی.

دا نه ده معلومه، چې دغه ورځ به څه له ځان څه سره راوړي او څه به له ځان سره يوسي.

د چمن په ګلونو به شبنم وروي او که ږلۍ؟

يو اشنا به په سرو سترګو له بل نه بېل کړي او که دوه خواره ياران به غاړه په غاړه کړي.

دا ورځ له دغه مجهوليت او معماتوب سره د هر چا په زړه کې محبوبيت لري او هر څوك ورته په اُميد ګوري.

د هر چا کار او زيار د سبا ورځې د ښه والي دپاره دی او د نن ورځې د عمل نتيجه د سبا ورځې په لمن کې لټوي.

هر څوك هيله لري، چې د نن ورځې زحمت به د سبا ورځې په راحت بدل شي او سبا به له نن نه ښه وي.

په همدغه اسره د ژوندانه مشقت سپکېږي او د اُميد مزې غځېږي، د نن ورځې بندي د سبا ورځې ازادي په خوب کې ويني او همدغه راز خوبونه د غمونو تله سپکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چا چې نن د خوښۍ او خوشحالۍ ډولې کاله ته راوړې ده، هغه یقین لري، چې سبا ته به د زوی پلار شي او له دغې خوشحالۍ نه به بله خوشحالۍ پیدا شي، دا غولونکی سبا هېڅکله نه سبا کېږي او تر قیامته دوام لري.

د ژوندانه ټول خوږوالی په همدغه شي کې پټ دی، که دغسې سبا ته څه امیدونه لرو د ژوندانه تحمل هېڅکله نه شو کولی.

ځمکه او اسمان په همدغې ورځې پسې سر په څېړې سرګردانه ګرځي او د اتیا کالو بوډا هم له دغې ورځې نه نا امیده نه دی.

که د سبا ورځې مینه زمونږ له زړونو نه راوزي مونږ بیا ژوند نه شو کولی، ځکه چې زړونه سړېږي او ارزوګانې مري.

که مونږ له سبا سره خپل تعلقات قطع کړو ډېر تاوان به وکړو او خپل ژوند به فاني وګڼو.

په دغسې حال کې مونږ بیا اوږده فکرونه نه شو کولی او د مریخ سفر رانه پاته کېږي.

د سبا ورځې فکر زمونږ په اخلاقي ژوند کې هم ډېره اغېزه لري او د بشر هر راز مادي او معنوي ترقیات ور پورې تړلي دي.

دهقان د همدغې ورځې دپاره کار کوي او باغوان په باغ کې نیالګي ږدي، د خرما زړي په ځمکه کې کرل او د خرما له ونو نه خرما ټولول د هغو کسانو کار دی، چې سبا ته امیدونه لري او د نن ورځې په تنګه دایره کې ایسار نه دي.

څومره، چې د انسان ذهن او دماغ ترقي کړې ده. په هره اندازه چې انسان لوی شوی او پوه شوی دی هغومره یې له سبا سره تعلق

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات شوی دی، د سبا ورځې غم خوړل، د سبا دپاره فکر کول د سبا ورځې ضرورت او احتياج په نظر کې نيول د ډېرو پوهانو او د ډېرو لويانو کار دی. زه لوی او کوچنی په همدې پېژنم، چې يو ډېر لرې ګوري او بل ډېر نږدې ګوري. د يوه سبا هم ډېر لرې او د بل لنډ دی.

د مسلمان سبا پس له مرګه هم شته، د ده نظر بايد ډېر لرې ځار وکړي او ابدي ژوند په نظر کې ونيسي.

ابدي ژوند همدغه دی، چې سړی له سبا نه غافل نه وي او د سبا اندېښنه ورسره وي.

نن او سبا هغه دوه مېلمانه دي، چې يو ځی مونږ له يوه سره وداع کوو او د بل په خدمت مشغولېږو.

زمونږ خدمت بايد د سبا ورځې دپاره وي او خپله اينده په نظر کې ونيسو، د عقل او دور انديشئ تقاضا همدغه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پسرلي ګله!

ستا ښایسته او ګلالۍ څېره په جهان کې څومره قدر لري او د اسمان له دومره لویوالي سره هر سحر د شبنم په پاکو او رڼو څاڅکو ستا ښکلی مخ وینځي او ځمکه د خپل زړه له نمه اوبه ورکوي.

د ځمکې مخ په تا ښایسته دی هو! ستا په وږمو معطره شوه، د بلبل خوږه نغمه ستا د جلوې برکت دی، شاعران ستا په ستاینه په جامعه کې مقبول وو، ښکلو پېغلو تا ته په خپل اوربل باندې ځای درکړ، بورا ستا په مینه په غزلو کې وستایل شو. په شعر او ادب کې ستا برخه ډېره زیاته ده، د مینې او محبت ډېر ښه سوغات ته یې.

مګر ګوره، چې په خپل جمال او کمال مغرور نه شې او له باغه ونه وزې.

تا غوندې ډېر ښکلي او ښایسته ګلونه د هېواد په غرو رغو کې پیدا شوه، چې نه چا ولیدل او نه وستایل.

که ته هم له دغه چمن نه ووتلې او په غرونو کې دې ځای ونیو نه به بلبل پیدا کړې او نه مالیار.

ته د خلکو له نظره مه لرې کېږه او ځانته مالیار پیدا کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انسان دا عادت دی، چې مطلق ښه نه ستايي او هر ښه څيز ښه نه ګڼي.

هو! دی هماغه شی ښه بولي، چې ده ته نږدې وي او د ده خپل وبلل شي.

دلته هر څوك خپل ښاغلی ګڼي او هر يو د خپل باغ ګلونه ستايي.

نه هېڅکله د خلکو له نظره لرې کېږه مه!

ستا ښايست د خلکو د توجه او التفات نتيجه ده.

که ته غواړې، چې هر څوك دې قدر وکړي او په خپل سر دې پاسه ځای در کړي، لکه نرګس هر چا ته په ښه سترګه ګوره او لکه د باغ غوټۍ هر سحر خلکو ته خانده!

په دغسې التفات او يوه خوله خندا سړی د خلکو زړونه خپلولی شي.

په يوازې ګلتوب او ګلاليتوب هېڅوك قدر او منزلت نه مومي او نه په تش ښايسته دلبري او دلربايي کېږي.

راشه زما د باغچې ګل شه.

چې هر سحردې په ديدن اوبه کومه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رمې خاونده

د تورې کېږدۍ او د لويې رمې خاونده!

په دې سره او تکنده غرمه کې، په دې وچه بېديا او سپېره صحرا کې، چې يخې اوبه، يخ سيوری، توده ډوډۍ، شودې او مستې، کوچ او پېروی، کورت او غوړي، پوڅې او پنيرونه هر څه له تاسره دي. په خوارانو او بېوزلو رحم وکړه!

هر څوك، چې ستا کېږدۍ ته په هيله او اسره راځي هغه له خپلو سپيو نه ساته او قدر يې کوه!

په دې وچ ډاګ کې بل سيوری نه شته يوازې ستا سيوری ته هيله او اسره کېږي.

که ته خپل سپي ونه نيسې له دينه لويه بې رحمي بله نه شته.

ای د خروړو سپيو خاونده!

ستا د سپيو تاوان له تا ته رسېږي او د دوی په ضررته مسوول يې.

سپی او نفس دواړه يو شانته دي.

ته خپل سپي ونيسه! او په مونږ رحم وکړه!

ته په خپلو سپو دا ګمان مه کوه، چې دوی به هر وخت ستا غليمانو ته وغاپي.

دوی ډېر ځله د اسمان ستورو او سسپوږمۍ ته هم غاپي.

ستا په ملګرو او دوستانو هم بلوڅې او غوټې وهي.

آه – هېڅوك زما نارې نه اوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپلو سپیو حملې هم نه ویني.
زما غږ تر کېږدۍ نه رسېږي.
دوی ولې څه نه اوري؟
ولې څه نه ویني؟
ولې په چا رحم نه کوي؟ پردي خو به نه وي؟
کېږدۍ خو د پښتنو معلومېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې ګناه بندي

پرېږدئ! دا بې ګناه بندي پرېږدئ.
مه وېرېږئ، د ده په ازادولو کې هېڅ خوف او خطر نه شته.
فساد او شرارت له ده څخه نه پیدا کېږي.
د ده بندي کول لویه ګناه ده.
دی هغه یوسف دی، چې د بې ګناهۍ په سبب په زندان کې لوېدلی دی.
که دی له زندانه را والوزي ستاسې اینده سنجولې شي او ستاسې د بلې ورځې غم خوړلی شي.
پرېږدئ! دا بې ګناه بندي پرېږئ.
که دی خلاص شو ستاسو انتظام به په ډېر ښه شان وکړي.
ستاسې ورځي به ماړه کړي، ستاسې بربنډ به پټ کاندي.
تاسې دغه ښکلی موجود په تورو څاګانو کې مه غورځوئ.
په زندانونو کې یې مه اچوئ!
پرېږدۍ دابې ګناه بندي پرېږدۍ!
دی به ستاسې د ګډو وډو او پرېشانه خوبونو صحیح تعبیرونه وکړي.
ډېرې سختې مبهمې او مجملې غوټې به پرانېزي.
دی د راتلونکي حال پیشبیني کولی شي.
د طبیعت په رمزونو او اسرارو پوهېږي.
د جوي او فلکي اوضاعو اقتضارات ورته معلوم دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرېږدئ! دا بې ګناه بندي پرېږدئ!
د ده پر ازادولو باندې علم او پوهه زياتېږي.
وطن رڼا کېږي او ړانده بينا کېږي.
دی له خپلو جفا کارو ورونو سره هم ښه سلوك کوي.
دی ډېر پېچومي او اورولی شي.
دی ډېرې کړې سمولی او ډېر مشکلات حل کولی شي.
ما خوب ليدلی، چې دا بندي خلاصيږي او د سلطنت په کرسۍ کېني.
ښه فکر وکړئ!
دا بندي څوك دی؟
پس له ډېر فکره وايم!
فکر دی فکر!

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظر لالا

په یوه ستانه کورنۍ کې یو سپین ږیری خدمتګار اوسېده، چې هر چا به ورته نظر لالا ویل.

دا سړی د ماشومتوب له وخته د بوډاتوب تر زمانې په دغه کاله کې و او خپل ژوند یې په همدغه کاله کې خاورې کړ.

د دې کاله نسبې سړی نه و او د خدمتګار په حېث یې کار کاوه، مګر مزدور ورته نه شو ویلی، ځکه چې د مزدور په شان کار یې نه کاوه.

هېڅوك به خپل ځان د ځان دپاره په کار کې دغومره ستړی نه کړي، لکه چې نظرلالا د دغې کورنۍ په خدمت کې ستړی او ستومانه و.

کوم کار، چې څوك د یوې ټینګې او لوړې عقیدې دپاره کوي هېڅ حریص او په ګټه مین سړی یې د پیسو دپاره نه شي کولی.

ده دغه خدمت د خدای دپاره کاوه او په داسې جذبه یې کاوه، چې لمانځه د قضا کېدو هم څه ډېره پروا ورسره نه وه.

په دغه سړي کې ډېر زیات اخلاص، امین توب او صداقت موجود و، چې په دې وخت کې بې مثل او نظیر نه شي پیدا کېدی یا ډېر لږ پیدا کېږي.

دا سړی بې نامه او بې نشانه سړی و، جامې به یې تل زړې او خړې وې، مګر د زړه صفایي یې دومره زیاته وه، چې زه ورته حد او اندازه نشم ټاکلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوم کلي کې، چې نظرلالا اوسېده د جاه او جلال خاوندان او د علم وفضل صاحبان هم پکې اوسېدل، چې ځینو مریدان هم نیول، مګر زه له هغو ټولو نه نظرلالا انتخابوم او له نورو نه په ادب تېرېږم.

زما دا عادت دی، چې له مخدوم نه خادم ته په محبت ګورم او له پیر نه مې مرید خوښ دی.

له ماسره اوس دا فکر ډېر پوخ شوی دی، چې د خیر او برکت خاوندان په ساده مسلمانانو کې ډېر موندلی شو او پوهان او هوښیاران د بل دپاره د خپلې ګټې نه نشي تېرېدلی.

څوك، چې د خدای دپاره د نورو خدمت کوي او خپل ژوند د نورو له ژونده قربانوي هغه لکه نظرلالا داسې وي، چې خپله مادي ګټه هېڅ نه پېژني او په پردي کاله دومره زهیر وي، چې له هېڅا سره به د خپل کاله دغومره غم نه وي، دا سړی په تور او سپین نه پوهېده، الف او بې یې نه و لوستي، د لفظ او معنیٰ فرق یې نه شو کولی، مګر د نېکۍ او خیر رسولو په لوړه مبدا یې ټینګه عقیده لرله او دا جذبه پکې د عشق حد ته رسېدلې وه.

نظرلالا د هر چا په نظر کې ډېر سخت او بخیل سړی معلومېده، هر چا به ویل چې ده غوندې سخت سړی بل نه پیدا کېږي، په رښتیا چې د ده پېرزوینه په ځان باندې ډېره لږه وه، مګر بخیل ورته نشم ویلی او ډېر حاتمان زه ورځنې ځاروم.

کله به، چې د کاله خاوند، نظرلالا له کابله ننګرهار ته استاوه، چې ځاروي او پسونه بوزي، نو یو څو ډوډۍ به یې پخې کړې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرې لږې پیسې به یې هم ورکړې، چې په لاره کې ځان ته کوم وخت څه نګولی واخلي یا چېرته د ښارو دپاره څه واښه پرې رانیسي. دا سړی به له کابله لغمان ته ولاړ او ښاروي به یې هم ورسول، مګر یوه میاشت یا دوه میاشتې پس به، چې څوک مېلمانه راغلل او چرګ به په کار شو نظرلالا به هغه پیسې په چرګوړو ورکړې، چې میلمانه په ښه شان عذر شي او د کاله د خاوند ښه نوم وساتل شي.

دی هغه راز خدمتګار نه و، چې له خپل مخدوم نه څه واخلي او د ځان دپاره یې ذخیره کړي، بلکې ده به هغه ته څه ورکول او خدمت یې بیخي وړیا و.

د ده خور او خوریی ډېر غریبان وو، مګر هېڅ بدګمانه سړی هم دا ګمان نه شو کولی، چې دی هغوی ته څه ورکړي.

که کله به د کاله خاوند د ده په خاطر هغوی ته څه ورکړه، دی به خپه کېده او د دغه کاله زیان ورته، لکه د ایمان زیان معلومېده.

د نظرلالا دا عادت و، چې کله به له خوبه پاڅېده او د سپېدو به رڼا کې به غره ته روان و، ترڅو به چې لمر څرك واهه ده به له غره نه د خسو ګېډۍ راوړو، چې سبا ناری به یې وکړ، نو بیا به په نورو کارو پسې روان شو او ډېر ناوخته به ویده کېده.

د ده په کار کې د رخصتۍ او تعطیل ورځې نه وې او د ناروغۍ دپاره یې هم فرصت نه درلود.

دی د عادت او ډېرکار کولو په وجه له پولادو نه هم کلك و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ګېډۍ، چې ده د شپېتو کالو په عمر په شا باندې راوړ د دې زمانې ښه ښه ځوانان يې نه شي وړلی.

ده به هرکله د خمتا پيوندي کالي اغوستل او خوراك هم ډېر خوړو، ترڅو به چې ډېر مجبور نه شو، نو د اختر په ورځ به يې هم نوي کالي نه اغوستل. په دغه کاله کې به، چې هر څومره ښه څه پاخه شوو د ده برخه به پکې ډېره خوراه وه، ځکه چې ښه ډوډۍ د ده له ستونې څخه نه تېرېده او په همدغه وجه به د چرګ ورمېږ د ده برخه وه.

نظرلالا له تودې ډوډۍ سره هم دښمني درلوده او چې په کور کې به سړه پرته وه تودې ته به يې لاس نه وروړو.

په همدغه سبب دی په بخيل مشهور و او هر چا به ورته سخت او بخيل ويلی.

دا و د خلکو قضاوت، چې له حقيقت نه ډېر لرې و او په ډېرې ظاهر بينۍ بنا و، هغه څوك چې خپل ژوند د بل دپاره وقف کړي او هېڅ دنيايي ګټه پکې له نظر لاندې نه وي هغه ته به څنګه بخيل وواېو.

هو! نظرلالا په ځان باندې بخيل و، ځکه چې له ځانه تېر و او خپل ځان يې بل ته بخښلی و.

ده ته به که چا د خدای دپاره څه ورکړه هغه يې د بل دپاره اخيستل او بل ته يې ورکول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ایثار او فدا کاري، چې په دې وخت کې لکه د اینځرګل یا د مرغۍ پۍ ډېر نادر څیز معلومېږي، له انساني غرایزو سره ډېر موافقت نه لري او مثالونه یې ورك دي.

دا راز سړی د خلکو په نظر کې ډېر ساده او ډېر احمق معلومېږي.

په عقل او پوهه دا ګمان نه شي کېدی، چې چا ته د دغسې ایثار او فدا کارۍ اجازه ورکړي.

خپل ځان خوارول او بل پالل، له ځانه تېرېدل او د بل په ښه ورتلل د عقل او فکر کار نه دی، د دغسې کارونو دپاره یو لوړ معنوي عشق په کار دی او د نظرلالا اخلاص غواړي. د دغه کاله هر څه د نظرلالا په لاس کې وو او د ده په امانت دارۍ هر چا داسې یقین درلود، چې هېڅ شك پکې چا نه شو کولی.

زه د هغه چا ستاینه نه کوم، چې نظرلالا ورته ډېر اخلاص او عقیدت درلود.

زما په نظر کې د ستایلو وړ نظرلالا دی او د ده په ښه سړیتوب ټینګه عقیده لرم.

دی اوس له نظره پناه دی او زه د ده زیارت ته په ډېر اخلاص ورځم، په هغه ادیره کې چې دی ښخ دی نور قبرونه هم ډېر دي او په ځینو باندې لا جنډې هم ولاړې دي، مګر زه خپل مراد له نظر لالا څخه غواړم او د ده حسنات راته ډېر درانه معلومېږي.

په رښتیا، چې زما خادمان خوښ دي او ښه خلك په خدمتګارانو کې وینم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جبر او اختيار

هغه کار، چې د انسان په اراده او اختيار نه وي شوی د فخر وړ نه دی او د ملامتۍ موجب هم نه ګرځي، يعنې که د چا ونه ټيټه وه، ګرم نه دی که چا متوسطه قد او قامت درلود، ورته نه شو ويلی چې ډېر ښه کار دې کړی او اندازه دې ساتلې ده.

که يو سړی خپل سپين مخ تور کړي ملامت دی، مګر د حبش مخ که هر څومره تور وي څوك يې نه شي ملامتولی، ځکه چې د ده اختيار او اراده پکې دخل نه لري.

که يو سړی خپل غليم په جنګ کې مړ کړي او خپل شجاعت ښکاره کړي حق لري، چې په خپله توره او توريالیتوب فخر وکړي، مګر که مرغۍ ولي او سړی ولګېده که څه هم د ده ډېر زورور او زړه ور دښمن وي، خپل بريت نه شي تاوولی او توريالی ورته نشو ويلی. هېڅوك يو ګونګ په حق نه ويلو نه ګرموي، ځکه چې هغه مجبور او معذور دی، مګر هغه چې ژبه لري او له ډاره حق نه وايي له ملامتۍ نه نه خلاصيږي که څه هم يو څه مجبوريت دلته هم شته او اختيار نيمګړی دی.

د جبر او اختيار مسله ډېر اړخونه لري او دغه فيصله څه اسانه خبره نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه په دې ځای کې دا اراده نه لرم، چې له علمي څېړنې نه کار واخلم، زما مقصد بل دی او د ملایانو په کار کې کار نه لرم.

زه حتی الامکان له فلسفي بحثونو نه ډډه کوم، مګر کله کله مې د موضوع تعلق او ارتباط مجبور وي، چې په وچه مزل وکړو، ځکه چې دلته بحر نه شته او زمونږ په هېواد کې بېړۍ نه ګرزي.

همدغه شان مونږ له کابله ننګرهار ته په هوا نه شو تلی، ځکه چې هوايي سرويس نه دی جاري، مګر دغه راز مجبوريتونه په ځينو نورو ځايو کې نه شته، هلته يو سړی اختيار لري، چې په هوا ځي که به بحر کې او که په وچه.

اوس پوه شوئ! چې جبر او اختيار په هر ځای کې يو شانته نه دي او ټول انسانان يو راز مجبور نه دي.

ډېر مجبوريتونه پخوا وو، چې اوس نه شته او خپل ځای يې اختيار ته پرې ايښي دي. يو ماشوم چې اول پيدا شي هېڅ اختيار ورسره نه وي او د بل په غېږ کې ژوند کوي. په خپله نه چېرته تلی شي او نه راتلی شي. ځملول او پاڅول يې د بل په لاس کې وي او کالي بل ځوک وراغوندي، مګر څومره چې لويږي او غټيږي هغومره د مور له غېږې لرې کېږي او له مجبوريت نه د اختيار خوا ته درومي. کله چې په خپلو پښو روان شي، نو بيا خپل مخ په خپله وينځي او پخپله خوښه له کاله اوزي يا کاله ته راځي.

کله چې ځوان او ځلمي شي، د کاله واک او اختيار هم د ده شي او د پلار په جايداد تصرف وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هره اندازه، چې د ژوندانه درجه او مرتبه لوړېږي مجبوریت کمېږي او اختیار زیاتېږي، یو کاڼی که څوك هرې خواته غورځوي او هر راز لوبې پرې کوي کولی یې شي، مګر ونې او بوټي دغسې نه دي، یعنې دنیا ته مجبوریت له جماد نه لږ دی، ځکه چې د حیات اثر په ده کې زیات دی.

له ونو او بوټو نه بیا د څارویو اختیار ډېر دی او جبر نور هم تخفیف موندلی دی، انسان چې له حیوان نه پورته مقام لري او د تکامل په لاره کې وړاندې دی د ده اختیار نور هم زیات شوی او له خپلې ارادې نه ډېر کار اخلي.

په انسانانو کې هم د وحشي او مدني انسان، عالم او جاهل انسان، د قوي او ضعیف انسان په اختیار کې ډېر فرق موجود دی، مګر بیا هم په هر حال کې یو څه مجبوریتونه شته او په جبر او اختیار کې ډېر فلسفي بحثونه کیدی شي. د دنیا ډېر پوهان پدې عقیده دي، چې د انسان ډېر لږ کارونه په ظاهره ارادي او اختیاري معلومېږي، مګر په حقیقت کې د مجبوریت اثر دی او خبرې له اختیاره وتلې دي. دوی وایي هغه سړی، چې ډېر په غیظ او غضب کې وي او په همدغه وجه د چا د وژلو اراده وکړي مونږ ورته د اختیار خاوند نه شو ویلی، ځکه چې دی په دغه حال کې د داسې اغېزو او نفسي تاثراتو محکوم دی، چې له دغه کاره ځان نه شي ژغورلی او پخپلو احساساتو حاکمیت نه لري. که مونږ پوه شو چې دی په دغه وخت کې له یوه لېوني نه څه فرق نه لري او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبیعي حال کې نه دی، دی به ارومرو مجبوره کړنو او دغه کار ته به غیر اختیاري ووایو.

همدارنګه هغه څه، چې یو عاشق په جذبه کې د عشق دپاره کوي له مجبوریت نه نه وي خلاص او اختیاري ورته نه شو ویلی.

د دغو خبرو خلاصه او نتیجه داده، چې شدید محبت او شدید بغض د انسان اختیار سلبوي او هغه څه ورباندې کوي، چې په عادي او طبیعي حال کې یې یو عاقل انسان نه کوي. د همدې لامله ډېر خلك په خپلو ځینو کارونو بل وخت پښېمانه کېږي او پوهېږي، چې ښه یې نه دي کړي.

ځینې نور په دې عقیده دي، چې انسان د اختیار خاوند دی، که ښه کوي باید ښه ورته ووایو او که بد وکړي باید بد یې وګڼو، دوی وایي که انسان د عشق دپاره کوم کار کوي او که د دښمنۍ دپاره په دواړو حالو کې دغه کار د ده ګڼل کېږي او په ده پورې تعلق نیسي، ځکه چې دغه مختلف احوال چې د زوروري مینې یا د شدید عناد په اثر پیدا کېږي او نفسي یا روحي اغېزې ورته ویل کېږي په خپله له نفس څخه عبارت دي او نفس د همدغو احوالو او کیفیاتو نوم دی. هسې نه چې کوم بل شی په نفس اغېزه کوي او دا اختیار مې سلبوي.

ارسطو د جبر او اختیار حدود ډېر ښه ټاکلي دي او بدۍ باب کې یې ډېره ښه فیصله کړې ده، دی وایي هغه کار چې یو سړی په خپله اراده نه کوي او د ده اختیار پکې هېڅ دخل نه لري ښه او بد یې ده ته نه دي راجع او د ده کار ورته نه شو ویلی، یعنې که یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

زورور باد يو سړى كومې خواته يوسي يا يې ځوك لاس او پښې وتړي او له يوه ځايه يې بل ځاى ته وړي، نو دلته اختياري سلب دى او په مجبوريت كې هيڅ شك او شبه نه شته، مګر كه يو سړى د خپل شرافت د ساتلو دپاره كوم كار كوي او خپل عزت او وقار يې يوه كار ته مجبوروي، نو دغه راز مجبوريتونه د جبر له قانون لاندې نه راځي.

دى د مثال په ډول وايي: كه د يوه سړي مور او پلار يا اولادونه د يوه ظالم او مستبد له تهديد لاندې وي، چې د ده په تسلمېدو او اطاعت هغوى له زيان او ضرره محفوظ پاته كېږي او كه اطاعت ونه كړي هغوى ضايع كېږي، نو دغه صورت كې دا سوال پيدا كېږي، چې كه دغه سړى د هغه ظالم له خوا په يوه ناوړه كار مامور شي دى په دغه باب كې مجبور دى او كه مختار؟ ارسطو وايي چې دلته جبر او اختيار مخلوط شانته دي، مګر د اختيار جنبه غلبه ده، ځكه چې د دغه كار په كولو او نه كولو كې د ترجيح او انتخاب مسئله مېنځ ته راځي، نو هره خوا چې دى انتخابوي او ترجيح وركوي هغه د ده خوښې او ارادې ته راجع ده او د ده كار ګڼل كېږي.

دى وايي په دغسې مواردو كې كه سړى ناوړه او بد كار وكړي دغه راز مجبوريتونه معقول عذر نه شي كيداى، په دغسې مجبوريت بايد سړي پښې كېږدي او هغه څه وكړي، چې انساني شرافت او وجدان يې تقاضا لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شجاعت او شهامت، چې يو اخلاقي فضيلت دی په همدغسې مواردو کې ځان ښيي او د افتخار حق پيدا کوي.

هغه د سر خطر، چې په جنګ او جګړه کې يو بې زړه سړی تېښتې ته مجبوروي. د خلکو په نظر کې څه اعتبار نه لري په همدغه وجه له تعدد او ټوپکو نه تښتېدونکي هر چا ته سپك ښکاري او هغه، چې له مرګ نه وېرېږي او په ايستلو تورو ورځې د خلکو په نظر کې درانه معلومېږي.

که په دغسې مجبوريت خلك قابل وای هر څوك به له جګړې څخه تښتېده او هېچا به هغه ته په سپکه نه کتل.

هغه افتخار، چې د شجاعت او شهامت خاوندان يې ګټي د دغسې مجبوريتونو په نافرمانۍ کې پټ دي، لکه چې عار او ذلت د دغه راز مجبوريت اطاعت او انقياد ته ويل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خان واده

له خوبه راپاڅېدم، د ډول او سرني اواز مې ترغوږ شو او ډېره لويه ورا راښکاره شوه، چې ډېر خلك ورسره خوشحاله روان وو او د خان په واده کې يې لاسونه غورځول، زه هم له دوی سره ملګری شوم او په دې خوشحالۍ کې مې ځان شريك کړ. د دې ښادۍ د ډول او سرني غږ تر ډېر لرې ځايه رسېده او ډېرو خلکو پکې اتڼونه کول.

چا به ډزې کولې، چا به اسونه، ځغلول، ځينو به ټوکې او مسخرې کولې. په دغسې خوشحاليو کې ماښام تيارە کلي تە ورسېدو او ډولۍ د کاله په مخکې ښکته شوه.

د کلي ښځې په ډېرې خوشحالۍ راغلې او د ډولۍ پردې يې جګې کړې همدغه وخت خندا او خوشحالۍ خپل ځای غم او ژړا تە پرېښود او دا معلومه شوه، چې دغې ښکلې ناوې د خپلې ازادۍ دپاره ډېره لويه قرباني ورکړه او د اجباري واده ملا يې ماتە کړه.

د دغه حال په ليدلو د هر چا په احساس کې بدلون راغی او مونږ وپوهېدو، چې کله خلك جنازه هم په ډول او سرني وړي او په غم د ښادۍ ګومان کوي.

په دنيا کې ډېر داسې غمونه شته، چې د خوشحالۍ په ډولۍ کې پټ دي او د خلکو په شعور او تميز مسخرې کوي.

زما پوه ملګري په دغه ورځ وويل: په رښتيا چې خوشحالي څوك په زور او جبر يا په ډېرو پيسو کور تە نشي وړل، مګر خان لا تر اوسه په دغه حقيقت نه دی پوه او خپله خوشحالي په دغه ډول غواړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غم او خوشحالي

زما اشنا له ډېرو غمونو سره نااشنا دی. د هغه په کاله کې چا د ماشوما ژړا نه ده اورېدلې او خپلو ماشومانو په مرګ او درد يې هېڅکله نه دي ژړلي، هغه حال چې يو پلار يې د خپل کوچني زوی يا ځلمي زوی د ځانګدن په وخت کې وينې، دی ترينه ناخبره دی.

ده غوندې بې غمه سړی ډېر لږ پيدا کېږي او په همدغه سبب يې د خوشحالۍ برخه هم ډېره لږه ده.

دی چې په خپل کاله کې خپل خلف الصديق نه وينې په زړه کې ډېر ځورېږي او ځان بد بخته ګڼي، مګر د ده دغه غم زمونږ په نظر کې د هغه چا له غمه ډېر سپك دی، چې دوه زامن يې ژوندي دي او يوه د ده په غېږ کې خدای ته ځان سپارلی دی، ځکه مونږ هغه ته د فاتحې دپاره ورځو او ده ته نه ورځو.

زمونږ دا عادت دی، چې که د چا په کاله کې نهه مياشتنې اولاد مړ پيدا شي وير ورسره نه کوو او هغه هم د غم کمپله نه غوړوي، مګر په کوم کاله کې چې د دوه ورځو ماشوم مړ شي، هلته د غم او مصيب مجلس جوړېږي او خلك ورسره همدردي کوي.

موريس مترلينګ وايي: ((تاسې په مليا ردونو نطفې ضايع کوئ، مګر خوابدي کېږئ نه او دغه راز ضياع د چا د غم او خپګان موجب نه ګرځي)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې خبرې معنیٰ داده، چې زمونږ غمونه معقول نه دي، محسوس دي. هره ضایعه، چې یو ازې عقل پرې پوهېدی شي او احساسات ورسره تعلق نه لري همدغسې بې اثره وي.

زمونږ خوشحالۍ هم، لکه زمونږ غم په عقل او منطق اتکا نه لري، بلکې د شعور او احساس نتیجه ده.

غم او خوشحالي یوه په بل پورې تړلي دي او یو له بله نه بېلېږي، ځینې گمان کوي، چې خوشحالي له بې غمه خلکو سره زیاته ده او هغه څوك ډېر نېکبخت دی، چې هېڅ غم نه لري، مگر حقیقت دغسې نه دی او ښادي هر چېرې د غم په اندازه ده.

حقیقي بدبختي په بې غمۍ کې ځای لري او بې غمه سړي ته که سړی وویلی شو، نېکبخت خو ورته هېڅکله نه شو ویلی.

غم او خوشحالي، لکه د یوې ټوټې دوه مختلف مخونه دي، چې اصل یې یو دي. څنگه چې شپه او ورځ یو په بل پورې نښتي دي او هر کاله ته دواړه وړاندې وروسته راځي، د غم او خوشحالۍ ارتباط هم دغه راز ټینگ دی. که څوك وغواړي، چې هغه یو خپل کاله ته پرېږدي او دا بل ایسار کړي، له دینه لویه اشتباه بله نه شته.

داسې کېدلی شي، چې ورځ اوږده شي او شپه لنډه، یا شپه لویه وي او ورځ وړه وي، مگر داسې ورځ چې شپه ونه لري یا داسې شپه، چې ورځ ورپسې نه وي په دنیا کې نه شته.

که لمر تر اخرته پاس په سر ځای په ځای ولاړ وای د زمانې په رنگ کې هېڅ تغیر او تحول نه وای موجود هېڅوك به نه پوهېده چې شپه څنگه وي او د همدې لامله، چې شپه به چا نه پېژندله په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې به هم نه پوهېده، چې ورځ څنګه وي او څه کيف لري. غم او خوشحالي هم، لکه شپه او ورځ يو په بل پېژنو، که غم له دنيا نه ببخي لاړشي خوشحالي هم ورسره ځي که ژړا نه وي خندا هم نه شته.

هماغسې، چې هګۍ له چرګې پيدا کېږي او چرګه له هګۍ نه غم او خوشحالي هم يو د بل اولاد دي.

انسان بايد په دې پوه شي، چې غم او خوشحالي يو ظاهري او اعتباري فرق لري، يعنې دا فرق هم لکه د شپې او د ورځې فرق د سترګو او نظر فريب پيدا کړی دی، چې د عقل او بصيرت خاوندان پرې نه غولېږي، بلکې ړانده هم دواړه يو ګڼي. څوك چې د عقل سترګې لري او د فلسفي شعور خاوند دی هغه زمانې ته په بل شان ګوري او د شپو ورځو له سپينو او تورو پردو نه هغه خوا بې رنګه زمانه په بل ډول ويني، هغه پوهېږي چې د زمانې دواړه مخونه يوه شي ته منسوب دي او يو حقيقت دوه رنګه ښيي.

ډېره ښه ده، چې عقل او پوهه په مونږ ډېر تسلط نه لري او مونږ يې له وهم او خيال نه لري کړي نه يو، ګڼي اوس به شپه او ورځ را باندې يوه وه او خوشحالي به هم راباندې غمېدلې وه.

زمونږ غمونه او زمونږ خوشحالي زمونږ په ژوند کې هغه سوز او ساز پيدا کوي، چې بې له هغه د ژوند کيف او خوند نه پاته کېږي.

غم د خوشحالۍ څکلو ذايقه او احساس روزي او خوشحالي، لکه د خوږو ميوو خوراك ترخو مرچو ته ضرورت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که په دنیا کې ترخه شیان نه وي خواږه ډېر ژر زړه وهي او بې خونده کېږي.

د ژوندانه خوند، غم او خوشحالۍ ته ډېر ضرورت لري او په دغه خوند کې د عواطفو او احساساتو خاوندان ډېره برخه لري، هغه ړانده هوښیاران، چې په ظواهرو نه غولېږي او د غم او خوشحالۍ په فرق نه دي قایل، له دغه نعمته محروم دي، که مونږ ډېر عمیق فکر وکړو هماغه شی مونږ ډېر خوشحالوي، چې مونږ یې ډېر خپه کړي یو او ډېر ځله هغه شي ته خو شحالېږو، چې زمونږ غم پکې پټ دی، لا ډېره ښه ده چې په جهان کې دغه راز ژور فکرونه ډېر لږ دي او احساسات مونږ ته دغه موقع راکوي، چې د غمونو او خوشحالیو حقیقت ته ډېر ځیر شو.

ډېر خلك دي، چې یوه ورځ یې ګرانه ښځه مري او دی غمجن کېږي، مګر بله ورځ نوی واده کوي او د خوشحالۍ هغه زوړ غم بېخي هېروي، نو دغه د خوشحالۍ ډولۍ او هغه د غم جنازه یو له بله ډېر ربط لري، که هغه غم دغه کاله ته رانه شي دغه ښادي هم نه شي راتلی.

دا وصال په حقیقت کې د هغه فراق نتیجه ده او په هغه ویر کې دغه سرور او سرود پټ دی. هر څومره چې د خوشحالۍ د پسرلي بارانونه زورور وي هغومره یې سېلابونه هم زورور دي. له دغې زورورو باروانونو سره تندر او برېښنا هم شته، لکه چې له ډېرو نویو افتخاراتو سره ډېر لوی خطرات ملګري دي. همدغه وجه ده چې زه له سپکو او کوچنیو غمونو څخه لوی او ستر غمونه ډېر ښه ګڼم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخلاقي اساس

شوپنهاور وايي: د اخلاقو دپاره له ترحم نه ښه اساس نه شته، انساني اخلاق بايد په همدغه اساس قايم وي.

د ده په نظرکې اخلاقي عمل هغه دی، چې د شخصي ګټې هېڅ اثر پکې نه وي او محض د بل د خير دپاره وي.

کانت وايي: د انسان هغه عمل اخلاقي ارزښت لري، چې خاص د انساني تکليف دپاره وي.

د ده په نزد انسانيت يو قانون لري، چې مخالفت ترېنه ښه نه دی او انسان مکلف دی، چې له دغه قانون سره سم وچلېږي. د ده په نظر هغه کار، چې د قانون دپاره کېږي او هغه کار چې د قانون دپاره نه وي شوی، مګر له قانون سره موافق دی يو له بله فرق لري.

دی هر نېک او ښه کار اخلاقي عمل نه ګڼي، د ده په فکر اخلاقي عمل هغه دی، چې خاص د قانون د پېروی او د انساني تکليف د پر ځای کولو دپاره اجرا شوی وي، نه د شخصي ګټې دپاره په همدغه سبب د يوه سوداګر صداقت او راستي، چې د تجارتي ګټې دپاره نېک کار ګڼي، مګر اخلاقي عمل ورته نه وايي، همدارنګه هغه څوک، چې ډېر زړه سواندی وي او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدغه سبب له خلکو سره نېکي او احسان کوي، دغه راز نېکي او احسان د کانت په عقيده اخلاقي عمل نه دی.

دی وايي که دغه سړی له خلکو نه ډېرې جفاګانې ووينې زړه به يې سخت شي بيا به له چا سره احسان او نېکي نه کوي، مګر هغه څوك چې د خلکو جفاګانې وښي او محض د تکليف دپاره له خلکو سره ښه کوي، دا کار اخلاقي قيمت لري او اخلاقي عمل ورته ويل کېږي.

مترلينګ وايي: هغه مينه چې انسان يې له انسان سره لري بايد له ډېر لوړ او هسك ځای نه اخيستل شوې وي، که يو انسان وکړی شي چې له انسانانو سره عشق ولري او بشر دوستي د عشق له کوره واخلي نه ښايي، چې له ترحم نه کار واخلي او مينه يې د مرحمت او مهربانۍ رنګ پيدا کړي.

که څوك چا ته د عدالت له مخې څه ورکولی شي د احسان له لارې دې څه نه ورکوي، که د چا له لاسه پوره وي، چې د انسان احترام وکړي دلجويي او تسلي ورکولو ته حاجت نه شته. دی د انسان دپاره له چا نه رحم او شفقت نه غواړي، عشق غواړي د احسان له ورکړې نه د عدالت ورکړه ښه ګڼې او له نوازش نه يې احترام د انسان دپاره غوره ګڼلی دی.

دا سړی د عشق طرفدار دی، د ده په مذهب بايد بادشاه او ګدا يو له بله عشق ولري. ده ته له شفيق نه رفيق ښه ښکاري او له هغې مينې نه کرکه کوي، چې يو مهربان بادار يې له خپل صادق خدمتګار سره لري، دغه راز مينه چې د ترحم او شفقت رنګ لري

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو انسان لوی او بل کوچنی ښيي، په دې مینه کې چې هر څومره مهرباني پرته ده هغومره پکې د محبوب حقارت هم شته، مګر په عشق کې کبر او لویي نه ځایږي او اغاتوب نه مني، دی انسان ته په ډېر لوی حق او ډېر زیات احترام قایل دی، مګر دغه حق ورته په سوال او ګدایۍ د استرحام له لارې نه غواړي، د عدالت په اساس يې غواړي.

که بشر ښه انصاف وکړي خواران او مزدوران په بډایانو باندې ډېر لوی حق لري، خو دغه حق پټ پاته دی او خلکو هېر کړی دی.

روسو وايي: «هر وخت چې تاسې یو اسمان خراش قصر وینئ، یقین وکړئ چې د یوه ولایت کورونه د دغه قصر د بنا د پاره وران شوي دي» که چېرې سم او صحیح حساب منځ ته راشي ډېر لوی بډایان د ډېرو زیاتو خلکو پوروړي دي او د دوی خیرات په حقیقت کې د دغه پور نیمګړې ادا ده، که یو سړی په دغسې احساس خوار او غریب ته څه ورکوي احساس يې ډېر لوړ او عالي دی او له هغه بل نه، چې دا کار خپل رحم او کرم ګڼي عالي همت او لوړ شعور لري.

د چا پوهه چې د عشق په اب و هوا کې وده وکړي او عواطف او احساسات يې په عقل غالب وي، هغه د مترلینګ په شان فکر کوي او له نورو پوهانو نه يې فکر بل راز وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه او بد

خدای خبر دی، چې غل وکه خوني، یا یې کوم ډېر د شرم کار کړی و، هر څه چې و، خو خلکو یې متې ترلې وې او حاکم ته یې راوست، هر یوه ویل: دی ډېر بد سړی دی مونږ د ده له لاسه ډېره په عذاب یو، دی باید بندي شي او ډېره سخته سزا وويني.

حاکم هغه بد وګاڼه او زندان ته یې ولیږه، د هغه خپلوان اخندازاده صاحب ته ورغلل او هغه یې حاکم ته وروست، کله چې حاکم د اخندزاده صاحب له راتګه خبر شو یوه ټوټه مخې ته ورغی، د هغه لاسونه یې ښکل کړه او په ډېر عزت یې خپل ځای ته راوست.

د اخندزاده صاحب له خبرې هېڅوك نه شو وتلی، حاکم هم د ده امر ته غاړه کېښوده او بندي یې خوشې کړ.

ما چې دغه حال ولید په دې پوه شوم، چې دلته د ښو او بدو فرق نه شته، ځکه د ښه سړي لاسونه ښکلوي او د بدو سړو لاسونه تړي، مګر ټول د ښو او بدو په فرق یو شان نه دي پوه شوي. د همدې له امله هغه سړی، چې د خلکو په نظر کې بد و اخندزاده صاحب ښه وګاڼه او له بنده یې خلاص کړ.

زما ملګري وویل: دوی د ښواو بدو په تمیز کې ډېر غولېدلي دي، وایي زمونږ ملك ډېر بد سړی دی، ځکه چې د غلو ملګری دی او غله په حاکم باندې خوشې کوي، مګر همدغه کار چې اخندزاده صاحب وکړ هغه ته بد نه وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرکله چې خونیان او داړه مار بندیان شي د ده په برکت خوشې کېږي او د ګنهاکارو شفاعت د ده کار دی. دی یوازې له حاکمانو نه غله نه خلاصوي. که شکرانه غته وه په اخرت کې یې هم د خلاصولو ذمه کوي او پس له مرګه یې هم ملګري دي.

که یو حاکم یو غل د ملك په خوله خوشې کړي دا کار دوی ته بد ښکاري، مګر که د اخندزاده صاحب سفارش یې پرېږدي، نو بیا په ښه سرېتوب او دینداری کې حسابیږي. د هر چا بدي که په ډېرو پردو او رنګونو کې پټه وه هغه د دوی په نظر کې ښه سړی دی او که چا خپله بدي نه پټوله یا یې نه شوه پټولی دوی ورته بد وایي او په بد نامه یې یادوي.

دوی هغه ځوك غل ګڼي، چې د سوداګرو قافلې وهي او د بډایانو په کورونو داړې غورځوي، مګر د هغه چا لاسونه او پښې ښکلوي چې په چل او فریب د خبراتونو قافلې خپل کاله ته راګرځوي او د مسکینانو حق غصبوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخوانۍ ډیوې

په کاله کې برق لګېده، مګر پاس په رف باندې د تورو تېلو مسینه ډیوه ایښې وه، په څنګ کې یې یوه بله ډیوه هم وه، چې یو وخت پکې شمع بلېده.

هغه خوا د خاوریونو تېلو لاټین ښکارېده او دا سې معلومېده، چې هرې ډیوې په خپل وخت کې دا کور رڼا کړی او د کاله خلکو یې په رڼا کې ډیوې شپې سبا کړې دي، مګر اوس تربنه څه کار نه اخیستل کېږي او د شپې په کور کې برقونه بلېږي.

د زمانې دا عادت دی، چې زاړه شیان له کاره باسي او نوي شیان په کار اچوي، مګر خلك خپل زوړ حال نه هیروي او زړو شیانو ته په جګو رفونو باندې ځای ورکوي.

دا عادت بد نه دی، چې څوك زاړه خدمتونه هېر نه کړي او زړو خدمتګارانو ته په قدر وګوري، مګر کار باید له نوو شیانو واخیستل شي او په کورونو کې وخت په وخت نوې رڼا ګانې پیدا شي.

انسان په هر وخت کې یوې رڼا ته محتاج دی او دا رڼا د هر کاله خپله څېره او خپله وضع بدلوي. د عالم تغیر چې د دنیا یو قانون دی همدغه تقاضا لري، چې هر څه باید یو راز او بل راز شي او یوازې لوی خدای تل تر تله په یوه حال باقي وي. د همدغه بدلون او تغیر په وجه د علم او پوهې رڼا هم هر وخت خپل فانوس بدلوي او د لوښو په بدلون په لوښو کې پراته شیان هم بل راز کېږي. هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رڼا چې د خاورو له تېلو پیدا کېږي هغه نور، چې د لمر او سپوږمۍ له کوره راځي، هغه برېښنا چې د اوبو له ابشار څخه حاصلیږي د ظرف او محل په اعتبار یو له بله بېلېږي. که څوك په دغو ظاهري صورتونو ونه غولېږي او حقیقت ته ځیر شي، نو د شړشمو او پېښې په بوټو د غوزانو او زیتونو په ونو کې یوه رڼا موجوده ده، چې په هر راز ډیوه کې بېل کیف پیدا کوي. که څوك هغه تیل چې په ډیوه کې ویني یا دغه سیزونکی برق، چې په برقي نغریو کې ګوري په اوبو کې ولیدی شي هغه ته اور او اوبه دومره فرق نه لري او د جهان په هره زره کې یوه رڼا ویني، چې د صحرا په کاڼو کې هم شته. هغه نور چې کلیم په کوه طور کې لیده، په هره ونه کې شته، مګر محرمانه سترګې غواړي.

که د انسان تعقل قوي شي او د حواسو له قیده واوزي (که څه هم د بشر اوسنۍ پوهه هماغه رڼا ده، چې د حواسو له کړکیو راننوتلې ده) په هر شي کې به یو نور ګوري او د وجود په نړۍ کې به دا تور او سپین نه وي! اوس مونږ د حواسو له تاثیر لاندې یو، چې په تېلو غوړ لاسونه په پندانه وچوو.

که لوښي او ظروف زمونږ د نظر مانع نه شي، نو په هر کور کې د یوې ویالې یا د یوې چینې اوبه دي او د ټولو مشرب یو دی.

که مونږ د سیند او ویالې، د کوهي او کاریز، د واورې او باران په نومونو او صورتونو ونه غلېږو، نو واوره، ږلۍ او باران د یوې کورنۍ خلك دي او اور او اوبه هم دومره پردي نه دي، په حقیقت کې همدغه خوږوالی دی، چې په خټکي، هندوانه، توت، انګور،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناك او منه كې يې حلول كړي او په هر محل كې يې بېل صورت بېل خوند او بېل نوم پيدا كړى دى.

هغه لوى او واړه خمونه، چې د بېلوبېلو ميوو او دانو شربتونه او عرقونه پكې پراته دي ټول يو كيف لري او د كجورو او اوربشو په مېنځ كې څه فرق نه شته. په دغسې كتنه چې سړى له اشكالو او صورتونو نه هغه خوا وګوري سړي ته دا معلومېږي، چې كورت او شړومبې له يوې غړكې راوتلي دي او مايعات او جمادات زمونږ ظاهري حواسو بېل كړي دي.

هغه وخت چې زمونږ تماس او تعلق له ماديا تو نه قطع شو او مجرد شو بنايي، چې د نن ورځې علم او معرفت بل راز شي او دغه رڼا بل شانته ووينو، دغه وخت به د نن ورځې وسايل لكه د دې كوتې بېكاره ډيوې په كارنه وي او علم و پوهه به په نورو قلبونو كې ځان ښكاره كړي، چې اوس يې مونږ نه شو ليدلى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتخاب

زما ملګرى له اجتماعي مسايلو سره ډېره زياته علاقه لري، کله چې ولس د شوروي دپاره وکيلان انتخابوي يا د حکومت مشر خپل وزيران ټاکي دى په انتخاباتو باندې په زړه کې سل اعتراضه لري.

د ده په نزد سم او صحيح انتخاب ډېر مشکل کار دى او که دغه کار بل څوك کوي، دى پکې ډېر عيبونه پيدا کولى شي. دى وايي د ګوستاولوبون دا خبره رښتيا ده، چې په خلکو باندې حکومت کول دومره ګران کارنه دى، لکه چې په خلکو کې لايق کسان پېژندل او انتخابول مشکل کار دى.

زما ملګرى دا يوه لويه اشتباه ګڼي، چې اجتماعي کارونه داسې کسانوته وسپارل شي، چې هغوى په خبرو کې ډېر مهارت لري او په خبرو ډېر ښه پوهېږي. ده د کوم عالم خبره ډېره خوښه کړې ده چې په خبرلوڅو نطاقانو کې د فکر خاوندان ډېر لږ پيدا کېږي.

د ده په نز د هغه څوك، چې ډېرې ښې خبرې کولي شي ښه ښه کارونه نه شي کولى او ډېر فکر کونکي هم د کار خك نه دي.

زه د ده دا خبره ځکه ښه ګڼم، چې دى په خپله د فکرخاوند دى او په خبرو کې هم ډېرښه دى، هغه څوك چې د ځان په باب کې هم له حقه نه تېرېږي او د قضاوت په وخت کې په ځان هم حکم کولى شي بايد ښه يې وګڼو او په قدر ورته وګورو. او س خو به پوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي یاست، چې زما ملګری په اجتماعي مسایلو کې څومره عمیق فکر لري، مګر زما علاقه له ده سره په فکري او علمي دقت نه ده بنا ، بلکې د ده شعر او ادبي جنبه مې ډېره خوښه ده.

دې علاوه په دې، چې شاعر او لیکونکی دی په شعر او ادب کې ډېره ښه نقادي هم کولی شي، یعنې که هرڅومره ښه شعر بد په نظر ورغی یا د شعر خاوند ښه سړی نه و ، دی پکې داسې باریک عیبونه پیدا کولی شي، چې نور یې په ذره بین هم نه شي لیدلی، مګر کوم شعر چې دی په خپله انتخاب کړي هغه هم ډېر ښه نه وي یا یې نور په ښه والي نه شي پوهېدای. ګورئ! زما مقصد دا نه دی، چې ښه شعر او بد شعر نه پېژني، بلکې یقین لرم چې ادبي محاسن او معایب ورته ډېرښه معلوم دي، زما په نظرکې دی ډېر ښه شاعر دی، مګر د ده له باریک نظر څخه په وېره کې یم، چې دا خبره یې په مزاج بده ونه لګېږي، ځکه چې اناتول فرانس په خپل یوه کتاب کې لیکلي دي، چې ډېر ښه شاعر هماغه دی چې ډېر خود پرست وي او بې له ځانه بل څوك په نظر کې نه لري.

زما دغه ملګري یوه ورځ د وطن په کاردارنو باندې بحث کاوه، چې ځینې یې ښه ګڼل او ځینې بد ، ما چې د ده دغه انتخاب ولید په دې پوه شوم، چې د شعر له پېژندلو نه د سړو پېژندل ګران کار دی او د اشخاصو په عمل کې دومره اختلاف نه شته، لکه چې په نظرکې شته.

دا کېدی شي چې ډېر خلك په یوه چلم خوله کېږدي، مګر فکرونه او نظرونه یو راز نه دي، د حسن انتخاب، د شعر

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتخاب، د شخص انتخاب په هر ځای کې یوه اختلافي مسله ده، چې د هر چا د ذوق او نظر په لحاظ فرق کوي. که هر چېرته لاړ شئ او هر چا ته لاړ شئ یو به د بل په انتخاب اعتراض کوي او دغه شکایت به هر ځای موجود وي.

حجازي د ایران ډېر ښه او مشهور لیکوال لیکي: زما یو دوست چې له ډېرو ښو لیکوالو څخه دی د ایران په فرهنګستان انتقاد کاوه، چې په دغه علمي او ادبي انجمن کې ولې ځینې بېسواده اشخاص په عضویت انتخاب شوي دي او لیاقت ته نه دي کتل شوي، مګر څومره چې ده د ایران د فرهنګستان اعضاوو ته بد ویل هغومره یې د فرانسې د اکاډمۍ اعضاء ستایل او د هغوی انتخاب یې ډېر صحیح ګاڼه، څو ورځې وروسته چې زه (حجازي) د فرانسې د اکاډمۍ له یوه غړي (مسیوماسین یون) سره په پاریس کې مخامخ شوم، نو د اکاډمۍ بحث منځ ته راغی او هغه په ډېر قهر وویل: ((د فرانسې له اکاډمۍ نه خرابه دستګاه بله نشته. څو ورځې پخوا یو تن د کتابونو ناشر، یعنې (کتاب پېرودونکي) کتاب فروش، چې د اکاډمۍ د ځینو اعضاوو کتابونه د تملق دپاره چاپوي او خرڅوي یې د اکاډمۍ غړی شوی، چې د ادبیاتو په پوله هم نه دی تېر شوی)).

دا کیسه هم د غلته پرېږدئ، چې د فرانسې د اکاډمۍ انتخابات د اناتول فرانس په وخت کې وګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه لوی او مشهور لیکوال په خپل یوه کتاب کې د دوو تنو (شاگرد او استاد) مذاکره د اکاډمۍ د یوه غړي په باب داسې لیکي.

شاگرد: مسیو... د اکاډمۍ په عضویت انتخاب شو او دا انتخاب زه ډېر بد گڼم. دا سړی د معاشرت په ادابو ډېر ښه پوهېږي او له هر حزب سره تګ راتګ لري، سربېره په دې یوې لوړې کورنۍ ته هم منسوب دی او وراره یې د کلیسا واکدار دی. دی په خپله هم ډېر څه لري او په کاله کې یې ډېر ښه شراب پیدا کېږي، مګر ذوق او هنر نلري او د لوړې قریحې خاوند نه دی، ځکه راته دغه انتخاب ډېر ناوړه معلومېږي او په بد نظر ورته ګورم. استاد: ناوړه انتخاب ته هېڅکله بد مه وایه او په دې پوه شه، چې په کارونو کې د تصادف او انفاق ۱- ۲ برخه ډېره زیاته ده، هغه کار چې تاسو ته مسخره معلومېږي په حقیقت کې یو انتقام وي، چې تقدیر یې د تفریح دپاره د عقل او تدبیر له خاوندانو څخه اخلي.

تاته دې دا معلومه وي، چې په دغسې انجمنونو کې د هوس او تفنن دپاره هم ځای پرېښودل په کار دي. د قریحې او نبوغ خاوندان غالباً د معاشرت او ګذران خلك نه وي.

تا ته دې، د قریحې او نبوغ خاوندان غالباً د معاشرت او ګذران خلك نه وي.

که یوه جامعه سل په سلو کې عقلي او منطقي وي سل په سلو کې به د تحمل وړنه وي او د عدالت له ساړه فشار لاندې به هر څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساره وي. کوم انجمن چې يوازې له لويو او فوق العاده اشخاصو جوړ شوی دی ډېر لږ خلك به ورسره علاقه ولري. ډېره ښه ده چې ټيټ او حقير اشخاص له دوی سره ګډ شي او د تفريح باعث وګرځي. په دغه صورت کې به ټيټ کسان له لوړو کسانو نه علمي او معنوي استفاده کوي او لويانو به هم، چې خپله مقايسه له دوی سره په نظر کې نيسي خوند اخلي. دا کار د دواړو په ګټه دی او اکاډمي په دغه ډول د خپلو مهمو غړو اهميت نورو ته ورکولی شي. څنګه چې د لمر او ستورو څخه ځينې ذاتي او ځينې اکتسابي ځلښت لري، د اکاډمۍ اعضاء هم بايد دغه راز وي، چې د ځينو رڼا ځينو نورو ته انتقال او سرايت وکړي.

دغه راز ناوړه انتخابات د دغه انجمن د حيات او بقا دپاره ډېر ضرور معلوميږي او ډېره ښه ده، چې اکاډمي د خپلو غړو په انتخاب کې اشتباه وکړي يا د تصادف له تاثير لاندې راشي او دغه راز خلك هم انتخاب کړي.

که ناوړه اشخاص هېڅکله د اکاډمۍ په غړيتوب نه انتخابېدلی، نو هغو کسانو ته به ډېر لوی توهين او تحقير متوجه و، چې اکاډمۍ نه قبلولي. مونږ بايد دغه راز ظاهري اشتباهات حقيقي هوښياري وګڼو او په نفرت ورته ونه ګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عقل برخه په ژوندانه کې

پاك خداى چې ژوند پيدا کړ غرايز يې هم ورسره پيدا کړه، چې ژوند وساتي او د حيات شمع مړه کېدو ته پرې نږدي.

همدغه غرايز دي، چې د هوا مرغان او د ځمکې ځناور يې د زيږولو او نسل ساتلو کار ته داسې متوجه کړي، چې هېڅ غفلت پکې نه ځاييږي. د همدې لامله د هوا مرغان هر کال نوي کورونه جوړوي او نوې هګۍ پکې ږدي. له هګيو نه بچي را ايستل او بچو ته دانه په خوله کې راوړل د غريزې کار دی.

يو کوچنی ماشوم، چې په لومړۍ ورځ د مور په تي باندې خوله ږدي او وري يې بې له غريزې بل لارښونکې نه لري، هغه پاملرنه چې يوه چرګه يې د خپلو بچيو په نسبت لري کوم تعليمي کار نه دی، بلکې د غريزې او فطرت په تقاضا اجرا کېږي. کومه شهواني قوه، چې نر او ښځه يې يو د بل په نسبت لري د غريزې غوښتنه ده، چې د ژوند ساتلو او د نسل د بقاء دپاره په انسان او حيوان کې وجود لري، يعنې د ژوندانه ساتنه او د نوع پايښت د غرايزو وظيفه ده. هر کله چې غرايز په حيوان کې ډېر قوي وي او په انسان کې ضعيف غوندې دي، نو انسان ته عقل هم ورکړ شو، چې د ژوند په کار کې له غرايزو سره مرسته وکړي او د غريزې په خوښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعمال شي، یعنې عقل یوه آله ده چې غریزه یې استعمالوي، نو عقل باید د ژوندانه د وسایلو برابرولو په کار کې صرف شي او د ژوند اسباب برابر کړي، نه دا چې د حقایقو او پټو اسرارو د کشفولو په کار کې صرف شي او د ژوند اسباب برابر کړي، نه دا چې د حقایقو او پټو اسرارو د کشفولو کار ترینه واخلو او بېځایه یې استعمال کړو. د عقل اصلي کار همدغه دی، چې له مادې سره تعلق پیدا کړي او په موادو کې تصرف وکړي. طبیعي علوم او ریاضي علوم دا مدعا ډېره ښه ثابتوي، چې د عقل کار له جسم او مادې سره دی چې باید ابعاد وپیژني او کمیت ته متوجه شي، ځکه چې د کیفیت پېژندنه د عقل کار نه دی او عقل د دغه مقصد دپاره نه دی پیدا شوی همدغه سبب دی، چې انسان یا له کیفیت نه بېخي غافل دی یا کیفیت ته هم د کمیت په نظر ګوري، مثلاً: زمانه په اصل کې کیفیت دی او د کیف له مقولې لاندې راځي، مګر انسان د خپلې ساعت تیرۍ دپاره، چې د ژوندانه یکنواختي ورکه کړي دغه کیفیت له مقولې لاندې راووست او د ځمکې حرکت د ستورو حرکت او نور حرکتونه یې زمانه وبلله، هئیت نجوم ریاضیات په همدغه مفیده اشتباه بناه شوه او د دغې لویې غلطۍ په وسیله لوی لوی مقصدونه حاصل شول.

که انسان ښه غور وکړي پوهېږي، چې عقل انسان ته د دې دپاره ورکړشوی دی، چې د الاتو او مصنوعاتو په جوړولو کې ترینه کار واخیستل شي او یو څه جوړ کړي، نه دا چې په څه پوه شي او د کمیت ادراك وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عرب پوهان په دغه راز ښه پوهېدلي دي، ځکه يې د ژوند ښه کولو په کار کې له عقل او پوهې نه ډېر کار اخيستی دی او زمونږ پوهان په نورو تصوراتو کې غرق دي.

مونږ بايد د جوړولو او پوهېدلو په فرق قايل شو.

جوړول اسانه کار دی، مګر پوهېدل ګران کار دی.

د شاتو مچۍ عسل جوړوي، مګر په حقيقت يې نه پوهېږي.

مونږ ژوند کوو او د ژوند وسايل برابر وو، مګر د ژوندانه په حقيقت نه يو پوه شوي.

ډاکټران او طبيبان د ژوند په خدمت تر ډېره حده موفق شوي دي او د زړه حال، د سږو حال ورته معلوم دی، مګر ژوند نه پېژني او له روح نه ناخبره دي.

د انسان ډېره لويه او مهمه وظيفه د ژوندانه ساتنه او روزنه ده.

عقل او فکر، علم و فن د همدغه مقصد دپاره دي، چې د ژوندانه اسباب او وسايل برابر کړي او په همدغه لاره کې ترېنه کار واخيستل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسابي خبرې

استاد ویل: تاسې باید هر وخت له ځان سره حساب وکړئ او حسابي خلك اوسئ!

د ده یو حسابي درس دا و: که یو عدد له بل سره داسې یو ځای کړو، چې یو پاس او بل لاندې وي لکه ۲ نو څلور(۴) ترېنه جوړېږي او دواړو وجود هم په خپل حال نه پاتې کېږي، که دواړه څنګ په څنګ یو ځای کړو لکه: ۲۲ دوه ویشت ورنه جوړېږي او دوه شلې کېږي. د دواړو عددونو شکلونه او صورتونه هم په خپل حال پاتې کېږي، ځکه چې دلته د ملګرتیا او ورورولۍ راز پټ دی او په هغه بل صورت کې تفوق تسلط او محوه کول معلومې ږي.

ده ویل: که دوه مساوي عددونه لکه: (۱-۱) (۲-۲) (۳-۳) هریو له بل نه وړاندې یا وروسته کړو نتیجه یې یوه ده، مګر په دوه متفاوتو عددونو کې تقدم او تاخیر ډېر زیات فرق راولي او په مقدار کې ډېر تفاوت راځي. که مونږ(یو) او نه (یو) ځای کوو او داسې یې لیکو (۱۹) نونس کېږي، مګر شل کېږي نه، که همدغه دوه عددونه داسې ولیکو(۹۱)خبره سلوته نږدې کېږي او ډېر زیاتوالی پکې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر او فلسفه

وربځې پورته په هوا کې دي، ځاګانې ښکته په ځمکه کې.
هغه څه چې په هسکو وربځوکې شته په ژورو ځاګانو کې هم شته په دغو اوبو باندې هم هماغه تنده ماتېږي.
د لوړخیال او د ژور فکر نتیجه یوه ده.
ته: یا خپل نظر ډېر لوړ کړه یا په خپل ګرېوان کې ډېر سر ښکته کړه:

د شـاعر او فیلسـوف فـرق هـــــــمدغه دی
زه شعـــر او فلسـفه دغـه شـان ګـــــــڼم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولاړې اوبه

له ښاره ووتم سمه او ودانۍ مې پرېښوده، د لوړو غرونو سر ته وختم، له هغه ځایه ستاسې لوړې ماڼۍ ډېرې ټيټې ښکارېدې او په دې پوه شوم، چې مونږ په ډېر ټيټ محيط او ټيټه هوا کې ژوند کوو.

د غره له سره ډېر لرې ځايونه ليدل کېږي او نظر ډېر لرې ځار کوي، ځکه ما هم د زمان او مکان په لرې ګوټ کې هغه څه ليده، چې د کور او کلي خلکو نه شو ليدلی.

همدغه وخت زه وپوهېدم، چې فرعون او قارون په کلو او ښارونو کې پيدا کېږي، مګر خدايي تجلي په غرونو کې ځان ښي او کليم له کوه طور نه الهام اخلي. د لمر لومړۍ رڼا د غرو په څوکو پرېوزي او وروستۍ وداع هم د غرو له څوکو سره کوي. شپانه په غرونو کې دي او قصابان په ښارونو کې.

د بودا او زردشت نښې نښانې په غرونو کې دي او فرهاد د عشق د غره ازانګه ده.

د غرونو اوبه ډېرې پاکې او ډېرې رڼې دي. د غرونو هوا ډېره صافه او بې دوړو ده.

تاسې غرونو ته يوازې د کميت په لحاظ مه ګورئ، د کيفيت په لحاظ هم دلته ډېر څه شته، چې په سمه کې نه شته.

که په غرونو کې قيمتي لعلونه شته، نو د غرونو ښکلي او ښايسته منظرې هم په ښارونو کې نه پيدا کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه غرونو ته ننداره او تماشو دپاره تللې وم او د ولاړو اوبو سیل مې کاوه، ما ته چا ویلي و، چې هلته یو ډېر لوی ډنډ دی، چې پخوا به پکې ښاپېریو لمبل او ملوك به له بدرۍ سره همدغلته کتل.

زه لاړم او دغه ډنډ مې ولید د ډنډ په غاړه ډېر ساعت کښېناستم او تر ډېره وخته له فکر او خیال سره مشغول وم.

دغه لوی ډنډ د صبر او سکون په مقام کې څه شور او فریاد نه کاوه، د حال په ژبه یې خپل عمیق احساسات داسې ښکاره کول.

زه د لویو غرونو په ډېره لویه کنده کې ایسار یم او د ولاړو اوبو په نامه یادېږم، زما لیدو ته خلك راځي او زما مهیبه منظرهویني. هېڅ لامبوزن دا جرئت نه کوي، چې زما په سر ودانګي او زما مخ په څپېړو ووهي. په ما باندې د چابېرۍ نه(ګرځي زما کبان ځوك نشي نیولی) د هیچا جال په ما باندې نه دی لوېدلی. زه د هېچا په واك او اختیار کې نه یم، مګر په عین حال کې بې واکه او بې اختیاره یم. زما په پښو کې لکه غرونه لوی لوی زنځیرونه پراته دي او زه یې ځای په ځای درولی یم.

هغه ازادي، چې له مستو سیندونو او زورورو سېلابونو سره شته له ما سره نه شته.

زه عمق لرم، شور او مستي لرم، موج او حرکت لرم.

زه ډېر خلك غرقولی شم، مګر ځان له قیده نه شم خلاصولی.

زما قوت او طاقت ایسار دی، ما ځان ته د یوې چینې او یوه لښتي قدر ته مجرا پیدا نه کړه او د دغو ماشومانو ازادي هم زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

په برخه ونه رسيده. زه ډېر لوی قوت يم، مګر ازاد نه يم، ايسار يم، ځکه هېڅ نه شم کولی او هېڅ رانه جوړ نه شوه.

زما عمر عبث تېرېږي، نه رانه برق او برېښنا پيدا شوه نه سمسور باغونه، نه مې جهان وليده او نه جهان وليدم. زه ښارونو او ودانۍ ته ښکته نه شوم. ما خپل موج او حرکت ونه ليد او د شور او مستۍ په کيف ونه پوهېدم. زه د ځان غوندې نورو ډنډونو سره يو ځای کېدای نه شم، مګر د کابل سيند د کونړ له سيند سره يو ځای کېږي او دواړه له اباسين سره خپل موجونه خپل شور او خپله مستي يو ځای کوي.

قيد او اسارت عزيزان له عزيزانو نه لرې ساتي، ځکه د يوه کوهي اوبه له بل سره نه شي ګډېدلی. لوی ډنډ ته لاره نه لري، مګر د اسمان ورېځې يو له بله ګډېږي او ديوه باغ مرغۍ بل باغ ته ځي.

زما طبيعي ميل دانه دی، چې ځای په ځای غلي ولاړ يم او هېڅ حرکت نه کوم. زه د سېلاني حرکت او توپاني قوت غوښتونکې يم.

زه بايد دغه سکندري ضد مات کړم او ځانته لاره پيدا کړم.

که زه له دغه قيده خلاص شم. زما له طوفان به خلك وويرېږي او زما له فيضه به ملکونه اباد شي.

زه به بحر او درياب ته لاره پيدا کړم او هلته به بې برخې نه يم.

زما په زړه کې ډېر څه نه شته، مګر د شور او غوغا ژبه نه شته.

ته زما د حال په ژبه پوه شه او زما په حال کې عميق فکر وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وخت، چې زه د ډنډ په غاړه ناست وم، لکه صحب حال په بل حال کې وم او د خیال پروازونه ډېر او چت وو.

په دغه وخت کې زه له لوړو خیالونو او ژورو فکرونو سره اشنا شوم او ډېر لرې به مې کتل همدغه وخت ما ته د پسرلي زورور بارانونه رایاد شوه، چې له دي لوړو غرونو په ډېر شور او زوږ مخ ښکته روان وو او هیچا یې مخه نه شوه نیولی.

د هغه سېلاب تعلق د اسمان له ورېځو او اسماني برېښنا ګانو سره وه، ځکه یې ډېرې ځمکې لاندې کړې او له هره قیده ازاد و.

دا ډنډ له ټیټې او ژور محیط سره علاقه لري، ځکه په ځای ولاړ دی او عمري قید تېروي. ای هغو کسانو، چې د پوهې او هوښیارۍ عمق ته پریوتي یاست او په اسفل السافلین کې ژوند کوئ! په دې پوه شئ، چې دغه راز لوی ډنډونه د هغه شبنم مقام او منزلت نه شي پیدا کولی، چې د شپې د ګل په نازکو پاڼو پرېوزي او سحر د لمر د وړانګو او حرارت سره اسمان ته خېژي.

هغه اوبه چې د نورو ځاګانو په تل او تورتم کې دي، په دې نه شي پوهېدی چې د پسرلي بارانونه او سېلابونه څنګه دي او څه کوي؟

دغه راز لوړ مضمون دغسې ټیټو ته نه شو ویلی او د ژورو ځاګانو په اوبو کې د دنیا زورور بارانونه هم موج او حرکت نه شي پیدا کولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه حاکم

هغه چې نه نفس لري، نه نفسي خواهشات.
نه يې په زړه کې ډار شته، نه طمع.
نه له موقوفۍ وېرېږي، نه د ترفيع پروا لري.
نه رشوت اخلي، نه تنخواه.
نه له چا سره عناد لري، نه د چاپلوسۍ کوي.
نه د چا مخ ګوري، نه چا څټ.
نه زور ور پېژني، نه غريب.
نه يې څوک خپل دي او نه پردي.
نه سپارش مني، نه تملق اوري.
نه چاته خاندي، نه چا ته وچولی تريووي.
پوهيږئ دا حاکم څوک دی؟
هو! قانون او عدالت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليكوالي املاء انشا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه دهقانان

دهقانانو د منې فصلونه ټول کړه او د کروندې کارونه تمام شوه، هر چا خپله غله کور ته ویوړه او خپل وابنه یې په ځای کړه، د ژمي واورې شروع شوې. هر څوك تیارې غلې ته کښېناست نرخونه له پخوا نه جګ لاړل، د پرورې قیمت یو په دوه شو.

یوه دهقان فکر وکړ، چې اوس د قلبې غوایان خپله نیمه بیه په نس خوري او یو پنډ وابنه په پنځه روپۍ خرڅېږي، ښه به دا وي چې خپل غوایان خرڅ کړم او په وښو خرڅولو هم ډېرې پیسې پیدا کړم، چې ژمی تېر شو او پسرلی راغی بیا به د یوې دپاره غوایان واخلم خپله دهقاني به کوم.

بل دهقان غوایي نه درلودل هغه هم ده غوندې هوښیار او د فکر خاوند و، هغه وویل چې اوس ژمې دی غوایان په نیمه بیه لاس ته راځي، نو راشه همدغه اوس غوایان واخله او پسرلي ته مه ګوره، ځکه چې هغه وخت دغه نرخونه نه پاتې کېږي. دا دوه هوښیار دهقانان په سودا کې جوړ شوو او هر یوه دا ومنله، چې دغه سودا د ده دپاره سودمنه ده.

په دې سودا کې دواړو خپل عقل او فکر ښه جنګولي دي، مګر دا یو قمار دی، چې وړونکی یې لانه دی معلوم، انسان که هر څومره عمیق او دقیق فکر وکړي بیا هم دیوه شطرنج باز مثال لري، چې ټول فکر یې د قمار په لوبه کې خرڅیږي او بې د چا نس له موافقه لوبه نه شي وړلی. دا دوه دهقانان هم په حقیقت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شطرنج بازان دي او هغه چالونه شطرنج بازان يې داسې او پيل په وړاندې کولو او بېرته کولو کې سنجوي. دوی يې د غوايانو په خرڅولو او اخيستلو کې له نظر لاندې نيسي، مګر دومره خبره ده چې دوی له يوه چاله زيات نه شي سنجولی او فکرونه يې له ابتدا او انتها نه تجاوز نه کوي. هغه يو د وښو ګراني ويني، د غوايانو ارزاني نه ويني، دغه بل دغويو ارزانۍ ته ملتفت دی، د وښو قيمت ته يې پام نه دی.

د غويو خاوند، چې خپل غوايي يې په هغه بل خرڅ کړ، هغه مجبور شو د ده واښه هم په ګران قيمت واخلي او کښوړه تشه کړي.

د دوی سودا خوسرونيوه اوبه ګورو، چې چانس او طالع له کوم يوه سره ملګرتيا کوي او دا بيع د چا په ګټه تماميږي.

په دې انتظار کې څه موده تېره شوه، پسرلی لا نه و راغلی، چې ټاکو راغی او د دهقان دواړه غوايان په تېره چوړکۍ حلال شوه. لومړي په خپلې هوښيارۍ شکرونه ويستل او ويل يې زه پوهېدم، چې زنده جان مال مرګ او درد لري، هسې نه چې د ښارويو مرض راشي او لوی تاوان راواوړي، نو راشه خپل غوايي پرې خرڅ کړه او پيسې نغدې کړه. په کور او کلي کې به يوه او بل ويل، چې د غويو پلورنکی هوښيار و ګټه يې وکړه هغه بل کم عقل و، ځکه يې تاوان وکړ.

هر کله چې د لومړي دهقان هوښياري ټولو ومنله، نو هغه بل خپلې ناپوهۍ ته ملتفت شو او ګمان يې کاوه، چې هغه په رښتيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ورځ لیدله او زه خدای ړوند او کوڼ کړم، چې له پسرلي نه مې دمخه غوايي واخیستل.

څو ورځې، چې نورې هم تېرې شوې د لومړي دهقان په کور غدۍ ولوېده. دی کم بخت ووژل شو او پیسې غلو ویوړې دا ټاکو د غوايي له ټاکو نه هم بتر و، چې هم سر لاړ او هم مال. په کور کې یې کونډه او یتیمان پاتې شول، چې خپل خوراك او پوښاك ته حیران و. هر چا به ویل، چې نغدې پیسې په کور کې ساتل همدغسې کارونه لري. ده غریب د څاریو مرګ او درد لیده او خپل مرګ یې نه لیده دغه وخت دا معلومه شوه، چې دویم دهقان، یعنې دغویو اخیستونکی ترده هوښیار و، د هغه بلا په مال ولګېده او د ده په ځان شوه اوس، نو ده خپل بربت تاوول او ځان ته یې عاقل خان ویلې.

دغه وخت پېښو او حوادثو دا ښکاره کړه، چې د دهقانانو په پوهه او سنجش کې څه ډېر فرق نه و، دواړه لکه د یوه خره غوږونه برابر وو، یوه که د غویو مرض لیده، د تورې شپې غله یې نه لیدل هغه بل، چې له غلو نه خبر و د غویو مرض ورته نه و معلوم.

وګورئ! پېښې او حوادث زمونږ په قضاوتونو او فیصلو کې څومره دخل لري که دهقان په کاله غدۍ نه وای لوېدلی هوښیاري ترېنه هېچا نه شوه وړلی، مګر کله چې غلو د ده سر اومال ویوړه هر چا پرې د بې عقل فتوا وکړه.

دا ده زمونږ پوهه او هوښیاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه جنازې

په یوه ورځ په یوه ساعت کې له یوې شفاخانې نه دوه جنازې راووتلې هغه یو د کم خونۍ په وجه او دا بل د فشار خون په سبب مړ شوی و، هغه جنازه څلورو تنو په اوږه رااخستې وه. د دې بل په جنازې پسې بې حسابه لوی او واړه موټرونه روان وو.

هغه یوه وینه نه درلوده، ځکه مړ شو، د دغه بل وینه زیاته شوې او تېزه شوې وه، ځکه یې ژوند ونه شو کړای.

دوی دواړه مړه شول، مګر مرګونه یې یو راز نه وو او مرضونه بېل وو، یو د نورو وینې هم څکلې وې او دېته محتاج و، چې ډاکټران یې له وجوده وینه وباسي. بل ته چا خپله وینه نه وه پرېښې او بې وینې و.

یو د افراط او بل د تفریط له لاسه مړ شو، هغه چې فقیر و او په فقر الام مړشو، د هغه له مرګه د باختر اژانس هېڅ خبر نه شو، د دې بل د مرګ اطلاع اخبارونو په ډېر تاسف اخستې وه او د جرایدو مخونه یې په ماتم کې تور شوه.

دوی دواړه یو بادار او بل مزدور و، څه موده پخوا ښاغلی بادار رنځور شو، ډاکټر د مزدور وینه د رنځور وجود کې انجکشن کړه، د مزدور قوي وجود کمزوری شو او بادار په لږ وخت کې د هر راز خوراکونو په زور او د عیاشي په وجه په فشار خون مبتلا شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چېرته چې دغه شان باداري او مزدوري وي دغه شان کارونه کېږي او د يوه په ځای دوه مري.

يو کمزوری کول او بل قوي کول د دواړو په مړينه تمامېږي او د ظالم او مظلوم عاقبت همدغه شان وي.

مونږ دا راز مرګونه طبيعي ګڼو، مګر په حقيقت کې قتل او مقاتله ده، چې د وينو پور ورته ويلی شو.

په دغسې مرګونو کې هم قاتل او هم مقتول شته، مګر زمونږ پوليسان او حاکمان پرې نه خبرېږي او داسې معنوي قتلونه له نورو نه دوی ډېر کوي.

دلته دا عبادت دی که چا څوك په ټوپك وويشت يا يې په چړو وواهه پوښتنه يې کېږي، مګر که چا د چا ډوډۍ وخوړه او هغه له لوږې مړشو، دغسې قاتل ته سزا نه ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملیت او ملي استقلال

هغه وخت چې یو کوچنی ماشوم په خبرو نه پوهېږي او خبرې نه شي کولی، نو د مور او پلار نوم هم نه پېژني او په ذهن کې یې د خپل او پردي مفهوم نه وي ناست. د کورنۍ او قبیلې، د قام او ملت څه فکر له ده سره نه وي او له دغو الفاظو سره وروسته اشنا شي، مګر په همدغه حال کې هم دومره تمیز لري، چې خپله مور پېژني او خپل پلار هم نه غلطوي.

دا د پوهې لومړۍ نښه ده، چې د ماشوم په سترګو کې ظهور کوي او دایره یې ورځ په ورځ لوېږي.

دا احساس له عقل او تفکر نه پخوا پیدا کېږي او د مشرۍ حق لري. د انسان د معرفت اساس همدغه دی او له همدغې نقطې نه د بصیرت او بصارت لیکه شروع کېږي. د ماشوم فکر چې هر څومره وده کوي هغومره د خپلوانو په پېژندلو زیات موفق کېږي او خپلوان یې ډېرېږي، یعنې له کوره کورنۍ ته راشي او له کورنۍ نه قبیلې ته ورننوزي او بیا له ملت او ملیت سره اشنا شي، یعنې د خپل ولس ټول افراد خپل وګڼي او د یوه بېل ملت ټول افراد ورته پردي ښکاره شي.

د خپلو او پردو د پېژندلو وروستۍ حد همدغه دی او د دنیا ملتونه په همدغه حد ولاړ دي.

د یوه متمدن او مترقي انسان معیار همدغه دی، چې د قرابت سلسله یې دغه حد ته ورسیږي او د کور او کورنۍ، د قام او

(c) ketabton.com: The Digital Library

قبيلې په تنګه دايره کې ايسار پاته نه شي. د دې خبرې معنیٰ دا نه ده، چې نړۍ خپل او لرې خپل په منځ کې به څه فرق نه وي او د ملت هر فرد به عيناً خپل سکنی ورور ګڼي يا به د کور او کورنۍ دايره محوه کوي او په دغه لويه دايره کې به اوسي.

نه هېڅکله داسې نه شي کېدای، بلکې څنګه چې هر سړی په خپل کور کې اوسي او کور يې په يوه لوی ښار کې وي او ښار په يوه مملکت کې واقع دی هر فرد به په خپل ملت کې همدغه شان وي او په دغه ډول به ځان يو واړه ملت جز ګڼي. خپل ځان د ملت جز ګڼل او دغه کل پېژندل همدغه معنیٰ لري، چې د خپل پردي فرق به کوي او دواړو ته به په يوه نظر نه ګوري. که څوک د خپل ملت او پردي ملت فرق نه کوي يا يې نه شي کولی هغه د کوم ملت جز نه ګڼل کېږي. که څوک هېڅوک پردي نه ګڼي هغه په حقيقت کې هېڅوک خپل نه ګڼي او خپلوان نه لري. که پرديتوب په دنيا کې نه وای خپلتوب به هم نه و.

مليت او ملي وحدت په همدغه احساس بنا دي، چې سړی د خپل او پردي فرق وکړي او دواړو ته په يوه نظر ونه ګوري دا حس په انسان کې ډېر قوي او ډېر طبيعي دي. د انسان په فطرت کې دا خبره پرته ده له پردي زويه به خپله لور ښه ګڼي او خپل به ورته ښاغلي معلومېږي.

دغه احساس په يوه قام او يوه ملت پورې اختصاص نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر چېرته همدغه حال دی او په دې کار کې د مشورې او سلا څه فرق نه شته. د خپل او پردي تميز په ډېرو بې تميزو خلکو کې هم شته. مسلمان او کافر پو او ناپوه د خپل او پردي په فرق قايل دي.

څو زره کاله پخوا هم خپل خپل و او پردي پردي و، څو زره کاله وروسته به هم دغه شعور او دغه احساس موجود وي دا هغه حقيقت دي چې، په شرق او غرب کې نه بدلېږي او په هر دين او هر آئين کې شته هغه زمانه په خيال او تصور کې نه راځي، چې يا وروري او عزيزګلوي دومره بېخونده شي، چې د يوه پلار زامن ځانونه پردي ګڼي يا پردي خلک د عشق او محبت هغه جذبه پيدا کړې، چې هر څوک هر چا ته ورور او عزيز ووايي او د يوه ميراث د ټول عالم حق وګرځي، زه يقين لرم چې هېڅکله به ميندې او پلرونه د نورو او لاد ته په هغه نظر ونه ګوري، لکه چې خپل بچو ته ګوري.

زه دا نه شم منلی، چې د خپل او پردي مرګ به په خلکو يو شان اثر وکړي او په دغه وير او هغه وير کې به څه فرق نه وي موجود.

په عمرونو به د مور ژړا او د خور ژړا له نورو نه فرق لري او هر څوک به د خپل پلار په مرګ يتيم کېږي.

هغه زمانه د هېچا په تخمين کې نه راځي، چې د خپل او پردي کاله توپير او تميز له منځه لاړ شي او ټول کورونه خپل شي يا ټول پردي شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس خو رونـد هـم د خپـل کالـه لاره نـه ورکـوي او ښاروي هم ماښام خپل کاله ته راځي، په دې بې ثباته دنیا کې، چې کوم شی ډېر ثابت او پایدار معلومېږي هغه د خپل او پردي فرق دی.

ملیـت او قومیـت پـه همدغـه ټینـګ اسـاس ولاړ دي او ملـي وحدت د فطرت د تشکیلاتو فصل او باب دي.

دغه متمایز رنګونه، چې په اقوامو او مملکتو کې وینئ ډېر پاخه دي او هېڅوک یې نه شي بدلولی.

له دغه وحدت سره، چې په یوه ملت کې یې وینئ، هغه غیرت تړلی دی چې یو ملت یې د بل په نسبت احساس کوي.

که چا د خپلو او پردو فرق نه کولی، ملتونه به نه وو جوړ شوي او دغه سیاسي او ملي تشکیلات، چې نن وینئ په دغه ډول به نه وو.

همدغه د ځان او د بل فرق دی، چې یو ملت د بل ملت سلطه او نفوذ نـه منـي او د خپـل ملي استقلال دپـاره ډېرې لـویې قربانۍ ورکوي.

مراکش او تونس همدغه احساس له فرانسویانو نه بېل کړل او الجزایر هم د دغه حس او شعور په قوت د فرانسې له لوی قوت سره په جګړه اخته دي.

د پښتونستان توریالي ملت د پاکستان پـه مقابل کې همدغه احسـاس ټینـګ درولـی دی، هغـه پردیتـوب چـې د دې دواړو ملتوترمنځ موجود دی ارومرو دوی یو لـه بلـه بېلوي او دا بېلتون ډېر حتمي او یقیني دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز ترکيب او تاليف، چې په زور او جبر بنا وي او انساني فطرت ترېنه کرکه کوي ډېر بې بقا او بې وفا معلومېږي.

د خپل او پردي تميز د فطرت قانون دی او هر سياست، چې له دغه قانون څخه مخالف وي هېڅ قوت يې حمايت نه شي کولی.

د بشر فطرت او طبيعت په بله خوا ګرځول د انسان کار نه دی او عقل يې نه مني. نن ملي شعور او ملي احساس ډېر قوت موندلی دی او له دغه قوت سره هېڅ قوت مقابله نه شي کولی، ځينې ګمان کوي چې که علم ډېره ترقي وکړي او د ګډ ژوند وسايل زيات شي، نو ملي او قومي تعصبات به ورک شي او ټول عالم به د بشريت په نامه يو وجود شي، يعنې بيا به د خپل او پردي فرق نه وي او درست ملتونه به يو ملت شي. دا ارزو په اول نظر ډېره ښکلې معلومېږي، مګر له حقيقت نه دومره لرې ده، چې مونږ د مريخ له کرې نه هم دومره لرې نه يو. اوس خو مونږ وينو او ګورو، چې د دنيا ډېر پوه او مترقي ملتونه له نورو نه په خپل مليت ډېر ټينګ دي او ملي احساس په متمدنو قومونو کې ډېر قوي دی.

همدغه احساس د نن ورځې په ادب او فلسفه کې ډېر اثر لري او په انسان کې يې ډېره خودي او خود شناسي پيدا کړې ده. د جهان د ځو زرو کالو تاريخ په همدغه بنسټ ولاړ دی او دغه بنياد يې ډېر مضبوط کړی دی.

نن د هر ملت په نظر کې خپل ملي استقلال د يوه ډېر لوی ناموس حيثيت لري او له دې نه لوی افتخار بل نه شته. د دغه مقصد دپاره خلک سونه اولادونه قربانوي او بې استقلاله ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرلوی ذلت ګڼي، که چېرې ملي احساس او ملي شعور په ډېر قوت موجود نه وای د استقلال قیمت به ډېر لږ و او د دنیا لویې امپراطورۍ به نه رنګېدی، استعمار به دغسې بده قیافه نه درلوده او یو ملت به د بل ملت له سیوري لاندې خوشحاله و.

دغه ملي جشنونه، چې هر مستقل ملت یې د خپل استقلال په یاد کوي او په ډېر قدر ورته ګوري د ملیت تجلیل او احترام په کې پروت دی او همدغه معنیٰ لري، چې یو ملت د بل ملت حاکمیت په ځان نه شي منلی. مونږ باید په دې خبره ډېر فکر وکړو، چې ملي استقلال د ملي احساس او شعور محصول دی. هر څومره چې دغه حس قوي وي هغومره به زمونږ استقلال هم قوي وي. د استقلال ساتنه د ملیت قوي جذبې ته ډېر شدید ضرورت لري، که دغه احساس په یوه ملت کې کمزوري شي هغه د استقلال په قدر او قیمت نه شي پوهېدلی او د همدغې ناپوهۍ په وجه دغه لوی نعمت ساتلی هم نه شي.

مونږ باید خپل ملي امتیازات ملي شعور او ملي احساس ډېر ټینګ وساتو او د خپل استقلال تقویه ورپورې مربوط وګڼو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي يو والی

هغه خلک، چې په يوه وطن کې اوسېږي ګټه او زيان يې يو وي، د يوه واکمن امر ته يې غاړه ايښې وي له يوه بېرغ لاندې راټوليږي او مشترک تاريخ لري يو ملت بلل کېږي.

افغانستان يو وطن دی، د دې وطن اوسيدونکي يو ملت دی، د دې ملت نوم افغان دی، لکه چې په افغانستان کې ساړه او تاوده، وچ او لامده، هسک او ټيټ ځايونه شته، چې په ځينو کې يو راز غلې او ميوې کيږي، په ځينو کې بل راز. په ملت کې هم راز راز خلک شته، چې کړه وړه يې يو بله ځيني فرقونه لري. مونږ ته په کار دي، چې په دې خبره ښه ځان پوه کړو، چې وطن هغه تنګ او ګوچنی کور نه دی، چې د يوه پلار او د يوې مور او لادونه به پکې استوګنه لري او نه هغه کلی دی، چې ټول اوسېدونکي به يې يو خپل يا يو قوم وي. په دې اوسنۍ زمانه کې اوس ځينې داسې کورونه هم شته، چې يو مسلمان پښتون له يوې روسۍ يا امريکايۍ مېرمنې سره پکې اوسي او دواړه د يوه او لاد مور او پلار وي.

هر کله چې په يوه کاله کې دا حال وي، نو په يوه لوی وطن کې به ولې هندو او مسلمان، شعيه او سني، پښتون او تاجک د يو ملت په حيث نه اوسيږي.

زه ډېر داسې دوه ورونه پيژنم، چې يو پښتو وايي او بل پارسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند

ښايي چې تاسې به کله داسې سړي ليدلي وي، چې لاس او پښې نه لري، سترګې يې ړندې او ژبه يې ګونګه وي، مګر ژوندی وي.

دغه راز سړی که په ګېډه موړ او په تن پټ وي او په ښه کور کې اوسي، يعنې د شتمنۍ کورنۍ غړی وي بيا هم د ده ژوند بې خونده او بې اهميته دی.

په ژوند کې چې حرکت او فعاليت نه وي او له قوت او قدرت نه محروم وي، څه ارزښت نه لري. هغه ژوند چې پوهه او بصيرت ورسره نه وي او د شعور او احساس برخه يې نيمګړې وي ښه ژوند ورته نه شو ويلی. ګېډه مړول، په ښه کور کې اوسېدل او ښه اغوستل د ژوند لومړي ضرورتونه دي، مګر کافي نه دي. په ژوند کې د ذهن او روح اطمينان د اينده په نسبت ښه انتظار، د انساني ازادۍ او بشري حقوقو تامين او تکميل ډېر مهم ضرورتونه دي.

په ژوند کې له کميت نه کيفيت ډېر مهم دی. ژوند بايد ښکلی او ښاغلی وي.

د ژوند دپاره جمال او جلال دواړه په کار دي.

لذت او افتخار د ژوند لاس او پښې يا د الوتلو وزرونه دي.

که ژوند خوار او غريب وي دا دومره ډېره د افسوس خبره نه ده.

ډېر افسوس هغه وخت په کار دی، چې له ژوند نه د خلکو زړونه تور شي او ژوند ته په کرکه وګوري. د يوه هېواد د واکمنو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشرانو کار يوازې دا نه دی، چې د خلکو ژوند ښه کړي، بلکې ستر او مهم خدمت دا دی، چې د ژوند مينه په زړونو کې زياته کړي او هيلې، اسرې را ژوندۍ کړي.

کېدای شي، چې په جنت غوندې ځای کې سړی له ژوند بېزاره شي يا په جونګړه کې له ژوندانه سره مينه ولري. په ژوند کې يو معتدل حالت ډېر ښه دی او ښه ژوند هماغه دی، چې اعتدال پکې وي، يعنې نه ظالم وي او نه مظلوم، نه د چاباداړ وي او نه يې ځوک باداړ وي. هو! اجتماعي عدالت تل د ژوند دپاره ډېر ضرور دی، د ژوند ساتنه، د ژوند وده او د ژوند خوشحالي په همدغسې معتدله هوا کې امکان پيدا کوي.

چېرته چې عدالت او عدل نه وي هلته ژوند خوښ او ښاغلی نه وي او په دغسې ځای کې ژوند ډېر لوی عذاب دی.(وقناعذاب النار).

(c) ketabton.com: The Digital Library

مترقي ژوند

ژوند د تحول او تکامل نوم دی. صحراکانې چې په پېړیو په یوه حال پاتې دي، ژوندي ورته نه شو ویلی.

د پسرلي ګلونه، چې له ځمکې را ټوکیږي، لویږي، غوړیږي، مړاوي کیږي او خاورې کیږي په ژوندانه کې برخه لري او ژوند د همدغسې تغیر او تحول نوم دی. هغه غله چې په کندو یا په ګوډې کې پرته ده او هغه، چې دهقان یې په ځمکه کې کري د ژوند په لحاظ ډېر فرق لري.

همدغه له خاورو لاندې زرغونېدل، لوئېدل او پخېدل د ژوند انتظار دی او مترقي ژوند همدغه دی.

که مونږ انساني او حیواني ژوند مقایسه کړو، پوهېږو چې په انساني ژوند کې تغیر او تحول، یعنې د حالاتو بدلون ډېر زیات دی او غیر له انسانه په نورو حیواناتو کې تحولات ډېر لږ دي. حیوانات په زرګونو کالو کې هغومره فرق نه کوي، لکه چې انسانان یې په څو کالو کې کوي.

انسان په مرور د زمان خپل لباس، خپل کور، خپل خوی خپل فکر بدلوي او وخت په وخت په بل رنګ او بله بڼه را اوزي.

یو عصر له بل نه د همدغو تحولاتو په بنا بېلېږي او بدلیږي.

د عصر او زمانې په اقتضاء له ماضي نه مستقبل ته راتګ، زوړ حال پرېښودل او د نوي حال قبلول مترقي ژوند دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه قام چې د حالاتو په بدلون قادر نه وي او خپل زوړ فکر، زوړ خيال، زوړ عادت، زړه پوهه په نوي نه شي بدلولی مترقي ژوند نه لري.

د ژوند د بقاء او لوړتيا دپاره د انسان په طبيعت کې د تحول او تجدد غوښتنه پرته ده او قدرت هم د تغير او تحول قانون په ټولو مخلوقاتو جاري کړی دی.

هغه ژوند، چې د ودی او لوړتيا په حال کې وي د تجدد خوا ته ډېر تمايل لري.

کوم ژوند چې مرګ ته نږدې وي طبعاً د مړينې خوی او عادات پيدا کوي.

همدغه سبب دی، چې کوچنيان او ځوانان نوو شيانو ته ډېره هڅه کوي. نوی لباس ښه ګڼي او نوې کورنۍ له زړې جونګړې نه ډېره خوښوي، مګر زاړه او سپين ږيري له زړو شيانو او زړښت سره خدای پامانۍ ته نه دي تيار.

که مونږ د دنيا مترقي ملتونه له هغو قومونو سره مقايسه کړو، چې ژوند يې د ترقۍ په حال کې نه دی، دا به ومنو چې د مترقي حالت تغير او تحول ډېر ګړندی او په بېرته پاتې قومونو کې تحولات ډېر ځنډني دي. د جهان تاريخ همدا ښيي، چې د بشري ټولنو تحولات په لومړيو مرحلو کې ډېر سست وو او اوس پکې ډېر ګړنديتوب راغلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څوک غواړي، چې خپل ارتقايي سير او حرکت ځانته معلوم کړي، خپلو اجتماعي تحولاتوته دې ځير شي او ودې ګوري، چې په عمومي او ضاعو او حالاتو کې څومره فرق راغلی دی.

د يوه ملت د پوهې او هوښيارۍ د معلومولو دپاره هم اجتماعي تحولاتو ته دې ځير شي او ودې ګوري، چې په عمومي اوضاعو او حالاتو کې څومره فرق راغلی دی.

د يوه ملت د پوهې او هوښيارۍ د معلومولو دپاره اجتماعي تحولاتو او تجدد پسندۍ ته کتل په کار دي.

د علم او پوهې خاصه او مميزه همدغه ده، چې په انسان کې د زړو دودونو او رواجونو پابندي کموي او د نوي عصر ضرورت او احتياج ته يې متوجه کوي، يعنې د تقليد پښې سپکوي او د عقل او منطق په اساس د نوو افکارواو نوو خيالاتو د قبلولو استعداد ته ترقي ورکوي او ابتکاري قوه زياتوي.

د عرف او عادت له غلامۍ څخه ازادي، د مدنې پښرفت په برکت حاصليږي او زاړه ناکاره رواجونه د همدغې رڼا په مرسته له مينځه ځي.

راشئ! چې اوس خپل ځانته په ډېر ځير وګورو او پخپل حق کې قضاوت وکړو، چې مونږ د نوي ژوند په قبلولو کې څنګه يو او د نوو افکارو په څرګندولو کې څومره جرئت او همت لرو.

زمونږ ذهني ازادي، چې د پوهې او تنوير نتيجه ده ترکومه حده ده او له اجتماعي نهضتونو سره څومره علاقه لرو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلکو نظر

انسان ډېر زيار کاږي، چې د نورو په نظر کې ښه شي او خلک ورته ښه ووايي.

د دغه مطلب دپاره دې ډېر ځله سمه لاره پرېږدي او په کږه لاره ځي، يعنې حقيقي ښه والی بدلوي او د دې دپاره، چې د خلکو په نظر کې ښه معلوم شي، نو د ريا او ټګۍ رنګونه هم په ځان پورې منښي.

د خلکو نظر هم عموماً سم نه وي او ښه يا بد پېژندل د هر چا کار نه دی، ځکه ځينې بد کسان هم د خلکو په نظر ښه ورغلي دي.

زه دا نه وايم، چې سړی دې د نورو د نظرمراعات نه کوي.

او دود دستور ته دې نه ګوري، ځکه دا کار هر څوک نه شي کولی او علا الاطلاق ښه هم نه دی.

ما ته معلومه ده، چې د نورو ښه او بد نظر د انسان په ژوند کې څومره اثر لري. د ډېرو خلکو ډېرې خوشحالۍ او ډېر خپګانونه د نورو د نظر اغېزه ده او د خلکو نظر په سړي باندې هر څه کولی شي.

څنګه چې د يوه نظر باز نظر روغ سړي رنځور کوي او ډېره ښه مانۍ را نړوي دغسې د اجتماع نظر هم ډېر قوت لري او ډېر خلک يې ځانته تابع کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر کسان شته، چې پخپلو سترگو څه نه گوري او ښه و بد د نورو په نظر پېژني.

د خلکو نظرونو ډېر ښه شيان او ډېر ښه خلک هم بد معلوم کړي يا يې بد ښه ښودلي دي، خلک لا پرېږده چې يوازې د حاکم په نظر به هم ښه سړی بد يږي، نو بد سړی ښه کېږي، يعنې د نورو نظر په سړي اثر اچوي او په ژوندانه کې ډېر دخل لري. که هرڅنگه سړی وي او د مودو ځوان وي بيا هم د نورو په ښه نظر خوشحالېږي او په بد نظر خوابدي کېږي، کله کله سړی د دې د پاره، چې د خلکو ښه نظر ځانته جلب کړي د هغوی نظر ته دومره ورجذب شي، چې هر څه د نورو په خوښه کوي او له هر څه ورته تېرېږي، د همدغې جذبې د پاره کله انسان ځينې ښه کارونه هم کوي او له ناوړو کارونو نه ځان ساتي، قرباني او فدا کاري، د نورو خير غوښتل او نورو ته گټه رسول، په فن او هنر کې نوم ايستل، د نورو د ښه نظر د جلبولو اثر او برکت دی. که چېرې چا د نورو نظر ته په اعتنا نه کتلی انسانان به لکه د صحرا کانې يو له بله بې تعلقه وو او بل شان ژوند به يې کاوه، مگر ډېر ښه ده چې دغسې نه دي او د نورو په نظريه هم کار کوي. دا کار د اخلاقو د اصلاح د پاره هم ښه دی او د بې مبالاتۍ مخه نيسي

زه دغه کار ته ښه وايم، مگر داسې چې په هېڅ حد او اندازه ورته قايل نشم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی باید په دغه باب کې دومره افراط ونه کړي، چې د نورو د نظر حلقه بګوش غلام شي او خپل فکر او شعر پکې داسې بایلي، چې د ده شخصیت او حریت محوه شي او هیڅ ورته پاته نه شي.

څومره چې د انسان د شخصیت تجلي ته د نورو حسن نظر په کار دی، هغومره د نورو نظر ته ځان سپارل د انسان شخصیت هم محوه کوي.

د هر مجلس په رنګ رنګین کېدل او د هر چا فکر او نظر ته خضوع او خشوع د سړي شخصیت راټیټوي او د عادي انسانانو په ډله کې یې دروي. انسان باید ډېر کوښښ وکړي، چې خپله ازادي ورځ په ورځ زیاته کړي. د فکر د حریت د پاره خدمت وکړي او پخپل شخصیت متکي شي.

د هنر خاوند، چې هر څومره له ابدیت نه زیاته استفاده وکړي او له انسانیت سره زیات تعلق پیدا کړي، هماغومره له خپل عصر او محیط څخه لوړېږي او معاصرین ورته په ښه نظر نه ګوري.

د عصر او زمانې له خلکو سره غوړ په غوړ تلل او د هغوی په فکر ځان برابرول د عادي خلکو کار دی. فوق العاده اشخاص او د لوړ فکر خاوندان هیڅ کله په دغسې قید او زندان کې نه اوسي او د خلکو ستاینې ته دغومره سر نه ټیټوي.

پوهان هر وخت په هر څه کې د خپل وجدان او ضمیر غږ ته غوږ ږدي او ناپوهان له اندازې نه زیات د یوه او بل نظر ته ګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بصیرت خاوندان له دې خبرې سره دومره ډېره علاقه نه لري، چې د خلکو په نظر کې ښه ښکاره شي، بلکې کوښښ کوي، چې د خلکو نظر ښه کړي او ښه نظر پیدا شي.

د جامعې اصلاح او د فکر خدمت سړی مجبوروي، چې له هغو خبرو او هغو شیانو سره مبارزه وکړي، چې هغه په جامعه کې ښه ګڼل شوي دي، مګر ښه نه دي.

که څوک د خلکو د نظر مراعات کوي، نو هغه بتان نه شي ماتولی، خلک ورته په ښه نظر ګوري، بلکې مجبورېږي چې سر ورته ټيټ کړي او خلک ده ته هم په ښه نظر وګوري.

دغه راز خو د خواهي او خود پرستي، چې ظاهراً غیر پرستي ده باید سړی پرېږدي او د نورو د نظر مراعات له اندازې نه زیات ونه کړي. د خلکو قضاوتونه اکثراً صحیح نه دي او پدې نه ارزي، چې سړی هر څه ترېنه قربان کړي.

د خلکو خدمت دا نه دی، چې سړی به اورمرو د دوی د خوشحالۍ دپاره کار کوي، بلکې حقیقي خدمت دا دی، چې د خلکو خیر او ګټه په نظر کې ونیول شي او فکرونه، نظرونه، کارونه، خویونه اصلاح شي. که سړی د هر چا کار ته ښه وایي، چې هغه خوشحاله شي او ده ته په ښه نظر وګوري دا ډېره ټيټه سودا ده او د غلامۍ بوي ترینه ځي. که څوک خپه کېږي او خوشحالېږي، که خلک سړي ته په ښه نظر ګوري که په بد نظر، سړی باید ښو ته ښه او بدو ته بد ووایي. د بیان او وینا ازادي همدغه ده، د فکر او قلم ازادي همدغه تقاضا لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوه او بل ښه نظر دومره قیمت نه لري، چې د انسان ازادي سلب کړي او په غوږ کې یې د غلامۍ کړۍ واچوي. د نورو نظر که هر څومره ښه وي بیا هم هر سړی پخپلو سترګو بینا دی او له خپل نظر نه کار اخیستل په کار دي. که څوک هر څه د نورو په نظر ګوري خپل نظر ته به شرمنده وي او د بصیرت حق به یې نه وي ادا کړی.

سړی باید یوازې د پوهانو نظر په نظر کې ونیسي او بس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حق اظهار

په هر هېواد کې، په هر ولس کې، په هر عصر کې ځينې اشخاص په کار دي، چې د حق اظهار خپل فرض وګڼي او خپل مال، خپل سر، خپل مقام ونه ساتي حق او حقيقت وساتي.

ولسونه دغسې خلکو ته له حده زيات محتاج دي، د ظلم د جبر او د ناروا ملا همدغه کسان ماتوي.

که دغسې خلک په يوه محيط کې نه وي، هلته داسې تياره او تور تم وي، چې د حق او باطلو فرق نه شي کېداى، خدمت او خيانت، روا او ناروا د خلکو په نظر کې يو شان جلوه کوي. هغه اشخاص بايد له سرو او سپينو سره وتلل شي، چې د زور او قوت يا د مال او دولت په خاوندانو پسې نه وي روان، بلکې په حق او حقيقت پسې درومي او حقايق څرګندوي.

ولسونه د همدغسې ايماندارو خلکو په بدرګه منزل مقصود ته رسېږي او همدغه اشخاص دي، چې ظلم او استبداد محوه کوي.

که دغسې خلک چېرته نه وي، نو هلته عدالت نه شته، انصاف نه شته، حقيقت شته او انسانيت هم بل راز څېره لري.

هر څوک بايد په دې پوه شي، چې حق ويل لوى عبادت دى او حق نه پالل لويه ګناه ده، دا ګناه په دنيا کې هم انسانان په سل رنګه عذابونو ګرفتاره کوي او په ژوندونې بنيادمان په دوزخونو کې اچوي. که د حق او حقيقت رڼا مړه کېږي دا مرګ د ملت او ولس مرګ دى او د عدالت جنازه هم سمه ورسره وزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې کسان وايي، چې د حقایقو په اظهار کې د وخت او زمان او د محیط اقتصاد په نظر کې نیول په کار دي او هغه حقایق، چې ویل یې زیان او ضرر لري او نتایج یې بد دي باید ونه ویل شي.

مونږ دوی ته نه وایو د حق او حقیقت شان له دې نه ډېر پورته دی، چې موقع شناسي وپېژني او د اشخاصو د اقتضاتو قید او شرط ته غاړه کېږدي.

د حقایقو د اظهار دپاره حدود ټاکل او له قید او شرط لاندې یې راوستل له حقایقو سره مجادله او مبارزه ده.

حق او حقیقت هر کله او هر چېرته د هر چا له خولې، چې وي د اورېدولو او منلو شی دی. د حقایقو پیروي په هر کار کې او په هر حال کې د هر چا دپاره په کارده، ترڅو چې یو قام او ولس په حقیقي لاره روان نه شي او حقیقي اساسونه قبول نه کاندې توره شپه به یې سبا نه شي.

یو مملکت هغه وخت سعادت، قوت او شهامت پیدا کولی شي، چې حقایقو ته نژدې شي. په حقایقو پوه شي او په حقیقي اساساتو استفاده او اتکا ولري. حقیقت لکه د مداریانو ننداره نه ده، چې هر ساعت بېل رنګ او بېل شکل ولري. یوه سمه او مستقیمه لاره که لږه غوندې کږه شي بیا ورته سمه نشو ویلی او تور هر کله تور او سپین هر کله سپین دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډار

زه چې وړوکی وم، د شپې به بيبکې توری د تناره په غاړه د پېريانو، د يوانو يا دروو او شيشکو کيسې کولې او ما به ورته غوږ ايښی و.

دې کيسو په ما کې ډېره وېره پيدا کړه، چې زه يې د شپو له تورتمه، له ورانو کنډوالو، له قبرونو او هديرو نه ډېر وډار کړم او هره شپه به مې پرېشانه او وېرونکي خوبونه ليدل.

اوس چې لوی شوی او پوه شوی يم هغسې نه يم.

هغه ويره اوس زما په زړه کې نه شته او د شپې له تيارې نه نه ډارېږم.

که زه کومه شپه د هديرې او يا ورانې کلا له څنګه تېر شم پېريان را باندې نه کښېني، مړي مې مخې ته نه پاڅېږي، د قبرونو له شناختو نه راته بلاګانې نه پيدا کېږي.

ما اوس د شادمان ديو کيسه هېره کړې ده او د شيشکو ډار مې له زړه وتلی دی، مګر ګورئ! دا ګمان ونه کړئ، چې زما وېره به اوس بېخي ورکه وي او هېڅ ډار به راسره نه وي. څنګه چې بې وېرې ژوند انسان ته نه ښايي او هغه انسان، چې په زړه کې يې هېڅ ډار نه لري، له يوه ځناور نه ډېر فرق نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما ډار اوس له پخوا نه ډېر شوی دی، پخوا زه د شپې ډارېدم اوس د ورځې هم ډارېږم، د رڼا ورځې ډار د شپې له ډار نه ډېر هیبت لري.

څومره ویره، چې له ښاغلي انسان نه په کار ده له دیو او پیري نه نه ده په کار.

پخوا زه له مرګه وېرېدم، اوس ژوند زما په نظر کې ډېر مصیبت دی.

زه اوس له مړو نه نه وېرېږم له ژوندو وېرېږم.

کله چې زه کوچنی وم زما ډار هم کوچنی و.

هغه وخت، چې زه ناپوه وم زما ډار هم ناپوه و او د ډارولو په چل دومره ډېر نه پوهېدم، یو کوچنی ماشوم د خلکو له ځپېړو او قهرو غضب څخه وېرېږي، مګر لویان او پوهان د خلکو له خندا نه هم ډارېږي.

یو پوه او هوښیار سړی له مکروبونو او د ملاریا له میاشو نه هم ډارېږي، مګر ماشومان او نا پوهان له دغسې ډار سره اشنا نه دي.

د یوه کوچني ماشوم د ډار دپاره تعویذونه هم شته، مګر د لویانو ډار په تعویذ هم نه ورکېږي. د واهمې ډار دومره دوام نه لري، لکه د عقل او پوهې ډار، چې درونډ او دوام دار دی. پخوا مونږ له هغه جنګ څخه وېرېدو، چې په کور او کلي کې به پېښ شو اوس له هغو جنګونو نه هم په وېره کې یو، چې د دنیا په یوه سر او بل سر کې پیدا کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو وخت زه نورو څخه ویرېدم اوس له خپل ځانه او له خپل عمل څخه هم وېرېږم. پخوا به چې چا د لارې ملګرى پیدا کړ، وېره به یې کمه شوه، مګر اوس له خپل ملګري ویرېږي او ورور له ورور نه په خوف کې دى.

مونږ اوس پوهېږو، چې شیشکې او دیوان او پېریان انسانانو ته څه زیان او ضرر نه رسوي، لکه چې خپله انسانان یې یو بل ته رسوي.

زمونږ دښمنان په کور و کلي کې نه، بلکې زمونږ په ځان کې موجود دي.

مونږ باید له ځانه وډار شو او په ځان وډار شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیقت

دا کلمه زمونږ په نظر کې ډېره ښکلي معلومېږي او په تقدس ورته ګورو، مګر ځومره چې حقیقت ستایو هغومره حقیقت نه وایو.

که حقیقت ستایو هغومره حقیقت نه وایو.

که حقیقت رښتیا وبولو، نو رښتیا خو یا لېونۍ وایي یا زورور او دا دواړه زمونږ په هېواد کې ډېر لږ دي.

د حقیقت له لفظ سره ډېر ځله تریخ کلمه یو ځای کوي او وایي:

((دا یو تریخ حقیقت دی))

هو! حقایق اکثره ترخه وي او حق په تریخوالي ستایل کیږي.

په علمي اصطلاح حقیقت په درې ډوله دی، مهجور حقیقت، متعذر حقیقت او متعارف حقیقت. په دغه لحاظ ویلی شو، چې زمونږ په خبرو اترو کې د حقیقت برخه ډېره لږه ده.

په شعر او ادب کې، خو معلومه ده چې له حقیقت نه مجاز او استعماري پله ډېره درنه ده، د ادب ژبه د حقیقت ژبه نه ده او ډېر خوږ شعر هماغه دی، چې د حقیقت له اظهار سره ډېر موافقت نه لري او ډېر ځله یو سړی د حقیقت په ویلو بې ادبه معلومیږي.

یوه ورځ یوه لوی سړي خپل لیکلي مضمون، چې ځوک یې په معنیٰ ښه نه پوهیدل خو تنو پوهانو ته لوسته او خلک یې په ستاینه مجبور کړي وو په هغه مجلس کې، خو هېچا څه انتقاد ونه شو کړای، مګر په بل مجلس کې چې هغه جناب نه و د حق

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویلو او حقیقت بیانولو مسابقه شروع شوه او له ډېر اخلاقي جرئت نه کار واخیستل شو. یوه ویل چې په ټول مضمون کې له سره تر اخره د مبتداګانو یو سلسله وه، چې هېڅ خبر یې نه درلود، بل ویل دا ځکه چې دی پخپله مبتدي دی او له هېڅ نه خبر نه دی، دغه راز حقایق چې د ښاغلي... په غیاب کې وویل شوه د غیبت رنګ یې پیدا کړ، چې شرعي جواز یې نه درلود اخلاقاً ممنوع و.

اوس چې زه دغه حقیقت داسې بیانوم، چې نه د هغه لوی سړي نوم اخلم او نه د غیبت کوونکو پته درښیم دا بیا یو بل ډول حقیقت دی، چې باید ګونګ حقیقت ورته ووایم.

هو! د حقیقت ژبه ګونګه ده او فصاحت وبلاغت د ادب ژبه ده، چې په مجاز، کنایه، اشاره او استعاره چلیږي.

اوس پوه شوئ، چې زمونږ په وینا کې د حقیقت برخه څومره خواره ده او د حقیقت د اظهار دپاره څومره موانع موجود دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما نظر

صحرا ته لاړم یو کاڼی له بل سره برابر نه و.
غرونو ته وختلم، ځینې جگ او ځینې ټیټ وو.
ښارونه مې وکتل ځینې کورونه لوی او ځینې واړه وو.
په باغونو وگرځېدم ټولې ونې په یوه مېچ نه وې.
د سیندونو کبان مې ولیدل یو له بل سره په تول کې برابر نه ختل.
د هوا مرغان هم ځینې غټ او ځینې کوچنې وو.
ملایان مې ولیدل د چا پگړۍ غټې او د چا وړې وې.
کتابونه مې ولټول هلته هم ډېر تفاوت موجود و.
له یوه هېواده بل ته لاړم او له بل نه بل ته په هر ځای کې ټیټ و پاس او لوړې ژورې وې.
په هېڅ ځای کې نه د یوه لاس گوتې برابرې وې او نه د یوې خولې غاښونه.
د لوی خدای کتاب مې بېرته کړ او دا مې پکې ولوستل.
ایا پوه او ناپوه برابر دي؟ ایا د ړانده او بینا څه فرق نه شته؟ ایا د جنت او دوزخ خاوندان څه توپیرنه لري؟ ایا نور او ظلمت یو راز دي؟ په دې پوښتنو د غفلت له خوبه راویښ شوم او هرې خوا ته مې په ځیرځیر وکتل، څنگه چې د یوه پټي ټېپر او د یوه بوټي کدوان یو راز نه و، د انسانانو سرونه هم غټ او واړه او د ټولو خولې برابرې نه وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماپه دې عالم کې په وارو وارو سترګې وغړولې او هرچا ته مې
له هرې خوا په غور وکتل همدغه وخت زه د پرښتو او لعینانو په
معنیٰ پوه شوم، قصابان او شپانه مې وپېژندل، د عدل او ظلم، د
خیر او شر، د علم او جهل فرقونه راته ښکاره شوه.

هغه دیوان، چې خلکو له کوه قاف نه هغه خوا ګڼل، ما دلته په
کور او کلي کې ولیدل.

د انسان په بڼه شیطان او د پرښتو په صورت د یو سیرت انسان
ته مې پام شو.

اوس زما له سترګو نه ډار په کار دی، ته زما له حقیقت بین نظر
نه وډار شه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

عشق او هوس

نظرونه ټول يو راز نه دي، هر چا هر څه يو شانته نه دي ليدلي.

د عشق نظر او د هوس نظر يو له بله ډېر فرق کوي. د مين او بوالهوس ترمنځ د ځمکې او اسمان قدر فاصله موجوده ده. مين يو ليلیٰ لري او هغه يې هم داسې ليدلې ده، لکه چې په توره شپه کې د غر له څوکې سپوږمۍ لږ غوندې سر ښکاره کړي او بيا سمدلاسه په تورو وربځو کې پټه شي.

عشق د همدغسې اسماني پرښتې يوه جلوه ده، چې د عاشق په زړه کې طوفانونه پيدا کوي او د انسان نظر يوې نقطې ته داسې جلبوي، چې نور څه بيا نه شي ليدلی او هغه هم نه ويني، نور خوندونه او نورې ننداري د سرې هېرې شي او شپه ورځ د هجر او فراق په لمبو سوزي، مګر د هوا او هوس خاوندان د عشق له غمه بې غمه دي. دوی هره شپه په خرابات او ميکده کې بل شان لوبې کوي او د عشق او عشرت په باده مست دي.

عشق د ناکامۍ او محروميت نوم دی. هوا او هوس بې مشقته لذت او بې هجرانه وصال ته وايي.

معشوقو ته رسېدل هغه ګران کار دی، چې د جهان لوی لوی امپراتوران يې هم له حده زيات سرګردانه کړي وي او ځينې کسان د ډېرو لښکرو په زور هم دغه سعادت ته نه دي رسېدلي، مګر هوس پالونکي هره شپه يوه نوې ليلیٰ په غېږ کې نيسي او هغه شونډې ښکلوي، چې ډېرو نورو يې هم په وار وار خوند ليدلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. هغه چې د هر خريدار دپاره ځان سينګاروي او د يوه پـه غبېږ کې بل ته خاندي، د هوسرانۍ دپاره پيدا ده، نه د عشق دپاره.

دغه راز مبتذل خوندونه د هوسناکو خلکو دپاره لږ نه دي، له دغسې ناپاکې يارانې نه د عشق داستان نه جوړېږي، د دوه مينو وصال هر چا ته ښکلې معلومېږي او هر څوک د مجنون او ليلې په فراق متاثر کېږي، مګر د هوس د خاوندانو معامله بده ګڼي او په نفرت ورته ګوري، دا ځکه چې عشق د خلکو پـه نظر کې درونـد معلومېږي او هوس ته په سپکه سترګه ګوري. هغه د پتنګانو کـار بولي او دا د مچانو هر کار، چې د عشق دپاره وي په هغه کې ارو مـرو يـو څـه فـوق العـادګي موجـوده وي او د هـوس د خاونـدانو کارونـه ټيـټ او عـادي معلـومېږي، هغـه قـوت او قـدرت، چې لـه عشق سره شته هوس ترېنه محروم دی. فرهادي عزمتونه د عشق د خاونـدانو پـه برخـه رسـېدلي دي. ايثـار او فـداکاري د هـوس د خاونـدانو کـار نـه دی، سربازي او سـرفرازي دواړه لـه عشـق سـره ملګري دي، په شعر او ادب کې هم د عشـق برخـه معلومـه ده، هغـه څه چې په يوه عالي احساس او لوړ خيال بنا وي او هغه چې د هـوا او هـوس دپـاره وي او پـه ټيـټ غـرض بنـا وي برابرنـه دي، چا چې دغه هنر(ادب) ته د عشق په نظر کتلي دي او د دنيا د سود او ګټې دپـاره دا کـار نـه کـوي هغـه کلـه کلـه پـه ډېرو جګرخونيـو يـو ادبي شهکار د ابتکار ميدان ته راباسي او ډنډه وينې يې خوراک وي، څوک چې د بازار رونق ته ګوري او د خپلو هوسونو د تامين دپاره څه ليکي هغه هره ورځ بې زيار او زحمته مبتذل مضامين بـازار تـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې کوي او ظاهري ډول برابروي. هغه هېڅکله عميق فکر نه کوي او په لوړو خيالاتو پسې نه ګرځي.

ژورو فکرونو او د لوړو خيالونو خريداران هر کله او هر چېرته ډېر لږ دي.

دا راز متاع د خرڅولو هم نه ده، څه شی چې په دنيا کې ډېر نادر وي بې له احمقانو نه يې بل څوک نه خرڅوي. د ذوق او هنر په خاوندانو که هر رنګه بده ورځ راشي خپل ګران او ډېر بها شيان نه خرڅوي، مګر عادي او معمولي شيان له کوره باسي.

هغه چې پخپل فن مين دی او له خپل کار سره عشق لري هر راز ناکامي او محروميت قبلوي، مګر عشق په هوس نه بدلوي.

زه دا منم، چې د هوس خاوندان له روحي عذابونو او شکنجو نه خلاص دي او د دنيا په خوږو کې له نورو نه ډېره برخه لري. په دې هم پوهېږم، چې د عشق په کار کې څومره مشکلات موجود دي او په دغه خطرناکه لاره تګ څه مصيبتونه په مخ کې لري او دغه افتخار په ډېرو بدبختيو او کړاوونو کې پټ دي، د فن او هنر خاوند بايد له هوا او هوس نه ځان وژغوري او له عشقه برخه ولري. په خپل کار کې عشق ګډ کړي او د عشق د پاره هر څه قبول کړي.

د حقيقت عشق د ازادۍ عشق، د جمال عشق، د وطن او ملت عشق که په شعر او ادب کې ځای ونه لري، نو هوا او هوس پکې ځای نيسي او تجارتي متاع ترېنه جوړيږي، يعنې د ابتکار ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابتـذال نيسـي او شـهوات پـه عواطفـو او احساسـاتو غلبـه پيـدا کوي.

شاعر او اديب بايد د ذوق او قريحې د پاره څه وليکي او د آني مصلحت پـه قيـد کې ځان ايسار ونه ګڼي، کـه دغـه راز متـاع نـن خريدار ونـه لـري او ځوک ورتـه پـه قدر ونـه ګوري، لـه دېنـه لويـه مساله بله نشته. راشئ! چې د خرڅون فکر ورته او کوچنۍ سودا پرېږدو. د شعر او ادب ازادي همدغه ده، چې هېڅ قيمت ونه لري او د مـال پـه نظر ورتـه ونـه کتـل شي، ذوق د خرڅولـو شـی نـه دی ځوک چې خيال او فکر خرڅوي خيال او فکر خرڅوي، هغـه د دغـه شي ازادي نه شي ساتلای او خپله ازادي اړومرو له لاسه ورکوي.

کـه ازادي د انسـان معشـوقه وي او د هـوس پـه نظـر ورتـه نـه ګوري، که ځوک غواړي چې خپله ازادي پـه خپلو اثـارو، پـه خپلو افکارو، پـه خپلو خيالاتو کې وساتي مادي سودا دې لـه زړه نـه وباسي او د سود و زيان د ډار او اميد غلامي دې پرېږدي.

د شعر او ادب ارتقا او اعتلا له هر څه نـه دغې ازادۍ تـه زيات احتياج لري او له معنیٰ نه د مادياتو قربانول غواړي.

دا قرباني د هغه چا له لاسه پوره ده، چې شعر او ادب ته د عشق په نظر ګوري نـه د هوا او هوس پـه نظر، عشق ډېر خطرات، ډېر زيانونـه او ډېرې ګټې لـه پښـو لانـدې کـوي او پـه همدغـه وسـيله لوړېږي او د لوړتيا حقيقي راز د هوا او هوس په قربانولو کې پټ دي او عشق د قربانۍ او فدا کارۍ نوم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرباني او فدا کاري د لوړو احساساتو او عواطفو کار دی، چې په يوه شاعر او اديب کې بايد ارومرو موجود وي، که دغه کسان دغه کار نه شي کولی او نه يې کوي هر ځوک پوهيږي له دېنه زيات معنوي انحطاط په تصور کې نه راځي. د فکر او ادب حقيقي پالنه د ډېرو پاڼو په تورولو نه شي کيدای او مقيد ذهنونه دغه کار نه شي کولی، دا د هغو کسانو کار دی، چې د لوړ شعور او ادراک خاوندان دي او د عقيدې له مخې کار کوي، دا کار زما په ګمان دلته ښه نه دی شوی او دغه وظيفه چا ښه نه ده په ځای کړې. دلته د وطن مزدورانو او کاريګرو ځه نا ځه خپل کار کړی دی او مونږ وينو، چې ځوک لارې جوړوي او پېچومې اواروي، ځوک کارخانو او فابريکو کې خدمت کوي، ځينې ماڼۍ او قصرونه ابادوي، ځينې نور د ورانولو په کار بوخت دي، ځکه وايم چې دلته ناپوهانو ډېر کار کړی او دا بيان يا ډېر لږ دی يا خپلې وظيفې ته ښه ملتفت نه دی او له عشقه محروم دی.

ځومره توجه، چې معنیٰ ته په کار ده اهل معنیٰ يې معنیٰ ته نه لري او په دې باندې ډېر افسوس او حسرت په کار دی، مګر دغه کار هم بوالهوس نه شي کولای او د درد خاوندانو ته ضرورت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مضر احتیاط

که رښتیا ووایم مونږ ډېرې هوښیارۍ او ډېرو احتیاطونو برباد کړي یو. یو چا زمونږ په حق کې ویلي وو، دا خلک له ضرورته زیات هوښیار او محتاط دي.

راځئ چې په دې خبره کې فکر وکړو.

هوښیاري، چې له اندازې نه زیاته شي او هام قوي کوي.

احتیاط، چې ډېر زیات شي لاسونه او پښې شلوي.

شمي اکا زمونږ په کور او کلي کې په ډېرې هوښیارۍ مشهور و او هر چا به، چې کومه مشوره غوښتله ده ته به راتلل.

د ده د هوښیارۍ او احتیاط یوه نښه دا وه، چې ده تر اخره پورې خپل کور ته برق را نه ووست او ویل به یې که کله برق شارټ شي، نو حریق به واقع او کور به مې وسوزي.

د ده دا عدت و، چې په موټر کې به نه سورېده او ډېر لرې ځای ته به هم پیاده روان و، ځکه چې د موټر له چپه کېدلو وېرېده او احتیاط یې کاوه.

هو! دی له ډېره عقله پیاده ګرځېده او کور کې به یې رښتیا هم ډېر لږ وه.

دغه شان هوښیاران او د احتیاط خاوندان زمونږ په مملکت کې زښت ډېر دي او د نوي تهذیب او تمدن قبلول له برق او موټر نه هم زیات مضر بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ په ادارو او شعباتو کې ډېر هوښیار او ډېر محتاط اشخاص زیات لیدل کېږي، د دوی د نوي نهضت او نوې رڼا په قبلولو کې ډېر سخت مقاومت کوي او هغه کسان، چې له ځینو مزخرفاتو او مضرو افکارو سره مجادله کوي بې تجربې او افراطي هلکان ګڼي، دوی وایي په هر کار کې اعتدال ښه دی او باید په هر څه کې له ډېر احتیاط نه کار واخیستل شي.

هغه څوک، چې یو قدم د عصر خوا ته نږدې کېږي او ارزو لري چې د دنیا له سیر سره موافقت وشي، دوی ورباندې سترګې سرې کړي او تهدیدوي یې. چې تاسې د قوم له روحیاتو، د محیط له مقتضیاتو ناخبره یاست او جامعه بربادوئ.

دوی ځانونه داسې ښیي، لکه چې د علم او عقل او تجاربو سرمایه داران همدوی وي او دنیا د دوی په ښکر ولاړه، په دوی ودانه وي، مګر رحمان بابا وایي:

دا دنیا په احمقانو ده ودانه　　دانا نه کا په دنیا باندې غرض

دوی هر وخت د اعتدال پسندۍ په نامه د نوي نهضت او مدنیت مخه نیسي او غواړي، چې ورانـدې تلـونکي او پېشـرفت غوښتونکي په څټ بوزي او بېرته یې وګرځوي.

دوی خیال کوي. چې اعتدال او احتیاط، سکون او جمود قبلول دي او یو قدم وړاندې ایښودل له احتیاط او اعتدال نه وتل دي.

تاسې پـدې پـوه شـئ، چـې همدغـه کسـان پـه څـټ تلونکي(مرتجعین) دي. چې اعتدال په حقیقت کې نه پېژني او یا په دغه نامه د ملت د پېشرفت مخه نیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه محتاط او اعتدال پسنده طبقه، چې په اصل کې له اعتدال نه ډېر لرې دي دوی کې د مسامحه کارۍ مماسات او سازشونو استعداد موجود دی، په کوم ځای کې چې د حق او حقیقت اظهار په کار وي، دوی غلي او خاموشه ناست وي او هر څوک، چې هر څه وايي دوی ورسره سرخوزوي او خپل محبوبيت ساتي.

د دوی دا عادت دومره قوي شوی، چې د خدای رضا هم د خلکو په نارضايۍ کې نه خوښوي او که د قوم له روحياتو نه خلاف وي د دين او عقيدې اظهار هم نه کوي.

له يوه خان او ملک سره دومره ناجايزه مراعاتونه کوي، چې طوايف الملوکۍ ته خبره ورسيږي، له سپين پګړيو سره تر دې حده مماشات اختيار کړي، چې د حقيقي اسلام په عوض ورسره جعلي او موضوعي خبرې ومني.

هو! دوی له هر چا سره سازش کوي، مګر له عصري ترقياتو سره يې جوړه نه راځي، دوی په عين حال کې چې د نوي نهضت او عصريت له زړه نه مخالف دي يا يې د خپل مفاد دپاره مضر ګڼي، ځلمو او ځوانانو ته داسې ښکاره، کوي چې تاسې نه پوهيږئ او پخوا له وخته دنيا ته راغلي ياست، مونږ غواړو چې مخکې ولاړ شو او ترقي وکړو، مګر قوم جاهل دی او بايد له ډېر احتياط او اعتدال نه کار واخيستل شي.

دوی ته بايد وويل شي، چې که تاسو غوندې محتاط او اعتداليون موجود وو، دا جهل او ناپوهي به هېڅکله نه ورکيږي او څوک به يو قدم وړاندې وانخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر که تاسو خلکو وپیژندلئ او زمانې ستاسې حال ښکاره کړ بیا به ډېر ګړندي منزل مقصود ته ورسیږو او تاسو ته به د پښتنو په تاریخ کې بې ملامتۍ نور څه پاتي نشي.

هغه ځوانان، چې تاسو بېرته را ګرزولي دي او په نورو مغزو کې مو زاړه فکرونه اچولي دي، تاسو سره به په خجالت کې شریک او سهیم وي او ستاسې د خوشحالۍ او هوښیارۍ او مضر احتیاط سر به ډېر ژر ښکاره شي.

زه خپل وجداني مسئولیت رفع کوم او وایم: کومه رویه چې تاسې نیولې ده، اعتدال نه دی تفریط دی، بلکې هېڅ نه دي او تاسې هېڅ نه کوئ، مونږ تاسې پېژنو او پدې خبرو نه غولیږو.

ستاسې هوښیاري او احتیاط ډېر ضعیف احتمالات او توهمات غټوي او تاسې وېروي.

تاسې زمونږ قافله ځای په ځای درولې ده او درخپلو اسونو جلبونه مو دومره ټینګ نیولي، چې یو یو قدم وروروسته او په شا ځي.

دا ارتجاعي قدمونه مونږ ته ډېر مضر تماميږي. تاسې د کاروان او قافلې مخه نیولې ده او ستاسې توقف د ټولو د معطلۍ سبب ګرځي. د خدای دپاره تاسې له مخې لرې شئ او مونږ پرېږدئ، چې وړاندې ولاړ شو او یو ځای ته ورسیږو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاکمانو ته وایم

ای هغو کسانو ، چې ستاسې په لاس کې د حکومت لښته ده ستاسې په امر یو سړی وهل کیږي، تړل کیږي، جرمه کیږ او هر څه کیږي.

ستاسې په نظر یو بې ګناه په محبس کې لویږي او یو ګناهګار له بنده خلاصیږي. ستاسې په عدالت مظلومان له ظلمونو نه نجات مومي او ستاسې په بې انصافۍ ظلمونه، جبرونه په عالم کې خرڅیږي.

ستاسې غفلت او بې خبري عالمونه تباه کوي او ستاسې په ویښتوب او هوښیارتوب ډېر ښه ښه کارونه کېدلی شي.

که تاسې په سمه او صحیح لار روان شئ ډېر بې لارې خلک په لار کیږي. که تاسې پخپله د نفس او شیطان په لاره درومئ، نو په عالم کې د ظلمونو له لاسه بې تمیزه قیامت او بې میزانه محشر جوړیږي.

ستاسې په لاس کې د حکومت زور او قوت موجود دی، که تاسې لېوان یا لېونیان شئ د خدای مخلوق تباه کیږي.

که تاسې ماشومان او اطفال اوسئ ستاسې په طفلانه لوبو ډېر کورونه خرابیږي، که تاسې ړانده او کاڼه شئ حق او عدالت مري او ظلمونه، فسادونه، بدبد کارونه رواج مومي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې پدې پوه شئ، چې د دنیا د نظام او انتظام دپاره خدای دوه شیه پیدا کړي دي، چې یوه ته حکمت او بل ته حکومت وایي.

حکومت هېڅکله بې له علم او پوهې، بې له تدبیر او سیاست څخه چې له دې ټولو نه په حکمت تعبیر کېدلی شي، مخکې نه ځي او تش کوتک په دنیا کې نه چلیږي.

اوس په متمدنه او مترقي دنیا کې یو سړی په ډېر علمي لیاقت او لوړ شخصیت حاکم کېدلی شي او هغه څوک دغه رتبه او مرتبه ګټلی شي، چې په تدبیر او سیاست کې اوله درجه مهارت ولري او د مهمو صفاتو خاوند وي، مګر په تاسې کې لا اوس هم بې سواده، بې ذوقه، بې علمه، بې رحمه، بې انصافه او له جهانه ناخبره اشخاص پیدا کېږي، چې بې رشوت اخستلو، وهلو او ټکولو، کنځلو او بدو ویلو په نور څه نه پوهېږي او نه شي پوهېدلي.

تاسې پدې پوه شئ، چې حکومت له دې نه پس تجارتي متاع نشي کیدلی، چې څوک یې په پیسو او رشتونو واخلي.

هغه وخت او زمانه په تېرېدو کې ده، چې څوک د حکومت چوکۍ په خوشامندو او تملقنو وساتلی شي یا ظلم او بې شعوره قوت په یوه منطقه کې حاکمیت وکړای شي.

مونږ د دې عصر په شپو کې دا خوبونه لیدلي دي، چې علم او لیاقت، خیر او اصلاح به ډېر ژر خپله کرسۍ اشغال کړي او جهل او ناداني، ظلم، ستم، ریا کارۍ او فریب کارۍ به له خپلې چوکۍ را ولویږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې خپل ځانونه اصلاح کړئ او پخپل ځان ګوتې ووهئ، مقصد ظاهري فېشن او ارایش نه دی، بلکې د عیبونو اصلاح او د ځان معنوي جوړول مې مراد دی.

راشئ دا زړه طریقه نوره پرېږدئ او هر کار د سوتې په زور مه کوئ!

انسانان خدای د وهلو او ټکولو دپاره نه دي پیدا کړي.

د مجرمینو د قایلولو او اصلاح کولو د پاره نور وسایل هم شته.

ظلم په ظلم باندې هېڅ کله نه ورکیږي.

تاسې به ډېر خلک په وهلو معیوب کړي وي.

ډېر کسان به ستاسې د شدت او تشدد له لاسه تښتیدلي او ورک شوي وي، مګر جرایم او جنایتونه نه دي ورک شوي.

یو شاعر وايي:

د انسان اصلاح په پوهه انسان کړې

ناپوهان يې په وهلو د انسان کړي

نو راشئ له علم او پوهې نه کار واخلئ، ظلمونه او جبرونه پرېږدئ!

بې ګناه خلک په وهلو او ټکولو مه قایلوئ!

په رشتونو او لحاظونو له حق او حقیقت نه مه تیرېږئ او د یوه په ګناه بل ته جزاء مه ورکوئ! تاسې پخپل نفس او خپلو خواهشاتو حاکمیت پیدا کړئ او د همدغه حاکمیت په اثر ځانونه د دې لایق کړئ، چې په نورو داسې حکومت وکړئ، لکه چې یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلار یې پخپلو زامنو باندې پخپل کور کې کوي او هېڅ راز ظلمونه پکې نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلونر خیرات خور

که څوک خپه کېږي که خوشحالېږي زه خو څه وایم او خپله غاړه خلاصوم، ګونډې دا ساده مخلوق لږ غونډې پوه شي او فکر وکړي.

زه اروپا ته نه یم تللی، امریکا مې نه ده لیدلې، په افریقا کې نه یم ګرځېدلی او هېچرې نه یم تللی، مګر یو عجیب مملکت مې لیدلی دی او عجیب مخلوق پکې اوسي. په دې مملکت کې د دې په ځای، چې بډایان او مالداران خوارانو او غریبانو ته څه ورکړي خوران مسکینان د ډېر مال او دولت خاوندانو ته څه ورکوي او هغوی هم نه شرمېږي اخلي یې.

ته به وایې دی رشوت خواره ماموران او حاکمان یا دوي، چې په لکونو روپۍ او بې حسابه جایدادونه لري له یوه ډېر عاجز سړي نه هم په ډېره جزیي فقره کې ترڅو سل دوه سوه روپۍ وانخلي نه یې پرېږدي.

نه زه دغه بې رحمه، بې انصافه رشوت خواره نه ښیم، خیرات خواره ښیم.

په دې مملکت کې، چې زه ورته عجیب مملکت وایم ملیونر خیرات خور هم پیدا کېږي او ډېر غنیان د خوارانو او مسکینانو خیراتونه خوري.

په دغه وطن کې ما داسې خلک ولیدل، چې اسونه ورته ولاړ دي موټر لري، قصرونه او باغونه، ځمکې او پټي یې په هر ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې شته، مګر له داسې خلکو نه خیراتونه او شکرانې اخلي، چې هغوی د خپل اولاد نفقې او جامې ته حیران دي او د دوی نوکرو ته هم نه رسیږي.

په دغه مملکت کې معکوس وضیعت دی او وړې، بربنډ یې له مړو او دولتمنو سره مالي مرسته او کومک کوي.

په کوم ځای کې، چې د بې وزلو او خورانو په خیراتونو او شکرانو غنیان او متمولین ځمکې او جایدادونه، کورنه او باغونه، موټر او اسونه اخلي.

ایا د هغوی په حال افسوس او حسرت نه دی په کار؟

ای خوارو او بې وزلو پښتنو! هر څوک چې غني او دولتمن شي میا وي که ملا، سید وي که پیر او پېشوا هغه د خیراتونو او ذکاتونو مستحق نه دی.

هغوی باید تاسې غوندې عاجزانو ته زکاتونه درکړي او په تاسې باندې زړه وسوزوي، که تاسې نه دریږئ او اورمړو نورو ته څه ورکوئ د قصرونو او باغونو خاوندانو ته څه مه ورکوي، بلکې ګوډ، ړانده، کونډې، یتیم، بندي او مسافر ته یې ورکړئ، چې په اخرت کې په ښه درشي.

ستاسې په خیراتونو په عمرو عمرو خلکو مزې، چړچې او ورمیږونه وکړه، که ربښتیا وایم نو شرابونه هم پرې واخیستل شوه او فحاشي پرې وشوه، لږې سترګې وغړوئ او لږ غوندې هوښیار شي.

اخر ړانده خو نه یاست دا څه درباندې کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې خپلو شکېدلو جامو ، خپل فقر او مسکنت او د دوی مال او دولت وګورئ!

چې دوی ښکلي دي او تاسې ښکلي یاست؟

که دوی نه شرمیږي او ستاسې خیرات نه قبلوي، بلکې غواړي یې تاسې د دوی له حیثیت او شان نه وشرمیږي او دوی تر قیامته او په قیامت کې مه شرموئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرانه لیکواله!

د دې عصر قافله ډېره ګړندۍ ده، له دې کاروان سره برابر تګ نوې اقتضاګانې لرې او د انسان په ظاهري او معنوي حال کې بدلون غواړي.

پخوا به یو کاروانې له ځان سره پتېرې اخیستي او په پټو به یې میخونه او نالونه وهل، مګر اوس د الوتکو په سفر کې دغه شیان نه دي په کار او د دې وخت مسافرت هغسې نه دی.

مونږ اوس د ژوندانه په نوې مرحله کې داخلیږو او له یوه حاله بل ته انتقال کوو. هغه څوک چې له خپل خره راکوزیږي او په الوتکه کې الوزي باید فکر او نظر یې بل راز شي او ناسته ولاړه یې هغسې نه وي.

هغه چې ټول عمر پلې ګرزېدلی او له عقله پیا ده دی د آس یا بایسکل سپرلي هم ورته ډېره ګرانه معلومیږي، د سپورمۍ کرې ته ختل خولا څه کوي.

له یوه زاړه جهان نه نوې دنیا ته ورتګ او په نوو توغندیو سپرېدل ډېر مراحل په مخکې لري او نوې عصري پوهه غواړي.

انسان لکه د تجارت مال داسې نه دی، چې د اوښ له شانه الوتکي ته رانقل شي او هېڅ تغیر پکې رانه شي.

تجارتي مالونه هم د اوښانو په شا په څټو او غوندو کې وي او په الوتکو کې خپله جامه او ظرف بدلوي. هغه وخت چې مونږ د خپل کلي او کور له څو تنو کاروانیو سره به خرو پسې روان وو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس، چې د مختلفو ملتونو له افرادو سره په الوتکو کې لرې هېوادو ته ځو او راځو باید له هغه حا له ډېر فرق ولرو او هغسې نه اوسو.

که هغه وخت زمونږ نظر محدود و زمونږ مزلونه هم لنډ و، مګر اوس له دغه اوږدو مزلونو او لوړو پروازونو سره لوړ فکر او لرې نظر هم په کار دی.

زمونږ خلک خو اوس د هوايي سرويسونو له برکته له ځمکې نه لوړې فضا ته هسک شوه او وزرونه يې پيدا کړه، مګر د خلکو فکرونه او اخلاق لوړول دغومره اسانه کار نه دی، چې کوم داخلي يا خارجي شرکت يې سرته ورسوي.

دا کار تر ډېره حده د هېواد د پوهانو اوليکوالو کار دی.

دا د دوی وظيفه ده، چې د يوه نوي نهضت او ارتقايي حرکت ملګرتيا وکړي او د خلکو ذهنونه د نورو افکارو او عصري ايجاباتو قبلولو ته تيار کړي. نوي نهضتونه په هر ځای او په هر وخت کې پالونکي او رټونکي لري.

په هر ملت کې«نوې خوښې» او «زړه خوښې» شته.

زاړه هر چېرته زاړه رواجونه او عادتونه خوښوي، ځوانان هر کله د نوي فکر او د نوي ژوند طرفدار وي.

د دې دواړو ډلو ترمينځ يوه بله ډله مينځګړيتوب کوي، يعنې ځينې نوي شيان ښه ګڼي او ځينې بد بولي. په زړو شيانو کې هم ځينې خوښوي او ځينې نه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دریمه ډله په جامعه کې معتدل اشخاص ګڼل کیږي او هغه دوه نور د افراط او تفریط خاوندان بولي.

زه دلته دانه وایم، چې د افراط طرفداران ښه دي که اعتدال پسند ، مګر په لیکوالو دا پیرزوینه لرم، چې دوی باید هر کله او هر چېرته د نوو نهضتونو ټینګ طرفدار وي او هغه زاړه رسمونه او رواجونه بد وګڼي، چې د یوې جامعې د ببرته پاتې کیدو موجب دي.

لیکوال باید خلک پدې پوه کړي، چې د دوی اجتماعي او انفرادي ژوند څه راز دی؟ دوی څه کوي؟

د دوی خویونه، فکرونه، عملونه او نېتونه څنګه دي؟ د نن ورځې د ژوند دپاره څه په کار دي او د سبا ورځې ضرورتونه څه دي؟

د یوه ولس د حقیقي سعادت د تامین دپاره له هر چا نه د پوهانو او لیکوالو مرسته ډېره په کار ده، دوی باید خلک د اصلاحي فعالیتونو او پروګرامونو په ښېګڼو پوه کړي او په عالم کې داسې خوشبیني پیدا کړي، چې واقع بینی ته زیان ونه رسوي.

مونږ لکه چې د ښو او سمولارو جوړولو ته ډېر ضرورت لرو دېته هم اړ یو ، چې په ښه لاره تګ خلکو ته وښیو او ښه حرکت را پیدا کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که سړک هر څومره ښه جوړ شي او لياره ډېره اواره هم وي، چې څوک په سمه لاره نه ځي او د حرکت اراده نه لري څوک به يې څه کړي؟

که د چا صحت هر څومره ښه وي او په وجود تکړه وي، چې خوي يې وران او عمل يې بد وِي، نو څه فايده؟ ترڅو چې زمونږ عادات او اخلاق سم نه شي او بد ذهنيتونه راسره ملګري وي، که دا ملک جنت هم شي زمونږ بد عملونه او بد رواجونه به يې په جهنم بدل کړي او په هغو اورونو به سوزي، چې زمونږ له نفسونو نه يې لوخړې او لمبې پورته کېږي که مونږ خپل ځانته متوجه شو او خپل کردار او رفتار په نظر کې ونيسو زمونږ هغه ظلمونه او جهالتونه، چې د رسم و رواج او عرف او عادات نوم پرې ايښودل شوی دی، زمونږ د بدبختۍ ډېر مهم عوامل دي، چې يوه اساسي مجادله او قلمي مبارزه ورسره په کار ده.

په دې اوس وخت کې، چې د تحول وږمه، رسم و رواج پوړنی له مخه اخلي او محبوبيت له مينځه ځي د ليکوالو په غاړه ډېر مهم مسئوليتونه پراته دي، چې د حقايقو له مخې پرده لرې کړي او ښو ته ښه بدو ته بد ووايي، يعنې له هېچانه ونه وېرېږي حتیٰ، چې له عرف و عادت نه يې هم سترګه ونه سوزي او د حقانيت په جذبه د ناپوهۍ له هغه بد ذهنيت سره مجادله وکړي، چې قوت او قدرت يې د زړې زمانې له فرعونيانو کم نه دی او يوازې ابراهيمي جرئت ورسره مقابله کولی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوال لویوالی په همدغه ټکي کې پروت دی، چې د جامعې عرف و عادت ته په انتقادي نظر وګوري او خپله عقیده پټه نه کړي.

هغه څوک چې خپل صحیح فکر او نظر د عام ذهنیت په مخالفت نه شي څرګندولی څوک ورته په نفرت نه ګوري، مګر کوم ارزښ هم د جامعې په نظر کې نه لري.

رښتیانی لیکوال او ستر لیکوال هماغه دی، چې د راتلونکي نسل قضاوت په نظر کې ونیسي او له سبا ورځې وډار شي، نه له نن ورځې نه.

یو مسلمان باید هغه ورځ په نظر کې ولري، چې یو صحیح قضاوت پکې کېدونکی دی او حقیقت پکې له رسمونو او رواجونو نه لوړ مقام لري.

څنګه چې په یوه باغ کې هر وخت ناکاره بوټي، درب او کبلې پیدا کېږي باغبانان یې له بېخه باسي، چې له باغ نه ځنګل جوړ نه شي په یوه ولس کې هم په مرور د زمان ځینې وران خویونه او بد عادتونه پیدا کېږي، چې انساني باغ و بڼ ته زیان رسوي. هغه اصلاحي نهضتونه چې په ملتونو کې وخت په وخت پیدا کېږي د همدې دپاره وي، چې دغه راز بد بوټي ورک کړي او د خلکو په ذهن کې نوې رڼا پیدا شي.

د جهان تاریخ، چې سړی ګوري او د سترو لیکوالو او پوهانو د ژوندانه مطالعه کوي دا ورته معلومېږي، چې د فکر او پوهې مشرانو او لویانو د خپلې عقیدې او فکر د نظر په اظهار او ابلاغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ځومره جرئت او جسارت نه کار اخستی او خپل ژوند يې د نورو د ژوند ښه کولو دپاره ځومره خوار کړی، بلکې قربان کړی يې دی.

د راتلونکي نسل په نظر کې خپله لويي ثابتول څه اسانه کار نه دی، چې خوشې په خوشې لاس ته راشي. که سړی د پوهې او فکر په رڼا کې د حقايقو په اظهار نن هر ځومره منفور واقع شي او عام ذهن و نظر ورته په کرکه وګوري هغومره به دغه سړی د سبا ورځې په رڼا او د راتلونکي نسل په نظر کې ښکلی او محبوب ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله ډیوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله ژبه

دغه لمر، چې پاس په اسمان کې زمونږ د پاسه ځلیږي او پخپل نور او حرارت د ځمکې د مخ په بوټو او ژوندیو شیانو کې د نشوې نما قوت پیدا کوي. همدغه شان یو بل معنوي لمر هم شته، چې وړانګې او پلوشې یې د انسان په زړه او دماغ ولیږي او له انعکاس څخه یې افکار او خیالات پیدا کیږي، دا افکار یا خیالات چې د الفاظو او کلماتو په جامه کې څرګند شي نطق، خطابه، شعر، موعظه، نصیحت او داسې نور ورته ویل کیږي، چې دا ټول د ژبې تر عمومي عنوان لاندې راځي او انسان ورباندې له نورو حیواناتو امتیاز پیدا کوي.

نو ویلی شو، چې زمونږ الفاظ او کلمات تش هغه اصوات نه دي، چې له مرغانو او نورو حیواناتو اوریدل کیږي، بلکې دا زمونږ د زړه غږ او د فکر فانوس دی، چې زمونږ فکري رڼا او نور وزیاتوي او مونږ په همدغه وسیله کولی شو، چې یو د بل په مقصد پوه شو او یو له بله فکري او معنوي استفاده وکړو. دا باید مونږ ومنو چې که انسان د نطق او وینا قوت نه لرلي او د افکارو او خیالاتو د جریان دپاره یې دا مجرانه درلودی، هېڅکله به یې دغه ذهني او عقلي ارتقا نه وه کړې او نه به یې له نورو حیواناتو دومره توپیر درلود، نو زمونږ وینا که څه هم د هغې رڼا زیږیدنه ده، چې له یوه ډېر لوړ اسمانه زمونږ ذهن ته راښکته کیږي، مګر د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي رڼا په زياتوالي کې زښت ډېر تاثير او دخل هم لري، چې بايد په ډېر زيات اهميت ورته قايل شو.

دا هم بايد وويل شي، چې د دغه معنوي لمر فيضان چې انسان ورځنۍ فکري رڼا اخلي او ژبه ورځنۍ پيدا شوې ده او هم لکه، چې يو مملکت له بل ځنې پخپلو مخصوصو بوټو او حيواناتو امتياز پيدا کوي او معنیٰ بيليږي، قامونه هم يو له بله پخپله ملي او مخصوصه ژبه جلا کېږي او دا هېڅ امکان نلري، چې د مځکې د مخ ټول انسانان په يوه ژبه وګړيږي، بلکې دا طبيعي او منل شوی قانون دی، چې هر ملت به ځانته ژبه لري او پخپله ژبه کې به علمي او معنوي ارتقا کوي. همدغه سبب دی چې يو سړی په ډېر زيار او زحمت هم په پردۍ ژبه کې داسې اديب کيدی نشي، چې له اهل زبانو څخه يې هېڅ فرق ونشي. دا ځکه چې د بلې ژبې الفاظ او کلمات د ده د هغو دقيقو القاآتو ترجماني نشي کولی، چې دی پخپله ژبه کې ورځينې تعبيرکولی شي، نو ضرور د ده ذهني او دماغي واردات بې تعبيره پاتي کيږي او د فکر لار يې بنديږي، چې ديته بايد فکري او معنوي اختناق ووايو.

نو ملتونه هم لکه اقليمونه او مناطق د اجتماعي ناموس او طبيعي نظام تر اغيزې لاندې دي، چې هېڅلکه ورځنې سر نشي غړولی او حتماً ورسره موافقت کوي. که څوک له دې قانون مخالفت کوي او غواړي چې په بله ژبه کې د علم او عرفان، ادب او بصيرت خاوند شي هغه داسې مثال لري، لکه چې د تودو ملکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخصوص بوټي په سړو ملکو کې کري یا د یوه موسم کرهنه په بل کې کوي.

دا څرګنده ده، چې له دغسې سعې او عمل څخه هېڅ نتیجه نه اخیستل کېږي او دا راز زیار او زحمت انسان نشي مسعود کولی.

که یو ملت وغواړي، چې خپل احتیاجات په بله ژبه پوره کاندې او په پردۍ ژبه کې د علم او معارف خاوند شي، ښایي چې پخپل جدو جهد څینې معلومات لاس ته راولي او لږ څه خپله مخه رڼا کړي، مګر دا رڼا به لکه د غلو ډیوه ډېره ضعیفه او خړه وي، چې په نري شمال به مري او هېڅ دوام به نلري. که ملت د بل په ژبه څه زده کوي هغه زده کړه به لکه د طوطي او مینا زده کړه تش د ژبې په سر وي او زړه ته به هېڅ لار نلري، په داسې ملت کې هېڅکله د فکري نشوې او ارتقا هیله نه کیږي او نه په علم او ادب کې سمه او صحیح لار ورته پیدا کیږي، دا راز ملتونه همېشه خپلې سترګې غړوي، مګر څه نه وینې نو مونږ باید اورمرو خپله ژبه ژوندۍ کړو او د علم وعرفان ډیوه پکې بله کړو، ځکه چې دا ژبه د ملت په ذهن او زړه کې ځای لري او په رڼا باندې یې طبعاً د ملت ذهني او دماغي خونه روښانه کیږي او ډېر ژر د معارف پلوشې د وطن په هره خوا کې خپریږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل ملیت ساتل

هر ملت بعضې مخصوص شیان لري، چې که سړی هغه ورځینې لرې کړي هېڅ امتیاز ورته نه پاته کېږي.
د همدې لامله هر ژوندی او بېدار ملت خپل ټول ملي شیان لکه:
رسوم او اداب، ملي موسیقي او ملي ادب، ملي ژبه او ملي روایات، ملي ذوق او ملي اخلاق په ډېر ښه شان ساتي او هېڅکله ځان د بل قوم په خیر نه ښکاره کوي، بعضي ملتونه پدې باب کې دومره ډېر احتیاط کوي، چې خپل خرافات او بې معنیٰ شیان، چې هېڅ فایده پکې نه وي هم له لاسه نه باسي او ډېر احتیاط کوي، چې ورباندې ټینګ وي. یو ملت له بل ځنې علم و فن، صنعت اخلي، خو ملي خصایص یې هېڅکله نه قبلوي، مګر ځینې ضعیف النفس ملتونه چې د نورو تر تاثیر لاندې راغلي او خپل ملي ذوق او احساس یې ورک کړی دی، ځکه چې هغوی ته خپل هرڅه بد معلومېږي او پردي هرڅه ورته ښه ښکاري، نو په هر شي کې د نورو تقلید کوي او د ملیت په معنیٰ هم هېڅ نه پوهېږي خپل ځانونه ورته ډېر ټیټ او ښکته ښکاري، ښه او بد د نورو په ذوق ځانته معلوموي او له ځانه هېڅ فکرنشي کولی.
که سړی د یوه قام ازادي او خپلواکي د روح او نفس له خوا په نظر کې ونیسي، نو پوره ازادي او حقیقي خپلواکي هغه قوم لري،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې پخپل فکر کې د بل قوم تر تاثیرلاندې نه وي راغلی، یعنې په غیر شعوري طور په بل قام پسې نه وي روان، نه یې ذوق د بل د ذوق تابع وي او نه د بل قوم فکر له خپل فکره ښه ګڼي.

هر کله پښتون یو توریالی او ننګیالی ټبر دی، چې تر اوسه په دنیا کې په جګو او هسکو ژوند کوي او هېڅکله ورته بل څوک له ځانه لوړ او ستر نه ښکاره کیږي، نو طبعاً باید خپل ملي خصوصیات او پښتني ممیزات په ښه شان وساتي او هېڅکله یې له لاسه ونه باسي.

د پښتنو ملي اخلاق او خویونه، چې په پښتونواله ورځنې تعبیرکیږي د ملیت ستنې او مهم ارکان دي، چې په اجتماعي حیات کې ډېر زیات قیمت او اهمیت لري او حقیقي تهذیب پکې لیدل کېږي، د پښتنو صاف اورښتیا ویل، پخپل عهد او قول له سر او ماله تېرېدل، له ضعیفانو او بې وزلو سره مرسته او کومک کول دا ټول هغه صفات او خویونه دي، چې پښتانه یې د پښتونولۍ ارکان او شروط ګڼي.

د پښتنو ملي تربیه هم پر یوه داسې اساس باندې قایمه ده، چې له نني حیات او ژوندون سره پوره موافقت لري. دا قوم اوس دیته نه دی محتاج، چې څوک ورته د شجاعت او زړورتوب درس ورکړي یا یې د زیار ایستلو او زحمت ګاللو دپاره تربیه کاندي، ځکه چې دوی ته خپل ملیت دا تعلیم ورکړی دی، چې باید هېڅ کار ورته په دنیا کې ګران او مشکل معلوم نشي او له هیڅا ځنې یې سترګه ونه سوزي. وګورئ! یو پښتون چې کله خپل ځان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستايي، نو وايي چې زه اسمان ته تېره غورزوم او سر ورته نيسم، صفتونه خو نور هم ډېر دي، مګر هر قوم او هر څوک له خپل ملي ذوق او احساس سره سره يو صفت ځانته غوره کوي او فخر ورباندې کوي.

نو معلومه شوه، چې پښتنو ته له مشکلاتو سره مقابله کول او ګرانو کارو ته سر نيول ډېر ښه ښکارېږي او دا قوم د هر راز سختيو مقابلې ته تيار او مستعد دی. دې قوم ته له هر چا ځنې خپل ځان لوړ ښکاري او تل پخپل مليت او پښتنواله افتخار کوي، د همدې لامله د قسم په ځای کې وايي:

پښتون به نه يم که دا کار مې ونکړ.

نو قومونه که عزته النفس او ځان ښه ګڼل يا پخپل مليت باندې فخر کول کسبي زده کوي، دوی ته خپل محيط او مليت دا ورښيي او بل معلم ته يې هېڅ حاجت نه پيښېږي.

د پښتنو مليت او ملي اخلاق د دوی له نامه سره تړل شوي دي.

که څوک د پښتنو په کلو او قبايلو کې وګرزي دا به ورته معلومه او څرګنده شي، چې پښتانه هغه چا ته پښتون نه وايي، چې هغه يوازې په پښتو خبرې کولی شي او نه پښتو يوازې د دغو مخصوصو الفاظو او کلماتو دپاره استعمالېږي، ځکه چې د دوی د محاوراتو او اصطلاحاتو په ناليکل شوي قاموس کې دا دوه کلمې خورا ډېرې معناوې لري، چې د دې قوم ټول صفات او مميزات پکې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو مونږ باید خپل ملي اخلاق او پښتونوا له په ښه شان وروزو او د خپلو تېرو پښتنو هغه خویونه، چې باید انسانان او انسانیت ورباندې فخر وکړي تل په نظر کې ونیسو.

زمونږ اسلاف او پخوانۍ برسېره په دې، چې توره او توریالیتوب ورځنې په میراث پاتې دی، د نورو لوړو او ښو صفتونو خاوندان هم و، چې په هېڅ قوم کې په طبیعي او غریزي ډول نه لیدل کیږي.

دوی مهذاب او خوشبین وو، دوی پخپل ناموس ډېر ټینګ وو او بل چا ته یې هم هېڅکله په سپکه سترګه نه کتل، په هر میدان او هر ډګر کې د ظالمانو دښمن او د مظلومانو ملګري وو، هر چا به چې دوی ته ننګ راوړ له سر او ماله به ورباندې تېرېدل او هغه به یې تر خپل سیوري لاندې په ډېر ښه شان ساته.

خپله سیمه به یې ډېره درنه ساتله او پخپله یوه لویشت مځکه به یې خپل سرونه ورکول، هېڅکله یې په دنیا کې د بې ننګۍ ژوندون نه کاوه او نه به یې د چا پېغور خپل ځانته پرېښوده، خپل نوم ورته له هر چا ځنې ښه ښکاریده او د پښتونولۍ اب و ابرو یې په ډېر ښه شان ساتله، نو مونږ باید خپل ټول ملي شیان او ملي اخلاق له هر چا ځینې ښه وګڼو او پخپله پښتونوا له ونازیږو، کوم طبیعي جوهر او معنوي ښېګڼې چې مونږ لرو، هغه په بل هېڅ قوم کې نشته او نه یې پیدا کولی شي، که څه هم په فن او صنعت کې له مونږ ځنې ډېر وړاندې او مخکې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو مونږ باید له نورو اقوامو څخه فنون او صنایع، علوم او معارف واخلو. د نورو سیاست او معاشرت، کړه وړه هر څه ځانته معلوم کړو، مګر د هغوی په ظاهري ښایست او ښکلیتوب خپل زړه بای نلو او نه خپل ملي ذوق د چا په تقلید کې ورکړو، مونږ باید د پښتونولۍ بڼ خور کړو او لکه بلبلان د نورو د باغ په ګلانو ونه ټپیږو.

مونږ باید د خپلې ملي ژبې له ژوندون کولو سره سم خپل معنویت او ملیت پوره ژوندي کړو او لفظاً او معنیٰ له پلوه ځانونه پښتانه کړو، مونږ باید د خپلې ملي ژبې په قانون کې د پښتونولۍ رڼا او د علم وعرفان نور دواړه جمع کړو او پښتو و پښتنواله یو ځای وروزو او عقیده ولرو، چې زمونږ خاوره د تهذیب او ښو صفتونو زانګو وه او د تاریخ په حق شهادت تهذیب پلوشې زمونږ د ملک او زمونږ د پلرو د اعمالو د هنداري څخه په دنیا کې منعکس شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حرکت او پښتون

لمر ختلی او وړانګې یې له درونځې نه کوټې ته را پرې وتلې دي، یو وړو کی ماشوم، چې نوی له خوبه راپاڅېدلی په کټ کې ناست دی او د لمر پلوشو ته هر ساعت لاس وراچوي، مګر هېڅ شی په لاس نه ورځي او موټې یې هماغسې تش پاتې کېږي. دی پدې نه پوهېږي، چې دا وړانګې زما په سترګو کې ځای لري او هیڅا ته لاس نه ورکوي.

اوه! واړه او کوچنیان څه عجیبه طایفه ده او څنګه شیانو پسې هڅه کوي، دوی چې کله خپل ځان په هنداره کې ووینې هم لاس وراچوي او منګولې ورسره لګوي، دوی ته خپل ځان هم پردی ښکاري او د خپل سر خولۍ هم د بل ګڼي. که ښه فکر وکړو موږ هم لکه دوی له خپل ځان سره په جګړه اخته یو او په همدغسې شیانو پسې هڅه کوو، خو دومره فرق شته چې دوی ته خپل شی هم د بل ښکاري او موږ د نورو مال هم خپل ګڼو، دوی په اورنې کې کلک تړلي وي سره له دې لاس او پښې خوزوي او خپل ځان خلاصوي، مګر موږ بې تړلو هم هېڅ حرکت نه کوو او ځای پر ځای پراته یو.

هو! موږ او واړه دومره ډېر فرق نلرو، که موږ لکه دوی د خپل ځان او وطن لپاره څه نشو کولی یا واړه یو او یا ویده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو! خوب هم يو عجيب کيفيت دی يوه شپه، چې زه په درانه خوب ويده وم او تندې راباندې ډېره غلبه کړې وه، نو ما به لوی لوی سيندونه او ولې ليدلې او هرساعت به مې اوبه څښلې، خو مړېدم به نه او تنده مې نه ماتيدله. کله به مې په لويو ډنډو کې لمبل او کله به مې په لوی سيند کې غوټې وهلې، مګر له خوبه را پاڅيدم لاس مې هم لوند نه و او سخت تږی وم.

د ويدو قومونو ټول کارونه به البته همدغه شان وي، چې هېڅ نتيجه به نلري دوی. به ګمان کوي چې مونږ کار کوو او ګرزو، مګر په حقيقت کې به ځای په ځای پراته وي او هېڅ به يې نه وي کړي.

خوبونه هم ټول يوراز نه دي ځينې خلک ويده دي او په خوب کې خبرې کوي، بعضې لا داسې هم وي چې له ځايه پاڅېږي او ګرزي، مګر وينې نه وي. د چا خوب ډېر زيات او دروند وي، چې په چيغو هم نه راوينېږي او ځينې کسان په يوه نري ګنګوسې وينې شي، نو وينبول که څه هم د وينبوونکي کار دی، مګر د ويدو حال پکې ډېر تاثير لري. همدغه سبب دی چې د يوه ځای شاعران ډېر ژر خپل قام پرېښولی شي او د بل ځای شاعران دا افتخار نشي ګټلی او د سوز نارې يې د هوا په امواجو کې بې فايدې ورکيږي.

وينبول هم ډېر اقسام لري، سړی ټول په يو شان نه وينبوي، کشرانو ته سړی نارې وهي او ښوروي يې، مګر ځينې کسان په چاپې کولو او کنبېمنډلو بيدارېږي. پدې عصر کې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وينښتوب تر هر څه ضرور دي بايد هېڅوک ويده پاتې نشي، هر څوک که د خپلو خواخوږو په نارو نه وينښيږي، نو دښمنان يې دبرچوپه ځوکو وينښوي. او هسې يې نه پرېږدي، نو د دښمنان يې د برچو په ځوکو وينښوي او هسې يې نه پرېږدي، نو بايد وينښ شو، مګر داسې وينښ نه لکه واړه هلکاه، چې له يوه خوبه راپاڅيدلي او په بل شان خوب کې پراته دي. لاس او پښې ښورول ضرور دي، خو دا سېنه چې سړی د وړانګو په نيولو خپل وخت تير کړي، وړانګې هم سړی نيولي شي او پوره استفاده ورځينې کېږي، مګر هله چې سړی پوره وښ وي او د زړه سترګې يې هم غړولې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوئيدل او جديت

لکه چې د باغ بوټي او نيالګي ورځ په ورځ لوئيږي او وده کوي همدغه شان انسان همه د رشد او تکامل لور ته روان دی، مګر هېڅوک دا مسير په سترګو نشي ليدی او هره شېبه په تفاوت نه پوهېږي. کله چې نباتات له مځکې نوي راجګ شي له خاورو سره برابروي او ښه لانه ليدل کېږي، مګر څه موده وروسته ښايسته ډېر لوی شوی وي او ښه وده يې کړې وي، دا لويوالی يو ځل نه پېښېږي، بلکې له ابتدا ځنې په يوه داسې تدريجي صورت جاري وي، چې څوک يې هره ورځ فرق نشي محسوس کولی، مګر هېڅوک ورځنې انکار نشي کولی، دنيا هم له خپلو ټولو موجوداتو سره همدغه شان د ترقۍ په لور روانه ده، که څه هم مونږ پکې پټې سترګې پراته يو او حرکت يې نه وينو دغه نشو و نما، چې په کايناتو کې په طبيعي صورت جريان لري او هېڅوک يې مخه نشي نيولی کله کله د بعضې عواملو په اثر کې د طبيعي حاله وزي او تغير پکې پېښېږي.

هو! انسان دا اقتدار لري، چې د طبيعت سېر د خپل تدبير په موسسه کې ګړندی کړي او پخپله روزنه او زيار يو باغ ډېر ژر سمسور کاندي. د انسان جديت او فعاليت هم په حقيقت کې همدغه معنیٰ لري، چې دی له طبيعت سره يو لاس شي او خپل تاثير څرګند وښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله کله سړی پدې راز بحثونو کې له ځینو کسانو اوري، چې په هر کار کې اعتدال ښه دی او ډېره بېړه ښه نه ده...

هو! اعتدال ښه دی او په هېڅ کار کې دومره بیړه نه ده په کار، چې سړی پخوا له فکر کولو یوه کار ته ملا وتړي او داسې منډې پکې ووهي، چې په یوه شېبه کې ځان دومره ستومانه کړي، چې بیا دوه ساعته ځای پرځای پروت وي او د حرکت نه وي، مګر داسې هم باید ونشي چې سړی اعتدال د ځان د پاره پلمه کړي او ټول کارونه طبیعي جریان ته وسپاري.

وګورئ! اوسپنه یا نورو فلزات پس له ډېرو قرنو او پیړیو د یوه مناسب حرارت او طبیعي تحول په اثر کې دا صلاحیت پیدا کوي، چې بعضې الات او اسبابونه ورځني جوړ شي، مګر کوم وخت چې صناعتي فابریکې د انسان لاس ته را ورسېږي ډېر ژر هر راز تحولات قبلوي او د انسان جدیت او فعالیت ته ځان تسلېموي.

نو د طبعیت سیر همېشه پداسې طور جاري وي، چې لیدل کېږي نه، مګر د انسان د فعالیت اغېزه ښکاره او ځرګنده وي.

په هرځای او هر مملکت کې، چې د جدیت ځرخونه په بیړه چلېږي هلته په ټولو شعبو کې ښکاره پېشرفت لیدل کېږي او ورځ په ورځ په کارونو کې تفاوت محسوس کېږي، نو باید هر سړی د خپل جدیت او فعالیت له مخې هر راز موانع لرې کړي او مخ پر وړاندې لاړ شي، پدې لاره کې که سړي ته هر څومره پېچومې مخې ته راشي باید سترګې یې ورته سپینې نشي او اسانه یې وګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی که په یوه قوي زړه او د امکان په سترګه هر شي ته ګوري هغه ته ډېر موانع پيښيږي او څه شی يې مخه نشي نيولی، مګر هغه کسان چې ضعيف النفس دي هغوی پخپله ځانته موانع پيدا کوي او دومره اهميت ورکوي، چې د اقدام تصور هم نشي کولی. ډېر خلک يوازې د همدې لامله چې يو کار ورځينې خراب نشي هېڅ کار ته زړه نه ښه کوي او له هر شي ځنې ډډه کوي. زما په خيال دغه راز ذهني موانع له ټولو موانعو ځنې ډېر تاثير لري، ځوک چې له خپل پيشرفت سره مينه او علاقه لري هغه بايد دا راز فکرونه بيخي له ځانه لرې کړي او خپل هغه حرکت، چې د ده نقصان او تاوان موجب کېږي هم له سکونه ښه وګڼي.

سړی بايد په لوی لاس خپل ځان يا بل ته ضرر ونه رسوي، مګر له موهوم ضرر ځنې هم دومره ونه ډارشي، چې هېڅ کار ته لاس وړاندې نکړي او لاس تر زنې ناست وي.

انسان له ډېرو زيانونو او تاوانونو ځينې يوه ډېره قيمتي او مهمه فايده اخلي، چې هغه تجربه ده، ځوک چې د ژوندون په حقيقي مفهوم پوهېدلی وي، چې حيات بې له حرکت او جديت ځنې بل شی نه دی او دا هم ورته معلومه وي، چې د دنيا ټول ژوندي شيان د همدغه ورزش په مرسته قوت او طاقت مومي، هغه هېڅکله ځای په ځای کښېناسته نه قبلوي. وګورئ! کوچنيان او واړه د خاپوړو او ځغيدلو په ذريعه خپل غړي قوي کوي او په سکون نه راضي کېږي.

دا ځکه چې د حيات له قانونه خپل سر نه غړوي او که هر څومره پخپلو حرکاتو کې تکليف ويني او هر ساعت پر مخ ولوېږي بيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

راپاڅېږي او پخپلو پښو درېږي. دا ګرزيده اوښوريده دوی خپل کار ګڼي او هېڅکله له خپلې مور يا پلار څخه پکې مرسته نه غواړي.

هر څوک چې غواړي له خاورو څخه خپل سر را هسک کړي او پورته شي يا په بل عبارت د بلې ورځې دپاره ځان قوي کړي هغه بايد له دغسې پرزيدلو او وليدو ونه ډار شي او نه په دا راز واقعاتو، چې د حيات په لاره کې هر چا ته پېښېږي دومره متاثر شي، چې له هر څه لاس واخلي او په هسې کښيناستو راضي شي.

نو اعتدال پسندي بايد زمونږ د پياوړو ملګرو د جديت او فعاليت سير ورو نکړی شي او نه بايد د احتياط نوم په دوی دومره اغيزه وکړي، چې غړي يې بيخي سست شي او هېڅ ونکړي، ځکه چې احتياط ديته نه وايي، چې سړی هېڅ نه کوي او نه اعتدال دغه شی دی، لکه چې بعضې خلکو د خپلو داسې حرکاتو دپاره نوم ورکړی، چې په سترګو نه ليدل کېږي او نه يې چا ته تاثير معلومېږي.

کوم قومونه چې د ترقۍ په لار کې له نورو څخه وړاندې او دمخه دي که هغوی د اعتدال په نامه خپل سير لږ څه ورو کوي او په وقار و متانت و تکامل سير قطع کوي، ورته ښايي، مګر يو داسې قام چې له نورو څخه بيرته پاتې وي هغوی بايد له منډو کار واخلي او په نورو پسې ځان ورسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره ژوندون

دغه شپې او ورځې چې زمانه او وخت بلل کېږي، د نړۍ پر ټولو موجوداتـو بانـدې راځـي او تيريـږي، مګـر کـوم تـاثير چـې پـه حيواناتو کې کوي هغه د صحرا په کاڼو کې نشي کولی.

زمانه او وخت د بـاغ پـه ونو او بوټو خزان او بهـار راولـي، چې بعضـې بوټي ورکوي او بعضـې نوي پيدا کوي، همدغـه شـان پـه حيوانـاتو کې زړښت او ځواني، قوت او ضعف پيښوي، مګر د بيديا ګاڼې که هر څومره وخت وربانديې تېر شي هماغه شان وي، د پسرلي نسيم او د منې بادونه پکې هېڅ توپير نه ښکاره کوي، نو ويلی شو چې عصر او زمانـه پـه ژونديو شيانو کې تـاثير کـوي او ژوندون هم د زمانې تاثير قبلولوته وايي.

هو! زمانه او عصر په ژونديو شيانو کې د هر شي د احسـاس پـه اندازه اغيزه او عمل کوي او پـه هغـه ځمکـه کې ښايسـتـه او ميـوه داره بـوټي زرغونـوي، چې هلتـه د حيـات مـاده او ژونـدي ذرات موجـود وي، پـه شنډه ځمکـه او وچ ډګـر کې هېڅکلـه هغـه تـاثير نشـي کـولی چـې پـه بـاغ او بـڼ کـې يـې کـوي. همدارنګـه کـوم تاثيرات، چې زمانه او وخت د انسانانو په ډله او ټولګي کې لري هغه د غرو او رغو په حيواناتو کې نلري، نو ويلی شو چې انسان د زمانې له تاثيره نسبت ټولـو موجوداتـو تـه زياتـه اسـتفاده کـوي او لکه څنګه، چې زمان په ده کې تاثير او عمل کوي، دی هم په زمـان کې عمل او اغيزه کوي، همدغه انسان دی، چې د ده پـه افعـالو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعمالو یو عصر له بل ځینې بېلېږي او د ده په شاهکار یو قرن په بل باندې افتخار او سر لوېي کوي.

زمانه ځي او تېرېږي، مګر د انسان اعمال او افعال له ځانه سره د اسې نشي وړی، چې د خلکو هېر شي او د چا له یاده واوزي.

زمانه دا کولی شي، چې انسان له ځان سره ملګري کړي او له دې نړۍ څخه یې بوزي یا په بل عبارت د ده وجود خاورې کړي، مګر د ده ښه نوم او ښه عمل هېڅکله او په هېڅ شان نشي محو کولی.

ښایي، چې بعضې کسانو ته د ښه عمل په نسبت دا سودا پیدا شي چې مونږ ښه عمل څه شي ته وایو؟ او زمونږ مقصد پدې ټکي کې څه شی دی؟

د دې پوښتنې ځواب به همدومره لنډ او اسانه ښه وي: هرکار چې د نورو انسانانو په خیر او فایده تامېږي او خلکو ته یې فایده رسیږي هغه ښه عمل او ښه کار دی.

زمونږ دا لنډ عبارت البته هر راز مادي او معنوي امور چې د بشریت په فایده باندې تمامېږي د ښه عمل په نامه خلکو ته معرفي کولی شي. همدغه ښه عمل دی، چې د بشر په تهذیب او تمدن کې لویه برخه لري، چې باید زمان او مکان ورباندې فخر او لویي وکړي.

دغه راز ښه عمل که هر څوک پخپلو سوانحو کې لري هغه به په اخرت کې هم د ده په مخکې لکه د جنت ښکلې او ګلالۍ حوره ګرزي او دی به ورځنې خوند او حظ اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ دا بحث د ژوندون په شاو خوا کې دی او هغه انسان ور باندې ستايو ، چې دغه راز ښه عملونه ورځنې پخپل عصر او زمانه کې وليدل شي. مونږ مخکې وويل چې ژوندون د زمانې تاثير قبلولو ته وايي، مګر دا د حيواني او نباتي ژوندون تعريف دی، چې د انساني ژوندون په نسبت نيمګړی او ناقص معلوميږي، مونږ هغه انسان په انساني ژوندون باندې ستايو ، چې هغه هم د زمانې عمل او تاثير قبلوي او هم پخپله په نورو شيانو کې اغيزه او عمل کوي، مونږ هېڅکله هغه قوم يا هغه ملت ژوندی نشو بللی، چې زمان ورباندې راځي او تېرېږي او دوی پکې هېڅ نه کوي.

دغسې عمر يا شپې او ورځې خو په حيواناتو او باغ و بڼ باندې هم تېرېږي، چې هغوی ورځني استفاده کوي او لوېږي، مګر دغه لوييده د دوی کار او عمل نه بلل کېږي، ځکه چې دوی يوازې د زمانې تاثير قبلوي او پخپله څه نه کوي.

مونږ غواړو چې انسان پداسې حيات او ژوندون وستايو ، چې له ده سره وړ او مناسب وي. انسان بايد په دنيا کې داسې ژوندون وکړي، چې د نورو په ژوند کې هم برخه واخلي او خپل قرن ژوندی کړي.

د دنيا لوی مصلحين او لارښونکي، لوړ او نوموړي فيلسوفان چې د بشريت کاروان يې د جهالت په توره شپه کې په سمه لار روان کړي دي او د جهالت په توره شپه کې يې، لکه د اسمان ځليدونکي ستوري هر چا ته لوری او لودن ښودلی دی، چې د بشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مـادي او معنـوي حيـات د دوى مرهـون دى او تـر اوسـه پـورې د دوى پـه نامـه پـه دنيـا کې ژوندي دي. همدوى د انسـاني ژونـدون مثالونه او ښې ښې نمونې دي، چې پـه لـوړ او تـام حيـات سـتايل کېږي. دا راز حيات نه د زمانې سيلاب وړلی شي او نـه يې قرنونـه او عصـرونه پـه اثـرو بانـدې خـاورې اړولـی شـي، دا راز ژونـدون دومره قدر او قيمت لري، چې زمان او مکان وربانـدې ويـاړي او د مځکې پلـه پـه همدغسـې کسـانو بانـدې درنـه او سنګينه ده، چې پرښتې ورتـه د لمر او سپوږمۍ ډيوه پـه لاس ولاړې دي او ننـداره يې کوي.

موږ غواړو چې انسان خپله اندازه او خپـل اسـتعداد پـه نظرکې ونيسي او ځانته هغسې ژوندون غوره کړي، يعنې هېڅکله پـه يـوه داسې ټيټ او ناوړه حيات، چې حيوانات يې هم لري راضي نشي.

حيـات او ژونـدون ځانتـه مـدارج او مراتـب لـري، چې مـونږ يـې دلتـه پـه نبـاتي، حيـواني او انسـاني ژونـدون سـتايو، چې نبـاتي حيات بې شعوره او حيواني حيات ته شعوري ژوندون ويـل کېږي، هر کـار چې انسـان لـه شعوره ورتېر د عقـل او فکـر خاونـد هـم دی بايد د ده حيات او ژوندون هم لکه فـانوس د علـم او پـوهې پـه رڼـا ښايسته او روښانه وي، چې د زمـانې پـه حـال تـاثير وکـړی شي او تياره يې پـه رڼـا بدلـه کـړي. همدغـه حيـات چې هـم د زمـانې تـاثير قبلـوي او هـم پـخپلـه پـه زمانـه کې تـاثيرکول دي، کامـل او پـوره حيات بلـل کېږي، چې د انسـان دپـاره مناسـب دی، کـه مـونږ غـور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو د مځکې د نورو موجوداتو ژوندون هم په حقیقت کې د انسان په حیات پورې تړلي دی. که د انسان حیاتي فعالیتونه نه وي، د حیات او ژوندون ماده به د مځکې له مخه که بېخي ورکه نشي، نو دومره خوبه کمه شي چې له دې وخت سره هېڅ نسبت پیدا نکړي.

نو انسان باید لکه لمر یو با حرارته او روښانه ژوندون ولري، چې د ده په تاثیر د مځکې د مخ ټول شیان وروزل شي او وده وکړي.

هو! انسان باید لکه لمر داسې وي، چې د ده په تلو د مځکې نیمه کره د غم او ماتم تور کالي واغوندي او هر څوک د ده تګ له دنیا څخه پوره حس کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژوند مقصد

هر سړی چې هر څه غواړي یا له هرشي سره مینه لري، هماغه شی د ده مقصد او مطلب یا په بله ژبه خواهش او ارزو بلل کېږي، هغه مین او عاشق چې خپلې معشوقې ته رسېدلي او خپله محبوبه یې په داسې خوشحالۍ په غېږ کې نیولې ده، چې بې شرابو مست او مدهوش دی یا هغه څوک، چې شپه او ورځ یې د شهرت د ګټلو او اعتبار پیدا کولو دپاره یوه کړې او لوړې رتبې ته رسېدلی دی، همدارنګه هغه د علم او عرفان د ډیوې پتنګ، چې د جهالت په توره شپه یې ځان د معرفت رڼا ته رسولی دی او له هر چا ځنې خپل ځان مسعود ګڼي، دا ټول په حقیقت کې بې له دېنه چې خپل مقصد ته رسېدلي دي بل مفهوم نلري.

نو د دنیا هره خوشحالي یوه ګرانه او قیمتي مرغلره ده، چې د مقصد په لمن کې موندل کېږي.

دنیا په حقیقت کې یو نندارتون دی، چې انسان ته هر راز ښکلي او ښایسته شیان ورښيي، چې هر څوک له خپل ذوق او خواهش سره سم یو شي پسې هڅه وکړي او ځان ور ورسوي، بلکې انسان لاڅه چې حیوانات او د هوا مرغان یې هم هسې نه دي پرې ایښي، بورا یې د ګل په ګلالیو پاڼو مین کړی او د پتنګ په زړه کې یې د شمع د محبت ډیوه بله کړې ده، نو چې سړی خپلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سترګې ښې وغړوي او هر طرف ته ښه په ځيرځير وګوري هر شی او هر څه د خپل مطلب او مقصد دپاره زيار باسي او په هر شو اخون، چې وي ځان ورسوي، نو بيا ويلی شو چې ژوندون په حقيقت کې د خپل مقصد دپاره حرکت او جديت دی خوشحالي يا سعادت هم د مقصد په رسېدلو يا د مقصد دپاره په زيار ايستلو کې دی، بلکې هغه کسان چې خپل مقصد ته لانه دي رسېدلي او په لاره کې دي د هغوی خوشحالتيا لا يو بل شان کيف لري، چې په کاميابۍ کې نه پيدا کېږي.

مونږ مخکې وويل، چې ژوندون هغه حرکت دی، چې د خپل مقصد او مطلب دپاره وي، ځکه چې هر حرکت او ژوندون سند او دليل نشي کيدی، هغه ګټه چې څوک يې له غره ورغړوي او په ډېره بېړه مخ ښکته راځي يا هغه خزان وهلې پاڼه، چې د مني باد يې له ونې بيله کړي او يوه خوا بله خوا يې وړي دا هم حرکت دی، خو ژوندون ورته نه ويل کېږي، همدارنګه موټر، بايسکل، طياره او داسې نور، چې د بل مقصد دپاره په حرکت کې دي او پخپله کوم مقصد نلري ژوندون نه بلل کېږي. مونږ دلته په مطلق حرکت کې بحث نه کوو او نه مطلق حيات زمونږ د بحث موضوع ده، زمونږ غرض انساني ژوندون او انساني حرکت دی، چې عالي يا حقيقي حيات ورته ويل کېږي، نو هر انسان چې په هغه کې دغه راز حرکت نه وي هغه ژوندی نه بلل کېږي، مګر په حيواني ژوندون قابليدی شو. د انسان حرکت د حقيقي ژوندون نښه نه ده. هغه انسان چې ګوزنګ وهلی دی شپه او ورځ په حرکت دی يا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړو له لاسه او د چا له ډاره، لکه پانه رپېږي. دا هم حرکت دی، خو د مقصد دپاره نه، همدارنګه هغه څوک چې پټې سترګې پروت دی او په ویدو یوه خوا بله خوا لاس اچوي یا ډډه په ډډه اوړي راوړي دا هم حرکت دی، مګر داسې ناقص حرکات د حقیقي او انساني ژوندون دلیل نشي کیدی. مونږ هغه انسان ته په حقیقي ژوندون قایلیدلی شو، چې په خلاصو سترګو پخپله اراده او مینه د خپل مقصد، خپل ملت او خپل وطن دپاره کار او حرکت کوي او که داسې نه وي، نو د دغسې کسانو مرګ او ژوند څه فرق نلري، ځکه چې د دغسې کسانو حیات او ژوندون بې له خوراکه بله هېڅ نتیجه نلري او په دې هرڅوک پوهېږي، چې ژوندون په نامه خوشحال وي، ځکه چې دا راز ژوندون د حیواناتو په برخه رسېدلی دی، چې باید انسان هېڅکله وربانديې خوشحاله نشي.
زمونږ له دې تېر بحث څخه به دا ښکاره شوې وي، چې زمونږ مقصد په دې وینا کې د حقیقي او انساني ژوندون تعریف او ښودنه ده، چې د هر چا ورته پام شي او پیدا یې کړي، نو بیا د نتیجې په ډول وایو، چې حقیقي یا انساني ژوندون هغه حرکت دی چې د خپل مقصد دپاره وي او هر څومره، چې د سړي مقصد لوړ او ښه وي هغومره یې ژوندون هم ښه او د ستایلو وړ وي.
که دیو سړي مقصد له خپل شخصي مفاد څخه لوړ او پورته وي، یعنې یوازې د خپل ځان په غم نه وي اخته او د اجتماعي سعادت دپاره هم زیار باسي، البته د دې سړي ژوندون او حیات ډېر قدر او قیمت لري، چې باید هر څوک یې وستایي او ور باندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحاله وي، ځکه چې حيات د مقصد حاصلولو وسيله ده او قيمت هم د مقصد په اعتبار ټاکل کېږي، مګر دا هم بايد ووايو چې لوړ او ښه مقصد هر څوک د ځان دپاره نشي ټاکلی او نه د هر چا سترګې ورباندې ننبلي، ځکه چې هر څوک د خپلې پوهې او خپل فکر په اندازه يو شی خوښوي، چې هغه يې مقصد بلل کېږي، نو هر څومره چې د يوه سړي تعليم لوړ وي او تربيه يې ښه وي او په هره اندازه، چې د چا بصيرت او بصارت زيات وي هماغومره يې مقصد هم ښه او عالي وي، نو مونږ هېڅکله له يوه داسې سړي چې هغه د انفرادي حيات له دايرې څنې دباندې نه وي وتلی او د اجتماعي حيات تصور هم نشي کولی، دا اميد نشو کول چې هغه دې يو اجتماعي مقصد ولري او د هغه مقصد دپاره دې زيار وباسي، نو زمونږ د پوهانو او ليکوالو دا وظيفه ده، چې خلکو ته لوړ او عالي مقاصد ور وښيي او له اجتماعي حيات سره يې اشنا کړي، يعنې د لوړو مقاصدو محاسن او ښېګڼې ورته پوره ښکاره کړي، چې هر څوک په ډېره مينه او محبت د يوه ښه او لوړ مقصد په لور روان شي او دومره شوق ورسره ولري، چې هېڅکله ستړی او ستومانه نشي او نه يې هېڅ راز تکليف او زحمت مخه ونيولی شي. هو! د پوهانو په برخه له اولې ورځې دغه وظيفه رسېدلې ده، چې د خلکو له سترګو د جهالت پردې لرې کړي او له درانه خوبه يې راجګ کاندي، چې هر څوک د خپل حيات او ژوند دپاره حرکت وکړي او له دغو شپو او ورځو، چې په هر چا باندې تېرېږي استفاده وکړي، ځکه چې زمانه په حقيقت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې لکه یو بحر داسې دی، چې هر څوک ورځنې د خپل مقصد په اندازه استفاده وکړي څوک ورځني ښایسته او قیمتي مرغلرې راوړي او څوک پکې یوازې کبان نیسي. بعضې لا داسې هم وي چې بې له اوبو څښلو نوره استفاده نه کوي. مونږ باید د زمانې له دریابه پوره استفاده وکړو او په قیمتي مرغلرو پسې لاس وګرزوو، زمونږ ښاغلي او پوه ادیبان باید لکه د پښتو او پښتونولي حامي خوشحال خان خټک خلکو ته د سعې جدو جهد درس په دې ډول ورکړي.

که غوټې پسې وهې په لاس به درشي
چا وې دا چې په دریاب کې ګوهر نشته

دا راز صحیح افکار که د چا په مغزو کې ځای ونیسي او یقین پیدا کړي، چې په سعیه او کوشش، جدو جهد هر راز مطلب حاصلېږي او سړی پخپل زیار و زحمت له وخت او زمانې څنې هر ډول مادي او معنوي استفاده کولی شي، هغه هېڅکله محروم نه پاتې کېږي او هرو مرو د زمانې له ډکه دریابه خپل مقصد او د مراد ګوهر لاس ته راوستلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګنهل

شپه ده او د اسمان ځلیدونکي ستوري درګرده سترګکونه وهي. زه پورته پاس په اسمان کې د سپوږمۍ او ستورو ننداره کوم یو بل هلک، چې د یوه لوی ډنډ پر غاړه ناست دی هماغه سپوږمۍ او رېږیدونکي ستوري په رڼو اوبو کې د ډېرښکته د مځکې په تل کې ویني.

ګورئ! د انسانانو نظر څومره توپیر لري، چې یو شی په یوه وخت کې څوک پاس پخپل سر ویني او څوک یې ټیټ په مځکه کې مومي، همدغه یوه رڼا ده چې هم پورته په شنه اسمان کې او هم ښکته په مځکه کې ترسترګو کېږي، نه همدغه یو شین ډنډ دی چې هم پاس په سر ولاړ دی او هم ترپښو لاندې لیدل کېږي، مګر که سړی لږ څه د شپږو جهانو او خواو له قیده ځان خلاص کړي او د خپلو اعتباراتو له دایرې ځنې بهر شي، نو بیا د حقیقت په لویه او لایتناهي فضا کې لوري او لودن ورکوي او خپل ځان هم ورځنې ورکېږي.

نو انسان په حقیقت کې تل د خپل اعتبار او ګمان په نړۍ کې ژوند کوي او هرڅه په هغه جامه کې ویني، چې دی یې وراغوندي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو! د دنیا ټیټوالی او پورته والی زمونږ سترګو او اعتبار پیدا کړی دی او داسره او شنه رنګونه زمونږ د دوو سترګو مولود ګڼل کېږي.

که زمونږ اعتبار او ګڼل څه قیمت ونلري سره او سپین، زیړ او ګلیټ څه توپیر نلري.

مونږ ته خپل ګمان بعضې واړه شیان غټوي او بعضې غټ شیان راته واړه ښکاره کوي، د کار ګرانتیا او اسانتیا زمونږ په لاس کې ده او د هر شي قیمت او اهمیت زمونږ په اعتبار او ګڼلو پورې اړه لري.

همدغه زمونږ ګڼل او اعتبار په هر څه کې تاثیر کوي او په دنیا کې نوي دودونه او ذهنېتونه پیدا کوي.

همدغه شی دی، چې کله انسان له یو موهوم شکل څنې ویروي او کله یې د توپ خولې ته د حملې دپاره تیاروي. د انسان ګمان او اعتبار یو داسې طلسم دی، چې که دی یې پخپله مات نکړي هېڅوک یې نشي ماتولی.

نو هر قام او هر ملت ترهغه وخته لوړ او غښتلی وي، چې پخپل ځان ویسا او اعتماد لري او هر کله، چې خپل ځان ضعیف وګڼي نو بیا یې هېڅکله پښې نه ټینګېږي او نه د سیالۍ په میدان کې پخپلو پښو دریدلی شي.

همدغه سبب دی، چې نن د هر ملت پوه او پیاوړي واکداران خپل ملت ته د غرور ملي او اعتماد بنفس درس ورکوي او په دغه راز تلقیناتو کې یو قوي زړه پیدا کوي، چې بعضې ورځنې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خودي باندې تعبير کوي او د ملتو په لوړوالي او ارتقا کې زښت ډېر تاثير او اغيزه لري او اجتماعي پوهان يې خورا ډېر ستايي، ځکه چې حقيقت تر يوې اندازې زمونږ د اعتبار او نظر په واک دی او لوړوالی يا ټيټوالی هم زمونږ په ليدو پورې اړه لري.

هو! همدغه انسان دی، چې کله حقايق باطلوي او کله د خپل لاس په بوتانو خپل ځان غولوي، همدغه انسان دی چې کله سومنات ماتوي او کله يې پخپله جوړوي، همدغه انسان دی چې کله د دين او شريعت له دايرې اوزي او کله د عرف او عادت په لومه کې داسې نښلي، چې هېڅکله ځان نشي خلاصولی.

هو! انسان کله د لاس غوټه په خوله خلاصوي او اسانه کار ځانته ګرانوي. کله ډېر مشکل او ګران کارونه اسان شمېري او د خپل ګمان په مرسته يې په اسانه سرته رسوي، نو ويلی شو چې د انسان خپل ګمان د ده په حق کې منلی او صحيح حقيقت دی او که يو ځل پخپل ګمان بد ګمان شو، نو بيا په هېڅ ځای کې حقيقت نشي پيدا کولی او پخپل وجود هم نه قايلېږي.

څومره به ښه وي، چې زمونږ او ستاسې ګمانونه ښه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه او سترګې

کله چې یو شی په سترګو کې ښه ښکاره شي او په زړه کې ځای ونیسي او کله زړه یو شی سترګو ته ښه ښکاره کوي. د سترګو کار له ښایست سره دی او د زړه له مینې او محبت سره، کله مینه د ښایست په اثر کې پیدا شي او کله د مینې په سبب سړي ته یو شی ښایسته او ګلالی ښکاري. بعضې خلک دي چې زړه یې په سترګو کې دي او بعضې په زړه کې سترګې لري، ډېر ځله د سر سترګې غولېږي او لکه وړکی هلک په یوه ښایسته مار خپل زړه بایلي، لکه د هوا مرغه شنه پټي ته راښکته کېږي او د څو دانو دپاره ځان په لومه کې نښلوي، مګر د زړه سترګې په داسې شیانو نه غولېږي او هر شي کې د نقص او مفاد ډېر واړه ذراتویني، یوازې ظاهري ښکلیتوب او داسې ګلالیتوب نه خوښوي، چې عاقبت او نتیجه یې ښه نه وي. دغه د سر سترګې چې د لمر او سپوږمۍ په رڼا کې یو شی او بل شی ویني هر څوک لري، مګر ډېر لږ خلک دي چې د زړه په سترګو څه شې لیدلی نه شي، ځکه چې دا سترګې د علم او عرفان رڼا غواړي او بې له دغې رڼا هېڅ نه ویني او ورباندې تورتم وي. کله کله سره د علم له رڼا هم دا سترګې څه نه ویني، ځکه چې بعضې داسې پردې ورباندې پرتې وي، چې بې د هغو له پریکولو هېڅ کار ورځنې نه اخیستل کېږي، دا پردې زیاتره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقلید په سبب پیدا شوې دي یا د اوهامو او خرافاتو گرد او غبار پیدا کړي دي، چې علم یې هم علاج نشي کولی.

دا سترگې د انسان هغه پټ استعداد دی، چې په مختلفو نومونو، لکه عقل، بصیرت، فکر او داسې نوو ورځنې تعبیر کېږي.

او انسان ورباندې له نورو حیواناتو پېژندل کېږي. انسان باید ارومرو خپلې دغه سترگې وغړوي او کار ورځنې واخلي. سترگې پټول چې د پښتنو په محاوره کې لوی عیب دی، هغه د همدغو سترگو پټول او حقیقت ته نه کتل دي. کوم ضعف یا عیب که په دغو سترگو کې وي هغه باید حتماً اصلاح شي، ځکه چې تر هرڅه دمخه دغه علاج ضرور او لازم دی. که دا سترگې روغې نه وي د علم رڼا هېڅ او بې فایدې ده، لکه چې یوه ړانده ته د لمر پلوشې هېڅ دي، څوک چې دا سترکې نلري هغه لکه ښاپیرک د علم له رڼا تښتي او ځان ورنه پټوي یا لکه هغه بوتی، چې د لمر رڼا ور باندې بده لگېږي او په سیوري کې ښه وده کوي، دی هم په تورتم او تیاره کې خوښ او خوشحاله وي.

چا چې د زړه له سترگو کار اخیستی او په همدغه نظر یې دنیا ته کتلي هغوی د دنیا په صحنه کې ډېر شیان لیدلي او هر څه یې پخپله لمن کې راغونډ کړي دي، ځکه چې د دې سترگو مخه هېڅ شی نشي نیولی او تر ډېرو لرې ځایو پورې رسیږي، که انسان له دې سترگو کار واخلي او دا سترگې وروزي، نو خپل وړاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته حال ومال تر یوې اندازې ویني او خپل ښه او بد تر هغه حده چې د بشر لاس رسیږي سنجولی شي.

څوک چې دا سترګې لري هغه له هغو شیانو، چې مونږ ته عادي معلومیږي ښه لوړ مطلب معلومولی شي او د یوې منې له لویدلو څنې د مځکې د قوي جاذبه معلوموي، د داسې کسانو په نظر کې د ونې یوه شنه پاڼه د معرفت دفتر او کتاب وي، چې ډېر حقایق پکې ویني او ښه ښه نتایج ورڅنې اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه دې پېژنم

که ته سل ځله ځان راته په بل ځېر وښيې او خپله جامه بدله کړې، زه دې پېژنم او پخپل زړه کې ستا حقيقت ته په ځير ځير ګورم، ستا خوښه چې ځان هر څنګه ښکاره کوې او پخپل ظاهري وضعيت کې هرڅه تغير کوي، مګر پدې پوه شه چې نه به د چا په ادراک او بصيرت پرده وغوړوې او نه به خپل حقيقت بدل کړې، لکه چې يو مين خپله ليلې په لوی ټولګي کې پېژني يا لکه يو حقيقت ليدونکي، چې ريا کار زاهد تر سپين ځادر لاندېويني چې دا څوک دی او څه کوي، همدغه شان ته هم هېڅکله نه پټېږې او زه دې پېژنم.

ته په خپله چالاکۍ خپل ځان بل راز ښکاره کوې او زه هم ستا په مخکې څه نه وايم، مګر په زړه کې پوهېږم چې ته څوک يې؟؟ ته پدې پوه شه، چې ښه لباس، ښه وينا، ښه شهرت، عزت او اعتبار همدارنګه يو هسک او جګ مقام ته ختل هېڅکله د سړي معنوي معيار نشي لوړولی که څه هم د ځېنو په نظر کې لوړ ښکاري. ته پدې پوه شه، چې که خلک ستا له ظاهري حاله متاثر کېږي او تا بې موجبه ستايې، دا ستاينه تاته هېڅ فايده نشي رسولی او نه ستا په حقيقت کې څه تغير او تحول پېښوي.

هو! که يې سل ځله څوک لعل لعل بولي
په ستايلو به لعل نشي کوتی لال

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه یو غمجن سړی پخپله مصنوعي خوشحالي ځان نشي خوشحالولی همدغه شان ټول ظواهر د حقیقت په تبدیل کې بې دخله او بې تاثیره دي.

یو ټیټ سړی که دغره سر او جګ ځای ته وخېژي هغه ته هر څه ټیټ ښکاري، مګر دی هم ټیټ وي او په حقیقت کې هېڅ نه وي لوړ شوی.

نو دا راز لوړوالی بې له دېنه، چې د سړي په نظر کې نور ټیټ ښکاره کړي او غرور پیدا کړي بله فایده نلري.

هو! داراز لوړوالی سړی له نورو خلکو ځنې لرې کوي او لویوي یې نه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیقت

لکه چې کله کله سړي ته خپله واهمه په توره شپه کې بعضې ډارونکي شیان پیدا کوي، چې هغه یوازې د ده په سترګو کې ځای لري او بل څوک یې نهویني. دښمنان او معاندین هم بعضې داسې عیبونه د سړي په شان کې ویني، چې نور خلک یې نشي لیدلی او یوازې د همدو تخیل پیدا کړی وي، نو لکه څنګه چې عشق او محبت زموږ سترګې داسې تړي، چې د خپل محبوب معایب له محاسنو څخه نشو بیلولی، حسد او عناد هم زموږ او د حقیقت ترمنځ حایل کېږي او لکه د جهل حجاب ډېر حقایق له موږ څخه پټوي یا یې په بل رنګ ښکاره کوي.

نو نه هغه ستاینه حقیقت لري، چې مجنون یې د لیلې د سپي کوي او نه هغه عیب، چې دښمنان یې په سړي پسې تړي.

ترڅو چې موږ خپل ځان د عشق او محبت له پنجو او د عناد او حسد له منګلو خلاص نکړو، څنګه به حقیقت ته ورسیږو او په څه شان به د حقیقت په شاو خوا کې ازاد فکر وکړی شو؟؟

نو اورمرو به یا د عشق او محبت لامله د یوه شي په حق کې خوشبین یو او ښه ګمان به ورباندې کوو یا به د نفرت له کبله بد بین یو، چې هېڅکله به محاسن نشو لیدلی او هر شي ته به د بد ګمانۍ په سترګه ګورو په دغه دواړو حالو کې به موږ ته خپل ګمان حقیقت ښکاري، مګر له حقیقت نه به ډېر لرې یو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په ګمان ځنې کسان ډېر زيات غولېدلي دي، چې خپلو عيبو په پلټنه کې خپل دښمنان په حقه ګڼې او دا ګمان يې کړی، چې دښمن لکه ائينه د سړي عيب په رښتياني صورت سړی ته ورښيي، ځکه چې حسد او عناد ارومرو د دښمنانو ذوق او ذايقه دومره خرابوي، چې انګبين ورته سکنجبين ښکاره شي، لکه چې شيدا وايي:

ګله من يم له حاسده ښه متاع کاندي کاسده
انګبين سکنجبين کا په مزه يې تريو جبين کا

نوکه مونږ خپل عيب د دښمن په ذوق پيژنو او د حاسدانو ذايقې ته اعتبار ورکوو، کېدای شي چې خپل خواږه تروه وګڼو او د دې په ځای، چې ځان اصلاح کړو له ښو ځنې بدو ته واوړو، نو بيا به هم حقيقت ته نه يو رسېدلی او غوليدلي به يو.

هرکله که له دغو شيانو مجرد شو او د خپلو احساساتو او اعباراتو له دايرې بهر شو، مګر پدې شرط چې د همدغې بې اعتبارۍ په نړۍ کې پاتي نشو او لوړ مقام پيدا کړو، يعنې مايوس نه شو او لا په حقيقت پسې وګرزو، ښايي چې هغه وخت مو سترګې پخې وي او حقيقت ومومو.

نو زمونږ او د حقيقت ترمنځ ډېره لاره ده او هغه وخت ور رسيږو، چې د جهل له تورتمه واوزو او د کور کورانه تقليد بوتان مات کړو او له خپلو هغو نفسي کيفياتو ځنې هم ځان خلاص کړو، چې بعضې شيان مونږ ته ښايسته کوي يا يې بد راته ښکاره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او برسېره پدې دومره تجربه هم حاصله کړو، چې رښتیانی او غولوونکې رڼا وپېژنو او پدې پوه شو، چې د اسمان دغه راڼه ستوري یا لمر او سپوږمۍ ولیدونکي او پریوتونکي دي او یوه بله رڼا شته، چې هغه د زړه په سترګو لیدل کېږي او دا ټول شیان د هماغې رڼا په اثر کې پیدا شوي دي، نو حقیقت لکه یو غمی تر لوړو غرو لاندې نه دی او نه لکه د حیات اوبه په تورتم کې ځای لري، چې مونږ یې په هېڅ شان ونه لیدلی شو، بلکې د حقیقت رڼا دومره ځلانده ده، چې بعضې نورشیان هم ځلیدونکي ښکاره کوي او مونږ، لکه چې د سپوږمۍ په شپه د سحر او سپوږمۍ رڼا نشو بیلولی، همدغه شان د حقیقت د رڼا امتیاز هم نشو کولی که څه هم له هرې خوا یې په مونږ احاطه کړې او مونږ یې په غېږ کې نیولي یو، نو مونږ هر وخت د حقیقت په رڼا کې یو او هر وخت له خپل فکر او بصیرت سره سم یو شی د حقیقت مثل او نظیر یا عین حقیقت ګڼو، لکه یو مین چې کله د غره زرکه او کله باغ سروه د خپلې معشوقې نظیر ګڼي او د هوسۍ سترګې د لیلې سترګې بولي او ډېر ځله لا خپله معشوقه هم په دغه راز نومونو ستایِي او له حقیقته په لوی لاس ځان لرې کوي. انسان ته خدای دا استعداد ورکړی، چې په حقیقت پسې له هرې حلقې او د جامعې او محیط له غولي واوزي، ترڅو چې حقیقت پیدا کړي او یوه ملت ته د هدایت رڼا شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محبت رڼا

سړی چې د محبت رانجه په سترګو پورې کړې هغه بیا هر شی په یوه ښه رڼا کې ویني او د هر شي ښه ډډه ګوري.

هو! دا راز خلک هېڅ شي ته د تنقید په سترګه نشي کتلی او نه د اعتراض او عیب لټولو افکارو ته پاتې کېږي.

څوک چې د محبت تراغېزې لاندې راشي هغه لکه بلبل او بورا د ګل په یوه پاڼه خوښ او خوشحال وي او ټول باغ په همدغه یوه پاڼه کې ویني، هغه هېڅکله د خزان تصور نشي کولی او نه ورته دنیا بې وفا معلومېږي، مینه او محبت هر محبت سړی ړوند او ګنګ کړي، چې په سترګو عیب لیدلی او په خوله یې ویلی نشي، ځکه چې د هغه زړه لکه یوه پاکه مرغۍ په یوه داسې فضا کې طیران کوي، چې هلته د بد ګمانۍ ګرد او غبار هېڅ نه لیدل کېږي، د محبت خاوندان هېڅکله لکه منطقیان د چا د دلایلو منطقي ضعف ته نه ملتفت کېږي او نه د چا وینا ورته د سیاست او منافقت له مخې معلومېږي.

هغه هره خبره رښتیا او صدق ګڼي او په هېڅ کې د غدر، خیانت او فریب علامې نشي لیدلی. مینه ناک خلک به هېڅکله لکه فلاسفه د عیب او نقصان ذرات په کائیناتو کې نه ویني، لکه هغوی چې د محبت او عشق نازک او خوندور کیفیتونه، لکه یو مین او عاشق نشي حس کولی او عشق ته مرض یا جنون وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محبت لرونکی لکه یو صوفي د مینې په رڼا کې حقیقت ته رسېدلی وي او نور خلک د خپلو اوهامو او ګمانونو په ګرد او غبار کې ورکوي.

که مونږ له چاسره مینه او محبت لرو هرومرو به د هغه په حق کې خوشبین یو او لکه پتنګ، چې هېڅکله د شمعې حرارت او سوزېده نشي حس کولی، مونږ به هم د خپل محبوب په شاو خوا کې هېڅ عیب نشو لیدلی، مګر څوک چې د خپلو دوستانو په حال کې لکه یو مفتش داسې غور او تعملق کموي او د هغوی د ملامتۍ د پاره قراین لټوي هغه که څه هم کله کله حقیقت ته رسېږي ډېر ځله به پخپل اجتهاد کې سهوه کېږي او د دې لامله، چې په سلو کې یو ځل حقیقت ته رسېدلی دی، هر وخت به خپل فکر صحیح او صایب ګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر او ادب

چپه چپي او قراره قراري ده، سپوږمۍ په سپينه رڼا د مځکې مخ ښايسته او روښنايي ده، هېڅ طرف زور او زوګ نشته او د شپې اوله شومه ده. يو ژور لښتې چې په شنه ګياه پټ او پوښلی دی له اوبو نه ډک او غلی روان دی، سړی چې دا وضعيت ګوري ګمان کوي چې دا اوبه بې شعوره نه دي، چې په عزم او اراده کوم طرف ته ځي.

زه هم په همدغه ګمان ورپسې روان شوم او تلم څه شېبه وروسته ګورم، چې په يوه شنه باغ کې ګرزم او قدم وهم پدې باغ کې هر راز بوټي ولاړ دي، دا اوبه چې له ډېرې مودې را ايسې دې باغ ته راغلي دي د دې باغ په شنو پاڼو، خوږو ميوو، ښايسته ګلانو کې يې حلول کړي. دا شين بڼ او تازه چمن يې د انسانانو او د هوا د مرغانو دپاره سمسور کړی دی، دا اوبه کله د تاک په رګو کې ننوتلي او ډېر خلک يې پخپل خوند مست کړي او د ډېرو نشته يې د بنګو په پاڼو زياته کړې ده. په يوه بوټي کې يې ځان لکه عسل خوږ کړی او په بل کې يې د سرکې تريوالی پيدا کړی دی.

دا اوبه برسيره پدې، چې د دې ميوو او ګلانو د وجود سبب ګرزېدلي دي په عمران او ابادۍ کې يې هم زياته برخه اخيستې، د دې باغ ديوال او ګرد چاپېر سرايونه يې سرته رسولي دي، دې اوبو يوازې د مځکې تردد نه دی کړی، کله يې چې په زړه کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدردۍ حرارت پیدا شوی د اوقیانوس له دریابه راجګې شوي او په وچو میرو یې د رحمت څاڅکي ورولي دي او کله د ګل له پاڼو هوا ته هسکې شوې دي.

همدغه اوبه دي (د نوعیت په لحاظ) چې کله رڼلۍ ورځنې جوړه شوې ده او کله شبنم شوې دي، همدغه اوبه دي چې د ډېرو خلکو تنده یې ماته کړې او له مرګه یې نجات ورکړی دی او کله یې لوی لوی فرعونیان غرق کړیدي.

هو! پدې اوبو کې هر راز صلاحیت شته، چې کله په تېغ کې ځای نېسي او د تورې اب په ځای کوي او کله د ګل په پاڼو (ښایسته جامه) کې ننوزي د حسن او جمال مظاهره کوي. ځینې وخت لا د صدف وړکی ځان تربیه کړي او د جوهري په دکان کې د تجارت بازار تودوي. ښه فکرو کړئ؟ په دنیا کې بل شی هم شته، چې دا ټول کارونه ورځنې واخیستل شي.

هو!

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر او عالم

دوه شیه دي، چې یوه شعر او بل ته حکمت یا علم وایي، یو په عقلي استدلال او منطقي قیاس د حق او حقیقت اثبات کوي بل په تخیلي دلایلو او سحري کیف سړی حقیقت ته رسوي، شعر د عشق او مینې رڼا په زړونو کې پیدا کوي او علم و حکمت د عقل په نور ذهنونه روښانه کوي، دا دوه شیه که څه هم د خپل تعریف په لحاظ سره بېل او جلا دي، مګر لکه اوبه او هوا کله کله یو په بل باندې بدلیږي او دا دواړه زمونږ د حیات د پاره ضرور دي.

نو کېدی شي، چې شعر حکمت او حکمت شعر شي، لکه چې زمونږ اسماني کتاب هم له ځینو اشعارو په حکمت سره تعبیر کړی او په همدغه سبب زمونږ ډېر مشاهیر هم د شعر په تذکره کې راغلي او هم د علم او عرفان ببرغ جګوونکي دي، نو هغه څه چې د شاعر له خولې اوریدل کېږي هغه هم حق او حکمت وي، مګر د زړه له سوزه سره، لکه چې علامه اقبال وایي:

حق اګر سوزي ندارد حکمت است
شعر میګردد چو سوز از دل ګرفت

نو دا باید ومنو، چې شعر او حکمت کله لکه د سپوږمۍ او سحر رڼا، چې په یوه افق کې جمع کېږي دا دواړه هم په یوه ذهن او دماغ کې یو ځای کېږي، چې یو بیان هم شعر او هم حکمت ګڼل کېږي او یو سړی هم شاعر او هم عالم یا حکیم کېدی شي، مګر له دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرې هم باید سترګې پټې نکړو، چې شعري تعبیر او علمي تعبیر ډېر فرق سره لري علمي تعبیر له هرې خوا په حق او حقیقت احاطه کړې وي او دقیق نکات هم ورځنې نه وي پاتي، مګر شعري تعبیر او قافیې په محدوده دایره کې حقیقت ته یو اشارت کړې وي، خو دا اشارت لکه د معشوقو سترګک دومره پرکیف او جذاب وي، چې له یوه علمي کنفرانس ځنې عمیق او با دوامه تاثیرلري.

علم او حکمت د حقیقت له مخه ټول لباسونه لرې کوي او پخپله تشریح او تجزیه د یوې موضوع عروق او شرائین او ټول فقرات ښکاره کوي، مګر شعر یې پس له تزئین او ارایش ځنې په یوه ښه لباس کې نیم پټ او نیم لوڅ ظاهروي، چې هر څوک ورباندې زړه بایلي، تعبیر هم لکه شعري تعبیر داسې وي، چې په یوه فلسفي او علمي تحقیق نه وي بنا، بلکې کله کله په علمي لحاظ غلط هم بلل کېږي.

څومره دمخه ما په مصري مجلاتو کې یوه جمله د اقتراح په ډول ولیده، چې د ښو ښو لیکوالو توجه یې ځانته جلب کړې وه او سره له دې، چې هر یوه په علمي لحاظ غلطه ګڼلې وه، ښه څه یې پکې لیکلي و جمله داوه:

عمل څه کوي او مونږ کومې خوا ته بیایي، د سعادت لور ته او که هلاکت ته؟ په دې عبارت کې علم لکه یو قاید داسې ښودل شوی، چې مونږ یې خوزولي یو او چېرته مو بیایي او دا څرګنده ده چې علم دا اقتدار نلري، بلکې د یوه موټر یا بېړۍ مثال لري، چې مونږ ورباندې خپل ځان رسوو، مګر دا جمله سره له دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمي نقصانه پخپله ادبي جاذبه ليکوال مجبوروي، چې په دغه موضوع کې څه وليکي او هر سړی دې خبرې ته ملتفت کړي، چې نن د دنيا متمدن او عملم لرونکي قومونه له خپل علم او تخنيکي معلوماتو څخه د خپل استهلاک او بربادۍ په لاره کې کار اخلي، نو ويلی شو چې اکثره شعري او ادبي تعبيرونه همدغه شان جاذبيت لري او يوې مهمې موضوع ته د خلکو مخه راګرزوي، مګر علمي تدقيق پکې نه وي شوی.

هر کله چې مونږ تر يوې اندازې د شعر او حکمت يا علم په ټکو لږه رڼا وغورزوله او دا خبره موهم لږه څرګنده کړه، چې شعر او حکمت څومره بيلوالی او څومره نږديوالی لري، نو اوس راځو د هغې ورځې بحث ته، چې د څو کسو پوهانو په مجلس کې د شاعر او عالم په شاو خوا کېده، په هغه ورځ يو عالم چې شعري برخه يې هېڅ نه درلوده شاعر ته په همدومره اهميت قايليده، چې د لږ ساعت دپاره يو مجلس تودولی شي، چې څوکسه يې خواته يوه شېبه راټول شي او بس.

ده ويل، چې شاعر يو بې ثباته شخص دی، چې په يوه اساس باندې نه وي روان او هر ساعت يې فکر او حال بدلېږي، مګر عالم لکه يو غر په وخت او هر حال کې ثبات او استقامت لري او د يوه فکر خاوند وي.

ده ويل، چې شاعر يو بې ثباته شخص دی، چې په يوه اساس باندې نه وي روان او هر ساعت يې فکر او حال بدلېږي، مګر عالم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه یو غر په هر وخت او هر حال کې ثبات او استقامت لري او د یوه فکر خاوند وي.

لنډه یې دا ، چې ده عالم ته دا حق ورکاوه، چې د یوه قوم مقتدا شي او د سعادت لور ته یې بوزي، مګر شاعر ته په دغه مقام نه و قایل، له ده ځینې که څه هم چا پوښتنه ونکړه، چې دی څه دلایل لري، مګر ښایي چې د ده دلیل به همدا و ، چې د شعر اساس تخیل دی او هغه یو اساسي شی نه دی، هر ساعت بدلېږي او بېل رنګ پیدا کوي او د علم اساس هغه یقیني مقدمات او دلایل دي، چې عقل یې تزکیه او تصدق کوي او هره شبېه نه بدلېږي. د ده دغه وینا د مجلس اکثرو خلکو په ښه وایي او حق وایي باندې بدرګه کړه، مګر زمونږ د مجلس یوه ښاغلي ملګري له شعر او شاعر څخه تر یوه حده مدافعه وکړه او یوه بل مشر سړي د فیصلې په ډول وویل، چې شعر یو قالب دی ښه او بد ، صحیح او غلط هر څه پکې اچول کېږي، نو ښه او بد یې بد دي، مګر هغه چا چې شعر او شاعر ته په کمه سترګه کتل هغه وویل: هو! شعر یو نېمګړې قالب دی، چې حقیقت پکې پوره نه راوړل کېږي. د دې خبرې ځواب خو مونږ مخکې ورکړ، چې شعر یو حقیقت پوره نشي راوړلی، مګر داسې جذاب اشارت ورکوي چې تاثیر یې له عام بیان او تعبیر ځینې ډېر زیات او بادوامه وي، نو اوس به راشو دې خبرې ته، چې ایا دغه فیصله مونږ منلی شو که نه؟

له دې فیصلې ځنې معلومېږي، چې شعر د یوه ظرف حیثیت لري چې دارو او زهر دواړه پکې اچول کېږي او پخپله هېڅ شی نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی، که د فیصله کوونکي غرض همدغه وي مونږ هېڅکله دا نشو منلی، چې شعر لکه یو لوښی وګڼو او نور اهمیت ورنکړو، ځکه چې شعر پخپله دوا ده، چې دوایي خاصیت او تاثیر پکې حلول کړي او یو له بله د هیولي اوصورت نسبت لري او که کله کله له شعر ځنې یو ضرر ولیدل شي، نو دا راز مخالف تاثیر په هره دوا کې کله کله د بعضې موجباتو په سبب لیدل کېږي او علم هم ځینې وختونه د فکري او اجتهادي سهوو په سبب ضرر رسوي، نو مونږ پدې ځای کې هم فیصله کوونکي خپلې فیصلې ته ملتفت کوو او هم هغه چا ته، چې شعر او شاعر ته په ښه سترګه نه ګوري وایو، چې که دی ټول شاعران په نظر کې ونیسي او یو شاعر د تمامو شاعرانو نمونه ونه ګڼي، دی به د فیلسوفانو او متصوفینو د عالمانو او حکیمانو په ډله کې ښه ښه شاعران پیدا کړي او دا به ورته معلومه شي، چې شاعر هم لکه یو ډېر لوی سړی یو داسې استقامت لري، چې نه وي لکه ده چې تصور کړی دی، شاعر هم لکه یو لوی سړی یو داسې استقامت لري چې نه یې د زمانې بهار له چتې باسي او نه یې خزان سر راټيټولی شي، لکه چې رحمان بابا چې وایي:

لکه ونه مستقیم پخپل مکان یم
که خزان راباندې راشي که بهار

په شاعرانو کې هم لوی لوی خلک او لکه خوشحال خان خټک د ټینګ عزم خاوندان پیدا کېږي چې نه د دښمنانو لښکرې او نه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاسدانو خبرې د ده په قوي او غټ زړه کې څه وېره او حرکت پیدا کولی شي، لکه چې پخپله وایي:

د علــم ډېــرې خبــرې دنیــا تــورې لښــکرې
زړه مې نه ښوري له ځایه غر خوځېږي وي که نه

که شاعران یو ازې د تخیل خاوندان وای او نورو اساسي افکارو یې په ذهن کې ځای نه نیولی هېڅکله به لکه اقبال دیوه نصب العین او مستقیم فکر خاوند سړی په شاعرانو کې نه پیدا کېده او لکه حکیم سنایي او عطار، سعدي او رومي غوندې اشخاص به د شاعرانو په ټولګي کې نه ښکاره کېدل اونه به لکه بوعلي د عمېقو افکارو خاوند د شعر ویلو اقتدار درلود، شاعر هم انسان دی او انسان ته خدای هر راز استعداد ورکړی، که شاعر له نورو خلکو څنې زیاته برخه نه وي اخیستی، نو نیمګړې خو به نه وي پاتې شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د توري رڼا

د زماني اميل چي شپې او ورځې يې لکه د زنځيرکړۍ يو له بله تړلې دي او د شپو او ورځو، مياشتو او کلونو، قرانو او پيړيو په حساب لويې او وړې حلقې لري سرې پکې عجيب و غريب واقعات او مختلفې صحنې ويني، نن چې مونږ د استقلال په نامه يو داسې ورځ لرو، چې شپه يې هم له نورو ورځو نه روښانه ده او د دې ورځې په لمن کې مونږ د خپلواکۍ او ازادۍ شرف او وقار موندلی او هره شېبه يې زمونږ په نظر کې ډېر قدر او قيمت لري، دا ورځ مونږ ته يوه داسې شپه هم رايادوي، چې له ډېرې تيارې سترګه په سترګه نه ښکاريده او بيخي تور تم و. دا تورتم د سحر او طلسم يوه داسې تياره وه، چې مونږ يې په غټو سترګو ويده کړي وو او خلکو به راباندې لوبې کولې، پدې تياره کې به د دې غرو رغو په هغو زمريانو د استعمار لاس راښکول کېده، چې پخوا به يې خلک له تش صورته وېرېدل او چا به ورته په زغرده نشو کتلی، دې تيارې د پښتونخوا داسمان لمنې په تورو وريځو لړلې وې او داسې معلوميده لکه چې پښتانه پاس په اسمان کې يو ستوری نه لري، په دغه شپه د بد بختۍ يوه داسې سيلۍ را الوتې وه، چې زمونږ ټولې ډيوې يې وژلې وې او په هېڅ ځای کې د اميد رڼا نه ځليده، زمونږ زوړونه لکه ساړه نغري له حرارته تش او خالي و او د مليت په کالبوت کې مو د حيات او ژوند ګرمي بيخي لړه وه، پدې وخت کې ناڅاپه زمونږ په مخکې يوه داسې رڼا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وبرښېده، چې زمونږ حال او استقبال يې روڼ او روښانه کړ او زمونږ توره شپه يې په سحر بدله کړه.

دا رڼا زمونږ د هغې تورې برق او برېښنا وه، چې هر وخت وربانديې پښتنو خپله مخه رڼا کړېده او د خپلې بدبختۍ تورې تيارې يې پرې ورکې کړېدې. په دې رڼا کې دومره تودوالی او حرارت و، چې زمونږ په ګوګل کې يې سره وينه توده کړه او ډېر ژر يې زمونږ په حال او استقبال کې تغېر او تحول پيښ کړ.

په دې رڼا کې مونږ د حيات هغه اوبه د تورې په خوله کې پيدا کړې، چې سکندر په تورتم کې لټولې. کله چې مونږ له دغې تيارې رڼا ته راووتو او د پښتونخوا د غرو په څوکو باندې د سعادت وړانګې او پلوشې وځرکېدې زمونږ په زړو کې د حيات مينه، د وطن محبت، د مليت احساس، د علم او ترقۍ شوق او د ژوندانه ټول صفات او خواهشات پيدا شوه، د وطن ښايسته غرونو او ناوونو، ډکو سيندونو او ګڼو ځنګلو زمونږ په زړه کې وطني عشق پيدا کړ مونږ په همدغه رڼا کې خپل ځان پېژانده او په ځان مو ويسا پيدا شوه، چې ملي غرور او افتخار هم ورسره تړلي دي.

مونږ په دې وپوهيدو، چې د دنيا طوفانونه هېڅکله مونږ د نړۍ له مخې نشي ورکولی او نه دغه راز لرې او تورې وربځې زمونږ د سعادت د رڼا مخه نيولی شي.

هو! مونږ حق لرو چې پخپل قوي او متين موجوديت ونازېږو او وواېو، چې مونږ هغه خس او خاشاک نه يو، چې د حوادثو سيلۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مو تیت په پرک کړي، ځکه چې مونږ پخپله پښتو او پښتونواله د هر راز مشکلاتو مقابله کولی شو او د پښتنو په اصطلاح اسمان ته تېږه غورزو او سر ورته نیسو.

مونږ هغه ښاغلي پښتانه یو، چې ځان راته ډېر لوی او ستر ښکاري او د خپلې سیمې درنښت، خپل ملي افتخار، د پښتونولۍ ننګ او ناموس د تېرو پښتنو ښه نوم په داسې ډول ساتو لکه چې یو ډېر پاک او له مېنې ډک مین د خپل مقدس عشق احترام او حرمت ساتي.

مونږ خپل ځان او خپله خپلواکي، خپل پښتنې موجودیت ارومرو ساتو او له سروماله ورباندې تېرېږو، مګر باید په دې پوه شو چې مونږ دا په څه شان ساتلی شو؟ د دې پوښتنې په ځواب کې څه شی، چې زما په نظر کې ډېر مهم معلومېږي هغه زمونږ ملي تربیه پښتنې، خویونه او پښتنواله ده، ترڅو چې مونږ پښتانه یو او پښتونولي لرو زمونږ د خپلواکۍ او لوړتیا جنډه به ارومرو پورته وي او په ازاده هوا کې به د ازدۍ په وږمه رپېږي.

هو! دا رښتیا او کټ مټ حقیقت دی، ترڅو چې د یوه قام په نفسي کیفیت او حال کې تغیر پیښ نشي د هغوی په حال کې خدای هم تغیر نه پېښوي، ترڅو ځوک پخپله ځان څاه ته ونه غورزوي لوی څښتن یې د ذلت او انحطاط په کنډو کپرو کې نه اچوي، زمونږ ملي او پښتنې روح په دومره لوړه او هسکه فضا کې ګرزي، چې که مونږ یې پخپله رانښکته نکړو د هېچا د لښندې غځې نه وررسېږي او نه د چا له تیر لاندې راځي. وروسته تر دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې زه د ځان په ساتلو کې پښتنې اخلاقونه په اوله درجه اهمیت قایلېږم، نو بیا علم او د نن ورځې مختلف فنون ثروت او بډایي او ځینې نور شیان هم ضروري ګڼم. که مونږ علم او بصیرت نلرو خلک مو په سحر او چل ترخپلې اغیزې لاندې راولي او لوبې راباندې کوي، که مونږ شته او ثروت نلرو زمانه مو وږي کوي او د نورو دام و دانې ته مو را ټیټوي، که مونږ فن او تخنیک نلرو پخپل لاس ځان اور ته غورزوو او له ځان سره دښمني کوو، نن خلک د حربي فنونو په قوت د اسمان له وریځو او لوړو کار اخلي او پخپلو دښمنانو باندې تندر اوږلۍ وروي، نن خلک د صنعت او حکمت په مرسته هغه هوا، چې د حیات مهم عنصر دی د مرګ اله ګرزوي او د دښمن په حق کې ورځنې د زهرو کار اخلي. که څوک غواړي چې په دې عصر کې خپل ځان او خپله خپلواکي وساتي هغه باید دومره کامل انسان وي، چې خپل هر څه یې پخپل لار کې وي او د خپل هر مرض علاج وکړی شي. پدې وخت کې که نور هېڅ نه وي، خلک د یوه قام لاندې کولو دپاره بعضې داسې مکروبونه د هغوی په وجود کې انجکشن کوي چې ډېر ژر یې ملي وینه فاسدوي او روح یې وژني، نو برسېره په نورو خبرو نن د ازادۍ ساتلو دپاره ډاکټري هم لازمه ده.

نن ځینې کسان د نورو د اسارت دپاره خپل ځانونه ښایسته کوي او پخپل ښکلیتوب ورځنې زړه وړي، نو سړی باید هېڅکله لکه بلبل د چا په ښایسته ګلانو زړه بای نلي او په پردي باغ کې اسیر نشي، بلکې خپل ځان، خپل ملیت، خپل دودونه، خپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناسته ولاړه له هر چا ځنې ښه وګڼي او خود يې ولري، ترڅو چې يو ملت خپلې ټولې نيمګړتياوې پوره نکړي او خپل ځان د بل له احتياجه ونه ژغوروي هغه په دنيا کې حقيقي ژوندون نشي کولی او په هر راز، چې وي د نورو تر تاثير لاندې راځي.

سړي بايد دې ټکي ته ښه متوجه شي، انسان چې هر څومره مدني شوي او مدنيت ته ورنزدې شو دی هماغومره يې ډار او وېره ورکه شوې او نور ژوندي او زړوح شيان يې خپل لاس لاندې کړي دي او له خپلې اغېزې لاندې يې راوستلي، يعنې انسان د مدنيت په مرسته په وحشت باندې غالب شوی او قوت يې موندلی، لکه چې اوس هم د دنيا متمدن قومونه په وحشيانو او نيمه وحشيانو باندې حکومت او حکمراني کوي، که څوک غواړي چې د نن ورځې مدني اقوامو تر تاثير لاندې رانشي بايد ارومرو په مدني سير کې ځان ور سره برابر کړي او تمدن ته په سپکه سترګه ونه ګوري.

په دنيا کې دا صلح يو طبعي قانون دی او لوی ښتن هم مونږ پوه کړي يو، چې دا مځکه د صالحانو ميراث دی او صالحان به ور باندې تسلط لري، دلته غرض هغه صلاحيت دی چې د مځکې د مخ حکمراني پرې کېږي، چې دا صلاحيت د اسلام په ابتدا کې په عربو کې پيدا شوی او زمونږ پښتنو په مليت او پښتنولۍ کې اغږل شوی دی.

مونږ بايد دا صلاحيت هېڅکله له لاسه ونه باسو او ورباندې ټينګ اوسو- د دې صلاحيت لومړۍ ښه داده، چې مونږ به په

(c) ketabton.com: The Digital Library

حق او حقیقت ټینګ ولاړ یو او ملګرتیا به یې کوو ، هېڅکله به مو زړه ته خوف او ویره لار نلري او د ضرورت په وخت کې ه وېښې تو یول راته هېڅ ښکاري او له مرګه به نه وېرېږو ، بلکې د خپلې اسلامي او ملي لوړتیا د ساتلو دپاره مرګ، ابدي ژوندون او خپل سعادت بولو او د دنیا د هر راز سختیو او مشکلاتو په مقابل کې به لکه د خپل وطن لوړ او هسک غرونه په هر میدان سر لوړي ولاړ یو ، عزم او اقدام به مو ډېر ټېنګ او کلک وي.

ایثار او قرباني به ډېر لوی افتخار ګڼو ، اتفاق او اتحاد به هېڅ شی نشي خرابولی، پخپل منځ کې به یو له بله مینه او محبت، پېروزېنه او رواداري لرو او د خپل مقدس دین او ګران وطن د دښمنانو په مقابل کې به د سختو زړو خاوند یو. د لوی څښتن په ضعیفو مخلوقاتو باندې به زړه سوی لرو ، عدل او انصاف به راته له هرشي ښه ښکاري، د بې ننګۍ ژوندون به په هېڅ شان نه قبلوو او د خپل مقدس او پاک مقصد دپاره به له سر او ماله تېرېږو ، خپل ځان او اولاد به د خدای د رضادپاره قربانوو او بې له خدایه به بل هېچا ته سر نه ټیټوو ، دا ځکه چې د خدای له بندګۍ سره بله بندګي نه کېږي او نه خدای پاک په دې باندې راضي کېږي، چې د ده بنده د بل چا بندګي وکړي.

هو! مومن او مسلمان باید ارومرو آرام او ازاد وي او پښتون باید تـل ازاد او مسـتقل وي، نـو تـل دې وي زمـونږ ازادي او خپلواکي او همېشه دې وي پښتو او پښتنواله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنی مرغه

کله چې سړی ستورو سره خبرې کوي او د خپلې پوهې په رڼا کې بله نړۍويني او کله پخپلو خبرو نه پوهېږي او په رڼا ورځ بې له خپل ځانه نور څه نشي ليدی، که سړی ښه ځير شي چرګان هم خبرې کوي، خو د زړه په غوږو اورېدل کېږي – هو! يوه ورځ چې زه د چا مېلمه وم او هغه غوښته چې زما دپاره هغه غټ چرګ، چې ډېر وخت يې ساتلی و پوخ کړي، نو يې خپل زوی ته د هغه د نيولو وويل، زوی يې په کوڅو کې ورپسې منډې وهلې او له ډېرو منډو وروسته يې چرګ ونيو او کور ته سترې ستومانه سانيولی راغی.

دې سړي په کاله کې يوه بانډه هم لرله، چې په يوه دړه ناسته وه او د چرګ منډې يې ليدلې وې، نو يې پخپله ژبه چرګ ګرماوه او ورته يې ويل، چې ته خو ډېر وخت دې سړي پخپل کور کې ساتلی وې او وخت په وخت به يې ډوډۍ او هرڅه درکول او ستا روزنه به يې کوله کوم وخت، چې ده ته نيولې، نو تا د ده ټول ښه هېرکړه او لاس دې نه ورکاوه.

وګوره! زما په غاړه کې يې مزی اچولی، سترګې يې راته پټې کړې ګرزېدو او الوتو ته مې نه پرېږدي، سره لدې کله چې ما پرېږدي او والوزم هر راز لوېې او وړې مرغۍ نيسم او ده ته يې راوړم، خپل ځان بېرته د ده منګولو ته سپارم او دی نه خوابدی کوم.

چرګ ورته مخ راواړه او ورته يې وويل، چې ستا سترګې پټې دي، هغه لور چې ده زما دپاره تېره کړی دی ته يې نه وينې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه شېبه وروسته، چې دې زما ښکې وشکوي او خپل ځان ته ترېنه بالښت او سروېږدې جوړ کړي او ما په اوږباندې دا پلو هغه پلو واړوي او بيا مې ټوټې ټوټې کړي او په کټو کې مې لاندې باندې کړي، نو چې ته مې ژړا او کوکارې واورې، ما به هېڅ ګرم نه کړې او پوه به شې، چې دده ټول ښه زما سره د خپل ځان لپاره و او زه يې د همدغې ورځې لپاره لټولم.

هو! هر څوک او هر څه چې د بل د لاس لاندې وي هغه د همدغسې ورځې د پاره روزل کېږي، وګوره بزګر خپل غويي څنګه ښه ساتي، په سره غرمه کې ورته واښه کوي، اوبه ورکوي، چې بيا پرې جغ کېږدي او مځکه پرې واړوي. همدغه شان خپل کښت وخت په وخت پښه کوي، له غويو او پسو يې ساتي، چې له مځکې هسک او ژر وربېل شي.

همدارنګه هر کام چې خپل واک نه لري او د بل لاس لاندې ژوند کوي، هغو د نورو د ژوندون دپاره لکه چرګان او غويي ساتل کېږي او روزل کېږي، نو دوی ته که هر څومره ښه خواړه ورکول کېږي، همغه خواړه دوی د مړينې د پاره غټوي او تږدې کوي يې، دوی ته هغه څه نه ورښودل کېږي، چې دوی په خپل ځان ويسا پيدا کړی شي او په نړۍ کې په خپل واک ژوندون وکړی شي او د بل پاتې شونکو ته سترګې ونه نيسي.

هو! دوی هېڅکله نه شي کولای، چې هر څه په خپله وګټي او بل چاته هيله او اسره ونه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوږ ژوند

غر په غره نه ورځي او سړی په سړي ورځي – د همدغه تګ له کبله، چې وګړي يې يو له بله لرې سړي ته د نورو ژوندون څه نا څه څرګندېږي او راز راز وګړي ويني.

يوه ورځ زه يو داسې سړي کره پېښ شوم چې پوله او پټي يې هېڅ نه درلودل او په کور کې يې د مړک لکۍ هم نه سپېره کېده.

ده خپلې شپې او ورځې په لو او لور تېرولې او د کاله ټول خرخوړې يې دومره نه و، چې د يوه بډای او شته من سړي د غاړې کالي شي.

پدې کاله کې بې له سپوږمۍ بله ډيوه نه وه او نه چا بې له خپل لاس او مړونده بلې سر و کېږدۍ درلوده.

دې سړي په دغه ورځ برسېره پدې چې خپل زوی (کټوري) ته يوه سدرۍ او يوه سره خولۍ راوړې وه، کور ته يې هم څه غوښه اخېستې وه، کټوري چې وروسته له ډېرو وختونو نوې نزې خولۍ موندلې او نوې سدرۍ اغوستې وه له هلکانو سره په کوڅو کې منډې رامنډې وهلې، کله چې کاله ته راغی او د غوښو کټو په نغري باندې ولېد په منډه بېرته لاړ او په نورو هلکانو يې زيرې وکړ چې مونږ نن غوښه پخ کړېده.

هغوی که څه هم په دغه ورځ لا څه ډېرې ورځې يې غوښه په سترګو نه ده لېدلې، خو د پښتنو زامن دي دا ورته ښه نه ښکاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د دوی له کاله نه په بل کور کې ښه څه پاخه شوي دي او نه دا زغملی شي، چې دوی دې له چا نه ښکته او ټيټ وي.

نو هر یوه به چا يو څه او چا بل څه ښودل او خپل نګولي به يې ستايه، چا به ويلې چې مونږ لړمون پوخ کړی او چابه ويلې، چې مونږ نن چرګ باندي کړيدی، دا خبرې دوی پداسې خوند کولې لکه چې لګيا وي او خوري يې، نه خدا ېږو په خوړلو کې يې دومره خوند نشته لکه دوی يې چې له نوم اخستلو خوند اخلي.

يوازې کټوری له هلکانو سره دا خوږې خبرې نه کوي مور يې هم له ښځو سره ناسته ده او وايي: لاړه شم چې د غوښو کټو مې ونه سوزي، غوښه خو نه سوزي، ځکه چې کټوه تر خولی له اوبو ډکه ده، هغه ترسبا هم نه وچېږي، خو دا غواړي چې نورې ښځې خبرې کړي. د کټوري پلار چې خپل ګلالی ځوی په ښو کاليو کې ويني من من غوښې اخلي او په کاليو کې نه ځايېږي، خو له بلې خوا چې د خپلې ښځې زاړه ټيکری او شکېدلي کميس ته ګوري سور او تور ټول يې په زړه کې ګرزي، خو چې هر څومره خپلې سترګې يوه خوا بله خوا غړوي داسې څوک نه ويني، چې د ده زړه پرې ورشي او څه پور ترې وغواړي.

سره له دې، چې پدې کاله کې هېڅ نه و، خو خوښي او ژوندانه خوند پکې زښت ډېر و او له بډايانو ځنې د دوی ژوند ډېر خوږ و، ځکه و چې د شتمنو او بډيايانو زړونه تل هغه څه غواړي چې هېڅکله يې لاس نه ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو! د دوی خوښې او زړه ښه والی دومره وړیا نه وي، چې په دومره وړو وړو خبرو لاس ته راشي، د دوی سترګې په ټوله نړۍ هم نه مړېږي، د لویو او شتمنو کورو لوی لا څه، چې وړو ته یې هم ډېر خوندور ځیزونه بېخونده شوي وي او وربښمینې ټوټې ورته، لکه بیتي داسې ښکاري. د دوی نړۍ وریجې که هر څومره غوړې او غوښې پکې ډېرې وي، د نورو سوکړک او شنو سبو یا شړومبو ته په خوند کې نه رسېږي، نه پوهېږم چې دا ولې؟ نو ښه ده که ښه ځېزونه د نورو په مخکې ابښي وي، خو خوند د دوی په برخه رسېدلی دی او خوښي هم د دوی په کاله کې ده.

نه یوازې دا نه روغتیا او جوړوالی هم دوی ته ورکړل شوی دی، دوی هېڅکله لکه بډایان په لوړو وریجو او کلکو غوښو نه نس خوږي کېږي او نه هغومره ژر ناروغتیا ورته پېښېږي، دوی بې ترو ځیزونو ښایسته ډېره ډوډۍ خوړلی شي او که نور څه نه وي د غروپرګي، نانګه او ممانې، شنې او داسې نور...هم خوړلی شي، ځکه چې دوی لا د پستو او خوندورو ځېزونو خوند نه دی لیدلی.

نه نه لېدلی یې دی، خو په همدغو ځینې ونو کې لکه چې رحمان باباوایي:

((پتنګانو لره خدای په اور کې ورکړ

هغه عیش چې یې بلبلې په ګلزار کا

خرقه پوشو په خرقه کې دي موندلي

هغه حظ چې په دنیا کې دنیا دار کا))

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه لیکل یا لیک پوهه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعا

د ټول جهان واکداره! ته هر څه لرې او هر څه کولی شې، د هر چا امید تا ته کېږي او څوک څه له تا غواړي. ستا خزانې او کارخانې ډکې دي، ستا په باغونو کې د شودو، شرابو او عسلو ویالې بهېږي

ستا بخششونه او انعامونه بې پایانه دي، ستا د رحمت نور په ځمکو او اسمانو کې نه ځایېږي.

فقیران او مسکینان درنه د ډوډۍ سوال کوي.

ماړه او بډایان درنه اشتهاء او د هضمولو قوت غواړي.

څوک درنه په زاریو او دعاګانو او لادونه غواړي، ځنې وایي چې مال او دولت راکړه!

یو وایي جنت مې په کار دی، بل وایي له دوزخه امان او پناه غواړم.

څوک د حورو شوقمن دي او د چا غلامانو ته نیم زړه نشته.

مرتبې او لوړې درجې له تاسره دي، کامیابي او موفقیت ستا په توفیق حاصلېږي.

دین او دنیا ستا په لاس کې دي، راحت او زحمت، عزت او ذلت ستا له خوا انسان ته رسي.

بهار او خزان ته راولې، مرګ و ژوند ستا په اختیار کې دي.

هر څه ته کوې او هر څه له تا غوښتل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې جهـان او د هغـه جهـان اجرونـه، خيرونـه، خوندونـه او خوشحالي خلکو ته ته ورکوې زه. پوهېږم چې تا سره څه شته.

زما دعا او د زاهدانو دعا.

زما ارزو او د پادشاهانو ارزو يو راز نه ده.

زما سوال د بډايانو ومسکينانو له سوال ډېر فرق لري.

زه نه وايم، چې ځمکې او پيسې راکړه.

نه غواړم، چې عزت مې ډېر لوړ، رتبه مې لوړه شي.

موټرونه او اسونه مې ندي په کار.

قصرونه او عمارتونه نورو ته ورکړه!

پټې او باغوونه هغه چا ته وبخښه، چې په خاورو نه مړېږي.

په بانکونو کې د سوداګرو پيسې زياتې کړه.

د بزرګۍ اعتبار مه راکوه! ځکه چې ستا پـه اطاعت او عبادت له خلکو نه اجر او عزت غوښتل را ته ښه نه ښکاره کېږي.

زه له دې ټولو نه تېر يم او نور څه غواړم.

زه وايم په جهان کې د ظلم بېرغ نسکور کړه.

حق او عدالت ته قوت ورکړه!

په زړونو کې رحم او د خير مينه واچوه!

په دماغونو کې د حق نور او د حقيقت رڼا پيدا کړه!

تـه کولی شې چې د ظلم قوت پـه وړو وړو کاڼو ميده ميده او ذرې ذرې کړې يا د هوا په ماشو ظالمان تباه کړې.

مګر مونږ د اتوم په بمونو هم دا کار نشو کولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحم وکړه

دتورې کبړدۍ او د ډېرو رمو خاونده!
پدې سره او ټکنده غرمه کې.
پدې وچه بیدیا او سپېره صحرا کې، چې یخې اوبه، یخ سیورۍ، توده ډوډۍ، شودې او مستې کوچ او پېروی، کورت او غوړي، بوڅې او پنیرونه هر څه له تا سره دي.
په خوارانو او بې وزلو رحم وکړه!
له مسافرو او لارویو نه خپل خوړونکي سپې ایسار کړه!
هر څوک چې راځي او ستا د کبړدۍ تر سیوري لاندې کېږي، هغه له خپلو سپیو نه وساته او قدر یې کوه!
ای د خروړو سپیو خاونده!
ستا د سپیو تاوان تاله رسېږي او د دوی په ضرر باندې ته نیولی یې.
سپي او نفس دواړه یو شان دي او هر شي ته خوله اچوي.
ته خپل سپي ونیسه او په مونږ رحم وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته په خپلو سپيو دا ګمان مه کوه، چې دوی به هر وخت ستا دښمنو او غليمانو ته غاپي. دوی د برخله د اسمان ستورو او سپوږمۍ ته هم غاپي او ستا په ملګرو او اشنايانو هم بلوسې او غوټې وهي.

آه – هېڅوک زما ناري نه اوري.
د خپلو سپيو حملې نه ويني.
زما غږ ترکېږدۍ نه رسيږي.
دوی ولې څه نه اوري؟
ولې څه نه ويني؟
ولې په چا رحم نه کوي؟
پردې خو به نه وي؟
کېږدۍ خو د پښتنو معلومېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوداګر

هر څه چې خرڅوې هغه خرڅ کړه، مګر خپل دين او ايمان مه خرڅوه!
هر څه چې خورې هغه وخوره، مګر سود مه خوره او پنځه ګوتې په خوله مه منډه. هر څه چې اخلې هغه واخله، مګر د خوار وغريب ازار مه اخله!
له هر ځايه چې هرڅه راوړې رايې وړه، مګر ګوره چې بې انصافي او بيرحمي درسره رانوړې.
په اسونو او موټرو سوربړه! خو د چا په اوږو مه سپربړه!
له ښاره اوزه، خو له نرخه او له چتې مه اوزه!
لوی لوی کورونه د ځان دپاره جوړ کړه، خو د خپل بام واورې د بل په بام مه غورځوه!
پېټي ډېر پيدا کړه، مګر خپل پېټی مه درنوه او ځانته اغزي مه کره.
د ځان غم دې وخوړ اوس د نورو غم هم وخوره!
لوې بنګلې دې پيدا کړې، لوړ همت هم پيدا کړه!
خلک وايي په ډېرو ليوني خوښ دي، ته هم په لږه ګټه قانع شه او ليونی کېږه مه!
بډايانو وپېژندلی، مګر خوار او غريب دې نه پېژني.
راشه! دوی ته ځان وښيه د دوی په غم کې شرکت وکړه!
پدې شرکت کې که هر څومره سهمونه ولري هغه هېڅکله نه ضايع کېږي او ګټه يې يو په لسه، بلکې بې حسابه ده مګر دا سود ناروا دی، بې انصافي نه ده انصاف دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک وپېژنئ!

هغه څوک چې د مملکت کارونه یې په لاس کې دي او د واک و اختیار خاوندان بلل کېږي یا په وطن کې تاثیر او نفوذ لري پوره وپېژنئ!

هغه کسان چې زمونږ دپاره خدمت کوي یا زمونږ په سر تجارت کوي باید وپېژنو او ښه یې وپېژنو.

پېژندل دانه دي، چې فلانکی رئیس یا وزیر دی، هغه بل په ملک او وطن کې ډېر عزت او اعتبار لري، د دې بل مال او دولت ډېر دی. یا په لوړو ځایو کې په ښه نظر لیدل کېږي. دا راز پېژندل زه نه وایم زما مقصد انسان شناسي او د سړو پېژندل دي، نه د چوکیو او نومونو پېژنندنه.

مونږ باید ترهرڅه دمخه سړي وپېژنو او دا معرفت یه صحیح ډول حاصل کړو.

د دې معرفت دپاره ډېرې پخې سترګې او صایب نظر په کار دی.

د انسان جوهر او ذاتي قیمت معلومول د جواهرو له پېژندلو یو په څو ګران او مهم کار دی، انسان په ډېرو پردو او ډېرو رنګونو کې پټ دی او غیر له دغو جامو نه، ده نور کالي هم زښت ډېر اغوستي دي او ډېر لباسي مخلوق دی.

دی په هر ځای کې بېله جلوه لري د منبر په سر یو راز او په خلوت کې بل راز دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بازار کې انګور نه خوري په کور کې بوتلونه په سر اړوي او په دوايرو کې د خلکو ويني څښي.

مونږ بايد د هر چا معنیٰ او حقيقت ته وګورو او په لباسونو، نومونو رنګونو ونه غولېږو. که تاسې زما منئ! د چا قصرونو، منصبونو ته مه ګورئ، بلکې کار، فکر، ارادې، عمل او ارزوګانو ته يې وګورئ!

تاسو بايد په سرو پسې وګرزئ او سرې ولټوئ!

هغه کسان، چې د ممکت بهبود او سعادت غواړي او د اجتماعي درد او احساس خاوندان دي هغه وپېژنئ او په محبت ورته وګورئ!

اوس هغه وخت تېر شو، چې يو سړی به د معاش او رتبې، عزت او اعتبار له مخې پېژندل کېده او بيا به د قوت او اقتدار له خوا ورته خلکو وکتل دی، عصر هغه باداران او اغاګان له اعتبار ه وغورځول او د وطن خدمتګارانو ته په قدر او احترام ګوري.

د دې وخت انسان په انسان کې معنويت او فضيلت لټوي.

پدې وخت کې هماغه سړی شاغلی او منلی دی، چې وطن او مملکت ته يې خير او نفع رسېږي، اوس هغه وختونه لاړل چې خلکو به د جاه وجلال يا دريا او تدوی‍ر په طلسم کې ځانونه پټ کړل او چا به يې کار او عمل ته نه کتل.

د دې زماني ائينه بل راز ده او علاوه د لباس او جامو په صفايۍ او خيرنتوب د انسان معنوي تور والی او سپينوالی هم سړي ته ښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې به خبر شئ! دغه لوی خلک او د رتبو او مقامونو خاوندان ټول په رښتیا لوی نه دي او نه ټول واړه خلک حقیقتاً واړه او کوچني دي.

اوس مونږ پوهېدلی شو، چې په مشرانو کې کشران او په کشرانو مشران شته.

له لرې او له ورایه خلکو ته مه ګورئ او محض امریت او ماموریت په نظر کې مه نیسئ!

د وطن او مملکت صادق خدمتګاران له دروغجنو او مظاهره کوونکو نه بېل کړئ او خلک وپېژنئ!

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوم ځای دی؟

یو کور یې دلته دی بل په کابل کې، بل په یو بل ځای کې.

څه ځمکه په کوهدامان کې لري، څه په بغلان کې څه په یو بل ځای کې.

نغدې روپۍ یې په رشوتونو دلته پیدا کړې، مګر ګټه ورباندې نور بانکونه کوي په یوبل ځای کې.

ته وو ایه چې دا دکوم ځای دی؟

مېنه یې له دې خلکو سره نشته او د نورو ملکونو خلک ورته ډېر ګران دي.

د دې وطن له شعر او موسیقي نه خوند نه اخلي او د خارجي موزیک په صفت مړېږي نه، مونږ ته په نفرت ګوري او د پردیو مستخدمینو په مقابل کې ډېره تواضع کوي.

ته وو ایه چې دا دکوم ځای دی؟

دی د هېڅ ځای نه دی، ځکه چې هر ځای د ده دی او سړی ورته هر ځای‌یې ویلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو! دا هغه مرغان دي، چې څلور فصلونه په څلورو مملکتونو کې تېروي او وطن نلري، وطن نه پېژني، د يوه وطن په هوا کې نه الوزي او د وطن سړې او تودې نشې تېرولی. دا هغه عياشان دي چې بې له عيش او راحت نه نور څه نه پېژني او له وطن سره هېڅ مينه او علاقه نلري.

مونږ هغه کسان د دې وطن بلبلي وو، چې د وطن په کاڼو او بوټو سر ورکوي او په سختو ورځو کې د وطن په کار ېږي، که څه هم پوله او پټی نلري او په زړو کوډلو او جونګړو کې اوسي.

هو! زما په عقيده دا وطن د هغه چا نه دی، چې د ډېرو ځمکو قبالې يې اخستې دي، بلکې د هغه چا دی، چې د وطن مينه يې په زړه کې ده او له وطن سره علاقه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم یو ښه دی؟

یو دی چې په خبرو ډېر ښه پوهېږي د هر مطلب د پاره ډېر ښه پېرایه او ښه دلایل پیدا کولی شي، د خپل منطق په زور هر څوک تېرباسي او له ډېره عقله وېښته چوي.

ساحر نه دی، مګر یو شی په بل راز ښودلی شي او خلکو په اذهانو او نظرونو هر راز لوبې کوي.

عملاً هېڅ نه کوي، مګر په خوله هر څه کوي او هر کار ځانته منسوبوي.

بل هغه دی، چې ډېرې خبرې او مبالغې نشي کولی، د ځان ښودلو او ځان ستایلو اقتدار نلري، په هره خبره کې لکه د شړومبو مچ نه لوېږي، د هر چا توجه ځانته نشي جلبولی، په مجلسونو کې په وچ زور ځانته د خبرو موقع نه پیدا کوي او په پټه خوله کار کوي، په دماغ کې یې ښه ښه فکرونه او په زړه کې یې د وطن او قام مینه ډېره ده، مګر په خوله څه نه وایي او خپل صفتونه نشي کولی.

ته وو ایه چې کوم یو ښه دی؟

زه خو وایم، چې دی ښه دی، مګر د هغه قدر کېږي او د ده نه کېږي.

هغه پېژنو او دا نه، د هغه ساحرانه کلمات رابانديې اثر کوي او د ده صفايي او معنوي فضیلت را نه پټ دی.

هو! مونږ په خبرو غولېږو او حقایق نشو لیدلی.

مونږ باید دا نقیصه رفع کړو او د خپل احساس او ادراک علاج وکړو.

مونږ په غوږو اورو او په سترګو څه نه وینو، ځکه کارونه خراب او خبرې ښې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وښیه څوک دی؟

اصلي نوم يې نشم اخستلی، مګر رسمي نوم يې مامور صاحب دی.

په کار نه پوهېږي، مګر په خوشامدو او چاپلوسۍ ډېر ښه پوهېږي.

د لویو او معتبرینو په مخ کې د حاضرباش او خانه سامان کار کوي، مګر د خوارانو او غريبانو سلام هم نه اخلي.

سواد نلري، مکتب يې نه دی لوستی، مدرسه يې نه ده لېدلې، اخبار او کتاب نشي لوستلی، مګرماموريت کولی او ساتلی شي.

په درباري او ضاعو کې د ټولو استاذ دی، مګر انسانيت او سړيتوب يې هېڅ نزده، مکتوب نشي ليکلی، مګر شطرنج کولی شي.

لياقت نلري، مګر ډوډۍ لري.

د خدای اطاعت ته يې ملا ماته ده، مګر د امرانو په اطاعت کې اول نمبر اخلي، دنيا يې ډېره ده، مګر همت يې کم دی.

تنخوا يې لږه ده او جايداد يې ډېر دی.

مسافر او فقير ته يوه سوې مړۍ نه ورکوي، مګر مېلمنو ته هره شپه چرګان حلالوي.

غل نه دی، مګر له غلو سره سمه نيمه برخه لري. ساحر نه دی، مګر په يو څو خبرو لوی لوی خلک ړانده او کاڼه کړي.

وښيه! څوک دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

رشوت خوره! ته را په یاد شوې

چاوویل: ټنډېږي، مګر مړېږي نه، ما ته سمدلاسه ته راپه یادشوې.

بل وویل: ګېډه خو یې مړه ده، مګر سترګې یې وږې دي، بیا ته را په یاد شوې.

یوه وویل: قصاب نه دی، مګر ډېر خلک یې بې تیغه حلال کړې دي، دلته هم ته را په یاد شوې.

هغه بل وویل: منګولې او پنجې یې د لېوانو نه دي او خونخوار دی، دا ځل هم ته را په یاد شوې.

بې ګناه خلک مې په زندان کې ولیدل، ته را په یاد شوې.

هغه ورځ چا پوښتنه وکړه، چې په غلو زړه‌ور، د مجرمینو طرفدار د مظلومانو دښمن، د نا حقۍ ملګرې، د قاتلانو حامي څوک دی؟

ماته ته را په یا دشوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاست

وايه يو څه کوه بل څه.
له بل نه پوښتنه کوه! پخپله هېڅ مه وايه!
په شپه کې د لمر وړانګې ښيه! په ورځ کې د تورتم ننبي.
که خبر وې ځان ناخبره کړه! که خبر نه وې د باخبرۍ مظاهره کوه!
شکره لکه مرچ خوره، مرچ لکه شکره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک څه وايي؟

يو وايي په دوايرو کې بې پيسو د چا کار نه کېږي، بل وايي د خان او ملک رسوخ او اعتبار ورځ په ورځ زياتېږي او ضعيفانو ته پنجې تېرې کېږي.

څوک وايي دلته نوی نهضت او فعاليت نشته، ځنې وايي صحيح اشخاص او د فکر خاوندان نشته.

شاعر وايي: نشاط او طراوت، ذوق او سرور، احساسات او جذبات نشته.

ملاوايي: د جلال اباد په نوي ښار کې مسجد او د اذان غږ نشته.

رجب خان وايي: د جلال اباد نوی ښار جوړ نشو او زوړ ښار په لوی لاس وران شو.

د نوي ښار نقشه لکه د سيد جمال الدين قبر، يا د قرغې بند هېڅ نه جوړېږي او هېڅوک نشي پوهېدلی، چې د ښار مخه کومې خوا ته ده او څنګه يا کله جوړېږي.

حميد وايي:

چې دې نکړ په نيکيو ننګ و نام لوړ
په دوه چمه دې د ختو مشه بام لوړ

بل ځای وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ریـا پـه حـق پرسـتو پـورې خانـدې
پـه هـردم دبـرهمن بـت پرسـتي

یونس وایي:

بنـدګي چـې د ریـا کـوي یونسـه!
د هغـه ږیـره خیشـته ده نـایي غـوړاي
ښـه لبـاس کـې څـه د خـدای بنـدګي نشـي؟
چـې جامـه دې د ریـا واغوسـته برګـه

علي خان وایي:

ژوبـل زړه بـه دې روغ نکـړي علـي خانـه!
پسـې مـه ځـه جراحـان دي طبیـب نشـته
د بغـل پـه کتـاب څـه شـی علـم بویـه
هـر صـحاف پـه ملایـانو حسـاب نـه دی

پیرمحمد وایي:

داد فریـاد مـې ترفلکـه نـه رسـیږي
د پتنـګ پـه دود وریتبـږم خمـوش ځکـه

شیدا وایي:

چـې لیـده پکـې اثـر د الـم نشـي
څـه حاصـل لکـه شـبنم لـه چشـم تـره

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک وايي؟؟

څوک وايي چې کوږ بار تر منزله نه رسېږي او د دروغو منزل لنډ دی.

د دروغو مزل خو تر اخرته پورې دې او کاږه بارونه ترهماغه وخته مزله ته رسېږي. څوک وايي چې بد ګرزې بد پرزې.

که دا خبره رښتيا وای اوس، خو به يو سړی روغ نه و پاته.

څوک وايي چې د دروغجن مخ تور دی. ما خو ډېر دروغجن وليدل، چې مخونه يې تک سپين دي.

څوک وايي، چې د شيطانانو دې کور وران شي.

څوک وايي، چې د غله په غره کې ځای نشته.

رادې شي ودې ګوري، چې ښارونه بازارونه ترې نه دي ډک؟

څوک وايي چې غل نه يې له پاچا مه ډارېږه!

ايا د ناحقۍ له شاهدانو نه ويره نه ده په کار؟

څوک وايي چې په تشو خبرو کار نه کېږي؟ دلته خو په خبرو هرڅه کېږي او بې خبرو هېڅ نه کېږي.

څوک وايي چې د غله په ږېره خلی وي، ډېر غله شته چې بيخي ږېره نلري.

څوک وايي چې ډېر وايي لږ ترې خېږي، ما خو وليدل چې هېڅ ترې نه خېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه وکړو ؟؟

موږ ډېر کارونه لرو او زموږ وظايف ډېر سنګين دي.
هر څه چې کوو ، هېڅ نه کېږي او هېڅ نشو کوی دا ولې؟
دا ځکه چې: کار په سړيو کېږي او موږ ډېر د کارسړي نلرو.
څوک چې لږ غوندې سم او صحيح کارکولی شي، خلک يې نه خوښوي او ناکامه کوي يې، هغه چې د خلکو خوښوي هغه يې د خلکو له مراعاتونو نور هېڅ نه کوي او د خلکو د خوشحالۍ دپاره هرڅه کوي.
د څنګه خلکو مراعات او خوشحالي؟
د هغو خلکو چې پخپل خير و شر هېڅ نه پوهېږي.
ژرنده او جمايت نه پېژني.
لکه ګډې او اوزې په قصاب او شپون پسې يو راز منډې وهي.
دوه ملکان يې يو د بل سيورى په ډانګونو وهي.
د دوه خانانو خوسي يې يو ځاى نه څري.
د دوه پېرانو مريدان يې يو له بل سره د خداى دپاره دښمني کوي.
دوه ملايان يې يو په بل پسې نه ځي.
اجتماعي شعور او احساس پکې نشته.
له حق او حقيقت، انصاف او عدالت سره مينه نلري.
ښه نو موږ څه وکړو ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ باید یو څو تنه د کار سړي پیدا کړو.

چې هم کار وکړي هم په کار پوه وي هم د کار کولو صحیح طریقه ورته معلومه وي.

ځینې کسان وایي په یو څو ګلانو نه پسرلی کېږي، په یوه مملکت کې څو تنه هېڅ نشي کولی. څو تنه به کوم ځای ته ورسېږي، ترڅو ټول ښه نه شي کارونه نه ښه کېږي.

په دغسې خبرو ساده ګان ډېر ژرغولېږي او هغه کسان، چې انسان ته یوازې د جسمانیت له خوا نه ګوري، بلکې تدبیر، فکر او د ادراک قوت ته ګوري هغه پوهېږي، چې یو سم او صحیح انسان د یوې سمې اوصحیح نقشې او صحیح پروګرام په طرح کولو په دنیا کې لوی لوی کارونه کوي او ډېر خلک په سمه لاره د عالي مقصد په لوري روانولی او بیولی شي.

د دغه شان څو تنو سړو له لاسه ډېر ډېر کارونه کېږي او دغسې اشخاص هر ځای ته رسېدلی شي.

په دغسې یوه ګل باندې سل پسرلیه جوړېږي، مګر په څو پسرلیو کې مونږ دغه شان څو ګلونه نشو پیدا کولی، ځکه چې نه یې شو پېژندلی.

زه دا نه وایم، چې نشته یا پدې خاورو کې استعداد محوه شویدې، بلکې وایم چې باید په دغسې سړو پسې وګرزو او د وطن غرونه رغونه، کلي او کورونه ورپسې ولټوو.

مونږ نه یو خبر، چې زمونږ په غرونو کې څه راز ګنجونه ترخاورو لاندې پټ پراته دي؟ پدې وچې او سپېره بیدیا کې کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځای د حیات او به تر ځمکې لاندې غلې شو بدي؟ په دغو خوارو او زړو جامو کې څه راز انسانان پیدا کېږي؟

په دغو خلکو کې چې زمونږ نظر او توجه نه جلبوي، څه فکرونه او څه ارزوګانې موجودې دي که مونږ په دې پوه شو چې.

دیوسف څېرو جامو کې څه ګناه ده
ښه لباس کې چې ګناه کړې زلیخا ده
راځئ، څېرې کړو دا ښې جامې رنګینې
پکې وګورو څېرې ډېرې ننګینې

نو هله به دا شخاصو حقیقت او ماهیت ته ورسېږو او زمونږ انتخاب به د لباس او څو خوږو خبرو له مخې نه وي، بلکې د معنیٰ او حقیقي هویت له حیثه به وي.

مونږ باید هر چا ته په ځیرځیر وګورو او په خلکو کې سترګې وغړوو.

سترګې غړول یا کتل دانه دي، لکه چې اوس هم ځینې د جاه وجلال خاوندان نورو ته به حقارت ګوري.

ډېر خلک شته چې د چا تر رېږې لاندې یې کلونه تیرکړي، مګر لیدلي یې نه دي.

ډېر خلک وایي او زه هم وایم، چې د کار سړي نشته، ځکه کارونه خراب دي.

دا خبره له لویو نه نیولې تر وړو پورې هر یو کوي، مګر سوال دا دی چې چېرته او په کوم ځای کې؟ په یوه کورنۍ او یوه ښار کې نشته؟ که په وطن او هېواد کې که چېرې د کلي او کور خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، نوکله کله خو په يوه کاله کې د ښځو اوبه هم نه وي، مګر په بل ځای کې سيند بهېږي او په ځينو کورونو کې ويالې روانې وي.
که په وطن او مملکت کې يې لټو، نو په ګوشته کې هم ځوانان شته او لعل پوره خو په مېږو پوره ده.
که په زړه کې فساد او خيانت نلري! که صحيح نيت او ښې ارزوګانې درسره وي، که د حق او حقيقت په قوت عقيده لري.
له حق وېلو او حقيقت ښکاره کولو مه وېرېږئ او په حقاني جرئت ناحقه ظلمونه او د اوهامو بوتان مات کړئ!
په هر ځای او هر چا کې، چې خيانتونه او فسادونه، ظلمونه او بد کارونه، ريا او تزوير، بې کفايتي او نالايقي وينئ ورسره جهاد وکړئ او په هر مورد کې خپل صحيح او انتقادي نظريات ښکاره کړئ!

له هېچا مه وېرېږئ او هېڅکله سترګې مه پټوئ!
که د خپل شخصي او نفسي اغراضو دپاره کارکوئ!
که د وطن او مملکت په نامه خلک غولوئ!
که په زړه کې ټګي او برګي لرئ!

نو د دې عصر بصيرت نه وويرېږئ او پوه شي چې کاږه بارونه ترمزله نه رسېږي او بې اساسه عمارتونه ډېر ژر نړېږي.
که يو امر په تاسې باندې سترګې سرې کړي او له قانون او عدالت نه خلاف امرونه کوي، که يو خان او ملک په خپل زور او قوت له تاسې نه بيځايه لحاظونه او مراعاتونه غواړي، که څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوړو مقاماتو ته لاره لري او په تاسې د سفارش خطونه راوړي مه وبرېږي او په حق ټينګ ودرېږئ.

که تاسې خيانت ته اقدام کوئ يا د نفس د شيطان دپاره حق باطلوئ که هر څومره موافقتونه درسره وي او قوي لاسونه درسره شريک وي، که ټول عمر مو يو ه او بل ته تملقونه کړي وي، نو د سبا ورځې له باز خواست نه ووېرېږئ!

هو! دمظلومانو او بې وزلو له آه و فرياد نه ووېرېږئ! هغه کسان چې تاسې خپلو معايبو ته ملتفت کوي او ستاسې نقايص درښيي له هغوی نه مه وېرېږئ، مګر له هغو تملقينو وډارشئ، چې ستاسې خيانت ستايي او ستاسې په سترګو پردې غوړوي.

چا چې په مملکتي دوايرو کې لکه د شرکتو امران يوازې په پيسو کومه رتبه پيدا کړېده يا يې په خوشامدو او تملقونو ځان يوه حد ته رسولی دی او وظيفه نه پېژني، بلکې اشخاص او درباريان پېژني هغه بايد له خپل اينده سرنوشت څخه ووېرېږي.

هغه کسان چې پخواني يې پېژنئ او له وطن او مليت سره علاقمند وي د مملکت له تخت و تاج او له خپل اولولامر او پادشاه سره رښتيانۍ مينه او علاقه لري، د حق او عدالت له مقتضا سره سم د خدای دپاره کارکوي نو :

(لاخوف عليهم ولاهم يحزنون)

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو ېرېږئ او مه و رېږئ

که په زړه کې فساد او خیانت نه لرئ! که صحیح نیت او ښې ارزوګانې درسره وي، که د حق او حقیقت په قوت عقیده لرئ.
له حق ویلو او حقیقت ښکاره کولو مه وېرېږئ او په حقاني جرئت ناحقه ظلمونه او د اوهامو بوتان مات کړئ!
په هر ځای او هر چا کې چې خیانتونه او فسادونه، ظلمونه او بدکارونه، ریا او تزویر، بې کفایتي او نالایقي وینئ، ورسره جهاد وکړئ او په هر مورد کې خپل صحیح او انتقادي نظریات ښکاره کړئ!
له هېچا مه وېرېږئ او هېڅکله سترګې مه پټوئ!
که د خپل شخصي او نفسي اغراضو لپاره کار کوئ!
که د وطن او مملکت په نامه خلک غولوئ!
که په زړه کې ټګي او برګي لرئ!
نو ددې عصر له بصیرت نه وو ېرېږئ او پوه شئ چې کاږه بارونه تر منزله نه رسېږي او بې اساسه عمارتونه ډېر ژر نړېږي.
که یو آمر په تاسې باندې سترګې سرې کړي او له قانون او عدالت نه خلاف امرونه کوي، که یو خان او ملک په خپل زور او قوت له تاسې نه بېځایه لحاظونه او مراعاتونه غواړي، که څوک لوړو مقاماتو ته لاره لري او په تاسې د سفارش خطونه راوړي مه وېرېږئ او په حق ټینګ ودرېږئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تاسې خیانت ته اقدام کوئ یا د نفس د شیطان لپاره حق باطلوي که هر څومره موافقتونه درسره وي او قوي لاسونه درسره شریک وي، که ټول عمر مو یوه او بل ته تملقونه کړي وي، نو د سبا ورځې له بازخواست نه وویرېږئ!

هو! د مظلومانو او بېوزلو له آه و فریاد نه وویرېږئ!

هغه کسان چې تاسې خپلو معایبو ته متلفت کوي او ستاسې نقایص درښیي له هغوی نه مه وېرېږئ! مګر له هغو متملقینو نه وډارشئ چې ستاسې غفلت او خیانت ستايي او ستاسې په سترګو پردې غوړوي.

چاچې په مملکتي دوایرو کې لکه د شرکتو امران یوازې په پیسو کومه رتبه پیدا کړې ده یا یې په خوشامدو او تملقونو ځان یوه حد ته رسولی دی او وظیفه نه پېژني، بلکې اشخاص او درباریان پېژني هغه باید له خپل اینده سرنوشت څخه وویرېږئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاذ ويل!

استاذ مونږ ته درس راکاوه او مونږ یې ډېر ښه پوه کولو.

د ده په تعلیمونو اجتماعي شعور او احساس ډېر قوي کېده او په مغزو کې بیداري پیدا کېدله، ده مونږ ته د حساب او محاسبې اصول هم ښودل او ویل یې تاسو باید هر وخت له ځانه سره حساب وکړئ او حسابي خلک اوسئ!

یوه ورځ یې د حساب په درس کې مونږ ته وویل:

که یو عدد له بل عدد سره داسې یو ځای کړو، چې یو پاس او بل لاندې وي، لکه ۲ "۲"، نوځلور (۴) تېنه جوړېږي او د یوه وجود په بل کې محوه کېږي او استقلال یې ورکېږي.

مګر که دواړه څنګ په څنګ یو ځای کړو، لکه (۲۲) نو دوه وېشت ورځنې جوړېږي او دوه او شل کېږي د دواړو عددونو شکلونه او صورتونه هم په خپل حال پاتې کېږي، ځکه چې پدې صورت کې د ملګرتیا، اتفاق او ورورولۍ راز پټ دی او په هغه بل صورت کې تفوق تسلط او محوه کول مضمر دي.

ده ویل که د اتفاق او ملګرتیا په صورت یو تن په ځان پسې بل روان کړي شي، نو قدر او مقدر یې ډېر زیاتېږي او مرتبه یې لوړېږي.

(یعنې له احادو نه، عشراتو ماتو او لوفو...ته خبره رسېږي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

که پنځه الفونه یو د بل په سر د پاسه کېږدو هماغه پنځه ورځني جوړېږي او شکل وصورت یې هم محوه کېږي. زمونږ استاذ مونږ ته په حساب او ریاضي کې هم د اجتماعیاتو او سیاسیاتو د فلسفې درسونه راکول او مونږ یې پوه کولو، چې باید یو له بل سره داسې یو ځای شو چې د تنازع...په میدان کې څنګ په څنګ ودرېږو او څوک د چا په سر باندې پښې کښېنږدي، یو د بل استقلال سلب نکړي، د لا نوي کولو او محوه کولو غرض په کې نه وي، بلکې یوه د بل درجه او مرتبه لوړه کړي. ده ویل: مونږ به یو مخکې کوو او مشر کوو به یې، مګر یو د بل په سر نه سورېږو او د بل د ټیټولو چم به نه کوو.

زمونږ استاد دا هم ویل:که مونږ دوه مساوي عدونه لکه(۱)-(۱)-(۲)-(۲)-(۳)-(۳) هر یو له بل نه وړاندې وروسته کړو نتیجه یې یوه ده، مګر په دوه متفاوتو عددنو کې تقدیم و تاخیر ډېر فاحش فرق راولي او په مقدار کې ډېر تفاوت راځي.

که مونږ یو او نه یو ځای کوو او داسې یې لیکو (۱۹) نولس کېږي، مګر شل کېږي نه، که هم دغه دوه عددونه داسې ولیکل شي (۹۱) خبره سلو ته نږدې کېږي او ډېر زیادت پکې راځي. همدغه سبب دی چې په جوامعو کې هغه څوک دمخه کېږي چې قدر او مقدار یې له هغه بل نه زیات وي او د ده په مخکې توب باندې دجامعې قدر او قیمت ډېر لوړېږي، مونږ باید په دې سره پوه شو او د هر چا استعداد معیار، مبلغ او مقدار ته وګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عجیب انسان

ړوند نه دی، مګر خپل عیبونه نه ویني.
کوڼ نه دی، مګر خپله اوري او د بل نه.
زړه لري زړه سوی نلري.
خپله لږه پوهه ورته ډېره ښکاري، د بل ډېر علم ورته لږ معلومېږي.
د بل لږ مال ډېر په نظر ورځي او خپل ډېر مالونه ورته لږ ښکاره کېږي.
د دې دپاره، چې خلک ورته لاس په نامه و درېږي، خلکو ته لاس په نامه درېږي، د فرعونیت دپاره غلامي قبلوي او د عزت دپاره ذلت ته غاړه اږدي.
دین په دنیا خرڅوي او دنیا په پوچو اعتباراتو پلوري.
لکۍ نلري او خلک ورته بې لکۍ نه وايي.
څلور پښې نلري او په څلورو روان دی.
آس نه دی، مګر خلک په لغتو وهي.
ښکر نلري، مګر سرتمبه دی.
له عقله پیاده دی، مګر هېڅکله پلی نه ګرزي او په موټرکې هم د خپل جهل په خره سپور وي.
ته به وایې داڅوک دی؟ زه وایم: بې پوهې زورور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان لالا

خان لالا هېڅکله بې نوکرو او سړیو نه ګرزي.
دی هېچا یوازې نه دی لیدلی.
پخپل صفت هر وخت خوشحالېږي، مګر دی بې له خپلو اصافو بله خبره نشي اورېدلی.
که بل څوک د ده صفتونه بیان نکړي دی پخپله صفت په ښه شان کولی شي او لکه سپایي پخپله ځان ستایي.
خان لال بخششونه هم کوي او په کال کې په زرهاهو روپۍ نقد او جنس یوه او بل ته ورکوي، مګر خوار او غریب ته سوې مړۍ هم نه ورکوي.
حاکم او علاقه دار، مدیر او مامور، خان او ملک ته سل قسمه طعامونه تیاروي، مګر مسافر، کونډې او یتیم ته یو سکړک هم نشي ورکولی.
که تاسې خان لالا خوشحالوئ، نو قلم او کاغذ راواخلئ او د ده بخششونه حساب کړئ یا یې خرڅ یو په لسه زیات وښیي، مثلاً د ده په مخکې ووایئ، چې د خان په کور کې یو کور کمند د کال څلویښت منه کلګېږي او د غوړو یو خو یې هېڅ حساب نشته.
خان لال نور صفتونه هېڅ نه پېژني، پام کوئ چې د فضل و لیاقت خبرې د ده په مخکې ونکړئ او د اجتماعي خدماتو اخلاقي فضایلو نوم په خوله وانخلئ. تاسې به د خانانو په خوي او بوي بلد نه یاست، مګر ما له رجب خان سره ډېر صحبتونه کړي او دوی ډېر ښه پېژنم.
ما ځینې داسې خانان هم لیدلي دي، چې له خوارۍ ژرندې ساتي او له کبره مزنه اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رشوتونه

رسمي رشوت: هغه رشوت چې حاکمان، مامو‌ران، قاضیان، منصبداران یې اخلي.

غیر رسمي: هغه چې خان، ملک، ناظر او نورو ته ورکول کېږي.

معنوي رشوت: تملق مخامخ صفتونه، دعاګانې او داسې نور.

د پاک نفسو رشوت: دا یکه، د حقوقو پیسې، خدمتونه مېلمستیا.

د ظالمانو رشوت: هغه رشوت چې حق باطلوي او باطل حق کوي.

د هوښیارانو رشوت: چې کار له حق او اصولو سره سم وکړي او رشوت پکې واخلي.

افراطي رشوت: چې د بانکونو د سعامو اخستلو دپاره وي.

غیر افراطي رشوت: چې د نس مړولو او تن پټولو دپاره وي.

د ریاکارانو رشوت: لږشی ردول او په مجلسونو کې یادول او په ډېرو باندې غلي کېدل.

د فاسقانو رشوت: پېمخي

د احمقانو رشوت: د رشوت په طمع او امید له حق او قانون نه تېرېدل.

د محطاطو رشوت: د یوه او بل لحاظونه او مراعاتونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متملقینو منطق

یوه پاچا له چانه پوښتنه وکړه، چې زما په ورغوو باندې ولې وېښته نشته.

هغه وویل: ځکه چې پاچا پخپلو لاسونو باندې په لپو لپو روپۍ خلکو ته ورکوي او ورغوي یې سولېږي.

پاچا وویل: چې د نورو خلکو ورغوي، خو هم ماغوندي دي.

هغه وویل: هغوی هم پخپلو لپو ستا له لپو نه څه اخلي او ورغوي یې سولیږي.

پاچا بیا وویل: هغه چې زه هېڅ نه ورکوم د هغوی ورغوي هم دغه شان دي

هغه په ځواب کې وویل: هغوی چې ستا بخششونه د نورو په حق کې ویني، نو له ډېر حسرت او ارمانه نه خپل ورغوي سولوي او افسوسونه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو ډار

یوه وویل: زه له خپلې ښځې دومره وربېږم، چې هر څه وایي هغه کوم.

بل وویل: زه بې له ویلو هم د هغې په رضا کار کوم.

درېیم غږ کړ، چې زه هېڅکله بې له څه تحفې او سوغاته کورته نشم تللی.

څلورم وویل: ما له ډاره بیخي ښځه نه ده کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ په هر چا پسې نه ځو

یو ملګری په لاره کې مخکې شو.

بل ورته وویل: مونږ پښتانه یو په چا پسې نه ځو او څوک نه پرېږدو چې له مونږ نه دمخه شي.

هغه وویل: رښتیا چې تاسې په خرو پسې ځئ او خره په مخکې وي یا د اسونو په مخکې منډې وهئ او په سړو پسې هېڅکله نه ځئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خرو کې هم الفت شته

له یوه لیکونکي سره، چې تخلص یې الفت و، څو تنه ملګري ولاړ و، څو تنه خره په لاره تېرېدل چې وربوزونه یې یو له بله نږدې کړي و او څښتن نه یې ګرول.

یوه غږ کړ، چې په خرو کې هم الفت شته.

الفت سمدلاسه وویل:هو! لکه زه چې په تاسې کې یم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رجب خان دعوتنامه

ښاغلی...له ډېرې مودې مې دا سودا وه، چې یوه شپه تاسې مېلمانه کړم، مګر جرئت مې نشو کولی ځکه چې اوږه ډېر ګران دي.

نن سهار ستاسې طالع بیدارې وې، چې د حاتم طايي کتاب لاس ته راغی او تر تاثیر لاندې یې راغلم په همدغه وخت کې دا مشهور بیت هم راپه یادشو.

میهمان روزي بخود میارود بس ګناه میزبان رامي برد

نو مې له ځان سره فیصله وکړه، چې د ګل کرم وخت هم دی او د پنج کتاب ملا صاحب هم ویلي دي:

کرم مایهٔ شادماني بود کرم حصل زنده ګاني بود

نو راشه! په یوه دانه ګل کرم به جناب قاضي صاحب او دوه نور ملګري خوشحاله کړې او ضمناً به د خپل جواد او سخا یوه دوه ناحقي شاهدان هم د قاضي په مخکې تېر کړې، نو ای له ګرانو اوړو نه ګرانو ملګرو!

(توکل په خدای) بیګا ته زما ځای ته راشئ!

مګر ګورئ! خدای پاک فرمایلي دي: (کلوا و اشربوا ولاتسرفوا)

نو تاسې هم بې امري مه کوئ! ځکه چې د هوښیارانو متل دی(نیم نان، راحت جان).

بله داچې:

طمع رانیاید که چندان کنی
که صاحب کرم راپیشمان کنی

(لاهور رجب)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتيجه يعنې څه؟

رجب خان: دا مامورين او ميرزايان چې نتيجه وايي د دې څه معنیٰ او نتيجه څه شي ته وايي؟

عجب خان: لکه له شودونه چې څوک پېروی ټول کړي يا له مستو نه کوچ وباسي نتيجه هم دغه شان شی دی. کوم مامور، چې د يوې فقرې تحقيق او تفتيش ته مقرر شي او له خلکو سره دومره سوال او جواب وکړي، چې مقصد او مدعا ورکه شي، نو بيا چې له هغو پاڼو نه مطلب راباسي نتيجه ورته وايي.

رجب خان: ښه دې پوه کړم هغه ورځ، چې زمونږ کلي کې مړی شوی و او حاکم صاحب له مېرزايانو سره راغی قاتلان خو تښيدلي وو، مګر دوی دا نور خلک له سوال وجواب لاندې ونيو. لا يو سوال به يې څوڅو ځله کاوه. زه حېران يم چې ولې دوی يوه خبره دومره شاربي او خلک په تور او سپين اړوي. اوس پوه شم چې دوی کوچ ورځنې ايستل او پيسې يې پکې اخستلې، نو هر کله چې نتيجه او پيسې لاس ته ورغلې بيا څوک په مړي پسې ونه ګرزېدل او نه يې چاپوښتنه وکړه.

ښه د ميرزايانو په نتيجه خو دې پوه کړم اوس يو څو نورې نتيجې هم راوښيه.

عجب خان: که نتيجه په يوه ځای کې فرق کوي، ځکه وايم چې زمونږ په ملک کې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د علم نتیجه:	امامتي کول او خیراتونه خوړل
د ماموریت نتیجه:	رشوتونه اخستل
د مال او ثروت نتیجه:	سود کول
د هوښیارۍ نتیجه:	چل او فریب
د ناپوهۍ نتیجه:	شرارتونه او فسادونه
د نادارۍ نتیجه:	غلا او ناحقه دعوې
د قوت نتیجه:	ظلم او تعدي
د چالاکۍ نتیجه:	معتبري
د چاپلوسۍ نتیجه:	د امرینو خوشحالي

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان یعنې څه؟

رجب خان خو به تاسې پېژنئ، چې وظيفې يې نه دي خوړلي، مګر ملا شوی دی، د ادبياتو په فاکولته کې يې څه نه دي لوستي، خو مقالې لیکلي او شعرونه ويل شي.

د استدلال قوت يې هم بد نه دی او په فيلولوجۍ کې لاس څه، چې پښې هم لري، څنګه چې د ده خبرې عجيبې غريبې دي هغسې يې دلايل هم دي.

هغه ورځ چا ورنه پوښتنه وکړه، چې انسان يعنې څه؟

ده وويل:

منطقيان ورته حيوان ناطق وايي، يعنې هغه حيوان چې خبرې کوي

شاعران وايي:

په ناطق حيوان تعريف چې د انسان کړي
په خبرو غوليدلي هلکان دي
سړي نه دي چې يې کار د سړونه وي
په خبرو کې هرڅومره ښه پوهېږي

ډاروين وايي: انسان د بيزو زوی یا لمسی دی، مګر زه بې خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحبه بل چا ته انسان نشم ویلی، ځکه چې پاک خدای انسان ته ظلوم او جهول ویلي دي او له خان نه زیات ظالم او جاهل نه پیدا کېږي.

رجب خان د لغوي تحقیق په وخت کې کله، چې پښتو یا فارسي لغتونه عربي ته راکاږي، نو خان او خاین له یوې مادې نه مشتق بولي، مګر کوم وخت چې عربي لغتونه پښتو کوي، نو بیا وایي چې (انس) یا انسان له (نس) نه ماخوذ دی، د هر چا چې نس لوی وي او په پردیو مالونو هم نه مړېږي هغه خان او حضرت انسان دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحالي او غم

له خوبه راپاڅېدلم، سترګې مې ومښلې د ډول او سرنې اواز مې تر غوږه شو.

یوه شېبه وروسته سره ډولۍ او لویه ورا راښکاره شوه چې ډېر خلک ورسره خوشحاله روان وو.

زه هم له دوی سره ملګری شوم او په دغه خوشحالۍ کې مې ځان شریک کړ.

ما غوندې نورهم ډېرخلک له دې ډولۍ سره روان و او په پردې واده کې یې لاسونه غورځول. څوک چې د دنیا په خوشحالیو کې مطالعه لري هغه به ماته هېڅ تعجب ونکړي.

که مونږ د دنیا لویه ورا وګورو، نو د خوشحالي ناوې د یوه کور ته ورځي، مګر وچولي د ډېرو غوړېدلي وي.

د ډولۍ دننه حال چاته نه وي معلوم، ډولۍ خاوند په راز راز تصوراتو کې ورک وي او نه پوهېږي چې، ببګا ته به څه راز بشره ویني؟

دغه مجهوله لیلي او نامعلوم حقیقت په ښایسته حجابونو کې پټ وي او ټوله ساحري یې په همدغه پټوالي کې وي.

په دغه حال کې، چې د واده خاوند لا د حسن او جمال له مخه پوړنی نه و اخستی او یوازې د مینې او محبت په کیف مست و، خپل ځان یې د سعادت او نېکمرغۍ رښا ته ډېر نږدې ګانه، مګر

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حقیقت کې همدغه شېبه دی د سعادت په غېږکې و او د خوشحالۍ پلوشو یې شاو وخوا رڼا کړې وه.

د دنیا هر راز نیکبختي او هر ډول خوشحالي د انسان په احساس او تصور کې ځای لري، همدغه احساس دی چې د غم شپې خوشحالې ورځې یو له بله بېلوي.

همدغه سبب دی چې یو شی یو سړي خوشحالوي او بل یې خپه کوي، دیوه دپاره غم د بل ښادي شي.

مونږ په دغه گمان، چې د خپل یوه ملگري کور ته د خوشحالۍ ډولي وړو ټول خوشحاله و چا اسونه ځغلول، چابه نښې ویشتلې ځینو اتڼونه کول، ځینو ټوکې او مسخرې کولې او په همدغه شان وضعیت ماښام تېاره کلي ته ورسېدلو او ډولۍ د کاله په مخکې ښکته شوه، ښځې راغلې او د ډولۍ پردې یې جگې کړې، مگر بې له دینه چې یوه ښایسته مړه ناوې ووینې نور څه پکې نه و.

دغې ښکلې پېغلې نه غوښتل چې په دغه کاله ننوزي او خپل گران ملگری په بل چا بدل کړي.

دغه اجباري واده دا مجبوره کړه، چې په زهرو ځان ووژني او له ډولۍ نه جنازه جوړه کړي، د دې حال له لیدو سره سم د ژړا اوازونه پورته شوه او د هر چا په احساس کې بدلون راغلی، هم دغه وخت مونږ وپوهېدو، چې مونږ له یوې جنازې سره خپل تصور او گمان خوسحاله او په خندا روان کړي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ ګمان دومره قوي تاثیردرلود ، چې مړی یې راباندې په ډول او سرني کور ته وړ، زما یوه ملګري وویل: په ربښتیا چې خوشحالي ځوک په زور او اقتدار یا په ډېرو پیسو کورته نشي راوړلی، بلکې د زړونو موافقت غواړي.

یو بل ملګری(چې د دې واقعې له عکس سره مخامخ شوی و) هغه وویل: هر کله چې ګمان دومره موثر دی، ځومره به ښه وي چې دا قوت شامدام پاک وساتو او په ښه لاره کې یې صرف کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزو

هلته لرې د غره په لمن کې د لمر پلوشو ته څه وځلیدل، لکه چې په اسمان کې ستوري او په زړونو کې د ارزو ښکلی مخ ځلېږي.

زه نه پوهېږم چې دا د سترګو دپاره ځلیدونکی شی څه شی دی؟

د کومې مستې پېغلې دلاس ائینه ده، که دکومې معشوقې دغاړې امېل نه کومه قیمت بها مرغلره لویدلې ده؟

د هغې تجلي پلوشه ده، چې په کوه طور کې یې ځان ښکاره کړ که له کوم کان او معدن له کوم ښکلي غمي راوتلي دي؟

دغه شان ډېر فکرونه او ګمانونه پیدا شول او زه بې په هغه لوري روان کړم، زه نه پوهېدم چې په څه شي پسې ځم او څه به په لاس راشي؟

زما تصور اتو او خیالاتو دغه مجهول شی زما په نظرکې ډېر ښایسته کړی و، زه خپل مطلوب ته په ډېرلوړ قیمت قایل وم.

ماله ځانه سره ویل، چې په غرونوکې هرڅه موندل کېږي او په دنیا کې ځینې داسې غرونه هم شته چې د اخدای استازو پکې راز ونیاز درلود او د خدای دفرمانونو ځانګو پکې ځنګېدلې ده. د لمر او سپوږمۍ لومړۍ پلوشې په دوی لوېږي او د خدای د رحمت وربځې مدام د دوی په سرګرزي.

دغه راز ډېر خیالونه او تصورات راسره ملګري و، چې زه هلته ورغلم او خپل مقصد ته ورسېدم، هغه شی په حقیقت کې هېڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شی نه و او د دنیا په بازار کې يې هېڅ قیمت نه درلوده. زه پوه شوم چې دنیا مونږ هر وخت په همدغسې شیانو غولوي او ډېر خوشې شیان یې راته له وراځلولي دي.

له مونږ سره هر وخت لوړ فکرونه او ستر خیالات ملګري وي، مګر عملاً په دغسې ناوړه او خوشې شیانو پسې روان یو.

هغه څه چې مونږ له لرې وینو او نه یو ور رسېدلي مونږ ته ډېر ښایسته ښکاره کېږي او په لوړ قیمت ورته قایلېږي، مګر پس له رسېدلو پوهېږو چې مونږ په هسې او خوشې شیانو پسې هڅه کوو او په داسې شي پسې ځو چې هېڅ نه په کارېږي. هماغه لیلیٰ چې خلک یې په دیدن پسې ړندېږي، ځینې نور رسېدلي دي هغوی یې اوس له کته غورځوي او هېڅ قدر یې ورسره نشته.

دا لیلي د انسان هماغه ارزو ده، چې مخکې له رسېدلو یو راز وي او وروسته تر رسېدلو بل راز کېږي او د زړونو له کوره ایستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجتماعي نظريات

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکر

په هغه تورتم کې چې شعوراو احساس د رندو په شان امسا ټکوي – هلته چې د شرق و غرب امتياز نشي کېداى او هرڅه مجهوله وي. په ځان کې چې د اسمان ستوري چا ته لوري او لودن نه ښي او سترګه نه ښکاري، په هغه وخت کې چې بې له حيرت او ابهامه بل هېڅ شى نه وي موجود او قبلې پته نه وي معلومه، سرى به کومې خوا ته درېږي؟ او کوم لوري ته به سجده کوي؟

په دغه وخت کې که دې لمر خاته خواته ولاړ وي، ده ته د لمر بنده نه ويل کېږي، بلکې د قبلې اهل باله شي.

د ده قبله او کعبه په دغه حال کې د مشرق (۱) په لوري انتقال کوي او په دغسې مواقعو کې چې انسان هرې خواته دفکر په نغوته مخ ور اړوي د لوى ځښتن مخ هماغه لور وي او د خداى کور هماغته بويه.

په دغه شان موقف کې که څلور تنه څلورو خواو ته دخپل فکر په اشاره او اجازه مخه کړې او ددوه تنو فکر هم په يوه خوا اتفاق ونکړي، څلور واړه داسې حال لري لکه چې کعبه په مېنځ کې وي او هر يوه يې يوه ديوال ته مخامخ ولاړ وي.

دلته منطق او برهان سړي ته په يقين سره دا وايي، چې پدې څلورو واړو مختلف او مخالف فکرونه پخپل دربار کې قبلوي او ديوه لمونځ هم له قبلې نه چپ نه ګڼي.

دلته منطقي قياس د درو تنو په غلطوالي قطعي حکم کوي او په احتمالي ډول ديوه تن د فکر په صحت قايلېږي، ځکه چې که

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه څلورتنه، شرق وغرب، جنوب او شمال ته نه وي ولاړ، بلکې په څلورو کنجونو درېدلي وي ټول په غطه ولاړ دي او يوه هم صحيح لوری نه دی موندلی، مګر دغه علمي او عقبي فيصله سره له دغه برهانه اعتبار نلري او د هر يوه فکر حق ګڼل کېږي، ځکه چې په دغه حين کې له انسان سره بې له فکر کولو او تجربې څخه بله وسيله نشته او هېڅ يو د بل د فکر په منلو او قبلولونه دي مکلف، که په دوی کې يو تن ډېر هوښيار وي هغه نور د خپل فکر په پيروۍ نشي مجبورولی او نه هغه بل دا کولی شي، چې ده ته به يوه خوا حقه معلومېږي او سره له دې به د بل په فکر پسې درومي او کعبه به د بل په نظرګوري.

دلته د هر يوه فکري او عقلي تکليف همدغه دی، چې پخپله فکر وکړي او له خپل فکر نه کار واخلي.

په اسلام کې دڅلورو مذهبونو حقانيت په همدغه اساس بنا دی او هغه فکري اختلاف، چې د څلورو امامانو مېنځ کې موجود دی د هېڅ يوه د فکر حقانيت نه سلبوي.

له دېنه انکار نشي کېدای، چې د انسان فکر قاصر او ضعيف دی، د ده په نظر کې يو شی په بل راز معلومېږي په ډېرو شيانو کې د انسان فکر غولېږي، سهوه کېږي او غلطېږي، مګر سره له دې لوی خدای پخپل حق او صحيح کتاب کې هر ځای انسان ته د تفکر او تعقل امر کوي او هغه څوک، چې فکر نه کوي ملامت بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدغه ځایه مونږ د فکر د ازادۍ په ضرورت پوهېدلی شو او په اجتماعي مسایلو کې فکر کول او فکر ښکاره کول يو ډېر ضروري امر ګڼو.

مونږ باید فکر او د فکر خاوندانو ته موقع ورکړو، چې خپل کار وکړي او خپله وظیفه په ازادانه ډول اجرا کړي.

دنن ورځې دېموکراسي هم انسان ته همدغه توصیه کوي چې هر څوک باید خپل اجتماعي افکار او نظریات څرګند کړي او فکرونه مختنق نشي.

که څوک کوم نا شنا او نوی فکر ښکاره کوي څوک دا حق نلري، چې هغه له ستوني کلک ونیسي او ملامت يې کړي، ځکه چې هر فکر ارومرو حق نه وي او حق ته نشي رسېدلی. هر سړي په دې مکلف هم نه دی، چې هر ګوره پخپل فکر کې حقیقت ته ځان رسوي او هېڅکله به نه سهوه کېږي، مګر دا د هر یوه وظیفه ده چې فکر به کوي او حقیقت به لټوي.

زمونږ به فکرکولو او په حقایقو پسې په ګرزو کې دوه اجره دي او که سهوه شوو، نو فکر کول پخپله يو ښه کار دی او انسان له غفلته پرې خلاصېږي.

د دنیا ډېر لوی مفکرین او مشهور پوهان ډېر ځله پخپل فکر کې سهوه شوي او غلط افکار ورځني پاته دي، چې انسان د بدبختۍ خواته بیايي، مګر سره له دې د فکر ازادي يو ضروري امر دی.

که څوک ووايي چې انسانانو په دنیا کې ډېر بدبد کارونه وکړه او ډېر ضررونه او فسادونه يې انساني جوامعو ته ورسول، راځئ چې دغه نسل قطع کړو او انسان پرې نږدو چې دی دنیا ته راشي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا خبره عيناً داسې معلومېږي لکه چه سړی د فکر غلطې او اضرار په نظر کې نيسي او د فکر ازادي سلبوي.

دوی دومره فکر نه کوي، چې د انساني جوامعو ورکول د دې دپاره چې دوی ته ضرر رسېږي يا دوی چاته ضرر ونه رسوي څومره غلطه خبره ده.

د فکر مختنق کول او محوه کول د انسانيت په ستوني پښې اېښودل او انساني جامعه د حيوانيت خواته رابلل دي.

مونږ بايد فکر وکړو او بې فکره ازادي که د خاينانو، غدارانو او ريا کارانو دپاره ضرر لري ديوه ملت دپاره ډېر مفيد معلومېږي او د سړيتوب تر قيود پورې موقوفه ده.

که فکرونه ازاد شي او هر څوک خپل نظريات ښکاره کړی شي مفکرين او فکري مشغله پيدا کېږي، دغه د مملکت مهم مسائل چې اوس پکې فکرونه ګنګس او حيران دي او د مشکلاتو علاج رانه ورک دی، اصلي علت يې همدغه دی چې په کلونو کلونو فکرونه ايسار شوي او مختنق شوي دي، له دغسې محبوس او مقيد فکر نه د حل لاره غوښتل هېڅ معنیٰ نلري.

مونږ اوس پخپل مملکت کې لوی لوی خلق لرو او عالمان هم شته، مګر د فکر خاوندان ورته نشو وېلی، ځکه چې دوی فکر نشو کولی او فکر يې نشو ښکاره کولی. دلته تفکر مشق او تمرين چا ته نه دی کړی او د دې ورزش دپاره خلق نه دي تربيه شوي، دلته ډېرو پوهانو د ډېرو ناپوهو خلقو خبرو ته ښه ويلي او د دې په ځای چې څوک له چا نه فکر وغواړي کور کورانه تسليم او اطاعت غوښتل شويدی، پدې ځای کې پوهان مجبور شويدي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دین او مذهب مخالف ته ددین حامي ووایي او تل د زورورو فکر وستایې. څوکاله دمخه چاپدې هېواد کې ښو ته ښه او بدو ته بد نشو ویلې، څوک چې د فکر او رایې خاوندان بلل کېده په زندانونو کې واچول شوه او فکرونه پکې مضمحل شوه اوس دنیا بل رازشوه او د دې عصر کارونه له مونږ نه فکر غواړي او د پخو فکرونو تقاضا کوي، مونږ اوس مجبور یو چې فکر او د فکر خاوندان پیدا کړو، یعنې د فکر کولو مشق او تمرین وکړو، د دې مشق دپاره میدان او غولی په کار دی، چې هغه جراید او مطبوعات دي. مطبوعات باید ازادي وي او ازاد فکرونه پکې ځای پیدا کړي پدې کار کې ډېرې فایدې دي او دغه ازادي زمونږ دپاره ډېره ضرور ده. اوس زمونږ په مغزو کې فکرونه وچ شوي او لکه هغه جنبین، چې ډېره موده د مور په ګېډه کې مړ پاته شي او نشي متولد کېدای، مونږ هم د فکر په تولید قادر نه یو، که چېرې د جرایدو او مطبوعاتو ازادي دیوه قانون له مخې پیدا شوه له دماغونو نه به څه وزېږي او سرګرداني به ورکه شي.

هر یو به د خپل فکر په صحت او غلطۍ پوه شي، ځکه چې فکر ازاد شي انتقاد هم ازادېږي او هر څوک ښو ته ښه او بدو ته بد ویلی شي.

دغه د فکر مشق او تمرین به په فکر کې قوت او رشد پیدا کړي. زمونږ مفکرین به په اجتماعیاتو، اقتصادیاتو او سیاسیاتو کې سمې او صحیح لارې ومومي او زمونږ مشکلات به خدای (ج) حل کاندي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ به د سمو او صحیح فکرونو قدر وکړو او د فکر خریداران به په وطن کې پیدا شي، مفکرین به علم او عرفان ته راغب شي چې د علمي تتبعاتو په رڼا کې ښه فکرونه ومومي او ښې لارې وپلټي.

که فکر ازاد شو هر څوک به د خپل حق مطالبه وکړي او خپل حق به وغواړي.

عدالت په همدغه وسیله په یوه مملکت کې قایمېدلی شي او مظالم ورکېږي مونږ باید مظلوم ته داحق ورکړو، چې د ظالم ظلم او د خاین خیانت بیان کړي او حق وویلی شي، همدغه شی فکر ازادولی شي. دلته به اخلاقي شجاعت او اسلامي جرئت او حقانیت پیدا شي بیا به ظالمان د دغومره ظلم او خاینان د دغومره خیانت جرئت نشي کولی او هر څوک به خپله چاره په اوبو کې ویني.

فکر او قلم چې هر څومره ازاد شي هغومره اعمال او افعال مقید کېږي او قوانین تطبیق پیدا کوي، یعنې له اصولو او قوانینو نه خلاف څوک نشي کولی او هر سړی په خپل عمل او تکرار کې محتاط وي.

په هرځای کې چې ښو ته ښه او بدو ته بد نه ویل کېږي هلته ښه او بد مشتبه کېږي او امتیاز یې له مېنځه ځي، په دغسې ځایو کې د ظلم او خیانت دپاره زمېنه مساعده کېږي او عدالت مري، د همدې، لامله په اسلام کې حق ګویې او ظالمانو ته حق ویل ډېر لوی عبادت او فضلیت ګڼل شوی او له هرڅه نه زیات اجر او ثواب لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام په ارکانو کې د ژبې اقرار او د زړه تصدیق دواړه ضرور ګڼل شوي او د دې خبرې همدغه معنیٰ ده، چې باید سړی خپل عقاید او افکار ظاهر کړي او د افکارو د اظهار د پاره زمینه مساعده کړي، هغه څه ته په غیر دیموکراسي مملکت کې افکار او نظریات نشو و نما نشي کولي او د فکرخاوندان نه پیدا کېږي.

د دیموکراسۍ او دکتاتورۍ په بحث کې ځینې پوهان وایي په ابتدائي او بې علمه ملتونو کې یو ښه دکتاتور په کار دی، چې پخپله فکر واخلي، پخپله نظریه روان شي او پیشرفت وکړي، دوی پخپل بیان کې دا یو شرط زیاتوي، چې دکتاتور باید د ځان د پاره کار ونکړي او وطن خواه وملت خواه سړی وي، د دې نظریې خاوندان دلایل هم لري او وایي په کوم هېواد کې چې عمومي فکر ړوند او کوڼ وي، د خیر او د شر تمیز په ښه شان نشي کولی او پخپل بهبود نه پوهېږي، هلته که دیموکراسي رایجه شي مملکت د انحطاط خواته درومي او پرمخ تګ یې له عقله لرې خبره ده.

دا نظریه زمونږ په وطن کې د ډاکتر اقبال له اشعارو او د ځینو نورو مفکرینو له اثارو اقتباس شوېده، مګر د دنیا ډېرپوهان په هرځای او هر وخت کې دیموکراسي او د افکارو ازادي له بل شان حکومتونو غوره ګڼي او د دیموکراسۍ او دکتاتورۍ په باب کې وايي((د مېلمستیا ډېره خرابه کوټه د انتظار له ډېرې ښې کوټې نه بهتر ده))

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې باندې باید سړی اعتراف وکړي، چې هر فکر حق نه وي او ډېر ځله د ډېرو کسانو فکر هم خطا کېږي، نو دیوه دکتاتور فکر به څنګه هر وخت او په هره مسئله کې له سهو او خطانه خلاص وي.

دا ممکنه ده چې د ډېرو پوهانو او هوښیارانو د فکرپه مرسته حق او حقیقت ته ورسېږو، مګر په یوه فکر باندې هر وخت د حقایقو کشفول امکان نلري.

د یوه مجتهد او اماک په حق کې هم داخبره منل شوېده، چې شېخ کله سهوه کېږي او کله حق ته رسېږي.

د یوه سړي فکر او د ډېرو فکر هېڅکله یو راز قیمت او یو حق نشي پیدا کولی. که یو تن فکر وکړي او فکر يې له عقل او قیاس سره برابر هم وي بیا هم د اجتماع، یعنې د ډېرو خلقو د فکر په مقابل کې ضعیف دی او د جماعت د فرد له فیصلې نه قوت لري، پدې خبره کې هېڅ تردد نه دی پکار، چې دیموکراسۍ او شورایې اصول هرګوره ښه وي او په هغه ځای کې چې هر څوک د فکر کولو او فکرښکاره کولو حق لري او کارونه دجماعت په فکر کېږي هلته دعدالت امکان له هغه ځای نه زیات موجود دی، چې یو فکر حاکمیت او تسلط لري او ټول کارونه د یوه سړي خوښې ته سپارل شوي وي، د یوه سړي فکر د اعتماد وړنه دی، انسان سره له دې چې خدای ډېر فضایل ورکړي بیا هم یوازې په انفرادي صورت یو ضعیف متحیر او متردد مخلوق دی، چې پخپله پخپل فکر باندې اعتماد او تکیه نشي کولی او په هر شي کې د اجتماع شاګرد دی او د جماعت تاثیر لاندې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ دا خبره بله يوه باريکي لري، چې ظاهراً د تناقض رنګ پيدا کوي، ځکه چې کله فرد ستايو او حق يې ګڼو کله ورته قاصر او ضعيفه وايو او عدم اعتماد پرې ښکاره کوو، د همدې لامله د جماعت فکر مرجح او غوره ګڼو، مګر که څوک دقت وکړي هغه پوهېږي چې د فرد فکر سره له نېمګړتيا او قصوره د خيرو شر، د ښو او بدو مميز دی، که سړی سل ځله پخپل فکر کې غلط شي بيا هم بايد په هره خبره کې فکر وکړي او فکر پرې نږدي.

فکر د انسان يو داسې ملګري دی، چې که هرڅومره سهوې او غلطۍ ورځنۍ ووينې او ډېر تاوانونه ور ورسوي بيا هم لاس ورځنې نه اخلي او په هره برخه کې ترېنه سلا او مشوره غواړي، دا چې مونږ ديوه سړي فکر د نورو افرادو د فکر په مقابل کې نه منو، معنی يې دا نه ده چې د فرد فکر ته زيات اعتنا نه لرو، که مونږ د يوه سړي فکر ته هرڅه وسپارو معلومه خبره ده چې د بل فرد او د نورو افرادو فکر ته څه اهميت نه ورکوو او په احترام ورته نه ګورو.

ځينې داسې افراد شته چې پخپل غلط فکر ډېر ټينګ درېږي او د بل صحيح فکر ته نه وراوړي، د همدې لامله وايو چې د يوه مملکت کارونه بايد په يوه فکر اجرا نشي او يوه فکر ته هر څه ونه سپارل شي.

د هر سړي فکر د هغه د تصوراتو او شغل و مصروفيت له تاثير لاندې وي او واقعات و حوادث، تلقينات او تبليغات فکر اړوي رااړوي، حب او بغض، خوشبيني او بد بينې د فکر په بدلون کې ډېر دخل لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیوه سرې فکر چې یوې خواته متوجه شي په هغه خواکې ډېر باریک شیان هم ویني، مګر په بله خوا کې ډېر واضح شیان نشي لیدای یا یې نشي منلی، نو هر کله چې څو تنه په یوه موضوع کې فکر وکړي او هر یو د مختلف نظر خاوندوی، نو موضوعاتو ته له مختلفو خواو کتل کېږي او ټول اطراف او جوانب سنجول کېږي، د دغو ټولو فکرونو له مقاریې او مقابلې څخه یوه معتدله فیصله په لاس راځي او له انفرادي فکرڅخه افراط او تفریط ورکېږي

مونږ باید د هر فرد فکر ته په احترام وګورو او په حق وروته قایل شو، د هیچا فکر بې له قوي او منطقي دلایلو د بل د فکرتابع ونه ګڼو او دا ونه وایو، چې یو دې د بل په فکرپسې په پټو سترګو او بې دلیلیه روان شي، مګر د فکرونو شریکول او د فکر ټولول یوه ضروري خبره ده او د منطق وبرهان یا صحیح استدلال په مقابل کې له خپل فکره تېرېدل او د بل فکر منل په کار دي.

د اشتباه په وخت کې چې له څوتنو نه قبله ورکه شي هر یو به پخپل فکر یوې خواته درېږي، مګر که له یوه سرې سره قطب نما یا داسې صحیح اله موجوده وي، چې لوري او لودن معلوموي هلته به هرڅوک هر طرف ته مخ نه ګرزوي.

په فکر کولو کې باید له دقت او تملق نه کار واخستل شي، ډېر خلق وي چې فکر یې یوې خبرې ته ډېر ژر رسېږي او د چا خبره په نیمه پوهېږي، مګر په مسائلو سطحي او سرسري تېرېږي دغسې کسان په رشتیا، چې په نیمه پوهېږي او پوره نه دي پوهېدلي، د یوه عالم او بې علمه په فکرکې همدغو مره فرق وي، چې د هغه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکر کې دقت موجود وي او د دې بل نظر برسېره او څرګندنده تېرېږي.

فکر باید له فعل او عمل سره تماس او تعلق ولري او د تجاربو په محک یې صحت او سقم معلوم شي، تجربه په حیات کې ډېر تاثیر لري او پس له کړو او کارکولو لاس ته راځي. هر کله چې افکار عملي شي او پس له تجربې نه یې صحت معلوم شي هغه وخت د علم درجه مومي او قوت پیدا کوي.

چې له لرې سرې کاندې سنجشونه
کارته نه رانږدې کېږي کړي فکرونه
له دې فکر او سنجشه پیدا کېږي
دماغونو کې سودا زړو کې غمونه

بې له فکره چې څوک کار کړي خوشې زیار کړي
چې بې کاره کړي فکرونه ځان خوار کړي
چې عمل او فکر یو له بله بېل شي
عمل خوار شي فکر ورکه سمه لار کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار او عمل

وروسته له فکر کولو کار او عمل په کار دی، بې عمله فکر او بې فکره عمل یوهم سمه او صحیح نتیجه نلري، فکر دهمدې دپاره دی چې سړي ته کار او دکار سمه طریقه وښي. د انسان صلاحیت او قابلیت د کار او عمل له مخې معلومېږي.

تقوی او عدالت، ظلم او فسق د انسان په اعمالو او کردار کې ځان ښي، له ښه فکر په ښه اراده او له ښې ارادې نه ښه عمل پیدا کېږي، ځکه کار او عمل ته دفکر نتیجه او غایه وایو او اصلي مقصد یې بولو.

فکرپخوا له عمله د یوه مړي مثال لري او مفکوره په عمل پیدا کېږي، د فکر صحت او غلطي پس له کار او عمله معلومېږي، هغه فکر چې عملي کېدای نشي څه قیمت نلري.

څوک چې فکرکولی شي او کارنشي کولی هغه لکه ګوډ او شل داسې دی، چې هېڅ ځای ته نه رسېږي او په هر وخت کې بل ته محتاج دی.

هغه چې کار کولی شي او فکر نشي کولی د ړندو مثال لري، چې لیاره نهویني او په لیار ه تللی شي.

کار دانسان هغه اقتدار څرګندوي، چې د لوی څښتن له قدرت څخه فیض او برخه لري او انسان ته د خلافت حق ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمنطق پوهانو انسان په نطق (عقل) او فکرله نورو حیوانانو بېل کړی، مګر که نوي اصطلاحات جایز وګڼل شي نو په کاراو فعالیت یې بېلول بهتر دي.

د ځمکې په ټولو ژوو او حیواناتو کې انسان یو فعال او کاریګر مخلوق دی، چې د ده په کارونو او فعالیتونو دا دنیا معموره او ودانه ده دغه لوی لوی ښارونه او لوړې ماڼۍ دغه د کالر فابریکې او ماشینونه، دغه سمسور باغونه او شنه فصلونه، دغه لوی جهازونه د اورګاډي او طیارې د انسان فعالیت او کار شواهد دي، چې انکار ترېنه نشي کېدلی.

پاک خدای په کار او فعالیت کې دخلقت او ایجاد قوت ایښی دی او داسې څه ترېنه پیدا کېږي چې دمخه یې تصور هم نشي کېدای.

دا ممکنه ده چې دریابونه وچ شي، دغرونو کانې تمام شي، د پادشاهانو خزانې تشې شي، په معادنو کې څه پاته نشي او هر څه خلاص شي، مګر هغه څه چې د کار او عمل په کڅوړه کې دي هغه تمامېده نلري او وخت په وخت نوي شیان ترې را اوزي.

د انسان اصلي او حقیقي ثروت کار او د کار استعداد دی، په همدغه شي انسان هر څه پیدا کوي او له جهانه ددنیا او اخرت استفاده کوي، انسان دکار او فعالیت په مرسته مړه مواد هم په کار اچوي او د ژوندیو شیانو کارترېنه اخلي، دغه ماشینونه چې ده په حرکت راوستلي دي او شپه ورځ کار کوي، دا خبره ثابتوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې انسان په نورو شیانو کې هم دکار او فعالیت استعداد پیداکولی شي.

د انسان په قدرت کې دانشته چې بې روحه شیان ژوندي کړي، مګر دا کولی شي چې له ژوندیو شیانو نه پکې زیات قوت او ګړندیتوب پیداکړي او په هوا کې یې وګرزوي.

په کار باندې اثار او نتایج مرتب کېږي او ددنیا واخرت پانګه همدغه شی دی.

صالح عملونه اوښه کارونه د خدای په دربار کې ډېرقدرلري او په مثقالونو خرڅېږي.په فعالیت او کار کې پاک خدای دومره برکت ایښی دی چې سړی ورته په یوه معین مقدار او معیار نشي قایلیدلی، دا کېدای شي چې د کار او زیار په اثر له یوه زړي نه سمسور باغونه جوړ شي او له لړو دانونه خروارونه پیداشي.

د انسانانو په کار او عمل غرونه سوري شوه، بیا باغونه زرغون شوه په دریابونو کې لارې جوړې شوې هوا او فضاء له پښولاندې شوه، د ځمکې له سینې نه پټ شیان راووتل او د اتوم بمونه پیدا شوه.

که اوس هم څوک د کار په قوت او قدرت نه قایلېږي هغه به ډېر بې شعوره وي.

د انسان په مټ او بازو، زړه او دماغ کې دکار او عمل یو د راز قوت او استعداد موجود دی، چې له هر څه نه هرڅه جوړولی شي او په عناصرو کې تغېر او تحول راولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انسان په خورا قوي اختراعاتو کې کار ډېره مهمه او ستره برخه لري.

دنیا له ایجاد نه تر اخرته پورې په دغه اوږده او طولاني سفرکې د انسان د لارې توښه وپانګه همدغه دکار اوفعالیت قوت او طاقت دی، چې ورځ په ورځ یې اثر او برکت زیاتېږي. په دغه څوري کې هېڅ نقصان نه راځي.

په کوم هېواد کې چې د کار او عمل خاوندان موجود دي هلته د انسانانو جونګړې او کنډرې په عالي قصرونو او لوړو ماڼیو بدلې شویدي، هلته تل د سیندونو مخه نیول شوې او دانسان په خوښه یې مجرا پیداکړېده، په هغه ځای کې غرونه او رغرونه او رغونه شق شوي او ډېر پېچومي اوار شوي، هلته په سرکونو باندې د خرو او غریو په ځای اورګاډي او موټرونه چلېږي او په حیات کې سل رازه راحت او سهولت لیده شي.

بېکاره او بې فعالیته انسانان اوس هم په سمڅو او غارونو کې استوګنه لري او د حیواناتو څرمنې اغوندي، د هغوی خوراک اوس هم د غرو بوټي دي او له وحشیانو نه د ژوند په لحاظ ډېر لږ فرق لري.

کارد انسانانو ډېر مشکلات او احتیاجات رفع کوي او ډېرې اسانۍ پېښوي، مګر دا حله چې له کار سره فکر او عقل ملګري وي او یو له بله مرسته وکړي. د پوهانو او ناپوهانو کار د فایدې او نتیجې په لحاظ دځمکې او اسمان قدر ته فرق لري. هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارونه چې فکر او عقل يې نه خوښوي دګټې په ځای زيان او ضرر لري.

په کار او عمل کې بايد اشتراک او اجتماعي تعاون موجود وي، ځکه چې انفرادي فعاليت ډېر لږ متافع لري او لکه انفرادي محدود تجارت سرګرداني يې ډېره او ګټه يې لږه وي. يو سړی دا کولی شي، چې د حيات او ژوند له لياري يوازې واړه واړه کانې لرې کړي، مګر هغه پېچومي چې په دغه لاره کې موجود دي دډېرو خلقو مشترک فعاليت او ګډه سعيه غواړي، دا پېچومي هغه وخت اوارېږي، چې ټول ورته متوجه شي او په ګډه کار وکړي.

ترڅو چې په يوه ملت کې اجتماعي همکاري پيدا نشي د حيات لوړې ژورې نه ورکېږي او پوره راحت او سهولت نشي پيدا کېدلی.

مونږ بايد اول د فکر او عمل موافقه حاصله کړو او بيا د ډېرو افرادو فعاليتونه متفق کړو، چې يوې سمې او صحيح نتيجې ته ورسېږو.

وايي چې په يوه وچه بيديا کې يو شل او يو ړوند يو ځای شوه، هلته اوبه نه وې، سيوری نه و، ډوډۍ نه وه او د دواړو ژوند په خطر کې و.

ړانده ليارە نه ليده او نه پوهيده چې کومې خواته ودانې او ابادي ده؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

شل ته لوري او لودن معلوم و، مګر تللی نشو او پښې يې نه وې.

دوی دواړه وروسته له مفاهمې او موافقې نه پدې راضي شوه، چې شل ړانده ته ورپه شاشي.

دی به هغه ته لياره ښيي او هغه به ځي.

په دغه ډول دواړه ودانۍ او ابادۍ ته ورسېدل او يخې اوبه توده، ډوډۍ يې پيدا کړه. دغه شان د عمل اشتراک ډېره صحيح نسخه ده او ډېر مشکلات پرې حل کېږي.

کارونه دنتېجې او فايدې په لحاظ په دوه ډوله دي:

يو هغه کارونه دي چې نتيجه يې ژر لاس ته راځي او ګټه يې په لږ وخت کې معلومېږي ځينې نور داسې دي، چې نفع او فايده يې ځنډ غواړي او پس له ډېر انتظار يې نتيجه راوزي.

د دې دواړو کارونو مثال داسې دی، لکه ځينې نور په ډېر وخت کې کمال ته رسېږي او ثمره يې پس له ډېر وخته څرګندېږي.

يو چرګوړی په څو ورځو کې له هګۍ راوزي او په څومياشتو کې په هګيو راځي او ډېر بچې راوړي، يوه اسپه پس له څو مياشتو يو بچی راوړي او هغه هم پس له ډېرو مياشتو د سپرلی کېږي او ډېر انتظار په کار دی، چې يو سړی يوه ځای ته ورسوي.

همدغه شان يو حيوان په څو مياشتو کې بلوغ او کمال ته رسېږي او يو انسان پس له ډېرو کلونو رشد او ځلميتوب ته رسيږي، نو هغه نتايج چې پس له ډېرو خته په لاس راځي له هغو نتايجو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستر او مهم دي، چې په ځو ورځو کې حاصلیږي. کارونه او اعمال هم د نتایجو او فوایدو په اعتبار ځیني اني او ځینې ځنډني دي.

څنګه چې علاجونه او چارې په فوري او اساسي علاجونو بېلېږي او بې له یوه فوري او اني ضرورته مونږ د خپلو رنځورانو اساسي علاج ته متوجه کېږو باید کارونه هم په اساسي ډول شروع کړو او هغه کارونه، چې پس له ځنډه ځنډني فواید لري له نظره ونه غورځوو،

کوم ملتونه چې کار ته د اني او فوري منافعو په لحاظ ګوري او نتایجو ته انتظار نشي ابستلی هغه له لویو او مهمومنافعو محروم دي او تل یې په چرګو او چرګوړو نظر وي، هغوی د دې په ځای چې دځو کالو دپاره اساسي پلانونه طرح کړي او هغه عملي کړي شپې او ورځې په نظرکې نېسي او د چا خبره خپلې شپې تېروي.

هغوی پدې باندې نښه نه دي پوه شوي، چې د ملتونو عمر لکه د یوه فرد عمر لنډ او محدودنه دی، چې په دغسې لنډو پروګرامونو سرته ورسېږي او اني ګټې په نظرکې ونیسي.

هر کله چې یو دهقان تخم کري او نه میاشتې وروسته حاصل اخلي یو ملت باید هم داسې تخمونه وکري، چې شل دېرش کاله یا یو قرن او دوه قرنه وروسته نتایج ورکوي او فوایدیې ظاهرېږي.

د دې دیموکراسي حکومتونو او استبدادي حکومتونو یو فرق همدغه دی، په کوم ځای کې چې ملي شورا ګاني موجو دې وي او د ملت وکلاء د ملت خیر و شر سنجوي، نو د ملت عمر او پاښښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نظر کې نیسي او د نقشو طرحه کولو په وخت کې د ملت خیرو شر سنجوي، مګر یو مستبد حکومت چې هر څه کوي خپلې شخصي ګټې ته ګوري او د خپل عمر په احاطه کې دځان ګټه لټوي. مونږ باید په اجتماعي امورو او کارونو کې اساس بهبود له نظره ونه غورځوو او لوټه ایښودل او تېرېدل په هېڅ کار کې غوره نکړو. که یو فرد دا نشي کولی، چې پخپل کار او عمل کې سل کاله وروسته په نظرکې ونیسي یو ملت خو باید خپله اینده او راتلونکی نسل هېر نکړي او داسې کار ونه وکړي، چې لمسو او کړوسو ته یې هم نفع او فایده ورسېږي او د ودانۍ اساس یې ډېر ټینګ او متین وي، هر کله چې یو سپین ږیری دهقان په اخر عمر کې نوي نیالګۍ ږدي، چې روستنی یې سیوري ته کښیني او میوه یې وخوري یو ملت به ولې داسې کوي، چې لکه یو دکاندار هر وخت ځانته له بازاره میوه واخلي او د باغ جوړولو په فکر کې نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کار سره علاقه

په کتابونو کې یې راوړیدي، چې له کار سره علاقه د سړي ټول فکر د کار خواته متوجه کوي او هر څومره چې د کار مینه په زړه کې زیاته شي دانسان په کوښښ کې هغومره زیاتوالی راځي او کار ښه کېږي.

داخبره محض کتابي خبره هم نه ده کله که تاسې پخپلو مزدورانو پسې د کار کولو په وخت کې څار کړی وي دابه درته معلومه شوي وي، چې نا راسته لوګری خپل لور په لوټه تېره کوي او هېڅ کار نه کوي، ځکه چې هغه له کار سره مینه او علاقه نلري او د کار شوق یې په زړه کې نشته. ډېر خلق دي چې سړی ورځني تېرېږي، نو هغه څوک چې محض د شپو او ورځو تېرېدل غنیمت ګڼي او شکرونه باسي هغه به کار ته په څه نظر ګوري او له سره به څه علاقه لري؟

زمونږ ډېر ښه مامورین او کارکونکي هغه کسان دي چې په حاضری ټینګ دي او په وخت کار ته راځي که څه هم هېڅ کار نه کوي او قصې کوي.

اکثره خلق چې له اجتماعي امورو سره علاقه ښي پدې ټکي ډېر زور اچوي، چې څوک کار نه کوي او له کارسره علاقه نلري.

که رښتیا ووایو تشخیص بد تشخیص نه دی، خلقو مرض پېژندلی دی، مګر په علاج کې نه دي کرېدلي چې له کار سره علاقه څه وخت او څنګه پیدا کېږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخوا لـه دېنه چې وګړي د تعلیم او تربیت پـه اثر یـو اجتمـاعي شعور او احساس پیدا کړي او وطن خپل کور وګڼي او د مزدورانو چم ورسره ونکړي مونږ څه کولی شو؟ او د کار علاقه څنګه پیدا کولی شو؟ د دې سوال پـه جواب کې د هر چا خوښـه چې هر څه وایي.

زه خو یو مهم ټکي ته اشاره کوم او وایم که دلتـه غړیدونکې او بینـا سترګې پیدا شوې او کـار تـه یـې کتـل اروړو لـه کـار سره علاقه پیدا کېږي او کارونه ښه کېږي، تر اوسه پـورې خو پـه هره اداره کـې یـو امـر او مشـر د تفتـیش پـه ډول نـوزي سمدلاسـه حاضري ګوري او بل هېڅ شي نشي لیدلی تـردې وختـه خو مـونږ د خاضرۍ اخستلو او حاضرۍ لیدلونه یو اوښتي او کار تـه نـه ګورو، پـه هېڅ اداراه کې هېڅوک پـه وزګار کښېناستلو او کـار نـه کولو له جزا لاندې نه دي راغلي او حاضرګڼل شویدي.

هـر کله کـه د کـار مبصرین پـه کـار پسـې وګرځېدل او کارتـه یـې کتل، د هرچا پېشرفت او ترقي د کار لـه مخې وشوه او نـور شـیان له مینځه ووتل له کار سره به علاقه پیدا شي او کارتـه بـه پـه مینه او محبت خلق وګوري.

انسان له خپل پېشرفت او خپلې ترقۍ سره ټینګه علاقه لـري کـه ترقي بې له کارکولو پـه بل راز ممکنه نه وه او د چا کار نـه ورکېـده د کـار مینـه پـه زړونـو کـې ځـای نیسـي او لـه کـار سره علاقـه پیدا کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر بازار کې چې هره متاع ښه خرڅېږي خلق هماغه شی ورته راوړي او په هماغه شي پسې ګرزي، که د کار خریداران پیدا شوه او کارونو قدر او قیمت پیدا کړ، د خلقو په متو کې به زور او قوت پیدا شي او ډېر درانه پېټي به په اسانه او چټوي، بیا به زوړونه دغسې ساړه نه وي او خلق به د تملق او چاپلوسي به عوض کار کوي او هرڅه به د کار په لمن کې غواړي. خلق به پدې پوه شي چې کار او زیار لکه یو کامل پېرخپل مرید لوړو مراتبو او مدارجو ته رسولی شي او په کار باندې هر راز کارونه کېږي.

که زمونږ ښار ته یو نوی کاروان راغی او د کار ښایسته او ښکلې منظره یې خلقو ته وښودله بیا به د کار غلامي په باداری او سرداری خپله بنه بدله کړي او پادشاهان به یې خریداران شي.

اوس خو کار د نوکرانو اومزدورانو کار دی، مګر که اصلي او حقیقي څېره یې ښرګنده شوه زلیخا به یې په مینه او محبت افتخار وکړي او غلام به زښت ډېر عزیز شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقیده

له دې حربي ټانکونو نه هغه خوا، د ډېرو توپونو او ډېرو لښکرو ترشا، له هوايي طيارو نه ډېر پورته يو دا راز قوت ليدل کېږي، چې په ټولو قوتونو غالب دی. له دې قوت سره نه اور او نه اوبه مقاومت کولی شي او نه ورسره په توره او علم مقابله کېږي.

دا قوت هغه عقيده ده چې انسان هر راز ايثار او قربانۍ ته تياروي او په ملتونو کې يو فعال عقل نه وېرېدونکی عشق فرهادي عزم او سيلابي حرکت پيدا کوي، چې هېڅوک او هېڅ شی يې مخه نشي نيولی، که تاسې کوم داسې ملت ګورئ چې هغه په هېڅ شي عقيده او باورنلري او د هېڅ شي د پاره له سراو ماله نشي تېرېدلی يقين وکړئ، چې هغه ملت لکه د اوبو ځګ ډېر ژر ورکېږي او محوه کېږي.

هغه د روح خوشحالي او د زړه اطمينان چې سړی يې نه په مال او دولت کې موندلی شي او نه يې د علم و فلسفې په رڼا کې څوک مومي نه په لوړو ماڼيو کې پيدا کېږي نه په زيب وزينت او جاه وجلال کې ليده شي، د عقيدې خاوندان يې د عقيدې په لاره کې په هر قدم کې مومي او هر ساعت يې استقبال کوي.

کوم کسان چې نه په ديني اساسونو ايمان لري اونه په اخلاقي او روحاني نواميسو ګرو هېدلي دي، نه يې په نظر کې ملي شعاير څه قيمت لري هغه په هېڅ مه حسابوئ او هېڅ يې وګڼئ.

انسان يوازې دغه چاته نه وايي چې شکل او بڼه يې د بنيادمو وي او د انسانانو جامې يې اغوستي وي. هغه اشخاص چې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوراک او څښاک نه هغه خوا نور څه نه پېژني او له مادي خوندونو نه غېر بله قبله او کعبه نلري هغه باید دهوا دمرغانو په شمېر کې راشي، چې د دنیا له باغ وبڼ نه میوې او دانې ټولوي، په ګېډو او شنو پښونو کې اوسي او نور هېڅ کار نلري او هېڅ کار نکوي.

بې عقیدې خلک لکه د لارو کوڅو خځلې داسې وي، چې هوایي بادونه یې هرې خواته وړي او لوبې پرې کوي، مګر هغه چې عقېده لري او په یوه عقېده ټینګ ولاړ وي د هغوی عزم او اراده دومره قوي وي، چې د نمرود له اوره هم نه وېرېږي او په خطراتو ډېر زړور ورځې.

د عقېدې پیداکول او ټینګول یو قوي او مقتدر پالونکي غواړي، چې عملاً د عقیدې به نشر او تحکیم کې برخه واخلي او عقېدې عاشق وبلل شي.

د عقېدې په ټینګوالي او کلکوالي کې ادبیات ډېره حصه لري، بلکې کېدای شي چې عقاید ایجاد کړي او یوملت دځینو شیانو معتقد وګرزوي.

دغه د وطنیت او ملېت مفکوره چې دځېنو اقوامو دپاره عقېده ګرزېدلې ده په اصل کې د دې عصر د ادب مولود دی او شعر و ادب پکې عقېدوي قوت پیداکړېدی. څنګه چې شعر او ادب عقاید ټینګوي فلسفه او سیاست په عقاېدو کې ضعف او فتور راولي او له خرافاتو سره یې برابر وي. د شعر او ادب دا وظیفه ده چې معتقدت او اخلاقي مبادي ټېنګ وساتي او په دغسې ذهني روابطو د یو ه ملت ارتباط او اتصال قوي کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخلاق

ښايي چې دا عنوان د هر چا خوښ نشي او هر څوک دغه مضمون تر اخره ونه لولي، مګر رنځورانو ته سړی بېخونده دارو هم ورکوي او دواګانې اکثره بدخونده او بې مزې وي.

مونږ ډېر سره او سپين مخونه، غټ څټونه او قوي وجودونه ګورو چې په راز راز روحي او اخلاقي مرضونو اخته دي او ډاکټرانو ته ځانونه نه ښيي.

زمونږ طبيبان هم په دغسې ناجوړيو ښه نه شي پوهېدلی او له مريض نه د طبيب حال ډېر بتر معلومېږي.

د يوه ملت دپاره ترهرڅه دمخه دا په کار دي، چې خپل اخلاقي شان او وضعيت ته ملتفت شي او خپل زړه او دماغ معاينه کړي، د اخلاقو رڼا زمونږ په هېواد کې لکه د غلو ډيوه ډېره خړه او کم نوره ده په دغسې تياره او تورتم کې د انسانيت او سړيتوب صفات او خويونه ورکېږي او سړي ته څه نه پاته کېږي.

مونږ اوس نږدې داسې مرحلې ته رسېدلي يو چې بد اخلاق ښه ګڼو او په ناوړه خويونو افتخار کوو، ځکه چې اخلاقي ذايقه مو بايللې ده او خواږه راباندې ترخه لګېږي.

اوس مونږ فريب چل او ټګي هوښياري بولو، له يوه او بل سره مجامله او منافقت، بېځايه مراعاتونه او د حق ويلو په ځای کې چوپ کښېناستل مهارت او هنر ګڼو. صداقت راته د سادګانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوي او خصلت معلومېږي او سخاوت د بدوي او ابتدايي اقوامو عادت شمېرو.

ډېر خلق شته چې له اخلاقي مباحثو څخه مړښت او بې نيازي ښکاره کوي او وايي هغه خويونه، چې پخوا ستايل کېده اوس نه په کارېږي، مونږ بايد زاړه تعليمونه پرېږدو او پدې اقتصادي عصرکې د جود او سخا سندرې ونه وايو.

زه دامنم چې د دې عصر اقتضاء په اخلاقو او عاداتو کې څه تغير پېښ کړي او اخلاقي ذوق يې څه قدر ته لړلي دي، پدې وخت کې دصداقت او سخاوت عناوين د چا توجه نه جلبوي، مگر دا نشم منلی چې اخلاقي تعليم بيفايدې دی اوضرورت ورته نشته.

ترڅو پورې چې انسان په دروغو شرمېږي ترهغه وخته چې يو انسان د بل انسان صميميت او ملگرتيا ته محتاج دی، تر هغه زمانه چې انسان په مينه او معاونت خوشحالېږي او د دوستۍ قدر کوي مونږ به رښتيا او وفا، اخلاص او محبت، ايثار او سخا ستايو او احسان او نېکۍ ته به په ښه سترگه گورو.

ځينې کسان چې په دوايرو کې کارونه کوي او رسمي وظايف لري هغوی د اخلاقو له کتابه يوه يا دوه شيه غوره کړي او هماغه کافي گڼي.

دوی ډېرځله په وظيفه شناسۍ او پاک نفسۍ وياړي او د چا اخلاقي مراعات په ځان لازم نه گڼي، بلکې بې پروايۍ او بې اعتنايۍ ورته ښه معلومېږي او له لحاظ و خاطر سره مجادله ضرور بولي. داراز خلق سره له جديت او فعاليته او سره له دې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له چا نه رشوتونه نه اخلي او لـه حقه نه تېرېږي، خلقـو تـه ښـه نـه معلومېږي او په نفرت لېدل کېږي، ځکه چې دوی هغـه انسـان او اخلاقي جاذبه نلري، چې د خلقو توجه جلبوي او پـه زړونـو تسـلط پیدا کوي.

دوی پـدې رازنـه دي پوهېـدلي، چې ژونـدون یـوازې فعالیت او ماشیني حرکت نـه دی، چې سړی پـرې اکتفـاء وکـړي او پـه نورڅـه پسې ونه ګرزي

څنګه چې مونږ په اجتماعي حیات کې یو دبل دپاره کار کـوو او تعـاون تـه اړ یـو، یـو د بـل تزکیـې تـه هـم محتـاج یـو او د دوسـتانه علایقو او رابطو په ساتلو تر هغـه حده، چې اخلاق اجازه راکـوي مکلف ګڼل کېږو.

اجتماعي ژوند له مونږ نه دا غـواړي چې له خلقو سره یـو ښـه راز اتصال او قرابت پیـدا کـړو او د اخلاقـو پـه مرسـته پـه زړونـو کـې محبتونه تولید کړو.

که دغه انسـاني جاذبـه نـه وي موجـوده، نـو دغـه کلـي او ښـارونه چې مونږ پکې اوسو مونږ نشي راټولولی او د دوه ورونو ژونـد هـم ډېر تریخېږي او بېخونده کېږي.

اخلاق باید په مونږ کې لورینه او پېرزوینه پیدا کړي، لـه زړونـو او سینو څخه عنادونه او ضد وکدورت وباسي. ژبه په رښتیا ویلو او حق بیانولو وچلوي او د حرص او شهواتو مخه ونیسي.

دیوه ملت اخلاق چې فاسد او خراب شي هغه اروړمرو دانحطاط او تېتوالي خواته درومي او له ډېرو بد بختیو سره مواجه کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يوه ملت کې که اخلاقي پابندي نه وي موجوده هلته قوانين او اجتماعي نظام د مفاسدو او مظالمو مخه نشي نيولی او عدالت نشي نه قايمېږي. هغه خلق چې له ښو اخلاقو تېرشويدي او اخلاقي تربيه نلري هلته ډېر فجايع او مصيبتونه لېدل کېږي او انسانان سمه لاره پرېږدي په نفس وشيطان، هوا اوهوس پسې درومي

هلته عياشي او شهوت پرستي، دروغ ويل او حق پټول رواج پيدا کوي او د خېر و صلاح مينه له زړونو څخه وزي، په انساني شعور او ادراک کې تغيير پېښېږي، د ښو او بدو تميز څوک نشي کولی، د فضايلو قدر او قيمت کمېږي، صبر و ثبات استقامت او حقانيت په افرادو کې نه پاته کېږي، هرڅوک هرڅه کوي او شرم و حياله سترګو وزي. هغه تقوي او عفت چې انسان له هلاکت او رذالت څخه ساتي ضايع کېږي او افرا ط و تفريط د عدالت او مساوات ځای نيسي.

د دغو ټولو ملاحظاتو په اثر يو ملت بايد خپلې خزانې دومره ټينګې ونه ساتي، لکه چې خپل ملي او عالي اخلاق سات.

د اخلاقو ساتنه تر هرڅه زياته ضرور ده،که اخلاق نه و، هېڅ نشته او هېڅ نه پکارېږي. بې اخلاقو ژوند د مريضانو او رنځورانو ژوند دی، چې له ډېرو شتو سره بېخونده او بې مزې دی.

دغه راز ناجوړتيا صحيح ادبيان او ليکوال ورکولي او کمولي شي او د همدوی کار دی، چې لوړ او عالي اخلاق په ملت کې وساتي او محوه کېدو ته يې پرې نږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعلیم او تربیت

چا چې د تعلیم او تربیت ټکی اوربدلی او د دواړو په مفهوم او معنیٰ کې یې غور او دقت کړیدی هغه پوهېږي، چې تعلیم بېل شی او تربیت بېل شی دی.

علم په ټوله نړۍ کې تقریباً یو راز وي، مګر تربیت په هر ملت او هر مملکت کې بل راز کېږي. علم په لږ وخت کې د یو څه کتابونو په وړلو او ترجمه کولو له یوه ځایه بل ځای ته نقل شي، مګر د تربیت انتقال عمرونه او ډېر وسایل غواړي.

د علم ښودنه د یوه ملا او معلم کار دی، مګر تربیه کول د محیط او جامعې، د مور او پلار، د کور او کورنۍ د یوه قاید او مرشد وظیفه ده.

علم په الفاظو او کلماتو کې ځای لري، مګر تربیت په عمل او کردار کې ځان ښيي دغه راز تعبیرات زښت ډېر دی او سړی کولی شي چې د تعلیم او تربیت راز راز تعریفونه وکړي او بېل بېل لفظونه ورته په هر ژبه کې پیدا کړي، تعلیم ته ښودنه یا پوهونه ووایي او تربیت روزنه او پالنه وبولي، هغه اسان او دا ګران کار وګڼي. د مدنیت او تهذیب، اخلاقو او عاداتو اساس تربیت وبولي او په اختراعاتو او اکتشافاتو کې علم ته زیاته برخه ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کېدی شي چې د یوه سړي فهم او ادراک پوهغه او هوښياري زياته وي کتابونه يې ډېر لوستي وي معلومات يې له مدني اشخاصو نه هېڅ کم نه وي، مګر د تهذيب او تمدن په لحاظ په ډېرو ابتدايي مراحلو کې پاته دي.

يو سړی دا کولی شي چې د معلوماتو او نظرياتو په اعتبار د خپلې جامعې او محيط له عمومي سطحې ډېر لوړ شي خپل لباس او خپل ظواهر بل راز کړي، مګر خپله محيطي او نژادي تربيه هغومره نشي اړولی او هغه ترقي چې په هغه خوا کې کوي دلته يې لسمه برخه هم نشي کړای. رښتيا وايي چې څنګه غر هغسې يې کربوړي، که يو سړی هر څه وکړي او سل رازه صابون په ځان ووهي بياهم د خپل هېواد تربيوي رنګ له ځانه نشي لرې کولی او خپله ملي تربيه نشي اړولی. ښايي چې تاسې په غرونو کې له سمې نه ښه ښه ملايان پيدا کړئ، چې د کتاب په حاشیو او نکتو به ډېر ښه پوهېږي، په منطق او فلسفه کې به يې شهرت لري او يوځای به ته رسېدلی وي، مګر وضعيت او ناسته ولاړه به يې د غره والو غوندې وي او په اخلاقو او عاداتو کې به له هغوی نه څه ډېرفرق نلري.هغه به په ښارونو کې ډېرې شپې تېرې کړي وي علم به يې له سمي او اواري نه غره ته خېژولی وي، مګر د ښاروالو او سمه والو تربيت به يې له ځانه سره نه وي وړی، ډېر پوهان به وي چې په ډېرو دقيقو علمي مسايلو به پوهېږي، مګر کوم نواقص او عيبونه چې د محيط په تربيه کې وي هغه به نشي ليدای او پدې باب کې به له عوامو ډېر فرق نلري. دلته هغه مشهوره قصه را

(c) ketabton.com: The Digital Library

یاد ېږي چې د پښتنو په سیمه کې دوه غرونه دي یو ته ایلم او بل ته دوه سري وايي، څه خلق چې د ایلم په لمنه کې اوسي هغوی خپل غر جګ ګڼي، څه نور چې د دوه سري په اړخ پراته دي هغوی وايي دوه سری هسک غر دی. د دوی په مېنځکې هروخت یو طالب العلم له خپل استاذ سره دا بحث راواخیست چې مونږ ولې ټول عمر په خوشې خبره جنګونه کوو او دا جنګونه یې د حماقت او نادانۍ سند او حجت ګڼه پدې بحث کې له طالب نه وویل شوه: معلومه خبره ده چې د ایلم غر جګ دی او دوه سری ټیټ دی، دلته د ملاصاحب هغه ټولې خبرې هېرې او طالب ته یې په بدو او ردو ویلو شروع وکړه، طالب هم د ایلم په غره ټینګ ولاړ و او له استاذ سره په جګړه اخته شو.وګورئ! دوی دواړه د علم او پوهې له خوا پوهېدل چې دا جګړه د ناپوهۍ علامه ده، مګر د محیط له تاثیره یې ځانونه خلاص نشو کړای او که هرڅه و بیا هم یو د«ایلم او بل دوه سري و». علم او پوهه سړی پوه کولی شي، مګر منع کولی یې نشي ځکه چې تربیه په علم باندې غلبه لري. یو سړی دا کولی شي چې بل په خبره پوه کړي، مګر ښه کولی یې نه شي، انسان په ډېرو شیانو پوهېږي، مګر پوهول یې د علم کار دی، خو ښه کول او په ښه لاره بیول صحیح تربیت غواړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذوق

څوک چې د یوه ښه شعر په لوستلو، د یوې ښکلې نغمې په اوریدلو، د یوې ښې منظرې په لیدلو پخپل نفسي حالت او کیفیت کې تغیر ویني او د خوشحالۍ احساس کوي هغه ته د ذوق خاوند ویل کېږي او هغه چې له دې ټولو شیانو پټې سترګې تېرېږي او په بې اعتنایۍ ورته ګوري د بې ذوقو په ټولګي کښې راځي.

د یوه مدني او بدوي انسان فرق هم د ذوق او حساسیت په اعتبار ډېر ښه معلومېږي.

هغه څه چې یو شاعر او د شعور خاوند یې د اسمان په رڼو ستورو، د سپوږمۍ په سپینه رڼا، د دریاب په مستۍ، د شنوبڼو په سمسورتیا، د بلبلو په نغمو، د ښکلو په ناز او خندا کې ګوري د غرو شپانه او ساده انسانان یې هم ویني، مګر په دواړو یو شان اثر نه کوي او په احساس کې یې ډېر تفاوت موجود وي.

هغه کسان چې د شعر او ادب له اغېزي لاندې نه دي راغلي او دغه حلال سحرپرې تاثیرنه کوي باید پخپل ځان وویرېږي او پوه شي چې انساني احساس یې ډېر کمزوری دی او له ذوق څخه لرې برخه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ذوق چې انسان ته د خوړو او تروو خوند ښيي حيوانات يې هم لري او مچان هم د خوړو احساس کولی شي، مګر هغه بل ذوق چې د لطايفو او محاسنو په خوند باندې پوهېدل دي هغه يو بل شان تلذذ دی، چې په خوراکونو کې هېڅکله نه موندل کېږي او تل شهواني خوندونونه هسک مقام لري.

دا ذوق بلبله د ګلزار لور ته بيايي او د هغه ذوق کارغه په مردارو پسې ګرزوي. بې ذوقي د انسان دپاره لوی عيب دی او هغه څوک چې د ښو خبرو او انساني فضايل په خوند او کيف نشي پوهېدلي له ډېر لوی نعمته محروم دی. هغه چاته د زرکو له اوازه د زرکو کباب خوند ورکوي او د رباب له ترنګه د غوري شرنګ ته زيات خوشحالېږي. د هغه په حال افسوس او حسرت په کار دی.

دغه شان خلق دوطن له خرابۍ نه دخپلې اشتها په خرابۍ ډېرخپه کېږي او بې له شخوند وهلو په خوند نشي پوهېدلی، څوک چې د خير رسولو او عواطفو ذوق پيداکړي هغه بياله دېنه، چې ځان ورېي پرېږدي او بل موړکړي ډېر خوند اخلي او دغه مزه په ډېرو خوندورو طعامونو کې نه مومي.

پوهان او مشران بايد د صحيح او انساني ذوق په پيدا کولو او روزلو کوښښ وکړي او حيواني ذوقونه په انساني ذوقونو بدل کاندي. هغه کسان چې د شهواتو په استسقا اخته دي او دا تنده پکې زياته شوېده که هغوی هر څومره خوړوب او سېراب شي، نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سـونه يـې پړسـېږي، مګـر تنـده يـې نـه مـاتېږي او قناعـت يـې نـه حاصلېږي.

د دوی اساسي علاج دانـه دی، چـې خـواړه او اوبـه پـرې زيـات کړو، بلکې اصلي چاره يې پرهېز او د رنځور ذوق مخالفت دی.

که ذوق مريض او عليل وي يا له فسق او فجور سره اشنا شي دغـه ملکـوتي انسـان د حيوانـاتو پـه غوجـل کـې تـړلی او مقـام يـې ټيټېږي، مګر که دغه مادي ذوق له معنوي عالم سره اشنايي پيدا کړي او نور خوندونه وپېژني انساني سويه لوړېږي او عـالي اخلاق پـه محبـت کـې رواج مـومي، د ذوق تربيـه او پـالنـه د عـالي ادب او شعر کار دی او په ادبي درسونو ذوق عرفاني کېږي.

هغه روحي امراض چې ډاکټران يې علاج نشي کړای د شعر او ادب خاوندان يې په اسانۍ چاره کولی شي.

که په شعر او ادب کې معنوي ذوق او عرفاني شعور حلول کړي او شاعر د ظواهرو په ځای حقايق او معاني وستايي کېدای شي، چې د يوه ملت په روحياتو، اخلاقو او عاداتو کې تغير پېښ کړي او ذوق يې ور واړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیال

خیال یو پټ معنوي قوت دی، چې له واقعاتو او محسوساتو نه هغه خوا ځینې شیانویني او په غیبي حقایقو پورې زړه تړي.

په کومه لاره چې خیال تلی شي هلته عقل د ړندو په شان ټپېږي او څه نهویني. د انسان د فکر او عقل ماڼۍ په خیال ولاړه ده او د ملتونو په حیات کې ډېره ستره او مهمه برخه لري.

کوم علوم چې عقل پرې یقین کړیدی او د خیال برخه پکې ډېره لږه معلومېږي که غور او دقت وکړو خیال پکې ډېره برخه لري.

که تاسې له یوه ریاضي دان څخه د (واحد) تعریف وغواړئ، چې د ریاضیاتو ابتداء او انتها ګڼل کېږي یا د هندسې له یوه عالم څخه د (نقطې) پوښتنه وکړئ، چې ټول خطوط ورځنې پیدا شوي او له خطوطو څخه بیا طول، عرض او عمق، یعنې مقائیس ثلاثه پیدا شوې، دغه د صحرا کاڼي چې مونږ یې په حجریت او کاڼیتوب پېژنو داهم د خیال اغېزه ده او دانسان تخیل د تحجر او تجمد په صورت ورته قایل شویدی.

که چېرې انسان د خیال له قوته محروم وای او بې له محسوساتو یې نور څه نه لیدلی عقل او فکر یې دغې درجې ته نشو رسېدلی او په غیب یې ایمان نشو راوړلی. خیال په انساني ژوند کې نشاط او سرور پیدا کوي او احساسات وعواطف روي. هغه شی چې د انسان په نظر کې معنوي محسنات او روحي امال ځلوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خیال دی او همدغه شی، لکه یوه ښکلې حوره انسان په هرحال کې خوښ او خوشحاله ساتي.

د وطنخواهۍ احساس، د ازادۍ ارزو، د شهرت تمنا د انسان یوه خیالي معشوقه ده او همدغه شی یې یوې خوا او بلې خواته بیايي او لوی لوی کارونه پرې کوي. همدغه انساني تخیلات دي چې د یوه ملت خواره واره افراد راغونډوي او اجتماعي جذبات و احساسات ژوندي کوي. خیال په شعر او ادب کې ډېر دخل لري او شعراء او ادبا د خیال په مرسته عواطف او مشاعر راویښوي.

چېرته چې شعر او ادب کمزوري او خیالات مړه وي هغه ملت هم مړبلل کېږي او انسانان د مادیاتو په مینه کې ورکېږي، هلته په زړونو باندې مایوسي او افسردګي غلبه پیدا کوي او د عرفان نهضت او ارتقا مینه له مغزو نه وزي.

په دغسې ځایونو کې خلق په مساجدو کې ناست وي سرونه یې په زنګنو ایښې وي. خطیبان خطبې او خطابې لولی، مګر د دوی په زړونو کې هېڅ جذبه، هېڅ جوش او حرکت نه پیداکېږي او ټول په مراقبه کې ویده وي.

مجالس او محافل بې روحه وي، جراید او مطبوعات څوک نه لولي، خلق ظاهراً په کلو او ښارونو کې اوسي، مګر په زړونو کې سره بېل او جدا وي.

د هر چا غم او خوشحالي ځانته وي، هېڅوک له هېچا سره رابطه او علاقه نلري همدردي او غمشریکي له منځه ځي او یوه بېشعوره ړنده دنیا جوړېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که په شعر او ادب کې له خیال او تخیل څخه کار واخیستل شي او له خیال نه استفاده وشي له ړندو سترګو نه هم اوښکې تویوي او له کاڼو نه سخت زړونه نرموي. تاسې فرض کړئ، چې په یو ځای زورور سیلاب راشي او ډېرو خلقوکورونه خراب کړي، ډېر مالونه او ډېر انسانان له ځانه سره یوسي او ښځې و نر، ماشومان او سپین ږېري په اوبو کې لاهو کړي که مونږ دغه حادثه د یوه خبر او اطلاق په صورت شایع کړو، دومره تاثیربه ونکړي لکه چې یو ادیب دغه واقعه په یوه ډرام کې تصویر کړي یا یو شاعر ورځنې موثر او مهیج شعر جوړ کړي او خیال پکې خپله ساحري صرف کاندي. دا واضحه خبره ده چې خیال په عواطفو او احساساتو باندې حاکمیت لري او تعقل محض دغومره رقت او دقت نشي جلبولی. که انسان یوازې د عقل په نغوته کار کولی، نو د سېلاب یو مختصر خبر او د تلفاتو احصائیه کافي وه، چې د مصیبت لېدونکو دپاره د نورو همدردي او د لسوزي حاصله کړي او د شعر و رومان وظیفه په ځای کړي، مګر دا هېڅکله نشي چې یوه سړه بې روحه معقوله خبره لکه یو شعر او ادبي شاهکار چې له خیال او تخیل نه پکې کار اخیستل شوی په زړونو اثر وکړي او عواطف وخوځوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حرص او عشق

چې انسان ګدای کوي حرص د دنیا دی
چې ګدا کاندي سلطان عشق د لیلا دی

کورپه کور او کلي په کلي ګرځېدمه ،د هر چا به چې څه په خدای لوریدل هغه به یې زما په ځولۍ کې غورځول، رنګ په رنګ غلي او دانې به زما په ګوډي کې ټولېدی او په کچکول کې به مې څو ډوله ټوکان جمع شوه، مګر زه یې نه قانع کولم او زما سر ګردانې یې نشوه ورکولی له یوه کلي به بل ته تلم او له بل نه بل ته، هېڅ نه وم خبر، چې زما لیلې په کوم کور کې ده او څه شي سرګردانه کړې یم.

هو! زه لکه د هوا مرغه همدغسې سرګردانه ګرزېدم او هېڅ نه پوهېدم، چې د کوم دام او کوم ښکاري ښکار یم، دا د نس او غلو دانو دپاره سرګرداني به کله او څنګه قطع شي؟ په هر پټي، هر باغ او هر کور کې څه خورم، مګر مړېږم نه، دا ټول عالم او ټوله دنیا زما دحرص علاج نه شي کولی اونه زما د غوښتنو تنده ماتېږي.

لکه چې یو هوایي مرغه په یو ه پټي، یوه باغ او یوه بڼ کې نه ایسارېږي او د یوې ونې په میوو نه بسیا کېږي زه هم هېڅکله دیوه کلي په خېروخیرات نه مړېږم او نه په ډېرو ګرزېدو ستړی کېږم لکه چې د دې سرګردانۍ او نه مړېدو علاج هڅو بېخي شته نه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه په دې نه پوهېدم، چې د گلزار بلبلې ولې لکه نور مرغان پدې ځينو پټو کې په دانو پسې نه گرزي؟ يا لکه د مرداري کارغان په مردارو غوښو پسې ښکارنه کوي.

د دې سر کشفول زما دپاره ډېرگران و او د دنيا په دغسې رموزاتو پوهېدل څه اسان کار هم نه دی. د علم او پوهې ريباران د هر چا کور ته لاره نلري او په يوه قرن کې که ايله يو ځل د چا کورته کوم نوی خبر راوړي، دا راز له مانه او ټولې دنيا نه هم پټ و، چې د حرص علاج په څه شي کېږي؟ او څه چې د انسان مخه له ټولو شيانو يوه شي ته راگرزوي هغه څه شی دی؟ هغه وخت چې زه هلته ورسېدم بې د ښيښې له يوې مماتې ټوټې نور هېڅ نه و.

ما ته نه پوهېږم چا په غوږ کې وويل، چې دنيا هر وخت مونږ په همداسې برېښېدونکو شيانو غولوي او ډېرخوشې شيان راته ځلوي.

له مونږ سره هر وخت لوړ فکرونه او لوړ خيالات ملگري وي، مگر عملاً دغسې ناوړه او خوشې شيانوته ور روان يو، مگر ترڅو چې نه يو ور رسېدلي دخپل خوشې تگ او بې فايدو منډو په حقيقت نه پوهېږو او نه يو خبر، چې مونږ په څنگه شيانو پسې هڅه کوو؟

دا ځلېدونکي ښيښه، چې ماته خپلو تصوراتو او خيالاتو ډېره ښايسته کړې وه زما هماغه ارزو وه چې وروسته تر رسېدلو يې هېڅ قيمت نه درلود. که تاسې خپلو ارزوگانو ته کله رسېدلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یاست او خپله ټوله کېسه در په یاد وي یقین به وکړئ، چې هېڅ ارزو وروسته تر موندلو هغه پخوانۍ قدر او قیمت نلري.

ډېر ښکلي شته چې د یوه او بل په نظر کې به یې همدغومره ښکلا درلوده، لکه چې ماته خپله مجهوله ارزو ترڅه وخته ښکلې وه.

که تاسې لږ څه خپلو خاطراتو ته رجوع وکړئ او د عالم رویه په نظر کې ونیسئ هره ارزو، چې تاسې یې وروسته تر موندلو د خپل زړه له کوره باسي نورو پسې لوغړن درپه در ګرزي او نه یې مومي د همدې له امله وایي:

څـــوک یـــې دیـــدن پســـې رنـــدیږي
څوک یې له کته غورځـوي چې خـوب راځینـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشرانو عشق

ځوک چې لوی شي او د مشرتوب لوړې درجې ته ورسېږي هغه بیا په دغسې ډیوو، چې په یوه کورکې بلېږي ځان نه سېزي او نه لکه هلکان په کوم سپین مخ یا ملالو سترګو خپل زړه بایلي.

هغه هېڅکله د دنیا په سرو او سپنو داسې نه مین کېږي، لکه په مال مین سوداګر چې شپه او ورځ د دنیا په غم کې ورک وي او بل هېڅ شي ته یې پام نه وي، مال لا څه چې د خپل ځان د خپلو لوڼو او زامنو، د خپل ټبر او کهول مینه او دوستي هم پرې دومره غلبه نه کوي، چې نور هر څه هېرکړي او یوازې خپل غم وژاړي.

مشران او لوی خلق دغه ټول محبتونه چې واړه خلق یې لري په عشق قربانوي، چې هغه د ملت او هېواد عشق دی.

د همدغه عشق په اثر د ملتو مشران د مشرتوب حق پیدا کوي او د باباتوب مقام او منزلت مومي.

څنګه چې یو طفل او کوچنی د ډېرې ناپوهۍ په وخت کې خپل پلار پېژني او په غېږ کې ځان ورغورځوي ملتونه هم که هرڅومره بې تعلیمه وي د خپلو خواخوږو مشرانو تمیز کولی شي او د دوی په ځولۍ کې ځان اچوي، خپل ټول مقدرات دوی ته سپاري او په دوی اعتماد کوي.

د عشق په جاذبه کې دغه قوت موجود دی، چې احمدشاه غوندې د پنځه ویشت کالو ځلمی د ټولو پښتنو بابا کړي او د ډیلي په تخت یې کښېنوي. د پښتونخوا او پښتنو عشق احمدشاه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بابا تـه لویـه شهنشـاهي ورکړه او ډېرو سـپین ږیرو د ده بابـاتوب ومانه، ځکه چې دی ربښتیانی مشر و او هغه عشق چې پـه مشـرانو کې پیدا کیږي په ده کې موجود و.

ده په دروغو خپل وطن او هېواد ته دانه دي ویلي:

ســتا د عشــق لــه وینــو ډک شــوه ځیگرونــه
ســتاپه لاره کــې بــایلي ځلمــي ســرونه
تاتــه راشــمه زړگــی زمــا فــارغ شــي
بــې لــه تــا مــې اندیښــنې زړه مارونــه
د ډیلــې تخــت هیرومــه چــې رایــاد کــړم
زمــا دښــکلي پښــتونخوا د غروســرونه
کــه تمامــه دنیــا یــو خواتــه بــل ځــواني
زمــا خــوښ دي ســتا خــالي تــش ډگرونــه
احمدشــاه بــه دغــه ســتا قــدر هیرنــه کــا
کــه ونیســي د تمــام جهــان ملکونــه

څوک چې معنوي رشد او بلوغ ته ورسېږي او د مشرتوب درجه ومومي هغه له وطن او هېواد سره همدغسې عشق پیدا کوي او وطن ته د عشق په نظر گوري، هغه بیا د غرو پـه څوکو یې نشي لیدای او هر چاته ځان نه ښیي.

څنگه چې یو ښاپېرک ځلانده لمر نشي لیدای، یو د ځلمیتوب احساس نشي کړای. د دغو ټیټو ډیوو پتنگان د ستورو ډیوو ته نه رسېږي، دغه عـالي عشق ته هم هر څوک نه رسېږي او نشي رسېدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا عشق د مشرانو او لويو خلقو په برخه دی او بېل کيف لري.

د دې عشق نښې او علامې بل راز دي او ځانته شواهد لري. تاسې دغه عشق او د حسن وجمال عشق سره بېل کړي او هغه چې مجنون او ليلیٰ په عشق کې يې وينئ له ستر ګو لري کړي.

دا هغه راز مينه ده، چې د پلار او ځوی، د مرشد او مريد، د شاګرد او استاذ ترمېنځ وي او بې له غمخورۍ او خيرخواهۍ نور مظاهر نلري.

پدې عشق کې رازونياز، بې پروايي او تغافل نه ځايېږي او نه پکې رقيب او ريبار شته. له دې عشق سره رحم وعاطفه، ثبات او متانت همدردي او ايثار ملګري وي او له هرراز تهمتونو يې لمن پاکه ده.

دلته ليونتوب او له خپلو پرديو بېلېده نشته او نه پکې د معشوقو له لاسه شکايت او له رقيبانو سره حسد ليدل کېږي.

له دې عشق سره د پيسو مينه او د مادياتو محبت نه يو ځای کېږي. هغه څوک چې په پيسو مين وي او پيسې ټولوي هغه هېڅکله يو قام په ځان باندې نشي راټولولی هغه کسان چې قومونه پرې غونډېږي هغه پيسې نه غونډوي او دغه مينه له زړه څخه باسي.

کوم اشخاص چې قصې ګټي هغه پيسې نه ګټي او په بت شکنۍ افتخار کوي.

دا کېدای شي چې قلندران او درويشان د ملت مشران شي او خلق يې په مشرتوب ومني، مګر د پيسو مينان او سودخواره يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدې خواره هېڅکله د مشرتوب درجه نه مومي او نه د مشرانو عشق پیدا کولی شي.

ای هغو کسانو، چې د مشرتوب ارزو لرئ او لویوالی غواړئ!

راشئ! چې د خودخواهۍ او تېټو مینو مراندې اوتنابونه پرې کړو او د لمرو سپوږمۍ په خوا کې خپلې خیمې ودروو.

راشئ! چې یو ملي او وطني شعور پیدا کړو او د وطن غرو او رغو، کاڼو او بوټو ته په مینه او محبت وګورو.

که دغه شعور او دغه احساس ژوندی شو بیا هر یو بل ته محبوب معلومېږي او هېڅوک به هېچا ته په نفرت نه ګوري.

یو بډای به د خوارانو دلداري کوي، یو عالم به ناپوهانو ته سمه لاره ښيي، یو طبیب به د رنځورانو په علاج پسې ګرځي، یو قوي به د ضعیف پېټی په اوږو اخلي او ټول به یو له بله ځارېږي.

راشئ! چې همدغسې وکړو او د دې ځای په یتیمانو وژاړو، د یتیمانو اوښکې پاکې کړو او د دردمنو له حاله ځان خبر کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوازېتوب

هغه خواږه ملګري څه شوو، چې ټوله ورځ به مې ورسره لوبې کولې او یو ساعت به هم نه بېلېدو.
هغه کاڼي به اوس چېرته وي چې د شپې به مې هم په جیب کې ساتل اویوه شېبه په مې له ځانه نه بېلول.
هغه ونې به اوس څنګه وي، چې مونږ پکې ټالونه اچول له ملګرو سره به مو یو ځای ځنګل.
دا شیان اوس یو هم نشته او زه بېخي یوازې یم.
هغه خاورې چې ما به په کوڅو کې ورسره لوبې کولې باد ویوړې او زما خوشحالي هم ورسره لاړه.
هغه د ګاټو او لوبو میدان به هم وران شوي وي، د ګودر غاړه به هغسې نه وي، د خیزونو ځای به هم بل راز وي.
دا څه وشوه؟ او څه راپېښ شوه چې زه یې له دې ټولو بېل کړم او بېخي یوازې شوم.
زه خو به یو ساعت له خپلو ملګرو نه بېلېدم او بې له هغوی مې ساعت نه تېرېده اوس، ولې یو ملګری نلرم او چاته نه نزدې کېږم.
هغه بله ورځ چې زما یو پخوانی ملګری دلته راغلی و. ما ورسره هغسې د مینې مرکه ونکړه او بل راز راته ښکارېده، هغه به څومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپه شوی وي او په زړه کې به یې څه تېرشوي وي، هغه به وایي ده اوس خپله جامه بدله کړه او خپل پخواني اشنایان یې پرېښودل.

ما ته خو دی زښت ډېرګران و او له هرچا نه به مې ښه ګاڼه، ده هېڅکله دا ګمان نه کاوه، چې زه به له ده سره دغسې بې پروایي کوم او د ده مینه او محبت به هېروم.

ماهم دغه تصور هېڅکله نه کاوه، چې موږ او دی به دومره پردي کېږو او زړه ملګرتیا به پرېږدو.

نه پوهېږم زما او د ده ترمېنځ چا توري کټوې وګرزولې او زمونږ زړونه یې یو له بله تور کړه.

دی خو زما ډېرخوږ ملګری وو، ما ولې د ده قدر ونکړ، ولې مې ده ته په مینه او محبت ونه کتل؟ کالي یې زاړه و او څه یې نه درلوده که د ناپوهۍ په وجه راته بل راز ښکاره شو؟.

زه اوس د عزت او اعتبار خاوند یم او دی لاچا نه دی پېژندلی که کوم بل علت اوسبب موجود دی، چې زه او دی یې له زړونو نه لرې کړو او پخوانۍ رابطه یې قطع کړه.

ښایي چې دغه خبرې ټولې رښتیا وي، ما ډېره موده څه تور اوسپین ولوستل او دی په هماغه پخواني حال پاته دی. زه اوس له کتابونو او اخبارونو سره اشنا شوم او دی یوه چټۍ نشي لوستلی. زه په یوه ماڼۍ کې د ماموریت په چوکۍ ناست یم او دی پخپل کور کې پوزی نلري. زما خلق قدر کوي او د ده سلام هم نه اخلي، مګر دا نو ولې زما او د ده د بېلتون سبب کېږي، ولې زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د ده مګرتیا قطع کوي، که یو تن څه نلري او غرېب وي هغه سره به سړی خپله اشنایي قطع کوي او که به مرسته او کومک ورسره کوي.

که د سړي یو ملګری ناپوه وي او په څه نه پوهېږي هغه به پوه کوي او که به یې له خپل مجلسه شړي.

هغه انسان چې د پوهې او لیاقت دعوه کوي او ځان د پوهانو د ډلې ګڼي، څنګه دا قبلولي شي چې د خپل هېواد خواران او غریبان له خپلې مینې او محبته محروم کړي او علم و پوهه د بېلتون او لرې والي موجب وګڼي، دا عادات خو له یو ځلمې انسان سره نه ښایي.

علم او پوهه باید یو سړی له نورو نه بیل او لرې نکړي او نه د دنیا عزت او اعتبار یو انسان له خوار او غریبانو نه وشکوي.

هغه علم چې د کوډو په شان دوه خوارېه ملګري او دغرور موجب ګرزي له ناپوهۍ نه یې زیان او ضرر ډېر دی او هغه سواد چې سړي له محیط او اجتماع نه لري کوي او له نورو نه د سړي زړه توروي په حقیقت کې همدغه توره کتو ده او ماتول یې پکار دي.

که څوک غواړي، چې په اجتماع کې ژوند وکړي او له محیط نه استفاده وکړي، د علم او لیاقت غرور دې له ځانه لرې خپله هوښیاري او د بل ناپوهي دې حایل نه ګڼي.

سړیتوب او انسانیت دی نه هېروي، اجتماعي مېلان دی نه بایلي، خوار و غریب ته دې په خوارو سترګو نه کوري، له ملګرو دې په هېڅ وخت او هېڅ حال کې نه بېلېږي، بلکې رادې شي او له

(c) ketabton.com: The Digital Library

جماعت سره دې خپل غم شريک کړي او خپله خوشحالي دې هم د نورو په خوشحالۍ کې ولټوي، خپل زړه او فکر دې له نورو نه نه بېلوي، يو ځای دې ورسره خاندي او يو ځای دې ورسره ژاړي، د دوی په خوښه دې کار کوي، چې د ده په خوښه کار وشي.

خوشحالي او کاميابي همدلته ده او په يوازې توب کې نشته هر څوک چې له نورو نه پردی او لرې شو، هغه هېڅکله نشي خوشحالېدلی او په يوه پټ اورسوزي.

د (من شذ شذ في النار) همدغه معنیٰ ده او د دنيا دوزخ همدغه يوازېتوب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه او ته

مونږ باید دلته داسې اورونه بل نکړو، چې کلي او ښارونه وسېزي او په لوګي یې د بصیرت سترګې ړندې شي، ځکه چې دا اور د حسد اور او د شیطان له کوره دي.

مونږ به خپلې ډیوې له هغه اوره لګوو چې په کوه طور کې یې ځان ښکاره کړی او د زړونو او داغونو خونې روښانه کوي.

د حضرت ابراهیم (ع) پیروان باید پخپل عمل او یقین سور اور ځانته ګلزار کړي او پخپل لاس د عالم د سېزلو دپاره دوزخونه جوړ نکړي.

هر چاچې پخپل زړه کې د حسد اور مړکړ د دوزخ اور یې نشي سېزلی او په سرو لمبو کې سلامت پاته کېږي.

هغه څوک چې له یوه جماعت او جمعیت نه په نفرت او عناد وزي هغه هر وخت په سره اور کې سوزي او تل په اورکې وي.

ته پدې پوه شه چې زما او ستا بېلتون لویه ګناه ده.

که دوه مین سره بېل شي پروا نشته، ځکه چې عشق او محبت یې نور هم زیاتېږي او د وصال ارزو قوي کېږي، مګر د دوه ورونو بېلتون او هغه بېلتون چې د بغض وحسد په سبب پیدا شي عالمونه تباه کوي او ملتونه بربادوي.

زما او ستا نزدې کېدل، یوکېدل، پخلاکېدل، ملګري کېدل، ډېر لوی اجر لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه او ته د وصل دپاره يو ، ځکه چې فصل او بېلول د شيطان کار دی.

زه او ته به سره نـزدې کېږو او ژرژر بـه قدمونـه اخلـو چې دغـه فاصله د لوی خدای په فضل او مرحمت له مېنځه واخستل شي.

زه او تـه کـه هر څومره نـزدې شو همـاغومره خدای تـه هم نـزدې کېږو ، ځکه چې ارومرو به په نفس و شيطان پښې ږدو او له نفسي او شخصي اغراضو به تېرېږو. زه او ته به ځانته نه ګورو د ملت مملکت خېر و سعادت ته به ګورو.

مونږ بايد ملي اجتماعي ګټې په نظر کې ونيسو او لـه لوړ افق څخه نظر وکړو. زه به د يو کېدو او نزدې کېدو دپاره خپل هرڅه لـه تا قربان کړم، مګر ته هر څه له ځانه مه قربانوه او عمومي مصلحت په نظر کې نيسه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سترګې مه پټوئ!

ښه وګورئ! سترګې مه پټوئ! خدای ته ورتګ دی د قیامت ورځ راتلونکې ده. سترګې پټول، حق نه ویل، دحق په ځای کې چوپ کښېناستل ډېره لویه او عظیمه ګناه ده.

وګورئ! او په ځیرځیر وګورئ، که ستاسې سترګې خلاصې شوې که تاسې هرڅه ولېدای شوه،که ستاسې بینایي معلومه شوه ډېره لویه او ستره ګټه به وکړئ.

ستاسې ډېرې بدبختۍ په سترګو غړولو، لیدلو او کتلو ورکېږي.

تاسې د سترګو په حکمت ښه نه یاست پوه شوي او پوره کار مو له خپلو سترګو نه دی اخستی.

هغه کسان چې ګوري او وینې غله ورځنې څه نشي پټولی او غدی پرې نه لوېږي.

تاسې خپلې سترګې غړوئ او ګورئ، مګر څه نه وینئ او څه نشي لیدای، تاسې به وایاست چې مونږ شپه او ورځ پېژنو، تور او سپین بېلوو، د انسان او حیوان فرق کولی شو،که مونږ څه نه لیدلی هر ګوره د چا د موټرلاندې به شوي وو یا به په کندو او کپرو کې لوېدلي وو، په سم سرک به نه وو روان او بې لارې به تللو.

زه وایم چې اوس هم ډېر خلق بې لارې روان دي او سمه لار یې پرې ایښې ده، ډېر خلق له ګړنګونو لویدلي دي، مګرځانته نه دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملتفت. دغه شان ليدل او کتل چې مونږ کولی شو حيوانات يې هم کولی شي او د موټرو له مخې اوښان هم ځانونه په څنګوي، وابنه او اوبه ويني، له پاڼو او کمرو ځان نه غورځوي او له حسي خطراتو نه ډډه کوي.

د انسان ليده او کاته بايد له حيوان نه ډېر فرق ولري. د بنيادم نظر بايد دومره سطحي او سرسري نه وي.

راځئ! چې مونږ او تاسې د خپل نظر امتحان ورکړو، چې مونږ څه ليدلی شو که نه. مقصد مې دانه دی چې دا ولې شپې مياشت په مازديګر ياغرمه کې ګورو، يا به څوکروه لرې يو شی معلوموو، چې انسان دی که حيوان، نردی که ښځه؟ سپور دی که پلی؟زما مطلب بل شان امتحان دی او بل راز سترګې مې په کار دي.

هو! زه هغه سترګې غواړم چې غدر، خيانت، ريا، ټګي، ظلم او تلبيس، بلکې ابليس ورنه ډډه کوي او دغه شيان ليدلی شي.

زه وايم دغه خلق چې تاسې په لارو او کوڅو کې په بازارونو او مساجدو کې يا په دوايرو او وزارتو کې په کراتو او مراتو ليدلي او کتلي دي ايا تاسې دوی په رښتيا ليدلي او که اشتباه مو کړېده.

زه ګمان کوم چې ډېرو خلقو ډېرخلق نه دي ليدلي او ورسره اشنايان شويدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه سترګې چې له مونږ سره شته له کاره وتلي دي او څه نه وېني، دغه شان سترګې دهوا له مرغانو او دځمکې له ځناورو او حيواناتو سره هم شته.

هغه سترګې چې له رنګونو او اجسامونه پرته نورشيان لیدلی شي هغه زمونږ په کور او کلي کې له چاسره نشته او مونږ په رښتياڅه نه وینو. ما ته دا سودا په ټينګه پيدا شوې او زړه ته مې داخبره لوېدلې ده، چې مونږ څه نشو ليدلی که زه غلط شوی يم زما سودا وباسئ او ماپوه کړئ.

ما خو دمخه وويل، چې زه له تاسې نه په رڼا ورځ د ستورو ليدل نه غواړم زه وايم دغه کسان، چې تاسې يې هره ورځ خبرې کوئ او ورسره مخامخ کېږئ يا په موټر او بګيو کې ستاله مخه تېرېږي تاسې يې پېژني چې دا څوک دي او څنګه خلق دي؟

هغه چې په ښوښو ماڼيو کې اوسي، په اعلیٰ موټرونو کې سپرېږي نفيس لباسونه اغوندي او ښه ښه خوراکونه خوري ايا په دوی کې خاينين، غداران ظالمان او منافقان نشته؟

دوی ټول کاريګر لايق او صحيح اشخاص دي؟ دوی دغه جايدادونه او دا دومره ډېرې پيسې په مشروع ډول، په کار او لياقت پيدا کړېدي؟

دغه نور چې ډوډۍ نه مومي، د ناستې ځای نلري په تن لغړ او په خېټه وږي دي په دوی کې د وطن صادق خدمتګاران، پاک نفسه زحمت کشه او لايق اشخاص بيخي نشته؟ دوی ټول څرمې بېکاره او غيرمستحق اشخاص دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې ښه وګورئ! او ډېر غور وکړئ که دلته خاینانو، غدارانو او ظالمانو په ظلمونو، رشوتونو او خیانتونو عالي قصرونو، نفیس موټرونه پاخه جایدادونه او لوړ مقامونه پیدا کړي وي او ډېر خلق او صالح اشخاص چې لس، شل کاله یې د وطن خدمت په صداقت او پاک نفسي کړي وي هغه نن خوار وزار، بې کوره او بې اوره ګرزي او هېڅ نلري، نو تاسې یقین وکړئ چې مونږ راندہ یو او څه نه وینو که چېرې د رندو بازار نه وای او خلقو ښه او بد لیدلی هېڅکله به دغسې نه کېدلی او نه به شوی.

که زمونږ په سترګو پردې نه وای د رشوت خورو په کور کې به دا ښایسته پردې نه ځړېدلې او د قصور خاوندان به په قصرونو او ماڼیو کې نه اوسېدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زماني تعبیر

که تاسې هېر زړي نه یاست او سترګې نه پټوئ، نو په دغو لږو کلونو کې په عالم کې ډېر لوی تغیر پېښ شوی او زمانه بېخي بل راز شویده، مګر دا تغیر محسوس نه دی معقول دی او د عقل خاوندان پرې ډېر ښه پوهېدلی شي.

د انسان وجود که څه هم په هماغه پخواني حال دی، هماغه دوه سترګې، دوه غوږونه او دوه پښې لري، مګر هغه څه چې نن لیدلی شي پخوا یې نشو لیدلی، هغه څه چې نن یې اوري پخوا یې نشو اورېدلی، تر هغه ځایه چې نن رسېږي پخوا نشو رسېدلی، په هغه شي چې نن پوهېږي پخوانه پوهېده، هغه څه چې نن ویلی شي پخوا یې نشو ویلي.

څو کاله پخوا زمونږ نوکرانو او مزدورانو زمونږ له جلب لاندې منډې وهلې، مګر نن راسره په موټر کې یو ځای سپاره دي او هغو مره فرق نلرو.

یو وخت و، چې مابه هغه څوک ښه ګاڼه چې چاته به یې زیان او ضرر نه رسېده، مګر څه موده وروسته په دغومره ښه توب نه قانع کېدم او له ښو خلقو نه مې ښه ښه ارزوګانې هم غوښتلې، مابه ویل ښه سړی هماغه دی، چې په زړه کې یې د وطن او ملت دپاره ښې ارزوګانې او ښه نیتونه موجود وي، مګر نن پدې هم نه یم قانع او هغه څوک ښه بولم چې ښه ښه کارونه کوي او د ایثار او فدا کارۍ په میدان کې داخل وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا یوازې زما حال نه دی نورهم ډېرملګري شته چې بې عمله ایمان کافي نه ګڼي او تشو ارزوګانو ته په څه قیمت نه دي قایل.
که څوک نن له مونږ نه ستاینه او محبوبیت غواړي او ارزو لري، چې مونږ ورته ښه وواېو او ښه یې وګڼو هغه دې پدې باندې پوه شي، چې تش لستوني او بې لاسه لستوني مونږ نه خوښوو، بلکې کار او عمل ته ګورو او د هر چا جدوجهد، قرباني او فداکاري په نظرکې نیسو. مونږ اوس له پخوانه هوښیارشوي یو او سادګان نه یو. مونږ خلق پېژنو او په زړونو کې ډېرښه پوهېږو.
مونږ رښتیا ویلی شو. زمونږ په زړونو کې بې د خدای له وېرې بله وېره نشته،مونږ حقایق ځرګندوو او حق وایو، مګر د دې کار دپاره په یوه ترتیب قایل یو او هغومره څه وایو چې خلق پرې پوه کولی شو.
مونږ د ځان او د بل د پوهولو او ویښولو ټېنګه اراده لرو او داکار هېڅکله نه پرېږدو.
مونږ غواړو چې اعمالو او افکارو نه د لوی خدای په توفیق خیري او ناولتیا ګانې ورکې کړو او دضرورت په وخت کې ډېرې ناپاکه جامې په تېږو وټکوو او په څوباړو یې ووهو.
مونږ ځینې لوړ کسان وینو چې اخلاق یې ډېر ټیټ دي، په بدو او ناوړه اعمالو نه شرمېږي، د فسق په شهرت پروانلري، خیانت ورته بد نه معلومېږي، په پردې ناموس ډېر زړور ورځي، په رشوتونو قصرونه او ماڼۍ ابادوي او په ډېرو هسکو ځایونو کې ناست دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ غواړو چې دوی خپل ځانونه اصلاح کړي او په رښتيا توبې وباسي، خپل خدای ته رجوع وکړي او په نيکو اعمالو خپل نفسيات ووينځې او پخواني عادتونه پرېږدي.

د دې زمانې همدغه تقاضا ده او د زمانې تغير له دوی څخه دغه نفسي تغير غواړي. که دوی غواړي چې زمانه يې رسوا نکړي او څوک يې سترګو ته خلي ور نه وړي بايد خپل ځانونه اصلاح کړي او پوه شي چې زمانه بل راز شوه او بل راز خلق غواړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

برابر نه دي

صحرا ته ولاړ م هېڅ کاڼي له بل سره برابر نه و، غرونو ته وختلم ځيني جګ او ځيني ټيټ و، په باغونو وګرزېدم دټولو بوټو وده او لوړتيا يوراز نه وه، د درياب کبان مې وليدل يو له بله په تول کې برابر نه ختل، د هوا مرغان هم ځيني غټ او ځيني واړه وو، ښارونه مې وکتل د ځينو کورو ديوالونه و او د ځينو نه و، کورونو نه ننوتم، ځيني غولي لوی، ځيني واړه و، په دوايرو کې وګرزېدم ټول مېزونه او ټولې چوکۍ يو شان نه وې، کتابخانې مې وکتلې د درستو کتابو قطع او حجم برابر نه و، هېوادونه مې وليدل ځيني تاوده و، ځيني ساړه، انسانان مې وکتل څوک جوړ و او څوک ناجوړه، څوک ړانده و او څوک بينا.

د لوی خدای کتاب مې بېرته کړ داخبرې مې پکې وليدې.

ايا پوه او ناپوه برابر دي؟ د ړانده او بينا ترمېنځ څه فرق نشته؟ د د وزخ او جنت خاوندان څه توپېر نلري؟ نور او ظلمت يو راز دی؟ پدې پوښتنو راويښ شوم او په عالم کې مې بيا سترګې وغړولې. هغه فرقونه چې په نورو انواعو او اجناسو کې و، په انسانانو کې يو په سله زيات معلومېده.

هغه ښاپېريان او ديوان چې خلقو له کوه قاف نه هغه خوا لټول ماپه دوی کې وليدل د پرښتو او لعينانو په معنیٰ پوه شوم، قصابان او شپانه مې وپېژندل. د عدل او ظلم، علم او جهل، خير او شر، سعادت او شقاوت فرقونه راته واضح شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې ښه وپوهېدم چې:

جو دانې قدر يو لعل پکې مونده شي
نور جهان واړه د تورو کانو غر دی

ماته دامعلومه شوه چې د ډېرو لويو ملتو او لويو ټولنو قدر او قيمت په يو څو تنو پورې تړلې وي، چې که هغه ورځني ليرې شي هېڅ ورته نه پاته کېږي او د متمدنو اقوامو فرق له وحشيانو نه په يو څوتنو باندې کېږي، لکه چې د انسان په جسم کې مخ سترګې، پوزه چې په وجود کې ډېره محدوده او لږه حصه ده يو انسان له بل ځنې بېلوي دغسې ملتونه او ټولنې هم ديو څو محدودو اشخاصو په وجود امتياز پيدا کوي او بېلېږي.

په هرمملکت کې يو څوتنه محدود اشخاص وي، چې د هغه مملکت سترګې او پوزه ګڼل کېږي او د يوه هېواد نوم او نشان لوړوي.

لکه چې يو انسان پخپل ټول وجود کې دوه سترګې لري چې د هغو په بينايي او بصيرت يوې خوا او بلې خوا ته حرکت کوي او د ملت سترګې ګڼل کېږي.

د همدې لامله ښه اوبد د دوی په سترګو ليدل کېږي، د فکرکولو او خيرو شرسنجولو اميد دوی ته کېږي، د هېواد ترقي او لوړتيا د دوی د سعې او عمل محصول بالـه شي او هرڅه په دوی پورې مربوط او موقوف وي. کله چې په توره شپه کې يو ټولګی خلق چېرته روان وي، نو ډيوه يا چراغ له يوه يادوه تنو سره وي او نور ټول د هغوی په رڼا کې روان وي لاره ګوري، که دغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رڼا خاوندان له دوی نه بېل شي ټول په تورتم کې پاته کېږي او بیا ځوک کندې کپرې نشي لېدای. د عقل او فکر رڼا هم له محدودو اشخاصو سره وي، مګر فایده یې عامه وي او هر چاته لاره ښيي.

یو ملت باید د رڼا د خاوندانو قدر وکړي او پدې پوه شي چې بې له دوی نه په ټولو تورتم او تیاره راځي او لاره ورکېږي.

هغه مشعل چې مونږ ته دلارې ټیټ وپاس راښيي او زمونږ مخه رڼا کوي د دوی په لاس کې دي او دوی پیدا کړي، که دوی نه و رڼا نشته او په هر قدم کې د لویدلو او پریوتلو خطرات موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام دردمنو!

عابده! هغه څه چې ته يې په ډېرو وظايفو او نوافلو کې لټوئ د خدای د مخلوق په خدمت کې ډېر ښه موندل کېږي.

زاهده! څه شی چې ته يې د ځان په وړې کولو او نفلي روژو نيولو کې غواړې د مساکينو او فقيرانو په مړولو هم لاس ته درځي.

عارفه! چوپ کښېناستل او دخدای په فکر او ذکرمشغولېدل عبادت دی، مګر زورورو ته حق ويل او حق بيانول ډېر لوی او ستر عبادت دی. مسلمانه! دقران تلاوت ثواب لري، مګر په قران باندې عمل کول فرض دی. ای د تقویٰ او رياضت خاوندانو! تاسې له خپلو کوټنيو سرونه را وباسئ له دې سپينو څادرونو مخونه راښکاره کړئ او په علم کې سترګې وغړوئ، چې د خدای د مخلوق څه حال دی؟

تاسې انصاف وکړئ، چې تسبيح اړول ډېر ثواب لري که په سرو غرمو کې يوې کول او يو مسکين مړول؟ په جای نماز باندې قرار کښيناستل ښه دي؟ که دخدای په لاره کې ستړي کېدل؟

رښتيا وواياست چې دبل په خيرات روژه ماتول ډېر ثواب لري که خپل مال له مسکين او فقير سره خوړل؟

ماپوه کړئ! چې پاک خدای د خيرات او شکرانو په اخستلو ډېر خوشحالېږي؟ که په ورکولو يې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

راشئ؟ د خدای رضا او د اخرت ثوابونو په ګرانو او سختو کارونو کې او دمخلوق په خدمت کې ولټوئ! یو مظلوم دظالم له منګولو خلاص کړئ، د یوې کونډې په سر پوړنی واچوئ، د یوه یتیم اوښکې پاکې کړئ!

یوه پورورې ته پور ورکړئ، دیوه رنځور دارو او درمل وکړئ. دغه خواران او غریبان چې دپاک خدای صادق او ساده بندګان دي خپل خدمت ته مه رابولئ او مه یې مریدان کوي، بلکې تاسې د دوی مریدان شئ او خدمت یې وکړئ، د خدای رضا او د خدای جنت په دغه ډول حاصلولی شئ او د دنیا ګټه په هغه بل صورت لاس ته نه درځي او درغلي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سبا فکر

هغه څه چې د ریا او تذویر په پردو کې پټ و اوس څرګند ېږي.
تر اوسه پورې شپه وه، تورتم و، تیاره وه، هېڅ هېڅ نه لیدل هر څه د تورې شپې له تورې پردې لاندې پټ و.

ما ته نه لیدې، تا زه نشوم لیدای، زما په سترګو او ستا په مخ پردې برتې وې ما ته نه پېژندلی او تا هم خپل ځان نشو پېژندلی، نن د حقایقو له مخې پوړنی پورته کېږي او ښه و بد ځان ښکاره کوي، ته پدې پوه شه! چې پس له دېنه څوک خپل معایب نشي پټولی. که څوک هر څومره کوښښ وکړي چې خپل نواقص پټ کړي او ښایسته رنګونه ورپورې ومښي کامیابېدلی نشي او خواري یې څه ځای نه نیسي.

که څوک هوښیار وي هغه باید د ځان اصلاح ته اساساً متوجه شي او ځان ونه غولوي، هغه ودانۍ چې نن سبا نړېږي په اخېړونو نه ټینګېږي او رنګ وروغن یې بیفایدې معلومېږي.

مونږ باید د خپل راتلو نکي ژوند د پاره پاخه دیوالونه جګ کړو او پوخ تعمیر بنا کړو، له هغه کوره باید ووزو چې نن سبا لوېږي او رنګېږي، سړی باید داسې کور جوړ کړي چې د زامنو او لمسیانو شپې یې پکې هم تېرې شي او ودانۍ یې پخه وي.

مطلب دانه دی چې ټول به له کاڼو او ګټو جوړ شوی وي او د خټو په ځای به پکې سمټ لګېدلي وي، ځکه چې دغه راز کورونه خواران او غریبان نشي جوړولی. زما مقصد بل راز کور دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې کور چې يوه ښځه به يې هم د ظلم او خيانت په پيسونه وي جوړه شوې او په ودانولو کې يې مظلومان نه وي ازار شوي.

هو! ښه کور هماغه دی چې همسايه ته يې ضررنه وي رسېدلی او هېڅکله يې دبام واورې د بل په بام نه وي لوېدلی، لوی لوی ګناهونه پکې نه وي شوي. د فساد او ضرر فکرونه پکې نه وي موجود.

ښه کور دانه دی چې ښايسته او رنګينې پردې پکې زوړندې وي او ښه ښه خوراکونه پکې وخوړل شي يا ډېر نفيس سامان او ولوازم ولري.

دا شيان وي او که نه وي، مګر پخپل حق قناعت، رحم او عاطفه، عفت او فضيلت چې په کوم کور کې وي هغه ښه کور دی او هېڅکله نه ورانېږي کوم کور چې اهل او صالح اولاد لري او ماران و لړمان پکې نه وي قصر وي که جونګړه هغه کور ښه کور دی او سعادت په همدغسې کورونو کې دی. دغه راز کور خواران او غريبان هم جوړولی شي، مګر يو غيرصالح انسان هېڅکله نشي پيدا کولی.

هرڅوک چې ځانته په دنيا کې کور جوړوي بايد دحميد دابيت واوري:

که دې نکړ په نېکيو ننګ ونام لوړ
په دوه چومه دې د خټو مشه بام لوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخوانۍ ډیوې

کله چې سړی یوازې شي او څوک نه وي نوله خیال او تصور سره یې زیات سرو کارشي او راز راز فکرونه کوي.

څوک چې له دغې فکري مراقبې سره اشناوي هغه پوهېږي چې انسان په دغسې وخت کې هر څه په بل رازویني او دجهان هره ذره ورته د سکندر آئینه شي.

په همدغسې مواقعوکې سړی په پڅه خبژي او کشمېر وینې او د مرغانو په هګیوکې راز راز نغمې اوري. زه هم په کوټه کې یوازې ناست وم او فکرو یوړم، مخامخ یو منقش رف ښکارېده چې هرهر څه پکې ایښی و او زما دخیالاتو له تلون سره یې ډېره مرسته کوله، دغه راز رفونه سړی د دې وخت په ودانې کې نه ویني او د پخوا وخت تعمېري وضعیت سړي ته ښيي. دا کور که څه هم زوړ او د پخواني وخت تعمیري وضعیت سړي ته ښيي. دا کور که څه هم زوړ او پخوانی دی، مګر د برق مزي ورته راننوتلي دي او سامان یې هم نوی شویدی. دلته پخواني او اوسني نوي او زاړه شیان یو ځای شوي او عجیب منظرلري.

د تجدد او نوي عصر اثار او استازي دې کاله ته راغلي دي، مګر د کور ساختمان یې لانه دی بدل کړی.

په کور کې که څه هم برق لګېږي، مګر پاس په رف باندې د تورو تېلو مسینه ډیوه ایښې ده چې مخصوص نقش ونګار لري او دوه درې طبقې یې تشکیل کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځنګ کې يې يو بل ډول چراغ هم شته چې د شمع بلولو دپاره جوړ شوي او اوس په لړو کورونو کې پيدا کېږي. هغه خوار ورځني د خاورينو تېلو لاټين ايښې او سرې پوهېږي، چې دغو چراغو هر يوه پخپل وخت کې دا کور رڼا کړی او دې خلقو يې رڼا کې ډېرې شپې تېرې کړي دي، مګر اوس د ټولو دوره تېره شوې ده او د شپې په کوټه کې برق لګېږي.

زمانه وخت په وخت نوي شيان له ځان سره راوړي، مګر زاړه هم څوک هيسته نه غورځوي او په جګو ځايونو کې ځای ورکوي. دا عادت بد عادت نه دی بايد په هر کور او هر هېواد کې همدغه عادت جاري وي او څوک د چا زاړه خدمتونه هېر نکړي، مګر کارونه بايد وخت په وخت له نورو شيانو نه واخستل شي او په کورونو کې نوې رڼاګانې پيدا شي.

زمانه ښايي چې زاړه شيان له کاره وغورځوي او نوي هم زاړه کاندې چې د غورځولو شي، مګر انسانان يې د زمانې په تاخچو او رفونو، د تاريخ په پاڼو کې ساتي او په اوچتو ځايونو کې يې ږدي.

هغه چاچې لومړی ځل د تېلو خاورينه ډيوه بله کړې د برق له مخترع نه يې پوهان په کمه سترګه نه ګوري او قدر يې کوي.

انسان او جهان په هروخت او هر حال کې يوې رڼا ته محتاج دی او دا رڼا وخت په وخت خپل شان او صورت بدلوي او په ظروفو کې يې تغير راځي د همدغه بدلون او تغير په اثر انسان د علم، د معرفت په لوړوالي او دپوهې په زياتولو او تجلي کې زيار کاږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه چا چې د خاورو ډيوه جوړه کړې او هغه چې د مسو ډيوه سازه کړې ده يا يې دښيښې په فانوس کې کومه شمع لګولې ده د برق او برېښنا تر مخترع پورې هر يوه کوښښ کړې، چې د رڼا دپاره يوه وسيله پيدا کړي او بشپړه تياره خونه رڼا کړي، دوی هريو نور او رڼا پالونکي او روزونکي دي چې دبصيرت خاوندان ورته په ډېرقدر او احترام ګوري.

هغه رڼا چې د خاورو له تېلو پيدا کېږي، هغه نور چې له لمر او سپوږمۍ څخه راځي هغه برق چې د اوبو له جريانه حاصلېږي بې د ظرف او محل له تبديله څه ډېرفرق نلري.

که څوک په دغو ظاهري صورتونو نه غولېږي دغو نوو احاديثو قالبونو او ظروفو ته نه ګوري، د شړشمو او پنبې په بوټو، د غوزانو او زيتون په ونو کې يوه رڼا او يوراز تېل موجود دي چې په هرراز ډيوه کې بېل کېفيت پيدا کوي.

هغه نور چې کليم په کوه طور کې ليده د زيتون په هره ونه کې شته، مګر محرمانه سترګې غواړي.که دانسان تعقل قوي شي او د حواسو له کړکيو رانونتلې ده او بې له دېنه په ده باندې توره شپه ده په هرشي کې به يو نور ګوري او د وجود په نړۍ کې به دا تور او سپين نه وي.

اوس مونږ دحواسو له تاثيرلاندې راغلي يو چې په تېلو غوړ لاسونه په پنبه او پندانه وچوو او د سترګو کتل يا لامسه قوه مونږ ته حقيقت بل راز کوي او ظرف راته مختلف انواع او اجناس په مخکې دروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دغه راز راز لوښي او منګي چې په هر کور کې په بېل بېل صورت وينو زمونږ د نظر مانع نشي، نو په هر کور کې د يوې ويالې او چينې اوبه دي او د ټولو مشرب يو دی، که مونږ د سيند او ويالې کوهي او کاريز، واورې او باران په شکلونو، صورتونو او نومونو ونه غولېږو پوهېږو چې همدغه يو شی په څو نومونو يادوو او زمونږ حواسو راته واوره او باران دوه شيه کړيدي. په حقيقت کې همدغه يو حلاوت دی، چې په خټکي، هندوانه، توت،انګور، ناک، منه، شفتالو او نورو کې يې حلول کړي او په هر محل کې يې بېل صورت بېل رنګ بېل خوند بېل نوم پيدا کړی دی.

دغه لوی او واړه خمونه چې د بېلوبېلو ميوو او دانو شربتونه او عرقونه پکې پراته دي ټول يو راز کيف لري او د کجوري او اربشو په مېنځکې څه ډېر فرق نشته.

په دغسې کتنه چې سړی له صورتونو هغه خوا وګوري پوهېږي چې کورت او شړومبې له يوې غړکې راوتلي دي او مايعات و جمادات زمونږ احساس او شعور بېل کړی.

هغه وخت چې زمونږ تماس له ماديا تو نه قطع شي او مجرد شو ښايي، چې د نن ورځې علم او معرفت بل راز شي او دغه رڼا بل شاني ووينو، د نن ورځې تنوېري وسايل به لکه د دې کوتې بې کاره ډيوې له کاره ولوېږي او علم و پوهه به په نورو قالبونو کې ځان ښکاره کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبي بحثونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادب

د ادب د کلمې اصل:

اصل یې(هذب) دی د بې عیبه په معنیٰ.

د هذب کلمه په اصل کې د هغې ونې دپاره استعمالیدله چې ځینې څانګې او ځینې ښاخونه به یې قطع شوه او صافه به شوه. وروسته دا کلمه له محسوساتو نه معنویاتو ته رانقل شوه او هغه چاته هم وویل شوه، چې عیبونه به یې ورک شوه، یعنې مهذب به شو.

اهل لغت ټول په دې باندې متفق دي، چې د مهذب کلمه دیوه کامل انسان دپاره د ونې له تهذیبه رانقل شوې ده، ځکه چې معنوي او عقلي امور له حسي اشیاو څخه ماخوذ دي لکه د عقل کلمه چې د اوښ له جلب او عقل څخه ماخوذه ده.

نو د هذب دکلمې (ذ) په (د) بدل شو او دغه ابدال په عربي کې ډېرمثالونه لري لکه: هذم، هدم، جدم، د قطع په معنیٰ (ه) په (همزه) بدله شو ه او دا ابدال هم په عربي کې متعارف دی لکه: اهل، آل، ماده او داسې نور....

نو هذب هدب شو او هدب په ادب بدل شو.

ځینې وایي چې په یوناني ژبه کې ادیب هغه چاته ویل کېده، چې د عادت په معنیٰ دی او د حال وشان په معنیٰ هم ذکر شوی دی لکه:(کداب ال فرعون) مګر دغه راز اشتقاق په عربي کې ډېر نظایر نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ادب د کلمې تاریخ

ځینې وایي چې دا کلمه د جاهلیت په زمانه او د اسلام په ابتدا کې نه وه، ځکه چې نه د هغه وخت په ادبي اثارو کې راغلې ده او نه په قران کې شته، بلکې لومړی ځل دا کلمه په دې نبوي حدیث (ادبني ربي فاحسن تادیبي) کې ذکر شوې ده(دا حدیث محدثینو په دغو الفاظو نه دی ظبط کړی) ځینې نور وایي: چې دا کلمه د جاهلیت په زمانه کې هم وه او دا چې د هغه وخت په اشعارو او قران کریم کې نشته د دې دلیل نشي کېدای، چې دا کلمه په اشعارو او قران کریم کې نشته د دې دلیل نشي کیدای چې دا کلمه په هغه وخت کې هډو موجوده نه وه.

دوی د خپلې مدعا د ثبوت د پاره دا دلیل راوړي کوم وخت چې دا کلمه په حدیث او د اصحابو یا د تابعینو په اقوالو کې راغله او هېچا یې د معنیٰ او مفهوم پوښتنه ونکړه، معلومه ده چې پخوا هم وه او ارتجالانه ویل شوې. وایي چې دا کلمه د حضرت علي (رض) په اقوالو کې هم ډېره راغلې ده او د جاهلیت په وخت کې هم (اکثم بن صیفي د بني تمیمو مشهور خطیب ذکر کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ادب تعریف

لغوي معنیٰ خو یې تهذیب دی او څه شی چې له چا سره یا له کوم شي سره لایق او مناسب وي هم ادب ورته ویل کېږي لکه: د مجلس اداب د معاشرت اداب او داسې نور....

اصطلاحاً ادب هغه پوهه ده چې انسان پخپله وینا او بیان کې له خطا او غلطۍ څخه ساتي، ځکه ادبي علوم هماغه علوم بلل کېږي چې د وینا ښه والی او بدوالی، غلط او صحیح، خوږوالی او پیکه توب ښیي او په تعریف کې ویل شوي دي چې ادب د ښو الفاظو په وسیله د خپلو احساساتو او ادراکاتو یا د زړه د خبرو ښکاره کول او د اوریدونکو په ذهن کې یې کښېښول دي، یعنې ادب یوازې د افکارو او روحي حالاتو اظهار نه دی، بلکې له یوه ذهنه بل ذهن ته انتقال او ابلاغ هم پکې ملحوظ دی. دا انتقال که په ښه ډول او مهارت سره وي چې هم په کې ښه کلمات انتخاب شوي وي او هم د کلماتو د ښه ترکیب او ښه استعمال په لحاظ د فصاحت او باغت مراعات شوی وي ادب ورته ویل کېږي او که داسې نه وي، نو عادي خبرې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ادب تقسیم

ادب د خپل جوهري او ذاتي تقسیم په لحاظ دوه ډوله دی.

ادب محض، ادب مخلوط:

ادب محض هغه دی چې بې د بیان له لطف او خوږوالي څخه او بې د بدیع احساس له تحریک بل مقصد او بله غایه پکې نه وي، لکه ځینې عشقي غزلې چې د رحمان بابا یا د حمید او خوشحال او نورو شاعرانو په دیوانو کې ګورو یا ځینې منثور اشعار چې د طبیعي مناظرو یا د احساساتو او عواطفو تمثیل پکې وي.

مخلوط ادب دېته وایي چې یو ادیب کوم تاریخي، علمي، اجتماعي مطلب په ادبي پیرایه کې راوړي او ادبي رنګ ورکړي، نو دلته ادب واسطه ده او په لومړي صورت کې غایه ده.

د لومړي قسم ادب په لحاظ د ادب موضوع شاعرانه احساسات او عواطف، روحي کیفیتونه، حسن او جمال، د طبیعت ښکلي مظاهر او مناظر، نفسي اغېزې، قلبي تمایلات ګڼل کېږي، مګر دوهم قسم ادب هر څه په غېږ کې نیسي او کېدی شي چې سړی ساینس او تخنیکي یا ریاضي مسایلو ته هم ادبي رنګ ورکړي او ادب په هر څه کې ګډ کاندي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر

ځوک وايي هغه موزون کلام دی چې د انسان په احساساتو او عواطفو کې تحریک پیدا کوي ځینې نور وايي هر کلام چې دغه کار کولی شي وزن او قافیه ولري او که نه هغه شعر دی.

ځوک بیا وايي: نه هر څه چې په زړه اثر کوي او په انسان کې تعجب یا جوش او جذبه پیدا کوي هغه شعر دی، نو د دوی په نظرکې جهان ټول شعر دی چې سرې یې د اسمان په ستورو او شفق کې د ډکو او مستو سیندونو په څپو، د ګلونو چمنونو په رنګ او طراوت کې، د غرو په لوړو ځوکو، د ابشارونو په مستۍ، د بلبلو په شور د ښکلو په ښایسته سترګو کې ګوري، نه یوازې دا د مهجورو او ارزومندو په اوسیلیو، د دردمنو په اه وفریاد د مظلومانو په ژړا کې هم شعري کیفیت موجود دی.

له دغسې مختلفو تعریفونو ښخه معلومېږي چې یو داسې کلام چې په زړه او احساساتو تاثیر کوي او په کلاسیکي تعبیر (بدیعي احساسات په شور راولي) هغه ارومرو شعر دی، نو که ځینې نور شیان هم شعر وي وي به، مګر هغه شعر چې خلق پرې یو شاعر ستايي هغه همدغه شی دی او په الفاظو کې ځای لري. د دې شعر د عناصرو او اصلي اجزاو په باب کې ډېرې خبرې شویدي چا په شعرکې وزن ډېر مهم جز بللی دی او چا ادبي صنعتونو ته په ډېر اعتنا کتلي دي، پخوا به خلکو دغه شعري صنایع چې ځینې لفظي او ځینې معنوي دي د شعر په ماهیت او حقیقت کې داخل ګڼل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر اوس يې د شعر لباس او زيور بولي، همدغه سبب دی چې د پخوا وخت ادبي مبصرينو او منقدينو دغو صنعتو ته په اصلي نظر کتل او د شعر قيمت يې په همدغه معيار سنجاوه. د دوی په نظرکې به ښه شعر هماغه ؤ، چې کوم معنوي صنعت پکې ولکه: صنعت طباق صنعت مقابله، مراعات النظير، صنعت مشاکله، صنعت مزاوجه صنعت طباق، صنعت عکس، صنعت جمع او تفريق، جمع او تقسيم، جمع او تفريق وتقسيم، حسن تعليل، استتباع، اطراد، تعجب او داسې نور...

يا به پکې له لفظي صنايعوکار اخستل شوی و، لکه: تجنيس، قلب اشتقاق، ردالعجز علي الصدر، ذوالقافيتين، متلون او داسې نور...

مګر اوس څوک په دغه راز جامو او کالو نه غولېږي او د شعر ناوې پخپله ګوري. په دې کې څه شک نشته چې يو ښه لباس په هر وخت کې هر چا ته ضرور دي او بې لباسه شيان ښه نه ښکاره کېږي، مګر لباس په هر وخت کې تغير کوي او د زيب وزينت سامان وخت په وخت بل راز کېږي کله خلک اوږدې جامې اغوندي کله لنډې، يو وخت بخۍ او چکنونه رواج وي بل وخت ساده لباس ښه ګڼل کېږي، کله به کالو کې ډېر افراط کېږي او کله بيا هغه پايزيبونه او د سرو نتکۍ له رواجه ولوېږي، شعر هم په دې وخت کې خپل لباس او زيور له پخوانه بل راز کړيدی او هغه ټول پخواني کالي نه اغوندي که څوک يې په ډېر زور او تکلف ور واغوندي، نو خلک يې نه خوښوي بلکې عيب يې ګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه اوسنۍ نظریه چې د شعر به باب کې پیدا شوې او شعر غیر له دغو ادبي صنایعو څخه یو بل معنوي شي بولي د پښتو په اشعارو کې یې له پخوانه تطبیق وینو او زمونږ د دې وخت ځینو ښاغلو ادبیانو چې د دغه صنعتو دپاره په ډېر تکلیف یو یو بیت چېرته په دېوانونو کې د مثال او نمونې په ډول پیدا کړی دا هماغه صنعتونه دي چې په غیر قصدي او ازادي ډول په پښتو اشعارو کې پیدا شوی او څه ډېر زیات کوښښ ورپسې نه دی شوی، یعنې پښتنو شاعرانو د خپل زړه، خپلو احساساتو او عواطفو ترجماني کوله او خپلې سندرې به یې ویلې، نو که به ځینې صنعتونه هم په کې راغله راتله به، مګر دوی اصلي شی نه ګاڼه او همدغه شي ته یې شعر نه ویلې، بلکې د زیور او لباس په نظر یې ورته کتل.

د دې دپاره چې دا خبره په خوشبېنۍ او محض تعبیراتو حمل نشي شعر به دځینو پښتنو شاعرانو په نظرکې وښیو، چې دوی شعرته په کومه سترګه کتلي دي او د شعر ماهیت دوی ته څنګه جلوه کړې ده؟

شعر د خوشحال خان په نظر کې:

لکـــه غشـــي لـــره بویـــه تیـــر انـــداز
هســـې شـــعر لـــره بویـــه ســـحر ســـاز
همېشـــــه د زړه پـــــه لاس تلـــــه د وزن
زیـــات و کـــم لـــه وزنـــه یـــو تـــورې غمـــاز

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـه تــور اس د حقيقــت نــاوې ســپره کــا
پــه ســپين مــخ پلــو نيــولی د مجــاز
ســل جلــوې ســل کرشــمې ســل مکيزونــه
پــه نظــر کــې يــې ښـکاره د سـترګو نــاز
د صــنعت زيــور پــه ځــو رنګــه ورپــورې
د تشــبيه چنــدڼ چــووه بانــدې طــراز
د مضــمون د نزاکــت غمــزه ورځخــه
ســر تــر پايــه درســت صــورت ســره يــو راز
کــه پــه نظــم کــې کارګــه او ټپــوس راوړي
هــم د زړونــو پــه ښــکار ګرځــي لکــه بــاز
چــې يــوه وينــا يــې وکــړه هوښــيار هغــه
عــاقلان بــه ويــل کانــدي پــه ايجــاز

***

خوشحال په دې بيتو کې کمال کوي چې خپل اغاز په غشي او تېراندازۍ کوي، ځکه چې د شعر غشی هم په زړونو لګېږي او همدغه يې هدف دی، سحر ويل ورته که څه هم نوی تعبير نه دی، مګر منلې او مسلمه خبره ده، دا چې له وزنه يو زيات ياکم توری غماز بولي ډېره ښه خبره ده او له غمازنه ورته بله ښه کلمه نشو پيدا کولی، که وو ايو چې د غماز کلمه به هيچا دغسې په ځای نه وي استعمال کړې څه غلطه خبره به نه وي، د خوشحال له دغه شعر څخه معلومېږي، چې دی بې وزنه کلام ته شعر نه وايي، په دريم بيت کې، چې د حقيقت ناوې په تور اس سپروي او په سپين مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې د مجاز پلو نیسي څومره ښه تعبیر دی، ځکه چې حقیقت و مجاز علاوه په دغه مفهوم، چې د بلاغت په فن کې یې لري او د یوې کلمې استعمال په موضوع له معنیٰ کې حقیقت بولي او په نورو ځایو کې یې مجاز ګڼي. د تصوف او عرفان په لحاظ بله معنیٰ لري او نور کوایف پکې لېده شي. په هر صورت مونږ ویلی شو، چې خوشحال بې حقیقته کلام ته شعر نه وایي او بې د حقیقت له سپین مخه د مجاز ښایسته پلو او رنګین پوړنی هم څه اصلي غایه نه بولي.

د خوشحال په نظر کې شعر یوه حقیقي ناوې ده، چې هم سپین مخ لري هم مجازي پلو، چې له سلو جلوو، سلو کرشمو مکیزونو سره یې په سترګو کې هم نازشته او د صنعت څورنګه زیور ورپورې دی.

وګورئ! چې خوشحال صنعت ته د زیور په سترګه ګوري او اصلي معشوقه یې نه ګڼي د مضمون د نزاکت غمزه هم بې له صنعته یو بل شی ګڼي، د مضمون د نزاکت غمزه هم بې له صنعته یو بل شی ګڼي او سر ترپایه د شعر په صورت کې تناسب او یوراز والی غواړي بیا نو وایي، چې په دغسې نظم کې که کارګه او ټپوس راوړل شي هم داسې باز ورځنې جوړشي، چې د زړونو ښکار کوي.

هو! د شعر له زړونو سره کار دی او د همدغه ښکار دپاره پیدا شوی دی. په دې بیت کې علاوه په دې لطف چې له کارغه او ټپوس نه زړه وړونکي باز جوړوي دا لطف هم شته چې د زړه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکار په یادولو سړي ته د خپلې اولې مسرۍ تېر اندازي او غشي هم یادوي، په وروستي بیت کې چې ایجاز یوه شاعرانه او ادبي هوښیاري بولي ښايي، چې د خپل دغه شعر ایجاز او زیاتو دلالتونو ته به هم اشاره کوي، چې څومره ښه مطالب یې پکې ځای کړي دي او په یو څوبیتوکې یې دومره څه ویلي دي چې یوه لویه مقاله یا یوه رساله ورځنې جوړېدی شي.

شعر د حمید په نظر کې:

شــعر نــه دی دا خونــاب د زخمــي زړه دی
یــا دســتي وتلــی دم لــه خــولې د مــړه دی
یــا نغمــه د نــیم بســمل مرغــه د خــولې ده
یــا مجنــون تــه معمــا ښــکلې لیلــیٰ ده
یــا لــه ښــاره د حیــرت وتلــی فــوج دی

دلته که څه هم حمید په ظاهره کې وايي، چې شعر نه دی، مګر مطلب یې دا دی چې همدغه شی شعر دی او په دې درې بیتو کې دی خپله نظریه د شعر په باب کې پوره ښکاره کوي که څوک دا بیتونه په دقت وګوري هغه پوهېږي، چې حمید شعر ته څه وايي او شعر د ده په نظریه کې څنګه ښکاره شوی دی؟ (د دې بیتو په مورد به خاص وي، مګر حکم یې عام دی) دی وايي شعر یا د زخمي زړه خوناب دی یا هغه وروستی دم دی، چې له صورت او کالبوت څخه په ډېر حسرت وتلی وي او ډېرې ارزوګانې پرې ایښي وي یا د عشق د نیم بسمل مرغه یا مجنون د لیلې معماده یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وینو د جوش موج یا یو عالم حیرت دی، چې دې ورته فوج وایي او حیرت له ښاره یې راوتلی ګڼي.

د حمید زیات مهارت په دې کې دی، چې د شعر په تعریف کې یو عالم تردد ښکاره کوي او سړی پوهوي چې شعر پېژندل څه اسانه کارنه دی. دا اسانه خبره ده چې سړی ووايي: شعر د انسان بدیعي احساسات خوځوي، مګر که پوښتنه وشي چې څنګه او په څه راز او شعر دومره اغیزه له کومه کړه؟ نو خبره ډېره ګرانېږي او د حمید غوندې یو موشګاف بویه چې دا ځواب ووايي او د شعر په معرفي کې د شعر د تاثیر علت او سبب هم بیان کړي.

د حمېد دغه تعریف چې د شعر دپاره شاعرانه تعریف دی مونږ دې ته ملتفت کوي، چې شعر یو درد او احساس، یو د عشق او جمال پیغام د یوه هېجان او اعجاب او تحبر موج دی، چې په الفاظو او کلماتو کې یې ګورو.

شعر د شیدا په نظر کې:

مضـــمون د شـــعر لکـــه پیکـــر دی
رنګـــین الفـــاظ یـــې رخـــت و زیـــور دی
ورتـــه ضـــرور دي دا دواړه څېـــزه
پیکـــر کـــه هـــر څـــو دلربـــا تـــر دی

***

شیدا هم په شعر کې پیکر او زیور سره بېل کړی دی او داسې نه کوي، چې یوازې رنګېنو الفاظو ته شعر ووايي او شاعري په

(c) ketabton.com: The Digital Library

الفاظو کې ولټوي، مګر بې رخت و زيوره پېکر هم نه خوښوي او په دې ضرورت اقرار کوي. که رښتيا ووايو له دغه ضرور ته هېڅوک سترګې نشي پټولی او رنګين الفاظ دا حق لري، چې رخت و زيور يې وبولو، ځکه چې د الفاظو تاثير يوه منلې خبره ده او هر څوک پوهېږي، چې ادبي کلمات په هر چا او هر ځای کې قوي حاکميت لري.

ډېر شعرونه شته چې يو مضمون پکې راغلی دی او د توارد په اثر کې هغه څه چې يوه شاعر ويلي بل هم ويلي دي، مګر د يوه الفاظ شاعرانه دي او د بل نه دي، ځکه د يوه شعر ښه ګڼل کېږي او د بل هغومره نه.

شعر د علي خان په نظر کې:

عـذاب نـه دی نـه ثـواب، شـعر خـو ثـوب دی
ګـاه يـې اغونـدي انسـان ګـاه يـې سـبوع
عنوانـــات دي د ابيـــات معنـــون حکـــم
ښـــه بـــد ګـــوره محمـــول او د موضـــوع

د علي خان له دې دوه بيتو معلومېږي، چې دی منظوم الفاظ شعرګڼي او وايي، چې شعر يو لباس دی چې کله به يې ښه سړی اغوندي او کله بد ، يعنې دی لکه خوشحال او شيدا شعر يو پيکر نه بولي چې لباس ته محتاج وي، بلکې لباس يې ګڼي چې کله يو ښه شي او کله بد شي ته په غاړه کېږي، د علي خان نظريه هم د شعر په نسبت لکه د پخوانيو نظريه داسې ده اوس هم ځينې کسان شته چې وايي شعر يو ښايسته لوښی دی، چې کله پکې دوا او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله پکې زهر لوېږي يا شعر يو زيو ر دی چې کله ښې ښځې او کله بدې ته په غاړه کېږي.(۱)

مګر د علي خان په نظر کې يو شی شته، چې دی يې دې خبرې ته اړ کړی دی چې شعرته لباس ووايي، هغه شی دا دی چې علي خان له ځينو داسې ملايانو سره خبرې کوي، چې هغوی شعر ممنوع ګڼي، نو دی مجبور دی چې شعر ته نه ثواب او نه عذاب[1] ووايي، بلکې ثوب يې وبولي او د شعر لمنه د دوی له لاسه خلاصه کړي، د همدې لامله د دغو بيتو اغاز هم په دې ډول کوي:

عالمان شعر په څه ګڼي ممنوع
ډېر ابيات له آنحضرته دي مسموع
عذاب نه دی نه ثواب شعر خو ثوب دی
ګاه يې اغوندي انسان ګاهې سبوع

که چېرې علي خان يې ددغسې کوم عامله د شعر حقيقت بيانولی يا چا ترېنه پوښتنه کړې وای چې شعر څه شی دی؟ يقين دی چې شعر به يې تش لستوڼی نه و ګڼلی، ځکه چې علي خان کوم داسې شاعرنه دی، چې د شعر حقيقت او معنويت ته نه وي پرېوتلی او محض منظوم الفاظ ورته شعر ښکاره شوي وي، که څوک د ده ديوان وګوري او د ده شعرونه له نظره تېرکړي يقين به وکړي چې د سړي مطلب په يوه شي کې بل شانته وي، نظريه يې هم بل راز شي.

---

(۱) په دې باب په (بله ډيوه) کې يو مضمون شته، چې دلته يې بيا نه رانقلوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رحمان بابا چې د شعر او ادب په مقام کې لوړځای لري او سړی یقین کولی شي، چې د ده له نظره د شعر حقیقت پټ نه دی پاته، خو ما ته یې په دیوان کې کوم شعر مخې ته نه دی راغلی، چې ده د شعر په نسبت خپله نظریه پکې ښکاره کړې وي او مونږ پوه شو چې شعرد ده په نظر کې څه راز و؟ مګر چې د شعر رنګ و صورت ته یې ګورو او داهم په نظر کې نیسو چې دی خپل شعر په ساده انشاء او سوزان شعر ستایي پوهېږو چې دی په شعر کې معنوي حقیقت او سوز خوښوي او ساده جمال ورته ښه ښکاره کېږي.

په ژوند کې د شعر او ادب اغېزه:

که ژوند او حیات ته ښه ځیرشو او د انسانانو کامیابي او ناکامي په نظرکې ونیسو. د بدبختیو او نیکبختیو په پټو پټو سببونو پسې سترګې وغړوو پوهېږو، چې ادب او ادبي رجال په دنیا کې موفق دی او ژوند د ادب په ادابو روان دی. هغه اشخاص چې په جامعه کې مقبول دي او هغه کسان چې په بدنظر کتل کېږي په عقل او فکر عمل او کردار کې به یې لږ فرق وي، مګر په ادبي لحاظ به ډېر تفاوت لري.

دا چې له یوه بل نه اورو فلانکی په خبره پوهېږي یا د ښه سلوک خاوند دی، فلانی سړیتوب لري، د دې ټولو خبرو راجع د هغه ادبي حیثیت او شخصیت ته وي او د هغه له ادبي اوصافو څخه مختلف تعبیرونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که سړی د اشخاصو شخصیت تحلیل کړي او هغه ټول صفتونه چې د اشخاصو شخصیت ترې نه تشکیلیږي، تجزیه کاندې هېڅ شک نشته چې ادبي خصایص او ممیزات پکې ستره برخه لري او د اجتماعي سعادت او شقاوت سر په همدغه ځای کې دی، دلته تاسې د ځینو بدبختو شاعرانو حال او حیات په نظر کې مه نیسئ، ځکه چې دوی د هغو ادباو په نسبت چې له مواقعو نه په خوږو، ظرافتونو او لطایفو، ادبي حکایاتو او اشعارو استفادې کوي خورا لږ دي او هېڅ په حساب کې نه راځي.

دلته غرض له ادب او ادباو څخه یوازې شعر او شاعران نه دي، بلکې هغه اشخاص دي، چې د وخت او حال له مقتضا سره سم له خپل ادبي اقتداره له خپلو اوضاعو او حرکاتو له خپلو خبرو او اظهاراتو کار اخیستلی شي او کله کله مناسب بیتونه هم په ځینو مواردو کې ویلی شي، نو دغه راز ادبا تاسې د شعر او په تذکرو او جرایدو یا مجلو کې مه لټوئ، بلکې په مجالسو او محافلو لارو او کوڅو کوروکلي کې یې وګورئ، چې څومره ډېر او څومره موفق دی.

که چېرې شعر و ادب یو وبولو او شاعرانو ته د دغې ډیوې سوي پتنګان وو ایو ویلی یې شو، مګر کوم اشخاص چې د دغې ډیوې په رڼا کې ناست دي او ادبي محفل یې جوړ کړی کله د شمع په نسبت او کله د پتنګ په نسپت ښه ښه بیتونه وایي او په مخکې ورته کتاب و کباب دواړه ایښي وي، دا هماغه ادبا دي چې له شعر او ادبه ګټه او استفاده کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر چاته به پخپل کوروکلي کې ځينې کسان معلوم وي چې هغوی په خلقو کې نفوذ او تاثير لري او دغه نفوذ د دوی له ادبي اقتداره پيدا شوي وي، څوک چې له خلقو سره په خوږه ژبه خبرې کوي، پخپل مقصد او مطلب هر څوک ښه پوهولی شي.

د خپلې مدعا دپاره ادبي دلايل چې په عامه طبقه، بلکې په خواصو هم ډېر تاثير لري. پيدا کولی شي هغه هر ګوره په جامعه کې مقبوليت لري او په ادبي مهارت باندې عزت، ثروت، شخصيت، ښه شعريت، هرڅه ګټلی شي، ځکه چې ادب زمونږ په ژوند او حيات کې حاکميت لري او په دغو خوږو پسې هر څوک هڅه کوي.

کله چې مونږ خپله يو او خپګان راپيښ شوي وي. يا کوم مصيبت او بدبختي راغلې وي، نو په ادبي ويناو خپله تسلي کوو او په شعرونو خپل غم غلطوو، په دغسې احوالو کې که په يوه داسې صحبت او مجلس کې ګډون وکړو چې هلته لطايف او ظرافتونه وي يا څوک دم او مصيبت صبر و استقامت په نسبت شعرونه وايي او راز راز حکايتونه کوي، ضرور هغه پخواني حال نه پاته کېږي او په وضعيت کې تغيير راځي. که چېرې کوم د ښادۍ مجلس وي يا د دوه تنو د پخلاکولو او نژدې کولو دپاره کوم مجلس منعقد شوی وي هلته هم ادبي منطق او ادبي استدلال دخوشالۍ شعرونه ډېر کار کوي. که د دوه تنو څه جګړه او دعوه وي، نو هم په ادبي براهينو او شواهدو ښې ښې فيصلې کېږي. دغه راز حياتي جريانات چې په نظر کې ونيسو ويلی شو چې ادب

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ هغه ملګری دی، چې په غم او ښادۍ کې راسره دي او يوه خوږه يارانه راسره لري کله چې تياره او تورتم له هرې خوا زمونږ په ژوند احاطه وکړي او د علم، د عقل رڼا زيری راکوي په همدغومره وينا هم د ادب تعريف نه تماميږي بايد ووايو چې ادب په جګړو او دعوکې شاهد او حکم هم دی، ځکه چې په اکثرو مجالسو کې چې يوه خبره د څو تنو په قضاوت فيصله کيږي هلته ادب او ادبي اقتدار ډېر ډېر کومکونه کوي، که خبره دواړو ته ولاړه شي هغه ځای کې هم ادب لار لري او هرڅوک يې له تاثير لاندې راځي، له دغسې محافلو او مجالسو چې تير شو او خرابات ته ننوزو هلته هم دغه د پوهانو او صوفيانو اشنا (شعر و ادب) له رندانوسره ډېرې پټې او ښکاره خبرې لري او پوره محرم معلوميږي، مګر عجيبه لا داده چې دغه بزم او بزميانو همنشين د خطابو په ممبرونو هم درېږي او په مکتبو او مدرسو کې د اخلاقو درس هم ورکوي. کله چې دوطن او مليت د ناموس ساتلو وخت راشي بيا داسې سندرې وايي چې د توريالیو او ننګياليو وينې په جوش راځي او ځانونه اورته غورځوي، داځکه چې شعر و ادب د حيات هره خواکې کار لري او حصرو اختصاص نه قبلوي. هر شاعر چې ګورې په يوه شعر کې به ځان يوراز ښيي او په بل کې به بل شان معلوميږي همدغه سبب دی، چې ځينې کسان د شاعر معنیٰ په (متلون المرزاج) باندې کوي او وايي شاعر هغه څوک دی، چې د خپلو احساساتو تابع وي او هر څه يې چې په زړه وګرځي هغه وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ربښتیا وایي شاعران خپل احساسات او عواطف نه شي پټولی او ارومرو یې خلکو ته په شعر کې ښکاره کوي، مګر دا تعریف یوازې د شاعر دپاره نه دی او هر انسان همدغسې شی دی.

هرڅوک چې تاسې ګورئ د خپلو احساساتو لړ او ډېر تابع دی او له خپل زړه څخه ترجماني کوي، خو د نورو خلکو خبرې باد وړي او د شاعر پاتې کېږي، ځکه د مزاج په تلون یوازې دی یادېږي او بل چاته څوک ګوته نه نیسي. که چېرې همدغه سړی چې شاعرپه دغه صفت پېژني خپل ځانته وګوري او هیر زړی نه وي پوه به شي چې انسان په ټوله اوقاتو کې یوازې نه وي او په ډېرو شیانو کې یې فکر یو راز او بل راز کېږي، ډېر ځله په کوم مجلس کې په کومه موضوع بحث کېږي او راز راز مختلف ومخالف نظریات او دلیلونه راوړل کېږي، چې د اکثرو اشخاصو فکرونه هم ورسره اوړي را اوړي او خیالونه بل راز کېږي. ډېر اشخاص شته چې یوه ورځ یوه سړي ته ښه وایي بله ورځ یې بد بولي یو وخت د یوې مفکورې طرفدار وي، بل وخت د بلې. کله چې څوک د ده احساسات او جذبات راوپښ کړي بل شان شي، چې په طبعي احوالو کې بل ډول، د یوه کتاب او بل کتاب په کتلو ډېر فرق په کې راځي او واقعات وحوادث بیخي بل شی ورځنې جوړوي، نو که څوک خپل نفسي احوال او روحي کیفیات په نظر کې ونیسي ارومرو به اقرار وکړي چې زه پرون بل څوک وم نن بل څوک یم سبا به بل څوک شم، په محراب و ممبر کې یو راز جلوې کوم او په کور وخلوت کې بل شان کارونه لرم! نو دا خوي یوازې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعرنه دی د ډېرو دی. هر انسان، چې کله له دنیا نه مرورشي اخرت په خوب کې ویني کله بیا د دنیا یوه شېبه عیش او عشرت له جنتونو سره نه برابروي.

انسان په ډېرو احوالو کې د احساسي او ادبي اغیزو تابع وي او کله له تعقل او تفکرڅخه کار اخلي، ځکه چې ژوندون د اکثریت په اعتبار ادبي دی نه عقلاني، ادب او احساس د زماني او مکاني اغېزو او حوادثو له تاثیر لاندې وي او تعقل هم دغو اغیزو او تاثیراتو ته غاړه ایښې ده، نو هر کله چې ژوند د مختلفو احوالو نوم دی او شعر د شاعر رنګ پیدا کوي. یو وخت به پکې د ننګ، د غیرت خبرې وي بل وخت به ننګ وغیرت په ډېرو ولي، نو هېڅ تعجب نشته که خوشحال خان یو وخت وایي:

مخ د هغو تور شه چې یې مینې نفساني دي
یوه مینه باقي ده نورې کل مینې فاني دي
مکړه د نفس نغوته د هوا په لوري مه ځه
واړه د نفس چارې شیطاني، نه رحماني دي
کر د بدو مکړه بد کاران د بدو کر کا
هر چې نېکوکار دي د نېکۍ په دهقاني دي
وخورې خملي پاځۍ نه دی فکر نه دی ذکر
ته څه سړی نه یې دا خویونه حیواني دي
مه اوسه بې ذکره همېشه اوسه په فکر
ذکر فکر واړه د زړه کار دی روحاني دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر خلق ناپوه دي چې يې ډار نه شي لـه مرګـه
خانـدي هوسـيږي پـه څـه خـوښ پـه نـاداني

***

همدغه واعظ په بل وخت کې د نفساني مينو او خواهشاتو لـه اثر لاندې راځي او پـه ښکاره نـارې وهي، چې خولـه يې راکړه. يا وايي:

مست يم مې پرست يم همېشه اياغ په دست يـم
يو ساعت چې ځي رابا ندې غم دی بې اياغـه
تـل هـوا هـوس کـړه تراولـه يـو پـه لـس کـړه
سـتاله غمــه څــه دي کــه زه ولاړم لــه فراغــه

مګر په دې ويلو يې هم تنده نه ماتېږي او په ډېرو صريحو الفاظو د هغه جهان سفرهم قبلوي، خو د لاس بريوخبره ده، نو هرکله چې انسان همدغسې شی دی چې کله طاعت کوي کله ګناه او هېڅ انسان داسې نه شي کېدای چې دنفس لـه خواهشاتو چورلاس واخلي يا شپه او روځ په لهوولعب مصروف شي او هېڅکله ورتـه د مړينې فکر پيدانه شي. شعر هم نه بشپړه اخلاقي کېږي او نـه بيخـي شــهواني کيــدی شــي، نوکــه څــوک پــه دې بــاب کــې شاعرملامتوي بايد مطلق انسان ملامت کړي چې ولې کله داسې او کله هغسې وي يا په بل عبارت هم دا کوي هم هغه، که چېرې شاعرهم دنورو غوندې ټګ يا هوښيار شي چې د زړه خبرې او خپل تمايل پټ کړي ژوندېي يوراز او نغمه يې بل راز وي په شعر کې به هرګوره دغه خواند او کيف په تانه شي، ځکه چې شعر خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهمدې لامله په همدغه وجه د تاثير او اغېزې په لحاظ له علم او فلسفې نه ميدان وړی دی او هغه کسان چې ادبي او خطابي اقتدار لري او د خپل ادبي استدلال او ادبي سحر په اثر د خلقو په احساساتو لوبې کوي په هغو کسانو غلبه مومي، چې د خلکو عقلي اقناع ته توجه لري او له علمي براهينو کار اخلي، د همدې لامله د اجتماعياتو يو لوی عالم (ګوستاولويون) وايي:

که غواړې چې يو جمعيت له خپل تاثيرلاندې راولې، نوهرڅه چې ورته وايې په تاکېدي ډول يې وايه اوپه ډېرحراراتې مکرکوه.! صحيح براهين اومثبت حقايق پرېږده او له علمي او منطقي جدل څخه کارمه اخله، له هغو حرکاتو او تمثيلو نو ډېرکاراخله چې حواس له تاثيرلاندې. مجازي عبارات،جالب نظرتشبيهات ساحرانه کلمات لکه حريت،وطن ورورولي،علم حقيقت،مساوات ډېرډېروايه! پخپلوخبرو کې دخلقو خواهشات له نظرلادې نيسه نه عقلونه،

دکوستاولويون له دې څوخبرو به معلومه شوې وي، چې د ادب تاثير په خلقو باندې له علم او تعقل نه زيات دی او صحيح براهين يا مثبت حقايق دومره اثرنه لري، لکه چې مجازي عبارت او جالب نظرتشبيهات يې لري.

که مونږ پخپله هم په حيات کې دقت وکړو راته معلومېږي چې ادبي تعبيرات او ادبي براهين په رښتيا ډېرقوي دي او دغه راز ادبي دجال چې لکه ګوستالويون دجمعيتونو د متاثرکولو په چل پوه شوی دی او د خپلې وينا په ادبي جاذبه يا دخپلو اوضاعو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

حرکاتو په مرسته په خلکو تاثیراچولی شي هغه که لیکونکي وي او که نه وي، پخپله شعر وایي او که د نورو له اشعارو کاراخلي په جامعه کې نفوذ پیداکوي او له علمي او عملي رجالو څخه برکښېني.

دغه راز اشخاص چې مثالونو ښودلو ته یې ضرورت نشته پرېږدي او یوازې هغه شاعران په نظر کې نیسي، چې پخپلو اشعارو یې له پادشاهانو او لویو خلقو څخه ډېرانعامونه اخستي دي او ډېر قدرونه یې لیدلي دي د دوی شمېر هم دومره زیات دی، چې لکه خزانه هومره یو لوی کتاب پرې ډک دی او ثوتنه یې دلته یادوو:

امیرخسرو: دې شاعر له ډېرو پادشاهانو او لویو خلکو څخه بخششونه لېدلي، چې د ټولو بیان او ږدېږي یوه صله یې، چې له سلطان قطب الدین څخه اخستې ده هغه د یوه هاتي (فیل) په تول سره او سپین وو.

فرخي سیستاني: په یوه قصیده له امیرابوالمظفر ناصرالدین طغاني څخه چې دبلخ حاکم و دوه څلویښت اسونه په جایزه کې واخیستل.

فطرتي کشمېري: په دوه بېتو له اکبر بادشاه څخه دوولس زره روپۍ انعام واخیست.

سید ذوالفقار شرواني ته په یوه مدحیه قصیده یو ه وزیر (۷) خرواره وربښم ورکړه.

دانشي مشهدي ته شهزاده دارالشکوه په دې یوه بیت:

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاکه را سر سبز کن ای ابرنیسان دربهار
قطره تا می میتو اندشد چرا گوهر شود

***

یو لک روپۍ وبخښلې:

حیاتي کاشي: ده ته جهانګیر پادشاه د تغلق نامې په یوه مبحث باندې د ده په تول سره او سپین ورکړه.

ارزقي وايي: چې طغانشاه سلجوقي کومه ورځ د تخته نرد لوبه کوله، مګر لوبه یې ښه نه وه او ده ته دومره قهر ورغلی و، چې هر ساعت به یې تورې ته لاس کاوه او د مجلس خلق ډېر په ویره کې وو، په دې وخت کې ارزقي یوه رباعي وویله چې د ده له لوبې یې د حسن تعلیل په ډول ښه تعبیر وکړ او دی پرې دومره خوشحاله شو، چې پنځه سوه طلایې ور وبخښلې او لوبه کونکي هم له خطره خلاص شول، رباعي داده:

گرشاه سه شش خواست سه یک نقشی فتاد
توظن نبری که کعبتین دا دنداد
شش چون نگریست حشمت حضرت شاه
از حشمت شاه روی برخاک نهاد

په دې رباعي کې نه کومه فلسفه شته نه څه علم، فقط همدومره خبره ده چې طغانشاه کعبتین غورځوي چې شپږخاله رااوزي، مګر تقدیر داسې پېښوي، چې د شپږو خالو مخ د ځمکې لور ته کېږي او درې خاله راوزي، څه چې پادشاه غواړي هغسې نه کېږي، ځکه ده ته قهر ورځي او وضعیت یې بل راز کېږي. ارزقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کې وايي هغه شپږ خاله چې شاه يې غواړي د شاه له هېبته مخ په خاورو بږدي او د ده دحشمت احترام کوي، پادشاه لکه چې په هېڅ خپه شوی و دغسې په هېڅ او خوشې خبره خوشحالېږي او هغه لاس چې توري ته يې ور بخشش ته يې اوږدوي.

دې خبرې ته څه ډېر تعجب مه کوئ انسان په همدغسې خبرو يو راز او بل راز کېږي او ادب دغسې ډېرې اغيزې لري.

سلطان محمود هم کوم وخت په بل حال کې و او د اياز د ځنو لنډولو حکم يې صادرکړ، چې د هغه ځنې لنډې شوې پخپل حکم ورته پښېمانتيا پيدا شوه چې دامې څه وکړه؟ او څه رانه وشوه؟ سلطان که څه هم ډېر ډېر کارونه کولی شو، مګر هغه ځنې يې په هغه ساعت نه شوې او بږدولی او حسن وجمال يې بېرته ژرنه شو راګرځولی.

دا پښېماني ورو ورو زياتيده او دی يې دې حد ته ورساوه، چې په مجلس کې هېڅا خبرې نه شوې کولی پوهان او هوښياران حيران وو چې څه وکړي، عقل ومنطق په دې وخت کې څه کارنه شو کولی او دا غم بې له شعره په بل شي نه سرېږده. د ټولو سترګې عنصري ته اوښتې او هغه څه چې په سلطانانو هم اثر او غلبه لري د عنصري په برخه وه، نو هغه راغی او دا رباعي يې وويله:

گرعيب سر زلف بت از کاستن است
چه جای بغم نشتن و خاستن است

(c) ketabton.com: The Digital Library

وقت طرب و نشاط و می خواستن است
کاراستن سر و زپیراستن است

د دې رباعي په ويلو غم ورک شو او خوشحالي راغله سلطان د عنصري خوله درې ځله له جواهرو ډکه کړه که څوک دې رباعي ته د کوم حقيقت يا د تعقل په سترګه ګوري هېڅ به په نظر ورشي او وايي به، چې په دې کې نوڅه دي؟ مګر دا هم د شعر لوی قوت دی چې هېڅ پکې نه وي هم يو لوی سلطان له خپل اثر لاندې راولي او په ډېرو جواهرو ځان خرڅوي.

ديوه بل بادشاه نقل کوي، چې خپلې عملې ته يې وويل:

سبا به فلانکي ځای ته د ښکار دپاره ځو، مګر هر څوک که دمخه تللی و سر يې د وهلو دی، سبا چې پادشاه له خپلې عملې سره روان شو ګورې چې يو سړی دمخه روان دی او ښکار ته ځي پادشاه په ډېر قهر وويل: ته نه يې خبر چې ما پرون څه ويلي وو او ستاسزا څه ده؟ سړی شاعر و او پوه شو چې بې له شعره بل هېڅوک د پادشاهانو د قهر د عتاب ځواب نه شي ويلی، نو يې دا بيت وو ايه:

من ان ستاره صبحم که از طريق ادب
همېشه پيشرو افتاب می باشم

***

دا بيت نه و بيخې اوبه وې چې د قهر و غضب په اورتويې شوې او عتاب په لطف و مرحمت بدل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز ادبي اغېزې اوس هم شته، مګر په بل رنګ اوس هم که څوک چاته په دغسې خبرو سمدلاسه جواهر او طلا ورکوي، نو په زړه کې خوځای ورکوي او څو ورځې پس یې په غیر مستقیم ډول تاثیرات څرګندېږي. اوس هم مونږ ملتف نه یو کنه هر څوک تر یوه حده د خوږو خبرو او ادبي تعبیراتو له اثر لاندې راځي او د دغسې کسانو قدر کوي. یوه ورځ چا حکایت کاوه، چې زه وروسته له څه مودې مسافرت نه خپل کوروکلي ته راغلم او تقدیر په دواړو سترګو په غومبسو وچیچلم، نو څوک به چې لیدو ته راته ورته به ویل کیده، چې صحت یې ښه نه دی او د راوتلو یا کښیناستلو توان یې نشته بلکه ورځ یو اشنا یې راغی چې د خواږه صحبت خاوند و او د هغه د خوږو خبرو خاطرات مانه وو هیرکړي.

نو هر څه مې چې وکړه د هغه له صحبته مې زړه صبر نه شو کړای او په پټو سترګو یې مجلس ته ورغلم هغه، چې زه به دې حال ولیدم راته یې وویل: ډېره موده نه وې راغلی د دې ځای غومبسې هم درپسې خپه شوې وې او په سترګو یې ښکل کړې! که سړی فکر وکړي دا خبره، چې مونږ ولې چیچې او دڅه دباره دا کارکوي؟ مګر ادبي تعبیرات که څه هم واقعیت پکې نه وي، خو اثر پکې وي او ویلی شو، چې د دغه سړي لیده به هم په دغسې حال کې د همدغه راز خبرو په اثرکې وو او په حقیقت کې همدغه خبره د لیدو واسطه شوه.

دې راز خبروته باید سړی په بې اعتنایئ ونه ګوري، ځکه چې مونږ هر یو په مجلسونوکې په همدغسې خبرو هم خوشحالېږو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم قانع کېږو، چې که څوک ورته د علم او علمي استدلال په عینکو ګوري. د قناعت وړبه نه وي، مګر څوک پکې له قضاوت او حکمت نه کار نه اخلي او په پټو سترګو يې مني.

مشهوره ده، چې کوم وخت شېخ بوعلي سينا د بو سعيد ابوالخير په مجلس کې ناست و او څوک راغی چې سرمې خوړېږي، هغه يې په دمولو شروع وکړه بوعلي سينا په خندا شو، بوسعيد ابوالخير ترې پوښتنه وکړه چې ولې خاندې؟ده وويل چې د سر درد ښايي، چې د صفرا په اثر وي، نو دم يې څه چاره کولی شي؟ سعيد ابوالخير ورته يوه سخته خبره له خولې وايسته چې شيخ ډېرخپه او متاثر شو او بيا يې ورته وويل په تاغوندې لوی حکيم باندې يوه عادي کلمه دومره تاثيرکوي، نو په دې سړي به ولې اسماالله اثر نه کوي شېخ چوپ شه او د دې خبرې په جواب کې يې هېڅ ونه شو ويلی. سړی چې د ابوسعيد ابوالخير په خبره کې غور کوي پوهېږي چې ده له ادبي استدلال څخه کار اخستی، مګر ابوعلي غوندې يو لوی سړی پرې قانع شوی او د سعيد ابوالخير په نسبت يې ويلي دي: هغه څه چې زه پرې پوهېږم دی يې ويني.

په دې کې څه شک نشته چې دمونه ډېر تاثير لري او ډېرخلق پرې سمدلاسه جوړېږي، مګر دغه دليل دعلم ومنطق په لحاظ دبحث ډېر مجال لري، خو ادبي دلايل بې بحثه منل کېږي او هغه جدل چې په علمي براهينو کې کېږي دلته نه کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خطابي مقام دا امتياز پيدا کړي، چې څوک به يې د خبرو ترديد نه کوي او هرڅه به يې اوري، په شعراو ادب کې ډېرې خبرې شته چې څوک يې د عمل ومنطق له مخې اثبات نه شي کولی، مګر د دې لامله چې منکر او معترض نه لري، نو سړی ورته مسلمان ويلی شي.

د رحمان بابا دا بيت:

باد چې ستا په زلفو باندې نېت د پرېشانی کړ
ځکه يې ګردونه د جهان واړه په سر دي

د واقعيت او حقيقت په لحاظ هماغسې خبره ده لکه د غومبسو چيچلو په نسبت چې دمخه تېره شوه، ځکه چې دلته هم د باد په سر د جهان ګردونه کېدل د دې دپاره چې زلفې پرېشانوي د شاعر يوتصور دی، چې دی به يې هم په زړه کې نه مني، مګر د رحمابابا ديوان به په زرهاو تنو لوستی وي او هېڅ فکر به ورته د دې خبرې په ترديد کې نه وي پيدا شوی، ځکه چې ادبي لذت يې سړی دغسې سوداګانو ته نه پرېږدي. په يوه بيت کې خوشحال خان خټک هم خپلې معشوقې ته وايي:

په ملال ملاکاته عاشقان وژنې
ستا په سترګو کې چړې دي د قصاب

***

مګر هېڅوک نه وايي چې په سترګو کې خو چړې نه ځايېږي او که په سترګو کې چړې وي، نو چې عاشقان وژني خو سترګې به مړې کړي، دا بيت سره له دغه اعتراضه چې هېڅوک يې نه شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی او نه یې کوي په اوربېدونکو تاثیرکوي او د انتخاب وړ ورته ښکاري، د دې سبب همدا دی چې شعر و ادب بېل ځای لري او څوک ورته په هغه سترګه نه ګوري چې نورو خبرو ته ګوري.

په شعر کې لکه چې خوشحال ویلي:

که په نظم کې کارګه او تېوس راوړي
هم د زړونو په ښکار ګرځي لکه باز

تېپوسان او کارغان د بازانو کار کوي، بلکې باز زړونه نه شي وړلی او دوی زړونه وړي.

په کومو خبرو کې چې د ادب مالګه ګډه شي هغه په هر چا اثر کوي او هر څوک یې خوښوي. وایي چې د (هارون الرشید) دوه زامن وو، چې یو پرې ډېر ګران و او بل لږ، چا ورځنې د سبب علت پوښتنه وکړه، پادشاه د هغه په مخکې خپل ناګران زوی راوغوښت، هلته څو دانې مسواکونه هم پراته وو، نو خپل دغه زوی ته یې وویل چې داڅه دي؟ هغه وویل:

(مساویک) یعنې مسواکونه، دی یې رخصت کړ او خپل ګران زوی یې راوباله هغه نه یې چې تپوس وکړ، هغه داجمله استعمال نه کړه، ځکه چې دې جملې سره یې التباس درلود چې سړي چاته په عربي ووایې، چې ستا مساوي، یعنې کاف پکې خطابي شي او اضافي ترکیب شي.

نو خپل مقصد یې په بل راز ادا کړ او ویې ویل چې مفرد یې (مسواک) دي، پادشاه هغه سړي ته وویل چې اوس خوبه د دواړو په فرق پوه شوی یې. له دې واقعې او دې جواب څخه معلومېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د پادشاه يو زوی اديب و او په ادبي دقايقو له هغه بل نه ښه پوهيده، ځکه ورته ګران و.

وګورئ! ادب او ادبي خبرې په زامنو کې هم فرق راولي او د پلار په نظرکې هم يو زوی له بل څخه ښه کوي.

له کوم با ادبه سړي نه چاپوښتنه وکړه چې ته لوی يې که فلانکی؟ ده په ځواب کې وويل چې زما کلونه له هغه نه زيات دي او داسې يې ونه ويل چې زه ترهغه لوی يم، ځکه چې ځانته لوی ويل ورته مناسب نه ښکاريده.

دا خبره البته څه علمي او فلسفي قيمت نه لري، مګر خپل ادبي قيمت په کتابونو کې ژوندی پاته شوه او د زمانې يادونه وی نه وړله.

په يوه ښه سړي چا څو اعتراضه وکړه او ورته يې وويل چې انګور خو پاک او حلال دي او د انګورو اوبه هم پاکې دي، نو شراب ولې ناپاک او نجس دي؟ بل داچې سړی که څه په سترګو نه ويني نو څه پوهېږي چې هغه شته (غرض يې له خدای څخه انکار و) دريم اعتراض يې دا و، چې کارونه خو ټول تقدير کوي او هر څه چې چا ته مقرر وي هغه رسيږي، نو يو سړی ولې د چا په وژلو قصاص کېږي او ملامتېږي؟ د ښه سړي په مخکې يوه خښته پرته وه هغه يې را واخيسته او دی يې پرې وويشت، سړی ولاړه عرض يې وکړ او د هغه وخت حاکم دی راوغوښت، چې که تا د ده جواب نه شو ويلی، نو په خښته دې ولې ويشته او ولې دې ژوبلاوه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه سړي ورته وويل: ما خو نورڅه نه دي کړي او د ده درې واړو سوالونو ځواب مې ورکړی دی.

دی وايي انګور او د انګورو اوبه پاکې دي، نو شراب ولې مردار دي، ما دې پوه کړ چې دغه خبنته خو له خاورو او اوبو جوړه شوه که دې څوک په خاورو يا په اوبو ووهي نه ژوبلېږي که خاورې او اوبه يو ځا ی کړي او خته شي، نو په خته هم څوک نه دي ژوبل شوي، مګر چې لمر ته يې کېږدي او وچې شي، نو بيا سړی ژوبلوي. بل دی وايي چې کارونه، خو ټول تقدير کوي نو يو سړی ولې په بل ملامتېږي؟ د ده ژوبليده خو هم د تقدير کار و دی ولې زما دلاسه عرض او شکايت کوي. دا چې وايي څه چې سړی په سترګو نه ويني هغه نشته، نو دغه درد چې دی ورځنې فرياد کوي دا خوهم څوک په سترګه نهويني.

په دې خبرو حاکم هم قانع شو او عارض هم نور څه ونه شوه ويلی، مګر چې سړی ګوري دا ځوابونه ادبي دي او دغه ښه سړي که دعلم و فسلفې په اساس ورسره بحث کړی وای ښايي چې هغه يې دومره ژرنه وای قانع کړی او نه يې ځان دغسې په اسانه خلاص کړی وای.

يوه بل چا قصه کوله چې زه يوه ورځ ديوه حاکم په حضور کې ناست وم، چې يو سړی راغی او د چاله لاسه يې په سر خاورې باد کړې، حاکم ته د ده عرض بې اساسه معلوم شو چې دی دروغ وايي او په ناحقه عرضونه کوي، نوحکم يې وکړ چې ويې وهئ! سړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په مخ څپېړې وخوړې بیا را وړاندې شو او ویې ویل: حاکم صاحب!

تـــا چـــې پـــه مـــخ څپېـــړه راکـــړه
لـــه اوښـــکو ډکـــې ســـترګې چاتـــه واړومـــه

د دې لنډۍ په اورېدو د حاکم وضعیت او فکر بدل شو او امر یې وکړ، چې د ده په عرض کې دې غور او تحقیق وشي.

د ادب تاثیر په اسلامي فقه او دیني احکامو کې:

ادب او ادبي فنون خو د هر علم او هرې پوهې دپاره یوه ښه وسیله ده بشر په علم و معرفت کې اصلي او اساسي برخه لري، مګر په دیني احکامو او مسایلو کې یې دومره تاثیر وینو، چې ټوله فقه راته یو ادبي استنباط معلومېږي.

که چېرې د اسلام علماو ادبي قوانین نه وای کشف کړي او په ادبي اجتهاداتو نه وای موفق شوي هېڅکله به څوک د قران کریم په اسراو او معانیو نه وو پوه شوي او دغه موجوده تفاسېر به میدان ته نه وو راوتلي. د قران اعجاز او فصاحت، بلاغت به چاته نه ومعلوم، اسلامي فقه به نه وه تدوین شوې فرایض او واجبات به له مستحباتو او مباحاتو چا نه وو بېل کړي، هغه اوامر چې یوازې اباحت ترې معلومېږي او هغه امرونه، چې د سوال و جواب دپاره دي دواړه به یو راز ګڼل کېده او د ډېرو حقایقو په مخ به پرده پرته وه. همدغه ادبي اصول او قوانین دي، چې خلک یې د خدای د کتاب په فصاحت و بلاغت وپوهول او د خدای احکام یې ور ښوول، د اصول الفقه، اصول البیان، اصول البلاغت، فقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اللغه او صرفي او نحوي مسايلو په مرسته يې معنیٰ ته لار پيدا کړه او د فکر او اجتهاد خاوندان پيدا شول.

هر کله چې زمونږ ديني کتاب(قرآن کريم) د فصاحت او بلاغت له حيثه د اعجاز حد ته رسېدلی او زمونږ ښکلی رسول (ص) هم افصح العرب بلل کېږي، نو د دغسې کتاب او دغه راز پيغمبر په وينا پوره پوهېدل ډېره ادبي پوهه غواړي او هر څومره، چې څوک د ادب په دقايقو زيات پوه شي، هوغومره د قرآن په شاعراتو او عباراتو، دلالتونو او اقتضاآتو ښه پوهېږي او په نبوي احاديثو کې بصيرت پيدا کوي. که مونږ اصول الفقه په غور وګورو، بې له ادبي مسايلو چې په نصوصو پورې تعلق او اختصاص لري، بل شی نه دی. که چېرې د دين امامان له عربي لغت او ادب سره پوره نه وای اشنا، دغه صحيح اجتهادونه به نه وو شوي.

په اصول الفقه کې د شرعي احکامو پېژندل په څلورو تقسيمونو پورې اړه لري:

اول تقسيم: د لفظ په اعتبار دی د صيغې او لغت له حيثه چې اقسام يې دادي: خاص، عام، مشترک، ماول، دا تقسيم د کلمې په اصل وضع پورې تعلق لري.

دوهم تقسيم: د معنیٰ د ظهور او خفا په اعتبار دی، چې هريو(ظهور – خفا)څلور څلور قسمونه لري:

د ظهور اقسام: ظاهر، نص، مفسر، محکم.

د خفا اقسام:خفي، مشکل، مجمل، متشابه.

دريم تقسيم :د لفظ د استعمال په اعتبار دی اقسام يې دادي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیت، مجاز، صریح، کنایه.

څلورم تقسیم: د مراد او مقصد پېژندلو اعتبار دی چې قسمونه یې دا دي: عبارت دنص، اشارت دنص، دلالت دنص، اقتضا دنص (۱)

لومړی او دریم تقسیم په کلمه پورې تعلق لري او دوهم د څلورم په کلام پورې وروسته تر دغو تقسیماتو اوس د مثال په ډول د ځینو اقسامو تاثیر او اغېزه په فقه او احکاموکې د اختصار په ډول ښیو.

حقیقت او مجاز: حقیقت په درې ډوله دی: متعذر حقیقت، مهجور حقیقت، متعارف حقیقت، که چېرې دیوه لفظ حقیقي معنیٰ متعذره یا مهجوره وي د ټولو په اتفاق مجاز مراد ېږي نه حقیقت[۲]

نوکه یو سړی قسم وخوري، چې زه به د فلانکي کره قدم کښېږدم او بیا دهغه کاله ته په اس سپور ننوزي قسم پرې اوړي، که څه هم حقیقتاً یې قدم نه دی ایښی که چېرې له دروازې نه قدم دننه کړي او بې له دېنه چې ننوزي هغه کره قدم کښېږدي قسم پرې نه اوړي که څه هم حقیقتاً یې قدم ورکره ایښې دي، ځکه چې دلته له قدم ایښودلو نه مجازي معنیٰ مرادېږي چې ننوتل دي نه قدم اېښودل، نو حقیقت دلته عرفاً مهجور دی، همدغه شان په دې حدیث کې (لاتبیعوالدرهم بالدر همین ولاالصاع بالصاعین)

---

(۱) هرکله چې ددغوټولو تفصیل زښت ډېر اوږدېږي او په دغسې ضمني بحث کې نشي راتلای، نو له ټول تفصیل څخه به یې صرفنظر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې یوه روپۍ په دوو روپو او یوه پیمانه په دوو پیمانو خرڅول منع شوي دي. د پیمانې حقیقي معنیٰ متروکه ده او غرض ورځنې د یوې پیمانې او دوه پیمانو غله ده، نو که څوک د لرګي یا د کوم بل شي یوه کونډۍ او کاسه په دوو باندې خرڅوي سود او ربا ورته نه ویل کېږي، ځکه چې له یوه لفظ څخه به یوه حال کې حقیقي او مجازي دواړه معناوې نه مرادېږي.

که یو لفظ مستعمل حقیقت لري او په مقابل کې یې متعارف مجاز نه وي موجود د ټولو په اتفاق حقیقت مراد دی نه مجاز او که متعارف هم دی، نو امام ابوحنیفه رح وایي چې حقیقت اولیٰ دی او د امام محمد او ابو یوسف په نزد د مجاز په عموم باندې عمل کېږي.

د دوی اختلاف هلته معلومېږي چې یو سړی قسم یاد کړي چې زه دغه غنم نه خورم او بیایې نینې یا ډوډۍ و خوري، نو د امام ابو حنیفه په نزد د نینو په خوراک حانث کېږي او د ډوډۍ متعارف مجاز دی، نو دی حقیقت ته په مجاز باندې ترجیح ورکوي، مګر د هغو دوو نورو امامانو په نزد د دواړو خوراک د مجاز دعموم په ډول حانث کېږي.

صریح او کنایه:

سریح هغه لفظ دی چې معنیٰ یې څرګنده او ښکاره وي او کنایه هغه کلمه ده چې معنیٰ یې څه قدرته پټه وي، د فقه په احکامو کې دا دوه لفظونه ډېر فرق لري، که صریح الفاظ د چاله خولې ووزي لکه طلاق او عتاق که د ټوکو په قسم وي او که په زړه کې یې کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل مطلب نیولي وي هم خپل کار کوي او طلاق یا عتاق واقع کېږي او نیت ته هېڅ ضرورت نشته، مګر په کنایاتو کې نېت یا د حال دلالت ضرور دی، که یو سړی په غلا (سرقد) یا زنا اقرار وکړي، نو د دې لا مله چې دا الفاظ صریح دي حد کېږي، یعنې د غلا په اقرار یې که له لسو روپو کمه نه وي لاس غوڅېږي او په دې بل اقرار په دُرو کېږي یا سنګسارېږي، مګر که د زنا د کلمې په عوض جماع ووایي یا د غلا او سرقې په ځای (مثلاً) ووایې چې جماع هسې یو ځای کېدو معنیٰ هم لري او اخستل هم ډېر ډولونه لري او احتمال لري چې په بیع به یې ورنه اخستي وي.

ظاهر نص، مفسر محکم:

هغه کلام چې مراد یې ښکاره وي او تامل او پوښتنې ته پکې حاجت نه وي او له صیغې څخه مطلب او مراد معلومېږي ظاهر ورته ویل کېږي او نص هغه وي چې له ظاهرنه پکې وضاحت زیات وي.

که څوک ووایي: ماته چې دکلي خلک راغله، نو احمد مې ولید. دلته د کلي د خلکو راتګ یوه ظاهره خبره ده چې څه خفا نه لري، مګر د احمد لیدل نصي بلل کېږي، ځکه چې دلته علاوه د معنیٰ په ښکاره والي د کلام صوق هم د احمد دلیدلو خواته دی او خبره اصلاً د همدغه مطلب دپاره روانه شوې ده.

مفسر هغه کلام دی چې له نص نه هم پکې زیات وضاحت وي او د تاویل وتخصیص احتمال پکې هېڅ نه وي موجود لکه دا ایت:

(c) ketabton.com: The Digital Library

«فسجد الملکة کلهم اجمعون» په دې ایت کې د ملایکو سجده کول ظاهر بلل کېږي، مګر د ادم علیه السلام تعظیم پکې نص دی ځکه چې د کلام سیاق د همدغه تعظیم د بیان دپاره دی، یعنې همدغه تعظیم بیانول پکې اصلي مقصد دی.

هرکله چې« فسجد الملکة » وویل شوه دا احتمال پیدا شو، چې ټولو ملایکو به سجده کړې وي او که ځینو؟ ځکه چې د جمع اطلاق په درې تنو او دوو باندې لاهم کله کله کېږي بل دا احتمال هم و، چې هرې ملاکې به یوازې یوازې ورته سجده کړې وي که ټولو به یو ځای سر په ځمکه ایښی وي؟ چې«کلهم اجمعون» وویل شوه دغه احتمالات رفع او کلام مفسر شو (۱)

که چېرې ددغو درې قسمو(ظاهر، نص، مفسر) یو له بله تعارض پېښ شي، نو مفسر په نص او نص په ظاهر قوي دی، لکه په دې دوو ایاتو کې:

«واحل لکم ماوراء ذالکم ان تبتغوا باموالکم»، «فانکحوا ماطاب لکم من النساء مثنی وثلث ورباع» چې په لومړي ایت کې بې له محرماتو چې په ایت کې دمخه ذکرشوي دي د نورو ښځو روا والی هر څو چې وي د عدد له تعینه ترې معلومېږي او دوهم ایت له څلورو نه زیاتې نه رواکوي، نو دلته د دواړو ایاتو مقابله راغله، مګر د دې لامله چې دوهم نص او لومړی ظاهر دی دا حکم په هغه زورور شو او له څلورو نه تجاوز نه دی روا.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استثنا بحث:

د دین د مجتهدینو اکثر مذهبي اختلافات په ادبي اختلاف مبني وي چې یو له دغسې اختلافونو څخه د استثنا بحث دی، په دې بحث کې د امام اعظم(ابوحنیفه) او امام شافعي رحمة الله علی هما ترمنځ اختلاف دی.

امام اعظم صاحب وایي که یو سړی اقرار وکړي، چې په ما باندې د فلانکي سل روپۍ دي، مګر لس کمې نو دا کلام په حقیقت کې داسې دی، لکه چې ده ویلي دي د فلانکي پر ما باندې نوي روپۍ دي، یعنې لکه چې په لسو باندې بیخي له اصله اقرار نه وي شوي اما شافعي صاحب وایي چې نه، ده یو ځل په سلو اقرار کړی وروسته یې لس د جګړې او معارضې په ډول ترېنه کمې کړي.

دا اختلاف ښایي چې ځینو کسانو ته لکه یوه لفظي نزاع داسې ښکاره شي، مګر په شرعي احکامو او د قران کریم په تفسیر کې دخل او تاثیر لري شافعي(رح) وایي: که مونږ استثناً داسې وګڼو لکه چې په مستثنا بیخي اقرار نه وي شوی، نو د توحید د کلمې (لااله الله) معنیٰ به داسې شي، چې نور خدایان نشته، یعنې د نورو خدایانو نفي به یې معنیٰ شي او اثبات به پکې را نه شي، مګر که مستثنی د معارضې په ډول له مستثنی منه څخه جلا کړو معنیٰ به یې داسې شي: نور خدایان نشته، مګر یو خدای شته، نو هم نه نفي شي او هم به اثبات شي امام اعظم صاحب په ځواب کې وایي، چې په کلمه توحید کې مقصد د نورو خدیانو نفي ده، ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د خدای په وجود، خو مشرکان هم قایل دي، مګر شریکان ورسره پیداکوي او که مونږ په استثنا کې په معارضه قایل شو، چې لومړی په ټولو حکم وکړو بیا مستثنې ورځې وباسو، نو په دې ایت کې ((فلبث فیهم الف سنة الاخمسین عاما)) چې خدای پاک فرمایي:

نوح علیه السلام پخپل قوم کې پنځوس کم زرکاله تېر کړه که اول په زرو کالو حکم وکړو او بیا پنځوس ترینه وباسو د خدای په کلام کې به کذب راشي((نعوذبالله منها))همدغه د استثنا په مساله کې یو بل ځای هم دا دواړه امامان اختلاف لري که یو سړی ووایي، چې په ما باندې زر روپۍ د احمد دي، زر د محمود دي زر د زید دي، مګر سل کمې. امام شافعي صاحب وایي چې د هر یوه لکه شرط چې له هر یوه معطوف سره تعلق پیدا کوي دغسې استثناء هم ده، مګر امام اعظم صاحب وایي چې سل روپۍ یوازې له وروستي سړي څخه کمېږي او شرط او استثنا یو له بله فرق لري، ځکه چې که د شرط په ډول سړی ووایي زه به یوه میاشت روژې ونیسم یو ځل به پسه خیرات کړم، یو ځل به قران ختم کړم که فلانکی راغی، نو شرط له درې واړو جملو سره تعلق پیدا کوي، مګر استثنا یو له بله فرق لري، ځکه چې که د شرط په ډول سړی ووایي زه به یوه میاشت روژې ونیسم یو ځل به پسه خیرات کړم یو ځل به قران ختم کړم که فلانکی راغی، نو شرط له درې واړو جملو سره تعلق پیداکوي، مګر استثنا هغسې نه ده او بېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکم لري دا بحث د دوی ترمېنځ دعربي ادب په لحاظ ډېر دقيق نکات لري، چې نور بحث پکې د طوالت موجب ګرځي

لغوي تدقيق:

لغوي تدقيق هم په ديني احکامو کې ډېر تاثيرکړی دی، چې د نمونې په ډول يې دا څومثالو نه ښيو:

په دې ايت کې ((ولاتقل لهما اف)) چې خدای پاک د مورپلار په حق کې ((اف)) ويل منع کړه. د لغوي تدقيق خاوندان په دې پوه شول چې له دې کلمې څخه غرض اذيت او ضرر دی، ځکه چې دا معنیٰ په دې لغت کې پرته ده او اهل لغت پرې پوهېږي، نو د دغه لغت په تقاضا په همدغه ايت د مورو پلار وهل او رټل هم منع شول، ځکه چې په دې کې اذي او ضرر لازيات دي، مګر که په کوم قوم کې د (اف) کلمه د خوشحالتيا دپاره استعمالېږي او څه ضرر پکې نه وي، نو بيا اف ويل څه ګناه نه لري.

په عربي کې د (لحم) کلمه چې په پښتو يې غوسه بولي له (التحام) څخه مشتقه ده څوک، چې په دغه ژبه کې د لغوي ذوق خاوند دی هغه پوهېږي چې په دې کلمه کې د شدت او قوت معنیٰ پرته ده، چې هغه معنیٰ د کب (ماهي) په غوښه کې نشته، نو که څوك قسم وخوري چې زه (لحم) (۱) نه خورم او بيا کب وخوري قسم پرې نه اوړي، ځکه چې دې ته د لغوي تدقيق په لحاظ لحم نه ويل کېږي (۲)

همدغه شان که کوم عرب ووايي چې زه (فاکهة) نه خورم او بيا انګور خوري، ده فکهه چې مونږ ورته ميوه وايو نه ده خوړلې ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په عربي کې فاکهه دخوراك هغو شیانو ته وایي چې تلذذ پکې وي او غذا نه وي، نو د دې لامله چې په انګور کې غذایت شته له فاکهې څخه دلغوي تحقیق په لحاظ وزي.

فقهي مسالې له ادبي مسایلو بیان او معاني یا نورو ادبي علومو او فنونو سره داسې تاوې راتاوې دي، چې ځوك یې یوله بله نه شي بیلولی او د همدغسې قوي ارتباط په اثر کې ویلی شو، چې د اسلامي فقهې زیاته برخه له هغو ادبي تدقیقاتو راوتلې ده چې د دین امامانو او عالمانو په عربي لغت او ادب کې کړي دي.

که ځوك غواړي، چې د خدای په کلام پوه شي په فقه کې دې بصیرت پیدا کړي او د احکامو فلسفه ورمعلومه شي باید ادیب شی او په ادبي دقایقو وپوهېږي په کلماتو کې عام وخاص، مشترك و موؤل، حقیقت و مجاز صریح وکنایه وپېژني، د کلام سیاق و سباق، د ظهور او خفا مراتب ورمعلوم شي. د نص په عبارت او اشارت دلالت و اقتضا پوه شي او په استعماراتو کې بینایي پیدا کړي. همدغه سبب دی چې له دیني پوهې سره ادبي پوهه هم تړلې ده او یو بینا فقیه هېڅکله له ادب او ادبي علومو نه شي مستغني کیدای. که دغه احتیاج او دغه تلازم په تفصیل سره وښودل شي یو کتاب پرې ډکېږي او په دغسې فصل یا باب کې نه ځایېږي، ځکه په همدغو مره لږ بحث اکتفاکوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ابن زبعري د اعتراض ځواب:

د دې ایت په استناد (انکم وماتعبدون حصب جهنم) ابن زبعري د اعتراض په ډول د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کې وویل:

چې عیسی (ع) او عزیر(ع) ته خو هم عبادت شوی دی، نو دوی به هم په اورسوځي؟ رسول الله (ص) ورته په جواب کې وویل: (ما اجهلك بلغة قومك) یعنې ولې دخپل قوم په ژبه نه پوهېږي او د دې امتیاز نه شې کولی چې (ما) په (ما تعبدون) کې د غیر ذوي العقولو دپاره استعمالېږي او د ذوی العقولو دپاره په ژبه کې (من) استعمالېږي، نو دلته غرض بوتان او اصنام دي.

وګورئ په دې ځای کې زمونږ پېغمبرد دې اعتراض ځواب د ادب په اصولو او د لغت د تدقیق په اساس ځنګه ښه کړی دی او په دغسې ادبي دقایقو پوهېدل دقران په لحاظ څومره ضرور دي. دغه راز ادبي پوهه معرفت کې ډېره اغېزه لري او معلومېږي چې د ډېرو دیني مسایلو نیلې او ریښې ورپورې تړلي دي.

د ادب بڼه او ګاڼه:

په یوه ادبي کلام او شعر کې دوه ډوله ښکلیتوب وینو چې یو د ادب په معنوي او حقیقي پیکر او صورت کې ځای لري بل یې په لباس او زیور کې. دا دوه جماله باید یو له بله وپېژندل شي او هر یو د خپل قیمت په لحاظ اهمیت ولري ځینې اشخاص ښایي، چې یوازې په رنګینو الفاظو او دکلام په اقسامو باندې لوبې کول ادب وبولي، مګر د ادب بنیاد د معنا په لحاظ په نورو شیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولاړه دی، چې عواطف او احساسات، خیال او تمثیل یې بولي پخوانیو ادباو او د ادب مبصرینو او منقدینو د ادب دپاره څه احکام او اصول مقررکړي دي، چې باید کلمات او د کلماتو ترکیب له هغو مقرراتو سره سم وي او کلام هم د دوی د موضوعه اصولو په قرار د بیان وبدیع په زیور او ګاڼه ښایسته شي.

په دې کې هیڅ شك نشته چې دا شیان د کلام په محاسبو کې تاثیر لري او څوك چې په ادب باندې بحث کوي او ادبي خصایص بیانوي ضرور به په دغو ادبي اصولو او احکامو هم بحث کوي، مګر حقیقي ادب د اوسني پوهانو په نظرکې بل شی دی او څه چې پخوا نوور ته په ډېره اعتنا او مقصودي نظر کتل دوی ورته د اداتو او ادواتو په نظرګوري.

اوس خلك د ادب ذاتیاتو او ذاتي خصایصوته ډېر اهمیت ورکوي او پخوا د ادب حلیه او ګاڼه ډېره له نظر لاندې وه.که څوك د اوسني او پخواني ادب فرق د اسلوب په ضعف او تانت باندې کوي دا فرق صحیح نه دی، ځکه چې په دواړو کې ضعف او متانت پیداکولی شو، د دې دوو ډولو ادب صحیح فرق دا دی هغه څه چې په پخواني ادب کې غایه وه اوس واسطه ګڼل کېږي، یعنې لفظي او معنوي صنایع چې په قدیم ادب کې د غایې په حیث لیدل کېده اوس د واسطې حیث لري او په ادب کې نسبت پخواته د کایناتو او حیات خفایا او دقایق په وسیع او اصلي نظرکتل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه ادبي فنون او ادبي مسایل چې په بیان وبدیع او معانې کې ورڅخه بحث کېږي هغه ټول دفصاحت او بلاغت له عنوان لاندې راځي او همدغه دوه شیه اصلي او اساسي بلل کېږي.

فصاحت: د ظهور او څرګند والي په معنیٰ دي او هر کلمه یا کلام چې مطلب او معنیٰ یې ښکاره وي فصیحه کلمه او فصیح کلام ورته ویلی شو. د دغسې کلام ویونکي ته هم فصیح ویل کېږي، یعنې فصاحت یو صفت دی چې کلمه، کلام، متکلم درې واړه پرې ستایلی شو، دکلمې فصاحت دا دی چې غیر مانوسه او له لغوي قیاسه مخالفه نه وي او حروف یې هم تنافر ونه لري، نو کومه کلمه چې په ژبه کې مانوسه نه وي او استعمال یې نادر وي لکه: بژه کیدل غیر فصیحه کلمه ورته ویلی شو همدغه شان (واخانې) (وکانې) د (واخلئ) په ځای د دې لامله چې له لغوي او صرفي قانونه مخالفت لري غېرفصیح الفاظ دي، د حروفو تنافر او ثقل په صحیح ذوق معلومېږي او کم معین قانون ورته نه شو ټاکلی.

د کلام فصاحت دا دی چې له فصیحو کلماتو یې ترکیب راغلی وي او دغه ترکیب په نحوي قانون برابر وي او څه ضعف ونقصان یې په تالیف کې نه وي، یعنې لکه چې د کلمې په فصاحت کې له صرفي او لغوي قانون سره مطابقت لازم دی دغسې په کلام کې هم د نحوي قانون مراعات ضرور دي.

که چېرې کوم کلام په ترکیب او تالیف کې څه نقصان ولري یا یې کومه کلمه په مقصودي معنیٰ واضح دلالت نه کوي، نو په کلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې تعقید پیدا کېږي او معنیٰ یې مبهمه کېږي، یعنې د فصیح کلام له تعریفه وزي.

د فصیح کلام په تعریف کې ځینې دا ټکي هم زیاتوي چې باید یې فایدې تکرار پکې نه وي.

بلاغت:

د بلاغت لغوي معنیٰ اخر وانتها ته رسېدل دي، نوکه څوک پخپل عبارت اوخپله وینا دخپل مقصد او مراد انتهایي حد ته ورسیږي دا هم بلاغت بلل کېږي او د ادب په اصطلاح همدغه د بلاغت معنیٰ ده.

بلاغت دکلام او متکلم صفت کېدی شي، مګر یوې کلمې ته بلیغه کلمه نه ویل کېږي د فصاحت او بلاغت بل فرق دا دی چې دفصاحت رجع لفظ ته ده او دبلاغت معنیٰ ته په هر بلیغ کلام کې ارومرو فصاحت موجود وي او بې فصاحته یوه کلام ته بلیغ نه شي ویلي، مګر بلاغت له فصاحت سره نه دی تړلی او بې بلاغته هم فصاحت موجودېدلی شي او دا دواړه د بسیط او مرکب مثال لري یا لکه جنس او نوعه داسې دي.

دبلاغت په تعریف کې ویل شوي چې بلاغت دیوه کلام مطابقت دی له مقتضای حال سره، یعنې هغه کلام چې له محل او موقع د مخاطب او ویونکي له حال سره سم او مناسب وي هغه بلیغ کلام دی. د دې لامله چې د فصاحت او بلاغت بحث د ټولو ادبي فنونو په بحث کې شامل دي او مستقل کتاب غواړي او په دې باب کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه ليکل شوي هم دي، نو دغه د ادب د ګاڼې برخه (ادبي فنون او صنايع) پرېږدو او د ادب په بڼه او اصلي وجود څه خبرې کوو.

اوسني اديبان او ادب څېړونکي په ادب کې اصلي او جوهري شيان لکه دمخه وويل شوه عواطف او احساسات، تخيل او تمثيل ګڼي او د شعر او ادب تاثير او اغيزه هم په همدغو شيانو کې ګوري نه په صنايعو کې.

عواطف:

عاطفه هغه داخلي قوه ده، چې په نفس کې تاثير لري او نفسونه متاثر کوي، مګر دا هم بايد ووايو چې ټول هغه شيان چې په نفس اثر کوي حقيقي ادب يې نه شو بللی، ځکه چې ځينې شاعران او خطيبان چې عمومي اميال ور معلوم دي د عوامو په شعور لوبې کوي او دځينو کلماتو په استعمال لکه: وطنيت، مليت، قومي لوړتيا... د دوی احساسات راوپاروي او متاثرکوي يې، مګر دا تاثير د اني اقتضاتو تابع وي، نو چې هغه اقتضاات بل راز شي د دوی وينا بيا هېڅ قيمت نه لري او في الحاله له اعتباره لوېږي، دغه راز عواطف چې يو ټينګ حقيقي اساس نه لري د بليغ ادب مميزه نه شي کېدای، نو په عواطفو کې څو شيه ضروردي چې دلته پرې بحث کوو.

د عواطفو صدق:

د عاطفې صدق دا دی، عاطفه يو حقيقي اساس ولري او د شاعر د زړه غږ وي. که په يو شعرکې دا شی نه وي، نو ساړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تشبیهات، پیکه توصیفونه، تکلفي مبالغې څه تاثیر نه لري او ذوق ورځنې نفرت کوي.

بلیغ او عالي ادب کله چې ځینې کسان ګومان کوي په وهم او کذب نه دي، بلکې دعواطفو په صدق مبني دي. که تاسې یو غزل را وخلئ چې شاعر پکې د زړه په شعور د جمال لوړو مدارجو ته رسېدلی وي او دعاطفې صداقت پکې وي او له یوه بل غزل سره یې مقابسه کړئ، چې په تکلف او تصنع جوړ شوی وي او له مبالغو نه ډك وي ربښتیاني عواطف پکې نه وي او محض لفاظي وي، درته معلومه به شي چې د تاثیر په لحاظ دځمکې او اسمان قدر فرق لري.

د ځینو عروضي شاعرانو ځینې اشعار چې د ادبي صنعتونو، تشبیهاتو او استعارو زور پکې لیده شي او له مبالغو نه ډك وي هغو ملي سندرو قدرته خوند او تاثیر نه لري، چې شاعرانو جوړې کړي او ډېرې ساده وي، ځکه چې په دې راز سندرو کې یوه صادقه مینه، یو ربښتیانی جوش او عواطف موجود وي، چې په زړونو اثر کوي.

د مثال په ډول دا دوه نمونې وګورئ:

لومړی نمونه چې له صنعت او تشبیه پکې کار اخستل شوی:(۱)

روغ به نه شم بې وصاله راشه کښېنه
شه خبر زما له حاله راشه کښېنه
اخر کړی دی فرار رم سر شتانو
د وحشت په خوی غزاله راشه کښېنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــه مــراد د عنــدليب بــې وفــا ګلــه
جلــوه ګرشــوې پس لــه کالــه راشــه ګښــينه
زه ارام لکــه بســمل پــه پرهــار مــومم
د خپــل يــار شــام وهلالــه راشــه ګښــينه
نــازکې د يــار د طبــع کــړه موزونــه
اى شــيدا نازکخيالــه راشــه ګښــينه

دوهمه نمونه د ملي سندرې يوه ټوټه:

نــن زمــا دپــاره تــه امېــل پــه غــاړه راځــه
لــه هوســه غورځــوه لســتوڼي دواړه راځــه
په کالو چې ځــان سنبال کـړې زينــت ناکــه شــې
تــه لــه نــورو بخونــو زياتــه ښــيوه ناکــه شــې
د عاشــقو لړمانــه لــره قصــابه شــې
نــن زمــا دپــاره تــه امېــل پــه غــاړه راځــه
له هوسه..

***

چــې بورجــل لــره راځــي عــالم خبــر کــه تــه
پــه زلفــانو ورتــه پــورې مښــک عنبــر کــه تــه
يــو ځلــي خــو پــه عجــم ځــان برابــر کــه تــه
چــې مــوزې کــره شــوې بنــده ژاړه ژاړه راځــه
نــن زمــا دپــاره تــه امېــل پــه غــاړه راځــه
لــه هوســه...

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګورئ! په دې دوه نمونه کې یوه ارزو او یو هوس لیدل کېږي په لومړۍ نمونه کې شاعر خپلې معشوقې ته وایي، چې راشه کښینه او په دوهمه نمونه کې ورته وایي چې امېل په غاړه او په ډېر هوس راځه! مګر دوهم اواز، چې د زړه غږ دی ډېر خوږ لګي او یو بل شان اثرلري.

لومړنی شاعر له خپلې نازکخیالۍ کار اخلي او خپلې محبوبې ته رم سرشته غزال بې وفا ګل، د خمو ابرو او شهلا سترګو لرونکي او شام وهلاك وایي او خپله ځان ورته بسمل معرفي کوي، مګر سره له دې ټولو تشبیهاتو او اسعمارو بې له دې نه چې ووایو په دې شعرکې میو مړاوي بې روحه جمال پروت دی نور به څه ووایو.

په دوهم شعرکې چې یو ه رښتیانۍ ارزو او حقیقي عاطفه موجوده ده او له ساختګي خبرو نه کارنه دی اخستل شوی لکه هر څه چې زړه غوښتي دي هغه ویل شوي. شعر یو مستي او جذابیت پیدا کړی او په عواطفو کې تحریك پیدا کوي.

یو شاعر باید په دې پوه شي چې شعر او غزل د زړه له ارزو او احساسه د اثر اقتباس کوي نه له ادبي صنایعو او هماغه شعر په زړونو ډېره اغیزه کوي چې له زړه راوتلي وي، نو باید سړی زړه د شعر ماخذ وګڼي او له احساساتو او عواطفو، قلبي تمایلاتو او رښتیانیو جذباتو په کې کار واخلي. په دې صورت کې نوتشبیه او استعماره، تخیل وتمثیل هم ورح پیدا کوي او په ادبي صنعتونو کې هم یو حقیقي کیف پیدا کېږي، مګر که سړی په

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر کې يوازې ادبي فنون استخدام کړي او بې له کوم قلبي تاثره رنګين الفاظ پيدا کوي او سره نښلوي يې نظم به جوړ شي، فن وصنعت به پکې وي، مګر د زړه متحس کولو او د بديعي احساساتو د تحريك قوت به پکې نه وي.

همدغه ټکي ته (سرفليپ سيدني) پريوتی دی چې وايي، ما غوښتل چې له خپل ربښتياني عشق نه يو غزل جوړ کړم او خپل ټول رنځونه پکې ځای کړم ګوندې زما په عزيز اشنا اثر وکړ او زړه سوی پکې پيدا کاندې په دې فکر راپاڅيدم څه بديعي صنايع چې ذوق خوښول هغه مې مطالعه کړه کتابونه مې ولټول چې څه ښکلي کلمات او تعبيرات پيدا کړم کلمات په ډېر تکليف پيدا کېدل او هر کلمه د ذوق انتخاب ته اړه وه، بديعي صنعت چې د فطرت مولود و د دقت او مطالعې په مخکې يې ځای نه درلوده، د نورو بحرونه او اوزان او د موسيقي څپې ماته نا اشنا ايسېدې، چې کتل مې زما طبعي د فصيحي وينا توان نه درلود او سرېې دعاجزۍ په ميدان کښېښود، قلم مې په غاښ کړ او شونډې مې له قهره وچيچلې په دغه وخت کې راته ذوق وويل: ليونيه! خپل زړه ته رجوع وکړه او هرڅه چې وايي هغه ليکه! د دې نوموړي شاعر له وينا څخه هم پوره نه لټوي، چې ښکلي کلمات او تعبيرات پيدا کړي بې له دې نه چې قلم په غاښ کړي او شونډې وچيچي نور څه لاس ته نه ورځي، مګر که زړه ته مراجعه وکړي او د زړه د وينا ريکارډ ثبت کړي هغه چې هر څه وي ساده خبرې وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تشبیهات او استعارې وي په دواړو حالونو کې ورته شعر ویلی شو او تاثیر پکې وینو.

د مثال په ډول یو څو نور شعرونه هم وګورئ، چې په ځینو کې ادبي فنونو کې دومره ډېرنشته او یوازې دهمدې لامله چې دزړه نارې دي په زړه اثرکوي، مګر ځینې نور چې څه قدرته په تکلیف او د صنعت په زور جوړ شوي ښایست لري، خو دلبري او دلربایي نه لري:

لومړی قسم شعرونه: (۱)

په سرو لبانو دې پېزوان وهي ټالنونه کنه
زلفــــــې جالونـــــــه کنــــــه

***

سترګې دې تورې جلی – زلفې سمسورې جلی
ستاپه تندي کې عجب خوندکاشنه خالونه کنه
زلفــــــې جالونـــــــه کنــــــه

***

وخت د بهار دی جلی – وطن ګلزار دی جلی
راځه شا کړي ستا غمونه غرونه غرونه کنه
زلفــــــې جالونـــــــه کنــــــه

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې تا مې تـاب وي کلـه – پـه مـاکې اب وي کلـه
مــا پــه شــا کــړي ســتاغمونه غرونــه کنــه
زلفـــــــــې جالونــــــــه کنــــــــــه

***

د بـــاره خـــان خبـــرې – درومرجـــان خبـــرې
زمــا د شــعر نــه قربــان شــه نــور شــعرونه کنــه
زلفـــــــــې جالونــــــــه کنــــــــــه

(باره خان)

(۲)

چپـې مـې پــه زړه ځــي دغــم داســې داســې
ژونـدون مـې کـړ تنګ سـتا ستم داسې داسې
نــه پــاتې مجنــون نــه فرهــاد نــه شــيرين شــه
فنــا شــو پــه عشــق کــې عــالم داســې داســې
ســيلاب مــې د اوښــکو پــه مــخ ځــي همــېش
بهيــږي لــه ســترګو مــې نــم داســې داســې
مـــين دې د در يـــم ای مـــاه جبينـــې
کړيــږم مــدام خــورم قســم داســې داســې
غمــاز مــې پريباســي د غــم پــه خنــدق کــې
زه غـــواړم مـــدام ســـتا کـــرم داســـې داســـې
نـــور وزه! مشـــال د عمـــل ځانتـــه بـــل کـــړه
شـــته ځـــای دخطـــر پـــه تـــورتم داســـې داســـې

(نوروز)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)

مسته په خندا د جینکو په مخکې میره ځي
خیال یې په چا نشته دی د ټول مالت کجیره ځي

***

مسته چې منګی په تندي کښېږدي نېغه نېغه ځي
مخکې شي له نجونو ګودر غاړې ته بېدریغه ځي
واړه عاشقان یې له دنیا څخه بې تیغه ځي
دا لکه کوتره له دې ټولو هوا ګیره ځي

***

مه کوه خونکارې دومره کبر په خوارانو ته
رحم کرم بویه په بې وزلو عاشقانو ته
مه اخله ازار د کباب شوو پتنګانو ته
ودې سوم په شمع سرې لمبې مې د ضمیره ځي

***

وه د نجونو میرې ته لا څومره لوی دماغ لرې
زه د بڼ طوطي یم ته د سرو ګلونو باغ لرې
تا ته کتی نه شم په تندي کې بل چراغ لرې
نجونې د مالت واړه دا ستا د ورورسته څیره ځي

***

وخت د پسرلي دی وطن ټول د ګل په څېر شنه
سخت ساعت د ژمي د هر چا له زړګي هیر شنه

ورې چې بلبل و د ګلاب په پرخه سیر شنه
نن د باغ په لوري هغه ستا اشنا خانمیره ځي
(خان میر)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم قسم اشعار چې دصنعت په زور جوړشوي:

(۱)

خط په مخ د صنم راغی که میاشت ګیر شوه په هاله کې
دا یې غابښ په خوله کې زیب کا که ژاله شوه په لاله کې
هسې رنګ سحر جادو کا په نظر د شهلا سترګو
نه یې سیال په هند کې شته دی نه ثاني په بنګاله کې
لکه ونښلي مرغی، چې په سست دام د سلو لومو
هسې زه پرېشانو زلفو کې ایستم په کشاله کې
دا زما له غمه شین زړه پکې خیال د یار د زلفو
هسې رنګ زیب و زینت کا لکه مې په شنه پیاله کې
ما ویل عین ګنه ګل دی د غنچې په لمن نغښتي
که مې کوت یو ګل اندام و پروت په سبزه دوشاله کې
سر تر پایه تیغ د هجر لکهني سوری سوری کړم
ځکه یم مدام دا هسې په فریاد و په ناله کې
که یار غواړې هومره ژاړه څو درځي عبدالحمیده
دا په دا چې در مونده شي په دریاب نه په ناله کې
(حمید)

(۲)

دا حسینه پري مسته په خوا راغله
که دې مځکې ته سپوږمۍ د سما راغله

(c) ketabton.com: The Digital Library

په روڼتوب زما د اوښکو شبنم نه دی
غنچې خوله چې د ګل رخ په خندا راغله
دجنون زنځير مې پرېووت وګردن ته
چې په زړه مې ستا د زلفو سودا راغله
چې دې تيغ دغمزې واچاوه وځنګ ته
زه هغه ساعت شوم پوه چې قضا راغله
په ژړا به مې لمن لنده وي ډېره
که څرګنده مې په سترګو شهاراغله
خانګل ګل دمضمون ټول ترهسې حدکړ
چې بلبله د فارسي په ژړا راغله
(خانګل)

(۳)

دا په خوب کې راښکاره شو د دلبر مخ
که په ابر کې ښکاره شو د قمر مخ
چې يې وليده دا ستا جوهر د غاښو
پټ له شرمه پخپل اب کې کړ ګوهر مخ
له حيا دې غټ مخ ته کتی نه شم
کله ليده په خوړو سترګو شي د لمر مخ
را په ياد چې دې د سرو شونډو خواږه کړم
ټکوم لکه مګس عبث خپل سر مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

قلنـــــدر د مبـــــرا هلتـــــه عاشـــــق بولـــــه
کـــــه يـــــې ونيـــــو ســـــتا بـــــاڼو تـــــه د ټـــــر مـــــخ

(قلندر)

لـه دې دوه ډولـه اشعارو څخه بـه معلومـه شـوې وي چـې ځينـې شاعران د ځينو اشعارو پـه جوړلو کې لکه صنعتګران فکرکوي چې يوه کلمه لـه يوه ځايـه او بلـه ځايـه را پيـدا کړي او پيوند يـې کاندي، نو وروسته تر ډېرو فکرونو او کوښښونو يو نظم جوړشي چې تکلف او صنعت پکې لـه ورا معلوم وي او لکـه چـې يـو شاعروايي:

هـــــر کـــــه ســـــخن را بســـــخن ضـــــم کنـــــد
قطـــــره ای از خـــــون جگـــــر کـــــم کنـــــد

***

دا منظومه هم پـه ډېرې جګرخونۍ او ډېرو فکرونو جوړه شوې ده، نو دغسې شاعرته لکه چې خواجه حافظ وايي:

"صنعتګر است، اما طبع روان ندارد."

صنعتګر ويلي شو، مګر د رواني طبع خاوند يې نه شو بللی.

ځينـې نـور شـاعران داسې وي چـې دوی تـه دجمـال يـا حقيقـت پلوشه پـه يـوه شي کې ځان ښکاره کړي يا يـو بـل نفسي او قـوي عامل پيدا شي، نو عواطف او احساسات پـه جوش راشي او بې له څه بندش او تاملـه د زړه الهامـات پـه خولـه راځي. دا راز اشـعار ساده وي او کـه رنګين پـه اوريدونکو اثرکوي، بلکې اثـر نـه چې سحر وجادو وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز شعرونه لکه چې په ملي سندرو کې وينو د ديو ان د خاوندانو په اشعارو کې يې هم ډېرې نمونې مومو او د رحمان بابا او حميد ، د خوشحال او د عبدالقادر، د علي خان او ډېرو نورو شاعرانو په ديوانو کې ډېرسوزان او موثر شعرونه شته او دا ثوك نه شي ويلی، چې عروضي اشعار له صادقو احساساتو او عواطفو خالي دي.

په ملي سندرو کې هم کله کله ډېر تشبيهات او استعمارات وي، مګر سړی پوهېږي چې په دې شعرکې سلاست او رواني، جوش او مستي عواطف او جذبات شته او د شاعر د زړه نغمه ده، د نمونې په ډول دا څو بيته وګورئ:

يــا ټيــک ســتا پــه جبــين دی
يـــا ســـتر ګه د ســـباده
ياجـــام د چـــين مـــاچين دی
يـــا ســـپينه خولـــه زيبـــا ده

***

يــا عطــر د ګلانــو – يــا ســتا د مــخ خــولې دي
يــا تــورې د فــولادو – يــا ســترګې د ليلــې دي
يــا کيــف دی د شــرابو – يــا بنــګ د بنګــالي دي
يــاهجر ســخترين دی - يــا تبــه يــا وبــا ده

** *

يــابغ د ښــکلو ګلــو – يــا ســتا ښــکلي کاکــل دی
اواز ی د بلبلـــو – يـــا زړه د حميـــد ګـــل دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا تېغ د غوځولو – یا ستا خوني چارګل دی
یا دا مرغه زرین دی – یا هغه محبوبا ده
(حمید ګل)

بې له دغسې ملي اشعارو چې په ملي اوزانو کې ویل شوي دي په عروضي اشعارو کې هم ډېر ساده او بې تکلفه اشعار مومو، چې د زړه له تاثیره پیدا شوي او په زړه اثر کوي چې یوه نمونه یې داده:

سحر باده! د اشنا په کوڅه ورشه
زما دپاره په کې وګرځه کوتر شه
لوی وکم چې وي تولووینه په سترګو
په احوال سره د هر یوه خبر شه
هر یوه چې زما له حاله پوښتېدلې
په ژړا ورته په اوښکو کې احمر شه
که خبرې زما دپاره درته وکړي
مخ راکوز کړه زما ولوري ته چپر شه
د نسیم په رپار دې ښه نه شي رحیمه
د دلدار په لور پخپله قلندر شه
(عبدالرحیم هوتك)

بله نمونه:

راشه راشه ستا تر دواړو سترګو ځار شم
هم مخ دې پروانه غوندې نثار شم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زړه ولې مې په تاپسې پرې کیږي
راته وګوره قربان دې تر دیدار شم
شېریني به دې د وصل هیره نه کړم
که هر څو غربت زده او خوار و زار شم
چې دې خیال په زړه کې رایشي دننه
اور مې واخلي په نارو او په کوکار شم
د اختر په ورځ که مخ راته ښکاره کړې
قرباني به دې په مینه د رخسار شم
جنتونه په خاطر کله را دروي
چې په شوق ګډ ستا د حسن په ګلزار شم
ستا وصال په بخارا کې رحیم بیا موند
صدقه تر ټولو ځمکو د بخار شم

(عبدالریحم هوتك)

دغه دوه ډوله شعرونه چې په یوه ډول کې رښتیاني عواطف وي او په بل کې نه وي داسې مثال لري: لکه چې یو شاعر د خپلې محبوبې یا د خپل اولاد په مړینه کې مرثیه جوړه کړي او یو بل شاعر د کوم لوی او معتبر سړي په مرګ کې د مکافاتو دپاره مرثیه ولیکي او کوښښ وکړي، چې ډېر اوصاف ورپورې وتړي او ډېر شعري صنعتونه پکې ځای کاندې، مګر هغه د زړه درد او رښتیانی عاطفه چې په لومړنۍ مرثیه کې وي په دې کې نه وي، یعنې دوهمه مرثیه نور هر څه لري، مګر د زړه رښتیانی تاثیر نه لري او په پردي غم ژاړي، نو دا شعر هېڅکله هغسې نه شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدای او هغه مقام ته نه شي رسېدلی، ځکه چې هغه روحي اتصال او رابطه چې په لوړ شعر کې د مړي او شاعر ترمنځ موجوده ده دلته نشته او همدغه شی حقیقي او غیرحقیقي ادب یوله بله بیلوي او بیل بیل قیمت ورته ټاکي.

د عواطفو تجلي او ظهور:

کله یو شاعر د ډېرښه تامل او فکر خاوند وي، مګر دانه شي کولی چې نور خلك دخپلو افکارو او تاملاتو په ښه والي او ښایست متاثر کاندي، ځکه چې دد ده عواطف که څه هم صدق پکې وي مګر د تجلي او ظهور درجې ته نه وي رسېدلي. دلته تر یوه حده د موضوع خصوصیت هم دخل لري. ځینې موضوعات دي چې عواطف پکې لکه د اور لمبه رڼا کوي او نارې طبیعت لري لکه: وطنیت، حب، غم او داسې نور، مګر ځینې موضوعات لکه فلسفې افکار او اجتماعي نظریات یخ او ساړه وي، چې په هغه اندازه تودوالی او حرارت پکې نه پیدا کېږي، نو مونږ دانه وایو چې یو ادیب دې دغه راز موضوعات هم هغسې کړي او هغومره جذابیت او هیجان دې پکې پیدا کاندي، بلکې دا وایو چې په کومه موضوع کې چې دی داخلېږي څومره کېدای شي خپل لوستونکي دې له تاثیر لاندې راولي او یا په دې کېږي چې خپل تاثر پوره او واضح وښودلی شي.

په همدغه برخه کې ادیبان او شاعران یو له بله فرق او تفاوت لري د ځینو عواطف ډېر تیز او بارز وي د ځینو نه وي، په ځینو کې شعري طبیعت قوي وي او په ځینو کې ضعیف وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه تنه ادیبان به وي چې په تاریخي رجالو کې به په کوم یوه څه لیکلي یو به یې لکه یو مورخ داسې تصویر کړي، چې خپل دغه تاریخي نګارش ته به ادبي رنګ هم ورکړي هغه بل به ورته په شعري سترګه وګوري او نفسیت به یې په نظر کې ونیسي، لکه چې په سید جمال الدین ډېرې مقالې او نظمونه ولیکل شوه چې په ځینو کې ادبي خواته تمایل لیدل کېږي او په ځینو کې تاریخي خوا قوي ده او د هر چا شاعرانه مزاج پکې خپل خصوصیت ښیي.

د عواطفو ثبات او نه رالویده:

ځینې لیکونکي او شاعران وي چې عواطف یې ثبات او دوام نه لري، یعنې دیوه مضمون او یوه شعر اغاز او انجام یې ډېر فرق لري او کلام یې له خپل حسن او خوږوالي څخه ابتذال او پیکه توب ته رالوېږي، یو بیت یا دیوه مصرع یې ډېره ښه او موثره وي، مګر بل بیت او بله مصرع به یې هغسې نه وي او په وینا کې یې د ادبي قیمت په لحاظ لوړې ژورې، تیټ و پاس وموجود وي دلته مقصد دانه دی چې په دغه ډول یو راز والي هم د بلاغت له اصولو مخالفه خبره ده او لکه چې د کلام رالویده او ټیټوالی عیب دی یو رازوالی یې هم عیب دی او ملال راولي، نو په لیکونکي لازمه ده چې له یوه صورت نه بل صورت ته انتقال وکړي او پخپل کلام کې له تفنن څخه کار واخلي. دا کار البته په تغزلي اشعارو کې اسان معلومېږي، ځکه چې یو خو داراز اشعار لنډ وي بل پکې د یوه مطلب ارتباط ساتل هم لازم نه وي، مګر په قصایدو کې ګران ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیال:

وايي چې خيال يوه قوه ده چې غير مريي شيان او هغه شيان چې مشاهده يې نه شو كولى زمونږ له نظره تېروي، مګر دا تعريف پوره نه دى او دغه راز معاني په يوه منطقي تعريف كې راوړل كېږي هم نه.

نو وروسته به يې دبحث په ضمن كې رنګونه او ډولونه څه نه څه وښيو، خيال په ادب كې يو خاص مقام لري او په عواطفو كې ډېر تاثير پيدا كوي كه فرضاً كله مونږ يو خبر اورو، چې په كوم ځاى كې څه طوفان پيښ شوى، چې دومره اثر نه كوي لكه چې دغه حادثه د كوم اديب او شاعر له قلمه په ادبي رسم شي او تخيل نه پكې كار واخستل شي.

ادبي خيال په درې ډوله دى:

(١) مبتكر خيال:

دا هغه شى دى چې د انسان ادراكاتو ته يو نوى صورت وركوي او اكثره شاعران يې د تشبيه او استعارې په ډول پخپل كلام كې پيدا كوي لكه د حميد دابيت:

دا زما له غمه شين زړه پكې خيال د يار د شونډو
هسې رنګ زيب و زينت كا لكه مى په شنه پياله كې

***

مګر كه څوك د كلام په موضوع او اسلوب كې دتخيل له ابتكار او نويتوبه كار واخيستلي شي نسبت هغه تخيل ته چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

تشبيه او استعاره کې وي زيات اهميت لري او دتخيل دغه راز بداعت ډېر لږ او نادر هم وي، چې يو مثال يې ديوه انګليسي شاعر يو شعر دی، چې د دنيا لوی لوی خلك دسعادت په طلب کې په دې ډول تصويروي:

يو ښار دی چې ديوالونه يې ډېر جګ او دروازه يې ډېره وړه او تنګه ده، دا ښار د سعادت ښار دی، چې د جهان نومومړي او لوی لوی خلك ورپسې ګرځي. دې دروازې ته يو لوی حربي سړی راځي چې ډېر هېوادونه يې فتح کړي دي او په ډېرو دښمنو يې برې موندلی، مګر د دې لامله چې عسکري لباسونه او اسلحې يې په غاړه دي په دغه دروازه نه شي ننوتلی او حيران درېږي.

وروسته ترده يو لوی عالم له خپل علمي لباس او غټو غټو تاليفاتو سره راځي او دی هم په دغه دروازه دخپل ځان ځاييدو امکان نه ويني، په ده پسې نور د سياست او مال خاوندان رارسېږي او هريو دلته حيران درېږي چې څه وکړي؟ په دې حال کې يوه کوچنۍ جنۍ راپيدا کېږي او په ډېرې خوشحالۍ په دغه دروازه ننوځي او بيا څه شېبه وروسته بېرته راوځي دوی ته وايي چې ولې ولاړ ياست؟ دوی وايي دروازه وړه ده او مونږ نشو ننوتلی. هغه وايي کالي او اسبابونه وغورځوي او ننوزي! دوی يو بل ته ګوري او متردد کېږي، مګر جينۍ اصرار کوي چې هلئ زرشئ، چې ډېر عجيب ښار دی او هرڅه پکې شته، په دې ډله کې يو تن خپل کالي غورځوي او ننوځي هغه نورهم چې ده ته ګوري هرڅه له ځانه لرې کوي او ښار ته داخلېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

***

د دې شعر ښايست او جمال د تخيل له ابتکاره پيدا شوی او د تخيل ابتکار په اصل مضمون او د بيان په اسلوب کې ځای لري.

په پښتو کې هم چا په ارزو باندې څه ليکلي چې خلاصه يې داده:

هلته لرې دغره په لمن کې د لمر پلوشو ته څه شی ځليده، ما ګومان کاوه چې کوم ډېر قيمتي څيز دی او له کوم معدن څخه کومه قيمت بها دانه راوتلې ده په همدې ګومان ور روان شوم او ډېر خوشحاله وم، چې هلته ورسېدم ګورم چې دښيښې يوه ماته ټوټه پرته ده او نور هېڅ نشته. دا وه زما ارزو او د ارزو اغاز او انجام.

دلته هم په اصل موضوع کې يو تخيلي ابتکار ليده شي.

(٢) مصور خيال:

څه شی چې يوا ديب په سترګوويني او پرې پوهېږي، نو چې هغه د خپل خيال په مرسته تصوير کړي مصور خيال ورته وايي مثال يې دا دی:

يوه سړي د شپې له مخې تبې کولې او هره شپه به يې تر سبا پورې تبه وه چا ورځنې د احوال پوښتنه وکړه چې تبه دې څه وخت او څنګه وي؟ ده وويل يوه حياناکه ښځه ده چې د شپې په توره پرده کې زيارت ته راځي او سبا دوخته ببرته ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳) مفسر خیال:

کله چې کوم ادیب په یوه شي کې څه روحي یا ادبي کیفیت حس کړي او له مادي مشاهداتو نه پټو او معنوي مشاهداتو ته انتقال وکړي، لکه چې ځینې ادبا د یوه سیند یا یوه غره له لیدو ځنې ځنې تاریخي واقعاتو ته ولاړ شي او د تېرو حوادثو او زاړه عظمت تجلیات پکې وګوري، نو دا مفسرخیال باله شي، چې یومثال یې دا دی:

په لمن د تورو غرونو د خیبر وادي راګېره
لکه تور دیوان چې کښیني له پرې نه ګېرچاپېره
پټ پنهان هره ذره کې د خیبر خوني داستان دی
یو تاریخ یې په مخ لیک دی یو یاداشت دتېر دوران دی
ورو په ورو د غرونو خواکې یو کاروان روان سفر کړي
دا را یاد مې په زړګي کې تېر شوی دور منظر کړي
یوه ورځ به چېرې دلته د محمود کاروان روان و
ګرد غبار د ده د فوج به رسېدلې تر اسمان و
د تکبیر نارې اوچتې اوریدلې دې جهان وې
د دې ملک ذرې به له دهشته په لړزان وې
په دې خاوره دي تېر شوي د بابر، غوري فوجونه
ابدالي، نادر راغلی پرې به فخر کړي دا غرونه

سید رسول (رسا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته تردې چې د خيال ډولونه څه نه څه وښودل شوه بايد ووايو، چې تخيل د شعر يو داسې عنصر او رکن دی، چې که ووايو شعر په حقيقت کې بې له تخيله بل شی نه دی، هم ورسره ښايي. همدغه تخيل دی چې جهان او د جهان هره ذره شاعرته له نور عالمه په بل رازښيي، چې کله يې له لمر او سپوږمۍ سره په خبرو راولي او کله يې د ګل په خندا، د شمع په ژړا، د نسيم په پيغامونو پوهوي. يو وخت ورته ډك سيندونه لکه سراب بې ابه ښکاره کړي بل وخت ورته د يوه مظلوم څو قطرې اوښکې لکه يو سيلاب داسې وښيي. که دغه شاعرانه خيال له شاعر سره ملګری نه وي شاعر به هم لکه نور دغه جهان ته په عادي نظر ګوري او هيڅ شی به پرې دومره اثر نه کوي. همدغه خيال دی چې شاعر ته ډېر پټ او مرموز شيان ښکاره کوي او هغه څه چې عوام، بلکې خواص يې هم نه شي ليدای، دی بې وينې او تعبيرونه ورځنې کوي همدغه تخيل دی چې شعر او فلسفه دواړه ترينه پيداکېږي او په شاعر و فيلسوف دواړو کې ليدل کېږي.کوم فلاسفه چې د ابتکار و ايجاد قوت لري هغه ارومرو د تخيل خاوندان دي او له تخيل نه ډېر کار اخلي، نو ويلی شو چې په نيوتن او ارسطو کې هماغه قوي تخيل موجود و، چې په هومر او فردوسي کې موجود و، مګر د استعمال په طريقه کې فرق و او مقصد وغرض پکې بيل و. د يوه فيلسوف تخيل د مسايلو په حل کولو او تحقيق کې سرفېږي، مګر د يوه شاعر تخيل د احساساتو او عواطفو دتحريك دپاره په کار لوېږي. ځينې محققين وايي چې له شعري

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیلاتو نه فلسفه پیدا کېږي او له فلسفې نه بیا علم پیدا شي، یعنې شاعرانه خیالات او فلسفه او علم داسې مثال لري لکه د سپیدو چاودلو د وخت، د لمانځه د وخت او د لمر ختو رڼا، نو په دغه ترتیب هماغه شاعرانه خیالات چې څه قدر زیات روښانه شي فلسفه شي او فلسفه کې چې زیاته رڼا یې پیدا شي علم شي په دې اساس سړی حکم کولی شي، چې د بشر د معرفت تاریخچه له شعره څخه شروع کېږي او په علم ختمېږي.

هومر د یونان معروف شاعر په داسې عصر کې پیدا شو چې د فلسفې څه پته نه لګېده او دغه نوموړی شاعر له حکمت او فلسفې نه دمخه دنیا ته راغلی، مګر وروسته تر ده ارسطو د ده د طبع له اکتشافاتو اقتباسونه کوي او د ده په کلماتو استشهاد کوي. کېزو د فرانسې یو لیکونکی لیکي، چې د هومر په اشعارو کې د انسان او عالم حقیقت او د هر شي اساس موجود دی.

که سړی څه قدر ته دقیق شي، نو د عقل او فکر مانۍ په خیال ولاړه ده او خیال په علومو کې زښت ډېر دخل لري، نور علوم خو لا پرېږده هغه علمونه چې د عقل په نزد بیخي منلی دی، لکه ریاضي او هندسه. دا هم دانسان له خیاله پیدا شوي دي، که چېرې له یوه ریاضي دان څخه (واحلم) د تعریف پوښتنه وکړو چې د ریاضیاتو ابتدا او انتها ګڼل کېږي یا د هندسې دیوه عالم څخه د (نقطې) تعریف و غواړو چې ټول خطوط ورځنې پیدا دي یقین دی چې دا دواړه شیان (واحد - نقطه) به یو داسې شی راوښیي چې بې له خیاله به بل وجود نه لري او یو تخیلي شي به وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې مونږ یو کاڼی د حس او عقل په مرسته په تحجر او تجمد پېژنو دا هم یو خیال دی. د انسان تخیل دغه صورت ورکړی دی.

تخیل سره له دغو مره اهمیته چې په شعرو ادب کې یې لري که څوك يې په تشخیص کې وغولېږي او له اوهامونو يې فرق ونکړي شي یا يې بېځایه استعمال کړي، نو شعر بېخونده کوي او قیمت يې راټيټوي ځینې اوهام، چې ځینو شاعرانو پخپل شعر کې راوړي دي دومره بې لطفه دي، چې سړی ورته شعر نشي ویلی، بلکې واهمي کلام يې بللی شي لکه امرا القیس چې پخپل یوه شعر کې وايي:

اتقتلنـــــي والمشـــــر فــــي مضـــــاجعي

د مســــــنونة زرق کانیـــــــان اغـــــوال

مطلب يې دا دی چې رقیب به ما څنګه مړکړي، چې زما په خواکې د یمن مشرقي توره ایښې ده او داسې نېزې راسره دي لکه د غولانو داړې، نو دلته غول او د هغه داړې یو محض وهمي شی دی، چې ښايي بې امرالقیس بل څوك تري ونه وېرېږي که څوك تخیل بې ځایه استعمال کړي، نو هم ښه نه ښکارېږي، مثلاً یو شاعر د بهار او پسرلي په صفت کې د دې په ځای، چې شنه چمنونه، زیړ او سره ګلان، ابشارونه وستایي او له تمثیل څخه کار واخلي د تخیل خواته زور وکړي او خیالي شیان تصویروي یا دیوه چا په مدح او ستاینه کې د هغه واقعي او حقیقي صفات پرېږدي او د تخیل په زور ورته خیالي اوصاف پیدا کوي او ورپورې تړي يې، چې هېڅ حقیقت او واقعیت پکې نه وي، نو دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په شعر کې عیب باله شي او د خیال بېځایه استعمال بلل کېږي.

تمثیل:

تمثیل دې ته وايي، چې شاعر او ادیب یو مضمون یایوه معنیٰ داسې بیان کړي چې اصلي صورت یې سترګو ته درېږي.

تمثیل هم په شعر کې یو اساسي جزګڼل کېږي او زښت ډېر اهمیت لري، ارسطو وايي چې شعر په تمثیل او محاکات ولاړ دی، نو که په کوم کلام کې دا شی نه وي هغه شعر نه بلل کېږي د همدې لامله پخپل کتاب الشعر کې لیکي چې یو له هغو شیانو څخه چې انساني غرایز بلل کېږي د تقلید حس او د تمثیل ذوق دی، نو هر کله چې شعر هم یو ډول نقل او تمثیل دی د انسان په طبیعت ارومرو اثر کوي او انسان ورځنې خوند و حظ اخلي، نو د ارسطو په نظر به د شعر د تاثیرسبب تمثیل دی.

کوم شعر چې له تمثیل نه پکې کار اخستل کېږي هغه دیوه رسم مثال لري چې باید د موضوع دقیق نکات په نظر کې ونیول شي او له اصل سره مطابقت ولري.

په تمثیلي شعر کې کله دشعر موضوع یوه منظره یا واقعه وي او کله داحساساتو او تمایلاتو تمثیل په نظر کې وي په دغه وروستي حصه کې شاعر له رسام څخه موفق دی او ځینې نفسي کیفیات شته چې په رسم کې نه راځي او په شعر کې راځي ځینې تمثیلي اشعاردي چې شاعر پکې له تخیل څخه هم ډېر کاراخلي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مگر په ځينو کې يوازې تمثيل وي او له تخيل نه هېڅ کار نه وي اخستل شوی.

په ځينو مواردو کې د شعر لوی صفت همداوي چې تمثيل ښه قوي وي او حقيقت په نظر کې ښه مجسم شي.

د تمثيل په باب کې که د شعر ښه نمونه گورئ، نو د ښاغلي رښتين د باغ ننداره وگورئ چې د کابل مجلې په (۱۷۶) گڼه کې نشر شوې او د تمثيل پوره اقتدار پکې معلومېږي.

د تخيل زور او قوت که په پښتو اشعارو کې لټوئ، نو د ښاغلي خادم په اشعارو کې يې ښې ښې نمونې شته، د احساساتو او عواطفو صدق او تجلي د ښاغلي بېنوا په (بې وزلي شرق) کې وگورئ، چې د شاعر درد او رښتيانۍ تاثر پکې له ورا معلوم دی او په همدغه شي دې شعر لوړ قيمت پيدا کړی دی.

د دې بحث خلاصه:

د شعر او ادب اصلي عناصر او اساسي اجزا د معنويت په لحاظ دا دي:

عاطفه، احساس، خيال تمثيل، نو په هر شعر کې چې دغه شيان يا يو له دغو څخه موجود وي هغه شعر دی او په انسان باندې اثر کوي په کوم شعر کې چې دغه شيان نشته او يوازې رنگين الفاظ او شعري صنعتونه پکې دي هغه لکه يو تش ښايسته لستونړی داسې وي او کوم حقيقي کيف پکې نه ليدل کېږي او ننداره به يې کوي، مگر څوک چې په شعر او ادب کې کومه معنیٰ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لټوي هغه پرې نه قانع کېږي او يو له دغو معنوي اجزاو او عناصرو څخه پکې غواړي.

د پښتو اشعارو ته چې سړی ګوري او د صنعت او معنیٰ په لحاظ په کې غور کوي معلومېږي چې صنعت ته په ضمني نظر کتل شوي او د معنیٰ لورته زياته توجه موجوده ده، يعنې ضرور پکې يا نور عواطف او احساسات وي يا يو عالي تخيل او لوړه مفکوره پکې ليدل کېږي يا له ښه تمثيل او تصوير څخه پکې کار اخستل شوي وي او ځينې اشعار، خو لا داسې وي چې دغه ټول معنوي مزايا او ښېګڼې پکې سړی مومي او د بليغ او عالي ادب ښې نمونې يې ګڼلی شو.(۱)

عاميانه بلاغت:

څو کاله د مخه ديوه لوی سړي په مجلس کې د غرو د خلکو په پوهه او هوښياری خبرې کېدې، دې سړي چې د هېواد په يوه غرنۍ حصه کې ديوه ستر حاکم په حيث شپې ورځې تېرې کړې وې هغه خلك يې ډېر زيات ستايل او مکرر به يې ويل چې دوی په خبرو له هر چانه ښه پوهېږي، خو که څوك له دوی سره د دوی په ژبه وغږېږي او مفاهمه ورسره وکړي. په همدې غرو رغو کې داسې خلق شته چې سړی يې خبرو ته حيران پاته کېږي او د تعليم له خاوندانو نه يې په وينا کې څه فرق نه ليدل کېږي.

دا بحث لا نه وقطع شوی چې د هماغه ځای څوتنه تور ږيږي او سپين ږيري راغلل او د مجلس خلك د دوی اوضاعو او خبرو ته د تېر بحث په اثر کې ښه متوجه شوه، چې ودرې دوی څه وايي؟ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنګه ګرځېږي؟ دوی د خپل دغه حاکم له څه مودې مفارقت څخه چې د رنځورتيا په اثر کې پېښ شوی و خپل خپګان ښکاره کړ او بيا يې خواهش* وکړ، چې که صحت يې ښه وي بېرته ورشي او د دوی اداره پخپل لاس کې ونيسي، مګر دا مقصد يې په دې ډول ادا کړ، چې زمونږ په ملك کې مشهوره ده چې په يوه غره کې که تر(۷) کالو پورې د سړي غږ وانهورېدل شي د هغه غرو ماران ښاماران کېږي او پخپل مينځ کې يو له بله سره خوري، نو که ستاسې غږ هلته نه وي له مونږ نه بل شی جوړېږي او يودبل غوښې خورو.

دې خبرې په ما اثر وکړ او زه يې دې لورې ته ملتف کړم چې عام خلك او هغه کسان چې په تورو ټکو نه پوهېږي او دفصاحت وبلاغت نوم يې هم نه دی اوريدلی پخپله وينا کې دبلاغت خاوندان دي او په خبرو کې يې شعري او ادبي کيف ليده شي.

وګورئ دغه سړی له يوه ادبي منطق او تمثيل او تشبيه نه ځومره ښه کار واخيست او خپل مقصد او مطلب يې د بلاغت له اصولو سره سم داسې ادا کړ، چې د خپل مراد کنه او انتها يې حد ته ورسېده چې ديوه مقصد همدغه راز بيان ته بلاغت او ويونکي ته يې بليغ ويل کېږي.

که څوك د پښتنو په جرګو او مرکو کې ناست وي او د دوی خطبې يې اورېدلي وي هغه ته به په عاميانه محاورو کې دغسې

---

* دښاعلي (مجروح)،(بېنوا)،(خادم)،(رښتين) اشعار د دې خبرې تصديق په ښه شان کولی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرې نمونې يادې وي او دا بـه ورتـه معلومـه وي، چې پښـتانه پخپلـو مرکـو کـې هـر وخـت لـه دغسـې ښوښـو تمثيلـونـو او ملـي رواياتو کار اخلي. د خپل مقصد دپاره لومړي يو موافق تمثيل او ادبـي اسـتدلال پيـدا کـوي بيـا خپلـه خبـره پـرې سـپروي، د دوی دبلاغت زور او قوت په همدغو تمثيلو او روايـاتو يـا متلونـو کې وي او تشبيهات او استعارې يې هم خورا قوي وي، هغه څوك چې په مرکو کې د خبرو حق لري او د ملي مجالسو خطيبان او بلغا بلل کېږي د خپل مقصد له شروع نه دمخه يو حکايت کوي يا لـه ملي رواياتو او عنعناتو څخه د خپل بيان دپاره يو ښه تمهيد پيداکوي وروسته بيا خپل مقصد ته راځي او خپل مطلب بيانوي، نو په دې صـورت کـې د دوی وينـا دومـره قـوت مـومي چې څـوك ورځنـې انکارنشي کولی او هر څوك يې په معقوليت بـاور کـوي. کـه څوك پـه دې مجلس کې د دوی د خبـرې ترديـد کـوي او مخالفـه نظريـه قـايموي هغـه مجبـور دی، چې د ده مـدعا پـه خـلاف بـه يـو قـوي تمهيـد او حکايـت پيـدا کـوي او خپلـه خبـره بـه قـوي ښـيي. پـه دې وخت کې نـو يـوه ادبي مبـارزه شروع شي او د ميـدان وړلـو دپـاره زيات فصاحت او بلاغت پـه کـار دی، مګـر هغـه بلاغـت چې عـوام پرې پوهېږي او په عاميانه ادب کې ځـای لـري. پـه همدغـه قـوت د مرکو مشران او وکيلان غټې خبرې اواروي او هرڅوك پخپل قوي منطق او ادبي استدلال قانع کوي. دپښتنو دمشرۍ راز هم په همدې کې دی، چې سړی بايـد لـه ملـې عنعنـاتو او روايـاتو نـه ښـه خبر وي، هغه خبرې چې دوی پرې قانع کېږي او هغه استدلال چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی په افکارو او روحیاتو قوي اثرلري ځانته معلوم کاندې دغه راز خبرې ښايي چې مونږ او تاسې ته هېڅ ښکاره شي، مګر په عامه طبقه ډېر اثر کوي، په ځينو مجالسو کې چې زه ناست وم او هلته د پښتنو د روغې د اصولو پوهان راټول شوي وو. ډېر ځله مې په داسې مواردو کې چې خلك به يې د خپلو عزيزانو احترام ته رابلل او دابه يې ورته ويل چې خپل کام اوخپل کام او خپلو عزيزانو ته په سپکه مه ګوري يو د بل عذر قبلوي او ننواتو ته په درنه سترګه ګوري، د يوه منلي او مسلم دليل په ډول به يې ويل چې لوخې د خپل کام سپکه غوښته سر يې په درياب کې وچ شو. دې خبرې به خلك ډېر متحس کړه او زيات تاثير به يې وکړ، زه د دې خبرې په سرو برنه يم خبرچې عنعنوي اصل او اساس به يې څه وي؟ مګر لوخې چې ګورم ربښتيا په اوبو کې ولاړې وي او سرونه يې وچ وي، نو دا خبرې که څه هم څه اصل او حقيقت ونلري تاثير، خو لري او له يوې ډېرې صحيح فلسفې نه په عوامو باندې زيات اثرکوي.

که څوك غواړي چې خپل مخاطب او اوريدونکي د خپلو خبرو له تاثير لاندې راولي، نو بايد له هغه سره داسې وغږېږي چې منطق او ادب يې په هغه تاثير وکړي. تشبيهات او استعارات، تخيل او تصوير، استدلال او استشهاد يې د هغه له فکر او ذوق سره سم وي او په نظرکې يې له مسلمانو څخه وي.

زمونږ ادبا او شعرا بايد دې خواته ملتفت وي او په خپل شعراو ادب کې له عاميانه بلاغت نه چې د عوامو په وېناو، متلونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

روایاتو، قصو او افسانو کې ځای لري پوره کار واخلي، په هغو تشبیهاتو او استعارو خپل کلام رنګین کړي چې دوی ورسره اشنادي او پرې پوهېږي چې زمونږ ادب هم ملي رنګ پیدا کوي او د ملت په ذوق برابر شي.

د پښتو لنډۍ او چاربیتې چې په هر چاښې لګېږي او عمومي مقبولیت لري یو سبب یې همدغه دی چې له عامیانه بلاغت نه پکې کار اخیستلی شو او کلمات وتعبیرات داسې دي چې عام خلق پرې ښه پوهېدلی شي او هېڅ نا اشنایي پکې نه ګوري وینا یې هم د حال له مقتضا سره سمه وي او له حیات سره پوره تطبیق لري دمثال په ډول به یو څولنډۍ هم راوړو.

د پښتو څو لنډۍ:

کله چې مونږ کوچیانۍ لنډۍ او د ګوچیانو ټپې اورو پوهېږو چې دا لنډۍ د کوچیانو له حال او حیات سره څومره اتصال لري او د دوی حیاتي وضعیت څنګه ښه تصویروي لکه دا لنډۍ:

اوښانو بیا غاړې کړې کړې

چې پرې سپرې دي سپینې خولې زېړ پېزوانونه

که چاکله د کوچیانو روانې کډې لیدلي وي چې په اوښانو باندې پښتنې پېغلې سپرې وي او اوښان یوه خوا بله خوا غاړه کږوي او ترشاګوري هغه د دې لنډۍ په بلاغتي کیف ښه پوهیدلی شي چې دلته ویونکي څه شاعرانه او ساحرانه مهارت خرڅ کړیدی، چې له یوې خوا دغه منظره او وضعیت ډېر ښه تمثیلوي او له بلې خوادې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرې ته هم تلميح او اشارت کوي چې اوښان هم ددغو پېغلو د ښايست او جمال احساس کوي او د دوی نندارو ته مخ راګرځوي.

په دغسې مواردو کې چې مطلب د دغو پېغلو ستاينه ده ښايې چې ډېر تعبيرات پيدا شي، مګر هر تعبير به د کوچيانو له حال او حيات سره دغومره موافق نه وي او نه به پکې دغومره بلاغت موجود وي.

په يوه بله لنډۍ کې يوه کوچۍ پېغله خپل اشنا ته وايي:

تــر دې خـــروړي ســـپې راتېـــر شـــه
تــر دې ملالــۍ خــولې بــه زه درتېــره شــمه

په دې لنډۍ کې يو شرط او تعليق ليدل کېږي، چې بايد مين يې پرځای کړي او د ملالۍ خولې په مقابل کې يو ګران کار قبول کړي، چې هغه له خروړي سپي څخه تېريدل دي. په دې ځای کې البته ډېر مشکل شرطونه پيدا کېده چې بايد په مين تحميل شوي وای، مګر د کوچيانو له حال او ژوند سره به يې دغومره موافقت نه درلود لکه چې دا شرط يې لري.

يوه کوچۍ پېغله بايد هر څوک له خپل خروړي سپي څخه وډار کړي او خپل سپی لکه لېوه يا زمری خلکو ته وښيي. دلته ټوپک يا توپونه يادول له حيات سره مناسبت او موافقت نلري او نه دغه ادبي لطف پکې شته چې د خروړي سپي په لفظ کې موجود دی.

دا د همدغه لفظ اثر دی چې ځينې د تصوف خاوندان له دې لنډۍ نه د حقيقت په نامه يوه بله معنیٰ اخلي او وايي چې خروړی سپی نفس دی او له دې نه تېريدل خدای ته رسېدل دي که دلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

توپ او توپخانې يادې شوې وای د دغسې تاويل دپاره به هم څه مجال نه و او دومره ظرفيت په دې لنډۍ کې نه پيدا کېده.

د دې لنډۍ په ځواب کې يوه د تورې خاوند او توريالی مين خپلې معشوقې ته وايي:

د سپينې خولې تن راته کېده
که د چړو په څوکو لار وي دربه شمه

دا هم يو بليغ تعبير دی او له ده سره مناسب ايسي، ځکه دچړو په څوکو تېرېدل انتهايي مشکلات قبلول دي او سړی پوهېږي، چې د دغسې سختې لارې يون دومره ګران دی چې له خوروړو سپو تېرېدل ورته هېڅ دي او څوك چې دا قبلوي هغه په خوروړو سپيو هم نه ايسارېږي.

که سړی په شعر و ادب کې ښه غور وکړي د دې فن ټوله ساحري په يوه ښه او بليغ تعبير کې مضمره ده که څوك د خپل مقصد دپاره يو قوي او لطيف تعبير ومومي چې مبتذل او پيکه نه وي، دې سړی په يقين سره د شعر او ادب حق په ځای کړی او د بلاغت سکه يې قايمه کړېده. په دې تعبير کې دا نه ده لازمه چې ارومرو به پکې اغراق او مبالغه وي، بلکې لازمه ده چې لطف او ملاحت او حسن به پکې وي او يو نوی تعبير او ښه تصوير ورته ويل کېږي، لکه په دې لنډۍ کې:

مخ په مړوند کله پټېږي
ظالمه ياره سلامي ولاړه يمه

وګورئ دلته يوازې يو ښه تصوير او ښه تعبير په سړي اثرکوي. دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حياناکو پښغلو عادت دی چې منګی به يې په اوږه وي او ګودر له به ځي، نو چې ځوك نارينه په مخه ورشي خپل مړوند مخې ته نيسي او درېږي، په دې وضعيت ښايي چې کوم اشنا متاثر شوی وي او څه ګله يې ورلېږلي وي، نو دا ورته وايي چې زه تاته سلامي ولاړه يم هسې نه چې خپل مخ پټوم، ځکه چې مخ په مړوند نه پټېږي. رښتيا وايي لمر چاپه ګوته نه دی پټ کړی دابه د سلامي په وضعيت ولاړه وي.

په يوه بله لنډۍ کې يو مين د خپلې ليلیٰ په پوزه سره نتکۍ ګوري او سپينې خولې ته يې زړه کېږي، نو خپله ارزو په دې ډول ورته څرګندوي:

ستا پـه نتکـۍ کـې شـيطان ناسـت دی
هـره شـېبه مـې سـتا خـولګۍ تـه لمسـوينه

داخو معلومه خبره ده چې دی په چل کې ورځني خوله غواړي مګر که ورته ووايي چې خوله راکړه يا مې ستا خولې ته ډېر زړه کېږي دابه يوه بې لطفه غوښتنه وي او شعر به نه وي، نو دا د شاعر کار دی، چې په دې خبره کې خوند پيدا کړي او شعر ورځني جوړ کاندي، نو اول نتکۍ ستايي بيا پکې شيطان کښينوي، وروسته تردې نو ورته وايي چې ستاله خپله کوره دی چې ما په کراره نه پرېږدي او ستا خولګۍ ته مې لمسوي. ښايي چې خبرې د شعري سحر په مرسته په هغې اثر کړی وي او هغې هم ويلي وي:

د سپينې خولې واك مې درکړی......

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کې اکثره لنډۍ داسې وي چې دغه راز نازکي او باريکې هم پکې نه وي او نه له دغسې پيرايو نه پکې کار اخستل شوی وي، مګر په زړه خوږې لګي او ښه لطف لري لکه چې يو مين خپلې مينې ته وايي:

که دنيايي شرمونه نه وای
تا به منګی ووړ زه به تش درسره تلمه

دا لنډۍ ځومره ساده ده چې هيڅ صنعت هيڅ تخيل پکې نشته او بې له تشو تللو هغه هم هله چې دنيايي شرم نه وای نور څه نه لري، مګر مينه او محبت پکې ځای لري او د عاطفې ترجماني کوي، نو د محبت په لاره او دمينې دپاره تش تګ، بلکې د تګ ارزو هم لطف لري او په زړه اثرکوي.

په يوه بله لنډۍ کې يو عاشق خپلې معشوقې ته پيغام استوي چې زه ستا د خولګۍ په اميد درځم او په هرقيمت چې وي غواړم يې وايي:

که مې اجل ستا په خولګۍ وي
سبا کفن په سر ترم تاله درځمه

***

په دې لنډۍ کې هم د تشبيهاتو او نازکخيالۍ څه رنګ نشته، مګر رنګ يې څه کوې خوند يې ګوره! د خپلې محبوبې بورجل ته به ډېر خلك په مختلفو لارو تللي وي، خو په دغه ډول چې د دې لنډۍ خاوند او ويونکي ورځي بل څوك به نه وي ورغلي هر څوك چې چېرته ځي او سفرکوي، نو د لارې توښه او د سفر سامان له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانه سره اخلي، مګر دی کفن په سرتړي او روانېږي، دا تګ شاعرانه تګ دی چې بې له شاعره دبل چا ورته نه پام کېږي او ده به هم له پتنګه زده کړي وي.

د مینې او محبت خبرې که هر څومره ساده او بې ساخته وي هغومره ښې وي په یوه لنډۍ کې یو مین خپلې مینې ته دکور ورانۍ ښېرا کوي او ورته وايي:

کــور دې نـــړدې دیـــدن دې لـــرې
دیېوال دې ړنګ شه چې وړیا دې ووینمه

مګر سړی پوهېږي چې دا ښېرا له مینې او محبته ده او په دې ښیراو کې عشق او محبت مضمر دی دا هم هماغه شان ښېرا دي لکه چې یوه مینه خپل مین ته وايي:

تـــوتې تـــوتې پـــه تـــورو راشــــې
چـــې پرهارونـــه دې ګنـدم خولـــه درکومــه

***

نوکوم زخمونه چې دغسې ملهم پیداکوي سړی به پرې ولې نه خوشحالېږي او ولې به دغسې ښې دعاګانې ښیرا بولي؟ هم داده چې د مینې اومحبت خبرې ډېرې خوږې دي که داخبره هر څومره مکرره شي بد مه وړئ، ځکه چې مینه په همدغو مکررو توصیفونو ارزي.

په کومه خبره کې چې د مینې او محبت جلوه وي هغه که په هر عبارت وي شعر دی او همدغسې خبرو ته شعر ویل کېږي.

یوه معشوقه بې له کومې تشبیه او استعاري خپل مین ته وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ســــــترګې مـــــې تاتـــــه تـــــورولې
چـــې تـــه رانغلـــې پـــه ســـالويې پاکومـــه

***

څوك چې په مينه او محبت پوهېږي او د شعر حقيقت او هويت ته رسېدلي وي هغه به دا لنډۍ هېڅکله هېره نه کړي او د لوړو اشعارو نمونه به يې وګڼي، ځکه چې د عشق او محبت په عالم کې چاته سترګې تورول او د هغه د نه راتلو په سبب يې بېرته پاکول ډېر لوړ قيمت لري.

يو بل ځای يو ارمانجن مين وايي:

زمـــا جانـــان دې راســـــــــــره وي
پـــه مـــا دې تيـــرېږي د مېـــرو راچلوينـــه

سړی چې ګوري ډېر خلك ويني چې د پيسو د پاره تېرې چلوي او څوك ورته هېڅ نه ملتفت کېږي، مګر يو مين چې د خپل جانان د وصال په مقابل کې تيرږو چلولو ته تن ږدي، د ده ناراوړې تيرږي د عشق او شعر په مانۍ کې لکېږي او يو يادګار ورځنې پاته کېږي.

پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی سبک او نوی ادب

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خدای قانون

مونږ د خپلو کورونو له څنګه په دېره کې ناست وو. له پاسه يو لاروی راغی، د ونی ډډته يې ډډه ولګوله، ډوډۍ يې له ملا نه پرانيستله په مزه مزه يې له څه شي سره خوړله مونږ ډېر وږي تږي وو، هغه ځان موړ کړ او يخې اوبه يې وڅکلې، مونږ روژه ووه هغه بوزه وه، ځکه چې په مسافرو باندې روژې نشته.

لاروي وويل: ماته د خوړلو اجازه شته تاسو ته نشته.

ماته خدای خواږه اوبه رواکړي دي په تاسو يې ايسار کړي دي.

دا د خدای قانون دی، د دې قانون په رمز او معنی تاسې نه پوهېږئ.

د خدای کارونه بې حکمته نه دي.

تاسې د دغه عملي تعليم په اصلي معنیٰ ښه فکر وکړئ! تاسې ولې وږي ياست زه ولې موړ يم؟

زه په کار او او مقصد پسې روان يم، ناست نه يم زما په ژوند کې دربدل نشته، ځکه ما نه وږی کوي.

تاسې ځای په ځای پراته ياست ستاسې حرکت لنډ دی، ځکه يې وږي کړئ.

تاسې د خدای قانون منلی دی، مګر پوه شوی پرې نه ياست. زه د دې دپاره راو ګرزېدم، چې تاسې پوه کړم او له لوږې نجات ومومئ.

پاڅېږئ روان شئ او لرې ځای په نظرکې ونيسئ لوږه او تنده په توقف او سکون کې ده په حرکت کې نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کار فکر

د کور مېرمن ناروغه وه، د دوا پیسې نه وې، غله خلاصه وه ماشومان وږي وو ، په کور کې څه نه وو پاته چې پیسې پرنغدې شي.

د کور خاوند یوه ورځ په پور پسې وګرځېده دوستانو ، اشنایانو خپلوانو هېڅ ورنکړه، بله روځ په ګدایۍ پسې ووت، د سخیانو او غنیانو له کورونو نه نا امیده راغی.

درېمه ورځ ورته د کار فکر پیدا شو کار ته یې ملا وتړله په کار پسې روان شو ، کار یې وکړ په دغه ورځ یې کورته دوا او ډوډۍ راوړه د کورمېرمن او ماشومان ډېرخوشحاله شوه.

چې رنځور جوړ شي او وږی موړ شي له دېنه لویه خوشحالي بله نشته.

که څوک خوشحالي غواړي په کار کې دې ولټوي.

د رنځورانو علاج په کار باندې کېږي.

چې وږي مړوي هغه کار دی.

چې سړی خوار شي او خپلوان ترېنه لاس واخلي.

چې څوک پور ورنکړي او اشنایان نا اشنا شي.

چې سخیان ورته ووایي خدای دې درکړي.

چې له هر چا او له هرې خوا ناامیده شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کې کار په کاربږي.

پلار خپل ځوی ته تر یوه وخته ډوډۍ ورکوي بیا یې له ځانه بېلوي.

چې ځوی لوی شو بیا مور هم شیدې نه ورکوي.

مګر د کار مهربانې او احسان په هر وخت کې وي.

د کار برکت په هېڅ کې نشته.

هغه چې د خان مزدوري کوي خان څه نه ورکوي کار یې ورکوي.

نو راشه، د کار سړی شه!

د کار سړی او د سردار سړی ډېر فرق لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه خبرنه وم

له خوبه راویښ شوم ډېر وږی وم.

تا زما له سرلاندې ډوډۍ ایښې وه مانه لیده په دسترخان کې پټه وه.

ما ستا دسترخان ونه لټاوه د خلقو درګاه ته ودرېدم.

زه خبرنه وم چې ډوډۍ زماله پښولاندې ده او ما پردي کور ته لاس نیولی دی.

زه ډېر وروسته پوه شوم، چې د ځمکې دسترخان له ډوډۍ ډک دی او زه ګدایي کوم.

که زه پوه وای ما به د ډوډۍ دپاره ځانته دومره باداران نه پیدا کول.

زه ستا د درګاه د خاورو په قدر پوه نشوم زه نه وم خبر چې پدې خاورو کې هرڅه شته.

هو! تا زمونږ دپاره ډېرڅه پیدا کړېدي، مګر مونږ نه یو پوه شوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه چې د ځمکې د تيږو د پاره ډکې ويالې او ډک سيندونه بهېږي د وربو د پاره هم په هره پوله ډوډۍ ايښې ده.

هلئ! زر کوئ! دغه وړي فقيران خبر کړئ، چې د خدای دسترخان ولتوي.

ټول نعمتونه همدغلته دي.

له خلقو سره بې له کاره او بې له زياره څه نشته.

تاسې د خدای په نامه له چانه څه مه غواړئ.

د خدای په نامه څه ورکړئ، ځکه چې خدای تاسو ته هرڅه درکړيدي. که تاسې هر څه ولټوئ په دغو خاورو کې يې ومومئ.

په لټولو هر څه پيداکېږي.

که تاسې وزګار کښېنئ اوهر څه له ځانه وغواړئ هر څه شته که ګدايي کوئ هېڅ نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خیرخاوند

هغه خپله غوا په پولو او لښتیو پوونله.

دهقانان پوهېدل چې دی پردی کښت په غوا باندې نه خوري.

غوا به کله کله د خلقو کښت ته خوله اچوله، مګر ده یې جلب نیوه.

دغه لړ زیان د قصد له مخې نه نه و، ځکه چاڅه نه ویل.

د غوا خاوند پوهېده چې په پولو او لښتیو باندې غوا ښه مړېږي.

که غوا خوشې وي او پردی شوتله خوري یا ټنډېږي یا لنډۍ او بوچۍ کور ته راځي. د ده غوا کټاره نه وه، ډېرې ښې شودې یې کولې، هر چا به ویل چې ډېره ښه غوا ده، د غوا شودې او شړومبې هغه یواځې نه خوړلې د مېلمنو، د مسافرو، د همسایه ګانو برخه هم پکې وه.

خلقوویل: دا سړی ډېر ښه سړی دی دا کور د خیر او برکت کور دی.

هو! څوك چې خپل نفس دغسې وساتي او جلب یې خوشې نکړي هغه د خیر او برکت خاوند دی.

د هغه ضرر چا ته نه رسېږي خیر یې رسېږي.

د هغه غوا هم وږې نه پاته کېږي او شودې یې ډېرې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډیموکراسي

په شفتالو کې زړی دی په زړي کې د شفتالو ونه ده، د غنمو په وړو کې دانې شته په دانو کې همدغسې وړی شته.

په چرګه کې هګۍ ده په هګۍ کې چرګه.

دغه یوه دانه پندانه چې ګورې تېل او پلته دواړه لري او په حقیقت کې بله ډیوه ده، مګر ستا سترګې پټې دي دغه رڼا نه ويني.

ته نه يې خبر چې په یوه دانه او په یوه څاڅکي کې عالمونه پراته دي.

ته پخپله هم دغنم په دانه کې ویده وې بیا دې په یوه څاڅکي او بوکې لامبو وهله نن ځانته لوی سړی وايې او په لویه بېړۍ کې ناست په لویو سیندونو کې حرکت کوې.

څه شی چې ته وړوکی ګڼې هغه هم لوی دی.

یا هغه چې تاته لوی ښکاري هغه هم لوی دی.

ته ونه لویه ګڼې هغه په یوه زړي کې ده.

تاته زړی وړوکی معلومېږي په هغه کې غټه ونه ځای شوېده، دغه غټه هنداونه چې ګورې کال ته نشي پاته کېدای او عمر يې ډېر لږ دی.

دغه د هندوانې کوچنی زړی تاته هر کال تازه هندوانې درکوي.

د زړي قیمت له هندوانې نه لږ نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هنداونه په زړي کې ساتلې ده که زړی ورك شو هندوانه ورکېږي.

که میندې او پلرونه خپل واړه ماشومان ساتي واړه او کوچني هم قام او ټبر ساتي.

نو راشه! هېڅ شی وړوکی او کوچنی مه ګڼه، ځکه چې دلته غټ او کوچنی لوی او وړوکی نشته ټول برابر دي یوائې خدای لوی دی او بس.

د نن ورځې دیموکراسي له همدغسې کتنې پیدا شوه او د ډېر دقت نتیجه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عشق

ته له ډېرقوت او ډېرو لښکرو سره په دغه ښار راغلې.

د دې ښار له خلقو سره دې ډېر جنګونه وکړه.

له دې خوا له هغې خوا ډېر خلق و وژل شوه، ډېرې وینې تویې شوې، ډېرې ککرۍ له پښو لاندې شوې.

ستا مخه چا ونشوه نیولی.

تا د ډېرو مړو به سرونو پښې کېښودې او په ډېر قوت له خپلو لښکرو سره د لوی فاتح په شان ښار ته راننوتلې.

ته ډېر په قار وې تا غوښتل، چې ښار لوټ کړې او قتل عام جوړ کړې، مګر دا کار تا ونشو کړای.

ستامخې ته د ښار یو ښکلې پېغله راغله ستا زړه یې ویووړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاخپل زړه د هغې له پنجو خلاص نکړای شو او له خپل ټول قوت سره یوې پېغلې ته تسلیم شوې.

تاپه ځان باندې د یو فاتح ګمان کاوه، مګر فاتح بل څوک و.

ته نه وې خبر چې دننه په ښار کې بل راز قوت موجود دی.

تاپه ډېر زور او قوت ځان اسیر کړ او د خپل اسارت دپاره دې ډېرې قربانۍ ورکړې.

که له تا سره دغه قوت نه وای او شکست دې خوړلی وای ته نه اسیرکېدی، دعشق مقام ته رسېدل څه اسانه کار نه دی.

ته اوس دا ښار نشې لوټولی، دا خلق نشې وژلی، ځکه چې عشق او محبت اجازه نه در کوي.

ته باید د دوی خدمت وکړې او د دوی خدمتګار شې.

هو! عشق له پادشاهانو نه خدمتګاران جوړولی شي.

دلته سکندر بل راز کېږي او د جهانګیرۍ حرص نه پاته کېږي.

سنګر څوك نشي ماتولی دلته زور او قوت ماتېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمل

هغه خپله امساټکوله او بازار ته راغی.
په سترګو یې څه نه لیدل، خو په نامه یې هرڅه پېژندل.
له ده نه خپلو ماشومانو وځکې غوښتې وې.
دی په وځکو پسې راغلی و.
دغسې ډېر رانده بازار ته راځي او څه اخلي.
دکانداران دهغوی په سترګو کې خاورې اچوي او پردي مالونه ورکوي.
ده ته یې هم له خاورو نه ډکې وځکې ورکړې او هرڅه پکې ګډ وو.
هغه روان وو او ځولۍ یې له لاسه خوشې شوه.
د هغه ارزو له خاورو سره برابره شوه.
هغه د ځمکې په سرلاس وګرزاوه او هر څه یې ټول کړه.
هغه نه پوهېده چې خپل کور ته څه شی وړي؟
ده غوندې ډېر رانده دلته راځي او له ځانه سره څه وړي، چې د وړلو نه دي.
هو! د ړندو عمل همدغسې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ایمان ځای زړه دی او دی بې زړه دی

چې وړوکی و له شیشکو او پېریانو ډارېده.

چې لږ غوندې غټ شو د ملاصاحب له ډاره په سبق نه پوهېده په کوروکلي کې له غلیمانو په ښار کې له پولیسانو، د ایمان ځای زړه دی او دی ډېر بې زړه دی.

د شپې په خوب کې هم ډارېږي او خپسکی یې نیسي.

لویه خدایه! په کوم زړه کې چې دومره وېره وي ستا وېره ډېره نه ځایېږي، ستا خوف ته ډېر لږ ځای پاته کېږي.

که ستا ډار او د ظالمانو ډار په یو زړه کې یو شان موجود وي له دېنه لویه ګناه بله نشته.

کاشکې دوی یوازې له تا ډارېدلی او ستا دښمنانو ډار یې په زړه کې نه وای.

د خلقو ډار ستا وېره په زړونو کې کموي او ایمان ته زیان رسوي.

ستا ضعیفه بنده ګان یوازې له تانه نه وېرېږي له نورو نه هم وېرېږي دوی اوس د زورورو له ډاره حق نشي ویلی او ته دحق طرفدارېې.

ته په دروغو خپه کېږې دوی له ډاره رښتیا نشي ویلی.

ستا ظلم نه دی خوښ دوی له وېرې د ظالمانو خدمتونه او صفتونه کوي.

هغه مسلمان چېرته دی چې یوازې له تا ډارېږي او بس.

ستا بنده باید د ډاربنده وي. د نمرود له ډاره یې سترګه ونه سوزي د فرعون په مقابل کې مغلوب نشي، له مرګه ونه وېرېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ باغ

د دې باغ ونې ټولې زړې دي، ډډونه او ښاخونه يې وچ دي په ميوو کې يې زښت ډېر فرق راغلی دی، ميوو لاڅه چې سيوری هم نيم نه دی پاته، تازګي نشته، خيابانونه او چمنونه خراب دي باغ ټول اغزو او ناکاره بوټو نيولی دی.

د ګلانو يو نيم بوټی که وي هغه دربو او کبلو لاندې کړيدي دلته اوس طوطيان او بلبلې نه راځي، پدې چمن کې اوس ځاروي څري، د ونو پاڼې په پسرلي کې زېړې ښکاري دا ونې د وهلو دي.

د دې زړو ونو نيلو او ريښو ټوله ځمکه نيولې ده د ځمکې قوت يې ډېر کم کړيدی، مګر څانګو او ښاخونو ته يې فايده ډېره لږه رسېږي، دا ونې اوس بې ثمره او بې حاصله دي.

د باغ خاوند بايد ټولې له بيخه وباسي، په ځای يې نوی نيالګي کېږدي. موږ بايد ډېر انتظار وکاږو، چې دلته بيا سيوری او ميوه پيدا شي، په دې باغ و بڼ کې بيا تازه ګي ووينو، که ماليار کال په کال چينجنې زړې ونې ايستلی او نوي نيالګي يې په ځای ايښودلی باغ به اوس هم هماغسې سمسور و.

د باغ عمر او د ونو عمر به يو شان نه و.

ونې به ورکېدی باغ به نه ورکېده.

اجتماعي ژوند به له فردي او شخصي ژوند نه نه قربانيده.

څوک چې زړې ونې په باغ کې ساتي باغ به يې همدغسې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې تمیزي

ډېر ښه اس و ، خو د بې تمیزو په لاس کې وو.
څوك يې په قدر پوه نشو ه باوغان پرې موړه کېښوده.
د يابو کار يې ترې واخيست.
هغه خبر نه و ، چې دغسې اس د پادشاهانو په کمند کې هم نشته او قيمت يې ډېر زيات دی.
چېرته چې علم او فراست نه وي خلق د اس او يابو فرق نشي کولی هلته عربي اسونه له موړو لاندې زخميان شي او د خرو په غاړه د زرو کټوری وي.
په دغسې وخت کې چې عمومي شعور ړوند وي او څه نهويني.
حافظ د خلقو د بې تميزي اعلان کوي:

اسـپ تـازی شـده مجـروح بزيـر پـالان
طوق زرين همـه در گـردن خـر مـی بيـنم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ظالم فلسفه

یو سړی د غلیمانو په خوله شل کاله بندي شو.

هر چا به ویل: حاکم ناروا وکړه. دومره ظلم هېڅوك نه کوي.

دلته عدالت نشته، قانون ته څوك نه ګوري، په بډو او رشوتونو هرڅه کېږي، مونږ له دې حاکم سره نور ګذران نشو کولی.

بندي چې له زندان نه را ووت د هنر او کمال نوم یې په وطن کې خپور شو او ډېر د کارسړی وخوت.

حاکم ویل: زه پوهېدم چې دی بې ګناه دی، مګر که مادی نه وای بندي کړی غلیمانو واژه یا به ده څوك وژلي و، ده بې زندانه ژوند نشو کولی د ده حیات په خطر کې و، د ده دغه هنر او کمال د زندان برکت دی که دی پوه شي ماله ده سره ډېر لوی احسان کړی دی، انسان پخپل خیر و شر نه پوهېږي، ډېرځله په ښوباندې د بدو ګمان کوي.

که دی پوه شي بندیتوب د ده دپاره خیر و، ما د ده خیر په زندان کې لیده.

ډېرکارونه دي چې په ظاهره بد معلومېږي په حقیقت کې ښه وي د خلقو په نظر کې ظلم وي چې فلسفه یې ولټوي رحم او دلسوزي وي.

ناپوهه خلق خیرخواهان نه پیژني، په احسان نه پوهېږي، دوستي ورته دښمني ښکاري په مدرسه باندې د زندان ګمان کوي.

مونږ د دوی په خوشحالۍ پسې نه ګرزو د دوی په خیر پسې ګرزو.

دوی پخپل خیر نه پوهېږي او خپل خیر نشي سنجولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دستور العمل

خاص مجلس و، ټول غلي ناست وو، يو هم خبر نه و چې څه به وايي؟ دومره پوهېدل چې مطلب ډېر مهم دی.

پس له څه قدر سکوت نه، هغه وويل: غير له سرو او سپينو ډېر قيمت بها نه شته، چې جواهر او الماس هغومره قېمت نلري.

حکومت بايد هغه ډېر ټينګ وساتي.

که هغه و، هر څه شته، که هغه نه و هېڅ نشته، دحکومت اساس او بنياد هماغه دی، بې له هغه حکومت نشي قايمېدلی.

د خزانو ساتنه هغومره ضرورنه ده، د هغه شي ساتل فرض دي.

د سياست په دنياکې هېڅ شی هغومره قيمت نلري.

په دې خبره ټول په فکر کې شوه.

چا ګمان کاوه چې مراد عدالت دی حکومت بايد دغه شی ډېر ټينګ وساتي او له الماس نه يې بهتر وګڼي.

د ځينو دا خيال و، چې د مملکت استقلال له هر څه نه زيات قيمت لري. يو سياستمدار بايد د همدغه شي د ساتلو ډېره ټينګه توصيه وکړي.

څه نورو تصور کاوه چې مقصد دملت خوشحالي ده.

ديوه ديموکرات حکومت اساس همدغه دی جواهر او الماس دومره قيمت نلري.

پس له يو څه وقفې هغه خپل مطلب ښکاره کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه پوهېده چې زما په خبرو پوهېدل څه اسانه کار نه دی.

هغه وویل: د حکومت ډار باید ډېر ټینګ وساتل شي او حاکمان له ډېر تشدد نه کار واخلي. د حکومت ډار که د خلقو په سترګو کې و خزانو ته څوک کاږه نشي کتلی له ګدامونو نه مږك هم غله نشي وړلی، سره او سپین که په ډاګ پراته وي څوك ورته نه ګوري. که دا ویره د خلقو په زړه کې وه ظلم ته به عدالت وایي بې رحمي به رحم ګڼي.

که ډار نه و او خلق سپین سترګې شوه، نو بیا ګذاره ډېر مشکله ده.

تاسې کوښښ وکړئ، چې دغه ډار د خلقو په زړونو او سترګو کې وساتئ او دا قیمت بها څیز ضایع نشي، د دې شي په قیمت باندې ښه پوه شي!

دا هغه شی دی چې په وینو تویولو، په کورونو ورانولو، په مالونو لوټولو لاس ته راغلي دي تاسې یې په اسانه مه ورکوئ!

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلي غل

ستا خوښه چې غل ورته وایې که د غلو مل؟ زه یې غل بولم.
د دې غله لاس قاضي یا مفتي نشي پرېکولی.
د ده له لاسه هر څه کېږي او ډېر قوت ورسره دی.
حاکمان ده ته څه نشي ویلی.
د پولیسانو زور په ده نه رسېږي.
د دې غله احترام قوماندان هم کوي.
دا غل ډېر زورور غل دی.
د ده مخه څوك د ورځې هم نشي نیولی.
دی د سرکار په مال کې هم برخه لري او په خزانه شریك دی.
په ده باندې حقه شاهدي اداکول ډېر گران کار دی.
په ده باندې هېڅوك دعوه نشي کولی.
ده ته یوائې زه غل ویلی شم او بس.
دا هغه غل دی چې له سترگو نه رانجه نه پټوي سترگې پټوي.
غله پیسې پټوي.
دې غله پټوي. خیانتونه پټوي، ظلمونه پټوي.
اصلي غل همدغه دی.
نور غله د ده په سیوري کې پټ دي.
ترڅو دی ورك نشي غله نه ورکېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غلو منطق

له ورځې نه شپه ښه ده او له رڼا نه تورتم.
شپه د راحت دپاره ده ورځ د زحمت دپاره.
د عیش او عشرت وخت شپه ده.
سازونه سرودونه په شپه کې وي.
وصالونه په شپه کې صورت نیسي.
ساقي او شاهد د شپې ښه ښکاره کېږي.
بزمي محفلونه د شپې وي.
د حیات اوبه په تورتم کې دي.
په تیاره کې د ستر او پرده پوشۍ راز پټ دی.
تاسې د تورتم په قدر نه پوهېږئ.
شپې لکه د خوبانو زلفې چې هر څومره اوږدې وي هغومره ښې وي.
په سپینو مخونو باندې باید تورې زلفې خورې وي.
ښکلي او ښایسته مېرمنې په تورو پردو کې پټې ښې دي.
مونږ او دوی د پردې ترشا په تیاره کې هر څه کولی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که زمونږ له عملونو پرده لرې شوه او هر چا په رښا کې ولیدو مونږ ته به په نفرت وګوري.

زمونږ د پاره شپه ډېره ښه ده.

تاسې کوښښ وکړئ، چې د ورځې هم تورتم او تیاره وي.

د وهم او خوف تیاره د ورځو رڼا کموي.

له ظلم سره ظلمت او تورتم تړلی دی.

د وږو خلقو په سترګو باندې توره شپه وي.

د ناپوهۍ تیاره له شپې نه کمه نه ده.

باید تل ترتله تیاره وي، ځکه چې د حیات اوبه په تورتم کې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غلو ډیوه

سپوږمۍ ورکه شوه، شپه ډېره تیاره وه، غله په تور نم کې راغله په کاله ننوتل.

دوی خبرنه و، چې ښه ښه مالونه چېرته ایښي دي، ځکه یې ډیوه ولګوله او مال یې لټاوه.

د کورو کلي خلقو چې رڼا ولیده را پاڅېدل دغلو مخه یې ونیوله او غله یې وپېژندل یوه وویل: له تورتم نه د غلو ډیوه هم ښه ده.

مونږ غله په رڼا کې ولیدل او راویښ شوو.

هو! مونږ غلو راویښ کړو.

زمونږ په کور کې غلو ډیوه ولګوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حاکم اشتباه

دومره ظلم او ستم. دومره تغافل او بې روايي. دومره کبر او غرور.

داسې سخت زړه؟

بې رحمي او بې غوري انتها ته ورسېده.

د زړونو له ازاره هېڅ نه وېرېږي.

زما په ژړا يې زړه نرم نشو.

زما فريادونه نه اوري.

زما عذرونه او زارۍ تاثير نلري.

زه په ډېر اميد ورشم. زما په زړه کې ډېرې خبرې وي.

زه وايم خپل ټول عرضونه به وکړم.

هغه لکه برېښنا د سترګو په رپ کې له سترګو پناشي.

له ډېرې استغنا راته ګوري هم نه.

عاشق د معشوقې له لاسه دغه راز شکايتونه کول.

حاکم اشتباه وکړه، هغه يې سياستاً بندي کړ او په سياسي بنديانو کې حساب شو.

آهِ! د وطن مينان په دغسې خبرو زندان ته ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه لري او څه نه لري؟

ځمکې لري، ژرندې لري، قلاګانې لري.
راډيو نه لري، موټرنه لري، چوکۍ نه لري.
سر لري، سترګې لري، زړه لري، غوږونه لري.
ذوق نه لري، فکر نه لري، شعور نه لري، احساس نه لري.
ټغرونه لري، توشکونه لري، رخت خوابونه لري.
جارو نه لري، څنډل نه لري، مينځل نه لري.
ګوخانې لري، طبېلي لري،تحويلخانې لري.
حمام نه لري، تشنات نلري، صابون نه لري.
جوار لري، غنم لري، وريجې لري، پيسې لري،
خيرات نه لري، زکات نه لري، صحت نه لري، راحت نه لري.
حرص لري، غم لري، سودا لري ظلم لري و ناروا لري.
قناعت نه لري، صبرنه لري فضيلت نه لري، رحم نه لري.
جهل لري، بخل لري، حسد لري، رقيبان لري، دښمنان لري.
علم نه لري، اخلاق نه لري، سواد نه لري.
زامن لري، نمسۍ لري، لونړې لري، ورونه لري.
مکتب نه لري، معلم نه لري، ملا نه لري، مېرزا نه لري.
کبرلري، غرور لري، بدبيني لري، بدګماني لري.
انصاف نه لري، ضمير نه لري، وجدان نه لري.
څوک؟
زمونږ خان او زمونږ ملك.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آمر او مامور

زه به په تريو وچولي خبرې کوم.
ته به لکه مجرم کوږ او مېږ ولاړ یې بلې صاحب به وایې.
زه به په هر کار کې کارلرم.
ته به زما په کار کې د فکر کولو حق هم نه لرې.
زه به هېڅ نه کوم، ته به زما په امر هر څه کوې.
خدمت به ته کوې نام نېکي به زما وي.
کار به زه ورانوم ملامت به ته یې.
منډې به ته وهې ستومانه به زه یم.
څومره چې له مرګه وېرېږې له مانه به هم ډارېږې.
په هره اندازه چې له ژوند سره علاقه لرې له ما سره به یې هم لرې.
یوازې محبت مې نه دی په کار زما له خوفه باید زړونه ورپېږي.
زما په حضور کې بې له عجز، نیازه هېڅ خدمت نه قبلېږي.
کـه عــاجزي او د غلامــۍ خــوی درسـره و هــر راز خیانتونـه معافېږي.
پام کوه! چې پخپل خدمت او لیاقت مغرور نشې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر کله چې راځې که هر څومره مهم کارونه دې کړي و لکه ګنهګار سر ټیټی راځه!

خپل خدمتونه مه یادوه!

په قانون استناد مه کوه!

ماته ځان وسپاره، زما په خوشحالۍ کې هرڅه ولټوه! ستا ترقي زما په اطاعت پورې تړلې ده.

ستا ترفېع په همدغسې تواضع کې پټه ده، ته خپل ځان او خپل حد وپېژنه.

ته ښه فکر وکړه چې زه څوك یم او ته څوك یې!

(c) ketabton.com: The Digital Library

توره پرده

سپوږمۍ چې په تورو وربځو کې پټه شي په جهان باندې توره پرده غوړېږي او هر څه په تور تم کې ورک وي.

په دغسې توره تیاره کې د انسان بینایي کار نه کوي، ړانده او د نظر خاوندان یو راز وي، ښه مخونه او بد مخونه فرق نه لري، د سپین او تور تمېز نشي کېدای خپل او پردي پېژندل کېږي.

د حقیقت او جمال رڼا له سپوږمۍ پټوالي په سترګو لاڅه چې په زړونو هم تیاره راولي که دا تیاره ورکه نشي او دغه رڼا له تورې پردې لاندې وي د ذوق او نظر د خاوندانو شپه نه سبا کېږي.

د شعر او ادب دنیا نه جوړېږي.

فکر، شعور او احساس نه وینبېږي.

د کار او حرکت اراده نه پېدا کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژوند نغمه

ټول غلي دي، هېڅوك څه نه وايي، د ژوند نغمه غلې ده په دغسې خاموشۍ کې ذوقونه مري، فکرونه محوه کېږي، نشاط او فرحت لکه وحشي مرغه له انسانانو نه تښتي.

زه غواړم د دغه سکوت طلسم مات کړم او خپله سرینده وغږوم دا سرینده ما دعشق له هېواده او دبلبلو له کوره راوړېده.

زما د سريندې اواز ډېرخوږ دی.

راشئ! کښېنئ زما نغمې واورئ!

زه نه غواړم چې ارزو ګانې مړې او زړونه ساړه وي.

زه د احساساتو اوجذباتو د ويښولو دپاره راغلم.

دغه ده ماخپله سرینده راواخيستله خپلې نغمې شروع کوم.

آه – داڅه وشوه؟ له دې سريندې نه خوهېڅ اواز نه پورته کېږي.

سورۍ نه خونه ده ما ته ښکاري تاورنه يې ټول په ځای دي.

دا ولې نه غږيږي! له دېنه لويه ضايعه بله نشته.

پوه شوم، وپوهېدم دا سرينده د بلبلو د کور ده او بې د ګلونو له خوا بل چېرته نه غږيږي.

دا سرينده له عشق سره تعلق او ارتباط لري. تارونه يې هم په هماغه مقام پورې تړلي دي.

زه بايد ګل زار ته ننووزم او د ګلونو په حرم کې د خپلې سريندې اواز واورم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه بايد د نرګس سترګې، د غوټۍ خندا، د چنډرو لښتې، د سنبلو پرېشانه زلفې وګورم او د حسن په ګل زار کې خپله سرينده وغږوم بې له دېنه دغه خاموشي نه ورکېږي او خوشحالي نه پيدا کېږي.

دا تورې وربخې بايد دلمر او سپوږمۍ له مخې لرې شي.

د بلبلانو پنجرې او قفسونه بايد مات شي.

د باغ ترلې ور بايد ببرته شي چې خوشحالي راشي او ذوق وشعور سترګې وغړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحالي

ستا د شجاعت او شهامت ترانه ډېره خوږه ده.
دا ترانه ډېر مشهور شاعر جوړه کړه، سازندګانو ورته ډېر ښه اهنګ پیدا کړ اوس یې د وطن جونه او پېغلې په ډېر شوق وايي او ته یې په اورېدو ډېر خوشحاله یې.
ټول خلق تاته په ډېر قدر او احترام ګوري، دا نه هلته یو ځای بل ځای ستا د تورې او سربازۍ صفتونه دي او ته له ډېرې خوشحالۍ په جامو کې نه ځایېږې.
په هغه ورځ چې ته د جنګ او جګړې له میدانه بریالی راغلی ستا په افتخار جشن ونیول شو په تا باندې له هر خوا ګلونه شیندل کېده ستا په غاړه کې خلقو د ګلو هارونه اچول ټولې سترګې تاته متوجه وې او په تا باندې خوشحالي ورېدله. دا خوشحالي تاله هغه ځایه راوړه، چې هلته د ګولیو او بمنو باران ورېده او ژوند ډېر په خطر کې و، ته به هر ساعت له مرګ سره مخامخ کېدې او ډېر لوی غم درسره و.
هو! د مشرانو خوشحالي په همدغسې مشکلاتو او خطراتو او غمونو کې پټه وي او کو چنیان خوشې په خوشې خوشحاله وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوړ خيالونه او ژور فکرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزادي

په کوم حق د هوا ازاد مرغان په پنجرو کې اچوي؟
څه حق لرې چې دغه اسماني نغمه وال له ګوښه ځايونو، له چينو او لښتيو، د سپيدو له رڼا او د ونو له څانګو څخه بيلوي او د ژوند پانګه ترې نه اخلې.
انسانه! ته په رښتيا داګومان لرې چې لوی خدای دغه ښايسته مخلوق ته دا ورونونه او بڼکې د دې دپاره ورکړيدي چې ته يې وشکوې؟
ايا بې له دغه ظلم او ستمه ته بل ژوند نشې کولی؟
اخر دغو بېګناهو څه کړيدي چې ټول عمر به ستا په زندان کې تېروي.
دا څه معلومه ده چې د دغو بيګناه بنديانو سرنوشت زمونږ له سرنوشت سره نه دي تړلي.
دا چاته معلومه ده چې د دغو مرغيو آه به د ظالمانو حاکمانو په څېر په مونږ راونه ګرځي او مونږ به ونه ځوروي.
آه- هېڅوك نه پوهېږي چې په دغه جهان کې زمونږ له کړو نه څه نتيجه ولاړېږي؟
زمونږ له هغو جنايتونو چې په خندا او خوشحالۍ انجام مومي د اسرارو په چارراهۍ کې څه پيدا کېږي؟
کله چې د شنه اسمان سپك وزره مرغان چې د دې لويې فضا الوتلو ته پيدا دي په پنجرو کې ايساروي، هغه وخت چې د اسمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نېلي درياب ښايسته لامبوزن د خپل ظلم په زندان کې اچوي دا فکر نه کوي چې يوه ورځ به د دوی په وينو لړلي نوکان له قفسونو څخه راووزي او تاسو ته به در ورسېږي.

ايا تاسو دا فکرنه کوئ چې هرچېرته چې يو بندي د ظلم او ستم له لاسه فرياد کوي خدای ورته په رحم او مهربانۍ ګوري.

د خدای دپاره د شنو فصلونو او کښتونو کونجي دغو بنديانو ته وسپارئ.

بلبلان ازاد کړئ مرغۍ خوشې کړئ.

دغه ښکلې پنجرې چې د زينت دپاره ستاسو په کورونو کې ځړېږي په ډېردقت وګورئ.

د جهان هغه تله چې تاسې يې نه وينئ دوه پلې لري.

همدغه د قفس نري او زري مزي دي چې د زندانو او جېلونو تور آهنين سيخونه ترينه جوړېږي.

د اسمانونو، د چمنونو، د سيندونو بې ازاره لارويو ته زيان مه رسوئ او ازادۍ ته يې په احترام وګورئ.

د دغو بېوزلو او بې ګناهو ازادي مه ايساروئ، چې د تقدير او سرنوشت قاضي اوحاکم ستاسو ازادي سلب نه کړي.

هغه چې د ظالمانو له ظلمه فرياد کوي پخپله هم ظلم او تېرې کوي.

انسانه! ته په رښتيا ازادي غواړې او ازادي دې خوښه ده؟

که دغسې وي، نو بيا ولې دغه بندي او د خپل ظلم پټه خوله شاهد پخپل کور کې ساتې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظالمه! ولې فریاد کوې چې په مابندې ظلم او تېری کوې.

لږ څه خو دغه بیوزلی بندي وګوره چې سیوری یې په تا باندې پرېوتی دی.

دغه قفس ته خو لږ غوندې ځیر شه، چې ستا په کورکې ځوړند دی او ته نه پوهېږې چې د دې پنجرې د سیخونو ترشا، چې اوس په کې یو بې ګناه مرغه نغمه سرایي کوي د یوه زندان اساس او بنیاد ایښودل کېږي.

(هو ګو)

اجتماعي عیبونه

هغه څوک چې له ټولو اجتماعي عیبونو، یعنې له خودپرستۍ، تعصب، خطا کارۍ او دروغو نه خلاص وي له اجتماع سره به دومره مخالف وي، چې بې له انزوا نه به هېڅکله ژوند ونکړی شي.

(ګوستاولوبون)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل ویل

ګل بورا ته ویل:

زه او ته تقدیر یو له بله بېل کړي یو. زه دلته پاته کېږم، مګر ته هرې خواته الوزې او هر لور ته تلی شې، سره له دې ما او تا یو په بل پورې زړه تړلی او له خلکو نه لرې خوا په خوا ژوند کوو.

زه او ته دومره یو بل ته ورته یو چې کله کله دواړو ته ګل ویل کېږي، افسوس دی چې ته له نسیم سره پرواز کوې او زه په زمکه کې زنداني یم.

ما ځومره ارزو لرله چې له تاسره والوزم او ستاپه مخکې خپله خوشبويي خپره کړم، مګر ته دومره لرې ځې چې زه درسره ملګرتیا نشم کولی.

ته همېشه په ګلونو کې پرواز کوې، زه یوازې د خپل سیوري ننداره کوم، چې د لمر له ګرزیدو سره زما شاوخوا ګرځي.

ته ځې او بیا راځې بیا بېرته ځې او د بل ځای قصد کوې، مګر ما وینې چې هر سحر پخپل ځای ټینګ ولاړیم او اوښکې تویوم.

بوراګله! د دې دپاره چې زما او ستا یارانه ټینګه پاته شي یا ته ما غوندې خپلې نیلې په زمکه کې خښې کړه یا ماته بڼې او وزرونه راکړه، چې تاغوندې والوزم او له تاسو سره پرواز کړم.

(هوګو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږ زره کاله پخوا

شپږزره کاله کېږي، چې سړی د سږو په وژنه لګیا دي.
...اسمان هر کله د زنبق د ګلونو او د ښایسته مرغیو د ځالو په صورت خپل استازي را استوي، چې دوی د صلح او محبت خواته راوبولي، مګر دغه د مینې پېغامونه د خلقو له زړونو څخه د لېونتوب اثر نه وړي.
له ډېره وخته د ځمکې د خلکو زوروره مینه له وژلو او وینو تويولو سره پیدا شوې ده. ډېره موده کېږي چې د ملتونو خوږه او جذابه موسيقي د جنګ او جګړې ساز او سرود دی.
ډېروخت دی چې افتخار د وېروونکي خپسکې بڼه پیدا کړې ده، چې په دیو هیکله ارابه په لاره تېرېږي او ښځې، نران، لوی، واړه له پښو لاندې چیتوي.
اوس زمونږ سعادت او نېکبختي له ډېرې مشکل پسندۍ نه کار اخلي او هغه وخت یې وچولی غوړېدلی وي، چې خلك ووایي (ځوځانو نه وژنو) اوس باید د سعادت ګټلو دپاره د جنګ نغاره وډنګېږي.
هر چېرته د پولادو برق په چلیدو دی، په هر ځای کې د بلو لمبو لوګي او لوخړې پورته کېږي.
هغه خلك چې ډلې ډلې د خلکو د وژلو دپاره د جنګ میدان ته روان دي د خپلو تورو شپو د روښولو دپاره د توپونو د خولو لمبو ته ضرورت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ټول کارونه يوازې د قومونو د مشرانو د جاه طلبۍ د پاره دي.

هغوی لا په مونږ باندې خاورې نه وې اړولې چې زمونږ په قبرونو باندې د دوستۍ معاهدې کوي.

ځناور او مرغان لا د جنګ په ميدان کې زمونږ په وينو او هډوکو پسې ګرځي او دغه اقايان يو له بله سلامونه او احترامونه مبادله کوي.

زمونږ په ننني دنيا کې هېڅ ملت نه غواړي چې يو بل ملت خپل ګاونډ ووينې.

هغه کسان چې د دوی د حکومت دوام زمونږ د حماقت نتيجه ده هره ورځ د قهر او کينې احساس زمونږ په روح کې تقويه کوي او هغه اور ته لمن وهي چې دوی پخپله بل کړي دي.

ښايي چې له يوه سيوري لاندې ارام کښېناستل د يوې چينې خوږې اوبه څښل، له يوې ګڼې او ګورې ونې لاندې له خپلو رويا و سره مشغولا خوند او لذت ولري، مګر د نن ورځې انسان له دې ټولو خوندونو نه زيات خوند د خپلو ورونو په وژله کې مومي.

هغه وخت چې سپېدې چوي او د رڼا پېغام جهان ته راوړي، هغه وخت چې د سحر مرغه نغمه سرايي کوي دغه جګړه مار انسان د وژلو او وينو تويولو په فکر کې وي او له کينې نه کار اخلي.

(هوګو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت محمد "ص"

هغه (ص) پوهیده چې د عمر وروستۍ سلګۍ ده او د ژوند رڼا کله د ماز یګرزېړی لمر د رنګ ساعت له سترګو پنا کېږي.

دی به تل په فکر کې ډوب و او په هېڅ‌چا به یې پړه نه اچوله.

چې په لاره به روان و. له هرې خوا سلامونه پرې ویل کېده، ده به هم هرچاته په مهربانۍ ځواب وایه.

په ږیره کې یې شل ویښتان سپین نه لیدل کېده او زهیرتیا یې ورځ په ورځ زیاتېده کله به چې اوښانو او به څښلې دی به ورته ودریده او هغه ورځې به یې په زړه ګرځېدې، چې ده به د خپل تره اوښان څرول.

هر وخت به دخدای په درګا کې په راز او نیاز مشعول و.

خوراك یې بیخي لږ و او ډېر ځله به یې په نس پورې تېږې تړلې.

پخپل لاس به یې خپلې مېږې لوڅلې، چې جامې به یې و شکېدې په زمکه به کښېناست او خپل کالي به یې پخپله ګنډل.

د ځوانۍ قوت یې نه و پاته، ډېرو روژو د ده بدن کمزوری کړی و. په ډېرو اوږدو ورځو کې به یې د رمضان ټولې روژې نیولې. د درې شپیتو کالو و چې ناځاپه تبه پرې راغله.

هغه قران چې د خدای له لوري پرې نازل شوی و، ټول یې ولوست د اسلام بېرغ یې سعید ته په لاس کې ورکړ او هغه ته یې وویل:

دا زما د ژوند وروستۍ ورځ ده ته په دې پوه شه چې بې له یوه خدایه بل خدای نشته، ته د هغه په لاره کې جهاد وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ډېر ارام معلومېده، مګر نظر يې د هغه لوړ پرواز عقاب غوندې و، چې د لوړې فضا په ترکولو مجبور شوی وي.

په دغه ورځ هم دی د هر وخت په شان د لمانځه د پاره مسجد ته راغلی او په حضرت علي يې تکيه کړې وه، مومنان او مسلمانان ورپسې را روان وو او په مخکې يې مقدس بېرغ رپېده.

چې مسجد ته ورسېده رنګ يې الوتی و او خلکو ته يې وويل:

ای خلکو! که چېرې د پاك خدای ج اراده نه وای ما به له يو ړانده او ناپوه نه څه فرق نه درلود.

زمونږ سرنوشت يې د دې له سرنوشت سره په يوه ملکوتي پيوند کلك وتاړه، چې په غم او ښادۍ کې راسره وي.

په دغه ښکلي بخشش بايد ډېر خوشحاله شو او دا ښايسته حوره ډېره وستايو، د زړه په کور کې د کور د مېرمنې ځای بايد ديته پرېږدو او ډېر پام وکړو، چې هغه بد ګذرانه او بد خويه خوابښې، يعنې عقل د دې ښکلي نازنينې ناوې زړه ازار نکړي.

اوه! يوازې همدغه جنۍ په ما باندې نه ده ګرانه د دې له خور سره هم زه ډېره ټينګه علاقه لرم.

خور يې له دينه لږ څه لويه او جدي شانته ده چې (اميد) ورته وايي:

ځومره به ښه وي چې دغه مهربانه ملګرې چې له ډېرې مودې زما د سعادت پانګه ده تر هغه وخت راسره وي، چې زما د ژوند ډيوه مړه شي او ژوند خاتمه ومومي.

(ګوښته)

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مرګه نه وېرېږم

له مرګه نه وېرېږم، که څوك راته ووايي چې نن شپه مرې زه به ووايم، چې د خدای رضا مې قبوله ده، مګر خدای دې نه کا چې څوك راته ووايي د يوه تن ژوند ستاله لاسه تريخ دی.

(کانت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غم خوبني

زما دا خبره بې له پوهانو بل چا ته مه کوئ، ځکه چې ناپوهان بې له ملنډو په نور څه نه پوهېږي.

زه غواړم هغه ثوك وستايم چې ځانته اور لټوي او لکه پتنګ سره اور ته ځان غورځوي.

د عشق په شپو کې چې د ژوند نيالګي کرل کېږي او د حيات ډيوه لاس په لاس ګرځي د سپنې سپوږمۍ په ليدلو ستا په روح کې يو مرموز هيجان پيدا کېږي، ته بيا خپل ځان د تورتم په زندان کې بندي کړې، ځکه چې هره ګړۍ د يوه مقام ارزو درسره وي.

ته بيا د اوږدې لارې او د ګران سفر له غمه خلاصيږې او خپله اروا په بيره د نورو اوصفا چينې ته استوې، چې د شوق لمبه لکه پتنګ ځان ستي کړي.

ترڅو چې په دغه نکته پوه نشې (مړشه چې ژوندی شې) په دغه تورتم او تياره جهان کې به لکه نوم ورکي مېلمه او سېږې.

(ګوېټه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژوند لوبه

څه موده ما او تا یو له بله زړونه تړلي وو او په غم او ښادۍ کې ملګري وو.

په وارو وارو مو د ښځې او مېړه لوبه شروع کړه بې له دې نه چې خبره جګړو او دعوو ته ووزي.

ډېر ځله مو یو له بل سره وخندل د دوو مینو غوندې د بل په مخ د مینې لاسونه راښکېل، شوخي مو وکړه یو له بله مو خوله واخستله او خوله مو ورکړه.

په اخرکې مو د وړو په شان په ځنګلونو او کښتونوکې دا لاداد او پټپټاني لوبه شروع کړه او یو له بله داسې پټ شوو، چې تر اوسه مو سره نه دي موندلي. (هاینه)

پوهه

د پوهې قوت ته وزرونه مه پیدا کوئ، بلکې څه سرپ ورپورې وتړئ. (بیکن)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر چا وځورولم

ځینو پخپل عشق وځورولم، ځینو په کینه زما زړه ازار کړ.
چا د عشق په زهرو زما ډوډۍ ولړله.
چا زما د شرابو په پیاله کې د کینې زهر توی کړه.
مګر له هر چانه هغه چا ډېر وځورولم چې نه یې را سره کینه پیدا شوه او نه مینه.

((هاینه))

زما ترانې

زما ترانې ټولې په زهرو لړلې دي.
ولې به نه وي لړلې، ایا تا زما د زندګۍ په جام کې زهر توی نکړه؟
زما ترانې ټولې په زهر ولړې دي، ولې به نه وي لړلې ایا زه پخپل زړه کې په زرهاو ماران نلرم؟
ایا له دغو ټولو مارانو علاوه ته زما په زړه کې ځای نه لرې، ای زما دلداره!

(هاینه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هوسونو مرګ

زما هوسونه مړه شوه، مګر زه لاژوندی یم.
ما خپل زړه له خوږو او خوندورو رویاو څخه وشکاوه اومړنه شوم.
اوس ماته بې له رنځ تېرولو او غم خوړلو نه نور څه نه دي پاته.
زما غلی او چوپ زړه د همېشه دپاره د امیدو له تودوالي محروم دی.
زما د سرنوشت طوفانونو زما د ژوند تر او تازه ګل مړاوی کړ
اوس زه یوازې له نا امیدۍ او افسرده ګۍ سره مخامخ یم او د نجات وروستۍ ګړۍ ته ګورم.
زه هغه وچه پاڼه یم، چې منی او خزان یې لیدلی، مګر دا لا په لغړ ښاخ پاتې ده او د ساړه ژمي بادونه یې ربړدوي. (پوشکین)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاعر حال

ترڅو چې د هنر رب النوع تازه طعمه ونه غواړي شاعر غلی او ارام دی.
دی هم د نورو غوندې په خوړو او اوبو پسې هڅه کوي او د وګړو په شان په ډېرو وړو کارونو باندې بوخت وي.
د ده اسماني سرينده غلي وي او هېڅ غږ ترينه نه خيژي.
زړه يې له غم او رنځه فارغ وي او د ژوند له مبتذلو خوښيو سره يې تعلق وي.
لنډه دا چې د جهان بې هنره خلکو غوندې عادي ژوند لري.
کله چې ناڅاپه د هنر رب النوع د شاعر په زړه کې څه واچوي روح يې لکه ګربته، چې له درانه خوبه پاڅېږي رېږدي او له دغه احمقانه وخت تېرولو څخه خوابدي کېږي.
د جهان له عادي شور او غوغا څخه تښتي او خپل سر د خلکو ناڅيزه بوتانو ته نه ټيټوي، بلکې په ډېر قار او ټينګار له دغه عالمه کناره کېږي. د ډکو سيندونو په موجونو او د ځنګلو په شاعرانه زمزمو پسې روانېږي.

(پوشکين)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر ته

شاعره! د خلکو په ستاینه مه غولېږه! ځکه چې د مدح او تحسین نغاره ژرغلي کېږي.

د احمقانو او بېشعوره خلکو خندا او وینا ته غوږ مه ږده!

تل غلی، جدي او ټینګ اوسه!

ته پادشاه یې باید د شاهانو غوندې په انزوا کې ژوند وکړې.

ته خپله لاره مه پرېږده او هغه ځای ته ولاړ شه، چې ستا ازاد طبیعت یې دربښیي.

ته د خپلو هغو اندېښنو او خیالاتو محصول، چې په تا باندې ډېر قدر لري خلکو ته وړیا ورکړه او په خپله دغه بخشش له چا نه مه غواړه.

اجر او مزدوري مه غواړه، ځکه چې ستا مکافات بې له تا نه بل څوك تا ته نشي درکولی.

ته پخپله د خپل ځان قاضي یې، ځکه چې هېڅوك ستا په باب کې تا غوندې سختګیر نه دی.

ای مشکل پسند هنرمنده! ایا ته پخپل کار پخپله خوښ یې؟ ایا ستا زړه خوشحاله دی؟ که دغسې وي نو بیا څه پروا ده که خلك له تا سره دښمني وکړي او تاته بدوواییي.

پرېږده چې احمقان د هغه معبد په غولي کې لاړې توکړي، چې په محراب کې یې ستا د نبوغ اور لمبې کوي. پرېږده دوی د خپلې بې عقلۍ په وجه ستا د ځلاند مشعل پایې ولړزوي.

(پوشکین)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادب او محبت

پام یې نه و، د دې په ځای چې په ډېر ادب راته (تاسو) ووایي، په ډېره مینه یې راته وویل: (ته)
په دغه وخت کې د خوشحالۍ او خوشبختي خیال زما مضطرب او پرېشانه روح ونمانځه او عاشقانه مچې یې ترې واخستله.
زه اوس د هغې په مخکې ولاړ یم او یوه شېبه ترېنه سترګې نشم اړولی.
په خوله وایم: ای ښکلې پېغلې (تاسو) څومره په ادب یاست، مګر په زړه کې وایم:
ته پر ما باندې څومره ګرانه یې.
(پوشکین)

د حقیقت اظهار

که زه د حقیقت په اظهار کې زیان ووینم پروا نشته، خو چې حقیقت زما د چوپوالي په وجه زیان ونهویني.
(مترلینګ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیغمبر

د معنیٰ تنده او تلوسه راسره وه.

په چوپه او غلې بیدیا کې لالهانده ګرځېدم.

هغه پرښته چې شپږ وزرونه لري له پاسه راکوزه شوه او خپلې ګوتې یې چې له خوب او خیاله سپکې وې زما سترګو ته رانږدې کړې.

ما د وارخطا ګربتې غوندې خپلې سترګې رانونیستې.

د هغې لاس زما د غوږونو له څنګه تېر شو زما په غوږونو کې ناڅاپه یو مرموز اواز پیدا شو.

همدغه وخت ما د اسمان دړه د تپېدو اواز واورېده.

د دریاب له موجونو لاندې مې د بحري حیواناتو تګ راتګ ولیده.

د کورو په بوټوکې مې د تاك څانګې او پاڼې لیدې، چې وده کوي او لویږي.

پرښته زما شونډو ته رانږدې شوه زما هغه ژبه یې رانه پریکړه چې کار یې نیش وهل وو.

بیا یې پخپلو لاسونو چې په وینو لړلي وو یوه بله ژبه زما په خوله کې کښېښوده.

زما په ځیګر یې تېره توره ومنډله زما رپیدونکی زړه یې راوایست او د اور سوځوونکې لمبه یې زما په سینه کې ننویستله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د یوه مړي په شان غلې او بې حرکته د بیابان په شګو کې پرېوتم دغه وخت مې ناڅاپه خدايي غږ تر غوږه شو، چې ماته یې ویل: پاڅېږه! سترګې وغوړوه، د خدای فرمان ته غوږ ونیسه او د اجرا دپاره یې سمدلاسه روان شه له بیابانونو او دریابونو نه تېر شه پخپلو خبرو د ایمان اور د خلکو په زړو کې بل کړه!

(پوشکین)

د نېکانو ارمان

د نیکانو لوی ارمان دا دی، چې د سړو جوړولو په کار کې برخه ولري که څه هم د دوی کار پټ پاته شي او څوك پرې پوه نشي.

(سپنسر)

(c) ketabton.com: The Digital Library

قبر او ګل

قبرسره **ګل ته ویل**:

ای د عاشقانو ګله! هغه د اوښکو ځاځکي چې هره شپه د چرګ غبر او سحر له سترګو ستا په ښکلي بڼه راتویېږي ته پرې څه کوې؟

ګل وویل:

اول ته راته ووایه! هغه چې ته یې هر وخت خپلې ګیډې ته ننباسې څه ورسره کوې؟

قبروویل: **ګله**! زه له هرې اروا نه چې ماته یې سپاري پرښته جوړوم او اسمان ته یې لېږم.

ګل وویل: قبره! زه دغه اوښکې ورو ورو د عطرو او عسلو په صورت تبدیلوم او خلکو ته یې ورکوم!

(هوګو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

افتخار

دا طلايي سکه چې د دنيا په بازار کې د افتخار په نامه چلند لري هېڅ ګڼمه.

هو! زه ورته په کرکه ګورم او له پښولاندې يې کوم.

هغه چې د خپل هنر مزدوري غواړي د ټيټ فطرت خاوند دی.

هغه چې د دغه بازار په سرو او سپينو پسې لېوال دی پرېږدئ، چې دې بې ارزښه سکې ته لاس وغځوي.

دا سکه هغه څوک اخلي چې ځان خرڅوي.

که ته غواړې چې دغه خلق وپېرې، نو راشه دوی ټول ځانونه خرڅوي.

ته بايد دوی ته يو مناسب قيمت وټاکې او خپله اميانۍ وشرنګوې.

که داسې ونکړې، نو د دوی په تقویٰ اعتراف کوي.

ايا ته نه پوهېږې چې دوی ټول د تقویٰ خاوندان دي.

افتخار او تقویٰ تل اوږه په اوږه وړاندې ځي.

ترڅو چې دنيا شته خلق د تقویٰ بها په افتخار تاديه کوي.

د افتخار د سکې اواز دې، چې دنيا يې په پښو ودرولې ده.

ما پرېږدئ، چې د جهان د پرهېزګارانو په مقابل کې بد معامله او سم.

پرېږدئ چې زه د افتخار خاوندانو ته هېڅ ښکاره شم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه چې ځان د دغسې خلکو په مخکې وينم زړه مې خپلې اندازې نه زيات د حقارت تمنا لري.

زه دغه طلايي سکه چې د جهان په بازار کې رواج لري او د افتخار په نامه يادېږي هېڅ ګڼمه او په نفرت ورته ګورم.

زه اوس د افتخار او تقویٰ غوندې وړو څيزونو په مخکې نه يم ولاړ.

زه دغه وخت له ډېرو لويو حقايقو سره مخامخ يم، چې يا بايد غلی او چوپ پاته شم يا بايد ډېرې لويې خبرې وکړم.

ای زما پوهې او هوښيارۍ! راشه هغه څه ووايه چې د نورو په فکر کې نه راځي.

(نيچه)

څه غواړم؟

د ډېرو خلکو له پټو رازونو خبرشوم، مګر له ځانه لا خبرنه يم.

زما سترګې ماته دومره نږدې دي چې مانشي ليدای.

زما زړه غواړي چې له ځانه څه قدر لرې شم او خپله څېره ووينم، مګر دومره لرې نه لکه چې له غليم نه لرې يم.

اوس زما ډېر نژدې دوستان هم له مانه ډېرلرې دي.

زه غواړم د دوست او دښمن ترمنځ يوه فاصله ولرم، ترڅو چې هغه څه په ځان کې وليدی شم چې په ماکې شته.

اوس پوه شوې! چې زما زړه څه غواړي؟

(نيچه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بېدای فقر

لس کاله کېږي چې يو څاڅکی باران په ما باندې ونه ورېده.
د يوه سړي وربمه په ما ونه لګېده، د مينې او محبت برخه زما د زړه په کښت پرې نه وته، ځکه چې په دغه ځمکه هېڅکله باران نه ورېږي.
زما پوهې! زه اوس تاته مخ اړوم او تاته اسره لرم چې په داسې وچکالۍ کې ته وچتوب غوره نکړې.
له تا نه هيله لرم چې زما دپاره روح خوښونکي وربمه، زړه خوشحالوونکي برخه، ژوند پالوونکي او ريا شي.
پخوا تردې ما وربځو ته ويل چې زما له مخې نه لرې شي، چې د رڼا پلوشه په ما باندې ډېره پرېوزي او مخه مې ښه رڼا کوي.
اوس د هغو وربځو په لاره کې دامونه ږدم، چې ګوندې يوه شېبه زما په سر باندې سيوری شي او زما خبر واخلي.
پخوا له دېنه په تريخ حقيقت پسې ګرځېدم اوس د تصادف څهو ته لاس غځوم او غواړم، چې ميلمه پالونکی شم، خپله برخه او دخپل وچولي ليك له ځانه ونه شړم، نن زرتش له خپلې سختې نه لاس اخستی دی او لکه تود باد، چې کنګل ويلې کوي خپل ملايمت ځرګندوي.
تر اوسه لا پخپل کوهستان کې انتظار کاږي، مګر د غره له لوړې څوکې راښکته شوي دي له هغو کنګلو نه چې تل ترتله ساړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تړلي پاته کېږي يو قدم را ټيټ شوي دي ستومانه دي، مګر خوشحاله معلومېږي.

غلی شه! چې حقيقت لکه ټينګه وريځ زما په سر تېرېږي د ورېځې له زړه نه يو غير مريي برق ځليدونکی دی.

حقيقت ورو ورو له ډېرو لويو پټه پايو او پلو څخه زما په لوري رانښکته کېږي راشه! ګرانه حقيقته.

چوپ شه! دا زما حقيقت دی، چې په ځيرځير او خواږه اضطراب راته ګوري او کتل يې لکه د ستورو کتل جذاب او شيطنت اميز معلومېږي ته به وايې چې زما د نېکمرغۍ راز يې پخپل حدس موندلی دی او پوه شوی دی، چې نن ولې د غره له لوړې څوکې رانښکته شوی يم، ولې ملايم او ارام يم؟ ته به وايې چې له ليدو او کتو يې يو ګلرنګه ښامارته خوله وازه کړېده.

غلی شه! چې زما حقيقت څه وايي:

افسوس دی ستا په حال ای زرتشته! ستا حال د هغه چا غوندې دی چې سوچه زر يې خوړلي وي، اخر به ستا ګېډه څېرې کړي او دغه زر به ترېنه وباسي.

زرتشته! ته له اندازې نه زيات بډای، له حده زيات د خلکو سترګې برېښوې او په زړونو کې ځانته حسد پيدا کوې.

زه د ستا د ځليدونکي رڼا په مخکې دربډای نشم او سيوري ته پناه وړم او ربړدم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بډایه! څه ولاړ شه! څه روانېږه ای زرتشته له خپل لمر نه لرې شه!
ته غواړې چې له خپلې هغې رڼا نه چې له سره ډېره زیاته ده نورو ته په لپو لپو څه ورکړې.

ته په دې نه پوهېږې، چې هغه شی چې له تا سره په رښتیا زیات دی پخپله ته یې.

که غواړې چې چا ته څه ورکړې له ځانه تېر شه خپل ځان ورکړه ای زرتشته!

ته وایې لس کاله کېږي چې یو څاڅکی باران په ماباندې نه دی وریدلی. د یوه سړي وږمه رابانديې نه ده لګېدلی، د مینې شبنم زما په زړه نه دی پرېوتی.

ته دا اسره لرې چې په مینه درته وګوري او تا ښه وګڼي.

ایا ته نه پوهېږې چې د خوشبختۍ پلوشو او حرارت شاوخوا ځمکه سوزولې هغه زمکه چې له بارانه محرومه ده له عشقه هم څه برخه نه لري.

اوس ستا ستاینه څوك نه کوي، بلکې ته د خپل دسترخوان د پوټو ټولوونکو ستاینه کوې.

زه تا پېژنم چې ډېر فقیر بډای یې.

ستا ډېر شته تا په عذابوي، ته خپل ځان په ډېره ورکړه ستومانه کوې، خپلې ارامتیا نه ګورې له خپل ځان سره علاقه نه ښیې.

ستا باطن همېشه هماغه شان په شکنجه کې دی، لکه چې په یو انبار کې له اندازې او ګنجایش نه زیات غنم واچول شي یا په یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه کې له حده زياته مينه پيدا شي. ته خپل ځان قربانوې، خو ځوك ستا، ستاينه نه کوي!

ای بې پوهې هوښياره! که غواړې چې په نورو ګران شې بايد ډېر فقير شي.

دا خلك له هغه چاسره مينه کوي، چې په زحمت کې وي هغه چا ته يوه مړۍ ډوډۍ ورکوي چې وږی وي.

ای زرتشته! که غواړې چې چاته څه ورکړې، نو خپل ځان ورکړه او له ځانه تېرشه! زما خبره واوره، زه ستا حقيقت يم!

(نيچه)

هېرول

هغه څوك چې څه نشي هېرولی ښه سړی نه دی.

څوك چې همېشه د بل د ملامتۍ له خاطره له ځان سره څه ساتي د ښه زړه خاوند نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هر چا نه لرې

رټل او رټل کېده يو هم ښه نه ګڼم او له دواړو نه کرکه لرم.
د چا اطاعت نشم کولی او له چانه اطاعت هم نه غواړم.
هغه چې له ځانه نه وېرېږي بل هم نه ويروي.
په نورو باندې هماغه ځوك حكومت كولى شي چې نور ويروي.
زه به ځنګه دغه کارته زړه ښه کړم چې د خپل ژوند په اداره هم نه يم خوښ.
زه غواړم چې د ځنګله يا د سيند حيواناتو غوندې يوه شيبه ځان هېرکړم چېرته يوازې کښينم.
له خپلو لرې اوږدو رويا و سره مشغول شم.
خپل ځان له ډېر لرې ځايه دلته راوبولم.
له ځانه زړه وشکوم او بې له ځانه له بل چا سره څه مشغولا ونه لرم. (نيچه)

د شاعر خوشبختي

د کلي رونق اوښتی دی، د خزان سيلۍ ټوله ښکلا له ځان سره وړېده، مګر شاعر د تېرو په يا د خپل غم سپکوي.
دی فکر کوي چې له داسې بدايعو نه يوه ښکلې تابلو جوړه کړي چې هېڅ خارجي وجود نه لري.
دی رښتيا ډېرخوشبخت دی چې برباد شوی ښايست دخپل خيال په دام کې نيولی او ساتلی شي.
(ايشندرف)

(c) ketabton.com: The Digital Library

تسلي

د ژوند پانه زیړه ده. اوس تا تورو خاورو ته سپاري او دی د خاورو اولاد دی، مګر غم مه کوه! ستاله خاورونه به یوداسې نیالګی زرغون شي، چې هر کال به نوي ګلونه نیسي او هر پسرلی به ستا په یاد عطر افشاني کوي.

(ورکرت)

هابیل او قابیل

د قابیل نسله! ته ارام ویده شه! ښه څکه، تل موړ او خوشحاله اوسه! ځکه چې ژوند تاته په ډېره مینه خاندي.

مګر ته ای د هابیل نسله! ټول عمر په خوارۍ او بدبختۍ کې غوټه اوسه او په زحمت مړشه!

د قابیل اولاده! ډېرخوشحاله اوسه ځکه چې اسمان تاته په ډېرښه نظرکتلي دي او ته یې خوښ کړې یې.

د هابیل اولاده! ته همدغسې په غمونو، زحمتونو او سختیو کې تل ترتله ژوند کوه!

د قابیل زوزاده! خانده او خوشحالېږه، ځکه چې ستا کښت ډېر ښه راغلی او ستا رمې کال په کال زیاتېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر ته ای د هابیل زوزاده! همدغه شان په لوږه شپې سباکوه او فریاد کوه.

د قابیل بچیو! تاسې تودو نغریو ته نږدې کښېنئ او ځانونه تاوده کړئ، مګر تاسې ای د هابیل بچیانو! لکه ګېدړان په سمڅو او غارونو کې له سړو نه ورېږدئ او ورپیږي خپل ټبر هم زیات کړئ او هرکال نوي اولادونه راوړئ.

مګر تاسو ای د هابیل نمسیانو! خپله اشتها وسېځئ او له خپلې کمپلې نه هېڅکله پښې مه باسئ!

د قابیل ټبره! ته د ځنګلونو د حشراتو غوندې تل خوره او غټېږه!

مګرته د هابیل ټبره! له خپلو اولادونو سره په کورونو او کوڅو کې سرګردانه ګرځه!

اه! د قابیل نسله! که ته مړهم شې ستا په غوښو و هډوکو به ځمکه تیاره شي او کښت به یې ډېر ښه راشي، مګر ته ای دهابیل نسله! په ژوند هم څه حاصل نه لرې او هېڅ لاس ته نه درځي.

مګر ګوره! ای د قابیل نسله سره له دغو ټولو شیانو یو لوی شرم هم ستا په برخه رسېدلی دی، هغه دا چې ستا په حکومت کې (پاله او کرکې د سرنېزې په مقابل کې مغلوبه ده.)

ته! ای د هابیل نسله، دا ځمکه پرېږده او اسمان ته خېژه ځکه چې ځمکه یې ستا دپاره نه ده پیدا کړې.

(بودلر)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخاوت

سخاوت دا نه دی چې سړی چا ته ډېر څه ورکړي، بلکې په ځای ورکړه سخاوت دی.

(لاربروبر)

بې اسرې

یتیم هلك وم، د دنیا له شتو نه مې دوه رڼې سترګې درلودې چې د زړه ارامتیا پکې لیدل کېده.

زه په ډېر امید د لویو ښارونو خلکو ته ورغلم، مګر دوی ماته څه اعتنا ونکړه ځکه چې دوی ته ډېر زرنګ ښکاره نشوم.

شل کلن وم چې یو پټ اور زما په زړه کې بل شو او یو ناڅاپه چې راته ټولې ښځې ښکلې او ښایسته ښکاره شوې زه په ټولو مین شوم، مګر په دوی کې یوه هم په ما مینه نه شوه او یوې ته هم زه ښکلی ښکاره نشوم. که څه هم ما وطن او پادشاه نه درلود، مګر بیا هم د جنګ میدان ته ورغلم چې مړشم، خو مرګ قبول نکړم.

زه اوس نه پوهېږم چې دلته څه کار لرم او د څه دپاره یم؟ ماته دانه ده معلومه چې دنیا ته پخواله وخته راغلی یم او که وخت رانه تېرشوی دی.

(ورلن)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلك او شاعر

یوه ورځ هغه لوی او پراخه میدان هغه لوړ او اوچت غره ته وویل:

«ستا په وچولي کې د ژوند نخه هېڅ نشته، ستا پرمخ باندې همېشه د سیلیو او بادونو څپېړې لګېږي»

په همدغه وخت کې د اولس خلکو شاعر ته وویل: ستا سرو کار تل له خیال او اندېښنو سره دی او ستا د وجود هېڅ نه دي په کار.

سنګین غره په ځواب کې وویل:

«زه یم چې ستاله سینې نه هر راز بوټي راکاږم، د غرمې سوځونکي تودوخه پخپل ساړه دم باندې سړومه، د طوفاني ورېځو مخه نیسم پخپلو ګوتو د واورو بخري جوړوم او ذخیره کوم یې زما له سینې څخه د اوبو لښتي روانېږي او تاته د ژوند پیغام دروړي»

شاعرهم خلکوته وویل: «پرېږدئ چې زه سر په زنګانه کښېږدم او فکر وکړم ایا تاسو نه وینئ، چې زما د زړه له چینې نه ډېرې خوږې اوبه راخوټېږي، چې د بشرتنده ماتوي.

(ګویته)

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان

همېشه وېرېدل، په هر وخت کې هیله او اسره لرل، هر کله د پخوانیو خاطراتو یادونه، دایمي شکایتونه، مسلسله ناراضایتي، د دروغو په لذت پسې افسوس او ارمان، په حقیقت پسې هېڅکله نه ګرځېدل، خپل ځان له خپل اصلي قېمت نه کله زیات او کله کم ګڼل، یوازې په غم او محنت کې ځان پېژندنه او د ګور په غاړه د ژوند په ماهیت پوهېدل.

دا دی د انسان حقیقت یا لږ تر لږه زما مفهوم او معنیٰ سره له دغو ټولو خبرو زه په خپل ژوند کې یو حقیقي افتخار لرم هغه دا چې د دروغو په شهرت پسې هېڅکله نه یم ګرځېدلی.

هېڅکله مې بې د عشق له درشله بل شي ته سرنه دی ټیټ کړی.

زه عشق همېشه له ځانه لرې کړی او بېل کړې یم او د ښه نامه تنده یې په ماکې پیدا کړېده مګر عشق او افتخار یوه هم تر اوسه پورې بې د زړه له غمه نور څه نه دي راکړي

(الفیري)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په انګلستان کې

د غم داستان بیانول او داسې څوك لرل چې په دغه داستان پوه شي او خپل پټ غمونه پکې ووینې د غمجن زړه دپاره ډېره ښه تسلي ده.

یوه وخت دغه تسلي زما په برخه رسېدلې وه، مګر کله چې ما دانګلستان په خاوره کې قدم کېښوده.

هغه وخت چې ما د دې ځای خلك ولیدل، چې ډېرو تېنګو او تورو وربځو د دوی له نظره شین اسمان پټ کړیدی، نو زه له دغې تسلۍ نه محروم شوم. دلته هېڅوك نشته چې د زړه په ژبه پوه شي.

اوه! دا ساړه خلك، دا یخ زړونه چې د خدای (ج) له نامه نه هم غافل پاته دي بې له طلاو څخه بل خدای نه پیژني او بې له پیسونه بل شي ته په تقدس نه دي قایل.

کشکې زما د زړه اهونه دومره پورته لاړشي چې دالپ د کوهستان لمنو ته ورسېږي، ښایي چې هلته داسې خلك ومومي چې د عاشقانو د زړه په غمونو او رازونو پوهېږي.

(الفیري)

(c) ketabton.com: The Digital Library

غویې

ای د فصلونو او کښتونو پالونکیه!
ای وفادار خدمتګاره! تـه د ډېر لـوی او ارام قـوت ښکارندوی یې.
زه له تاسره ډېره مینه لرم ته په ما باندې ډېر ګران یې.
له تاسره د صلح غوښتلو او عزة النفس روح موجود دی.
تـه لکـه یوه خاموشه مجسمه خپلې کروندې تـه ګورې او د دې دپاره چې د فداکارۍ وظیفه ترسره کړې پخپله خوښه درانه جغ تـه سر ټیټوې.
ته د انسان په خدمت کې د موقر فرمان بردار په ډول خپل عمر تېروې، هر وخت چې هغـه تـا وهي او ژوبلـوي دې تـه ورتـه سر راګرځوې او په صبر او تحمل ورته غلی او ارام ګورې.
ته پوهېږې چې د جهان ودانول ستا وظیفه ده.
تـه دانسـان دتېري پـه مقابل کې څـه نـه وایـې او شـکایت سـتا عادت نه دی.
تـه سرکشـي او نافرمـاني نـه کوې، مګر زه سـتا د دردمنـد روح اواز اورم چې دبخار په ډول اسمان ته خېژي.
زه سـتـا د درد خفیفـه نالـه اوروم، چـې د اسـماني سـرود او د فداکارۍ د سرود په شان په دغه فضا کې خپرېږي.
ستا حقیقت په دغه شنه او غلي کښت کې ځای لري.
زه په همدغه هنداره کې وینم ای وفا دار خدمتګاره!
(کاردوچې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاګور نغمې

هغه ماشوم چې ډېرې ښایسته شاهانه جامې اغوستې دي او د جواهرو قېمتي امیل یې په غاړه دی ډېر ښکلی ښکاري، مګر د نورو ماشومانو غوندې معصومانه لوبې نشي کولی او هغه خوشحالي ده هېره کړېده.

دی چې هر قدم اخلي ښایسته جامې یې په پښو کې نښلي.

له ده سره تل دغه ډار ملګری دی، چې کالي یې په خاورو نشي ځکه له نورو نه لېرې ګرځي او یوازې معلومېږي.

د ده حرکت ازاد نه دی او له خاورونه ډېره ډډه کوي.

د ماشوم مورې! د ماشوم دغه راز پاك ساتل چې دغومره قید او تکلیف ورسره وي ماشوم ته زیان رسوي او له ډېرڅه یې محروموي.

همدغه شی دی نه پرېږدي چې د ژوند په صحنه او د انسانانو په ډله کې داخل شي.

(۲)

چېرته چې زړونه له ډار او وېرې څخه په امن کې دي سرونه هر ځای ته هسکیدلي شي.

چېرته چې علم او فکر ازاد دی.

چېرته چې دغه لوی جهان په وړو وړو فکرونو نه کوچنی کېږي.

چېرته چې کلمات د حقیقت او راستۍ له کومي څخه راوزي.

چېرته چې بې نتیجې کوښښونه لاس غځوي او مطلب ته رسېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته چې د کار او عمل لاسونه نه دي تړلي.
هلته چې د استدلال د چينې رښې اوبه د عنعناتو وچ ځنګله ته لاره نه لري.
هلته چې ذهنونه او دماغونه نشو و نما کوي.
لويه خدايه! ته ماپه دغسې فردوس او ازاد جهان کې له خوبه رواېښ کړه.

(۳)

لويه خدايه! زما مناجات دادي.
د افلاس نيلې زما نه زړه وشکوه او لرې يې وغورځوه.
ماته توفيق راکړه چې خپلې خوښۍ او مصيبتونه په اسانۍ وزغملی شم.
توفيق راکړه چې غريب او بېنوا له نظره ونه غورځوم او د ډېر بې باکه قوت په مخکې هم سرټيټ نه کړم.
زه دا توان غواړم، چې د دنيا له خسيسو شيانو نه ځان وژغورم او خپل قوت، خپله مينه ستا خوښې ته وسپارم.

(۴)

بس همدغومره ارزو راته پرېږده چې هر لورته تا پرې ولېداى شم.
په هرڅه کې تاووينم او بيله تا نه بل چاته خپله مينه وړاندې نکړم.
هو! زه همدغو مزه ارزو غواړم چې يوازې له تاسره زما تعلق وساتي نور څه نه غواړم، ايکې يو زور لانه غواړم چې ما ستا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رضا پابند کړي او په دغه نیمګړي ژوند کې زما سروکار له تا سره وي.

دا زولونه د مینې او محبت زولنه ده.

هغه چې له ما سره مینه لري غواړي چې له هرې خوا نه زما مخه ځانته راوګرځوي ایا ستا محبت له ما سره دغه راز نه دی؟

ته پوهېږې چې ستا مینه له ما سره ډېره زیاته ده، مګر بیا دې هم زه ازاد پرېښی یم.

زما دوستان ما ځکه یوازې نه پرېږدي چې زه دوی هېر نکړم.

ډېرې ورځې وشوې، مګر ما یوځل هم ته پخپلو سترګو ونه لیدې.

که څه هم ما ستا نمانځنه په ځای نکړه او پخپل زړه کې مې تاته مناسب ځای جوړ نکړی شو، مګر بیا هم ستا مینه زما مینې ته انتظار لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر او پرښته

شاعر: د اسمان پرښتې! که زما د سترګو يوه اوښکه او زما د شونډو يوه بوسه ستا دپاره کافي وي زه دا دواړه له تانه نه دريغوم.

دا د دې دپاره چې که ته بېرته اسمان ته وخېژې، چې زما د عشق يادګار درسره وي، مګر له مانه دا اميد مه کوه چې زه به دهيلې او اسرې دپاره يا د افتخار او سعادت دپاره حتیٰ، چې د رنځ او غم دپاره کومه نغمه سازه کړم.

زه غواړم چې خپله ژبه غلې وساتم او د زړه خبرې واورم.

پرښته: شاعره داڅه وايې؟ زه خو دخزان سيلۍ نه يم چې اوښکې خپله غذا وګڼم او دغه دغم اولاد د اوبو څاڅکي وبولم.

هغه بوسه چې ته يې ستاپې له تانه نه غواړم، ځکه چې د بوسې درکولو دپاره زه تاته راغلې يم او غواړم چې ستا د وجود له کښت نه بيحاصله ګياه لرې کړم، چې هغه د تنګدستۍ او تنبلۍ بوټي دي او د زړه غم نه دی.

ستا غم يوازې په خدای پورې تعلق لري.

که ستا غم هر څومره زيات وي ته د خپل زړه دغه مقدس زخم همدغسې پرېږده پټې او ملهم پرې هېڅکله مه ږده، ځکه چې د بشر د لويوالي دپاره لوی لوی غمونه په کار دي او بل هېڅ شی يې دغومره نشي لويولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعره! ته دا ګومان مه کوه چې د غم د ښکلا ادراک ته خاموشي ضرور ده، ځکه چې له ټولو نه ښکلې نغمه هماغه ده چې ډېره نا امیدي په کې وي.

د زړه شاعرانو جاویدانه اواز زما په یاد دی چې بوده او تنسته یې له اوښکو او اوهونو څخه اوبدلې ده.

ماهیخور مرغه سترې او ستومانه د ماښام په تیاره کې خپل ځنګله او ځالې ته راشي او خپل بچې وږي ووینې، چې د ساحل له څنډې ورته رامنډې وهي او خولې یې د طعمې دپاره نیولې وي، نو دی په یوه لویه تېږه کښېني او اسمان ته په ډېر حسرت ګوري.

دی پوهیږي چې بیهوده، د بیحاصله ساحل او خاموش دریاب په سر باندې د طعمې دپاره پرواز کړی او هېڅ یې نه دي موندلي.

سره له دې بیا هم دی تش لاس نه دی راغلی او خپلخونین زړه ورسره شته، چې خپلو بچیو ته یې اخرینه طعمه کړي.

دا مرغه غلی او ارام په ګټه پر یوازې او خپل څېرې ځیګر خپلو وږو بچیانو ته وړاندې کوي په دغه وخت کې یې له څنګه وینې بهېږي او دی د مینې په میو مست په ځمکه پریوزي.

په دې فداکارۍ کې کله د تدریجي مرګ له شکنجې لاندې سترې شي او ویره ورته پیدا شي چې د ژوند اخیرین رمق له لاسه ورنکړي، نو ځکه نیم ژواندی را پورته شي او خپل وزرونه وڅنډي په دغه وخت کې چې د شپې وروستۍ شومه وي د وداع یو داسې مرګاني فریاد له زړه راوباسي چې دریایي مرغان له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساحله تښتي او هغه مسافر چې د سیند په غاړه تېرېږي له وحشته رېږدي او خدای ته ځان سپاري.

شاعره! ته په دې پوه شه، چې د ټولو حقیقي شاعرانو سرنوشت همدغه دی چې د ماهیخور مرغه په شان د خپل زړه د وینو دسترخان خپور کړي او خلك په دغه دسترخان میلمانه او خوشحاله کړي.

کله چې شاعران له خاورو شوو اسرو، له رنځونو او غمونو له عشق او نا امیدۍ نه حکایت کوي د دوی خبرې که هر څومره ښکلي وي بیا هم له زړونو نه غم نه وړي.

د شاعر خبره لکه تېره توره داسې ده، چې په هوا کې حرکت کوي او یوه ځلانده حلقه تشکیلوي، مگر په څوکه کې یې همېشه د وینو څاڅي لیدی شي.

((الفرد دوموسه))

(c) ketabton.com: The Digital Library

غم او خوشحالي

خوشحالي هغه غم دی چې پلو يې له مخه لرې شوی دی.

هغه چینه چې ستاسې خوښۍ او خوشحالۍ ترینه راخوټېږي په حقیقت کې ستاسو له اوښکو نه ډکه ده.

هرڅومره چې د غم شوکارې ستاسو د وجود لوښي وګروي او ژور ځای پکې جوړ کړي، هغومره پکې د خوشحالۍ د پاره ډېر ځای پیدا کېږي.

ایا ستاسو دغه کنډول چې له شرابو نه ډك دی د کلام په داش کې په اور باندې نه و ایښی؟

ایا دغه د دورې شپېلۍ چې په اواز يې ستاسې روح خوشحالېږي په تېره تېغ غوڅه شوې او جوړه شوې نه ده؟

کله چې جوړه شوې نه ده؟

کله چې پخپل زړه کې خوشحالي وینئ که خپل زړه وګورئ دا به درته څرګنده شي، چې هماغه څیز چې تاسو يې غمجن کړي یاست تاسې خوشحاله کوي.

کله چې ستاسو په زړه کې غم پیدا شي که پخپل زړه کې سترګې وغړوئ په دې به پوه شئ، چې د هاغه شي د پاره اوښکې تویوي چې تاسې يې خوشحاله کړي یاست.

ځینې خوشحالي لویه ګڼي او غم وړوکی، ځینې غم لوی ګڼي او خوشحالي ته په کمه سترګه ګوري. زه وایم دوی داوړه یو له بله بیل نه دي او دواړه یو ځای راځي کله یو له تاسو سره مخامخ کښیني هغه بل ستاسو په بستر کې ویده وي تاسې لکه د ترازو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاهین د غم او خوشحالۍ ترمېنځ واقع یاست کله چې د تلې پلې تشې وي تاسو غلي یاست.

کله چې زرګر په تاسو باندې خپل زرتلي، نو د غم یا خوشحالۍ پله درنیږي او سپکیږي.

«خلیل جبران»

پارلمان

پارلمان د دولت زړه دی او د حکومت مثال لري چې په ټولو غړو یې فرمان چلیږي. که دماغ له کاره ولویږي سړی ژوند کولی شي لکه لېونیان او احمقان چې ژوندي دي، مګر که زړه کار ونکړي شي ژوند ختمیږي.

«روسو»

ژوند

دا مه وایه چې ژوند یو دایمي بزم دی، ځکه چې دا خبره احمقان کوي.

دا هم مه وایه چې ژوند تل تر تله مصیبت دی، ځکه دا دبې زړه او ضعیفو خلکو خبره ده.

لکه چې د ونو شنې څانګې په پسرلي کې له خوشحالۍ ربړدي، خانده! لکه چې د سیند موجونه په لویو ګټو لګیږي او فریاد کوي. ژاړه! د جهان ټول خوندونه وڅکه او ټول دردونه وزغمه بیا و وایه هرڅه چې دي ډېر دي، مګر له خوب او خیال سره شباهت لري. «پادیامانتوپولس»

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوت او جرئت

د سیند په اوبوکې مخ پورته تګ قوت او جرئت غواړي او د اوبو له جریان سره موافق تګ مړه کبان هم کولی شي.

تاریخ

هغه ماته لوی او واړه څه فرق نه لري چې هر څه ده پیدا کړي دي او د ټولو خالق دی. هر چېرته چې هغه شته هر څه شته او هېڅ ځای نشته چې هغه په کې نشته زه له دومره کوچنیتوب سره، چې هېڅ نه یم هرڅه یمه.

ځکه چې د ځمکې، د ستورو او د شمسي کال او لادیم.

زه له هغې خاورې پیدا یم چې د قیصر لاس، د افلاطون ماغزه، د مسیح زړه او د شکسپیر نبوغ یې په ذراتو کې ګډ دي. ((امرسن))

لوړه پایه

په دغه جهان کې د هر چا د لوړیدو دپاره یوه پله او پایه په کار ده، چې هغه درد او الم دی.

((اناتول فرانس))

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدبختي

بدبختي ده، چې عقل او پوهه تربیه کوي.

((هوګو))

عقل

که غواړې چې دعقل په زیان او ضرر پوه شې، دا ومنې چې عقل هغه قوتونه په سرې کې وژني چې ژوند پرې ولاړ دی.

ژوندون په عمل او اراده ولاړدی.

غوښتنه او اراده د هر پیشرفت اصل او اساس دی.

څومره چې عقل زیاتېږي هغومره اراده ضعیفه کېږي.

که انسان په هرڅه پوه شي یقین وکړه چې بیا به هېڅ نه غواړي او هېڅ ارزو به ورسره نه وي، یعنې اراده به نه لري.

عمل له ارادې څخه پیدا کېږي او اراده له ارزو څخه.

دا دواړه له هغه شي سره نه یو ځای کېږي، چې د حکیمانو او فیلسوفانو په برخه رسېدلي دي، یعنې تردد او تامل.

زه ډېرې پوهې له ژوند څخه عاجز کړی یم.

ډېر فکر د سړي قوت او مقاومت کموي.

ناپلیون، سزار او د دوی امثال هغه کسان نه وو چې ډېر فکر کوي، ځکه یې هغه څه وکړی شو چې زړه یې غوښتل.

((اناتول فرانس))

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترقي او تكامل

زه په دې عقيده يم، چې د بشر تكامل به په ډېر ځنډ انجام مومي.

د دنيا سير ډېر بطي دی، د بشر نبوغ په تقليد كې دی، د ابتكار خونده يې نشته، لكه چې په فزيك كې د ثقل قانون موجود دی چې زمونږ تعلق د ځمكې له زړې كرې سره ساتي په روان شناسۍ كې هم دغه قانون وجود لري او زمونږ دلچسپي د زاړه جهان سره ټينګوي.

ګويتې هم ويلي دي چې خلق لا د اصلي ګناه د اتمي برخمې په اختراع نه دي بريالي شوي.

«اناتول فرانس»

د ژوند ضروري شرط

ناپوهي يوازې د نېكبختۍ لازمي شرط نه دی، د ژوند ضروري شرط هم دی. كه مونږ په هرڅه پوه شو يو ساعت هم دژوند تحمل نشو كولی.

هغه احساسات چې ژوند مونږ ته ښه ښكاره كوي يا ژوند راته د تحمل وړ ښيي له دروغو څخه زېږي او په موهوماتو باندې تغذيه كېږي.

«اناتول فرانس»

(c) ketabton.com: The Digital Library

علم او اخلاق

له علم څخه دیوې اخلاقي نتیجې امید لرل ډېره لویه اشتباه ده.
درې سوه کاله پخوا خلك په دې عقیده وو. چې ځمکه د خلقت او بدیا کېدو مرکز دی او نن مونږ پوهېږو، چې د لمر یوه منجمده ټوټه ده.
اوس پوهېږو، چې د ستورو په سطحه کې څه ګازونه سوځي.
په دې هم پوه شوي یو چې دغه جهان چې مونږ پکې د ګرد او غبار یوې ذرې غوندې یو تل د جوړولو او ورانولو په حال کې دی.
مونږ ته دا معلومه شوه چې پرله پسې څینې ستورې پیداکېږي او څینې له مینځه ځي، مګر دغو خارق العاده اکتشافاتو زمونږ په اخلاقو کې څه تغیر رانووست.
ایا نن میندې له خپلو بچیانو سره له پخوانه زیاته مینه لري؟
یا دغه مینه له پخوانه کمه شویده؟ ایا اوس دښکلا په احساس کې له پخوانه څه زیادت یا نقصان راغلی دی؟ ایا نن د زړورو قهرمانانو په زړه کې له پخوانه څه فرق لیدل کېږي؟
ځمکه لویه وي او که کوچنۍ وي د بشر په حال کې څه تغیر نه راولي. ځمکه لویه ده په دې شرط چې غم او رنځ پکې وي او عشق موجود وي.
غم او عشق د غیر فاني ښکلا جاویداني مرکزونه دي.
غم یو داسې نعمت دی چې قیمت نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ښیګڼې چې په ځان کې وینو او هغه څه چې ژوند زمونږ په نظر کې ښه ښکاره کوي د همدغه لوی نعمت اغېزه ده.

زمونږ ترحم، شجاعت شهامت او نور فضایل او ملکات د همدغه شي مرهون دي.

اخلاق طبیعتاً په احساساتو باندې تکیه لري او بس.

((اناتول فرانس))

فکر او احساسات

تاسې وایاست، چې د ټولو مصیبتونو او بدبختیو علت زمونږ فکر دی، که غواړئ چې د فکر په نحوست قایل شئ باید په قدرت او عظمت کې یې ډېره مبالغه وکړئ، مګر په دې خبره باید پوه شئ چې فکر په احساساتو او غرایزو باندې ډېر لږ تسلط لري.

هغه خلك چې د فکر له تاثیر لاندې ډېر زیات راغلي دي هغوی هم د نورو په شان متکبر شهواني او بخیلان دي.

چېرته چې تمدن ډېر وړاندې تللی هلته هم هغه کارونه ډېر لږ دي چې په فلسفي اصولو اجرا کېږي.

مونږ د غرایزو او احساساتو په مقابل کې دومره ضعیف او ذلیل یو چې زه هېڅکله یوه داسې شعوري حالت ته نه شم قایلېدلی چې له طبیعي حالت سره مخالف وي.

((اناتول فرانس))

(c) ketabton.com: The Digital Library

تمسخر او ترحم

هر څومره چې د انسان په ژوندانه کې ډېر فکر کوم هغومره راسره دا عقیده ټینګېږي، چې باید د بنیادم د اعمالو شاهد او قاضي تمسخر او ترحم وي.

دا دوه ښه مشاوران یو پخپله د خندا ژوند زمونږ په نظر کې محبوب کوي او بل پخپله ژړا ژوند را ته مقدس ښکاره کوي.

هغه تمسخر چې زه یې لرم بې رحمه نه دی په عشق او ښکلا باندې ملنډې نه وهي، بلکې ډېر ملایم او نېکوکار دی.

د ده په خندا قهر سړېږي او مونږ ته داښيي چې باید د اشرارو او احمقانو په مقابل کې له تمسخر نه کار واخلو.

که دا حس له مونږ سره نه وي، نو زمونږ په زړه کې هرګوره نفرت پیدا کېږي

(اناتول فرانس)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلکو انتظار

خلك هر وخت په اجتماعي چارو کې ډېرو لويو تغييراتو ته انتظار لري.

دا هغه دايمي اشتباه ده چې دغيب ويلو له روح نه يې نشات کړيدی.

زه دا منم چې ژوند په رښتيا بې ثباته دی او ژوندي شيان تل تغيېر کوي، مګر د تغير محسوس نه دي.

د دنيا هره ترقي ډېره ځنډنۍ او منظمه ده.

ناڅاپي او سريع تغييرات هېڅکله نه دي پيدا شوي او نشي پيدا کيدای، ټول اقتصادي تحولات دطبيعي قواو په رحيمانه ځنډ انجام مومي.

دا خبره زمونږ له احساساتو سره مخالفه وي او که موافقه، مګر يو منلی حقيقت دی چې هرڅه هماغه شان دي چې پخوا وو.

زمونږ اجتماعي وضع دهماغه دماغو او کيفياتو نتيجه ده چې دمخه موجود و، لکه چې علت او سبب هغو احوالو ته ويل کېږي چې وروسته تردې به موجود شي.

دا تسلسل تر ډېره وخته ديوه حال ثبات ساتي او په ژوند کې نظم او ارامتيا پيدا کوي.

دا خبره رښتيا ده، چې دغه حال نه هغه ارواګانې خوشالوي چې د نورو شيانو ډېره تنده ورسره ده او نه په هغو زړنو کې خوښې اچوي، چې شفقت په کې نشته، مګر د جهان نظم همدغه تقاضا لري او مونږ بايد تن ورته کښېږدو. مونږ بايد پخپل زړه کې يو څه حرارت او له ځان سره څه اشتباهات ولرو، مګر اني او عجيب وغريب موفقيتونه ونه غواړو او د معجزې انتظار ونه لرو.

(اناتول فرانس)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خطرناك

مونږ ته هغه کسان خطرناك ښکاري، چې روحيه يې زمونږ له روحيې نه مخالفه وي.
هغه چې زمونږ خوبونه پکې نشته مونږ ورته بدا اخلاقه وايو.
ځوك چې زمونږ په اشتباهاتو مبتلا نه دي مونږ ته شكاك معلوميږي او دا فكر نه كوو، چې هغوی به په نورو شبهاتو مبتلا وي.
(اناتول فرانس)

د ژوندانه مخ او شاته

ژوند لكه د زري ټوټو كې مخ او شاته لري. هغه ښكلا چې په مخ كې شته په شاته كې نشته مګر، د ټوټې اوبدانه (بافت) له مخ نه په شاته كې ښه ليدل كيږي.
(شوپنهاور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليونتوب او حماقت

زه باور لرم چې بشر په هر وخت او په هرځای کې د خپل مصرف دپاره د جنون او حماقت کافي ذخيره لري.

دا سرمايه هر څنګه چې وي بې حاصله نه ده.

کله چې ګورم چې يوه پخوانۍ اشتباه ورکه شوه بې له دينه، چې په دغه کار خوشحاله شم د بلې اشتباه په باب کې فکر کوم چې د زړې اشتباه ځای نيسي.

زه په ډېر تشويش له ځانه پوښتنه کوم چې ايا دغه نوې اشتباه به له زړې نه ډېره خطرناکه نه وي؟ که ښه فکر وکړو زاړه اوهام او زاړه خرافات له نورنه لږ زيات دي، ځکه چې هغه د زمانې په مرور صيقل شويدي او ضرر يې کم شوی دی.

((اناتول فرانس))

په ځان باور

هر څوک چې په ځان باندې اطمينان او باور لري خلك د هغه ملګري کېږي. په ځان باور يو داسې صفت دی چې د هر چا خوښيږي.

خلك له قطعي او يقيني مطالبو سره مينه لري نه له دلايلو سره، دليل او برهان د وګړو اندېښنې او پرېشاني زياتوي.

اوس ساده ګي خوښوي او په ساده خبرو پوهېږي.

خلکو ته بايد څنګه او څه راز ونه وايو، بلکې هو يا نه ورته ووايو او بس.

(اناتول فرانس)

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعصب

تعصب او عدم اغماض په هر عصرکې شته.

هر څه چې زمونږ خوښ وي زمونږ په نظر کې لوړ معلومېږي او نمانځنه يې کوو. که څوك مونږ ته زمونږ د بتانو عيب ښکاره کړي خوابدي کېږو.

خلك په مشکله دې ته حاضرېږي، چې د خپلو عقايدو په منشا او منبع کې لږ غوندې ايراد قبول کړي.

که چاپخپلو اصولو او معتقداتو کې غور او فکر کولی هېڅکله به نه وو معتقد شوي.

(اناتوس فرانس)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځان و پېژنه!

دا خبره چې ځان و پېژنه د یوناني فلسفې له حماقتونو څخه یو لوی حماقت دی، مونږ به هېڅکله نه ځان و پېژنو او نه نور.

ټول مشکلات په همدغه ځای کې دي او په همدغې موضوع پورې ارتباط لري.

د دنیا جوړول دومره ګران کار نه دی لکه پېژندل یې چې ګران کار دی.

ښایې چې بشري نبوغ یوه ورځ دنیا جوړه کړی شي، مګر دا توفیق به هېڅکله ونه مومي چې پرې پوه هم شي.

د بشر په پوهه او نبوغ باندې دا ډېره لویه تعدي ده، چې د حقیقت په لټون کې به کار ولوېږي. څه شی چې له پوهې نه پکې استفاده کېږي د اشیاو لږ غوندې حقیقت پېژندل او ترینه خوند اخستل دي.

(اناتول فرانس)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصیت

مونږ غواړو چې خپل شخصیت له ځان سره هغه بل جهان ته هم یوسو ، له مونږ سره دا عقیده موجوده ده چې که څوك ځان هلته ونه پېژني هر سعادت چې د ده په برخه وي په ده پورې به څه ربط نه لري، بلکې د بل چامال به وي.

له دینه غافل یو ، چې زمونږ شخصیت دلته په دغه جهان کې هم محفوظ نه دی او په ژوندانه کې څوڅله یورا زاو بل راز کېږي.

زه چې اوس له اتیا کالو نه اوښتی یم له هغه شل کلن، ((موریس میترلینګ)) سره هېڅ شباهت نه لرم، بلکې هغه هېڅ نه پېژنم.

همدارنګه له هغه لس کلن هلك سره هم مشابه نه یم چې یوه شېبه هم په ځای نه و ناست او تل به په لوبه مشغول و.

ما ته اوس هغه پردې او بیګانه معلومېږي.

هرکله چې په دې نړۍ کې زمونږ شخصیت بدلېږي، نو بیا ولې دا انتظار لرو ، چې هغه بل جهان ته به یې هم له ځان سره وړو.

((مترلینګ))

(c) ketabton.com: The Digital Library

بقا

پسونه طبیعت د سختیو په مقابل کې مقاومت نشي کولی که انسان دغه نوع د خپل خوراك دپاره نه وای ساتلی اوس به یې نسل ورك و، مګر اوس چې دغه حیوان په دنیا کې ژوندی پاته دی سعادت یې په برخه نه دی ځکه چې د وژلو او خوړلو دپاره یې ساتلي دي.

هر حیوان او هر یو بوټی چې دلته وینئ، سر نوشت یې هم دغه دی کاڼي او معدنیات هم دغه راز دي، مګر زمونږ غم دومره نه دی چې د دوی تغیر ووینو او په بدبختۍ یې پوه شو.

((مترلینګ))

کب

هغه کب چې یوازې ژوند کوي او هغه کبان چې په یوه ځای کې ګډ ژوند کوي یوه اندازه پوهه لري، مګر سره له دې هر کبان شته چې یوازې نه اوسیږي.

مونږ نه پوهیږو، چې د دوی د اجتماع سبب څه شی دی؟

ښایې چې دوی به د ځینو ځناورو او بلاګانو له ډاره او د ځان ساتلو دپاره یو ځای شوي وي، مګر همدغه ګډ ژوند او یو ځای اوسي د دې سبب وګرځیده چې انسان یې ژر ښکار کړي.

((مترلینګ))

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه چې دنيا ته رانغله

په ملياردونو نطفې ضايع کېږي او په دې باب کې تاسې ډېر افراط کوئ.

ستاسو ښځې ډېرې لږې نطفې قبلوي چې هغه په انسانانو بدليږي، هغه نطفې چې ضايع کېږي او څه ترينه نه جوړېږي ستاسو د خوابدۍ او خپګان موجب نه ګرځي، تاسو ته معلومه ده چې دغه په سلهاو زرو ملياردونو نطفې، چې په هره پيړۍ يا نيمه پېړۍ کې له دې جهانه ځي او هېڅ ترينه نه جوړيږي د انسانيت توان په کې شته او بالقوه انسانان ورته ويلی شو، مګر دوی ته هغه چانس نه پيدا کېږي چې مونږ غوندې انسانان شي، لکه چې مونږ ته هغه چانس په لاس نه راځي چې د مشتري کره رانه جوړه شي او هغومره عمر ولرو.

ايا دغه بالقوه انسانان د فکري او معنوي ژوند خاوندان وو او که نه؟ که نه وو، نو څنګه ورته بالقوه انسانان ويلی شو؟

اوس چې دوی مړه شو او مونږ غوندې نشو ايا د دنيا په اوضاعو کې څه تغير راغی؟ ايا د دوی ځای تش پاته شو او هغه کار، چې بايد دوی سرته رسولی وای سر ته ونه رسېده.

((مترلينګ))

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنګه به یو ؟

مونږ غواړو چې په هغه بل عالم کې هم خپل ځان وپېژنو او پوه شو ، چې ته (اسمیت) یې زه (موریس) یم، مګر دا نه ده معلومه چې هلته به خپل کوم شخصیت غوره کوو ؟
ایا ته به دا غواړې چې زمونږ د بدو کارونو سزا به زمونږ کوم شخصیت ويني ؟ هغه موریس چې اوس له اتیاکالو نه اوښتی دی، که هغه شل کلن موریس به وي چې بېل شخیصت یې درلود .
په رښتیا چې مونږ تر اوسه نه یو پوه شوي، چې په څه صورت به د خدای حضور ته وړاندې کېږو ، سپین ږیري به یوکه ځوانان او که ماشومان.
(مترلینګ)

ستاسو فکر

ستاسې فکر چې هرڅه وي تاسو هماغه یاست.
هېڅ امکان نه لري، چې څوك له خپل فکره لوی شي یا د خپل فکر له حدودو څخه تجاوز وکړي.
(مترلینګ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

که طبابت ترقي وکړي

ښايي چې يوه ورځ طبابت دومره ترقي وکړي چې طبيبان د سړي زړه او نور زاړه له کاره وتلي شيان بدل کړي او د سر په کوپړۍ کې هم نور ماغزه واچوي.

لکه چې زاړه ماغزه بدل شي، نو طبعاً د غه حافظه هم نه پاته کېږي چې د تېر ژوند پوهه او معلومات، کينه او مينه يا نور خاطرات پکې ساتلي دي، چې دا حافظه لاړه شي هغه شخصيت هم درومي چې له دغې حافظې سره ټينګ تعلق لري.

په دغه صورت کې بيا څوک خپل ځان نشي پېژندلی او په دې نه پوهېږي چې زه څوک يم؟ يعنې د ده او ديوه مړي ترمنځ به څه فرق نه وي، مګر ځېره او تنه به يې په کوڅو او بازارو کې حرکت کوي.

دا زيان چې د مغزو له بدولون څخه سړي ته رسيږي د مرګ او مړينې له زيات کم نه دي، دغه جسد چې وروسته تردې دلته او هلته ګرځي هغه پخوانی سړی نه دی بل څوک دی. هر تندر چې په ده پريوزي په هغه پخواني شخص پورې څه تعلق نلري، بلکې په يوه بل نا اشنا سړي پورې ربط پيدا کوي.

(مترلېنګ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه غواړئ؟

که پاك خدای له تاسو نه پوښتنه وکړي چې څه غواړئ؟
تاسو په ځواب کې څه وواياست؟
ايا داسې ژوند به وغواړئ چې تل ترتله او هېڅ زړښت او هېڅ راز بدبختۍ هېڅ تغير په کې نه وي.
دغسې ژوند خو عيناً د هغه غټ کاڼي حال ته ورته دی چې په مليونو کاله په يوه ځای پروت وي او هېڅ تغييراو تحول پکې نه راځي.
زه يقين لرم چې که تاسې د جاويداني عمر په حقيقت پوه شئ.
هېڅکله به يې له خدايه ونه غواړئ.
جاويداني سعادت هم دجاويداني عمرپه شان دی يا په بل عبارت جاويداني بدبختي ده.
(مترلينګ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه او ناپوه

دا چې پوه او ناپوه يو دبل په ژبه نه پوهېږي سبب يې دا دی چې پوه په هغه شي بدلېږي چې دی پرې پوه شوی دی.

دی هغه څه ناپوه ته نشي ويلي چې د ده به زړه کې ځای لري.

که تاسې يوه ورځ د جهان په اسرارو پوه شئ پخپله به هماغه اسرار شي او ماته به دخپل زړه خبرې نشي کولی!

ليونی ما ته وايي ته هم ليونی شوې يې لکه ځينې فيلسوفان چې په اخر د عمرکې ليونيان کېږي او چټيات وايي.

ښايي چې زه ليونتوب قبول کړم، ځکه چې تر اوسه پورې لا د ليونتوب او هوښيارۍ ترمېنځ عقلاً يې تفاوت نه دی موجود، مګر تاسو چې هوښياران ياست فکر وکړئ چې څه وايئ؟

(مترلينګ)

مرګ

که مرګ په دنيا کې نه وای هېڅا به د ژوندانه بارته غاړه نه وای ايښې همدغه د مرګ ويره ده چې مونږ ژوند کوو او د دغه ډار په وجه تر زړښته پورې د ژوندانه پېټې په اوږو وړو.

(مترلينګ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

روح

که له مانه پوښتنه وکړئ چې روح څه شی دی؟

زه تاسو ته څه ځواب نشم ویلی، مګر له تاسونه به پوښتنه وکړم چې جسم څه شی دی؟ هر کله که مونږ جسم یا (ماده) وپېژنو د روح په پېژندلو به هم بریالي شو، مګر اوس چې یو هم نه پیژنو باید په دې باندې ځان خوشحاله کړو، چې روح د جسم حرکت دی او جسم د روح (شکل اوصورت) دی.

(مترلینګ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

افلاطون

که د یونان افلاطون څه دپاسه دوه زره کاله پس مونږ ته راشي مونږ به کومه موضوع ده ته وړاندې کړو، چې د ده توجه واړوي او دی څه قدرته حیران کړي.

په اخلاقي، اجتماعي او سیاسي لحاظ که مونږ مریتوب لغوه کړیدی خو څو ډوله بل راز غلامي پیدا شوې ده، چې هغه ځای یې ډك کړیدی. مونږ کوم نوی شی نه لرو چې هغه ته یې وړاندې کړو.

زمونږسیاسي، اجتماعي او اخلاقي دروغ د هغه دپاره کوم نوی مضمون نه دی او اوسني سلوك هغه ته څه نویتوب لري.

په فزیك، شیمي، ژوند پیژندانه طبابت او جراحۍ کې چې څه کشفیات شوي دي په اول کې به په تعجب کې واچوي، مګر د دې لامله چې هغه ډېر موشګاف او ځیر کېدونکي دي ډېر ژر به پوه شي، چې زمونږ کشفیاتو د روح دپاره کومه نوې غذانه ده پیدا کړې او د اسرارو له مخې پرده نه ده پورته شوې.

څه شی چې د هغه پوره توجه ځانته راګرځولی شي هغه یې سیمه موجونه دي، چې په یوه شیبه کې هرځای ته غږ رسوي. ممکنه ده چې دغه شی د ده ارتباط له هغو اسرارو سره پیدا کړي چې په مبهم ډول یې پخپلو کتابونو کې ورته اشاره کړې ده.

په هرحال کوم د توجه وړ شی چې په دوه زره کالو کې مونږ کشف کړی دی همدغه دی، چې د علت په ادراك یې لانه یو موفق شوي او دانه ده معلومه، چې دوه زرکاله وروسته به د توجه وړ څه شی کشف کړو.

(مترلینګ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ پوهه

مونږ د فولادو په یوه تړلي خونه کې ژوند کوو، چې دوه وړوکي سوري لري او بس، له یوه سوري نه لږ غوندې رڼا راځي او له بل نه لږ غوندې اواز راننوزي، مونږ له همدغو دوو سوریو څخه د جهان اوضاع معلومو او همدغه وجه ده، چې بې له رڼا او بې لـه غـږه پـه نور څه نه پوهیږو.

(مترلینګ)

بدې خبرې

بدې او ناوړه خبرې چې زیان او ضرر لري ډېرې ژرخپرېـږي، ښې او حسابي خبرې چې فایده پکې وي ژرنه خپرېږي.

هو! بدې او ناکاره خبرې لکه تلونکي او خپریدونکي ناروغي لـه یوه نه بل ته او له بل نه بل ته ځي.

ښې خبرې لکه صحت او روغتیا له یوه نه بل ته نه درومي.

(مترلینګ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

انساني سلوك

انسان باید هغه مینه چې له نورو سره یې کوي له ډېر لوړ ځایه واخلي او په ډېر لوړ همت له نورو سره وچلیږي.

ترڅو چې ممکنه ده چې خلکو ته دې د عشق په نظر وګوري، نه ښايي چې د خپل ترحم او شفقت سیورې په چا باندې وغوړځوي.

ترڅو چې د عدالت له مخې چاته څه ورکولی شي نه ښايې، چې د احسان له مخې چاته څه وبخښي.

ترڅو چې د چا احترام کولی شي نه ښايي چې د احسان له مخې چاته څه وبخښي.

ترڅو چې د چا احترام کولی شي نه ښايې چې د هغه د لجویي او دلداري وکړي.

(مترلینګ)

انساني کمال

هغه لوی کمال چې د تحول او تکامل په لاره کې د ژوندیو شیانو په برخه رسېدلي دي قبلي عواطف دي، چې په انسان کې لیده شي. که څوك غواړي چې له حیواناتو نه لرې وي باید دغه عواطف چې رحم، مروت، کرم، شجاعت او نوعه پرستي ده په ځان کې وروزي. (ډاروین)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فکر روزنه

څه شی دی چې په بشر کې ژور فکرونه روزي؟
علم او پوهه نه ده، کار نه دی، د عواطفو او احساساتو هېجان هم نه دی، یوازې رنځ او مشقت دی، چې د انسان په فکر کې ژوروالی پیدا کوي او ښايي، چې د همدې لامله په دنیا کې غمونه او رنځونه ډېر شوي دي..

(هینر)

ښکلیتوب

کله چې ښکلیتوب د دعوې دپاره را ولاړ شي د هر ناطق ژبه کلې کېږي.

(شکسپیر)

ښایست

ښایست هغه مېمله دی چې په هر کور کې قدر او عزت لري.

(ګوېته)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاست مدار

که یو سیاستمدار جنایت وکړي ښایي، چې عفوه شي، مګر که د خبط مرتکب شي، نو د عفوې وړ نه دی.

(بیسمارك)

غولول

ټول تر یوه وخته غولېږي، ځینې د همېشه دپاره هم غولولی شي، مګر ټول د همېشه دپاره نه غولېږي.

(ابراهام لینکلن)

فکر په شعر کې

فکر باید په شعر کې داسې پټ وي لکه غذایي خاصیت، چې په میوه کې پټ دی. میوه هم غذا ده، مګر لذیذه چې د خوړلو په وخت کې له لذته ویلې شي، خو بدن ترینه غذایي ماده اخلي او دغه محسوس غذا په لذت کې پټه ده.

(پل والري)

بدبختي او شعر

د بدې ورځې خاوندان د مصیبت او ناکامۍ په وخت کې شعر ته مخه کوي او څه چې دوی له رنځ او غم نه زده کړي وي په اشعارو کې یې نورو ته وړاندې کوي.

(شیلي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

عشق او سعادت

هغه څوك ډېر نيكبخت دى، چې خداى ورته داسې زړه وركړى دى، چې د عشق او سوزو ګداز لايق دى.
چا چې د عالم اوضاع او د انسان زړه د عشق په دوه مخيزه هنداره كې نه دى ليدلى هغه هېڅ حقيقت نه دى ليدلى او په هېڅ نه دى پوه شوى.

(هوګو)

پوهه او عشق

پوهه د عقل په غېږ كې پرورش نه مومي، بلكې د عشق په لمن كې وده كوي، د پوهې نيالګى بايد د عشق په ګلدان كې وكرل شي او د احساساتو په اوبو ابياري شي.

(مترلينګ)

ښوونځى

د علم او پوهې هر ښوونځى چې پرانيستل كېږي، د زندان دروازه تړل كېږي.

(هوګو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فکر پانګه

د فکر او پوهې تړوله پانګه باید روحي او اخلاقي عظمت ته تسلیمه شي.

(مترلینګ)

معرفت

معرفت هغه شی دی، چې وروسته د هرڅه له لوستلو او د هرڅه له هېرولو نه په دماغ کې پاته کېږي.

(ادوارد هریو)

عالم او علما

علم له خطا څخه خلاص دی، مګر علما تل په خطاکې وي.

(اناتول فرانس)

ځان ښودل

یا ځان هغسې وښیه، چې یې یا هغه شان اوسه چې ځان ښیې.

(بایزید بسطامي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښه کار علت

که زمونږ د ښو کارونو علت او سبب څرګند شي ډېرکسان پخپلو ښو کارونو خړ او خجل شي.

(ريوا ردل)

تاج او قلم

ترڅو چې د ادب قلم زما په لاس کې دی هېڅکله به ونه وايم، چې ولې مې شاهي تاج په سربانديې نشته.

(ولتر)

مطبوعات او تاريخ

مطبوعات د اوسني تاريخ اساس او بنياد دی. مونږ بايد خپل تاريخ مشوش نکړو، ځوك چې مطبوعاتو ازادي محدودوي د وطن او ملت تاريخ ته زيان رسوي.

(پوانکاره)

حکومت او روزنامه

که له مانه پوښتنه وکړي، چې په وطن کې بې روزنامې حکومت وي که بې حکومت روزنامه؟ زه به هرګوره دوهمه خبره غوره کړم.

(جفرسن)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځان سعادت

که يوازې خپل سعادت وغواړو څه ګرانه خبره نه ده، مګر مونږ غواړو چې له نورو نه زيات مسعود شو او دا کار ډېر مشکل دی، ځکه چې نور هغومره مسعود نه دي، لکه چې مونږ يې تصور کوو.

(مونتيسکو)

ځان مسعود ګڼل

يوازې دا کافي نه ده، چې د سعادت خاوندان شو، بلکې په دې پوهيدل په کار دي چې مونږ د سعادت خاوندان يو.

(مترلينګ)

اجبار او اختيار

څومره چې د وجود مرتبه او درجه لوړېږي هغومره اجبار کمېږي او اختيار زياتېږي. همدغه سبب دی چې د کاڼي مجبوريت له بوټي او نيالګي نه زيات دی او حيوانات له نباتاتو نه هم زيات اختيار لري، انسان بيا له حيوان څخه هم پورته دی او ډېر اختيار لري.

(بوترو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقل او زړه

عقل د زړه په خوښه کارکوي او زړه ته ګوري، هغه څه چې زړه يې نه غواړي عقل پکې لاره نشي پيداکولای، يعنې زړه په سر باندې حکومت کوي او سر په زړه حاکميت نه لري.

(شوپنهاور)

کينه او مينه

کينه او مينه د نفسي احوالو او کيفياتو له اختلافه پيداکېږي او په عقل پورې څه اړه نه لري.

(شوپنهاور)

احتمالي مصيبت

هرڅه پخواله وخته په نظر کې نيول او لرې کتل ښه کار دی، مګر د سبا ورځې په احتمالي مصيبت نن غمجن کېدل ښه کار نه دی.

له دېنه چې په هوا کې ځانته زندان جوړوو ولې يو ښه قصر نه جوړوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیاقت لرل

که بتان مات کړې کوم ستر کار دې نه دی کړی.
حقیقي شهامت دا دی چې پخپل ځان کې د بت پرستۍ خوی ورك کړې.

(نېچه)

لوی خلك

لوی خلك له سیندونو نه خپل هدف ته بې لارې درومي او د دوی شهامت همدغه دی، چې له ګرانو پرُ پېبچه لارو څخه نه ډارېږي.

((نېچه))

اجتماع

په اجتماع کې داخل شه! ځکه چې په جمعیت کې سړی صیقل کېږي او ټینګېږي یوازیتوب سړی ملایم کوي او فاسدوي یې.

(نېچه)

د جنګ اساس

د غلیم غولول د جنګ اساس دی، ځکه زما هغه پټه زغره چې ما اغوستې ده د ګیدړ پوټکی دی.

(نیچه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجیبه غریزه

هغه غریزه چې له ټولو غرايزونه نجيبه ده نجابت يې په ډېر احتياط زياتره، يعنې په هرکيلو محبت چې له نورو سره يې لرې يو ګرام نفرت له ځان سره زيات کړه.

(نېچه)

شهرت او شرافت

که په افتخار او شهرت پسې ګرځې، نو زما پند مه هيروه! هغه دا چې له شرافت نه لاس واخله!

(نيچه)

هديه قبلول

زه د هغه چا له خوشبختۍ نه خبر نه يم، چې د خلکو له لاسه هديه قبولي، ځکه چې له ما سره دا عقيده موجوده ده، چې له هديې قبلولو نه غلا ښه ده.

(نېچه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېرول

هرڅه هېرکړه، هرڅه هېر کړه هېرول ډېر لوی هنر دی!
هغه درووند بار، چې تاسره دی له ځانه وغورځوه.
که غواړې چې والوزې، که ارزو لرې چې له لوړو او هسکو څوکو سره اشنا شې درانه او سنګین شیان سیند ته وغورځوه، دغه دی سیند، هله ژر شه خپل ځان سیند ته وغورځوه د هېرولو هنر ډېر لوی هنر دی.
(نیچه)

ځان غوښتنه

خودخواهي او ځان غوښتنه په مطلق ډول له ژوند سره موافقت نه کوي.
یوازې ځان غوښتل په حقیقت کې ځان محدود کول او له ځانه څه کمول دي.
که جود او فیض نه وي ژوند نشته.
په حقیقت کې بشپړه او کامله خودخواهي په پوره غیرخواهۍ کې پټه ده او اخلاق هېڅکله انفرادي کېدلی نشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکررات

په دغو ګڼو کې چې علم او پوهه ډېره زیاته ښه یې څه وینې؟
سترګې وغړوې او ښه وګورې چې غیر له مکرراتو نه نور څه وینې؟
ایا دا ټولې خبرې چې په یو قسم موضوعاتو کې اورې بې د سبك او انشاء له تنوع او بې د شواهدو او مثالونو له رنګینۍ یا د چاپ له ښکلیو به نور څه لري؟
د دې خبرو حقیقي تاثیر، عمق او ارزښت همدغه دی چې په راز راز پیرایو کې بیابیا ویل کېږي او له یوه دمخه په بل مخ اوړي، نو په دغه ظاهري ثروت کې فقر او لوږه پټه ده او په دغه روژه کې د مړښت احساس کېږي.

(بیکن)

ښکلي

په سترګو کې د لیدلو قوه یوازې نه ده کافي.
که زمونږ سترګې بینا هم وي او په اشیاو کې رنګونه هم موجود وي بیا هم رڼا ته محتاج یو او په تورتم کې څه نشو لیدلی.
همدغه رڼا ده چې د لیدلو قوه له اشیاوو سره مربوطوي او د دې باعث ګرځي چې مونږ څه ووینو.
لمر پخپله د لیدو قوه نه ده، د لیدو وسیله ده، د همدغې وسیلې له برکته مونږ د بینایي احساس کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته په دې پوه شه، چې لمر د نېکۍ ثمره ده او له نيکۍ سره شباهت لري. هماغه نسبت چې په ليدلي جهان کې يې د بېنايي قوت له ليدولو شيانو سره لري د ادراك په جهان کې يې د فهم قوه هم له هغو شيانو سره لري چې د پوهيدلو وړ دي.

ځنګه چې په تياره کې څه نه ليدل کېږي او سترګې رڼا ته اوړي د دې روح هم هغه څه نه ويني، چې د حقيقت رڼا پرې نه وي پريوتې. څه شی چې د معرفت وړ شيان په حقيقت پورې مربوطوي او روح ته د پوهېدو استعداد ورکوي د نيکۍ تصور دی چې د علم او حقيقت علت بلل کېږي او انسان حق لري چې په ليدلې دنيا کې رڼا او د ليدلو قوه له لمر سره مشابه وګڼي، مګر که لمر يې ګڼي نو لويه اشتباه کوي. همدارنګه د ادراك په عالم کې انسان حق لري چې علم او حقيقت د نېکۍ نظير وګڼي، مګر که عين نېکي يې ګڼي داهم اشتباه ده، ځکه چې د نېکۍ مقام له دينه ډېر پورته دی.

لمر ليدل شو شيانو ته يوازې دليد کېدو قابليت نه بخښي، بلکې په پيدا ايښت او نشو ونما کې يې هم تاثير لري او غذا ورکوي.

همدغه شان د پوهېدلو وړ شيان له نېکۍ نه يوازې همدغه استفاده نه کوي، چې د پوهېدلو وړ وګرځي، بلکې په ماهيت او پيدا ايښت کې يې هم دخل لري.

(افلاطون)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طبیعت قوانین

د طبیعت قوانین واجب او ضروري نه دي. د جهان اصل او اساس تغیر او حرکت دی، هرکله چې دغه تغیر مکرر شي، نو عادت وګرځي او د قانون نوم پیدا کړي.

د یوه خوړ اوبه په اول کې یوه معینه مجرا نلري او د خپل جریان په وسیله ځانته لاره او مجرا پیدا کوي وروسته بیا دغه مجرا د اوبو سیر او حرکت قاعده او قانون بلل کېږي، ډېر امکان لري چې دغه مجرا بدله شي او یوه بله مجرا ورته پیدا شي په همدغه لحاظ د طبیعت چارې د یوه معین او ضروري قانون تابع نشو ګڼلی.

(بونرو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

انساني تکليف

ښه نيت او نېکه اراده د خير او نېکۍ مبدا ده.

نېکه اراده او ښه نيت دا دی چې انسان خپل تکليف وپېژني او پيروي يې وکړي.

کليف بايد خاص دپاره په ځای کړ شي، يعنې د ګټې او زيان لحاظ په کې نه وي.

تکليف هغه عمل دی، چې د يوې کلي قاعدې متابعت دپاره وي او محض د قانون په احترام اجرا شي.

هغه څوك چې يو کار د قانون دپاره کوي او هغه چې کار يې له قانون سره موافق وي يو راز نه دي.

د دوهم سړي عمل ته مشروع ويلی، شو مګر خير او اخلاقي عمل ورته نشو ويلی.

د دې دپاره چې د يوه سړي کار اخلاقي ارزښت پيدا کړي يوازې دا کافي نه ده، چې عمل يې له تکليف سره موافق وي، بلکې دا لازمه ده چې تکليف دپاره وي.

د ځان ساتنه له تکليف سره موافق کار دی، مګر د دې لامله چې طبيعت ورته ميلان لري اخلاقي عمل ورته نشو ويلی.

هغه څوك چې ډېر زړه سواندی او د رقت په وجه له چا سره احسان کوي ښه کوي، مګر اخلاقي عمل نه اجرا کوي که همدغه سړی له خلقو نه جفا ووينې زړه به يې سخت شي او احسان په لاس واخلي، مګر که څوك له خلکو نه جفاګانې ويني او د تکليف په ځای کولو دپاره احسان کوي هغه يو اخلاقي عمل اجرا کوي.

(کانت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند

ژوند زما په نظرکې غوښتل دي او هره غوښتنه له یوه احتیاج یا محرومیت څخه پیدا کېږي، یعنې له غم او درد څخه.

که د یوه سړي هره ارزو په اسانه او سمدلاسه حاصله شي کسالت ورته پیدا کېږي، چې له رنځ او غم نه لوی مصیبت دی.

د انسان ژوند همېشه د غم او کسالت ترمینځ واقع دی.

سړی چې هر څومره غم څخه لرې شي هغومره کسالت ته نزدې شي په هره اندازه چې مونږ له کسالت څخه ځان وساتو په هماغه اندازه له غم سره قرابت پیدا کوو.

دا دوه افتونه یو د بل ضد دي، که انسان له یوه څخه خلاص شي د بل په منګولو کې لوېږي.

څنګه چې غم او رنځ له احتیاج او محرومیت څخه پیدا کېږي کسالت له راحت او رفاهیت څخه پیدا کېږي.

هر چېرته خواران او غریبان له احتیاج او محرومیت سره په جګړه اخته دي او بډایان له کسالت سره په مجادله کې دي.

همدغه کسالت دی، چې د عېش او راحت خاوندان یې په ښکار او قمار په افیونو او نورو نښو مشغول کړي او مجبور کړي دي یا یې د دوی مخه تزییناتو او تجمل ته ګرځولې ده.

د انسان استعداد او قوت دا غواړي، چې احتیاج او محرومیت لرې کړي او د ژوند په جګړه کې په کار ولوېږي، نو کله چې احتیاج او محرومیت له مینځه لاړ شي او په دغه مبارزه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معطلي راشي دغه عاطل قوت پخپله يو مونډ پيتی شي او انسان مجبور کاندي، چې بې هوده يې صرف کړي او له کسالت څخه ځان وژغوري.

(کرلوس) د بډايانو بدبختي داسې بيانوي: (يو د دې دپاره چې له کسالت نه وتښتي خپله ښايسته ماڼۍ پرېږدي او په تفريح پسې يوه خوا او بله خوامنډې وهي. بل په ډېره بيړه له خپلې ښځې او اولادونو څخه چېرته لرې درومي، مګر مقصد ته نه رسيږي او بيرته له هماغه دښمن، يعنې کسالت سره بيا کورته راځي او چاره ترينه ورکه وي.

(شوپنهاور)

هېرول

هغه څوك چې څه نشي هېرولی ښه سړی نه دی. څوك چې همېشه د بل د ملامتۍ خاطره له ځان سره ساتي د ښه زړه خاوند نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکمت او سعادت

ارسطو وايي: حکيم او عاقل هغه څوك دى چې خپل غمونه او دردونه لرې کړي، نه دا چې په ډېرو لذتونو پسې هڅه وکړي.

زه هم د حکمت ډېره ټينګه او قوي پايه همدغه ګڼم، چې سړی له غمونو او دردونو څخه وتښتي، نه دا چې په لذت پسې منډه واخلي.

يعنې سعادت به هغه ګريز (تېښته) کې دى، نه په دغه شتاب (هڅه) کې. هغه کسان ډېر غوليدلي دي، چې ارزوګانو ته رسېدل سعادت ګڼي، ځکه چې له ارزوګانو سره وداع کول او بې نيازي ته رسېدل سعادت دى.

هرڅومره چې د خواهشاتو تله سپکه وي انسان هماغومره سعادت ته نژدې وي. که حقيقت ته وګورو يو روغ او جوړ فقير له يوه رنځور غاړې بډايي څخه ډېر نيکبخته دى.

سقراط وايي: ډېر کسان دي چې نه جواهر لري نه سره سپين، نه يې ډېر ښه لباس په غاړه کې شته نه به لوړو ماڼيو او ښو قصرونو کې استوګنه لري، مګر سره له دې له بډايانو نه خوشحاله ژوند کوي.

شکسپيروايي: ځينې کسان لکه توتيان داسې دي چې د خندا ننداره يې نشي خندولى.

دا زمونږ خپل خوى او طبيعت دى، چې زمونږ د ژوند او سعادت اساس ګڼل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ باید د سعادت تومنه په ځان کې ولټوو او په دې پوه شو، چې د هر چا نېکبختي پخپله په ده پورې مربوطه ده.

په ځان باندې اتکا او نورو ته نه متوسل کېدل له ډېرو قیدونو او احتیاجاتو څخه ځان خلاصول او خپله ازادي زیاتول سعادت دی.

هغه څوك چې په باطن کې غني دي له خارجي جهان څخه یوه منفي هدیه غواړي او بس چې هغه فراغت دی.

د هغه مهمه ارزو داده چې له خلقو نه لرې او په څنګ وي چې په دغه وسیله له ځانه استفاده وکړی شي.

لوی خلك له هرڅه نه فراغت خوښوي او خپلې ازادۍ ته ډېره توجه لري، یعنې همدغه شی سعادت ګڼي.

ارسطو وایي: سعادت په فراغت او ازادۍ کې دی.

سقراط هم ازادي او فراغت ستر نعمت ګڼلی دی.

څومره چې د یوه سړي فکري او عقلي پانګه زیاتېږي هغومره یې تعلق له دنیا نه او د دنیا له خلکو څخه کمېږي.

هغه بیا خپل سعادت د دنیا په نعمتونو کې نه لټوي، بلکې لکه معنوي لذتونو څخه خوند اخلي او حقیقي سعادت ته رسیږي.

(شوپنهاور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

انشاء

د هر ليکونکي انشاء د هغه د فکر ايينه ده.
که غواړې، چې د يوه ليکونکي حقيقي ارزښت ځانته معلوم کړئ، د ېته مه ګورئ چې ده څه موضوع کې فکرکړی دی يا د ده د فکر محصول څه شی دی.
د يوه مولف او ليکونکي د مقام پېژندلو د پاره همدغه کافي ده چې مونږ پوه شو چې ده څه راز فکرکړی دی او دفکر کولو طرزيې څنګه دی؟
د هر ليکونکي انشاء لکه خميره داسې ده، چې مختلف شکلونه او صورتونه قبلوي، مګر دا صورتونه که هر څومره مختلف وي بيا هم خميره يوه ده.
(شوپنهاور)

مطالعه او تفکر

څنګه چې ډېره زياته مطالعه فکر وسعت او ودې ته نه پرېږدي ډېر ليکل او ډېر لوستل هم د حقايقو د معرفت مخه نيسي.
د دنيا ډېره لويه کتابخانه چې بې نظمه او بې ترتيبه وي هغه ارزښت نه لري، چې يوه کوچنۍ منظمه کتابخانه يې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدغه راز ډېره زیاته پوهه چې په ذهن او دماغ کې ښه هضم شوې نه وي له هغو لږو معلوماتو نه لږ قیمت لري چې په جزئیاتو کې يې ډېر غور او دقت نه وي شوی.

په حقایقو باندې سړی هغه وخت پوهېدلی شي چې د علیت په قانون پوه شي او په جزئیاتو کې مطالعه ولري.

څنګه چې انسان مطالعې ته ضرورت لري تفکر ته يې هم لري، مطالعه او تفکر د انسان په ذهن کې دوه متضاد تاثیرونه لري، چې که یو زیات شي هغه بل کمېږي.

مطالعه د سړي ذهن دهغو افکارو او عقایدو له تاثیر لاندې روالي، چې ممکنه ده د انسان له ذاتي احتیاجاتو سره مخالفت ولري.

ازاد تفکر، یعنې د هغه طبعي او حرکت تعقیب چې محیط او ضروري مسایل يې د انسان په ذهن کې پیدا کوي د مطالعې په شان څه خاص شی په ذهن کې موجود نه وي، بلکې د فکر کولو تومنه ذهن ته سپاري همدغه سبب دی چې ډېره زیاته مطالعه د شخصي فکر د پرورش مخه نیسي او سړی څه قدر سطحي او ناپوهي کوي.

علماء او پوهان هماغه کسان دي چې ډېر کتابونه يې لوستي دي، مګر نوابغ او د فکر خاوندان، چې د انساني مدنیت لارښودونکي دي او د بشریت قافله د ترقۍ خواته بیايي هغه کسان دي چې د جهان په کتاب کې يې غور کړی دی او د نورو په خبرو کې يې خپل فکر نه دی بایللی.

(شوپنهاور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوي او خصلت

د انسان خوي هېڅکله تغيير نه کوي، هر سړی په زلميتوب او زړښت کې هماغه دی چې په کوچنيتوب کې و.

د ده ډېر لوی هنر دا دی چې کله کله فريبنده (غولونکي) صورت اختياروي او د افسون نقاب پخپل مخ غوړوي.

که غواړئ چې دغه حقيقت د تجربې له مخې ځانته معلوم کړئ، نو د هغه اشنا او ملګري په حرکاتو او رفتار کې ښه دقت وکړئ، چې ډېر کلونو ترينه بيل شوي ياست، وروسته له دغه غور او دقت څخه به دا ومنئ، چې د ده خوی او خصلت هېڅ تغير نه دی کړی او هماغه شی دی چې دمخه و.

ځينې کسان په ظاهره انکار کوي او دا خبره نه مني، مګر په باطن کې پوره باور لري چې د انسان خوي او خصلت تغيير نه قبلوي.

همدغه سبب دی چې څوك له چانه څه ټګي برګي ووينې په هغه باندې بيا اعتماد نه کوي.

که څوك د چا په نظر يو ځل ښه ورغی د هغه په باب هم خپله نظريه نه بدلوي د انسان خوی او خصلت فطري شی دی او همدغه يې د لوړوالي معيار دی. که څوك د فطرت په لحاظ لوی نه وي، نو واړه اشخاص په مصنوعي وسايلو لويېږي.

(شوپنهاور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوستانه مناسبت

سړی د ځوانۍ په وخت کې دا فکر کوي چې د انسانانو مناسبات په یوه ښه اساس او په حقیقي اصولو ولاړ دي، مګر کله چې د ژوندانه یو څه مراحل طي کړي، نو بیا پوه شي چې بشري مناسبات بې له شخصي ګټې په بل شي نه دي ولاړ.

هرڅوك چې ډېر مال لري او د لوړ مقام خاوند دی هغه په خلکو کې محبوب او محترم دی، هغه بل چې د ښه نېت او ښو احساساتو خاوند دی، مګر په دوستۍ کې یې څه ګټه نشته څوك ورسره مینه نه لري.

(شوپنهاور)

بدي او ضرر

څومره چې لوړ او عالي مبادي په یوه بد سړي کې فاسد شویدي، په ځناورو کې هغومره نه دي فاسد، بدي په هغه شي کې لږه ده چې د ابتکار مبدا په کې نشته، ذکاوت چې د ابتکار مبدا ده بدي زیاتوي او ضرر یې ډېر وي. د یوه ظالم انسان ضرر زر ځله د یوه مضر حیوان له ضرر نه زیات دی، لکه چې د یوه جماد ضرر له حیوان نه لږ دی او ظالم له ظالم نه ډېر بد دی.

(ارسطو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویه اشتباه

څوك چې دا فكر كوي چې پوهه او فضيلت د سړي قيمت او مقام په جامعه كې لوړوي ډېره لويه اشتباه كوي، ځكه چې دغه شی باالعکس كينه او دښمني پيدا كوي نه مينه او محبت.

د علم او فضل اظهار بل شی نه دی د نورو د نادانۍ تاييد دی، څنگه چې ثروت او مقام د سړي قيمت په جامعه كې لوړوي علم او عقل د نورو د كينې او نفرت موجب گرځي.

پوهان او هوښياران د خلكو مينه او محبت نشي جلبولی، بلكې بدبيني او تمسخر ځانته جلبوي.

(شوپنهاور)

افتخار

هغه افتخار چې لكه د ځېړۍ ونه په ډېر وخت كې وده كوي او غځېږي دوام او پايښت يې هم ډېر وي.

هغه بل افتخار چې لكه د پسرلي بوټی ژر پيدا كېږي او ژرلويېږي له يوه فصل نه زيات دوام نه لري او ډېر ژر له منځه ځي.

د هنر خاوند چې له ابديت نه هر څومره زياته استفاده وكړي، يعنې په ټول انسانيت پورې تعلق ولري هماغومره له خپل عصر

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه پردی وي، دا ځکه چې د هغه اثر د هغه په عصر پورې اختصاص نه لري، بلکې د بشر د تاریخ یو جز وي، د همدې لامله معاصرین ورته ښه نه ګوري، بلکې بالعکس په هغو کتابونو پسې هڅه کوي چې ورځني مسایل په کې وي.

(شوپنهاور)

غضب او شهوت

هغه بې اعتدالي چې په غضب کې وي له هغې بې اعتدالۍ نه ښه ده، چې په شهوت کې وي، یعنې د غضبي قوې افراط د شهواني قوې له افراط څخه ښه دی.

قهر او غضب د عقل غږ پوره نشي اوریدلی او داسې مثال لري، لکه چې یو نوکر د خپل بادار امر لږغوندې واوري او د تعمیل دپاره منډه واخلي، یعنې امر ته تر اخره غوږ کښېنږدي او په کار پسې وځغلي، مګر شهوت د عقل یا حسن په یوه اشاره دخوند او لذت په لوري هڅه کوي او امر ته هېڅ نه ګوري.

د غضب خاوند مکار نه دی او غضب هم مکرجن نه دی.

مګر له شهوت سره تړلی دی او د شهوت کار دی.

همدغه سبب دی، چې د غضب په ډېروالي کې دومره رسوایي نشته لکه چې د شهوت په ډېروالي کې شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوستي

دوستي يوازې يو ضروري امر نه دی، بلکې يوه ډېره شريفه او ابرومنده عاطفه هم ده، ځينې وايي چې دوستي يو ډول مشابهت دی او هماغه اشخاص يو د بل دوستان وي چې يوله بله مشابهت لري، د همدې لا مله باز له باز سره او کوتره له کوترې سره الوزي.

ځينې نور په دې عقيده دي چې که دوه تنه يو کار او يوه پېشه لري، نو هغه هېڅکله نشي دوستان کېدلی.

څوک چې د فطرت په قوانينو استناد کوي، لکه (اوريپيدس) هغه وايي: د وچې ځمکې باران خوښ دی او باراني ورېځې دا غواړي چې په ځمکه باران واوري.

هراکلېس په دې فکر دی، چې ضديت د نزدې کېدو موجب دی او ډېر ښه موافقتونه له مخالفتونو څخه پيدا دي.

دا خبرې به پرېږدو او دا به ووايو چې د دوستۍ موضوع څه شی دی؟خير که لذت منفعت؟

هغه کسان حقيقي دوستان نه دي، چې د منفعت دپاره دوستي کوي او په ګټه مين دي. د دوی دوستي به تر هماغه وخته وي، چې يو له بله ګټه کوي او د ګټې اميد موجود وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چا دوستي چې په لذت بنا ده او په خوند پسې ګرځي هغه هم له حقيقي دوستۍ نه خبرنه دی، د هغه دوستي هم بې بنياده ده، ځکه چې لذت هم لکه منفعت بې ثباته دی او ژر ژر بدلېږي.

په دې دواړو دوستيو کې دوست بالذات مقصود نه دی، بلکې لذت يا منفعت اصلي مقصد دی.

پوره او حقيقي دوستي هغه ده چې د ښو خلکو ترمينځ پيدا کېږي او په ښه والي بنا ده.

هغه خلك چې د خير خاوندان دي او د بل خير غواړي مينه يې بو يه بل ذاتي او حقيقي ده.

دا دوستي په خير او فضيلت بنا ده او پايه يې ډېره ټينګه ده.

دوست هغه دی چې د دوست خير غواړي او خير ور رسوي.

په دوستۍ کې دا شرط دی، چې يو له بله له عواطفو ډك احساسات ولري او دا احساسات او عواطف دواړو خواو ته معلوم وي.

په دوستۍ کې اميزش او الفت ناسته ولاړه ضروري ده.

دوستۍ د مساوات په اساس ټينګېږي، چې هر يو د بل حق ادا کړي او هر يو د بل محب وي.

ډېر خلك دا غواړي چې د نورو محبوب شي او پخپله د هېچا محب نه وي په همدغه وجه خپل متملقين په ځان راغونډوي، مګر دوستان نشي پيدا کولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

متملق هماغه دي چې خپل ځان ټيټ ګڼي يا لږ تر لږه خپل دوست ته داښيي، چې زه په تا دومره نه يم ګران لکه چې ته پر ماګران يې، ځکه دغسې کسانو ته دوستان نشو ويلی.

دوستي هغه مينه ده چې له دوست څخه بيرته انعکاس کوي او له يوې خوا نه نه وي، همدغه سبب دی چې د انسان مينه له سرو او سپينو سره يا له ښو جامو او ښو خوراکونو سره دوستي نه ده، ځکه چې له يو خوا ده او بيرته انعکاس نه کوي.

په دوستۍ کې مقابله بالمثل په کار ده او بې مساواته دوستي دوستي نه ده.

مينه له يوې خوا پيدا کېدای شي، مګر دوستي له يوه طرفه هېڅکله نه وي. دوستي که د لذت يا منفعت په اثر وي کېدای شي، چې بد خلك له بدو خلکو سره يا ښه اشخاص له بدو کسانو سره دوستان شي، مګر که خير او فضيلت د دوستۍ اساس وي، نو د ښو او بدو ترمېنځ دوستي نه پيدا کېږي.

حقيقي دوستي هماغه ده، چې د نېکانو او ښو خلکو په پاکو زړونو کې ځای لري او په خير او فضيلت بنا ده.

(ارسطو)

ښکلا

ښکلا يوه منطقي قضيه ده چې صغري يې سترګې دي او کبر يې زړه دی، نتيجه يې عشق دی.

(سقراط)

(c) ketabton.com: The Digital Library

وحشي او مدني انسان

عمومي نظریه دا ده چې وحشي انسان په هېڅ ډول اخلاقي اصولو پابندي نه لري، بلکې هر وخت د خپلو غرايزو تابع وي او هر کله د خپل ميل او خواهش رضا غواړي. انسان پېژندونکي پوهان دا نظریه نه مني او وايي:

وحشي هغه دی چې د ادابو او رسومو ډېر پابند وي او په ناسته ولاړه تګ او راتګ، بلکې په اقدام او هغه خبره کې د خاصو اصولو او مقرراتو پېروي کوي، يعنې وحشي انسان هغه مريی دی چې پخپل رفتار او کردار کې د يوې طايفې د عاداتو دلاس اله وي او متمدن انسان دغه راز نه دی.

(جان ديوي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کابل مجله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا شان

که زه ښه وکړم ته راسره ښه کوې که بد وکړم د بدو سزا راکوې.
که ستا مینه زما په زړه کې پیدا شي په محبت راته ګوري.
که زه بې مینې شم ستا مهرباني کمېږي.
ستا د رحمت بارانونه په ماباندې هغه وخت ورېږي، چې زما په زړه کې رحم وي.
زه چې هرڅه وکړم ته هماغسې را سره کوې.
که څوك په عذاب کړم په عذابوې مې. که ستا په امر او ستا په نامه چاته څه ورکړم په عوض کې ډېرڅه راکوي.
زما نېك بختي زما په عمل اړه لري او جنت یا دوزخ ته تګ زما د ښه عمل او بد عمل نتیجه ده.
زمونږ عقل او فکر همدغه دی، مونږ چې تا ته پخپله آیینه کې وګورو ستاپه باب دغه راز فکر کوو، که مونږ ځانته ونه ګورو ستا لوی شانته وګورو ته زمونږ له خیال او فکر نه ډېر لوی یې او ستا لویي مونږ پوره نه شو لیدی.
ستا ذات او ستا شان زمونږ له عقل او فکر نه ډېر اوچت دی. مونږ چې د ځان غوندې خلکو د پاره کالي نیسو او هغه د سر په سترګو نه وینو یا لنډ وي یا اوږده. ستا کارونه زمونږ په خیال او فکر کې نه راځي او بس همدومره پوهېږو، چې ته مونږ غوندې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې، مونږ ډېر واړه او کوچني يو او ته ډېر لوی يې، چې په وهم او قياس کې نه ځايېږې.

دا زمونږ کار دی، چې د ښو په مقابل کې ښه وکړو او د بدو په مقابل کې بد، که مونږ څوك ووهو حاکمان مونږ وهي، که مونږ د ځمکې په لمن کې غنم وشيندو او اوبه ورکړو ډېر غنم راکوي او زمونږ اب و دانه ځمکه بې عرضه نه پرېږدي.

که د يوه نيالګي پالنه او روزنه وکړو ډېره خوږه ميوه او يخ سيوری راکوي که سوداګر ته پيسې ولېږو څه چې وغواړو راکوي يې، که له يوه ماشوم سره مينه وکړو له مونږ سره مينه کوي ستا شان له مخلوق نه اوچت دی. ستا اراده زمونږ د ارادې تابع نه ده.

ستا کړه زمونږ له کړو نه پيدا کېږي.

ستامحبت زمونږ له محبت نه وروسته نه دی. [۱]

---

[۱] - کابل مجله ۱۳۳۶ کال، ګڼه، دپښتۍ دويم مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مدرسې نه ایستل

استاد وویل: ځان وړوکی وګڼه او د لویوالي خیال له سره لرې کړه!

شاګرد حیران غوندې شو او په ډېر احترام یې وویل: که سړی ځان صغیر وګڼي او روژه وخوري، ځوك به یې نه ملامتوي؟ ایا د حقیقت په مخ پرده اچول څه بدکار نه دی؟

استاد: ته زما په مقصد پوه نه شوې، زه وایم لویي ښه نه ده:

ځانته په حقارت کتل ښه کار دی، سړی باید خپل ځان له هر چانه ټیټ او ښکته وګڼي، که غواړې چې په رښتیا لوی سړی شي په مانا کې ځان وړوکی وګڼه او په لوی نظر ځانته مه ګوره!

شاګرد: دا څنګه کېدای شي چې سړی یو ځل پوه شي چې لوی یم او بیا پخپل نظر کې ځان کوچنی ماشوم کړي که دا کار ممکن وي او په رښتیا یوه لوی سړي ته ځان وړوکی او حقیر ښکاره شي، نو بیا هېڅ کله نه شي لویېدای.

هغه چې ځانته په درانه نظر نه ګوري، په سپکو کارونو نه شرمېږي او لوی لوی کارونه نه شي کولی. سړی باید ځان لوی وګڼي او لوی مسولیت قبول کړي. شاګرد ته استاد یوڅه وویل او عصر و زمانې بل سبق ورکاوه، استاد په تنګ شو او خپل شاګرد یې د شیطان په نامه له مدرسې نه وایست.[1]

---

[1] - کابل مجله ۱۳۳۴ کال ۶ ګڼه، پښتي (۳) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان څه غواړي؟

کوم انسان او څنګه انسان؟ د پوښتنې سرې باید معلوم شي، چې څوک دی او څه دی او څه شی ته زيات احتياج لري. که مونږ دا پوښتنه له کوم رانده نه وکړو خبره دمخه فیصله ده، چې ړوند له خدايه څه غواړي؟ دوه سترګې، همدرانګه يو وږی په اوبو پسې هڅه کوي رنځور وايي:

روغ صورت پاچايي ده او د صحت خاوندان نور څه غواړي.

دا پوښتنه ډېرې ډډې او اړخونه لري، تاسې هېڅکله داګمان مه کوئ، چې ليکونکی دکوم مريض تپوس کوي يا له کوم وږي تږي سره کړېږي.

دا سوال له دغسې ضروري او بديعي خوايجو نه هغه خوا ځای لري. د عشق په لېونيو پورې هم څه ارتباط نه لري، ځکه چې د هغوی ليلې مغلومه ده او پوهېږو ، چې د ګلزار بلبلې سره ګلونه او پتنګان بلې ډيوې غواړي.

دا پوښتنه له هغو کسانو څخه ده چې په تن پټ او په نس ماړه دي، د عقل او بصيرت دعوې کوي او په انساني مطالبو کې لږه ډېره مطالعه لري يا په ملايي تعبير له ماکولاتو نه معقولاتو ته رسېدل دي، مګر دلته هم ښايي چې ټول يو راز جواب رانه کړي يو به وايي زه د ملت او وطن سعادت غواړم بل به خبره دبشريت خواهۍ ته ورسوي او له عصري ريا کارۍ نه به کار واخلي، دغه راز غټې دعوې هر څوک په رښتياو نشي کولی او په دنيا کې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لږ خلک دي، چې دغه راز عالي شعور به لري، نو د دې دپاره چې د دغسې لويو دعو مخه ونيول شي، يو ټکی په خپله پوښتنه کې زياتوو او وايو:

تـه د خپـل ځـان دپـاره څـه غـواړې؟ ډېـرې پيسـې؟ کـه نـوم او شهرت؟ عـزت او اعتبـار تـه ډ ېراحتيـاج لـرې، کـه لـه دې حده تېر شوې يې او غواړې چې د عالم له شور و شره ځان ليرې کړې او د علم او معرفت پـه دنيـا کـې د حقيقت رڼا ولټوې، هغه خوند چې دنيـادار يـې پـه جـاه وجـلال، زينـت او ارايـش، خـوړو او خونـدور شيانو کې پيدا کړې؟

رښتيا ووايه! چې ته څوک يې او څه غواړې؟ دا وروستۍ دعوه هر څوک نه شي کولی او هر سړی دغسې نه شي کېدای لـه ډېرو ډوډۍ غړپو او وچو ماديونو څخه اورو" تواضع کم کن و در مبلغ افزای) ځينې نور لا وايي (مرا نان ده، کفش بر سر بزن) همدغه راز اشخاص دي، چې پـه دنيـا کې عموميت او کثريت لري يا پـه بل عبارت وطنونه ترې ډک دي په هر ځای او هره طبقه کې چې ګورو په همدغه شي پسې هڅه کېږي او د ټولو کوښښونو غايه همدغه شی دی. چې مال او دنيا يې بولي، کـه تاسې د هر چاړه تـه غـوږ ورنـږدې کـړئ پـه ډېـرو سـينو کـې همدغـه څـه ترينـه غـواړي، هـر زيارت لره چې ځي مراد يې همدغه شی وي او پـه بتخانه او حرم کې همدغه ورکه لټوي. څوک يې د دلبرو د صدقې دپاره غـواړي او څوک يې اصلي معشوقه بـولي. ډېر لږ کسان دي چې دمال او دنيا پـه سيوري کې نوم او شهرت عزت او اعتبار هم لټوي او د چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوښو ته سرونه نه نیسي، یعنې د نورو تواضع او پیسې دواړه غواړي او په یوه کمبوت هم نه راضي کېږي دا راز خلک خپل ځان له تش مادیت نه پورته ګڼي او په یوازي پیسو نه خوشالېږي، مګر له پیسو هم زړه نه شي صبرولی او په تش نوم نه غوړېږي دوی وايي.

هغه نه يم چې په مال به افتخار کړم
يا د تش نامه دپاره به هر کار کړم

دوی مال او دولت د راحت او اسايش، عيش وعشرت دپاره غواړي او د افتخار دپاره يې نورو ځيزونو ته زړه کېږي.

دا هغه خلک دي چې په دنيا کې دوه برخې غواړي، يعنې له شلو زامنو سره دنجلۍ مېرمن هوس هم لري، دوی په ظاهره وايي (ادمی فربه شود از راه گوش) مګر د نوش فکر هم تل ورسره وي او ثنا وصفت سره مال او دولت ګډه او مخلوط غواړي، همدغه راز خلک په دنيا کې اکثراً کامياب وي او د مهارت خاوندان بلل کېږي، د دوی شاوخوا ډېر خلک راټولېږي او له هر چاسره سر خوځوي، د دوی په مجلس کې خواږه او تروه شيان، کتاب او کباب، د اخرت فکرونه او دنيايي نعمتونه هرڅه وي او هر ډول خلک ورته راځي، د داسې کسانو مستخدمين زښت ډېر وي، مګر هغوی په ځان نه پوهېږي او نه وي خبر چې مونږ څومره خدمت کوو او له څه راز تسخير لاندې راغلي يو همدغه طبقه ده چې د جهان ګډې وډې ښه او بد د دوی لاس کې دي او څه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

غواړي هغه کوي، همدوی د نورو خلکو ولیان او وصیان وي او د دنیا ظاهري متصرفین ورته ویلی شو.

له دې کسانو نه چې تېر شو او ستر ګې وغړو، چې له دې دوه صنفونه هغه خوا هم ځوک شته چې درېیم صنف وباله شي که یه؟ نو ډېر لږ او بیخي لږ کسان وینو چې هغه له دې سطحې نه ډېر پورته دي، مګر له عمومي نظره لویدلي او هرځوک یې نهویني، دا راز خلک هماغه کسان دي چې یوه علمي فکر کې ډوب تللي او نور هر څه یې هېر کړي دي، په ظاهره په دې نړۍ کې اوسېږي، مګر شپې ورځې یې په بل عالم کې تېرېږي، په هغو شیانو چې مونږ خوشحالېږو یا خپه کېږو دوی نه خبرېږي او څه چې نور خلک یې ارزو لري دوی یې نه غواړي دغه راز فلسفیانه یا شاعرانه مزاج، چې په هر چا کې پیدا شي هغه بیا له دې عالمه د شوق و ذوق په لحاظ بېلېږي هغه د دې عالم په بدبختیو او غمونو ژاړي، مګر د خپلو اوښکو اجرا له دوی نه نه غواړي، د هغه ټول کوښښ د پوهېدلو دپاره وي او پوهه پخپله یو داسې حقیقت ګڼي چې نور ټول خواهشات او لذتونه مغلوبوي، ځوک چې دغه ذوق او دا تصور رښتیا پیدا کړي هغه بیا په دنیا کې بل هېڅ شی د لوړوالي او ټیټوالي معیارنه ګڼي، دغه بډایي یا دنیوي عزتونه او عبارات چې نورو ته د تعظیم سرونه ټیټوي د ده په نظر کې هېڅ قدر او قیمت نه لري او نه په دغسې شیانو کې له چاسره رقابت او حسادت پیدا کوي، دا راز کسان هېڅکله خپله پوهه او معرفت چې د لوی خدای یوه لویه عطیه ده او له قراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

هدایاتو نه رښا اخلي ددنیا په قلیله متاع او لږو پیسو نه خرڅوي، ځکه چې له دغسې زیانمن تجارت څخه خدای هم انسان منع کړی دی. علم او پوهه د انسان هغه شرف دی چې خرڅول یې لوی عیب دی. هغه کسان چې دې تجارت ته زړه ښه کوي او خپله بینایي خرڅوي ړانده دي او د بینایۍ په قدر نه پوهېږي. یو پتنګ هېڅکله یوه بله ډیوه د دنیا په مال نه پلوري، ځکه چې په ده توره شپه راځي او په تورتم کې ژوند نه شي کولی او هېڅ وخت هغه کیف د دنیا په سروګلوکې نه شي پیداکولی.

اوس ډېرکسان په دې عقیده دي، چې د انسان اصلي او حقیقي فایده مال دی او ځینې نور ورسره جاه و جلال هم ملګري کوي، دوی وایي: نور ټول شیان د همدغې غایې پټ او ښکاره وسایل دي، چې د همدغه مقصد دپاره انسان استخداموي.

څوک چې دا وایي ښایي چې هغه به خپلې آینې ته ګوري او د عامو وګړو په روش او خوي او مزاج باندې په استناد کوي.

نو راشئ چې د انسان په فطرت او طبیعت کې مطالعه پیل کړو او وګورو، چې انسان څوک دی او څه غواړي؟ دا خو څرګنده ده چې د مال حب او د تملک مینه د ده په غرایزو کې داخله ده، په خپل ژوند او حیات کې دغه شي ته احتیاج او ضرورت لري.

دی هېڅکله داسې نه شي کولی چې په تشو نندارو یا تصوراتو شپې ورځې تېرې کړي او له نغري نه یې هېڅ دود پورته نه شي، مګر له دې حقیقته هم انکار نه شو کولی چې د ده په غم او خوشحالۍ، سعادت او شقاوت کې نور شیونه قوي تاثیر لري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوازې مال دی نه شي قانع کولی، د نورو ملتو حال احوال يوې خواته پرېږدئ يوازې د پښتنو ژوند تحليل کړئ، چې دوی د دنيا مال ته په څه نظر ګوري او څه راز تعبيرات ورځنې کوي. زه دلته يوازې د خوشال خټک يا حميد او نورو پښتنو شاعرانو په بيتونو استناد نه کوم، چې هغوی پښتانه راښيم چې په دنيا پسې شپه او ورځ سرګردانه دي په هلو ځلو او ډېرو خواريو يې لاس ته راولي، مګر د ننګ وغيرت په ځای کې دخپل عمر ټوله خواري بربادوي او هېڅ ورته نه پاته کېږي، نو لږ څه ښار او بازار ته واوزئ او د ملت په طبيعت کې ننوزئ يوازې د دوی د دنيا سرګرداني په نظرکې مه نيسي، بلکې د سرښندلو او مال قربانولو په وخت کې يې وګورئ، چې دوی څه غواړي او څه کوي؟ يوه وړه طعنه يا يو شاباس او افرين په دوی څومره اثر لري او څه راز ايثار او قربانۍ ته يې حاضروي.

نو د اکثريت او عموميت په لحاظ هم ويلي شو، چې خلکو په مال او دنيا ايمان نه دی راوړی او اصلي غايه نه ده، ډېر خلک شته چې له خوارۍ ژرنده، ستايي او له کبره مز نه اخلي، مال او دنيا دلاس خېري او د هندو ږيره بولي، دپښتون او پښتونولۍ په مفهوم کې نور شيونه داخل ګڼي او هغه بدايان چې يوازې پيسې لري په نورو نومو يادوي، د انسان شرف او اهميت په نورو حقايقو پېژني او يو شتمن سړی مجبورېږي، چې د مال په قربانۍ خپل ځان هغې اصلي غايې ته ورسوي، دغسې چې يو مسلمان په خپل مخکې يوه قبله او کعبه لري، چې د مال په زاد و راحله ځان

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسوي او هغه د خپل سير او سفر غايه ګڼي. هر ملت پخپله ذهني او معنوي دنيا کې هم يوه لوړه غايه لري، چې د مال توښه ورته ضرور ايسي او د مال پيدا کولو علت يې غايه ګڼل کېږي، په ډېرو ممالکو او ملتو کې ګورو چې ډېر کسان خپل لوړ منصبونه او لوړ مراتب پرېږدي، مګر خپله يوه نظريه او مفکوره چې ښايي هېڅ مادي منافع به پکې نه وي نه پرېږدي.

وروسته تر دغسې ډېرو فکرونو، چې په انساني نړۍ کې يې کوو او مختلف طبقات په نظر کې نيسو، يعنې له زيد و عمر نه تيريږو او بشري مفهوم ته ګورو حيرانېږو، چې انسان څه غواړي او څه غايه لري؟ که په يوه ملت کې دغه غايه درک شي او د يوې عميقې مطالعې په اثر کې دغه نفسي او روحي راز او شر ښه تعين شي، نو د هغه ملت په نهضت او ويښولو کې ښه کار ورځنې اخيستل کېږي او همدغه راز نبض پېژندل د يوه ملت د پوهانو او رهبرانو اصلي وظيفه ده، چې په اجتماعي حيات کې خورا ډېر دخل او تاثير لري، څوک چې د يوه ملت شايق کېږي هغه بايد په دې پوه شي، چې دغه ملت څه غواړي؟ او له همدغه پوهې استفاده وکړي.[1]

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۴ کال، ۱ ګڼه ۱۰،۷ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارونه

ځینې کلمات شته، چې که سړی ورځنې به نورو کلماتو تعبیرکوي او حقیقت یې لټوي معنیٰ یې ګرانېږي او داسې مثال لري لکه چې سړی دلاس غوټه په خوله خلاصوي یا له رنګا نه تیارې ته ځي، دا ځکه چې د بشر پوهه او معرفت بې د الفاظو د زده کړې څه بل شی نه دی، نو که انسان الفاظو او کلماتو ته قانع نه شي یو اسانه او عام فهمه مفهوم هم مشکلېږي او د هغو کلماتو تعبیر، چې لوی او واړه، پوه او ناپوه یې په ورځ کې له سلو ځلو نه زیات وایي هم څه اسانه کار نه دی.

کار هم له همدغسې کلماتو څخه یوه کلمه ده چې که تعبیر یې په فعل او عمل سره وکړو په لوی لاس یې معنیٰ پټوو او د بني اسرائیلو غوا ورځنې جوړېږي.

که ووایو کار د غړو او لاس و پښو حرکت دی، نو یو ګوځنګ وهلي سړي خو شپه او ورځ په حرکت کې وي، مګر څوک یې کاریګر نه بولي، ډېر خلک دي چې خوشحال ګرځېدل کار نه ګڼي او خبرې هم د کار جانب مقابل ګڼي، مګر ځینې کسان یوه ځای ته د چا خبرې وړي او وایي هلته کار لرم. یو سړی ځای په ځای ولاړ وي او د یوه شي حفاظت او مراقبت کوي، مګر دغه درېدل او کتل که څه هم هېڅ حرکت به پکې رانه شي کار باله شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که وواېو د انسان هغه عمل او حرکت دی چې د یوې فایدې دپاره وي دلته له کارنه د فایدې پېژندل ګرانېږي او ډېر بې فایدې کارونه چې خلک کار بولي کار له تعریفه وزي.

که کار ته په لغوي او صرفي عینکو وګورو، نو ځینې صرفي او ګرامري افعال د کار د فعل په معنیٰ شته چې د انسان قصد او اراده په کې هېڅ دخل نه لري، لکه لوېدل، رنځورېدل، مړه کېدل چې څوک یې په کار کې نه حسابوي، بلکې ځینې افعال لا بیخي په انسان پورې هېڅ ربط او تعلق نه لري، لکه د کاڼو ماتېدل، د پاڼو رژېدل، د بوټو لوېېدل او داسې نور.

که ځینې فکري او دماغي کارونه په نظر کې ونیسو، نو بیا مجبورېږو، چې تصور ته هم کار ووایو او په یو خیالي وجود ورته قابل شو، چې د حادثې او واقعې له دایرې نه هم کار خارج وبولو.

دا لغوي بحث او تحقیق به په همدغه ځای پرېږدو او کارته به د اجتماعي مفاد او مصلیت په سترګه وګورو چې کار څه شی دی؟ دا چې خلک وایي فلانکی د کار سړی دی یا د ملت، جامعې او مملکت دپاره ښه کار کوي څه معنیٰ؟

په دې لحاظ نو کار یو بل راز مفهوم پیدا کوي او ډېر افعال لکه خوب و خندا څښل او خوړل د کار له مفهوم وزي او یوازې همدغه افعال پاتې کېږي، چې په اجتماعي نظام کې پوره دخل او اغېزه لري. که یو سړی یوې کوي یو بل هم قلم را اخلي اخبار ته مقاله لیکي هغه بل ناست وي د اجتماعي چارو د بهبود دپاره فکر کوي هر یو کار کوي او دکار سړي بلل کېږي.

هو! دا ټول کارونه دي، مګر د ټولو اهمیت یو راز نه دی ځینې کارونه به وي، چې خولې په کې نه تویېږي، غړي به پکې ډېر نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سترې کېږي، مگر قدر او قيمت به يې ډېر وي، دغسې دنيا کې سره او سپين جوار او غنم خر مُهرې او نعلونه تفاوت لري، د انسانانو کارونه هم جگ او ټيټ قيمتونه لري او ټولې چارې يو له بله برابرې نه دي.

هغه کارونه چې پوهه او فکر په کې خرڅېږي له پنډونو چلولو او کاڼو ماتولو نه زيات اهميت لري، کوم کار چې هرڅوک يې کولی شي او هغه کار چې ډېره موده تعليم غواړي هېڅکله نه برابرېږي.

د کارونو د قيمت دپاره دوه اصلي معياره موجود دي، يو ضرورت او احتياج بل دکار کوونکو ندرت او لږوالی.

ضرورت او احتياج په يوه ملک کې فرق کوي کوم خلک چې له علم او معنیٰ سره ښه نه وي اشنا شوي او عرفاني ذوق نه وي پيدا کړی هغوی علم و معرفت ته خپل ضرورت او احتياج پوره نه حس کوي او عرفاني رجال په کې ډېر قدر نه شي پيدا کولی، هغه جوامع چې د وضعيت په قيمت نه وي پوه شوي هلته د نفيسو صنايعو خاوندان له نورونه څه زيات امتياز نه لري.

په يوه محيط کې چې هر څوک په ماديا تو افتخار کوي هلته د فضيلت خاوندان حقير وي، ځکه چې احتياج ورته نه ليدل کېږي که څه هم انسان په هر وخت کې ورته احتياج لري، نو که د ضرورت او احتياج په ځای د ضرورت او احتياج احساس او ليدل معيار کړو بهتره به وه، ځکه چې بې احساسه احتياج هېڅ تاثير نه لري. په ځينو ځايو کې چې خلک ديوه مکتب معلم ته خپل ضرورت او احتياج نه ويني او په دې نه پوهېږي چې علم او پوهې ته شديد ضرورت موجود دی هغوی تعليم او ښوونه کوم قيمتي او مهم کارنه گڼي او په اصلي کارونوکې يې نه حسابوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی چې دیوه مملکت علمي، ادبي، اداري او عملي کارونه په نظر کې ونیسي او د هر کار په قیمت او اهمیت کې غور وکړي هغه پوهېږي، چې په محیط کې کوم ډول کارونه اصلي ګڼل کېږي او کوم فرعي دي. اداره مهمه ده که علم؟ ادب ډېر قدر لري که معرفت؟ نو په دغو چارو کې چې هر کار مهم او اهمیت یې هم زیات وي. له همدې لامله هغه څوک چې په غرونو کې د رمو اداره کوي له هغه چانه زیات اهمیت لري چې په کور کې مېږې او رمې ساتي. په کوم محیط کې چې خلک د کامل تهذیب او صحیح تربیت خاوندان وي هلته د یوې قوي ارادې خاوند ته دومره احتیاج نه وي، لکه په غیر مدني اقوامو کې چې وي، همدغه سبب دی چې په علمي دوایرو کې اداره خپل قیمت کموي او علمي اقتدار زیات اهمیت پیدا کوي.

همدغه شان په کومو هېوادونو کې چې ادب په علم او احساس تعقل غالب وي هلته ادب له علم نه زیات اهمیت لري او ادبي رجال له علماو نه بر کښېني، یعنې لکه چې په یوه مکتب او مدرسه کې دیوه عالم او معلم وینا قیمت لري په یوه باغ کې د بلبلو نارې قدر لري او د محل ومحیط کارونه لوړېږي او ټيټېږي. څومره چې په یوه سیند او دریاب کې موجونه او طوفانونه زیات وي هغومره د کښتۍ او کښتیبان اهمیت زیات وي، مګر په وچه ځمکه کې ورته هغه قدر نه پاته کېږي؟[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۳ کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

وده او تکامل

بابه جانه! هغه وخت چې زه نه وم ته وې، مګر د چا پلار او بابا نه وې.
هو ، تـه هماغـه وخت بابا او دادا شوې چې مونږ راغلو او ستا شاو خوا راټول شوو ، خلک وايي چې بې اولاده هم څوک پلار کېدای نه شي او نه څوک بې لمسيانو بابا کېدی شي. رښتيا چې په اجتماعي دنيا کې يوازې توب هېڅ مانانه لري او مشرهم کشر ته زښت ډېر محتاج دی. هغه وخت چې تا کور او کډه زامن او لمسيان نه درلودل ته دغه څوک نه وې، چې نن يې، ته په هغه وخت کې يو زړی وې، مګر نن سمسور باغ شوې او خوندورې خوږې ميوې لرې.
ته اوس د بلبلو کور او ستا په ګلزار کې د ژوندانه شور او غوغا پيدا شوه، مګر پخوا لکه يو مړ جسد په خاورو کې پروت خورا کوچنی وې.
څنګه چې پخواله مانه پلار او بابا نه وې دغسې د کوچنيتوب په وخت کې ځلمی او د نطفه توب په وخت کې ژوندی نه بلل کېږې.
که دغه څانګه او شاخونه له تانه لرې شي بيا هم تاته څوک ونه، نه وايي او ستاپه حيات کې هېڅ برګ و بار نه پاته کېږي ته بيا د پسرلي لـه فضانه څه برخه لرې او نـه د هوا مرغان دغسې سر پرېکړو ونو ته راښکته کېږي، په رښتيا چې ستا ژوند په مونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندې دی او بې له مونږ نه ژوند نه شي کولی، لکه چې مونږ بې له تانه خپله تازګي او حيات نه شوساتلی، که کله زه ستا د مهربانۍ شکريه کوم او ځان بېل ګڼم دا به زما لويه ناپوهي وي، ځکه چې زه له تانه هېڅ بېلتون نه لرم او په هېڅ راز نه شم بېلېدلی.

د دې شينکې باغ ټولې ونې له همدغې ځمکې پيدا شوي له په همدغه خاورو کې وده کړې ده، مګر د دې ځمکې ښايست او قدرهم په همدغو ونو پورې تړلی دی، که دغه نيالګی دلته نه وای روزل شوي، دې وچو او سپېرو خاورو به دا قيمت نه درلود، نو د دې ځمکې څه احسان په دې ونو نه شته، بلکې دا ځمکه له سورې لاندې ژوند کوي.

که کومه غټه ونه خپلو څانګو او ښاخونو ته وده (نشو ونما) قوت ورکوي نه په خپله غټوالی او لويوالی کې کوښښ کوي، هسې نه چې له کوم بل شي سره احسان کوي دغه راز مرسته، خو زړه هم له نورو غړو سره کوي، مګر څه احسان نه باروي، دې نه بايد فياضي ونه وايو، بلکې غټېدل او لويېدل يې تکامل بولي. د باغ خاوند په دې ښه پوهېږي چې دغه ونه د ښورې په ځای سړې ته خوږې ميوې ورکوي، ځکه ورته انبارونه راچلوي او تربيه يې کوي.[1]

---

[1] - کابل مجله. ۱۳۲۳ کال، ۱۲ ګڼه ۱- ۱٦ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشومان

مونږ ناست وو. ماشومان زمونږ له څنګه نژدې په لوبو مشغول وو.

کله به یو له بله په هسې خبره ونښتل، چېغې به جګې شوې، ژړا انګولا به وه، کله به د خندا شور او زوږ دومره او چت شو، چې په عذاب به يې کړو.

يوه به چې د بل د لوبو شيان ګډوډ کړه هغه به په قهر شو کنځلې به يې کولې او هرڅه به يې ويل.

زمونږ پام نه و يو راپاڅېده د بل مخ يې شوکارې کړ د هغه پر مخ ويني روانې شوې او له مستۍ نه جنګ جوړ شو.

مونږ ويل خېر دې واړه دي نه پوهېږي.

هو! ماشومان واړه دي، مګر دومره واړه نه لکه مونږ چې د لوی خدای په حضور کې کوچنيان يو، د ماشومانو پوهه له مونږ نه لږه ده، مګر زمونږ پوهه د هغه په نسبت ډېره لږه ده زمونږ لوبې هم د وړو غونډې دي زمونږ خندا او ژړا هماغسې ده، ماشومان پوهېږي چې دوی واړه دي، مګر مونږ په خپل کوچنيتوب هم نه پوهېږو په رښتيا چې مونږ له ماشومانو نه واړه يو او زمونږ خدای ډېر لوی دی.

مونږ بايد خوشحاله اوسو، ځکه چې خوشحالي د ماشومانو مال دی.[1]

---

[1] - کابل مجله ۱۳۲۶ کال،٦ ګڼه،دپښتې دويم مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ريا کاران

د کاغـــذ پـــه ګـــل بلبلـــې نـــه ټـــولېږي
بـــې مېـــوې دی بـــاغ وبـــڼ د ريـــا کـــار

ريا کار يوازې هغه نه دی چې په ډېرو نفلونوځان ستړی کړي او بې له دې نه چې خلکو تـه ځان وښيي پـه کـې يـې د عبادت سره هېڅ مينـه نـه وي، هغـه څوک چې لـه خپـل کـار او وظيفـې سره اصلي علاقه نه لري او يوازې د خپل امر يا ځينو نورو کسانو د غولولو دپاره خپل ځان د کار شين ټاکو ښيې داهم ريا کاري ده، خو دومره خبره ده چې هغه لـه خدای سره او دی لـه خلکوسره پـه خپـل ګمـان چل او ټګي کوي، ډېر کسان شته، چې په مجلسونو کې له ډېر کار نه شکايتونه کوي او ځان داسې ښيي چې ټول کارونه همدی کـوي او دنيا د ده په ښکر ولاړه ده، دغه راز خلک هم اکثراً ريـا کـار وي او په حقيقت کې هېڅ نه کوي. ځينې نور دا راز اشـخاص هم شـته هر ځای په يو مخصوص وضعيت چې يو عالم درد او تاثير ورسره ملګری وي اجتماعي بحثونـه شروع کـړي او دا ښکـاره کـوي، چـې يوازې همدې د وطن خواهۍ او وظيفه شناسۍ او پاکنفسۍ غوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمونه ده او بس. هر څوك ګمان كوي چې كه دغسې صحيح اشخاص او باحرارته ځلميان زيات شي ټول كارونه به ښه شي او هر څه به ترسره شي، مګر خداى خوخبر دى چې د ده په زړه كې بې دځان له مينې نور هيڅ نه وي او غير له شخصي اغراضو او مطالبو نور څه نه پيژني دا هم رياكاران دي او د دې اصل ريا كاري همدغه شى دى.

په هر وخت كې يو ملت او مملكت ځينې شيان ښه ګڼي او په ښه سترګه ورته ګوري.

هغه وخت كې فضايل ګڼل كېږي نور هرڅوك چې فضيلتونه لري يا ورسره علاقه لري جامعه هغو اشخاصو ته په ښه نظر ګوري او روزي يې دا راز فضايل او ښېګڼې چې جامعه يې له اشخاصو څخه غواړي اورمرو لږ څه مشكل كار هم وي او هرڅوك يې نه شي كولى، نو له يو خوا دغه اشخاص او له بل خوا دغه ديوې اجتماعي ترغيب او د ريا كارۍ او منافقت فكر پيدا كړى او ځينې كسان مجبور شي چې ځان په هماغه رنګ جمعيت او ټولنې ته وښيي چې هغوى يې خوښوي او په شعر ورته ګوري.

دا كار تر يوې اندازې پورې اسان هم ايسي او چلند هم لري، ځكه چې انسان سره له ډېر عميق او دقيق فكر ظاهر بين هم دى يو ډول سادګي هم په كې شته په جمعيت كې د دقيق او عميق فكر خاوندان هم ډېر لږ وي، نو اكثريت د هغو كسانو وي چې هر چا او هرشي ته له ورا او له لرې وګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې ټولو خبرو په اثر کې نتيجه دا شي چې اشخاص او هغه کسان چې د عقيدې له مخې اجتماعي فضايل پېژني ډېر لږ او نادر وي، مگر ريا كاران زښت ډېر پيدا شي او مظاهره كوونكي مخلصينو ځای ونيسي دغه راز كسان چې ميدان ته راوځي (ځايونه) ونيسي هلته كارونه په حقيقي ډول نه اجراكېږي او هر څه يو نمايشي صورت لري، په دغسې ځايونو کې جديت او فعاليت هم دا معنیٰ نه لري چې سړی ډېر کار وکړي يا يو کار په ښه ډول اجرا کړي، بلکې هغه څوک جدي او فعال ايسي چې په مظاهراتو او ريا كارۍ کې مېړنی وي. دا راز كسان چې لكه او ښتې په توره شپه کې الوزي او خلک د اور د شجرې گمان پرې كوي يوازې همدومره رڼا لري، چې خپل ځان خلكو ته وښيي او بس، يعنې هېڅكله داسې نه كېږي چې كومه تياره خونه رڼا كړي يا څوک ورځنې خپله ډيوه ولگوي.

دا حال ترهغه پورې په يو مملكت کې دوام كوي چې دهغوی توره شپه سبا شي او اجتماعي شعور خپلې سترگې ښې پوره وغړوي، يعنې خلک لكه هلكان په تشو خبرو ونه غولېږي او هر چاته يا هر شي ته په اني او سرسري نظر ونه گوري.

دغه د رياكارۍ دوره چې په كوم وطن راشي او حقايق لاښه نه وي پېژندل شوي سړی غل او كارواني نه پېژني او له لاسو پښو، دماغ او نورو اعضاو څخه ژبه ډېر كار كوي. سړی چې په ځينو ادارو يا لارو او كوڅو کې گرځي او په ريا كارانو پسې سترگې غړوي ډېرې عجيبې نمونېويني او داسې ايسي، چې دا مرض د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مني له ريزش نه هم عام دی. ډېر خلک دي چې په خپلو کوروکې له خپلـو ملګـرو او اشـنايانو دوسـتانو او خپلوانـو سـره د دروغـو کيسې کوي او په دغو کيسو کې خپل ځان هغوی ته داسې ښکاره کوي چې د هېواد لوی لوی خلک ده تـه پـه درنـه سترګه ګوري او دی په هغوی کې مخصوص مقام لري، دغه راز کسان که دغسې خبرې ونکړي او ځان په بل ډول چاته ښکارنه کاندي څوک يې بيا سلام هم نه عليک کوي او هېڅ قدر ورته نه پاتې کېږي، ډېر زامن شته چې په لارو او کوڅو کې له خپلو ملګرو او همزولو سره دغه ډول اوسي، مګر د پلار په مخ کې بيخي بل څوک وي او بل شان خوي لري، ځکه چې د ځينو کسانو حضور کې ځان ډېر مطبع او مخلص ښکاره کوي، مګر پسې شا به ورپسې سل خبرې کوي، نو که وواېو چې د انسان فطرت ځان بل راز ښيي څه ډېره مبالغه به نه وي، ځکه چې انسان په اصل خلقت کې داسې پيدا شوی چې هم ځينې ټيټ خواهشات او حيواني شهوات لري هم يو شعور خدای ورکړی، چې ښه او بد پرې پېژني او د خپلو نقايصو احساس کوي، نو دی مجبور دي چې خپل مصايب پټ کړي او ځان بل شان وښيي علاوه پـه دې دا اجتمـاعي مخلـوق لـه يـوې ټـولنې سـره ژوندون او معامله لري، نو بايد خپل ځان ټولنې ته ښه معرفي کړي او په دغسې ځان ښودنه ورځنې ښه استفاده وکړي. د دغسې ملا د خطابو په اثر کې سړی ويلی شي، چې انسان له ريا نه بيخي ځان خلاص کاندي. ډېر ځلې داسې پېښېږي چې په يوه مجلس کې يو شی بدګڼل کېږي او هغه ښه وي. سړی دا نشي کولی چې هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه کړي او عقیده یې وګرځوي دی خپله عقیده بل راز ښکاره کړي او مخالفت وکړي ډېر ضرر وینې په دغسې واقعوکې خپل مخالفت پټول او چپوالي سره خپل ځان موافق ښودل دي، مګر دا بده نه ده خپل فضایل او ممیزات ښودل او ښکاره کول هم په یو ښه صورت وي جایز څه، بلکې ښه مغیرکار دی. که یو معلم یا عالم د تعلیم او تدریس په ذریعه خپل علمي اقتدار او لیاقت خلکو ته ښيي، دغه راز اظهار او ښودنه که څه هم د لغوي معنیٰ په لحاظ ریا بلل کېږي، مګر ریا نه ده، همدارنګه هغه ملت خواهان او وطن غوښتونکي چې عملاً دغه عالي عشق او مینه دخدمت او ایثار او فدایت په رڼا کې خلکو ته ښيي دغه راز حقیقي او واقعي مظاهرات ډېر ښه او د تقدیر وړ دي. کومه ریا چې حقیقت بلل کېږي او زیان لري هغه عبارت دی له هغو مظاهراتو او ځان ښودنې څخه چې د خلکو غولونې او سترګې تړل په کې مقتدر وي، لکه چې ځینې ډېر خلک یې په خپلو صحنو کې کوي او دیو ه جمعیت په سترګو کې خاورې اچوي.

په ډېرو مجالسو کې ګورو چې هماغه کسان خیانت او خیانت کارانو ته ډېر بد وايي چې په خپله په کې هر چانه ډېره برخه لري همدغه راز بډې او رشوت هم هماغه اشخاص ډېر بد بولي، چې په خپله یې خوري له منافقت نه هم هماغه څوک ډېرسر ټکوي چې په دغه مرض په خپله اخته وي، یعنې اکثراً داسې پیښېږي چې هر څوک هماغه عیب ډېر ګڼي چې دی یې په پخله لري او هماغه صفت ستایي او دعوا یې کوي چې دی یې نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته زه هم په ځان ويرېږم، چې د ريا په موضوع کې ليکل ريا کاري نه شي او همدغه شی باعث شوی نه وي، له دغسې قومي او لساني ريا کارۍ نه چې واورو د عمل په ساحه کې هم په څو ډوله ريا او ډېر ريا کاران ليدلی شو، چې څوک په يو راز او څوک په بل راز خپل ځان جدي او کارګير ښکاره کوي، مګر د کار هېڅ پته نه معلومېږي. تاسې به ځينې ناراحته مزدوران ليدلي وي، چې د نګران سترګو ته ګوري او په هماغه شېبه کار کوي، چې څوک ورته ګوري، دغسې چې په دغه طايفه کې د چا ليدنه او کتل تاثير لري په نورو طبقو کې هم له ډېرو خلکو سره د کار کولو فکر دومره نشته لکه د کار ښودنې ورسره دي، لکه چې په ځينو مواردو کې ځينې مامورين او کاتبان ټوله ورځ په کيسو او خبرو تيروي، مګر په هم هغه وخت کې چې يو امر په دواړو وګرزي، نو خپل سر په کار باندې دومره ټيټ کړي، چې که هغه څو دقيقې د ده د ميز په منځ کې ودرېږي هم دې يې نهويني او نه ورته ګوري.

د دغسې ريا کارۍ اصلي علت دا دی چې دغه راز امران او کار غوښتونکي خپل لاس لاندې مامور ته ګوري، چې په کار بوخت دي او که نه، نوکه چېرې د ميز په سر يو کاتب چې شخصي خط يا د رخصتۍ رقعه ليکي هغه هم په کار کې حسابېږي او د ده جديت ښيي، مګر که سړی کار ګوري چې شوی او که نه؟ او د چا کار چې د کولو په وخت کې چانه وې ليدلی پټ پاتې نشي څوک دغسې ريا کارۍ ته نه مجبورېږي او نه دغسې چمونه کوي، نو د دې مرض اساسي چاره دا ده چې يوازې حرکتونه ونه ګورو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکې نتیجې، د کار کم وکیف ته وګورو، ځکه چې څوک هر څه وینې او هرڅه خوښوي خلک هماغه ور ښیي او په څه چې نظر جلبېږي هماغه شی میدان ته راوزي.

مونږ ښایي دغسې ډېر امراض ولرو، چې باید اساسي علاج یې وشي او علتونو ته یې متوجه شو، ډېر نقایص به وي چې مونږ یې په نورو کې ګورو او هغه په حقیقت کې مونږ ته عایدوي. که مونږ او تاسې ظاهربین نشو څوک ریا کاري نشي کولی او نه یې کوي، نو ریا په حقیقت کې زما د ظاهر بینۍ عکس دی چې په بل کې یې ګورم او بد ورته وایم. که څوک غواړي چې یو سړی په بل رنګ ونه ویني رنګه عینکې دې له سترګو لرې کړي او هرڅه دې په خپلو سترګو وګوري.[۱]

---

[۱] - کابل مجله ۱۳۲۳ کال.۱۰ ګڼه ۷،۱۰ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپنو کېږدۍ

د غره په لمن کې په جګه غونډۍ توره کېږدۍ ولاړه ده یو لور ته یې په ښنترو او څېړیو پټ هسک غر ښکاري او بل لور ته یې شین بڼ د سرې ترسترګو کېږي. د غونډۍ په خوا کې یو لوی ځوړ دی او سپینې اوبه، چې د غره له یوه جګ ځایه راتوییږي کږې وږې پکې بهېږي او له ځان سره څه وایي.

د کېږدۍ څښتن یو کنډک وزې لري، چې یو زوی یې وزې او بل ورغمي هر ورځ د څړ دپاره بیایي، مازیګر مهال چې وزې راشي او د ورغمو سترګو پرې ونښلي یو بل ته داسې نارې وهي، چې د میندو او بچو مینه ترې له ورایه څرګندیږي.

کله کله، چې ځول او وربځې وي د کېږدۍ څښتن څه نور پیځولونه له کېږدۍ سره ونښلوي او خپلې وزې ترې لاندې پنډې کړي.

دا کېږدۍ چې د دې سړي او د وزو دپاره یو ښه سبب دی د همدې وزو له وزغمو جوړه شوې ده.

هو! دا کېږدۍ د همدغو وزو له وزغمو څخه جوړه شوې ده، خو وزغمي د وزو په شا باندې نورې هم شته چې د کېږدۍ کار ورځنې نه اخیستل کېږي او نه د ړلۍ د ګاټو مخه نیوای شي.

کوم وخت چې دې سړي د وریو له شاد او زغنې پرې کولې زه په دې نه پوهیدم، چې دا به یوه ورځ د همدغو وزو په ښه راشي مابه ویل چې دا سړی د دې وزو په پیسو او وزغنو دواړو باندې خپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه کوي او په وزو باندې هېڅ زړه سوی نه لري، خو داسې نه ده دی خپلې وزې ډېرې ښې روزې، ده هېڅکله د خپلو وزو غوښو ته زړه نه کېږي، یوازې پې ورځنۍ اخلي او خپل ښه پرې کوي، پې هم تولي نه ترې اخلي د وزو په غولانځو کې دومره څه پرېږدي، چې بچي يې ورباندې ښه ماړه شي. دا پې هم دی وړيا نه خوري، دی ترڅو وزې ښې مړې نه کړي د پیو اسره نه کوي، نو سړی ویلای شي چې پې هم دی د وزو په غولانځو کې اچوي چې د ورغمو ښه هم ورسره کېږي. دی پخپلو وزو دومره زهير دی چې يا يې پخپلو زامنو پيايي يا ورته داسې سړی نيسي، چې هغه لکه لېوه د وړو وینو ته تږی نه وي او ډېر زړه سوانده وي چې تولـه شپه په ویښه تېروي او لېوان د وزو داړلو ته نه پرېږدي. دی ډېر پام کوي چې وزې يې داسې بوټي ونه خوري، چې هغه ورته ښه نه وي او نه يې په داسې لاره بيايي چې ګړنګونه او پاڼې نه وي او د لويدلو ډار پکې وي.

وګورئ! د وزو خاوند له خپلو وزو څنې څنګه ښه ګټه کوله او څومره ښه يې ورسره کول، د یوه قام پیاوړي او پوه مشران هم له خپل قام سره همداسې کوي، نو دغسې زړه سوانده مشرته به ولې سړی خپل ځان نه سپاري، بې له دغه راز مشرانو خو د یو قام ژوندون هم ډېرګران دی په تېره بیا په دې وخت کې چې ویښو او پیاوړو مشرانو ته ډېر اړولي لیدل کېږي..(۱)

---

(۱)کابل مجله ۱۳۱۹ حمل،۳ ګڼه،٦-۷ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قضاوت شعور

ځينې کسان دي چې په خپله پړه نه شي پوهېدلی او تل نور خلک په خپل حق کې ملامت بولي، دوی هرڅه کولی شي مګر په ځان باندې د ملامتۍ حکم نشي کولي او خپله ګناه ورته د نورو له سوابه ښه ښکاري، دوی په خپل ځان او په خپلو کړو کې هېڅ قصور نه ويني او داسې معلومېږي، لکه چې د دوی سترګې د ځان د ليدو دپاره نه وي د دوی تر ډېوې لاندې همېشه تياره موجوده وي او هغه څه چې بايد په ځان کې وګوري په جهان کې يې ويني، دوی چې په خپل ګريوان کې سرښکته کړي او ځانته متوجه شي يوه وړه ملامتي نه شي ليدلای، مګر چې بل ته متوجه شي ډېر واړه شيان په نظر کې غټ ورځي او په لړمانه کې هډوکي پيدا کوي، د دغسې اشخاصو انساني شعور ډېر کمزوری دی او د وجدا ن سترګې يې ړندې وي، دا راز خلک د انصاف او عدالت په پوله هم کله نه وي تېر شوي او بل آس له خپل ټټو سره هېڅکله نه برابروي، دغسې انسانان چې د خپل عيب او قصور له ليدلو عاجز دي او دغه توان نه لري چې د خپل سهوه او خپل نقسان اعتراف وکړي، د خپل ځان اصلاح هېڅکله نه شي کولی او خپل عيب ورته هنر معلومېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه قضاوت شعور چې په حیوان کې نشته او په انسان کې شته سړی مجبوروي، چې خپل ښه او بد وسنجوي او هغه وخت چې د ده معامله له نورو سره پیدا شي ځان ته ترخځونه وهي او ډېره ښه منصفي وکړي، هغه وخت چې انسان د ځان او د بل حق کې حکمیت کوي او ځانته د قضاوت په حق قایلېږي. باید خود خواهي او خود غرضي پرېږدي، د ځان مینه له زړه نه وباسي، د خپل او پردي فرق ونه کړي، د حق په ستوني پښې کېږدي او له حق څخه تېر نشي، عدالت او حقانیت له انسان نه همدغه تقاضا لري او د قضاوت شعور دا غواړي چې انسان به له ځانه سترګې نه پټوي او په خپل قصور به اعتراف کوي.

زه دا نه وایم چې څوک په هېڅکله کوم بد یا ناوړه کار نه کوي، هېڅکله به د چا په حق کې ګرم او ملامت نه وي او نه به د نفس او شیطان په لار درومي، ځکه چې زه په دنیا کې د یوه معصوم انسان انتظار نه لرم او د انسانانو په هېواد کې پرښتې نه غواړم. زما ارزو یوازې همدغه ده چې انسان یو اصلاحي احساس او د تفاوت صحیح شعور ولري، چې خپل نفس محاکمه کړی شي او په خپله ګناه اعتراف وکړي. کله چې انسان له ځانه سره یوازې کېږي او په خپل ګرایون کې سرښکته کوي باید خپل عیبونه خپل نقصانونه ولیدای شي او ندامت وکړي. همدغه پښېماني او ندامت انسان اصلاح کوي او پاک خدای پرې خوشالېږي.

انسانان هم هغه انسانان ډېر ښه ګڼي چې په حق اعتراف کوي او خپله پړه مني، هغه څوک چې ګناه کوي او ځان ګناهکار نه بولي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته په قهر او نفرت ګوري او د خدای د رحم او مهربانۍ مستحق نه ګڼل کېږي. د انسان او شیطان فرق همدغه دی چې یو په خپل قصور او پخپله ګناه اقرار کوي او مغفرت غواړي هغه بل د خپلې سرکشۍ او نافرمانۍ دپاره دلایل پیدا کوي او ځان ګرم نه بولي.

د عصیان او بغاوت فرق هم همدغه دی او هغه شی چې له ګناه نه لوی جرم بلل کېږي، په خپله ګناه نه قایدل او خپله پړه نه منل دي.(۱)

(۱)کابل مجله، ۱۳۳۳کال، ۶ګڼه، ۱- ۲ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بختوره

دا ښځه ځلوبښت کلنه ده، مګر په خواره جامه کې اوسي او خوراک یې هم خوار دی، ځکه له خپل عمر نه زیاته پخه معلومېږي.

دا غریبه په خوارۍ او مزدورۍ شپې ورځې تېروي او خپل بچي په هلوځلو، د یوه او بل په مزدورۍ ساتي، مګر په همدغه حال کې یې خپل یو زوی په مکتب کې اچولی او د اولاد تعلیم ته یې هم توجه شته.

زه د دې ښځې له حاله ډېر خبر نه یم که څه هم دواړه د یوه کلي یو او یو وخت مو کورونه ډېر نږدې وو، ځکه چې زه ډېره موده پخوا دغه کلي نه ښار ته راغلم او د کلي ژوند مې پرېښود سربېره پردې په مونږ کې دا خوی هم شته، چې که څوک لږ غوندې معتبر شي هغه بیا د مځکې خلک نهویني او د خوارو غریب په حال ړوند او کوڼ شي.

مګر بیا هم په ړندو کې د یوې سترګې خاوند پاچا دی او دغه راز پاچايي زما په برخه رسېدلې ده، زه تر ډېره حده زیار کاږم، چې د کونډو رنډو او خوارو غریب له زړه نه خبر شم، د همدې له امله د دغې ښځې حال راته لږ غوندې معلوم دی او دومره خبر یم چې د دې یو مېړه مړ شو، نو هماغه کلي کې د هغه تربره پرې نکاح وتړله، چې له دېنه ډېر مشر و او خپل عمر یې خوړلی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه بوډا شازلمی اوه کاله پس په حق ورسېده او دا بختوره ښځه بیا کونډه شوه، یوه ځوانه یا نیمزالې ښځه، چې د زاړه بوډا له قید خلاصه شي ستاسو خوښه چې بختوره یې ګڼئ او که نه؟ زه خو ورته بختوره وایم (که څه هم اصلي نوم یې بل دی).

هو! بختوره دوهم ځل بیا کونډه شوله او دغه نیک بخته یا بدبخته کونډه یوه ورځ سرماتې او لاس ماتې محلي حکومت ته راغله او دخپل مظلومیت عرض و داد یې کاوه، دا کیسه ډېره اوږده ده زه یې له نورو برخو تېرېږم، مګر یوه خبره نشم هېرولی، هغه دا چې هغې وویل: زه کونډه یم، ځکه مې خلک سرماتوي.

د بختورې شپږکلن زوی هلته ولاړ او مورته یې وویل: ولې (لالی) دې مېړه نه دی؟ قاضي صیب خو د ماشوم خبره وانه وریده، ځکه چې د ماشومانو شاهدي نه ده قبوله او په همدغه وجه مشران د کشرانو خبرې نه اوري، مګر په ماکې دومره لرې نه و، چې ماشوم غږ مې غوږ ته ورسیږي. ما د ماشوم خبره بې څه ونه ګڼله، ځکه د حقیقت په لټون کې شوم او دا راته معلومه شوه، چې د بختورې دوهم مېړه چې مړشو، نو د هغه تربرونو بختورې ته وویل:

د پښتنو کونډه، مېړوښه ده.

ته باید له دې ځایه بل ځای ته په خوارۍ او غریبۍ پسې لاړه نه شې، نه چې ته له بل قامه کوم مېړه وکړې او مونږ ته سپکه را واړوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بختورې وویل: زه هېڅ کله بل مېړه نه کوم هر چېرته چې یم کونډه به یم زما زړه له میړه نه داسې تور دی، چې بل میړه ته به هېڅکله زړه ښه نه کړم.

تاسې ما ازاده پرېږدئ، چې خپلو بچو ته نفقه او جامه پیدا کړم.

تربرونو دا خبره ونه منله او پخپله خبره ټینګ وو، اخره کې بختورې د هغوی په کورنۍ کې د لسو ورځو په هلک (لالي) غږ وکړ، چې لالی زما مېړه دی زه به د ده په نامه ناسته یم.

تربرونه په دې قانع شوه او پوه شول، چې دا اوس بل مېړه نشي کولای، ځکه یې ازاده پرېښوده.

وګورئ! یوه ځلوېښت کلنه ښځه هم د لس ورځې هلک میرمن کېدای شي چې د لسو ورځو هلک قبول کړي او په دغه ډول د خپل تېر عمر تلافي وکړي. اوس بختوره پوره ازادي لري او په خواری مزدوری پسې، له خپل مېړه او بې د هغه له اجازې لرې ځایو ته مسافرت کولای شي د عصري ژوند یوه کامله نمونه ده.

په همدغه وجه زه دغې ښځې ته بختوره وایم او په همدغه نامه یې معرفي کوم. [1]

---

[1] کابل مجله، وری،۱۳۴۰ل کال، لومړۍ ګڼه، ۱۹ – ۲۰ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځان ساتل

يــوه ورځـــې ســحر ووې پــه خنــدان کــې
دا قــانون مــدام جــاري دی پــه دنيــا کــې
چـــې ضـــعيف د زورور خـــواکې ورکيـــږي
لکه ورکه چې سپوږمۍ شوه د لمر خوا کې

هو! سپوږمۍ چې هرو خت دا خپل نيمګړی استقلال لـه لاسه ورکړی او د لمر په خواکې ځای ونيسي، خو خپل موجوديت بايلي او د لمر پـه پلوشو کې ورکـه شي، لکـه ضعيفان چې د قـوي او زورورو پـه خواکې ورکيږي او محوه کيږي يا لکـه هغـه قوم چې د بل قوم لاس لاندې وي او د هغوی د علم وعرفان په رڼا کې د دوی ذات او جمال ترې نيسي (علم و عرفان که څه هم د بشريت مشترک مال دی، مګر يو قوم يې د خپلې ژبې په واسطه خپلولی شي)).

خيـر دا بـل بحث دی مـونږ بيرتـه خپلـې موضـوع تـه راګـرزو او دقوت په ټکي رڼا اچوو.

دا خو طبيعي قانون دی چې د حيات ماشين يې د ضعيفانو لـه خوږو په بل شي نه چليږي او ترڅو يو مړنشي بل نه مړيږي.

وګوره! مرغومی او تنکی وری....پـه شنه ګيـاه چـاغ او تيـار شي او بيا د يوه قوي جنس د پـاره غـوړه او خونـدوره مړۍ جوړه شي. بزګر هم چې پخپـل کښت کې للون کـوي ضـعيف بـوټي باسـي او قوي پرېږدي، لکه چې ضعيفان پـه دنيـا کې هـيڅ حق د بقـا نلري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زور او قوت تل ليوانو ته په رمو کې برخه او د درياب کبانو ته په چنجيو باندې د رزق حواله ورکوي؟

هو! دا د طبيعت کرشمه ده چې له يوې خوا داړونکي ليوان او له بلې خوا د مظلوميت نمايندګان لکه پسونه او نور بې وسلې حيوانات پيدا کړي، ترڅو چې د ځمکې مخ په وينو سور او رنګين شي، نو ويلی شو چې د ځمکې مخ د خونرېزۍ صحنه او د زور ازميلو ميدان دی.

نه يوازې ځمکه، د اسمان لمنې هم کله کله لکه کربلا په وينو رنګينېږي او فضاهم د جګړو او کارزار دپاره مستعده ګرزي، زور او قوت تل خپل ځښتن ته دضعيفانو وينې لکه اب حيات ښکاره کوي او مجبوروي يې چې يا د چا اوښکې تويې کړي او يا يې وينې وبهوي، ځکه چې وقوت باغ او بڼ يې له وينو په بل شي وده نکوي او بايد د قصاب غولی او د لېوه پنچې دواړه په وينو سره وي دا ځکه چې له غوښو نورشيان لکه: غنم، وريجې، خوږې ميوې، شودې او داسې نور د انسان متلون ذوق او هوس نشي قانع کولی او نه د لېوانو غذا کيدای شي، نو انسان به ترينه دمدنيت په مرسته مړۍ جوړوي او پس له ډېرو تحولاتو او څو رازه تغيراتو به يې خوري او لېوه به يې د خپلو پنجو په فطري زور ترخولې کوي.

نو انسان ته خدای د غوښو خوراک روا کړی دی او ليوه هم چا ندی منع کړی که نه دا څېرونکې پنجې به يې نه درلودلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دا څرګنده خبره ده او هر څوک يې منلی شي، چې زور او قوت ژوندون وقايه او د حيات د بن دپاره يوښه پسرلی دی او داهېڅ ممکنه نه ده چې د هر چا حيات بې د بل له استهلاک ځنې محفوظ وساتل شي، ځکه چې نباتات هم يو قسم د حيات اوبه نشوې نمايي قوت لري، چې استهلاک يې د انسان اوحيوان د بقا دپاره ضرور دي، نو لازمه ده چې بعضې د بعضو دپاره قربان شي.

په حيواناتو کې خو طبعاً همدغه قانون دی چې ضعيفان قربانېږي او قوي باقي پاتې کېږي. انسانان که څه هم لدې قانونه بيخې نشي خلاصيدلی، مګر لکه سپي په خپلو مينځوکې يو په بل ښکاره خولې نه لګوي او غوښې يې نه خوري اګر که اکثره حيوانات هم د خپلې نوعې د غوښو نه پرهېز دي او دا کار يوازې په انسانانو پورې خاص ندی، مګر صحيح انسانان برسيره پدې چې د خپلو هم نوعانو غوښې نه خوري او ابرو يې نه تويوي، يو له بله سره مرسته او ملګرتيا هم کوي چې دا خوي د حيات د ساتلو دپاره ډېر ضرور دي او همدغسې قوم بايد باقي پاتې شي.

خير د انسان د فضليت دلايل خو زښت ډېر دی، مګر څه شی چې د ده د بقا د ضرورت دليل کېدای شي هغه دا دی، چې ټول موجودات د ځمکې حاصل او کښت بلل کېږي، نو هرڅوک چې د ځمکې د ابادۍ وړ او د کره ارض معمار او ابادوونکي باله شي هغه حق لري، چې بعضې موجودات خپل بقا دپاره قربان کړي او دا خو نه يوازې انسان دی چې له وچو ميرو نه شنه باغونه او لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی ښارونه جوړوي او د ځمکې مخ په هر راز بوټو او کوکیو ښایسته کوي.

هو! دا یوازې د انسان لاس دی چې د دنیا بازار ته یې رنګ و روغن ورکړی او د تمدن په نقش ونګار یې ښایسته کړی دی.

بلبل او بورا یې په ګلو خوشحاله کړی او پتنګ ته یې لکه شمع با حرارته معشوقه پیدا کړېده، زراعت او فلاحت خو د ده په توجه دومره ترقي کوي، چې د مرغانو خولې یې په باغو کې په هر راز میوو خوږې کړې او حیوانات یې په شنه او تنکۍ ګیاه ماړه کړي دي.

طوطیان د شنو ونو په سروکې د ده شکریه ادا کوي. عندلیب او قمري د ده د سعې او کوشش ثنا او صفت کوي چرګان د ده د دسترخوان پوتې خوري، مېږیان او نور حشرات هم د ده غلې له امباره بېنوا نه ځي. انسان دی چې د زراعت او فلا په هنداره کې د کال څلور فصلونه د فلمونو په صورت ښیي او دنیا لکه یوه سینما د ساعت تېرۍ ځای ښکاره کوي که نه په سپیره ځمکه او وچ ډګر بهار او خزان هېڅ فرق نه لري او نه زمانه بې شپو او ورځو نور رنګونه پیدا کولی شي، نو زمان او مکان د ده مرهون دی او مدنیت وعرفان د ده د فکري قوت او استعداد مظاهر ه بلل کېږي.

ښه! نو دغسې یوه شریفه نوعه چې وجود ته یې دنیا ډېر احتیاج او ضرورت لري او پخپل زیار او کوښښ مړه او سپیره ځمکه ویښوي او دومره څه پکې پیدا کوي، چې د حیواناتو ښه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسره کېږي ایا هغه ته عقل او شریعت د ځمکې په پیداوار کې دومره حق نه ورکوي، چې خپل حیات پرې محافظه کړي.

ایا هغه پسه چې انسان د هغه حیات اداره کړی دی دابه ورته ښه وي، چې په غوښو او وینو یې یو لیوه موړشي او د نورو پسونو ځېرولو او داړلو ته لاقوت پیداکړي او که دا چې د انسان په وجود کې تحلیل شي او د یوه شریف مخلوق جز وګرزي؟ نو د انسان اصلاحي او تعمیري قوت ده ته په حیواناتو کې د تصرف حق ورکوي او د ده د باداری جغ د نورو په غاړه ږدي که دانه وي انسان او لیوه څه فرق نه لري دواړه د پسه ورمېږ ماتوي او غوښې یې خوري، لیوه یې لا اومه خوري او دی یې په اور هم کړوي.[1]

[1] کابل مجله. ۱۳۱۸ کال، ۱۱ ګڼه ۸. ۱۰، مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کټوری

هغه څوک چې هېڅ نه لري هم څوک مېلمه کوي؟ هو! يوه ورځ زه يوه داسې سړي کره ميلمه وم چې پوله او پټې يې هېڅ نه درلود په لو او لور يې خپلې شپې تېرولې او د کاله ټول خځوړي يې دومره نه و، چې د يوه بډای او شته من سړي د غاړې کالي پوره کړي. پدې کاله کې بې له سپوږمۍ بله ډيوه نه وه او د هر چا سرو بړدی خپل لاس و.

دې سړي په دغه ورځ برسيره پدې چې خپل زوی (کټوري) ته يوه سدرۍ او يوه سره خولۍ اخستې کورته يې هم څه غوښه راوړې وه کټوري چې وروسته له ډېرو وختونو خولۍ موندلې او نوې سدرۍ يې اغوستې ده له هلکانو سره لوبې کوي او داسې منډې وهي لکه چې نور هلکان پلی او دی سپور وي، کله چې کاله ته راشي او د غوښو کټو په نغري باندې ووينې په منډه بيرته ځي او نور هلکان خبروي، نه زيری پرې کوي، نورو هلکانو که څه هم پدغه ورځ لا څه چې ډېرې ورځې يې غوښه په سترګو نه ده ليدلې، خوښېتانه دي او ورته ښه نه ښکاري چې د دوی له کاله د بل په کور کې ښه څه پاخه شوي وي. هو! هېڅکله دوی داشي زغملی چې بل څوک له دوی نه پورته او لوړ وي، نو هر يوه چا لړمون او چالرې او کلمې ښودلې يوه يوه به لا ويل چې مونږ غلمينه ډوډۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او چرګ پوخ کړی دی، دا خبرې دوی په داسې خوند کولې لکه چې لګیاوي خوري يې، نه خدايږو په خوړلو کې يې لا دومره خوند نشته، کټوری یوازې له هلکانو سره دا خوږې خبرې نه کوي موري يې هم د ښځو په ډله کې ناسته ده او وایي: وئ! لاړه شم چې د غوښو کټو مې ونه سوزي، غوښه خو نه سوزي، ځکه چې کټو تر خولې له اوبو ډکه ده هغه تر سبا هم نه وچېږي، خو دا غواړي چې نورې ښځې خبرې کړي.

د کټوري پلار هم چې خپل ګلالی زوی په ښو کالیو کې ويني من من غوښه اخلي او په کاليو کې نه ځايږي، خو له بلې خوا چې د خپلې ښځې زاړه ټيکرې او شکيدلي کميس ته ګوري سور او تور ټول په زړه کې ګرزي، خو داسې څوک نشته چې د ده زړه پرې ورشي او څه پور تري وغواړي، سره له دې تر اوسه پورې ما دغسې خوښې په ډېرو لويو او شتمنو کورونو کې ونه ليدله، ځکه چې د شتمنو او بډايانو زړونه هغه څه غواړي چې هېڅکله يې لاس نه ور رسيږي د دوی خوښې دومره وړيا نه ده، چې په دومره وړو وړو خبرو لاس ته راشي، د دوی سترګې په ټوله نړۍ هم نه مړېږي. د لويو کورو لوی لاڅه چې وړو ته يې هم ډېر خوندور ښېزونه بې خونده او ورېښمينې ټوټې، لکه بيستۍ داسې ښکاري، د دوی نړۍ وريجې که هر څومره غوړې او غوښې پکې ډېرې وي د نورو د تناره له تک سور سکړک او شيدو سبو يا شړومبو ځنې په خوند کې ببرته پاتې کېږي نه پوهېږي چې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې؟ سپين پګړی خو وايي چې د دوی په نګولي کې پرښتې خوند ږدي پرښتې دي چې دوی سره خو دومره ښه کوي.

نه ښه دی که ښه څېزونه د نورو په مخکې ايښي وي خوند د دوی په برخه رسېدلی دی، ښه چې خوند د دوی په برخه رسېدلی او خوښي هم د دوی په کور کې ډېره ده، نو دوی نور څه غواړي.

دوی خو دومره ډېر ناروغه کېږي هم نه، چې لکه بډايان په لوړو وريجو او لږ کلکو غوښو نس خوږی شي، دوی خو بې ترو څيزونو ښايسته ډېره ډوډۍ خوړلی شي او که نور څه ونه مومي د غره شنې مومانې، نانګه، پرګي او نور هم خوړلی شي، ځکه چې دوی لا د پستو او خوندورو څيزونو خوند نه دی ليدلی، دوی په لږ څه ډېر خوښيږي او د چا ښه هېڅکله نه هېروي، نور ښه خو لاڅه کوې دوی د يوه سړي په تشه خبره دومره خوښيږي ته به وايي چې ټوله نړۍ د همدوی شوه، دوی له هغو لويو سړيو چې دوی سره کله کله په خلاصه تنده خبرې کوي ککرۍ هم نه سپموي، وش (وی) د دوی ککرۍ څومره وړيا دي ښايي، چې دوی په لږ څه دومره خوښيږي او بډايان په ډېر څه هم نه خوښېږي، نو ولې څوک له دوی سره ښه نه کوي.[1]

[1]- ۳۱۸ کال ۹، ګڼه ۳۰، ۳۱ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاعر مقام

ای د سوي زړګي خاونده! ته د دنیا هغه قلندر یې: چې د دوهی په غاړه د سطانی خوبونه وینې او د اسمان په ستورو حکمونه او نازونه کوې ته، هغه څوک یې چې زړه دې د ښکلو او نازولو پښو لاندې دی، مګر د ماغ دې په اسمانو کې لوبې کوي.

هو! ستا زړه او دماغ یو له بله ډېرلېرې دي او ته هر وخت په دوه نړیو کې ژوند کوې، ته لکه یو بې پروا پادشاه له ډېرو شتو سره دې نیمګړي بازار ته راغلې، مګر ستا شته دلته هېڅ قیمت نه لري او پدې بازار کې نه چلېږي، دلته څوک د نستر نوزر په دوه پیسونه اخلي او نه هغه سرې اوښکې، چې شاعر یې د یاقوتو و مهماني بولي څه بها لري.

ته رښتیا وایې:

که مې څوک په فقیری شمېري فقیر یم
که مې څوک په امیری شمېري امیریم
د کاملې عقیدې له برکته
د دوهی په غاړه ناست شاه جهان یم
ګدای میکده کیست وقت مستي بین
که ناز بر فلک وحکم برستاره کنم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مـــاغ برفلـــک ودل بزيـــر پـــای بتـــان
زه سبا چـه ميطلبـي دل کجـا دمـاغ کجاسـت
نقـــد شـــاعر در خـــور بـــازار نيســـت
نـــان بـــه ســـيم نســـترن نتـــوان خريـــد

ستا پېغامونه بيا راغله او ستا د سرو اوښکو مهماني راورسيده ته وايې ځومره به ښه و که زما سرينديې د نداڼانو د ډانډس کار کولی شوای يا د بلبلو د نغمو قدرکيدلی.

دا سندره تاپه ډېر خوند وويله او ستا د رباب خواږه غږ ته د هوا مرغان هم راښکته شو ، مګر هغه اوښان چې پرې خپل بار وړي د دې نغمو په خوند نه پوهېږي او بې له وښو نه نور څه نه پېژني. تاله ما نه پوښتنه کړې، چې د شاعر مقام چېر ته دی؟ زه نه پوهېږم چې ته پدې پوښتنه کې د څه راز جواب ارزو لرې؟ که غواړې چې خپل مقام د خلکو په نظر او هغه ځای کې وپېژنې، چې تـه پـه کې ژوند کوې او خلک په کې په ځايونو او مقامونو جګړې کوي، نو راشه!! چې در ويې ښيم:

په هغه شپه چې مونږ او تاسې وويل چې سبا به تـه...بجو...ځای ته ځو.

سبا زه او ته راغلو خو هغـه دوه نور...لا نـه وو راغلي، موټروان تـه مـو ډېـر وويـل چـې دمخـه ځـای راکـړي، خـو هغـه تـه د ... مديرصاحب او د... سرکاتب ويلي و ، چې سبا مونږ...ځای ته ځو د موټر په مخکې به بل څوک نه کښينوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی هم څه شیبه وروسته راغلل او معلومه شوه چې زمونږ ملګري وو، دوی مونږ ته ډېر وویل چې راځئ تاسې دمخه کښینئ، مګر مونږ ته موټروان په کوز سرکې ځایونه تعین کړي وو.

مونږ هغه وخت پدې نه پوهیدو، چې بر ځایونه خدای د ډېرو خلکو دپاره پیدا کړي دي او نه زمونږ په نظرکې دې خبرې څه معنیٰ درلوده، چې یو ملګری به له بله نه په پټه د ځای په نیولو کې کوښښونه کوي یا به موټروانان په پټه ګوري.

څه ساعت وروسته د موټر خلک پوره شوه او موټر وخوځیده - د لارې ګردونه په خیر تېر شوه، مونږ هم یوه کلي ته ورسیدو چې هلته باید شپه تېره کړو، هلته هم زمونږ د ناستې کوټه له موټر نه کمه نه وه او بر سر و کوز سر یې هماغه مثال درلود.

دا شپه هم په خیر تېره شوه او سبا د سیل و تفریح اصلي ځای ته ورسیدو، د هغه ځای مشر او د واک خاوند خپل کور ته وبللو، چې د دغه ځای طبیعي ښایست او ښکلو مناظرو مونږ غوندې څو تنه نور هم رابللي وو او په همدې کور کې میلمانه وو.

دا دوه ډولې که څه هم بیل بیل راز خلک وو، خو بیا یې هم له لیرې څه نه څه اشنایي لرله او په نومونو یې یو له بله پېژندل.

که چېرې په دنیا کې دروغ ویل رواج نه وي او ظاهري خبرې اعتبار ولري، نو ویلی شم چې نصب العین او ایده ال یې هم یو او مشترک و، چې د وطن لوړتیا او د ملک سعادت یې بولي. پدې کور کې هم زمونږ د موټر وړاندې ناست ملګري د هغه رسمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارتباط په اثر کې چې له کوربه سره يې درلود ښايسته نمانځل کېده او هغو نورو هم د خپل اعتبار او معتبرۍ په اندازه ځايونه نيولي و، چا چې لوړو مقاماتو ته زياته لاره درلوده او ډېر صاحبان يې پېژندل هغه له ټولو نه وړاندې ناست و او غټو غټو بالښتونو ته يې اړخ لګولی و په خبرو کې بې هم غټ خلک زيات يادول او هرساعت به يې د هغوی د صحبتو خبرې اترې کولې، تابه ويلې چې ټول عمر يې له همدوی سره تېر شوی دی او هېڅ کله يې له کوم خوارو غريب سره د خدای په جات هم کومه خبره نه ده کړې.

زما شاعره وروره! په دغه شپه ماته هغه شپه راپه يادشوه چې زه او ته ماښام له بېړۍ نه ښکته شوو او د بېړۍ له نورو ملګرو سره يو ځای د خان هجرې ته ولاړو، مونږ د خپلې بېړۍ ملګري نه و پېژندلي، چې څوک دي او څه کار لري؟ مګر د خان په حجره کې مو وپېژندل چې د سور ځنډي لونګۍ خاوند د...ځای خان او د خان په حجره کې يې ډېر قدر او عزت کېده هغه بل هم، چې د علاقه دار ميرزا و ډېره نمانځنه يې کېدله او له نورو ملايانونه يې ډېر فرق درلود.

هغه بل موړ سوداګر، چې ببر پوستين يې اغوستی و او هرساعت به يې د پوزې نسوار کول هر چابه ورته څنګ وخت واهه او په ښو ښو نومونو به يې ياداوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا به هم په یاد وي، چې زه او ته څنګه ایسیدو؟ او په کوم ځای کې ناست وو؟ له ما او تا نه چې پوښتنه وشوه مونږ څه وویل چې څوک یو او څه کار لرو؟؟

زه تا ته د لوی خدای په بې نیازۍ سوګند خورم، چې ما ستا په معرفۍ کې ستا د تحقیر اراده نه درلوده او دا راته نه وه معلومه، چې شاعر به په دې حجره کې د سازنده معنیٰ لري او موسیقي ته به په سپک نظر کتل کېږي، ځکه چې پدې تحقیر کې زه هم درسره شریک وم.

سحر چې زه او ته له کلي راووتو او خپل ځانونه مو د خلکو په نظر کې ولیدل ډېر خپه وو.

تا ته په همدغه شپه دا سودا پیدا شوه چې له خپل ذهني او خیالي اسمانه راښکته شې او همدغو خلکو غوندې شې، مګر د دې دنیا دا عادت دی، چې که سړی د ځان لوړتیا دپاره کوښښ کوي پچه ورته پیچومی کېږي او که له ګړنګه ځان غورځوي په ډېر زیار یې هم نه مومي ته به هرڅه شې، مګر د هغه میرزا ځای به ونه نیسې.

تا ما ته وویل په کوم هېواد کې چې انسان په دباندیني وضعیت پېژندل کېږي او د غټو خلکو پېژندنه او اشنایي پکې اکسیر وي هلته باید سړی په معنوي فضایلو او پټو ښېګڼو پسې ونه ګرزي او نه خپل عمر د نفس په تزکیه او تربیه کې تیر کړي.

دا مطلب تا په ډېرو جذابو پیرایو کې ونغښت او ودې ویل هغه څوک چې نه یو وږي مړولی شي او نه یو بربنډ پټولی شي، نه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وهل او تکول له لاسه پوره وي او نه د چا د لښتي په مخکې سپرکیدی شي د هغه به څه قدر او څه قیمت وي؟؟

تالکه یو هوښیار زړه سواندې ماته د دې دنیا د استوګنې لارې ښودلي او ویلي دي:

څه کېږي که څوک یوه داسې سړي ته غاړه ټیټه کړي، چې په سلو ځایو او حجرو کې ورته سرونه ټیټېږي او هر څوک ورته په ښه سترګه ګوري.

پدې تجارت کې، خو هېڅ تاوان نشته او په هرحساب یې ګټه تر زیانه ډېره ده، ماهم دا خبره له تاسره ومنله او په تاپسې روان شوم چې ناڅاپه د شعر جذبه راغله او شاعرانه تخیلاتو له تانه بیل کړم، زه نه یم خبر چې کوم ځای ته ولاړم او چېرته ورسېدم؟

خو دومره پوهېږم چې هلته د دې ټیټو خلکو دود او دستور هېڅ نه و او نه دا فکرونه او خیالات پکې چلیدل.

هلته هېڅ انسان د بل په کمال نه شو تېریدلی او نه د یوه سړي غټوالی په بل کې حلول کولی شو. د هر چا قدر او قیمت د نفسي او ذاتي موجودیت په لحاظ و او هېڅوک د چا په ښو ګڼلو او بد کتلو نه بل راز کیده.

زما په زړه کې د دغسې شهرتونو او اعتباراتو احساس او شعور مړ شو او لکه یو ګنهکار بنده خدایي محکمې ته وړاندې شوم، چې هلته بې له خدایه د بل چاپندګي ډېره بده ایسیدله او د نورو ثنا ویل لویه ګناه وه، ځکه زما په اراده ډېر لغتونه وویل شوه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وپوهېدم چې سړی تل د خان په حجره کې نه او سېږي او نه په هر کور کې د دغسې مېلمنو قدرت زيات وي.

ماته بې له الفاظو دا وويل شوه چې دځمکې او اسمانو خاوند بې د انسان له نفسي حقيقت او اعمالو نه بل شي ته نه ګوري او د حق په حضور کې دغه باطل رنګونه او اعتبارات نه پاته کېږي.[1]

---

[1]-کابل مجله ۱۳۲۳ کال،۱ ګنه، ۸- ۱۱ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څنګه ژوند کوو ؟؟

هغه ورځ په کور کې ناست وم، چې دروازه وټکیدله او ورپسې متصل د زنځير شرنګهار پورته شو، په بیړه له کوره راووتم او له خپل یوه دوست سره مخامخ شوم وروسته تر یوه مختصر روغبړ څخه معلومه شوه، چې د ده د زوی واده دی او زه باید خپل اشنا دکاندار ته ورسره ولاړشم، چې ټوکري وربانديې ګران خرڅ نکړي او په سودا کې يې ونه غولوي.

د دوستانو خبره سړی په ډاګ نشي غور ځولی، نو بې له کومې بانې او پلمې ورسره وخوځیدم په دکان کې مو لا سودا نه وه تمامه کړې، چې کټوری راپیدا شو او ډېر وارخطا معلومیده له هغه نه مو چې پوښتنه وکړه پخپل کورو کلي کې يې له چاسره خپړې لګولې وې، چې د ده له لاسه عریضې ته تللی و او پخپل سر يې خاورې باد کړې وې.

له کټوري سره تګ لا ډېر ضرور، چې له وهلو ټکولو نه خلاص شي او څوک ورسره ګوتې ماتې نکړي، که زه ورسره نه یم خدا یزده چې څه به ورسره وشي او څومره به زیانمن شي، زه باید په غم او خوشحالۍ کې له خپلو دوستانو سره مرسته وکړم او ورسره وځغلم، هغه څوک چې پنځه تنه يې پېژني او اشنایان پیدا کړي د هر چامخ ور اوړي او هر څوک ورځنې یو ځای او بل ځای ته تګ غواړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څنګه چې مود ده کار خلاص کړ او بیرته را وګرزیدو په لاره کې
راته زلمی ولاړ و، چې باید ډاکتر ورته وګورم چې کور ته ورسره و
لاړشي او د زوی علاج یې په ښه شان وکړي.
دا کار هم بې زما د لحاظ خرڅولو نه نه کیده او واسطې ته پکې
ډېر ضرورت لیدل کېده له ناکامه بیا بېرته وګرزیدو او د ډاکتر
کوټې ته ورغلو هغه خپل تګ که څه هم ډېر ګران خرڅاوه، خو
زمونږ خبره یې ځمکې ته ونه غورځوله او راسره روان شو په دغه
وخت کې نه پوهېږم څه پیښ شوي و، چې ګاډي وانان په سلو
روپو هم نه راضي کیدل، خو ښه و چې کلي ته ننوتو ګورو چې د
میراجان په کور خړې اوښتې وې.
د کلي کور خلکو ته مو وویل، چې خدای دې انصاف درکړي،
ولې په یوه سړي باندې په نا حقه ګوتې لګوئ او بد ورته وایئ،
اخرمسلماني ده او د قیامت ورځ مو په مخکې ده، خپل خدای ته
به سبا څه جواب ورکوئ، یو مسلمان په ناحقه ځورول څومره بد
کار دی.
هغوی وویل مونږ څه وکړو؟
ګلاجان د یوه او بل په کاله ننوت، چې تاسې به ضرور بد پرې
وایئ او ګوتې به پرې لګوئ. هغه بله ورځ چې علاقه دار غوښتې
وو هغه هم وویل زه یې پېژنم، چې بد سړی دی او تاسې یې پرده
کوئ که چاپه تحقیق کې چشم پوشي وکړه زه به ورسره ګورم.
نو مونږ څه وکړو ګلاجان هلته هم خپله خبره پخه کړې وه او مونږ
ته یې هم ځینې خبرې وکړې، چې که تاسې پرې بد ونه وایئ سبا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ تاسې ته بد ښېږي او جرم درباندې راځي. په دغه وخت کې زه لږ څه د حيات او ژوندانه کيف او ډول ته ملتفت شوم چې موږ څنګه ژوند کوو؟ او په ژوندون کې څه شی ته ډېر محتاج يو؟ که کله يوه ډاکټر ته ورځو او علاج ته مو ضرورت پيښ شي، نو هم به اشنايان ور ولو او که په يوه دکان کې سودا کوو يا يوه ځای ته په ګاډی کې ځو هلته هم اشنايۍ او پېژندګلوۍ ته ضرورت ليدل کېږي.

په تحقيقاتي او جزايي امورو کې هم اشنايي دومره اغېزه لري چې ښه بد کړي او بد ښه کاندي، ځکه چې دوستي او اشنايي په ټولو حقايقو غلبه لري او د طلا په نرخ خرڅېږي. همدغه سبب دی چې موږ په اشنايۍ او پيژندګلوۍ، پسې لکه باښه لوړې ژورې لټوو او سرونه پرې ماتو، د يوه سړي کمال او لياقت شخصيت او لويوالی په همدغه معيار سنجوو، چې څومره او څنګه خلک يې پېژني او د اشنايۍ په برکت څه کارونه کولی شي.

غوښې د هر چا خوښې دي، مګر د پيشکې ورپسې زېړې دی، اشنايي په هر ملک کې ښه ده، مګر په دې ځای کې د کيميا بوټی دی کوم کارونه چې دلته په اشنايۍ کېږي. هېچرې نه کېږي او په هېڅ شي نه کېږي د همدې له امله وايي:

يارمې هندو زه مسلمان يم   د يار دپاره درمسال جاروکومه

يار د يار دپاره خوري د غويي غوښې

هر کله چې د يارۍ او اشنايۍ دپاره هندو د مسلمان او مسلمان د هندو چمونه کوي او ناحق د حقو ځاي نيسي، ته ووايه! چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړي به دبد و خلکو په اشنايۍ کې له څو مره ګناهونو سره اشنا کېږي او د هغوی د خواهشاتو دپاره به څه څه کارونه کوي.

ځينې کسان وي چې له خپلو دوستانو او اشنايانو کله کله داسې کارونه هم غواړي، چې نه په عقل برابرېږي، نه له شريعت او قانون سره موافقت لري، په ځينو وختوکې بايد يو اشنا له بل اشنا سره په ناحقو دعوا او جګړو کې داسې ملګری شي، چې هم به ورسره منډې رامنډې وهي او هم به په سلو دروازو او سلو کوڅو ورسره ګرزي، ځکه چې دغسې وسايلو او وسايطو ته هرڅوک محتاج دي او هرسړی مجبورېږي، چې خپل اکثر کارونه په دغسې وسيلو اجرا کړي.

ټول کارونه او ټول شيان لکه د نان وای ډوډۍ داسې نه دي، چې په يوه معين نرخ او معين مقدار د هر چالاس ته ورشي او کومې واسطې ته پکې ضرورت نه وي يا لکه د جمعې لمونځ هر څوک يې بې د ملا امام له اشنايۍ وکړی شي، ځکه چې زمونږ اکثر اجتماعي کارونه چې په يوه او بل اړه لري د اشخاصو په کيفي وضيعت او اني حالتونو موقوف وي، که کله د يوه سړي طبيعت ښه او پام يې په نيکو وي غرونه د سړي په مخکې اواروي، مګر که په چپ اړخ را پاڅيدلی وي، نو بيا يې هېڅوک لاري ته نشي راوستلی او سړي ته پچه پېچومی کوي، د همدې له امله افراد هم پخپلو کارو کې په ځان اعتماد نشي کولی او نه د محض معقوليت او حقيقت په ډاډ کوم کار ته وړاندې کېدی شي، هره ورځ د يوې ورځې دپاره د يوه او بل معقول او نامعقول مراعاتونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي او د دې دپاره چې بل څوک د ده بيځايه لحاظونه وکړي، دی هم د هر چا لحاظ کوي او په همدغه مراعات او لحاظ کې خپل پېشرفت او خپل تجارت هم ګوري، همدغه شی ده ته دور انديشي او عاقبت سنجي معلومېږي، نو ځکه د ضرورت په وخت کې هر راز بې قانونه او بې لارې کارونه کوي، مګر لحاظ او مراعات په هېڅ حال کې نه پرېږدي، که کله کوم سړی په يوه ښه نيت او پاک فکر له دغسې مراعاتونو او لحاظونو سره مبارزه او جګړه شروع کړي خلک ورپسې سل خبرې کوي او په سلو نومو يې ستايي، هر څوک يې ملامتوي او د هر چا په نظر کې بد ايسي، هېڅوک ورته په ښه سترګه نه ګوري او د ټولو د سترګو اغزی شي.

که څوک غواړي چې هرعيب يې پټ وي او ډېر دوستان ولري بايد د دوست او اشنا مراعات ولري او هرڅه چې هغه ووايي دی يې ومني که ديوه دوست خواهش په قانون برابر وي او که نه، ګناه وي او که خيانت ګران وي او که اسان سړی بايد پکې نه ونه وايي او د يار دپاره درمسالونه جارو کړي.

مونږ له خدايه هېڅ کله په دعا کې دا نه غواړو، چې يا له اسمانه پخه ډوډۍ راته را ولېږي يا د الوتلو وزرونه راکړه چې مونږ ورو خيژو، مګر د يوه دوست او اشنا څخه په ځينې کارونو کې دغسې مرسته او معاونت هم غواړو او د غرو قدر بارونه ورباندې ږدو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ په مدني کار او اجتماعي حيات کې دا خبره ډېره ضرور ايسي، چې د دغسې اشنايۍ لمن ټنډه کړو او خلکو ته دا وښيو، چې رسمي او اجتماعي امور د يوه قانوني او وظيفوي شعور په اثر په يوه مثبت ډول او مقرر صورت اجراکېږي، چې هېڅوک او هېڅ شي پکې متاثر نشي او هېڅ راز اشنايي يا مخالفت او موافقت پکې تغير نشي پيښولی.

که مونږ پدې موفق شو، چې د قضاوت او حکمت په وخت کې پخپل ورور باندې رحم او په دښمن قهر ونکړو بايد په دې پوه شوو چې اشنايي په شخصي او اخلاقي امورو کې تاثير لري او له خپلو حدودو نه هغه خوا حقوقي مسايلو ته تجاوز نشي کولی بيا به هېڅکله دغسې چمونه نه کو او نه به په واسطو او وسيلو پسې ګرځو، نو څه به کوو؟ د احتياج په وخت کې به ورته قرض يا بخشش پيسې لېږو، مګر د هغه دپاره به د دروغو شاهدان کېږو نه او نه به له حق او حقيقت سره جنګ او جګړه کوو، له خپل ملګري سره به په لور، يوو او غاښورو کې مرسته کوو، مګر پردۍ پولې به ورته نه وهو.

زمونږ ارواحو له لوی خدای سره عهد کړی، چې په نيکۍ او تقویٰ کې به له نورو سره مرسته کوو، مګر په ظلم وګناه کې به د چا نه ملګري کېږو[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۳ کال، ۱ ګڼه، ٦ – ۹ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنۍ

په باغ کې بعضې ونې او بوټي زاړه او ورک شي او بعضې نوي پیدا شي، کله پرې ږلۍ وشي میوه یې خرابه کړي او کله پرې سختې سیلۍ راوالوزي لوی لوی ښاخونه پکې مات کړي، کله یې پاڼې زیړې، کله بیخي نه وي، د ډېرخزانونه پرې راځي او تېرېږي، مګر باغ لاهماغه شان ځای پر ځای وي، ونې بدلې شي، میوې بعضې ورکې او بعضې نوې پیدا شي، خو د باغ نوم نه ورکېږي، نو ځوک چې په دغه راز پوهېدلي وي، هغه لکه باغوان د باغ خدمت کوي او په یوه بوټي یا یوې ونې پورې زړه نه تړي. کورنۍ هم همدغه شان بهار او خزان زړښت او ځواني لري هر راز طوفانونه او مصیبتونه پرې راځي، مګر نوم یې باقي وي، خلک یې بیخي بدل شي، خو اصلیت یې نه بدلېږي.

وګورئ! د پښتنو په کورنۍ کې اوس هغه پخواني پښتانه یو هم نشته سره لدې پښتانه یادېږي، داځکه چې دا پښتانه هم د هماغو ونو نیلې دي، چې اوس ونې شوې دي، د دې ونو میوه که څه هم پخوانی خوند نه لري او نه پکې هغه غټوالی شته، مګر نوعیت یې نه دی بدل شوی.

دا د باغ خاصیت دی چې د ونو له نیلو نور نیالګي پیدا کېږي او له هغه څخه نور، خو په میوو کې یې هغه مزه نه پاتې کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو! د باغ د ميوو خوند ساتل ډېر مهارت غواړي که يو باغ د چا د ودانۍ د سيوري لاندې شي هم ميوه يې بيخونده کېږي، نو لکه څنګه چې يوه کورنۍ د علم و عرفان رڼا ته احتياج لري همدا رنګه باغ هم د لمر او سپوږمۍ رڼا ته ضرورت لري.
که په باغ کې بعضې ونې دومره جګې شي چې له نورو ونو نه د لمر او سپوږمۍ تاثير ايسار کړي، د ټيټو ونو په ميوو کې مزه نه پاتې کېږي او لکه هغه کورنۍ چې د بل چا سيوري لاندې شي او يا پخپل منځ کې يو په بل دومره لوړ شي چې طبيعي فيوضات يو له بله منع کړي هرومرو پکې هغه پخوانۍ خوند نه پاتې کېږي، نو څرګنده ده چې نباتي او انساني حيات ډېر نږدې او ټينګ مناسبت سره لري. څنګه چې غټې ونې د ضعيفو چينجيو له لاسه خرابېږي همدغه شان د کورنيو او ملتو حال هم دی.
بعضې داسې چينجي شته چې په سترګو نه ليدل کېږي او د لويو کورنيو سته له بيخه باسي، دا چينجي هغه کيسې او اوهام دي چې خلک د سعې او عمل له ميدانه راګرزوي او د مايوست خواته يې بيايي، داسې کيسې خپله نه پيدا کېږي، زورور قومونه يې په راز راز وسايلو په ضعيفو قومونو کې نشروي او د هغوی مخه د ارتقا او کاميابۍ له لوري راګرزوي.
کوم قوم چې د وهم پرستۍ په مرض ګرفتار شي او بې اساسه خيالات پکې ځای ونيسي هغه که څه هم په ظاهر روغ رمټ معلومېږي، مګر لکه چينجنه ونه پکې هېڅ نه وي پاتې، داسې قوم د جدوجهد په اثر هېڅ نه وي قايل. په هر کار کې شګوم نيسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او هر څه د تصادف نتیجه بولي، په بعضې ورځو کې ورته سفر لوی خطر ښکاري او د چرګ بې وخته اذان یا د سپي انګولل، د مصیبت پیغام او د بدې پېښې قاصد ګڼي. دوی تل خپل حاجتونه د قبرو له مړو او جنډو څخه غواړي، زیار او کوشش ته هېڅکله مراجعت نه کوي، نو دغسې یو قوم چې جدوجهد ورته حرص اوعدم قناعت معرفي شوی وي، سعیه ورته شنډه ونه او بېهوده شی ښکاري، ضرور باید لکه خس و خاشاک ځانونه د زمانې شدید طوفان او تند باد ته وسپاري، چې هر لور ته یې ویسي او ځمکې له مخ یې ورک کړي دا راز افکار، چې د قوم د ورکوالي سببونه دي او یو قوم د بدبختۍ په میدان کې لاس تر زنې کښېنوي اول د هغه قوم په ادبیاتو کې او وروسته د خلکو په ذهنیت کې ځای نیسي، هو! په شعر کې دا تاثیر شته، چې یو فکر هم د خلکو په نظر کې ښه او ښایسته ښکاره کړي، شعر دا اقتدار لري چې بودائیت، مسیحیت د تصوف په نامه په اسلام کې داخل کړي.

خدای پاک وایي چې انسان هر څه د خپلې سعي په اثر کې مومي، مګر شعر وایي:

(سعی خود نتوان برد پی بگو هر مقصود
خیال باشد کنی کار بی حواله براید)

شردی چې خلک انزوا او ګوشه نشینۍ ته رابولي او وایي:

(به بر زخلق و زعنقا قباس کار بگیر
که صیت گوشه نشینان زقاف تا قافست)

(c) ketabton.com: The Digital Library

«جدا ورکه گذر گاه عافیت تنگست»
هر څوک چې دا لاندیني بیتونه وا وري:

(غم دنیائی چند خوری باده بخور
حیف باشد دل دانا که مشوش باشد)
(ازین رباط دو درچون ضرور است رحیل
رواق طاق معشیت چه سر بلند وچه پست
(به هست ونیست مرنجان ضمیر و خوش مباش
که نیستی است انجام هر کمال که هست)

هغه که دنیا سره هر څومره علاقه او دلچسپي لري باید بې علاقې شي او په بد نظر ورته وګوري، ښه ده رحمان بابا خو په دې موضوع کې د نورو په لارنه دی تللی او دنیا یې پدې شان معرفي کړې ده:

(ښه ده ښه ده دا دنیا چې توښه ده دعقبیٰ)

خوشحال خان هم بالعکس د نورو شعراو په څېر د سعې او عمل طرفداري کړېده او خلکو ته یې داسې درس ورکړی:

(که غوټې پسې وهې په لاس به درشي
چا ویل چې په دریاب کې ګوهرنشته)

نه یوازې خوشال، حمید هم د تنبلۍ په اړه پدې ډول پرېکړه کوي او وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(**دهمه بلاووسرتن اسايي ده   خرڅاوه شي لټ غويی پرقصابانو**)
نو د ننيو اديبانو او ليکوالو کار دی چې خلکو ته يوه داسې ادبي دنيا پيدا کړي، چې اساس يې عزم وهمت، جدوجهد، سعيه او عمل وي او هغه کسان چې له ډېرې مودې د همای د سيوري په انتظار شل او شوټ ناست دي راپاڅوي، د زيار او کوشش لمن په لاس کې ورکړي، دغه اوهام ترېنه هېر کړي، هو! دا اوهام د اديباتو له لارې راغلي او په همدغه لار بايد بېرته ووزي.
د دې بيت اثر:

(**مصلحت ديد من آنست که ياران همه کار**
بگذارند وخم طره ياری گيرند)

بايد پدې راز بيتونو کې:

(**وختو اسمان ته په وزر د ازادۍ بشر**
ته لابند په زلفو يې دا خيال خوشې عبث دی)
(خادم)

له دماغونو وزي او ورک شي، دغه شان نوې نغمې که دخلکو غوږو ته ورسېږي ژر به انشاالله دمقصد لارمونده کړي او ور روان به شي، اديبان او ليکونکي کولی شي چې هماغه د شمعې سوزېدل او د فرهاد او شيرينې نوم دخلکو غوږونوته پدې شان ورسوي:

لکه شمع که ځان وسيزې په اور ته
نوبه هله کړې رڼا مينه او کور ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـه فرهـاد غونـدې دې غرونـه سـوري نکـړه
د شيرين وطن په عشق کـې يـې نـام تـور تـه

اوس بايد د دې ډول بيتونو په غرض:

(په ګلګو نه چهره څاڅکي دخولو چې ترنظر شي
د شبنم په رنګ کـې ويـنم دګلابـو طوفـان کلـه)

خلکو ته داسې وويل شي:

(پـه خولـو يـې د تنـدې کـه ابيـارې کـړي
د وطـن د ګلـو بـاغ بـه کـړې سمسـور تـه)

اوسني ليکونکي بايد د دې وخت ضروريات په نظرکې ونيسي او د خلکو رهبري وکړي، لکه څنګه چې يو د زمانې نبض شناس شاعر وايي:

(هــره ورځ د زمـــانې احـــوال بـــدلېږي
هــره شــپه نــوي خوبونـــه نـــوی تعبيـــر)

همدغه شان بايد د شعرا نغمې هم بدلې او په شعري او ادبي دنيا کې نوي افکار ځای ونيسي داسې نوي هم نه چې له محيط سره هېڅ نه تطبيقېږي، ځکه دا خو له بارانه پاڅېدل او ناوې ته کښيناستل دي او شاعر بايد خپل کام ته د امن ځای ونيسي او پخپلو دردونو يې خبر کړي، د شاعر دا وظيفه ده چې دکام په غم وژاړي او هغوی هم وژړوي هسې نه چې خزان ورته پسرلی ښکاره کړي يا په غم کې ورته سرېندې ووهي.[1]

[1] - کابل مجله، ۱۳۱۸ ل کال، ۱۲ ګڼه، ۵۲ – ۵۴ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکرونه هم تغیر مومي

غټ او واړه شیان څه چې په دنیا کې دي بعضې ډېر ژر او بعضې څه موده وروسته تغیر مومي. انسان هم سره له ډېرو صفاتو د همدغه تعبیر په لار کې واقع دی، عقل، ذوق او هر څه یې تغیر کوي او په نورو شیانو کې هم تغیر پېښوي، که سړی د تاریخ پاڼو او موزیم خانو ته مراجعت وکړي او د انسان مختلف حالات او اثار تر نظر لاندې ونیسي پدې به پوه شي، چې انسان هېڅکله په یوه حال نشي قانع کېدلی او همېشه پخپل حال کې تحول او تلون غواړي، د انسان همدغه تحول غوښتونکی طبیعت چې په هېڅ حال نه قانع کېږي، کله د خپل کاله په نقشه کې تغیر پېښوي او کله پخپل لباس کې تحول پېدا کوي. د دنیا د ابادۍ او د انسان د ټولو پیشرفتونو لوی سبب، نو انسان طبعاً د تجدد خواته مایل دی او همیشه زاړه شیان په نوو بدلوي او یو ډول تر اخره پورې نه پالي، که سړی یوازې د انسان لباس په نظر کې ونیسي او په مختلفو اقسامو یې غور وکړي پوه به شي چې خیاطانو د تن په جامو کې څومره تحولات او تغیرات کړي دي او لا کوي یې.

د خیاط لیاقت پوهه او ښه والی همدغه دی چې هر وخت د خلکو خواهش ته وګوري او هغسې جامه جوړه کړي، یعنې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

محیط په خوښه کار وکړي، هسې نه چې خلک یو څه غواړي او دی نور څه کوي.

د انسان فکر هم لکه د خیاط ماشین داسې دی، چې باید هر وخت داسې کار وکړي، چې خلک یې غواړي او خوښوي یې، د انسان قابلیت هم دېته وایي، چې خپل فکر د خلکو او محیط له تقاضا سره تطبیق کړی شي، همدغه شي ته ذکاوت او هوښیاري هم ویل کېږي او د یوه سړي د قابلیت پوره سند کېدلی شي.

هر څوک چې له خپل فکره داسې کارنشي اخیستلی، چې د خلکو له احتیاجاتو او د محیط له مقتضې سره سم وي هغه هېڅکله په دنیا کې د خوشحالۍ ژوندون او ښه زیست نشي کولی او نه په اجتماعي حیات کې څه برخه لري، څومره انسانان چې په یوه مملکت کې اوسیږي او یو ملت ورته ویل کېږي، دوی ټول د یوه لوی ماشین په ډول دي چې واړه واړه څرخونه او مختلفې پرزې لري، چې باید ټول د یو مقصد دپاره حرکت او کار وکړي او خپله وظیفه اجرا کړي، پدې څرخو کې که هر څرخ له عمومي ارادې سره سم کارنشي کولی، نو هغه بېکاره او خراب ګڼل کېږي، بلکې نور هم له کاره باسي.

نو دا هم معلومه شوه چې ښه والی او هوښیاري په حقیقت کې همدغه شی دی، چې سړی خپل افکار له محیط سره تطبیق کړی شي او له عمومي ارادې سره سم د مشترك مفاد دپاره کار وکړي، هر څوک چې خپل افکار له محیط سره نشي تطبیقولی هغه، لکه یو بې خبره دهقان داسې دی، چې د زراعت وخت او موسم ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دی معلوم او بې وخته پخپل پټې کې څه کري، چې هغه هېڅکله نه شنه کېږي او تخم هم ضایع کېږي.

د دې سړي کار که څه هم په اصل او په خپل وخت کې ډېر ښه کار دی، مګر دی ورځنې هېڅ نتیجه نشي اخیستلی او خلکو ته خپل لېونتوب ښیي.

ځوك، چې یوازې د خپل فکر په محیط کې ګرځي او عمومي نظر نه لري، یعنې خپل افکار یې له محیط سره نه وي تطبیق کړي د هغه فکر په هر ځای او د هر چاپه نظر کې صحیح نه وي.

یو وخت یو ظریف سړی چې په سره رود کې اوسېده بازار ته روان و، چا ورته وویل چې ماته یوه ټوټه راوړه چې ابي رنګ یې وي او ساده وي هغه، چې له بازاره راغی، نو سره شېرچایي ټوټه یې ورته راوړه او وریې کړه د ټوټې خاوند ورته وویل، چې ما خو ابي ټوټه غوښتې وه او تا سره بخنه ټوټه راوړه، ظریف ورته په خندا شو چې د سره رود او به خو همدغه شان رنګ لري.

ځوک چې عمومي نظر نه لري او یوازې د خپل فکر په غولي کې خاپوړې کوي، یعنې خپل افکار یې له عام محیط سره نه وي تطبیق کړي، چې د خپل کاله د اوبو رنګ ابي رنګ ګڼي او نور ځایونه په نظر کې نه نیسي، نو هر ځوک که غواړي چې حقیقت ته ورسېږي او افکار یې په هرځای کې صحیح وګڼل شي هغه باید خپلو افکارو ته وسعت ورکړي، دې خبرې ته باید ادبیان او لیکونکي زیات ملتفت شي او ډېره توجه ورته وکړي، ځکه چې دوی له خپل محیط سره زیات فکري ارتباط لري او تل خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظریات خلکو ته وا ړندې کوي، نوکه د دوی افکار له محیط سره موافق نه وي او څوک ورته خپل احتیاج نه حس کوي هېڅوک یې نه قبلوي او شنډ پاتې کېږي، نو دوی هم باید لکه نور کسبګر د خلکو د ذوق او ډول رعایت وکړي، یعنې ښه شیان په ښه لباس کې خلکو ته وړاندې کړي او محیطي احتیاجات په نظر کې ونیسي، څه چې لیکي باید پخواله لیکلو څخه سترګې ښې وغړوي او په خلاصو سترګو څه ولیکي، نو د ده افکار هرو مرو عمومي رواج پیدا کوي او خلک یې ښه قبلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعرانه خيال

چپه چپي او قراره قراري وه، سپوږمۍ د ځمکې په مخ رڼا غورزولې وه، هېڅ طرف زوږ او زوږ نه و.

يو ژور لښتی په شنه ګياه پټ او پېچلی له اوبو نه ډک او غلی روان و.

هر چا چې دا وضعيت ليده ګمان يې کاوه، چې دا اوبه بې شعوره نه دي، په عزم او اراده کوم طرف ته ځي، ماهم دا خبره حس کړه او ورپسې روان شوم، څه ساعت وروسته ګورم چې به شنه باغ کې قدم وهم پدې باغ کې هر راز بوټي ولاړ دي دا اوبه چې ډېره موده پخوا هم دي باغ ته راغلې وې د دې باغ په شنو پاڼو، خوږو ميوو ښايسته ګلانو کې يې حلول کړی، دا شين ښې تازه چمن يې د انسانانو، مرغانو، حيواناتو دپاره ساز کړی و، دا اوبه لکه دتاک په رګو کې ننوتې وې، ډېر خلک يې په خپل خوند مست کړي او د ډېرو نشه يې د ښکو په پاڼو زياته کړې وه، په يوه بوټي کې ځان لکه عسل خوږ کړی او په بل کې يې د سرکې تريووالی پيدا کړی و، په ګني کې يوراز او په مرچ کې يې بل راز مزه اېښې وه دا اوبه برسيره پردې چې د دې ميوو او ګلانو د وجود سبب ګرزېدلې وې په تعمير او ودانۍ کې يې هم برخه اخيستې، د دې باغ ديوال او ګردچاپير سرايونه يې سرته رسولي وو. دې اوبو يوازې د ځمکې په مخ تردد نه وکړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکـه چـې د همـدردۍ حـرارت يـې پـه زړه کـې پيـدا شـوی، دا اقيـانوس لـه دريابـه جګـې شـوي او پـه وچـو جزيـرو بانـدې يـې د رحمت څاڅکي شيندي او لکه د ګل لـه پـاڼو هوا تـه هسکـې شوې دي، کله يې په لويو دريابو کې د انسانانو بېړۍ او درانـه جازونـه په سر ګرزولي او د څاروي وظيفه يې اجرا کړې ده، دا اوبـه کـه څـه هم د ونو جګوجګو څوکو ته رسېدلې دي، خو خلـک د ځمکـې پـه سر ګرزېدلی شي، څه شی نه ډوبوي، دغـه اوبـه چې کله يـخ کـې ځای نيسي او د تورې اب په ځا ی او کله دګـل پـه پـاڼو (ښايسـته جامه) کې ننوزي د حسن او جمال مظاهر ه کوي او ځينې وخت د صدف په صاف زړه کې ځان تربيه کوي او د جوهري په دکان کې د تجارت بازار تودوي، ودې شي چې شاعرانه خيال هم دغسې يـو شی دی.[۱]

---

[۱] - کابل مجله،۱۳۱۸ کال، ٦ ګڼه، ۵۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیاره او رڼا

نه پوهېږم خوب دی که بیداري، خیال دی که حقیقت، دنیا په تیاره او ترږمۍ کې واقع ده، له شرقه ترغربه تور ټیکري غوړېدلي هر څومره چې یوه خوا بله خوا ګورم هېڅ نه ګورم.
هر لور ته تورتم او تپه تیاره ده. زه ګمان کوم په داسې کره کې یم، چې د انسان هوس په کې هېڅ نه دي کرلي او نه د تمدن لاس په کې څه نقش او نګار کړی او دا یوه طبیعي او ساده منطقه ده، چې د فکر او کار اثر پکې نشته. ټول مخلوق ویده او دنیا په هماغه پخواني حال پاتې ده، هېڅ تغیر پکې نه دی پېښ شوی، ځکه چې زه څه نه وینم. زما په نظر کې دنیا په خوب ویده او خپه خپه ښکاري.
زه ګمان کړم چې دنیا د خوب زانګو ده او خلک پکې غلي پراته او یو په بل اړه او غرض نه لري، زه تصور کړم چې دنیا یو سپیره ډاګ او وچه بیدیا ده هېڅ پکې نشته د هر چالاس تش او خالي دی، خبر نه یم چې څه شته، خو زه د جهل په تیاره کې پټې سترګې پروت یم څه نه وینم او دا هغه دنیا ده چې د بشریت معموره ګرزېدلې او بله شوې، زه په همدې تیاره او بې خبرۍ کې، چې یو ناڅاپه سپینه رڼا پیدا شوه او د دنیا بازار راته ښکاره شه.
نه پوهېږم دا رڼا له څه شي پیدا شوه، د حقیقت معشوقې مخ ښکاره که او که علم لمر پخوا وختونه د صبح صادق قاصد راولېږه او که دبشر د حکمت برق او بریښنا وه خیر هرڅه چې و خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوې دنیا یې له هر شي ډکه پکه راوښوده، چې هرڅوک یې محتاج او هرڅوک له مانه بې نیاز و، هر چا څه درلوده او هرشي نوی رنګ پیدا کړی و، میخانیکي اسبابو په کایناتو کې عیجیب او غریب تحول څرګند کړی او د هنر کیمیا وسپنې ته پښې او وزرونه ورکړي، په دنیا کې بله دنیا جوړه شوې د دماغ د زړه خونه نوې شوې، نوی فکر، نوی خیال پیدا شوی، زه علاوه پدې چې په مادیاتو کې برخه نه لرم یو سر او دوه غوږه یم په معنوي هستۍ کې هم لکه الف هېڅ نه لرم زه داسې ښکارم چې له کومې بلې کرې ځمکې ته نوی راغلی یم.

هو! زه د بېخبرۍ او بېکارۍ له دنیا د علم او عمل دنیا ته نوی راغلی یم.

زه له خوبه نوی راپاڅېدلی یم. پس له دې به لکه د وړوکي هلک د یوه شي او بل شي نوم زده کوم او هرشي ته به د تعجب په سترګه ګورم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله دنیا

نیمه شپه ده هېڅوک له ځایه حرکت نکړي، مګر زه لکه سر سام بې ارادې روان یم په مخ کې مې غرونه او سیندونه راځي، خو زما مانع کیدای نشي په لوړو او ژورو لکه نسیم یا بریښنا څرخنده تېرېږم هېڅ شی مې په مخ کې حایل کېږي نه.

یوه شیبه وروسته نه یم خبر، چې ما د څومره مودې لار په څو دقیقو کې قطع کړې، خو له دغې دنیا چې زه ورسره اشنا وم وتلې او یوې نوې دنیا ته د تعجب په سترګو ګورم زما او د دې خلکو ترمنځ دومره بعد او فاصله ده لکه چې د اولې ورځې انسان یې د دې وخت له انسان سره لري. دلته هر څو نوي او هغې دنیا سره چې زه ترې راغلی یم هېڅ مشابهت نه لري. حسن او جمال ټول همدلته جمع شوي، عیش او عشرت د همدې خلکو په برخه رسېدلي دي، د دې ځای وګړي چې لکه د یوه چمن ګلان یو شان تر او تازه ښکاري. ماته هغه تفاوت او ټیټ و پا س چې ما د انسانانو په ډله کې لیدلی رایادوي او هغه کسان چې د فقر او ضعف نمایندګان وو، راته وې دلته که هر څومره میخانې او د ساعت تېرۍ وسیلې ډېرې دي، مګر خلک یې دومره نه دي بیخوده کړي چې له اینده حیات نه غافل او په دې شعر قانع شي، ګویا دې ځای ته لا د قناعت لغت نه دی رسېدلی او حرص بد نه دی معرفي شوی، هر طرف ته کار خانې او فابریکې جارې دي، نوي نوي کشفیات او اختراعات کېږي، خو افسوس چې زه د دې ځای د شیانو نوم نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېژنم او تعبيرترې نشم کولی، مګر دومره پوهېږم چې دټولې دنيا د تسخير دپاره کفايت کړي. د دې ځای په کتاب کې ډېر شيان چې ما ته بد معرفي شوي و ښه ښودل شوي او د اخلاقو په غټو عنوانو کې لوی تغير او تبديل پيدا شوی دی، دلته په عوض د تواضع او اميدواری، دعزة النفس درس ورکول کېږي او دصداقت په ځای سياست ستايل کېږي، زه پدې ښايسته وينا کې ښکته او پورته ګرزم د بشريت د امراضو دوا، لکه همدردي او نور...لټوم خو بې له زهر داروغازو او جهانسوزه اور بل څه نه وينم او وروسته له ډېرو پوښتنو راته ويل کېږي، چې ته د شرق موزيم خانو ته مراجعيت وکړه ګوندې د شلو قرنو پخوا ارمغان دهغه ځای په زړو او شکيدلو پاڼو کې پيدا کېږي.[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۱۸ل کال، ۵ ګڼه، ۳۶ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بشریت قافله او منزل مقصود

نن چې د بشریت قافله او د انسانیت کاروان، د مدنیت او عرفان په بازار کې قدم وهي او د حکمت په رڼا د مهجولاتو په تور تم کې اوبه د حیات لټوي، له او سپنې د هوا مرغان او له فولادو نه د دریاب کبان جوړوي، له لوبونه بریښنا (برق) او له هوا نه وینا اخلي، نن چې له شرقه ترغربه د انسان ژغ هر غوږ ته بې کاغذ او لفافې او بې ټکسه د پوستې رسي.

نن چې هر سړی ددنیا په حال احوال او د لرې لرې خلکو په کاروبار خبر دی، د یوه او بل په حق کې پیشگویي کوي، نن چې د بشرله سترګو پردې لرې شوي، لرې او نږدې وړې وړې ذرې وینې او له ډېره عقله وېښته چوي دا ټول د نن او پرون ورځې د زیار او زحمت نتیجه ده او دیوه قرن محصول نه دی، دا معنوي سرمایه د بشر د اولې ورځې پانګه ده، چې ورو ورو زیاته شوه او په مرور د زمان له یوې دانې درمندونه او له یوه زڼي باغونه جوړ شوي، د بنیادم فکر لکه طفل ډېره موده دحیات په غولې خاپوړې کوي او د حرکت او عمل په میدان او د تجربو په ګدۍ ډېر کار ته پاڅېدلي او سر په څېرې لګېدلي، پس له ډېرو پرزېدلو یې یو یا دوه قدمه د ترقۍ لور ته اخیستي. دا طفل په بیابان د دنیا کې چې هېڅ لور لار او رڼا نه وه او هر طرف مارکنډیو او اغزیو ډک و لوڅې پښې یوه خوا او بله خوا لکه سودایي او تندې یې تېرې کړې، په کنډو او کپرو په خطر کې ولیدلې، لکه یو سف (ع)

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمریې په ښاه او زندان کې تېر شوی، د زمانې له مصایبو نه یې د سر په کاسه کې اوبه څښلي.

کله د تصادف په ګام او کله د تدبیر په قدم وړاندې تللی.

ډېرې ککرې پدې ارمان کې خاورې شوې چې یوه غوره د ښې تجزیه کې یا له یوې هسې تیل وباسي او له بلې پلته تاوده کې، خپله تیاره کوټه پدې رڼا او خپله توره خونه پدې روښانه کې.

لنډه دا لکه څنګه چې بنیادم دا اوسني صورت او قدوقامت پس له ډېرو تحولاتو موندلی، اول ځل له غذایي موادو مائیت ته راغلی (مني شوی) او پس له هغه د مینې پرچې (علته) ګرځېدلي او بیا یې دغوښې شکل پیدا کړې او په تدریج سره هډوکي جوړ او په غوښه کې پټ شه، وروسته تردې یې زړه، سترګې، غوږونه او بې حسابه اجزا د بدن او پزې یې د وجود، چې ځانته یو علم (تشریح) پکې تدوین شوي دي په کار خانه د قدرت کې جوړ شوي او یو مکمل وجود، چې خدای په اشرف المخلوقات سره ستایلی د خدای په قدرت دنیا ته راغلی، همدارنګه یې فکر هم د تحول پایه ختلي او دې اوسني مقام ته رسېدلی دی، بنیادم ډېره موده په صحرا تنهایي او نادانۍ کې په ډار او ترس ګرځېدلی او لکه ښاپېرک په سمڅو او غرو کې پټ شوی، هر ساعت له مختلفو اوازو د حیواناتو او غرهار د تالندې وېرېدلی او له ډاره یې یوه او بل شي ته سجدې کړې، پس له ډېره وخته د ملګرتیا او تعاون په فایده پوه او د غلو له ډاره د کلي او کور شو، له همدې وخته د قومیت، نوعیت، قرابت، نیلی په ځمکه کې چلېدلی، د محبت،

(c) ketabton.com: The Digital Library

شفقت، جمعیت سلسلې اوږدې شوې او د بنیادمو قافلې او کاروانونه د ترقۍ له لارې مخ پر وړاندې د منزل مقصود طرف ته تللي او هرې طایفې ځانته یوه پناګاه لټولې او ځان یې څه شی او ډېر ترسیه کړې.

چا د غربیت په خونه کې اړولي او جا د قومیت په مرغانچه کې ځان ځای کړی. مسلمانان په فراخ باغ د دین او دیانت کې پراته او د یوه باغوان لاس لاندې تربیه کېږي، پدې باغ کې هرقسم بوټي او هر راز ګلان او ونې چې هر یو ښه مزه، ښه میوه، علیحده رنګ او ګوښې فایده لري موجود دی، تر انګورو پورې د هر ځای میوه پیدا کېږي او د هر چا خوله پرې خوږېږي.

دا باغ خصوصي نه دی. د هر چا زړه چې ورته وشي په یوه کلمه کلپ ورته خلاصیږي او ور ورته بیرته کېږي.(۱)

(۱) - کابل مجله ۱۳۱۷ کال، ګڼه ۴۵ – ۴۶ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محبت لېوال

راشه چې زه خپل زړګي ته مراجعت وکړم، چې په دغه حساسه نړۍ کې د مينې او محبت څه يادګارونه پاتې دي او که نه! دغه زړګی چې د محبت په هر راز لوموکې نښتی او د عشق په پنجرو کې يې ډېر رياضتونه ايستلي دي ګوندې د عشق او مينې تېرحالونه لکه د سينما فلمونه يو يو راته ښکاره کړي او دا راته وو وايي، چې عشق او محبت په انسان باندې څه کوي، ترڅو چې د دنيا په مخ د حسن او جمال مظاهر ليدل کېږي او د انسان په سترګو کې د ليدلو او کتلو احساس وي هرومرو به د انسان په زړه کې يو ډول مينه او د يو شي محبت وي، مګر محبتونه دي چې ډېر ژر د انسان له زړه محوه کېږي او هېڅ اثر يې نه پاتې کېږي.

هو! انسان کله کله خپل زړه له لمر او سپوږمۍ او د اسمان په ستورو هم بايلي، مګر کوم وخت چې هغه ورته لويدونکي او پرېوتونکي ښکاره شي، نو ډېر ژر ورځنې بېزاره شي او په يوه داسې ذات پسې ګرځي، چې هغه هېڅکله نه محوه کېږ او تل ترتله وي.

دا راز محبت د انسان جسم او روح دواړه داسې رڼا کوي، چې بيا لمر او سپوږمۍ هم ورته له شرمه کتلی نشي، مګر دا محبت په هر زړه کې نه پيدا کېږي او نه د هر چا لاس ور رسېږي، دا پاك

(c) ketabton.com: The Digital Library

محبت دی او په داسې زړه کې ځای نیسي چې هلته بل هېڅ محبت لاره نه لري.

هرکله چې محبتونه راز راز او ډول ډول دي او په هېڅ وخت کې د انسان زړه، چې د محبت نړۍ ورته وو ایو له مینې تش او خالي نه وي، نو زه به اوس خپل زړګي ته رجوع وکړم او هغه ټول محبتونه به یو یو راپه زړه کړم، چې په دغه نړۍ کې پیدا شوي او بیا ورک شوي دي.

ښه مې په یاد دي کله چې زه په کوڅوکې له ورو سره ګرزېدم او کور کې به مې څه کول زما په زړه کې بې له محبته بل هېڅ شی نه و، زه په همدغه وخت کې محبت د خپل مور له غېږې او د کاله له خلکو ښېل کړی او له پردیو هلکانو سره یې ملګری کړی وم.

زه به هغه وخت د خپلې مور له څنګه پاڅېدم او په منډه به دباندې تلم، که هغې به ماته هر څومره نارې وهلې مابه سترګې نه وراړولې، ځکه چې خپلو ملګرو ته به ورتلم او هغوی به مې لټول.

زه به د هغوی خوږې مرکې ته داسې په شوق ورتلم لکه یو مین چې په نیمه شپه کې د خپلې معشوقې حضور ته په څه طمع ځي او بل هیڅا ته یې پام نه وي، مګر کوم امیدونه چې یو مین خپلې معشوقې د وصال په وخت کې لري زما په زړه کې به هغه شان یوه ارزو هم نه وه او نه به مې د دغسې شیانو تصور کولی شو، زما محبت په دغه وخت کې په هېڅ راز مادي او معنوي اغراضو بنا نه و. په دغه حین کې ما هر راز مرسته او ښېګڼه د محبت دپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوله، مګر د هېڅ شي دپاره به مې له چا سره محبت نه کاوه، زما محبت په دغه وخت کې یو پاک او مجرد محبت و، چې په هېڅ ډول اغراضو نه ووککړ شوی، مګر څه موده وروسته چې ما د خپلو همدغو ملګرو په ښکلو مخونو او معنادارو سترګو کې بعضې کیفیتونه ولیدی شوه، نو زه له یو بل شان محبت سره اشنا شوم او زما په زړه کې د هغوی په نسبت یو بل راز مینه پیدا شوه پدغه وخت کې زما زړګی لکه یوه وړه کښتۍ دمحبت په دریاب کې ولویده، چې د مینې او عشق موجونو او چپو ورباندې لوبې کولې.

له دې محبت سره زښت ډېر اظطراب او ناقراري ملګرې وه، چې همېشه به زه له مشکلاتو سره مخامخ کېدم، مګر دغه ټول مشکلات مینې او محبت زما په نظر کې دومره اسانه کړي وو چې ما به ورځنې خوند اخستلو.

پدې وخت کې زما په زړګي کې مینې او محبت داسې تنده پیدا کړې وه، چې د دغه دریاب ټولې اوبه یې وڅښې کړې او په وچ ډګر پاتې شو.

څنګه چې دغه اضطراب او ناقراري ورکه شوه او زما زړګی لکه مړی یا ویده لږ څه له سرګردانۍ خلاص شو، نه پوهېږم چې بیاله کومې خوا د محبت نسیم را والوت او زما په زړه کې یې لکه د پسرلي هوا بیا د مینې احساس ژوندی کړ، پدې وخت کې زه د خپل مفاد دپاره هر طرف لېوال او سرګردا نګرزېدم چې یوه شیبه به هم قرار نه کیناستم، زما زړګی په دې حال کې هم د محبت له پنجو خلاص نه و، مګر دومره شوي و، چې زما په نظر کې یې له هر شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې مفاد ښايسته کړی و، چې ما خپل زړه کلک ور پورې تړلی و او هر طرف ته به په همدغه نيت ګرزېدم.

زما زړګی پدې وخت کې هم هېڅکله نه دی قانع شوی او لکه د ملنګانو کچکول هرڅومره چې به پخپلو خواهشاتو ډکېده سمدلاسه به بېرته تشېده او نور څه به يې غوښته. پدې محبت ما هر راز ذلت او تحقير قبلولو او د خپل مفاد دپاره به تل د نوموړو او غټو خلکو په وره کې ولاړوم، چې دوی به راته له هر چا ځينې ښه ښکاره کېدل او له همدوی سره به مې مينه لرله.

مګر دا مينه اساسي او اصلي نه وه، ترڅو چې ماخپل (مفاد) د دوی په کور کې ليده، له دوی سره به مې مينه درلوده او د دوی احترام به مې کاوه او کله به مې چې دغه طمع د دوی له وره پرې شوه، نو بيا به مې پېژندل هم نه.

کوم وخت چې دا حرص يا دا محبت زما په زړه کې سوړ شو او زه ورځنې خلاص شوم د دې دنيا هرڅه راته فاني او تېريدونکي ښکاره شوه، نو خپله مينه مې ورځنې وشکوله، د دنيا هر څه مې نورو ته پرېښودل او ماله يو بل عالم سره لاره پيدا کړه، هغه پخوانی محبت مې له زړه وميناځل شو او يو بل ډول محبت پکې ځای ونيولو.

پدې محبت کې هېڅ قسم اضطراب نه شته، بلکې زياته ډاډينه او قراري پکې ليدله کېږي، دا محبت هېڅکله نه محوه کېږي، ځکه چې له فاني او محوه کيدونکو شيانو سره تعلق او رابطه نه لري.

اوس که زه په دې عالم کې هم له چا سره محبت او مينه لرم هغه به له دا سې شيانو دپاره وي، چې هېڅکله نه ورکېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو! زه خو اوس لکه بلبل او بورا داسې نه يم، چې په ظاهري ښکليتوب وغولېږم او د دې جهان په هغو ګلانو پورې زړه وتړم چې ډېر ژر فنا کېږي او د مني باد يې هرې خواته وړي، زه د داسې څه دپاره له چا سره د لرې مودې دپاره مينه نه پيدا کوم، زه اوس په دنيا کې له داسې خلکو سره مينه او محبت لرم، چې هغوی يوه داسې پټه او معنوي پانګه لري، چې په هېڅ شان نه ضايع کېږي او د زمانې سيلاب يې نه شي وړلی، دا پانګه د انسان هغه معنوي او اخلاقي موجوديت دی، چې په هېڅ وخت کې خپل حسن او قيمت نه بايلي، مګر هر څوک يې نه لري او نه د هر چا په برخه کېږي.

دا انسان هغه ثروت دی، چې په دنيا کې ورباندې ښه نوم او عام محبوبيت ګټې او په اخرت کې ورباندې د خدای رضا لاس ته راولي، نو که څوک غواړي چې په دنيا کې د زړونو مملکت لاندې کړي او دغه راز جهانګيري يې په نصيب شي، هغه بايد په همدغه شي د خلکو زړونه خپل کړي او خپل مينه پکې ځای کاندي.

په دنيا کې بل هېڅ نشته چې د انسان په زړه کې لکه ښه اخلاق بادوامه او عميق تاثير وکړی شي، همدغه شی دی چې انسا ن ته د نورو د تسخير دپاره ورکړشوی او دی ورباندې له نورو امتياز پيدا کوي.[1]

[1] - کابل مجله ۱۲۱۹۰کال ۱۱ ګڼه ۳،۴ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهه او معرفت

کله چې د تورو شپو په تورتم کې راته سل راز شیشکې او پیریان ښکاریدل او زه به ورځني په خوب کې هم وېرېدم، نن هغه شیان یو نه وینم – نه پوهېږم چې څه وخت زما نظر بل راز و او که دغو پټو مخلوقاتو راسره اشنایي درلوده، ما پخپلو سترګو د ښاپیریانو رانجه پورې کړې وو، که مې د کوم پیر او فقیر خولۍ په سر کړې وه، هرڅه چې و او هرګمان چې ته کوې، خو زه چې کله ماخستن یوازې له کوره ووتم کانې، بوټې به راته د پیریانو لښکر جوړ شو او هر شي به زما په نظر کې بل راز جوله کوله.

یوه شپه چې یوازې له کاله ووتم او له کلي بهر شوم نا څاپه راته یوه توره بلا راښکاره شوه او زما په زړه کې یې عجیب او غریب حرکت پیدا کړ، هرې خواته چې مې سترګې اړولې د خوف او ویرې نا اشنا ښځه مې په مخکې ولاړه وه، د پلرو او نیکونو هدیره راته د بلاګانو مېنه او د پېریانو کور ښکاره کیده. له هرې شناختي راته سل پیریه جوړ شو او زه یې په سل رازه موهومو عذابونو سره وېرولم، د وطن کانې او بوټې راته روې او شیشکې شوې، چې زما زړه یې له ګوګله ایسته او هر ډول ویروونکې خیالات او تصورات یې راته پیدا کول، هېڅ نه پوهېدم چې له ما سره به څه کېږي او څه به راته پېښېږي، مګر څومره چې توره بلا راته نژدې کېده هغومره زه د مرګ او فنا لور ته وړاندې کېدم او یقین مې درلود، چې په هېڅ راز ور څخه نشم خلاصیدلی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه چې دا هماغه بلاوه چې د کلي ټول هلکان ورځنې وېرېدل او هره شيبه به يې د لوبو په ميدانو کې د دوهۍ په غاړه يا د تناره په سرکيسې او خبرې کېدلې.

همدغه شېبه زما د ژوندون وروستۍ ساعت او اخره برخه وه، چې بايد له خپلو ټولو ارزوګانو سره واع وکړم او ځان د مرګ بېرحمه پنجو ته وسپارم.

ډېر افسوسونه مې وکړه، چې پدې وخت کې ولې له خپل کوره را ووتلم او د دغې بدبختۍ استقبال مې کاوه، مګر په افسوس او حسرت نو څه کېږي، څه شی چې سړي ته تقدير پيښوي هغه پېښيږي او دا وروستی عقل له هېچا سره ړومبي نه وي، ډېر ځله سړی په ځينو ارادو پسې له کوره بهر شي، مګر نه پوهېږي چې په لاره کې ورته څه پېښېږي او څه کېږي. که چېرې انسان دغه راز پېښې پخوا له پېښېدو ليدلې وي هېڅکله به يې د خپلو ټولو ارادو تعقيب نه کاوه او لکه يو شل به ځای په ځای ناست و، هېڅکله به له کنډو کپرو او ګړنګو څخه نه لويده، ځکه چې تل د سکون په يوه داسې کړنګ کې پروت و، چې راپورته کېدی به نشو.

د دغې شپې او دغه حال تصوير زه داسې اوس ښه نشم کولی او نه يې تاسې هغسې احساس کولی شئ، زما افکار په دغه وخت کې ټول د خوف يوې تورې نقطې ته متوجه و او بې له خوفه مې نور هېڅ نه ليدل، هېڅوک نه و چې زه يې له دغې بلا خلاص کړی وای، يا ورته دا اميد شوی وای، پخپل وطن کې له خپل کور او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي څخه څو قدمه هغه خوا زه بې وزلی، بې اسرې او بېکسه وم، هېچاته مې څه هیله نه درلوده، له خپلو او خپلوانو، ملګرو او اشنایانو، مور او پلار څخه امید قطع شو او په تمامه معنیٰ راته ځان یوازې او بې مرستې ښکاره شو.

نه پوهېږم، چې کله به په تاسې باندې دغسې حال راغلی وي، چې اوس د دې کلماتو په معنیٰ پوه شې او زما په تېر شوي حال لږ څه رحم وکړئ که یه؟ که تاسې له دغسې زمان او مکان سره اشنا نه یاست او دغه راز مو نه دی لیدلی، زما خبرې به خدا پېږو، چې څه وبولئ، د افادې قوه هم دلته ډېره ضعیفه ده، د هغه حال د تصویر او تقریر دپاره لا تر اوسه کلمات نه دي وضع شوي او که وضع شوي هم وي زه یې د استعمال په چل نه پوهېږم، ددغسې فجیح حال تصویر راته ډېر ګران ښکاري، زه هېڅکله دېته نه یم حاضر، چې د خیال په عالم کې بېرته هغه حال ته رجوع وکړم او بیا تاسې ته د دې کیسې جزیات او واړه ټکي پوره بیان کړم، که چېرې دنیا تکرارهم قبول کړي او زه بېرته کوچنی شم، هماغه شپه بیا راشي او زه په هماغه تورو شپو تورو پردو کې دا حال بیا ووینم یقین دی، چې په هغه حال کې هېڅوك نشم پوهولی. که دا هم وشي او دا ټول غیرممکن شیان امکان پیدا کړي بیا هم یقین نه لري چې د اوریدونکو زړه به زما په حال وسوزي او څه چې په ما تېر شوي وي دوی به یې په اورېدلو هغسې متاثر شي. د لیدو او اوریدو دومره فرق دی لکه د ړانده او بینا، نو بیا ویلی شم، چې د هر بدبخت حال ستاسې په نزد له یوې کیسې او افسانې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات اهميت نه لري، هميشه او په هرځای کې د بدې ورځې د خاوندانو حال د نورو دپاره قال شي، په هر ځای کې ځمکه هماغه سوزي چې اور پرې بلېږي، په هر هېواد کې پردې غم نیم اختر وي، هېڅکله داسې نه دي شوي، چې د سترګو کار له غوږو واخيستل شي يا د يوې سترګې په ړوندوالي د بلې سترګې بينايي لږه شي دا ټول هغه ممتنعات دي، چې فرض يې هم ممتنع دی، نو زه هېڅکله له تاسې دانه غواړم چې تاسې دې زما دحال داسې احساس وکړئ لکه چې ما کړی دی، زه همدومره غواړم چې زما په حق کې يې يو مشکل حال قبول کړئ او د وېرې سخت عذاب وګڼئ، زه په دغه وخت کې نور له خپله حاله خبرنه شوم او ونه پوهېدم، چې ځمکه مې له پښو نه کومې خواته ولاړه او زما د وينو په جريان کې څه تغير راغی، خو هرڅه رانه هیر شوه او نور مې د خوف احساس هم ونکړای شو، تاسې فرض کړئ چې زه هم لکه يو بې حس او بې شعوره کانی په دغه بيديا کې پرېوتم، چې عقل او شعور، احساس او خيال هر څه رانه ولاړل او بېخي يوازې پاتې شوم، دا حال که څه هم يو موقتي مرګ و، چې څوک به يې نه خوښوي او جمادي حالت به يې بولي، خو زه يې له دغسې مهيب او وېرونکي ژوندون خلاص کړم او د ټولو غمونو په مخ کې حايل شو.

څه شېبه وروسته چې دا حال هم لکه د انسان نور ښه او بد حالونه له سترګو پناه شو او ما خپلې سترګې وغړولې بې له دېنه، چې خپل ورور مې تر څنګ ناست و او زما تلي او لاسونه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

منبل بل هېڅوک او هېڅ شی نه و ، کومې تورې بلا چې زه يې يوه شېبه مخکې وبرولم او ژوندون يې راته يو لوی غم او سخت عذاب ګرزولی و ، هغه مې سکنی ورور او د خپل کاله سړی و.

وګورئ!! کله کله سړي ته خپل خواخوږي او خپلوان بلا کېږي او په بله بڼه يې ويني، يعنې لکه يوسف خپل ورور لېوه شي او په بلاګانو يې خوري.

دغه راز تياره او تورتم چې په هرځای کې وي هلته سړي ته دغسې حالونه پېښېږي چې له خپلو ورونو څخه هم وېرېږي او هغه څوک چې د ده مټ او بازو وي د خپل بدګمان په اثر کې ورته لکه بلا داسې ايسي، د دغسې تيارې نسبت که څه هم په ظاهره تورو شپو ته کېږي، مګر په حقيقت کې له ناپوهۍ او نه پېژندلو څخه پيدا کېږي، په کوم ځای کې چې د جهل او نادانۍ تورې پردې د خلکو په سترګو غوړېدلې وي هلته سړي ته هر څوک نا اشنا ايسي او د خپل کوروکلي خلک ورته د راز راز بلاګانو په ډول معلومېږي، هر چا نه يې په زړه کې وېره کېږي او په شپانه باندې د لېوه ګمان کوي، بې له وېرې بل شي نه پېژني او بې له بدګمانۍ او د خوف له تخيل څخه نورڅه نلري، همدغه سبب دی چې ناپوهو وګړو ته (چې په کوم ځای کې وي) يو حاکم داسې ښکاري لکه په توره شپه کې، چې سړي ته خپل ورور له ليرې ځان وښيي او دی يې نه پېژني، يعنې هغه څوک چې بايد دوی يې د خپلو حقوقو او خپل ځان حامي وګڼي په زړه کې ورسره مينه او علاقه پيدا کړي، ليرې لېرې ورځنې ګرزي او له ډاره ورته نږدې کېدی نشي، ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې هغه ورته خپل ځان نه وي معرفي کړی او نه د پېژندلو په اثرکې ورته بل شان ښکاري.

بې علمه خلکو ته معارف هم داسې په نظر ورځي لکه چې يو عالم جهل او ناپوهی ته ګوري، مګر هغه کسان چې له علم او معرفت سره اشنا شي او معارف وپېژني، لکه تږي ورپسې وچې شونډې ګرځي او هرې خواته ورپسې هڅه کوي، په رښتيا چې اشنايي او پېژندنه د خلکو ميل او محبت ډېر ښه جلبوي او هغه لوی خلک چې پدې راز پوه شوي دي ډېره ښه استفاده ورځنې کولی شي.

تاسې به ډېر شيان او ډېرخلک ليدلي وي چې په اول کې ورځنې وېرېدلئ او ښه درته نه ښکاره کېدل، مګر وروسته چې ورسره اشنا شوي ياست او پېژندلي مودي اوس به درته محبوب او ښه ښکاره کېږي، يو وخت و چې انسان په دنيا کې له هر څه وېريده، دا سمان له ستورو او لمرو سپوږمۍ څخه يې هم ډار درلود، د تالندې له اوازه او له برېښنا څخه به په ځمځو او غارو کې پټېده، مګر اوس ورته يو شاعرانه منظر ايسي او شعرونه پرې وايي، ځکه چې پوهې او معرفت علم او پېژندګلوي د ډار او وېرې طلسمونه مات کړه او انسان ته يې ډېر زيات جرائت ورکړ، د همدې لامله اوس ځوک له اور او اوبو څخه نه وېرېږي او نه ستورو او ارباب الانواعو ته هغسې سجدې کوي.

هو! پوهه او معرفت علم او پېژندنه يو قوت دی، چې په دريابونو کې يې نهنګان او په غرو کې يې پړانګان او لېوان ورک

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه، د اوهامو او خرافاتو د تورو کېږدیو مراندې یې پرېکړې، د دېوانو او ښاپېریانو کیسې یې ورکې کړې، د شیشکو او روو ډار یې د خلکو له زړه نه وایست او د مرګ وېره یې هم په زړونو کې کمه کړه، د مصر د فرعونیانو او ارباب الانواعو کیسه ختمه شوه او د جوګیانو خونې هم جوړې شوې، د اور هغه لمبې مړې شوې چې خلکو به یې بندګي کوله او د کوډګرو بیرغونه هم ړنګ او نسکور شوه.

کوم ملت چې غواړي خپل هېواد کې هر راز مکروبونه ورک کړي او دغه ټولې بلاګانې ووژني، زړونه له دغه راز تصوراتو څخه او خیالات له موهومو اندېښنو څخه وژغوري جرات او شجاعت وروزي او انسان کې یو روحي او معنوي قوت وپالي د بدو ګمانونو او ویرونکو تخیلاتو ښه علاج وکړي او انسان ته هرڅه په رڼا کې څنګه چې وي هغسې وښیي هغه هرګوره د علم او پوهې د رڼا په خپرولو کې کوښښ کوي او دغه راز تیارې پخپل وطن کې ورکوي.

زما د وېرې کیسه که څه هم زما د کوچنیتوب د شپو او ورځو د لویې افسانې یا ډرامې یوه وړه برخه او کوچنۍ صحنه ده، مګر د اجتماعي حیات مرموز اسرار او رازونه پکې پراته دي، چې د حال په ژبه یو لوی تعلیم او مهم درد بلل کېږي.

که سړی د دنیا واقعاتو او خپلو مختلفو حالاتو ته په بې اعتنایۍ نه ګوري او له هغو رویاو څخه چې په ویښه یې ویني نتایج اخلي، یقین دی چې ډېر ښه ښه عملي اساسونه لاس ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځي، چې سړی يې په ډېرو نظري مطالعاتو کې نشي پيدا کولی، همدغه قيمتي اساسونه دي چې د نن ورځې تازه او مهم علوم پرې بنا شوي دي او سړي ته په ژوندانه کې نوې نوې لارې ښيي، نو هېڅکله دغسې واقعاتو ته په عادي نظر مه ګورئ او بې نتيجې اخيستلو يې مه پرېږدئ، د ژوندانه راز پخپل ژوندون کې ولټوئ او د علم دتجربو مخ هم د حيات په هنداره کې وګورئ!!!.

تاسې به ډېرځله د يوې علمي مسلې په ډول اورېدلي وي، چې انسان د مجهول شي دښمن دی او په کوم شي چې نه پوهېږي يا يې نه پېژني هغه ورته ښه نه ښکاره کېږي، ماهم له ډيرو خلکو يوه فلسفي کليه (المرعدولما جهل) اورېدلې ده، مګر هغسې پرې نه يم پوهېدلی، چې د ژوندانه معلم او ښوونکي راته دا مبهمه معنیٰ وښودله او زما په زړه کې يې لکه د کاڼي نقش ثبت او رسم کړه. څه شی چې يو عالم يا فيلسوف پرې پوهېږي، هغه ما لکه يو صوفي په سترګو وليد او څه شی، چې يو عالم بلل کېږي زما دپاره حضوري علم وګرزېده، هغه څه چې ځينې خلک يې وايي او پرې پوهېږي، نه زما دپاره يوه نه هېرېدونکي خاطره شوه، چې هېڅکله يې نه هېروم او که رښتيا ووايم هېڅکله يې نه شم هېرولی.

زما په ژوندانه کې دغسې ډېر اسرار او رموز شته، چې زه يې بې کلماتو او الفاظو په ځينو شيانو پوه کړی يم ماته يې په توره

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپه او داسې ځای کې، چې سترګه په سترګه نه ښکاریده ډېر څه را ښودلي دي او زه يې ملاکړی یم.

هغه څه چې خلک يې د کتاب په پاڼو کې ويني ما د زړه په سيپاره کې ولوستل، که څوک غواړي چې دغه بې صوته تعليم حاصل کړي او لکه طوطي له نورو نه تشې خبرې زده نکړي پخپل ګرېوان کې دې سرښکته کړي او د خپلو خاطراتو په دفتر کې دې د ژوندانه په اسرارو ځان پوه کړي، يعنې له نحوي ضمير څخه دې نفسي ضمير ته مخ راوګرزوي او هر څه دې له ځانه وغواړي د همدغه ضمير حالات دې ځانته معلوم کړي او له همدغې کړکۍ څخه دې پوهې او معرفت ته لاره پيدا کړي.[1]

[1] - کابل مجله ۱۳۲۳ کال، ۱ ګڼه ۵- ۸ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زړه پوښتنې

په هغه تور تم کې چې غل او کارواني نه پېژندل کېږي د حیات اوبه څه قیمت لري؟ هغه پوهه چې د شیطان له کوره وي، هغه اودس چې د مظلوم په وینو یا د یتیم په اوښکو کېږي، هغه کتاب چې د ناحقو دعوو دپاره پکې لارې لټول کېږي، هغه ملګری چې سړی له ځان سره په کږو لارو بیايي....

څه یې وبولو؟

کوم ړوند، چې د امسا په ځای تورو مارانو ته لاس اچوي، کوم کوڼ چې خبره نه اوري او ورته خاندي، هغه سپوږمۍ چې غلو ته لاره ښيي او په مینو پسې مشالونه ګرزوي...

څه په کار؟

هغه لوی سړی چې د وړو مرغانو په دام کې ښښلي یا د غټو په جال کې بندېږي او د خوشامدګرو د تشې وینا له اغېزې ځان نشي خلاصولی څوک دی؟

کوم زړه چې د احساس په اور کړیږي او دا سوي په پټه خوله زغمي، کوم فکر چې پخپل مخکې فولادي دیوالونو ویني، هغه تږي چې په اوبو کې وژونکي زهر ګوري... د هغو په حال رحم نه دی په کار؟

هغه کسان چې سترګې لري او ژبه نه لري، په غوږو اوري او په زړه کې نه پوهېږي، هغه څوک چې د خپل کور ماران او لړمان نشي وژلی، هغه کورونه چې د زورور سیلاب په لاره کې دي ایا د رحم او شفقت حق نه لري؟؟[1]

---

[1] - کابل مجله ۱۳۲۳ کال، ٦ ګڼه ۲۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژوندانه روح

ته خپل زړه کې ښې سترګې وغړوه او خپل اشنایان په غړولو سترګو وګوره! چې تا دوی په کوم صفت غوره کړي دي؟؟

ټول د علم او فضل خاوندان دي؟ مال او دولت يې ډېر دی؟ د هېواد له مشرانو او غټانو څخه شمېرل کېږي؟ له نورو نه پکې پوهه او هوښياري زياته ده؟ که بل داسې صفت پکې شته چې په نورو کې نشته او يوازې همدوی يې لري؟

هر يو د دنيا له لوړو او عالي مکتبونو راوتلي دي؟ هر يو د لوړې څوکۍ او ستر مقام خاوند دی؟

له عيبونو او نقايصو نه خلاص دي؟ او هېڅ نيمګړتيا نه لري؟؟ نه نه هېڅکله داسې نه ده او په هېڅ ډول زه دا نشم منلی.

ته هم پوهېږې او ماته معلومه ده، چې ستا په اشنايانو او دوستانو کې هم هغه عيبونه پيدا کېږي، چې په نورو کې شته – ستا اشنايان هم له نورو انسانانو نه څه فوق العاده امتياز نه لري او نه له اسمانه راښکته شوي دي، مګر مينه او محبت يې ورته ښکلې او ښاغلې ښيي. ستا په ملګرو او دوستانو کې بې علمه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیسواده خلک هم شته، مګر نور بېسوادان ستا حضور ته لاره نه لري.

ځینو پوهانو ته د اشنایۍ او قدر په سترګو ګوري مګر، ځینې نور په نامه پېژني او بس. ټول بډایان هم تا ته یو راز نه ښکاره کېږي، له یوه سره مینه لري او له بل نه نفرت کوي. د لوړو رتبو او منصبو خاوندان هم تا ته یو راز نه ایسي. په هره طبقه کې اشنا او ناآشنا درته ډېر فرق لري. دلته خوار او بډای کمالدار او بې کماله هېڅ معنیٰ نه لري او نه ستا اشنایي له دې شیانو پیدا شوې ده، مینه تل له مینې پیدا کېږي او اشنایي له دې شیانو هغه خوا یو بل شی غواړي، چې کله یې سړی په بې نامه او بې نشانه خلکو کې پیدا کوي او کله د علم وکمال مال او دولت په خاوندانو کې ولیدل شي.

کله یو عادي او معمولي سړی د چا په نظرکې ګران او ښاغلی شي او کله ښوښو خلکوته سړی د نفرت په نظر ګوري.

هر کله چې تا ته سره له هغو احتیاجاتو چې ته یې لرې په یوازې علم تش جاه و جلال ځوک نشي ګرانیدلی او په تنها مال او کمال ستا اشنایي د چا په نصیب کېږي، نو په هغه بې نیاز ملکوتي مقام کې به دا شیان څه قیمت ولري، چې هلته دې شیانو ته هېڅ احتیاج نشته او بې له اخلاص او مینې بل شی ځان نشي ښکاره کولی، ځنګه چې ته هېڅ ناآشنا له اشنا سره نه برابروې او هېڅ شی بې له مینې او محبته نه خوښوې، ګمان مه کوئ چې ستا جمال او کمال به بې له مینې او محبته څه ځای ونیسي یا به چاته ګران شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د لوی خدای په حضور کې هغه مقام غواړي چې د خدای د دوستانو په نصیب کېږي، که د شاهانو او مشرانو په دربار کې قرب او منزلت لټوي، که له یوه خوار او غریب نه د ربښتیانۍ ملګرتیا ارزو لري پخپل زړه کې مینه او محبت پیدا کړه.

هر سړی په هر وخت کې د مینې او محبت وړی دی او لوی خدای هم د مومنانو شدید محبت ستايي. هغه راز ژوندون چې هر څوک يې ارمان کوي او نه يې شي پيدا کولی.

هغه شی چې خلک يې سعادت او خوشحالي بولي، هغه خوند، چې سړی يې په سرو او سپينو يا خوندورو خوراکو کې نشي موندلی، په يوه شي کې پيدا کېږي چې د ځمکې، خلک ورته محبت وايي او په اسمانو کې د ژوندانه روح بلل کېږي..[1]

[1] - کابل مجله ۱۳۲۳ کال،٦ ګڼه ۲۳ -۲۴ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشرانو عشق

څوک چې لوی شي او د مشرتوب لوړې درجې ته ورسېږي هغه بیا په دغسې ډیوو، چې په یوه یوه کوڅې بلېږي ځان نه سیزي او نه لکه کشران او واړه افراد په کوم سپین مخ یا ملالو سترګو زړه بایلي.

هو! دغه زړه دومره وړیا نه وي، چې په دغسې عادي شیان مبتلا او په فاني ګلونو پسې لېوال شي، هغه هېڅکله د دنیا په سرو او سپینو داسې نه مین کېږي، چې لکه یو په مال مین سوداګر شپه اورځ په دغه غم کې ورک شي او بل هېڅ شي ته یې پام نه وي، مال لاڅه چې د خپل ځان، خپلې کورنۍ، خپلو لوښو، زامنو په مینه او دوستۍ کې هم دومره ځان ورکوي، چې نور هېڅ نه پېژني او هرڅه هېر کړي، بلکې دغه ټول محبتونه چې واړه خلک یې لري په یوه محبت باندې قربانوي، چې هغه د ټولنې او ملک عشق بلل کېږي او پدې لاره کې هر راز زیار او زحمت قبلوي او هېڅ راز موانع ته اهمیت نه ورکوي، د همدغه عشق په اثر کې د ملتو مشران پخپل ملت باندې د هر راز اطاعت حق ثابتوي او دا وربان دې لازموي، چې تر پېړیو پېړیو خپل ځان د دوی مرهون او مدیون وګڼي، ځکه چې دغسې مشر د یوه ملت د پلار او بابا مثال لري، چې د ټولنې هر فرد دغه راز معنوي پلار ولې پېژني او احساس یې کوي، یعنې لکه چې یو طفل پخپل طفلانه حالت او داسې وخت کې، چې له معانیو او مفهوماتو سره بنه نه وي اشنا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل پلار پېژني او خپل ځان غېږکې وغورځوي، تولنه هم که د لوړ تعليم خاونده وي او که نه وي، د تهذيب او تمدن لوړې درجې ته رسېدلي وي او که نه، د خپلو خواخوږو او زړه سوانده مشرانو د مينې او پېرزوينې احساس کوي او خپل ځان سره له ټول مادي او معنوي موجوديته د دوی د عاطفې او شفقت په غېږکې اچوي او خپل مقدرات ورسپاري، ځکه چې عشق او محبت اړومرو د معشوق او محبوب په زړه اغېزه کوي او د مينې په حقوقو يې پوهوي. دلته بايد تاسې عشق او مينه د حسن او جمال له عشق څخه بېل کړئ او هغه منظره له سترګو لرې کړئ، چې د ګل او بلبل يا د مجنون او ليلې په مينه کې يې ګورئ.

زمونږ مقصد دلته هغه رازمينه ده چې د پلار او زوی د خوږو ملګرو، د مرشد او مريد، د استاذ او شاګرد، د مشر او کشر په زړونو کې وي، چې بې له غمخوری او خير خواهی څخه نور مظاهر نه لري په دې عشق کې ناز ونياز، هجرو وصال بې پروايي او تغافل نه ځايېږي او نه پکې رقيب او ريبار شته، دا مينه له هغې مينې څخه فيض او رڼا اخلي، چې يو رښتيانی بنده يې له خپل خدای سره لري او د يوه حقيقي صوفي په زړه کې ځای لري.

له دې مينې سره رحم و عاطفه، متانت او ثبات، همدردي او شفقت ملګري وي او له هر راز تهمتونو څخه يې لمن پاکه وي، دلته لېونتوب او لېونيان د صحرا ګرزېده له خپلو او پرديو بېلېده هېڅ نه وي او نه پکې د معشوقو له لاسه شکايت يا له رقيبانو سره حسد ليدل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې مينې سره انسان د مور په غېږ کې او د پلار په څنګ کې اشنا کېږي، مګر د ښکلو مينه له ګل او بلبل څخه اخيستل کېږي، چې بهار او خزان پکې لوی دخل لري او فريادونه، اغزي د غوټۍ دلتنګۍ هر هرڅه پکې شته او د شکايت هنګامه ورځنۍ پيدا کېږي. پدې مينه کې د روح اشنايي او توافق په کار دی، مګر په مينه کې د سترګو قبول او کتنه تاثير لري.

هلته پتنګان په بلو ډيوو ځانونه سيزي، مګر دلته مينان يو د بل په سر سيوري کېږي، د غمجنو زړونو دپاره پټۍ جوړوي او د تورو شپو خاوندانو ته ډيوې بلوي.

هو! سړی تر يوه وخته بې له رنګونو او ښکلو څېرو څخه نور څه نشي ليدلی او د همدغې مينې جاذبه يې ځانته راکاږي، ځينې کسان لا بې له ماديااتو او مال دولت څخه بل شی نه پېژني او همدغه شی خپله فايده بولي، بعضې په ځينو نومونو پسې لېوال وي او د شهرت په بنګو پسې ګردګرزي، چې دا ټولې مرحلې طی شي او سترګې ښې پخې شي، يعنې د دغه بشري کوچنيتوب دوره تمامه شي او انسان معنوي بلوغ ته ورسېږي يا په بل عبارت د لويوالي او مشرتوب حق پيدا کړي، هغه ته بيا خپل کوروکلی، خپل ټبر او خپل هېواد تش الفاظ نه معلومېږي، بلکې دغه کلی او پايدار مفهوم يې په نظر کې يو بل راز جلوه کوي، چې د خپلو غرو په څوکو، د صحرا په لمنو، د وطن په کاڼو او بوټو کې يوه يوه داسې تجليويني، چې هر څوک يې نشي ليدلی او هر چاته ځان نه ښيي، يعنې څنګه چې يو ښاپېرک ځلانده لمر نشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليدلی، يو کوچنی د زلميتوب احساس نشي کولی، يو کارغه لکه يو بلبل دګل ښايست نهويني، د دې ټيټو ډيوو پتنګان د ستورو ډيوو ته نه رسېږي، بې درد زړونه د دردمنو له حاله نه خبرېږي، يو مورنی ړوند د رنګونو امتياز نشي کولی، همدغه شان دغه ليلې هم د عادي خلکو له نظره پټه وي او هر څوک يې مخ نه ويني.

همدغه سبب دی، چې د وطن مينه، د ملت عشق د ځينو کسانو دپاره يو ه خوشې خبره معلومېږي او دا باور نشي کولی، چې څوک دې د وطن په عشق او د ملت په مينه کې عشقانه ښه پيدا کړي او ريښتياني مين دې ورته وويل شي، دا د ډېر تعجب خبره ده چې يو سړی د يوې ښکلې پېغلې په عشق او مينه کې فرهاد يا مجنون کيدی شي، چې د خپل سرو مال، وقار او اعتبار، خپلو او پردو څه او څه...هېڅ پروانه کوي او په دغه لاره کې هرڅه قربانوي او يو کامل انسان د ملت دوستۍ په اغيزه دې حد ته نشي رسېدلی، چې د يوې جامعې په مينه کې د يوه مين او عاشق حيثيت پيدا کړي!!!

په کوم هېواد کې چې دغه راز پتنګان نه ليدل کېږي او دا حقيقت ورته دومره نا اشنا وي، چې منلی يې هم نشي، يقين دی چې هلته وګړي د عشق او مينې په ابتدايي منازلو کې پاتي دي او انساني شعور يو طفلانه او ابتدايي وضعيت لري، د دغسې ټبر په حال ډېر افسوسونه په کار دي، چې لوی سړی يې لکه کوچنيان بې له خپل شخصي او فردي کوره يا له خپلو ورونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خویندو نور څوک نه پېژني او له خپلې کوڅې ماسوا د کلي نورې کوڅې ورته پردۍ ښکارېږي.

پدې عصر کې د یوه ملت حقیقي او معنوي پانګه، چې د هر راز پیشرفت او پرمختګ حامل بلل کېږي.

همدغه د وطن عشق او د ملت مینه ده، چې د ملتونو د اجتماعي شعور، دماغي انکشاف، لوړ تعلیم او عالي تربیې صحیح معیار باله شي، د دې مینې وړانګې او پلوشې لومړی ځل د هېواد د مشرانو او لویانو په زړونو رڼا غور ځوي او بیا یې نورخلک عملاً له دوی څخه زده کوي او عمومیت پیدا کوي، مونږ باید دا مینه پیدا کړو او دغه عالي عشق له خپلو مشرانو څخه زده کړو، دا عشق هم پټ نه پاتې کېږي او مښک خپل ځان پخپله ښیي، نو ځکه یې څوک په تشو دعو نشي ګټلی، بلکې عملي مظاهرې غواړي، یعنې دا عشق په یوازې آه و فریاد او مصنوعي وضعیتونو نه ثابتېږي، بلکې له خپل راحت، له خپلو شخصي اغراضو او د ضرورت په وخت کې له سر او ماله تېریدل او سل رازه ایثار او قرباني غواړي، راشئ! چې د دې عالي مینې ربښتیانۍ مظاهرې وکړو او خپلو مشرانو ته دا څرګنده کړو، چې مونږ ستاسې له پاکو زړونو څخه د دغې رڼا اقتباس کړیدی او د وطن او ملیت په صحیح مفهوم او حقیقي عشق پوهېدلي یو.

راشئ! چې د خودخواهۍ او ټیټو مینو مراندې او تناوونه پرې کړو او د لمروسپوږمۍ په خوا کې خپلې خیمې ودروو. راشئ! چې اوس له دې کوچنیو ځالو والوزو او لوړ پروازونه وکړو، ترڅو پورې به لکه کوچنیان شخصي کور په محدود غولي کې خاړپوڅې کوو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

راشئ! یو ملي او وطني شعور پیداکړو او د وطن غرو، رغو، کاڼو، بوټو ته د پښتو ملت لوی او واړه، خوار او بډای، پوه او ناپوه ته د عشق او مینې په نظر وګورو، لکه چې یو پلار خپل زوی، یو ورور او یو خواخوږی مشر خپلو کشرانو ته ګوري، که دا شعور او دا احساس ژوندی شي بیا به تاسې ته خپل هېواد بل راز ښکاري او ارومرو به یو له بله ځارېږئ، خوارو غریب، ړوند او شل د زړو او شلېدو جامو خاوندان به درته محبوب او د مینې وړ معلومېږي، هېڅا ته به څوک په نفرت نه ګوري، یو بډای به د خوارانو دلداري کوي، یو عالم به ناپوهانو ته ښه لاره ښيي، یو طبیب به د مریضانو په علاج پسې لکه یو مین لېوال ګرد ګرزي او یو پیاوړی غښتلی زلمی به د یوه ضعیف او ناتوان پیټی په اوږو اخلي.

راشئ! چې همدغسې وکړو او د دغې مینې خوند وګورو، کوم خوند چې د یوه حساس زړګي خاوند او یو زړه سواندی سړی د یوه یتیم د اوښکو له پاکولو څخه اخلي، یا هغه خوشحالي چې یو د عواطفو او شفقت خاوند یې د بې وزلو او مظلومانو په مرسته او ملګرتیا کې مومي، هېڅکله یې پتنګان په ځان سیزلو، بلبلان دګلو په عشق کې نه مومي.

کوم کیف او لذت، چې سړی یې په رحم او عاطفه، د زړه او ضمیر په پیروۍ کې حاصلوي، هغه څوک په ننداړو او تماشو کې نشي پیداکولی او نه یې د هواوهوس خاوندان احساس کولی شي.[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۳ ل کال، ۳ ګڼه، ۵ – ۷ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستر قوت

څوک وايي مال دی او څوک يې په صنعت او تخنيک کې لټوي، ځينې وايي چې علم دی او ځينې يې په ډېرو افرادو غواړي، مګر کله کله چې سړی له دې ټانکونو هغه خوار ددې ډېرو لښکرو ترشا له هوايي طيارونه پورته نظر کوي، يو داراز قوت وينې چې پدې ټولو قوتو زورور او غښتلی دی، له دې قوت سره نه اور او اوبه مقاومت کولی شي او نه په توره او علم ورسره مقابله کېږي. دا قوت هغه عقيده ده چې انسان هر راز ايثار او قربانۍ ته تياروي او له يوه ملت نه بل شی جوړوي، که دا قوت له يوه ملت سره نه وي او نور هرڅه وي، ته يقين وکړه چې هېڅ يې نه په کارېږي او هرڅه يې پردي دي.

بې عقيدې انسان هېڅ نه دي کړي او هېڅ نشي کولی نه به يې وروسته تردې وکړي، څوک چې له خپل ژوندون او سر و مال نه سوا يو داسې شی نه پېژني، چې دا ټول ورځنې ځار کړي هغه ته د لويو کارو هيله هېڅ وخت نه کېږي.

عقيده په انسان کې يو فعال عقل، نه ويريدونکی عشق، فرهادي عزم او يو سيلابي حرکت پيدا کوي، چې هېڅوک او هېڅ شی يې مخه نشي نيولی.

د نړۍ په غولي کې چې څه حق او ناحق جنګونه شويدي او کوم کام يا ملت پکې خپل ستر قوت او فوق العاده مقاومت ښودلی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ارومرو په یوه عقیده بنا دی، چې من حیث عقیده ورته ستر قوت ویلی شو. عقیده په اصل کې د انسان او حیوان حد فاصل دی، چې د خپل شعوري ماهیت او متین موجودیت په لحاظ د ډېرې ستاینې حق لري، مګر وروسته چې یو خارجي موجود او جزیي مفهوم پیدا کوي، نو په دوو نوعو بېلېږي، چې حق او باطل عقاید ورته وایي او په دواړو صورتونو کې ورته قوت ویلی شو.

همدغه عقیده ده چې د چا دپاره ایمان او د چا دپاره مسلک شي، څوک یې خپل نصب العین بولي او د ځینو دپاره عشق او مایه وګرزي.

داچې نن ځینې قومونه د ملیت او وطنیت په نامه سرونه ورکوي بې له دېنه، چې یوه عقیده ورته ووایو بله معنیٰ ورته نشو پیدا کولی، همدارنګه کومو ملتونو، چې د حق او حقیقت بېرغ اوچت کړی او د دین دپاره یې جنګونه کړي هغوی هم هر څه د عقیدې په زور کړي دي.

همدغه سبب دی چې تر اوسه پورې د دنیا ژوندیو او قوي ملتونو هېڅکله عقیده نه ده بایللې او هېڅ وخت نه دی بې عقیدې شوی او نه د عقیدو مرکزونه زړګونو کلو په دنیا کې وران شوي دي، همدغه یوه کعبه شریفه ده چې پکې خلکو بتانو ته سجدې کړې دي او هم ورځنې د اسلامي عقیدې خاوندان طوافان کوي، همدغه اروپایي ملتونه دي، چې یو وخت یې د صلیب دپاره سرونه ورکول او نن د وطن او ملیت دپاره خپلې وینې تویوي، نو ویلی شو چې دوی عقیده ورکه کړې نه ده، بلکې بدله کړې یې ده، ځکه چې عقیده بدلېږي، مګر ورکېږي نه، که تاسې د دنیا پاخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او زاړه ملتونه وګورئ، هلته په هر وخت کې د يوې عقيدې رڼا ځلېږي او هېڅکله پکې دا ډيوه نده مړه شوې.

پدې حاضر عصر کې هم هر ځای او په هر ملت کې يوه عقيده موجوده ده، چې خلک ورځنې قربانېږي، که تاسې کوم داسې ملت چېرته ګورئ، چې هلته د عقيدې پابندي او د عقيدې دپاره هر راز ايثار او قرباني نه وينئ يقين وکړئ، چې هغه ملت هېڅ وجود نه لري او لکه د اوبو ځګ په يوه آن کې ورکېدونکي دي، بې عقيده ګي هر وخت د خامۍ او طفلۍ دليل دی، په هر ځای کې چې د مليت اساس نه وي ټېنګ شوی او يا بيخي تشکيل شوی نه وي هلته عقيده هم څه موجوديت نه لري. که سړی د روح خوشحالي او د زړه اطمينان لټوي، نو نه يې په مال او دولت کې موندلی شي، نه يې د علم او فلسفې په رڼا کې ويني، نه په لوړو ماڼيو کې پيدا کېږي، نه يې سړی په زيبو زينت، جاه وجلال او نورو افتخاراتو کې ليدلی شي، مګر د عقيدې خاوندان يې د خپلې عقيدې په لاره کې په هر قدم کې مومي او هرساعت يې استقبال کوي.

څوک په يوه شي عقيده لري او کوم اصل ته د عقيدې په سترګو ګوري هغه شی له نورو ټولو شيانو لوړ او پورته ګڼي او هېڅ ورسره نه برابروي، همدغه سبب دی چې ځينې کسان د عقيدې دپاره خپل ځان اور او اوبو ته غورځوي او په ټولو خطراتو غلبه مومي، ځينې کسان به ځينې عقايد د اخرت دپاره مفيد ګڼي، مګر زه خو يې په دنيا کې هم لوی دولت او ستر قوت بولم، بلکې د انساني شعور يو قوي سند يې بولم، کوم کسان چې نه په ديني اساسونو ايمان لري او نه په اخلاقي او روحاني نواميسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګروهيدلي دي، نه يې په نظر کې ملي شعاير څه قيمت لري او نه په ژوند او حيات کې کومه معينه لاره او ټاکلی نصب العين لري تاسې يې هېڅ مه بولئ او په هېڅ يې حساب کړئ، ځکه چې انسان په اصل کې هغه چا ته نه وايي چې ظاهري بڼه لري او د انسانانو جامې يې اغوستې دي، دغسې کسان چې له خوراک او څکاک نه هغه خوا نور څه نه پېژني او له خوند ولذت غير بله قبله او کعبه نه لري هغه بايد د هوا د مرغانو په شمېرکې راولو او داسې يې وګڼو، چې دوی په دنيا کې يې له دېنه چې يو څه دانې او څه مېوې وخوري او ګڼو بوټو کې وګرزي نور هېڅ کار نه لري او د هېڅ کارنه دی، بې عقيدې کسان هېڅ وخت او په هېڅ کار کې ثبات او استقامت نشي پيدا کولی او نه يو اساس موجوديت لري، بلکې لکه د لارو او کوڅو خځکې داسې دي چې هوايي بادونه يې هرې خواته وړي او لوبې پرې کوي.

ځوک چې عقېده لري او پخپله عقيده ټينګ وي هغه ارو مرو د عزت او ارادې خاوند وي او د نمرود له کارو دپاره يې تربيه کولی شي، همدا عقيده ده چې په انسان کې خوف و رجاء اخلاص او ايثار، مقاومت او ټينګار پيدا کوي، چې نه بيا سړی د خپل اعتقاد په لاره کې له مشکلاتو ويره لري او نه د سرو مال څه پروا کوي، دا د عقيدې کار دی، چې د سر دښمن ورونه کوي او دوه ورونه سره غليمان کوي، ځکه چې دا قرابت او اشتراک په نورو ټولو کې نسبتاً غالب دی او دوستۍ او دښمنۍ باندې هم حاکميت لري، کوم ملت چې هلته ټول افراد په يوه عقيده روزل شوي وي او په يوه عقيده ورغونډېږي هغه د سکه ورونو مثال

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري او هر يو د بل داسې ملګری وی، چې مرګ او ژوند يې سره تړلي وي.
همدغه پيدا کوي او کوښښ کوي چې هغه عقيده په ټولو افرادو کې ټينګه کړي، ځکه دوی باور لري چې بې له عقيدې نه يو ملت نشي ملت کېدی او يو معنوي قوي اتصال پکې نه پيدا کېږي، د همدې له امله ټينګار هم د هغوی د عقيدې په ټينګوالي کې اټکلوي او په همدغه اعتبار ورته ګوري.
پدې وخت کې ځينې کسان چې د اقتصاد ډېر طرفدران دي او له حد تېر اهميت ورکوي هغوی ګمان، بلکې يقين لري چې د يوه ملت د اتصال دپاره د منافعو اشتراک خورا زيات ضروري دي او پدې وخت کې بې له اقتصادي منفعت څخه بل شی د انسان شايق او وړاندې بيوونکي نشي کېدی، ځکه چې دوی دا عصر مادي عصر بولي او ګمان کوي، چې نن ورځ انسان هېڅکله د عقدې دپاره قرباني نشي ورکولی او نه په خيالي طلسمونو پورې زړه تړي، مګر دېته نه ګوري، چې انسان د دنيا په زړګونو کالو عمر کې د عقيدې له تاثيره ځان نه دی خلاص کړی او که اوس دا اراد هم ولري، نو له دغسې اوږدې او طولاني سلطې نه ځان خلاصول هم ډېر وخت غواړي او په اسانه نه کېږي، که فرضاً دا خبره ومنو، چې انسان په رښتيا بې له مادي منفعت څخه نور څه نه پېژني او هرڅه د مادي منفت دپاره کوي، نو بيا دا ګمان نشي کيدی چې يو ملت دې د خپلې ازادۍ او خپلواکۍ دپاره د سر او مال قربانۍ ته حاضر شي او يوه سلطه ونه مني، چې هغه يوازې د دوی معنوي موجوديت ته صدمه رسوي او بس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوم وخت کې چې يو ملت د سر او مال قربانۍ ته تيارېږي او د خپل استقلال په مدافعت کې هر راز تاوانونه ګالي همدغه د دې خبرې پوره دليل دی، چې انسان لا ښخي مادي شوی نه دی او يوه معنوي عقيده ورسره موجوده ده، چې دغسې قربانۍ ته يې حاضروي، ځکه چې د مادي منفعت دپاره څوک ځان نه وژني او نه خپل سرونه ښندي، د سربازۍ دپاره يا ټينګ ايمان په کار دی يا يوه داسې عقيده، چې د عشق په مرتبه کې وي او معنوي عالي عشق وبلل شي.

د عقيدې پيداکول او ټينګول خوشې په خوشې نه کېږي، بلکې يو قوي او مقتدر روزونکي غواړي، چې عملاً د عقيدې په نشر او تحکيم کې برخه واخلي او پخپله د خپلې عقيدې عاشق وبلل شي.

که څېرې يو سړی غواړي، چې په تش تبليغ يوه عقيده په خلکو کې پيدا او ټينګه کړي، لکه د يو مليت او وطنيت عشق يا د کوم مسلک پېروي او پالنه، دا کار هېڅکله نه کېږي او نه کومه صحيح نتيجه ورځني اخيستل کېږي، ځکه چې پداسې ځايونو کې له غوږونو نه سترګې زيات دخل لري او خلک له دې لارې ډېر متاثر کېږي همدغه سبب دی چې هېڅوک اورېدل او ليدل يوراز نه ګڼي او د ديده وشنيده ترمنځ فرق کوي.

که څېرې يو سړی ديو مظلوم يو مفجيح او بد حال په سترګو ووينې، د هغه په حال يې زيات زړه سوزي او ډېر متاثر کېږي، مګر کله يې که چا نه واوري، که څه هم هغه سړی پخپله وينا کې يو سحري او ادبي تاثير هم پيدا کړي بيا هم هغومره زړه سوی او تاثير نشي پيداکولی، د همدې لامله اوس ځينې پاخه او مقتدر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکونکي خپل مهم مطالب د ډرامې او تمثیل په صورت په صحنو او تیاترونو کې ښیي، چې په لیدونکو باندې مجسم اثر وکړي او حاضرین د سترګو او غوږو د دواړو حواسو په احساس متاثرشي نو هغه فایدا او لېدر چې یوه عقیده او یو فکر عملاً خلکو ته ښیي او په ژبه هم په موثر ډول تبلیغ وکړی شي، چې د ده احساسات او جذبات پکې راڅرګندوي، هغه ارومرو په نورو اثر کوي او یو قسم هیجاني امواج د خلکو په احساساتو او روحیاتو کې پیدا کوي، که دا دوه شیه په یوه تبلیغ او تلقین کې نه وي هغه د عادي خبرو مثال لري او هېڅ پرې نه مرتببږي، لکه چې د ورځې په زرګونو خلک یو بل ته وایي (ښه کوئ بد مه کوئ) مګر هغوی بد کوي او ښه نه کوي.

په هر ملت کې د فکري او روحي اجتماع او اشتراک دپاره د لویې عقیدې او مفکورې نشر او تبلیغ خورا ضرور او حتمي ایسي، مګر د دې کار دپاره دغسې مبلغین، چې په ژبه او په عمل پر نورو باندې اثر وکړی شي لا ډېر ضرور ایسي او د یوه ملت لومړنۍ احتیاج ګڼل کېږي.[1]

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۳ل کال، ٦، ۸ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کار سره علاقه

زمونږ په رسمي دوايرو کې ښايي چې دا ټکی (له کارسره علاقه) ډېر واورئ او همدغه شی د يوه مامور په پېشرفت او سوانحو کې ډېر اهميت لري، که واړه دواير له نظره لېرې کړو او د مملکت کارونه په مجموعي ډول په نظر کې ونيسو او وګورو، چې دغه کارونه څنګه او په څه راز کېږي؟ ښه دی او که خراب؟ بيا هم دا ټکی (له کار سره علاقه) تر سترګو کېږي او د سړي په زړه کې دا فکر اچوي، چې ترڅو مامورين او هغه کسان چې رسمي او اجتماعي وظايف لري له کار سره علاقه پيدا نکړي کارونه نه ښه کېږي او هېڅ نه کېږي. دا خبره ما په وارو وارو ستا او د بل له خولې اورېدلې او هر څوک چې لږ او ډېر د اجتماعي درد اظهار کوي همدغه ځای د خاربښت ځای ګڼي او ګروي يې، که رښتيا وو ايم تشخيص بد تشخيص نه دی خلکو مرض را له پېژندلی دی، مګر په علاج کې نه دي ګړېدلي ما په يوه نيم اجتماعي کتاب کې هم ليدلي يا د ځينو په تعبير په کتابو کې يې هم راوړي دي چې له کار سره علاقه خورا ضروري ده او همدغه علاقه د دې باعث کېږي، چې د سړي ټول فکر د کار خواته تمرکز پيدا کړي او همدغه د فکر تمرکز د کارونو د اصلاح، د اشخاصو د دقت او د اسې نورو فضايلو سبب ګرزي، هرڅومره چې له يوه کار سره علاقه زياتېږي هغومره سړی هڅه کوي، چې هغه کار پخپله موقع کې په صحيح ډول اجرا شي او هېڅ راز نقص پکې پاتې نشي، که د دې خبرې دليل هم غواړئ څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرانه خبره نه ده، که په علمي فورمولونو ستاسې قناعت لږ څه ګران وي په ولسي خبرو هم ستاسې قانع کول امکان لري.

کله که تاسې د خپل کور په ابادولو او عمران کې پخپلو مزدورانو پسې څار کړی وي درته به معلومه شوې وي، چې یو مزدور له کار سره څومره چل ول کوي او خپله ورځ څنګه تېروي، دا خو مشهوره خبره ده چې ناراسته لوګړی خپل لور په لوټه تېره کوي او دا بې له دېنه چې دوی له کار سره علاقه نه لري بل سبب نه لري. ډېر خلک دي چې سړی ورځنې پوښتنه وکړي چې څه حال دی؟ وايي شکر دی شپې تېرېږي، نو ته ووايه څوک چې محض د شپو او ورځو تېریدل غنیمت ګڼي او شکرونه باسي هغه به کار ته په څه نظر ګوري او د هغه به له یوه کار سره څه علاقه وي؟ زما په ګمان ډېر کسان دي چې ښه ښه ساعتونه د همدې دپاره اخلي، چې ماز دیګر په دایره کې کومه دقیقه زیاته تېره نه کړې، ډېر لږ کسان به وي، چې د سهار د حاضرۍ فکر به هم لري، مګر یوازې حاضري څه کړو څوک چې یوازې حاضرۍ سره علاقه لري هغه د دغه اجتماعي مرض علاج نشي کولای، مونږ له کار سره علاقه غواړو نه له تشې حاضرۍ سره.

دلته دا مقصد نه دی، چې زه نو حاضرۍ ته په درنه سترګه ګورم، بلکې دا وایم چې باید په حاضرۍ ټینګوالی د کار دپاره وغواړو او له کار سره علاقه څنګه پیدا کېږي؟ که یو ریاست او یا وزارت وغواړي چې مامورین یې له کارسره علاقه پیدا کړي څه به کوي؟ په یوه مملکت کې څه عوامل باید پیدا شي چې خلک له کار سره صحیح علاقه پیدا کړي او وظیفه د وظیفې په لحاظ وپېژني؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې غټو تپوسونو جواب، چې ډېر فکر او سنجش غواړي. اصلاً يوه داسې موضوع ده چې بايد د افتراح په ډول د ډېرو پوهانو فکر ته وسپارل شي او ډېر څه پکې وليکل شي، ځکه چې د کوم سړي که يوې خواته پام شي بله خوا يې له نظره ليرې پاتې کېږي په دغسې پوښتنو کې هر چاته يو شی ډېر مهم معلومېږي او ټول زور په هماغه خوا اچوي، علاوه پدې د هر کار علل او اسباب هم په يو شان ښکاره نه وي، ځينې علتونه ډېر پټ او ډېر موثر وي، نو اکثره اشخاص ښکاره څرګندو شيانو ته ګوته نيسي او د پټو پلټنې نه کوي، نو زه که دلته څه وايم هغه به همدغسې شی وي او د دې پوښتنې پوره جواب به نه وي.

د اجتماعي وظايفو او مملکتي امورو د علاقه مندۍ دپاره ډېر شيان ضرور دي، چې ځينې يې ډېر عمر او ډېر وخت غواړي، چې بايد يو ملت وروسته تر ډېرو مراحلو، چې تشکيل يې نسج او پوخوالی ومومي او د تعليم وتربيې په اثر کې يو اجتماعي شعور پيدا کړي چې مملکت ورته خپل کور ښکاره شي او د مزدورانو چم ونکړي، دې حد ته رسېدل د ډېرې مودې کار دی او يوه طولاني عرفاني نقشه غواړي، زه په دغسې عللو کې اساسي بحث نشم کولی او تش همدومره وايم په کوم ځای کې چې صحيح کار نه پېژنې او همدغه شی د پېشرفت سريع عامل وي، هلته له کار سره ارومرو علاقه پيدا کېږي، يعنې دغسې چې يوه مامور ته حاضري و معاشات استحقاق معلومېږي که کار او له کار سره رښتيانۍ علاقه څه اجر ولري ارومرو خلک له کارسره علاقه پيدا کوي. دلته بايد

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما مقصد توضیح شي او ووایم چې د کار مبصرین کولای شي په لاس لاندې مامورینو کې د کار علاقه پیدا کړي، مګر دا هله چې کار لیدونکي ظاهربین نه وي او څوک يې په هغه دغه نشي غولولی، یعنې محض حرکت او منډې رامنډې د دوی په مخ کې نه حجاب کېږي او د هر چا په کار کې ډېر واړه ذرات هم لیدی شي او پوهېږي، چې دا کار علاوه په کمیت څومره صحت او کیفي حسن لري او په دې هم پوه وي، چې د دغه سړي په نظر کې چې دومره ډېر کار کوي څه غایه موجوده ده؟

څومره چې د ده د کار هنګامه ده هغومره کاریګر دی که یه؟

څوک چې د ده کارونه راته ستایي هغوی تش کار او ظاهري حرکاتو ته ګوري که په کیفیاتو کې هم تعمق کوي؟

ځینې وختونه سړی د خلکو له خولې(چې عمومي نغاره يې باید وبولو اوري چې فلانکی...هېڅ په کار ستړی کېږي نه او له فولادونه هم سخت او کلک دی، هغه بله ورځ چې سخته سیلۍ وه څوک له یوه کلي بل کلي ته نشو تلای، مګر ده له خپل ماموریته څوکوره لیرې فلانکي ځای ته، چې نه پوهېږم هلته څه پېښ شوي و، ځان ورساوه او په هماغه ورځ بېرته هم راغی، اکثراً دغسې اوازې لویو لویو ځایوته هم ورسېږي او دغسې ځینې نور عوامل هم پیدا شي، چې سړی جدي او فعال معرفي کړي، مګر چې سړی ورپسې څار وکړي هغه په هغه ورځ همدغه مقصد، یعنې هنګامې اچولو دپاره دا کار کړی وي او نور کسان، چې پدې سُر پوه شي هغه هم له دغسې تظاهر او عصري ریا کارۍ ځنې کار اخلي او خوشې په خوشې هرې خواته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسونه ځغلوي، نو دېته سړی له کار سره علاقه یا رښتیانی فعالیت نشي ویلی او نه په دغسې جدیتونو او حرکاتو کارونه ښه کېږي.

دلته بیا مجبورېږو چې ووایو په هرځای کې چې د کارونو په لیدو کې ډېر دقت کېږي او صحیح کار قدر او قیمت لري هلته خلک له کار سره علاقه پیدا کوي او ښه کار کوي، ځکه چې انسان یو ترقي خواه موجود دی او له خپل پېشرفت او ارتقا سره ټینګه علاقه لري، که د ده په مخکې نورې لارې بندې شي چې په دروغو او ریا، تملق او چاپلوسی، غلا و فریب او نورو غیر مشروعو وسایلو پیشرفت ونکړی شي او پدې هم پوه شي، چې دلته کاریګر او بیکاره پټ نه پاتې کېږي، سړی د چا په سترګو کې خاورې نشي اچولی د وړاندې تګ دپاره یې بې له همدغې یوې صحیح لارې بله لارنشته. په شخصي اعتباراتو او اشنایي ګانو سړی نشي چلېدلی څوک له چا نه سترګې نه پټوي او نه په چل ول کارکېږي.

ارومرو صحیح کار ته ملاتړې او له کارسره علاقه پیداکوي، مګر که سړی وګوري، چې په ځینو نورو وسایلو سړی ډېر ګرانېږي او د پېشرفت په لاره کې صحیح کار اوله درجه عامل نه دی، څوک چې یوازې کار کولی شي او د پېشرفت دپاره نور وسایل نه لري د هغه غانښ هم څوک نه ګوري هلته، نو په افرادو کې یا نور فعالیتونه پیدا کېږي، چې هغه زرنګي، چالاکي څه وڅه غواړې یا خو داسې شی، چې په شپو ورځو تېرولو شکرونه باسي او هېڅ نه کوي، بلکې اکثریت او عمومیت دې خواته میل کوي او په عوض کې یاس او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدبینۍ ځای نیسي، د صحیح پرمختګونو مثالونه او نمونې له خلکو ورکې شي او غلطې نمونې تر نظر لاندې وي.

د دې ټولو خبرو مقصد دا دی، چې انسان په اجتماعي حیات کې د مقایسې او نسبت په اصولو د هر کلک دي ښه او بد حق او ناحق د کامیابۍ او ناکامۍ په رڼا کې ویني او د نتایجو له مخې حکمونه کوي، څوک چې ورته په حیات کې لږ څه کامیاب معلومېږي د هغه پیروي او تعقیب کوي او لکه چې وایي: (خټکی له خټکي نه رنګ اخلي) اشخاص هم یو له بله متاثر کېږي او تقلید کوي، نو که چېرې هغه کسان چې له کار سره علاقه لري و پېژندل شي او ښه وګڼل شي، د پیشرفت د پاره نور غیر معقول مسایل خنثیٰ شي او یوازې صحیح کارکول له کار سره علاقه لرل یو قوي موثر عامل و بلل شي. څوک چې خپله وظیفه په ښه شان اجرا کوي د بېته محتاج نشي، چې خپل کار وستایي ځان یوه او بل ځای ته ورسوي او د دلربایۍ د پاره له سلو نیرنګو کار واخلي. ارومرو له کار سره صحیح او رښتیانۍ علاقه پیدا کېږي او څوک خپل لور په لوټه نه تېره کوي، نه هغه فعالیت او لیاقت چې باید په کار او وظیفه کې صرف شي بلې خواته صرفېږي او نه غلط مجري پیدا کوي.[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۴ل کال، ۴مه ګڼه، ۴ -۶ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهې غرور

هغه څوک چې پخپله پوهه مغرور دي او هر څه د پوهې په رڼا کې غواړي زښت ډېر غولېدلي او د ژوندانه په ضروریاتو، د کامیابۍ په اسرارو، د خوشبختۍ او خوشحالۍ په وسایلو کې يې هېڅ فکر نه دی کړی. د انسان له پوهې او هوښیارۍ هغه خوا نور شیان هم شته چې د ده په کامیابۍ او شخصیت کې ډېر دخل او تاثیر لري، مګر خلک دغه تاثیرات د ده د پوهې او هوښیارۍ محصول او ګمان کوي، چې ټول کارونه په عقلي او علمي لیاقت باندې کېږي.

همدغه سبب دی چې ځینې کسان یوازې د علم په زور هر څه غواړي او بل هېڅ شي ته توجه نه کوي. دلته د علم او عقل له فضیلت او اهمیت نه څه انکار نه کوم او پدې پوهېږم، چې دغه انکار جهل او ناپوهي ده، مګر د دې دپاره چې ځینې کسان نورو شیانو ته هم ملتفت شي او د علم و عقل له غروره نجات ومومي وایم، چې د انسان په خوشبختۍ او خوسحالۍ، لوړتیا او کامیابۍ کې ځینې نور شیان دخل لري، چې باید څوک ورځنې سترګې پټې نکړي او په بې اعتنابۍ ورته ونه ګوري.

ډېر ځله دوه تنه له یوه مکتبه را اوزي او په یوه دایره کې کارکوي، مګر هغه څوک چې په مکتب کې اول نمبر وي دلته ببرته پاتې کېږي او هغه بل وارندې ځي او حق هم لري، چې وړاندې ولاړ شي، ډېر طالبان له یوه ملا نه د ملایۍ پګړۍ وتړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر یو په جامعه او محیط کې ښه ومنل شي او هغه بل چې په حاشیو او نکتو ښه پوهېده هغومره اعتبار نکړي پیدا، ډېر اشخاص شته چې پخپله پوهه او لیاقت ځانته دوستان پیدا کوي، خلکو ته سمه او صحیح لاره ښیي او پخپله هم په ښه لاره درومي، مګر ځینې نور پر لور کارونه کوي او هرڅوک ورته په بد نظر ګوري.

په دې کې هېڅ شک نشته، چې پوهه او علمي لیاقت د انسان جمال او کمال دی او د هر چا په نظر کې ښکلې ایسي، مګر هر چا ته به پخپل ژوند او حیات کې معلومه شوې وي، چې په هر ښکلي څوک زړه نه بایلي او په یوازې ښکلیتوب دلبري او دلربایي نه کېږي.

د انسان په پېشرفت او کامیابۍ کې ډېر واړه شیان، چې هېڅ په نظر کې نه راځي ډېر تاثیرات لري چې هغه باید له پوهې او لیاقت سره یو ځای شي. کوم سړی چې علم او پوهه لرې، مګر ښه اخلاق او صحیح کرکټرنه لري په حقیقت کې هېڅ نه لري، هغه څوک چې دا هم لري، مګر د یوه خوږ صحبت او بیان قوت نه لري هغه هم نیمګړی دی او ځینې اشخاص ترینه وړاندې کېږي، څوک چې دا ټول صفتونه او مزایا پیدا کړي، مګر د نظافت او معاشرت د اصولو پابند نه وي بیا هم د چا نه خوښېږي او په حیات کې ځینې ناکامۍ ویني، که دا نقیصه هم رفع شي او دا ټولې نیمګړتیاوې پوره کړي سره له دې هم که سړی زحمت کشي او فعالیت نه لري دی ببرته پاتې کېږي او نور خلک دمخه ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غېر له دغو شيانو ځينې نورې خبرې هم شته چې په يوه او بل محيط کې فرق کوي او د هر ځای د خصوصيت تابع وي، په هر ځای او هر محيط کې يو څه معنوي صفات او مزايا شته چې په سړيتوب او انسانيت ورځنې تعبير کېږي، دا صفتونه بايد مونږ په يوازې پوهه او هوښياری، جاه و جلال، تروث او تمول، بلکې د انسان په اخلاقي او نفسي کيفياتو کې يې وګورو.

زه دامنم چې سړيتوب، پوهه اوهو ښياري غواړي، مګر يو شی نه دی او په ځينو مواردو کې سره بېلېږي، ځينې کسان به وي چې علم او پوهه به نه لري او سړيتوب به لري، کله به يو سړي پوه او هوښيار وي، مګر د سړيتوب دعوه به نشي کولی.

څنګه چې پوهه په بېلوبېلو مواردو کې فرق لري يو سړی د کتابو په تورو ښه پوهېږي، بل د خلکو په اوضاعو ښه پوره وي، ځينې په منطقي اصطلاحاتو او فلسفي مباحثو کې ډېر معلومات لري، ځينې نور په اولسي خبرو او کارونو ښه پوهېږي، دغسې د سړيتوب مفهوم هم په هر ملک او هر محيط کې بيلېږي او د اشخاصو جمعيتونو په نزد ډېر ثابت او معين صورت نه لري، مګر دومره پوهېږو چې تهذيب او ترتيب د سړيتوب په مفهوم کې مهمه برخه لري او همدغه شی د يوه انسان دپاره ترهرڅه دمخه ضروري دي.

د سړي معنیٰ دانه ده چې ارومرو به زيات علم او معلومات لري يابه په کوم فن او صفت کې ډېر ماهروي، دا رازصفات چې په علمي لياقت يا پوهه ورځنې تعبيرکېږي ديوه سړي انساني

(c) ketabton.com: The Digital Library

حیثیت او سړیتوب ته قدر کوي او ښه مرسته ورسره کوي، مګر یوازې همدغه شی سړی نشي مسعود کولی او نه تش علمي قابلیت سړیتوب بلل کېږي، که لږ څه نور هم تعمق وکړو یوازې سړیتوب هم د یوه انسان د خوشبختۍ او خوشحالۍ دپاره کافي نه دي.

دلته زما مطلب له خوشبختۍ څخه همدومره شی دی، چې یو انسان په اجتماعي حیات کې خلکو ته موفق او مسعود ښکاره شي او دی هم خپل ځان ناکام ونه ګڼي او مایوس نه وي، د دې مطلب د حصول دپاره البته د یوه سړي پوهه او سړیتوب ضرور دی چې په خپله پوهه او لیاقت ځینې کارونه وکړی شي او د سړیتوب او انسانیت په جامعه کې خپلې شپې ورځې ښې تېرې کړي، چې څوک ورته په بد نظر ونه ګوري، مګر یوازې دا چې سړی کار وکړی شي او د سړیتوب او انسانیت په جامعه کې خپلې شپې ورځې ښې تېرې کړي، چې څوک ورته په بد نظر ونه ګوري، کفایت نه کوي، سړی باید د یوه او بل د توجه جلبولو او د ځان د محبوبیت دپاره ځینې نور شیان هم ولري، یعنې د امېزش قوه، نشاط او بشاشت، د ملګرتیا تمایل، د محبت جاذبه، ښه خبره، صمیمیت ښودنه، د محبت دپاره ایثار، صداقت او کرامت نفس، وقار او متانت جدیت او فعالیت او داسې نور صفتونه هم په کار دي.

دغه راز ټول شیان، چې جمع شي د یوه سړي شخصیت ورځني تشکل مومي او دغه مقبول او محبوب شخصیت د انسان په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکې د ژوند ټولې کندې کپرې او اروي او په صحیح پیشرفت کې ورسره مرسته کوي. د دې ټول بحث نتیجه دا ده، چې باید سړی د یوه صفت په لرلو لکه علم او عقل یا ښه سړیتوب او فعالیت مغرور نشي او د تش لیاقت تر غرور لاندې رانشي.

ډېرکسان شته، چې په اجتماعي وظایفو کې داخل شوي دي او پخپل پېشرفت نه دي قانع، ځینې کسان په تصور کې راولئ، چې هغوی ورته له ځانه ټیټ معلومېږي او په دغه حکمیت یا مقایسه کې یوازې یو شی په نظر کې نیسي، مګر دېته نه ګوري چې په یوه ګل هېڅکله نه پسرلی کېږي.

سړی باید په حیات کې دقیق او عمیق شي او وپوهېږي، چې انسان ډېرو شیانو ته وړې پرزې په سیر و حرکت کې ورسره مرسته کوي، یو انسان هم په یوه یا دوو شیانو کې که څه هم ډېر مهم او قیمتي وي، خپل پېشرفت ته ادامه نشي ورکولې، دغه راز لیاقتونه چې نور معاونه صفات نه لري، بې له یاس او بدبینۍ بله نتیجه نه لري. دغه راز کسان خپلې نیمګړتیا ته نه ګوري او بې دقته په محیط او جامعه پړه اچوي او د یوه ناقص او بې تعمقه حکمت په اثر په حیات کې د اجتماع او اجتماعي جریاناتو په نسبت بدبین او مایوس شي.

که څوک غواړي چې اجتماع ته نژدې شي او له اجتماع نه استفاده وکړي، د علم او لیاقت غرور دې له ځانه لیرې کړي، خپله هوښیاري او د بل ناپوهي دې په منځ کې حایل نه ګڼي، سړیتوب او انسانیت دې نه هېروي، بلکې رادې شي او له اجتماع سره دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل غم شریک کړي او خپله خوشحالي دې هم د نورو له خوشحالۍ سره يوځای کاندي، خپل زړه او فکر دې له دوی نه بيلوي، يو ځای دې ورسره خاندي او يوځای دې ژاړي، د دوی په خوښه دې کار کوي، چې د ده په خوښه هم کار وشي خپل ځان، خپلې جامې خپل، فکر خپل ژوند ، خپل ذوق، خپل شعور او هرڅه دې د محيط او جامعې په څېر رنګ کړي او دغه صيغه دې په ځان کې پيدا کاندي، ځکه چې خوشحالتيا او کاميابي همدلته ده او هېڅوک يې بل چېرته نشي پيدا کولی، هر څوک چې له اجتماع نه ليرې شو او خپل زړه او فکر يې له دوی نه بېل کړ هغه په اور کې لوېږي او شپه ورځ سوزي!

د (من شذ شذ في النار) همدغه معنیٰ ده او د دنيا دوزخ همدغه دی.[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۴ ۵،ګڼه ۷ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقل، قانون، غرایز

انسان که څه هم د عقل او تمیز خاوند دی او په همدغه شي خپل ځان له نورو حیواناتو بېلوي، مګر په خپلو کړو کې د عقل په نغوته دومره نه ځي، لکه چې غریزه یې یوې خوا او بلې خوا ته بیایي، کوم کارونه چې یو انسان په شپه او ورځ، میاشت او کال یا پخپل عمر کې کوي اکثراً یې د غریزې په قومانده اجرا کړې وي او ډېر لږ خورا بیخي لږ کارونه داسي وي، چې د عقل او سنجش په اثر کې شوي وي- دا چې مونږ کله یو شی ښه ګڼو راته بد ایسي، کله ګرزو او کله کینو، کله خاندو کله ژاړو، له ځینو شیانو ورربړو او په ځینو خوشالېږو، اکثره د غریزې کار دی او د عقل مشوره وکړي، عقل هم د اوبو څښل مصلحت ګڼي او اجازه ورکوي، مګر دی د ګټې او فایدې تر سنجولو او صحت ساتلو له فکره پخوا د غریزې په امر کنډول په سر را اړوي او اوبه څښي، نو مطلب دا نه دی، چې ټولې غریزې او افعال له عقل او مصلحت نه مخالف دي یا هر څه چې انسان د غریزې په تقاضا کوي هغه عقلاً ممنوع او غیر مفید وي، بلکې مقصد دا دی چې انسان پخپلو کړو کې د غریزې تابع دی او عقل د غریزې غوندې سابق نه دی، د انسان په ژوند کې ډېر لږ کارونه پېښېږي، چې هغه د خیر و شر سنجولو او فکر کولو په اثر اجرا کېږي.

ډېر کارونه دي چې انسان یې د مینې یا غضب د پاره کوي او عقل سړی ورځنې منع کوي، مګر د غریزې په مقابل کې یې څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خوله پیاز هم نه خوري، ځکه چې غریزه د انسان په اعصابو او عصبي جهاز کې نسبت عقل ته ښخ ځای او قوي حاکمیت لري او دغه حاکمیت په اطفالو او هغو کسانو کې چې طفولیت ته نږدې وي، یعني معنیٰ کوچنی بلل کېږي او عقلي قوه پکې ښه نه وي قوي شوي، زیات لیدل کېږي، که مونږ په کلي، کور، وطن او هېواد، بلکې په نړۍ او دنیا کې سترګې وګرزوو او ځان د لویو او وړو اشخاصو له حال احوال او ژوندانه څخه خبر کړو راته به څرګنده شي، چې په دنیا کې لږ خلک تېر شوي یا فعلاً شته چې په ځینو مسایلو کې په غریزه بریالي شوي او د عقل په مشوره یې له غریزې نه مخالف کار کړیدی، په ډېرو لویو شخصیتونو کې سرې دغه نادر صفت موندلی شي او پوهېږي چې د عشق او غضب خواهشاتو او احساساتو له سکندر سدونو څخه اوښتل او د عقل په نغوته تلل څه اسان کار نه دی، چې هر څوک یې وکړی شي او هر یو پرې وستایل شي.

ترڅو پورې چې بشري نوع د عمومیت او اکثریت په لحاظ یوه معنوي رشد او عقلي بلوغ ته ونه رسیږي او علم لکه رزق او روزي هر چا ته لږ او ډېر ونه رسیږي هېڅ امکان نلري، چې عقل د غرایزو ځای ونیسي او په دنیا کې یو حقیقي عدالت قایم شي، مګر د دې خبرې دا معنیٰ نه ده چې مونږ به له ځانه نا امیده کېږو او هېڅ کوښښ به نه کوو چې ځان له هغې خوا نه دې خوا ته لږ څه نږدې کړو، ځکه چې په دنیا او د دنیا په تاریخ کې مونږ څو قرنه پخوا داسې نمونې او مثالونه پیدا کولی شو، چې د عدالت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیام او د حقیقت خوشحالتیا دپاره یې د عقل په مشوره داسې کارونه کړي، چې له غرایزو نه بیخي لیرې معلومېږي، ډېر د واک او حکم خاوندان تېر شوي دي، چې د حکمت او قضاوت په وخت کې یې د زوی او د ځان مینه هم هېره کړې ده او خپل ځان و پردی ورته یو شان ایسېدلی دی، داسې هم پېښ شوي دي چې عشق هم په دغه لاره کې مغلوب شوی او انسان له دغسې شخړو څخه بریالی راوتلی دی، نو دا کار د انسان دپاره څه غیر ممکن او محال نه دی او کېدی شي، چې انسان په اجتماعي او رسمي امورو کې د عقل او شریعت قانون او ټاکلو اصولو په لاره ولاړ شي او خپلې مینې او محبت، نفرت او عداوت ته څه اعتنا ونکړي، د همدې لامله انسان د شریعت لخوا د یو څه قوانینو په منلو مکلف شوی او په ځینو بدو کارو باندې، چې دی یې بې د عقل او مصلحت له مشورې د خپلو احساساتو او خواهشاتو یا غرایزو په اثر کې وکړي جزا مومي، د هر ملک او هر هېواد په اساسي قانون کې هم څه اصول او ضوابط شته چې انسان به د هغو نه مقابل کې په غرایزو پښې ږدي او خپل طبیعي او شخصي میل ته به نه ګوري، یعنې څنګه، چې یو سړی خپل مریض زوی ته، چې ډېر ورته ګران هم وي یوه داسې غذا نشي ورکولی، چې هغه ورته ضرر کوي، که څه هم هغه یې ډېره تقاضا کوي او په ژړلو یې غواړي، دغه راز یو خزانه دار هم خپلوخپلوانو ته بې رسمي برات او حوالې څه نشي ورکولی او نه یې یو حاکم او قاضي یو امر او واکدار د خپل ورور او خپل دوست هغه راز مراعات کولی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، چې اصول او قانون يې روا نه بولي. ډېر څه د انسان زړه غواړي، مګر کولی يې نشي او نه يې کوي، ځکه چې سړی پرې ملامتېږي او خلک ورته بد وايي، مونږ خپلو غرايزو او خپلو خوښيو ته په شخصي امورو کې تابع يو او غاړه ورځنې نشو غړولی، مګر د اجتماعي مسئوليت په ځای کې بيا ورسره په مجادله مکلف يو.

دمثال په ډول وايم که يو معلم په يوه مکتب کې څوتنه خپل او پردي شاګردان لري، چې په زړه کې د ځينو شاګردانو لوړتيا غواړي او لورينه يې په هغوی باندې زياته وي. دی دا کولی شي، چې بې له رسمي اوقاتو هغوی ته تعليم ورکړي او له نورو نه زيات څه ور وښيي، مګر دانشي کولی چې دتعليم په وخت او دمکتب په کوټه کې خپله ټوله توجه همدوی ته وقف کړي يا د لمبرو ورکولو په وخت کې خپلوان او اشنايان پالي، ځکه چې پدې وخت او په دغسې ځايونو کې محبت او عاطفه ګناه ده او د عدالت ملا ماتوي د دغه راز مراعاتونو او غرايزو له جغ لاندې په دغه ډول تګ په اجتماعي لحاظ يوه لويه تباهي ده، چې زيان او ضرر يې زښت ډېر دی او د خلکو مخه هم يوې صحيح اوسمې لارې څخه بلې خواته را اړوي، هر څوک کوښښ کوي چې په کږو لارو خپل مطلب ته ورسېږي او د دې په ځای، چې حقيقت وپالي اشخاص پالي او د وسايلو درګاه ته لاس غزوي هيڅاته د اعتماد بنفس او سعی عمل قوه نه پاتې کېږي او نه پداسې ځای کې سړی دجرياناتو په لړکې څه انتظام او معقوليت ليدی شي. دلته ښايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک دا ګمان وکړي چې په هرځای او هرهېوادکې ارومرو يوشه قوانين او اصول وي، چې څوک دغرايزو اطاعت يادميني او غضب پيروی ته نه پرېږدي او هرسړی مجبور وي چې دوست او دښمن چې حق کې لکه يو قانوني کتاب يو ډول حکم وکړي او هرچاته په يوه سترګه وګوري. دلته نو ضرور ايسي، چې سړی په قانون خبرې وکړي چې قانون څنګه شی دی او څه کولی شي؟ په اجمالي ډول خو همدومره ويلی شم چې قانون په يوه ملک کې داسې مثال لري لکه برق چې ټول ښار او ټول کورونه رڼا کوي، مګر که چېرې وشلېده نو ډېرکورونه هم سېزي او مسول يې هم نه پېژندل کېږي، يعنې په عين رڼاکې تورتم لري او له ګټې سره يې زيان هم تړلی دی.

د دې دپاره چې خبره ښه روښانه او سپېڅلې شي جزئياتو ته به راشو او مثالونه به وښيو.

دوه تنه شاهدان که ديوه سړي په بدوالي شاهدي ورکړي هغه شرعاً او قانوناً بد ګڼل کېږي. که دکلي، کور خلک په يوه سړي بد ووايي يادیوه ځای حاکم او علاقه دار د چاپه حق کې د بدوالي نظريه ورکړي هغه ته ارومرو سزا ورکول کېږي. پدې قانون باندې هېڅوک څه اعتراض نشي کولی، ځکه چې که قانون د انسانانو قول او وينا ته څه اعتبار ورنکړي او سند يې ونه بولي د دنيا معاملې او کارونه ټول بې اجرا پاتې کېږي او د ژوندانه چارې معطلېږي، نو ضرورت او احتياج عقل او نقل د همدې خبرې تائيد او تاکيدکوي چې بايد د يوه انسان او مسلمان خبره اعتبار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولري او دهمده په وينا حقيقت وپېژني، نو که چېرې هغه شاهد او هغه خلک چې يوه سړي ته بد وايي پخپله بد وي او د عناد له مخې د هغه په حق کې څه وايي يادحکم د خاوند د دغسې پټو ظلمونو مخه ونيول شي او هېڅ واک په هيچاڅه ظلم ونکړی شي، نو د دغسې ملاحظاتو په اثرکې ويلی شو چې قانون ديوی غذا مثال لري، چې يو فاسد وجود کې فاسد مواد ورځنې جوړېږي او بد تاثيرکوي، مګر که نه وي نو سړی ژوندون هم نشي کولي دهمدې لامله ځينې کسان ځينې خلکو ته خپل کارونه په داسې وخت کې وړاندې کوي، چې د هغه طبيعت ښه وي او پام يې په نيکو وي همدغه راز خلک اکثراً موفق هم وي او موقع شناس ورته ويل کېږي، ځکه چې په ډېرو خلکو کې د طبيعت ښه والی او بدوالی دومره تاثيرلري چې ښه يې له پامه بدېږي او بد ورته ښه ښکاره کېږي، که څوک به څه مجبور وو، چې د کار لپاره به يې د چا وچولي نه کتل بيا به يې دوستان او اشنايان پرې جرګه کول.

که چېرې څوک د خپلو تاثر او احساساتو تر اثر لاندې راتلای او هرچا دحق او حقيقت په تقاضا او دقانون دصحيح استعمال په خوښه کارکولای څه به خلکو ديوه او بل ناوړه مراعاتونه کول، ولې به خلکو ويلې، چې مربي لرې مربا خوره، د څه لپاره به يوه او بل ويلې چې زه بې وسيلې يم، زه واسطه نلرم هرڅه په واسطه کېږي، داټولې خبرې خو بې څه نه دي او خوشې په خوشې خلک دا نارې نه وهي. کوم کار چې ځينې کسان يې په يوه ساعت غوړه مالی يا په لحاظ او خاطر کوي هغه د کوه قاف ديوان هم نشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی، نو ترڅو پورې، چې خلک په لحاظونو پسې ګرزي او په خوشامدو خوشحالېږي، ترکوم وخته چې خوشحالتیا په انسان حاکمیت لري او مراعات په حق او حقیقت غالب وي قانون او عدالت به مهم داشنا او نااشنا شعور لري او کارونه به ډیر ځله داشخاصو په کیفي او نفسي اغیزو، دوخت او موقع په تقاضا، د یوه او بل په سفارش اجراکېږي. دا حال البته دیوه ملت داجتماعي حیات رنځورتیا او او بدوالی ښي، مګر د دې رنځورتیا علاج هم ډېرګران دی او یوه اساسي مجاد له غواړي، ډېرشیان په کاردي چې دیوه ملت په اجتماعي حیات کې تغیر او تحول پېښ کړي یا په بل عبارت بد عادتونه ورک کړي او دخلکو مخه له کږو لارو راوګرزوي.

دیوه ملت لوړه او عالي رتبه په غرایزو باندې د مامورینو حاکمیت، د اداري چارو پوره لټون، د کار کوونکو اشخاصو مجبوریتونه رفع کول، دښو او بدو نه ورکیدل او نه پټیدل، دچاپه ظواهرو نه غولیدل، بد او ضرري خلکو ته مخه نه ورکول، داټول دد غسې اجتماعي اصلاحاتو دپاره ضرور او په عین حال کې ډېرګران کارهم ایسي. دلته باید د ډیرو خبرو دنتیجې په ډول ووایو چې انسان طبعاً د خیرخواته مایل او خیر خوښوونکی پیدا شوی دی، مګر په طبیعت کې یې دلوړتیا ارزو او ځینې نفسي خواهشات هم شته چې که دی په ښه لاره نشي ور رسیدلی او موانع یې په مخکې وي، نو بیا به په پټو او کږو لارو هم ځان ور رسوي او دځینو مجبوریتونو په اثرکې بد او ناوړه کارونه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، نو د دې دپاره چې له انسان څخه بد او ناوړه سلوک ونه لیدل شي لازمه ایسي چې د ده لپاره یوښه سرک او سمه لاره جوړه شي چې خپلو مطالبو او مقالبو او مقاصدوته پرې ورسېږي او لارې کړو لو ته خپل مجبوریت حس نکړي، دا لاره باید ډېره او رڼده هم وي چې دی یې د اوږدوالي په سب بله له اغزو ډکه لاره او پېچومی غوره کړي. دغه لار دې باید را وښودل شي چې په تاپسې بیناسترګې هم څار کوي او ستاښه وبد په هېڅ شان نه پټېږي او نه څوک دربانديغ غولېږي، نور خلک هم باید له هغه لنډو لارو منع شي، ځکه چې انساني رمه هم لکه مېږې او پسونه داسې ایسي، چې که یو له لارې کوږ شي نور هم ورپسې ځي.[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۳ کال، ۹ګڼه، ۵ – ۸ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجتماعي نظام

کارونه او وظایف دوه ډوله دي، یوه قسم ته انفرادي او بل ته اجتماعي ویل کېږي. دا چې یو سړی د یوه فرد لپاره خدمت کوي د شخصي او انفرادي کارونه په حساب کې راځي، مګر هغه څوک چې د خپل مملکت او ملت لپاره کار کوي د اجتماعي وظایفو په نامه یادېږي.

هرکار او هره وظیفه په دغو دوو لحاظونو د قدروقیمت په لحاظ فرق کوي او رنګ یې بدلېږي که یو عالم د یوه فرد تعلیم لپاره استخدام شي هغه بیل حیث لري او که په یوه مکتب یا مدرسه کې څو تنو ته تعلیم ورکوي هغه په بل نظر لیدل کېږي که څه هم دواړه یوه وظیفه اجرا کوي، چې نوم یې تعلیم او ښودنه ده هغه سړی کور ساتنه کوي او دیوه شخص نوکروي بیل نوم لري، مګر څوک چې د مملکت په عسکري نظام او دهېواد ساتونکو په جمعیت کې داخلېږي بل نوم او بل نشان پیدا کوي انفرادي. کارونه له یوې صحیح موازنې لاندې نه راځي او نه یو معین قیمت پیدا کوي، مګر اجتماعي وظایف ځانته یو معیار او میزان لري، هغه کاتبان چې د مفردو اشخاصو لپاره کارکوي په معاشونو کې یې ښایي چې ډېر فرقونه ولیدل شي، مګر د دوایرو کاتبان او سرکاتبان ماموران او مدیران ټاکلي معاشونه لري او څوک پکې تغیر نشي کولی همدغه شی دی چې معاش له مزدورۍ او اجورې نه معناً او کیفاً بیلوي او یو اغرازي حیثیت او اعتبار ورکوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مگر دغه اعتباري رنګ دومره قوي او پوخ دی، چې د دغو کارونو نوعیت او حقیقت بیلوي او د هر چا په نظر کې یې بل بل راز ښیي، هغه څوک چې معاش اخلي او هغه څوک چې مزدوري او اجوره اخلي ډېرفرق لري او بیل بیل اشخاص ګڼل کېږي.

دغه معنوي قیمت چې په معاش کې شته لږ معاش کې شته لږ معاش ته په ډېره اجوره ترجیح ورکوي او یو ماموړقانع کوي چې په ډېره مزدورۍ پسې ولاړنشي او دخپل خدمت نوعیت بدل نکړي، یعنې له رسمي دوایرو او اجتماعي وظایفو څخه شخصي خدمتونو او نوکریو ته زړه ښه نکړي او ماموریت په مزدورۍ بدل نه کاندي، څنګه چې یو فرد نورو افرادو ته ضرورت او احتیاج لري او د اجورې یا څه نفع او فایدې په مقابل کې خپل کارونه په یوه او بل اجرا کوي دغه شان اجتماع هم ډېرکارونه او ضرورتونه لري چې له افرادونه یې غواړي او په مقابل کې معاشونه ومنافع ورکوي، مګر دومره فرق شته چې یو فرد له خپل شخصي ثروت څخه هرڅومره چې وغواړي چاته یې ورکولی شي.

پخپلو تصرفاتو کې دکوم قانون او معین نظام تابع نه وي، مګر اجتماع ځانته یو نظام او قانون لري او پخپلو کارو او اجرااتو کې بې انتظامي نه خوښوي، ځکه یې دلته افراد داسې حقوق پیداکوي چې اجتماعي نظام په عدالت او منظمو اجرااتو مکلف کوي دهمدې لامله په رسمي دواېروکې یو معیار موجود دی او بې د وظایفو قیمت نه د رتبو معاش څه فرق نلري یو کاتب ۲. (مثلاً) په هر وزارت او هر ولایت کې یو اندازه معاش لري او دیته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه مجبوربږي چې د معاش دپاره دخپلې تبديلۍ کوښښ وکړي د دې موازنې ساتل ځکه ضرور دي چې يو خواجتماعي عدالت نه ساتل کېږي او بل د وظايفو تقسيمم هم خرابېږي او هر څوک هغه ځای ته هڅه کوي چې د ده کار هلته زيات قيمت لري، دلته مقصد دانه دی چې ټول کارونه دې يو قيمت ولري، بلکې مطلب دادی چې يو کاردې په يوه او بله دايره کې فرق نه لري يو محاسب يا يو د تحرير کاتب بايد په هره داېره کې يو راز استحقاق ولري هسې نه چې يو معلم اويوکاتب دې سره برابروي، ځکه چې دلته د کار او وظيفې جنس بدلېږي او هر يو دخپل اهميت او تکاليف په لحاظ بېل قيمت پيدا کوي غيرله دغې موازنې چې بايد په معاشونو کې وساتل شي لکه چې ساتل شوې ده يوبل شی هم ډېر ضرور دی او دخپل ضرورت په اندازه ګران هم دی ځينې کارونه په ځينو دوايروکې شته چې هلته دځينو غيرمشرعو استفادو مجال هم شته، نو که د دغه راز استفادو مخه ونه نيول شي، د يوه اخبار کاتب (مثلاً) کوښښ کوي چې د يوې علاقه دارۍ کاتب شي دلته که څه م هم په معاش کې فرق نشته، مګر په معيشت کې فرق شته هغه ورځ زما يو دوست دخپل صحبت په ضمن کې وويل څو کاله مې تعليم وکړ پس له هغه چې کلي او کورته راغلم واده مې وکړ او مجبور شوم ځانته معاش پيدا کړم، زه او زما يو خيښ چې دباجه او ساندو په نامه يادېږي دواړه راغلو او په دوايرو کې ماموران شوو، زه دتعليم خاوندوم يو کتاب راته ميسر شو او هغه سواد نه درلود په يوه دايره کې تحويلدار مقرر شو، مګر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تحویلداري يې داسې وه چې مصرف يې زيات درلود او د ناورې ګټې مجال پکې وځوکاله وروسته زه يوې رتبې ته ورسيدم او نوم مې وګاټه، مګر هغه ډېرې پيسې او پولې پټې پيدا کړه هغه بله ورځ چې زما زوی هغه کره ورغلی و، چې بېرته راغی راته ويلي يې ترور کره مې يوه داسې ښه راډيو وه او داسې ښه سازيې کاوه، په کورکې يې ډېرې ښې ښې قالينې هم اوارې وې او ښه ښه چپرکټونه يې لرل د ترور زوی مې راته ويلي چې تاسې ولې راډيو نه اخلئ ؟

دلته زما دوست راته وويل چې زه له خپل نصيب او قسمته کوم شکايت نلرم او دانه وايم چې دتحويلدار صاحب بېسوادي له مانه ښه شوه، ځکه چې که ماته هماغه تحويلداري سره له هغه مفاده راکړه شي زه به يې دځان لپاره عار او تنزيل وګڼم.

مګر دانه وايم چې دغه راز مظاهرپه ځينو اشخاصو تاثيرکوي او ځينې کسان له معنويت نه ماديت او له صداقت نه خيانت ته را کاږي، په اجتماعي نظام کې بايد دغسې غير شعوري بې عدالتي هم رانشي او داسې ونشي چې يو د تعليم خاوند او يو بېسواده په معشيت کې دومره فرق ولري چې اطفال هم پرې پوه شي يو اجتماعي نظام که يو نويسنده او دعلم خاوند ته له يوه بېسواده تحويلدارنه زيات معاش ورکوي او پدې باب کې دحق سنجش او دکارقيمت ته قايلېږي غرض به پکې همدغه وي چې دهغه معشيت له دې بل نه ښه شي او امتياز يې راشي نو که نتيجه بالعکس شي او دغه راز اجتماعي نواقص په ځينو دوايرو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رفع شي او ځوک يې جلو ګيري ونکړي د معاشونو عدالت هېڅ نشي کولی او اجتماعي نظام د چاشکايت نشي رفع کولی. د اجتماعي نظام مهمه وظيفه داده چې په يوه ملک کې عدالت قايم کړي او هرچا ته د خپل کار د قيمت او اهميت په قرار برخه ورکړي؟او د سنجش او موازنې په اثر کې هرڅوک د خپل استحقاق په اندازه وروزي که يوه سړي ته يو فرد له خپل ماله هرڅومره شی ورکړي يا يو تن له خپل پټي او تجارت څخه هر څومره ګټه وکړي بل سړی څه ګله نه کوي او نه د اعتراض حق ځانته ورکوي، مګر که اجتماعي نظام بې له کوم حق او استحقاقه يو ته زياته برخه ورکوي ډېر نور خوابدي کېږي او له خپلو وظايفو سره يې علاقه کمېږي. دلته ښايي څوک ووايي چې تحويلدار ته اجتماعي نظام دغه راز لوړ معشيت نه دی ورکړی او دا دغسې مثال لري لکه چې يو غل په غلا او يو بډي خور په بډو ډېر مال پيدا کړي او له يوه بل مامور نه بډای شي، دا خبره رښتيا ده چې اجتماعي نظام هغه ته دومره مال نه دی ورکړی، بلکې هغه له اجتماعي نظام نه غلا کړې ده مګر که يو قاسم او ويشونکی (چې بايد يو شی په څوتنو داسې وويشي چې هرچا ته خپل حق ورکړي او هېڅ بې عدالتي پکې رانشي) په تقسيم کې وغولېږي او ځينې کسان ترينه له خپل حق نه زيات څه پټ کړي هر څوک ورځنې شکايت کوي او عدالت هم ناراضه کېږي د دغسې غلاګانو مخه نه نيول علاوه پدې چې په ځينو مامورينو کې د شکايت فکر او شعور پيدا کوي او ځينې کسان په بدولارو بيا يې د اجتماعي نظام

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصور او بې پروايي هم ښيي د دغسې اصلاحاتو لپاره يو اساسي فکرپه کار دی چې بايد په حسابي او شعوري سيستم کې اساسي اصلاحات وشي او محاسبين لکه د حساب ماشينونه داسې نه وي چې حساب او شمېر صحيح وښيي، مګر نظر او بصيرت هېڅ ونلري ښايي چې په ځينو دوايرو کې ډېر داسې تحويلداران پيدا کړو چې په ځوکالو کې يې له خپل معاشه يو په لسه زيات ګټه کړې او پخپل حسابي تخصص درلودای ښايي چې اوس مې په حساب کې ډېرا اصولي نواقص ښودلي وای او دا ثابته شوې وای چې په حسابي امورو کې ځينې ناقص شته چې بايد رفع شي.

د مثال په ډول وايم يوه رسمي دايره چې د ځينو شيانو اخيستلو ته ضرورت لري، نو له تحويلدار سره يو دوه تنه د هئيت په ډول مقرر کړي چې هغه شيان په بازار کې واخلي او رايې وړي دغه هئيت که هغو شيانو ته په هرځومره زيات قيمت قايل شي او د دکاندارانو کلانتريې تصديق وکړي حسابي دواير پکې څه نه وايي او دا کار اصولي ګڼي، مګر د هغې دايرې يو سړی هماغه شيان که په بازار کې په نيم قيمت واخلي دا کار د مسئوليت موجب ګرزي او د خيانت اتهام پکې پيدا کېږي نو دغه راز تحويلدار چې ديوه شي قېمت د دوه درې تنو په خوشحالولو او خوله خوږولو يو په لسه زيات ښودلی شي، نشي کولی؟ چې ناوړه استفادې وکړي او ځان بې مسوليته موړ کاندي، کولی يې شي کړي يې دي او وبه يې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغسې مواردو کې که زموږ اجتماعي نظام مکمل وي، په بازار هرڅه معین او ټاکلی نرخ ولري بې له دېنه چې هئيتونه وټاکل شي او تصديقونه واخيستل شي، تحويلدار هېڅ نشي خوړلی او هرڅه پخپل اصلي قيمت اخيستل کېږي.

دلته ديوه حکايت په ضمن کې ديوه مامور او يو تحويلدار خبره منځ ته راغله او د بحث د مرکزيت حيث يې پيدا کړ، مګر اصلي او اساسي مطلب دادی چې په اجتماعي وظايفو کې بايد يوه موازنه او شعور موجود وي او دهر چا وظيفه او کار د يوه صحيح معيار له مخې قدرو قيمت ولري هغه څوک چې اجتماع ته علمي او معنوي خدمتونه کوي له هغو کسانو چې د الاتو او ادواتو وظيفه اجرا کوي اومنډې رامنډې وهي هم دمعاش او معشيت په لحاظ، هم د اهميت او اعتبار له حيثه لوړوالی او تفوق ولري او مادي ومعنوي تقدير يې وشي چې هېڅکله دعرفاني وظيفې خاوند خپل ځان له اداري رجالونه کم ونه ګڼي او خپل اهميت داجتماعي نظام په نظرکې لږ محسوس نه کاندي.

هغه کارچې اشخاص يې کولی شي له هغوکارونونه چې ډېره موده تعليم او تحصيل غواړي بې اهميته معلوم نشي او په لحاظ قدر وقيمت ولري. که داسې نه وي نو علمي او عرفاني خواکمزورې کېږي او هرڅوک اداري چارو ته ميل کوي. يو اجتماعي نظام بايد خپل مامورين پدې هم پوه کړي چې هرڅوک هرکارنشي کولی نو که يود علم او معرفت خاوند ځانته اداري کارپيدا کړي هغه پيشرفت چې هلته کوي ښايي چې دلته هغومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موفق ښکاره نشي او په عادي اشخاصو کې وګڼل شي، دا پوهول د ژبې او وینا کارنه دی باید په اجتماعي وظایفو کې هرڅوک چې کوم امتیاز او فوق العاده مهارت په کومه خواکې لري هغه وپېژندل شي او قیمت پیدا کړي، یعنې دا سې ونشي چې هرڅوک پزه توره کړي او ځان اهنګر وبولي، دغه راز شعور او بصیرت چې په اجتماعي نظام کې وي هرڅوک دیته مجبور وي چې دخپل استعداد او لیاقت له مخې یو کارانتخاب کړي نه دکاراو وظیفې دقیمت په لحاظ، ځینې کارونه چې خرابیږي او دبې صلاحیته اشخاصو لاس ته ورځي سبب یې همدا وي چې اشخاص خپل ځان او خپل استعداد ته نه ګوري او هرڅوک هماغه کارته وړاندې کېږي چې زیاته ګټه یا ډېرقدرلري، نو وړ او ناوړه اشخاص هماغه وظیفه اشغال کړي او کار لیدونکي هم دومره ډېر ښو او بدو ته نه ملتفت کېږي او په یوه نظر ورته ګوري دا وضعیت طبعاً د اجتماعي وظایفو موازنه خرابه وړي او ټول خلک یوه لورته زور کوي چې بیا سړی ځینو کارونوته په اعلانونو هم څوک نشي پیدا کولی، مګر په یوه بل کار هرڅوک سرونه ماتوي او وسایل ورته ګوري.[1]

[1] - کابل مجله،۱۳۲۴ کال،۹ ګڼه،۳-۶ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځان مینه

سپوږمۍ کله کله په هاله کې ایساربږي، مګر انسان هر وخت د حب ذات نفس په دایره کې راګیردی او هېڅکله له دې دایرې نشي وتلی.

دا دایره په ځینو باندې دومره تنګه وي چې بې له ده نه بل هېڅوک او هېڅ شي ورسره نه ځایږي، مګر په ځینو کسانو باندې دومره پراخه وي چې عالمونه پکې ځایېدلی شي، څنګه چې وګړي ځینې په وړو او ځینې په لویو کورونوکې اوسېږي، څوک د خپلې استوګنې ځای یو کلی ګڼي او څوک یو ښار یا یو مملکت خپل کور او ټاټوبي بولي، دغسې دخلکو دمینې او محبت دایرې هم لویې او وړې دي، مګردا دایره که هرڅومره لویه وي بیا هم اصلاً د سړي له خپله ځانه چاپېره ده او نورپکې طفیلي وي.

که تاسې په ظاهره یو سړی وینئ چې له یوه او بل سره ډېره مینه کوي یا خپل ځان د کوم میلمه او دوست و اشنا په خدمت کې ستړی کوي دا مینه هم په اصل کې له ځان سره ده او دځان مینه ورته ویلی شو، ځکه چې نفع یې ده ته راجع ده او ګټه یې بېرته د ده کاله ته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که وواېو چې هر انسان په ځان مين دی او له ځان سره مينه لري يا د انسان په هرمحبت کې چې له هرڅه او هرشي سره وي دځان مينه پټه پرته ده دروغ يې مه بولئ، ځکه چې له خپل ځان سره مينه او محبت د انسان په غرايزو کې حسابېږي او هېڅوک ترينه نه دی خلاص، ځينو شاعرانو که پخپلو اشعارو کې خپلو معشوقو ته ويلي دي چې په ائينه کې مه ګورئ چې په ځان مين او زموږ رقيبان نشئ، غوليدلي دي ځکه چې دا عشق او دا مينه له حسن وجماله يا له محسانو او فضايلو بې نيازي لري او هېڅ مادي يامعنوي صفات نه غواړي.

که څوک ښکلی وي او که نه وي، ښه وي او که بد ، جوړ وي او که ناجوړ، عالم وي او که جاهل، خواروي او که بډای له ځان سره مينه او په ځان پيرزوينه لري، مګر دا مينه د هر چادفکر او ذوق په لحاظ بېل بېل رنګونه او مختلف مظاهر لري.

يو به وي چې ځانته به ښه ډوډۍ پيدا کول له ځان سره مينه ګڼي او دځان مينه به ورځنې خيټواو دخيټې خدمتګار جوړ کړي، بل به ګمان کوي چې په ښو جامو کې ځان پټول له ځان سره مينه او په ځان پېرزوينه ده.

څوک به عزت او اعتبار ګټل له ځان سره مينه بولي او ځينې به په ډېرو پيسو او جايدادونو کې دغه مينه لټوي.

چاته به دا ښه ښکاري چې ځانته عيش وعشرت برابر کړي او ځينې به فضايل پيدا کول که څه هم ډېر مشقتونه پکې وي حب نفس ګڼي او رياضت يادنفس تذليل به ورته په ځان لورينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلومېږي، نو ویلی شوچې دا محبت د انسان د فکر او ذهن په اعتبار خپل شکل او صورت بدلوي او دانسان شخصیت ورځینې تشکیلېږي په هره اندازه، چې افکار لوړ او عالي وي هرڅومره چې انسان له لوړو معانیو سره اشناشوی وي هغومره یې حب نفس او د انسان مینه هم یو ښه صورت او ښه مظهر پیداکوي، مګر که فکر او نظر ټیټ وي او څوک ځانته په ټیټ نظر ګوري نو د ځان مینه یې مخ په ځوړ ي بیایي او په کنډو کپرو کې یې غورځوي.

غرض دادی چې په دې باب کې دځان معرفت ډېر تاثیرلري که څوک دځان په پېژندنه کې یوه لوړ او عالي معیارته نه وي رسېدلې او بې له خپل جسمانیت نور خپل نفسي خواهشات پوره کړي، مګر که چا عقلاني او روحاني شعور پیداکړی وي او ځان له جسمانیته ماورا یو بل شي بولي هغه بیا په نوو روحي او معنوي لذایذو پسې ګرزي او بل راز ارزوګانې ورته پیداکېږي.

ځینو کسانو ویلي(فکرهرکس بقدرهمت اوست) مګر کیدای شي چې حقیقت بل راز وي او د هر چا همت دهغه دفکر او شعور احساس ادراک په اندازه وي، نو په هر صورت چې فکر دهمت په اندازه وي او که همت دفکر په اندازه وي، خو د فکر او همت ترمنځ یوه داسې رابطه شته چې باید یوله بله سره برابر وي او دځان مینه هم دهمدې دواړو معنوي عواملو په اعتبار یو عالي یا ادني مظهر پیدا کړي او کله کله دځان مینه په یو داسې رنګ کې ولیدل شي چې سړی ورته حب غیر یا د بل مینه وایي. څه موده دمخه دکابل مجلې یوه فاضل لیکونکي ښاغلي خادم د خیر د

(c) ketabton.com: The Digital Library

عزیزې ترعنوان لاندې دخپل یوه دوست حکایت رانقل کړی و، چې هغه لس کاله له یوه فاضل سره چې په محیط کې علمي او فلسفي شهرت لري پدې خبره بحث کړی و چې د ارادې محرک څه شی دی؟

دغه فاضل وایي په ټولو کاروکې دانسان دارادې محرک د ده د (حب ذات)غریزه ده او هغه هرڅوک چې وي وایي انسان باید دومره خود غرضه نه وي او له حیوانه د (حب نفس) په غریزه کې فرق ولري، یعنې باید په انسان کې د خیر غریزه موجوده وي چې د خیر لپاره ایثار وکړي او کله کله له خپلو شخصي اغراضو او منافعو تېرشي. په دې بحث کې ښاغلي خادم د دواړو جانبو دلایل راوړي او په اخرکې یې دخیر دغریزې داثبات لپاره دخپل دوست له خولې دوه دلیلونه راوړي او وایي چې یوه ورځ په بازار کې تیریدم او یوه داسې سړي چې ښې معتبره جامې یې اغوستې وې له یوه داسې چاسره جنګ درلوده چې زاړه او شکیدلي کالي یې په تن کې و زه د غریب سړي په خواشوم، یعنې د هغوښو جامو خاوند مې ملامت کړ او غریب سړی مې ترښه خلاص کړ حاضرینو له ماڅخه تشکر وکړ او ماخپله لپاره ونیوله.

(۲)بله داچې یو دښې دریشۍ خاوند په باسیکل سپور او له یوه دهاتي سړي سره یې تصادم راغی او دابېچاره یې په ځمکه راوغورځاوه او علاوه پدې له بایسکله راکوز شو او دغه سړی یې نورهم واهه زه چې دلته حاضر وم وروړاندې شوم ویل مې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اغا! ته ملامته يې او که داسړی؟ ته لاله ده نه معافي نه غواړې او وهې يې که ته داسړی نه پرېږدې، نو زه ورڅخه جداً مدافعه کوم.

وروسته تردې دوه حکايتونو بيا وايي چې دا باطني عامل او دغه ذهني محرک چې زه يې په دغوځايوکې د دوه مقتدرو سړو په مخکې ودرولم څه شی و؟ وروسته تردې پوښتنې د جواب په ډول وايي يو قسم دترحم او دحق دمرستې احساس په ماغلبه کړې وه او دځان د خطر او ضرر احتمال سره يې دمظلوم په مدافعه کې ودرولم او په دغو حادثو کې مې هېڅ اغراض او منافع خپل ونه ليدل. د مقالې په اخرکې ښاغلی خادم ليکي: دا و زما د ملګري تقريرزه پخپله هم په همدغه عقيده يم چې دغسې يو اساس په انسان کې شته چې ددغې غريزې په اثرکې انسان دخير، حقانيت او وظيفې لپاره ايثار کوي. زه له ښاغلي خادم سره داخبره پوره منم چې انسان ډېر د خيرکارونه هم کړيدي، مګر د ده له دوست سره يو څوخبرې لرم:

اول خو دغه دوه مثاله چې ده دخپلې مدعا د اثبات لپاره راوړيدي خورا ضعيف دي او دجانب مقابل د دلايلو په مقابل کې څه موجوديت نه لري، دی وايي د ترحم او دحق دمرستې احساس په ما غلبه کړې وه او دځان د خطر او ضرر له احتمال سره يې د مظلوم په مدافعه کې ودرولم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته د ځان خطر نشته او په دغسې بازاري جنګونو او ګفتګوی کې کومه خبره د خدای له پاره کول یا څه خدای جاتي مداخله د ضرر احتمال نه لري.

البتــه محتاط وکسـانو ته بـه داغتـه خبـره ښـکاري او زيـات زړورتوب به يې ګڼي، مګرځينې نور يې ښايي چې قابل ذکرهم ونه بولي.

بله داچې وايې په دغو حادثو کې مې هېڅ اغراض او منافع خپل ونه ليدل، مګر لومړی حادثې پـه اخرکې ويـې چې حاضرينو لـه ماڅخه تشکر وکړ، نو دغه دحاضرينو تشکر يا غرض او نفع نشي کيدای پدې کې هېڅ شک نشته چې دانسان په ژوند کې دغـه راز منافع ډېرقيمت لري او آن د همدغسې منافعولپاره ډېر ډېر کارونه کوي، مګرزما د دوست دوست که دانفع په نظر کې نـه وي نيـولې او د ترحم يا د حق د مرستې لپـاره يـې داکـار کـړی وي، نو دغسـې کسانو سره خو ارومرو داخرت فکرونه وي او دخدای لپاره دغسې خطرونه او ضرورنه تـه وړانـدې کېـږي، نو بيـا هم نشـي ويلـی چې پدې کې دځان دپاره څه منانع نه و، موږ خو دمخه وويل چې دځان مينه دهرچاد فکر او نظرپه لحاظ مختلف مظاهر پيدا کوي.

يو مسلمان چې په خدای او قيامت عقيده لري هغه اخروي ګټه له دنيايې ګټې نـه ښـه ګڼې او خپـل نفس ذليلول، روژې نيـول، ځان شهيدول د ځان لپاره نفع بولي او دځان مينه همدغسې کـارونو تـه وړاندې کوي، نو دغه د خيرغريزه او د خيـر ذات غريـزه څه تضـاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

نلري لکه چې ده خيال کړيدی اولس کاله يې له يوه فاضل او عالم سره پدې بحثونه کړي دي.

يو سړی به وي چې د خير او نيکۍ په مينه کې به دځان خيرګڼې او حب ذات به يې دخير کارونو ته ورانديې کوي، نو دلته د حب ذات غريزه او دخيرغريزه اتفاق لري او يوله بله منافي نه دي، په دغسې مواردو کې خيرخواهي او خود خواهي څه فرق نلري او دواړه يو شی بلل کېږي دغسې کسان چې دحق اوحقيقت په طرفدارۍ راپاڅېږي او له حقيقي خطرونوڅخه هم نه ويرېږي ارومرو يوه معنوي نفع د دوی په نظر او شعور يا ماتحت الشعور کې وي، که چېرې په دنيا کې يو ښه شهرت ياشخصيت ګټل د ده په نظر کې نه وي او نه غواړي چې دخوارانو او غريبانو يا عامې طبقې په نزدځان مقبول او محبوب کړي او ښه نوم پيداکړي ضرور به ورسره خدايي فکرونه او د اخرت سودا ملګرې وي او يوبل راز ګټه به چې د ده په نظر کې به ډېراهميت لري که څه هم نور يې احساس نشي کولی ده ته ځان ښکاره کوي، نوڅوک دانشي ويلی چې ده ته په دغه کارکې دځان منافع او قايدې وي، مګر دانفع او فايده به کله مادي وي او کله معنوي، موږبايد دځان مينه او حب ذات يوازې دا ونه ګڼو چې سړی به ارومرو دجسماني خواهشاتو او دنيوي عيش وراحت لپاره کارکوي، ځکه چې ځينې انسانان دفکرو عقيدې، مسلک او مذهب تربيې او تعليم په اثرکې دځينو معنوي او روحي ګټو لپاره خپل سراو مال قربانوي او همدغه قرباني له ځان سره مينه او په ځان پيرزوينه ګڼي. په اسلام کې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغسې اشخاص شته چې په (ویوثرون علی انفسهم) باندې ساتل شوي دي، مګر د دې معنی داده چې دغه ظاهري ځان او مادي وجود دیوې عالي او لوړې مفکورې دپاره قربان کړي او دخپل روحاني وجود ګټه او فایده یې په نظرکې نیولې ده، نو که سړی په انساني اعمالو او افکارو کې ښه دقت وکړي په هر کارکې یو ډول فایده په نظر کې وي او دیوه عاقل سړي هیڅ ارادي حرکت بې دځان د فایدې نه نه وي. کوم کارونه چې موږ یې دخیردغریزې په اثر کې بولو او خیریې ګڼو هغه ارومرو د انسان لپاره کومه معنوي ګټه لري او د انسان د ذهنیت په اعتبار یوډول احتیاج باله شي.

د انسان لپاره خودخواهي او دځان مینه چې حب ذات یا حب نفس ورته وایي عیب نه دی، بلکې صفت دی مګر دا هله چې انسان خپل ځان معناً او مادتاً وپېژني او دځان مینه یې د لوړتیا او فضایلو خواته بوزي، یعنې داسې ونکړي چې نفس او نفسي شهوات وپالي او عقل و ورح چې د انسان اصلي او معنوي ذات ورته ویلی شو له نظره وغورځوي او هیڅ مینه ورسره ونلري.

که یو سړی خود خواه وي او دغه خودخواهي په ده باندې باعث شي چې ځانته علم و فضیلت، نېک شهرت او اخلاقي اعتبار له نورونه زیات پیدا کړي او خپل معنوي اوحقیقي تفوق په نورو باندې وغواړي دا خود خواهي یا ځان سره دغه راز مینه یولوی صفت دی، مګر که خود خواهي خپله مجرا بدله کړي او په بده لارکې صرف شي، نوبیا ترېنه لوی عیب په عیبونوکې نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښاغلي خادم دوست ويلي چې انسان ولې دومره خود غرضه اوسي او ولې دی حيوان او انسان د (حب نفس) په غريزه کې فرق نلري؟ پدې خبرو کې که د ده مقصد داوي چې انسان دې خود غرضي بيخي پريږدي، خو دا هډو ممکنه نه ده او داسې نشي کيدای چې انسان له اغراضونه بيخي لاس واخلي، مګر دا کيدای شي چې خپل اغراض ښه کړي او دبدو اغراضوپه ځای ښه اغراض ځانته پيدا کاندي همدارنګه د حب نفس په غريزه کې له حيوانه داسې فرق پيدا کولی شي چې دی حب نفس دخير او فضايلو په لټون اوحصول کې وګڼي اوحيوان دحب نفس په اثرکې دخپل حيات دساتنې لپاره ديوه او بل په پټي کې ځان موړ کړي، مګر داسې نه کيږي چې حب نفس بيخي پريږدي او خوشې په خوشې خپل ضررته ملاوتړي.

څوک که دانسان لپاره دخيرپه غريزه قابليږي او د دې غريزې په اثريې له نورو حيواناتو بيلوي ضرور بايد د دې غريزې منشا او ريشه عقل و ادراک وبولي او يو عاقل هرکارکې دځان يوه مادي معنوي، دنيوي يا اخروي ګټه په نظرکې نيسي.[1]

[1] - کابل مجله، ۱۳۲۵ کال، ۱ ګڼه،٦- ۹ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان جریده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خان ناظر

خان د ډېر ځمکو او جايداد خاوند و، ځکه يې مزدوران دهقانان او اجاره داران هم ډېرو او ډير نوکران يې درلودل چې چا ورته اسونه ساتل چابه ټوپک ګرزول او چابه دتازيانو او بازو باښو ساتنه په غاړه درلوده.

خان به په ولس کې سترګې غړولې او داسې سړی به يې دناظرۍ او بالابينۍ لپاره پيدا کاوه چې کال په کال په اجاره دارانو باندې اجارې زياتې کړي او د دهقانانو په خوارۍ خوارۍ ځمکې ابادې کړي.

ناظر به دخان دخوشحالۍ لپاره له اجاره دارانو، دهقانانو اومزدورانو سره ډېربد سلوک کاوه او خلک به يې له لاسه ډېر په عذاب وو.

د ناظر اصلي منظور د خان خدمت و چې بايد ډېرخلک د يوه تن دګټې او خوشحالۍ دپاره په کار واچوي او دغه استثماري وظيفه په ښه شان سرته ورسوي.

ډېرښه ناظربه هماغه و چې خواران نور هم خوار کړي او دخان خاني نوره سم چاغه کاندي، دکورو کلي خلک له خان، نه خپه نه و او له ناظرنه به يې ډيرسرتکاوه، هرچاويل خان پخپله ډېرښه سړی دی خود ناظردې بچي مړه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه ناظرچې به څه موده ناظري وکړه او خلک به یې پوزې ته راوستل خان به هغه لرې کاوه او بل به یې راپیدا کاوه.

هغه به له پخواني ناظرنه دخان لپاره ډیرې تودې منډې وهلې، ځکه چې (نوکر نو اهو بدو میگیرد) ډېره پخه خبره ده.

هغه به پخواني ناظرته نه کتل چې خلک ورته په څومره کرکه ګوري او څوک یې اوس سلام هم نه اخلي، نه پوهېږم دخان طالع بیدارې وې اوکه د خلکو بخت ویده وچې هرنوی ناظر به په خان پرستۍ کې له بل نه وړاندې ټوپ واهه او د استثماري نقشو په جوړولو کې به یې خپل ایمان زیات خواراوه مګرخان یوناظر هم له دوه کالونه زیات نه ساته او خپل خیریې په همدې کې لیدلی و.

په رښتیاچې دریم ناظر به له دوهم نه هم تیزه واړوله او دخان ګټه به یې اسمان ته ورسوله. دی به هم څه موده وروسته د نورو له سرنوشت سره مخامخ شو او د ډېرو خلکو دښمني به یې په څو ورځو خپل اولاد ته پرېښوده.

دا سلسله همدغسې جاري وه او د ناظر په بدلون به څه قدر دخلکو تسکین کیده او زاړه خاطرات به په نوو امیدونو بدلیدل.

د اولس نخبه اشخاص به دناظرۍ په طمع دخان په شاو خوا څرخیدل او په لطافت الحیل به یې دهغه توجه ځانته جلبوله. په دې مسابقه کې علاوه په چاکرانه اهلیت او لیاقت دخان اعتماد ډېرزیات اهمیت درلود او دغه دبخت باز دهر چاپه سر نه کښیناسته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ناظرۍ عمر که لنډ و د ستاژ دوره يې ډېره اوږده او په ډېرخدمت دغه عزت او حرمت ګټل کيده.

کجيرخان چې هوښيار او ځيرک سړی و وروسته له ډېرانتظار څخه د ناظر په منظور پوه شو او د غلو دانوکلي ګانې ور وسپارل شوې.

دا ناظرله نورو نه په عقل او فکرپوخ و، ځکه يې دناظرۍ طرزبدل کړ او خلکو ته يې ځان بې واکه او بې اختياره وښود.

ده به چې هرڅه هرچاسره کول هغه به يې په دې پوهاوه چې دی دخان فکر او اراده تمثيلوی او د يوه تواچي حيثيت لري.

دی پخپله هېڅ نشي کولی، هرڅه چې کوي خان يې کوي، خلک بايد هرڅه له خانه وګڼي او ناظر معذور او مجبور وبولي.

دغه وخت هرڅوک په دغه راز پوه شو چې خبره په کوم ځای کې ده، امر او نهې د چا کاردی.

وروسته تردې بيا چا ونه ويلې چې خان پخپله ډېرښه سړی دی خو دناظردې بچې مړه شي.

خلک پدې وپوهيدل چې د ناظر بچي هېڅ ګناه نلري، بلکې پخپله ناظر هم اصلي ګنهکار نه بلل کېږي، هوښيار ناظرکه نور څه ونکړه او دخلکوپه حال کې يې کوم ښه بدلون رانه وست دخلکوسترګې يې څه قدرخلاصې کړې او اصلي ناظريې هرچاته په ګوته کړ.

ديته وايي: غير مستقيم خدمت.[1]

---

[1] - افغان جريده، د۱۳۵۱ کال د وري د ۲۱ نېټې ګڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمیت پېژنده

نورخلک دکیفیت په تشخیص کې هم ډېر ماهر وي او زه د کیفیت په تمیزکې هم غولېږم یا حیرانېږم، د دې لپاره چې تاسې خپل حیرت ته حیران غوندې کړم ځینې مثالونه به درته وړاندې کړم. زما مثالونه ډېر ساده دي، مګر زه تر هغو ساده یم او د ډېرې سادګۍ په وجه راته عام فهمه شیان هم مشکل شي.

مثلاً یو سړی په شپه کې شل رکاته نفل په نیم ساعت کې کوي او یوبل یې په یوه ساعت کې کوي او یو بل په یوه ساعت کې دوه رکاته نفل کوي، یعنې یو په یوه رکات کې سورت بقرلولي او هغه بل پکې دفیل سورت.

زه نه پوهېږم چې د رکاتونو په حساب شل رکاته ډېرعبادت وګڼم که دوخت په اعتبار یو ساعت عبادت له نیم ساعت نه زیات وبولم.

یوسړی دکوم شرعي عذر به وجه د جوزا په میاشت کې چې د روژې له میاشتې سره مصادفه وي روژې خوري او بیا دقوس په میاشت کې قضایي روژې نیسي دلته ورځ د یوځل طلوع او غروب په اعتبار دکمیت په تله برابرې دي او که دساعتونو او دقایقو په حساب سنجول کېږي.

په ژورنالیستۍ کې هم دکمیت مسئله پېچیده ګي پیدا کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ليكوال يوې جريدې ته يوه اوږده مقاله چې دوه مخه نيسي يوبل دوه ورې مقالې چې نيمه صفحه نيسي.

په دې مورد کې هم دکميت په لحاظ دا سوال پيدا کېږي چې دکوم يوه برخه په جريده کې زياته ده ايا د کميت معيار دمقالو الفاظ او کلمات دي که د مقالو عنوانونه.

په رسمي او ادارې چارو کې هم دکميت مسئله مشتبه کېږي.

په يوه وزارت کې يومامور خارج ته سفر کوي اوڅلور مياشتې تيروي يوبل مامور درې ځله خارج ته ځي او هرځل يوه هفته هلته تيروي.

ديوه سفرخرڅ به زر ډالر کېږي او دبل له سوونو څخه تجاوز نه کوي دلته هم حېرانيږم، چې دکميت معيار دسفرونوکرات او مرات دی که ورځې او مياشتې يا د ډالرو حساب د شوری د تقنيني دورې حساب هم رانه ورکېږي.

دا دوره په قانون کې څلور کاله ده په هرکال کې اوه مياشتې دکارموده ده په هره مياشت کې که له عمومي تعطيل سره تصادف ونکړي دولس ورځې دعمومي جلسولپاره تخصيص شويدي چې په دغه حساب ديوې دورې عمومي مجلسونه له (درې سوو څخه) تجاوز نه کوي، نو که چېرې ولسي جرګه په يوه دوره کې څلور سوه عمومي جلسې دايرې کړي او په يوه بله دوره کې درې سوه جلسې هم پوره نکړي يادمشرانو جرګه په يوه دوره کې خپل يو دوه مياشتې اجلاس اصلاً داير نکړي، نو دا دوه دورې به دکميت په لحاظ مساوي ګڼو که څنګه؟ يعنې دکار د ورځو په حساب به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه دوره له بلې نه کمه ګڼو او که معاش اخيستلو ته به وګورو او دواړه به مساوي وبولو؟

که يو سړی لکه ليمو کوچنی او بل لکه چکوتره غټ وي ايا دوی دواړه دکميت په لحاظ يو دی که څه ديوه کرتې دبل لپاره واسکټ هم نشي کېدای.

که نه دجسامت په لحاظ ديوه اوښ قرباني له اوه پسونو سره مساوي ګڼلی شو او دکميت معيار سرشماري نه ده.

که څه هم (عقل بسر است نه به سال).[1]

[1] - افغان جريده، ۱۳۵۰ کال دلیندی ۲۲ نېټه، ۱٦ ګڼه، ۴۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اداري سياست

يوه ملګري راته خپله کيسه داسې شروع کړه:

د انتظار په کوټه کې زما غوندې ډېر خلک د ملاقات په اميد ناست وو او دروازې ته به يې ترېنولاندې کتل.

له نورو نه خبرنه يم چې په څه چورت کې وو، خو ما پخپل زړه کې خبرې جوړولې او ځان سره به مې کرل او رېبل چې څه به وايم او څه به اورم؟

کله به مې زړه د زمري کړ او په دې فکر کې به شوم چې راشه له اخلاقي شجاعت نه کار واخله خپل قانوني حق په صراحت وغواړه، ځان د شخصيت او کرکترخاوند وښيه او د اهليت و لياقت په ښودلو جلالتماب تر معنوي نفوذ او تاثير لاندې راوله! ګوندې په درانه نظر راته وګوري او مناسب کار در کړي.

بيا به مې ويل هسې نه چې دا راز خبرې په جنابعالي بدې و لګېږي او د سرکار کچرې و تورېږي ياکله شخ ورته ښکاره شم او په چپيانو کې مې وشمېري نوښه به داوي چې اداب او نزاکتونه په نظر کې ونيسم او د اخلاص او عقيدې په څرګندولو دهغه شخص اعتماد او حسن نظر ځانته جلب کړم.

د دې غلامانه فکرتراغيزې لاندې مې د تملق او چاپلوسۍ الفاظ او کلمات لټول او د ماهرانه جملو په جوړولو بوخت وم چې پېشخدمت راغی او زه يې د جلالتماب لوړ حضورته دعوت کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په قد نما ائینه کې مې ځانته و نه کتل چې نکتايي او نوره وضع مې څنګه ده او په اول نظر کې به څنګه ورشم؟ په دغسې جنجالي حال کې په دروازه سرکوزی ور ننوتم او په ټيټ سر مې د ارادت لاس ور وړاندې کړ ښاغلی جلالتماب د مهربانۍ له خوا لږ غوندې له ځايه جګ شوی شانته و او خبرې يې له ماسره کريمانه وې.

د کوټې لوکس فرنيچر او نفيس سامان د جلالتماب له عطوفت سره زه ترعجيب تاثيرلاندې راوستم او حيران وم چې د تشکرحق څنګه ادا کړم؟

عادي او معمولي الفاظو نشو کولی چې زما احساسات څنګه چې غواړم هغسې څرګند کړي، ځکه مې د حال او وضع په مرسته خپل عجزاو انکسار تمثيل کړ او حرکاتو سکناتو مې وښودله چې زه څومره ترتاثيرلاندې راغلی يم.

هغه څه چې ښاغلي جلالتماب زما د حال او وضع په هنداره کې وليدل نو رحيمانه عواطف يې راوپښ غوندې شول او په طولاني صحبت کې يې د برخه راته وويل چې ځينې ټکي يې دادي:

د وطن مينې او احساس زه مجبور کړم چې دا درنه وظيفه په دغسې مشکلو حالاتو او شرايطو کې ومنم او د خدمت په مقابل کې سپکې سپورې واورم، په جرايدو او مظاهراتو کې راباندې تورونه ولګول شي او بشري کرامت مې تر پښو لاندې شي.

د افسوس ځای دی چې دلته وچ او لامده يوشان سوزي او خلک پدې نه پوهېږي چې زه په مجلس کې څه وايم او څه راز پېشنهادونه وړاندې کوم څه وکړم زه ببخي يوازې يم او نور ټول مې يوې خواته

(c) ketabton.com: The Digital Library

رغږي زه تاغوندې منور اشخاص ښه ګڼم او قلبي علاقه ورسره لرم، اهليت او لياقت ته په احترام ګورم مګر ته پخپله هوښيار سړی يې او په نيمه پوهېږې.

زه تاته ډاډ درکوم چې ستا په کار کې به خپل نهايي کوښښ ونه سپه وم، زه ستا په سر جنګ ته هم ولاړيم، ته شل ورځې پس خبر واخله، مګر يو ځل... صاحب او... صاحب هم وګوره.

د ده له حضوره چې مرخص شوم دنورو صاحبانو دليدو په فکر کې شوم او لوړ جناب ته ورغلم، داخل زه دلويانو له حضور سره لړ غوندې بلد شوی وم او په دوهم نقش کې مې مهارت نور هم زيات شوی و. لويان خدای په لويه ورځ پيدا کړي او يو جنس غوندې خلک دي، ځکه يې کړه وړه خبرې او طرز تفکر ډېر مشابه وي.

دغه اعلي جناب هم زه پخپلو خبرو له ځانه ډېرخوشحاله کړم او خپل نظريې زما په باب ډېرښه وښود، خو دا يې وفرمايل چې زه بس ستا دکار په باب... صاحب ته وايم ته هغه ته ورشه او ورسره په تماس کې شه (!) خدای به هرڅه اسانه کړي. ده کنايتاً زه په دې پوه کړم چې عقل فعال بل دی او (خورد کلانکار) هم بل څوک دی.

دغه وخت ماته هغه وخت راپه يادشو، چې يوه زيارت ته څوتنه ورغلو او منجور راته وويل: تاسو بايد اول هغه وړوکي زيارت ته ورشئ، چې دلوی زيارت شاته و، ځکه چې لوی صاحب همدغسې ويلي و چې دحاجت خاوندان بايد اول هغه ته ورشي او خپل حاجت دهغه په وسيله له لوی زيارت څخه وغواړي.

دا امرمې هم په ځای کړ او واړه کلانکار ته ورغلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په رښتیا چې هغه په سیاسي هنر او مهارت کې په نورو مخ اړاوه او زه یې ډېره موده د خوف ورجاء دیاس او امید ترمنځ په اعراف کې وساتلم.

په دغه موده کې یې زه دفوټبال دتوپ په شان یوه بل ته غورځولم او زه هم له ډېرې خوشحالۍ په هوا ګرزیدم، ترڅو چې دوی ستړي شول او زه هم له سرګردانۍ خلاص شوم، مګر په دې پوه نشوم چې کار څوک کوي او دعا چیرته قبلیږي.

زما طالع چاترلي دي او دتوبې ور کوم دی؟ دا هم راته معلومه نشوه چې ښاغلي جلالتماب زما په سرله چاسره جنګونه وکړل او په دغه جنګ کې څه تلفات پیښ شول.

پاک خدای دې زما دغه ګناه راعفوه کړي چې زما په سبب دهغې سنګرمات شو او جلالتمابان یوله بله خوابدي شول.

دغه صاحبان چې زه یې په زیارت څوځو ځله مشرف شوم او هریوه راته خپل نظر ډېر ښه ښوده د نورو لپاره هر یو ټک وپتری وه.

هرچابه ویل فلانکی دهغه صاحب په پېرزوینه او توجه د ولایت یا ریاست خاوند شو او هغه بل معینۍ او معونۍ ته ورسېده.

دا یوازې زه وم چې دټولو په توجه مدیریا مامور هم نشوم.

د ملګري خبرې چې دغه حدته ورسېدې، نو یوه هوښیار سړي ورته وویل:

زیارتونه اکثراً همدغسې وي چې یوه ته مواد ورکوي او بل ته نه.

زیارت ته باید سړی یو شی یوسي چې څه ترېنه راوړي.

چې تش ځې تش به راځې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیارتونه نذرغواړي.

ځوک چې د زیارت نغري نه تودوي نغری به یې همدغسې سوړ وي.

یو بل سړی چې له اداري سیاست سره اشنا و هغه خبره له بلې خوا راګزکړه او ویې ویل:

زه تاسو ته څه وایم، مګر تاسې به یې هیچاته نه وایاست او زما خبرې به ټینګې په غوږ کې نیسئ، هغه موږ له قسمه تېرکړو او بیایې وویل:

د اداري سیاست تقاضا همدغه ده او له نامطلوبو اشخاصو سره همدغسې کوي.

یعنې وزیر په معین لاس پاکوي او معین په وزیر.

دغسې ساده ځوانانو ته هر یو خپل ځان مهربان او خیرخواه معرفي کوي او بل ورته شیخ میر، یعنې مناع الخیرښیي.

همدغه سیاست دی چې مقام دخپل بام واورې په بل اچوي او قسم قسم خلک اعلی او عالي العال مقام ته بدبینه کوي.

داخبره هم دیوه سیاستمدار خبره ده ښایي چې داهم د اداري سیاست په تقاضا منځ ته راغلې وي او څه چل پکې وي چې لیکونکي او اخبار چلوونکي به هم پرې نه پوهېږي، ځکه یې خپروي.[1]

---

[1] - افغان جریده، ۱۳۵۱ کال، دغویي ۱۸ نېټه، ۳۵ ګڼه، ۱ - ۳ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشتباه

کله د اشتباه له مخې داسې هم شوې دي چې د جنګ په محاذ کې يوه جبهه په بلې باندې غالبه شوې وي، مګر دغه د فتحې او غلبې خبرچې دغالبې جبهې مشرته ورکړل شوی هغه بل راز پوه شويدی او ګمان يې کړي چې غلبه د جانب مقابل په برخه ده ځکه سم دلاسه تبنتېدلی او ګټلی ميدان يې بايللی دی.

دا راز تاريخي اشتباه ګانې به بل وخت ته پرېږدو او سياسي اشتباهات به هم نه څېړو.

اوس به هغه اشتباه ګانې په ګوته کړو چې لويانو ته جزيې او بې اهميته ښکاري او تاريخونه يې هم غالباً نه ثبتوي.

وايي چې يوسړی له ځان سره لګيا او ويل يې:

په زړه کې رحم او عاطفه نلري، له ډېرې استغنا چاته نه ګوري، دچاپه ژړا او فرياد يې زړه نه سوزي.

دومره ظلم او ستم، دومره کبراو غرور، دومره تغافل او بې پروايي له هيچاسره نه ښايي.

زه په څومره اميد ورغلم، مګر زما عرض يې وانورېده او زماهيلې يې تر پښو لاندې کړې.

خدای دې هغه ماغوندې کړي چې زما دزړه حال ورمعلوم شي.

عاشق دخپلې معشوقې له لاسه دغه راز شکايتونه کول، مګر مخبر اشتباه وکړه او دغه خبرې يې په سرکار والا پورې مربوطې وګڼلې، ځکه يې دهغه په باب ډېر بد رپوټ حکومت ته وړاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړاو په دغسې اشتباه دعشق محجور د سیاسي محبوس په حیث په زندان کې ولویداو ډېر کړاوونه یې وګالل.

تعجب مه کوئ؛ دغسې اشتباهاتو ډېرخلک د توپ خولې ته تړلي او ډېر کورونه یې وران کړیدي.

وایي چې په تېرو زمانو کې یو جنت مکان، مغفور او مرحوم امیر د مني په ورځو کې په کوم باغ کې ناست وو ، د باغ تر شایو لاروی تېرېده او دا بیت یې په لوړ اواز له ځان سره وایه:

ای زاغ دریـــن بـــاغ تماشـــا چـــه میکنـــی
گـل رفـت وسبزه رفـت تـو تنهـا چـه میکنـی

دا غږ چې دمبارک غوږ ته ورسیده دا اشتباه پیدا شوه چې لاروی امیرصاحب په غوږ وهي او د شعر په ژبه ناوړه نسبت کوي، ځکه یې هغه د دغه منحوس بیت په ویلو په بیت الاحزان کې بندي کړ.

داهم وایي چې زړه زمانه کې یو سړي خوب ولیده چې سرې جامې یې اغوستې دي او په اس سپور دی. د خپل خوب په معنی نه پوهېده ځکه یې خپلو ملګرو ته وایه.

یوه ملګري یې د خوب تعبیر په دې ډول وکړ چې ته به پادشاه شې، ځکه چې اس دا قبال نښه ده او سرې جامې سرخ رویي ده.

دا ناوړه خوب او دغه بد تعبیرکوم خبر امیرصاحب ته ورساوه هغه یو قضایي هئیت د دغه لوی جرم اوستر خیانت لپاره وټاکه چې په نتیجه کې خوب لیدونکی ته داعدام جزا تعین شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چېرې هغه وخت د خوب په تعبير او تفسير کې معبر اشتباه نه وای کړی او د غه غلط تعبيرمنځته نه وای راغلی خوب ليدونکی به ولې وژل کېده.

که معبر ويلی وای چې سرې جامې د شهادت علامه ده او په اس سپريدل د سرکارسپاهي کېدل دي نه به دا خبره کوم ځای ته رسېدلې وه او نه به ورته قضايي مجلس ټاکل شوی و.

څنګه چې معبر د خوب په تعبير کې اشتباه وکړه قضائيه هئيت هم پخپل قضاوت کې له اشتباه سره مخامخ شو. مقصد دا نه دی چې دا عدام جزا درنه او سنګينه ده.

د دغسې لوی جرم په مقابل کې ښايي چې دا جزا ډېره خفيفه وي.

د قاضيانو اشتباه دا وه چې په خوب کې سرې جامې اغوستل او په اس سپرېدل جرم نه دی حتی په ويښه هم هغه کار جرم نه ګڼل کېږي.

اصلي جرم هغه غلط او ناوړه تعبير و چې سرې جامې اغوستل او په اس سپرېدل يې پادشاهي وګڼله او سړی يې د توپ خولې ته وتاړه.

قاضيانو د دې پرځای چې معبرته سزا ورکړي د خوب خاوند يې په جزا محکوم کړ او د مجرم په تشخيص کې يې اشتباه وکړه.

اشتباه که هرڅنګه وي او په هر ځای کې وي د عفو وړ ده.

خدای دې سړی بې له اشتباه ګناه څخه ساتي.

هغه څوک چې اشتباه نه کوي او ګناه کوي لويه خطا کوي.[1]

---

[1] - افغان جريده، ۱۳۵۱ کال، دتلې د ۱۰ نېټې ګڼه ۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان او بډای

نه پوهېږم چې اصلي نوم يې څه و ، مګر خلکو عمرا ناصر باله.
زموږ په علاقه کې ده غوندې بل بډای نه و.
هرچابه ويل چې دقارون سر يې ګرولی دی.
ده به خپلې پيسې په ګرويو او سودونو بندولې او بيابه يې دفصل په وخت کې دګټې بې حسابه غلې راټولولې.
خلک ورته محتاج و ، مګر هرچاروته په درانه نظر نه کتل.
هغه وخت سود خواره خلکو بد ګڼل او هر چاته سپک ښکارېدل.
دا متل به زښت ډېراوريدل کېده چې هندو پيسې ګټې او پښتون کيسې ګټي.
د دنيا مال ته به خلکو دهندو ږيره ويلې.
عمرا ناصرکه فقير نه و ، نو حقير خو هرګوره و.
دی بډای و مګر خان نه و او بې پيسو يې نور څه نه درلودل.
جاه وجلال، وقار او اعتبار ؤ ، د اولس مشرتوب د اولس له خان ښاغلي کريم خان سره و عمراهم دخان ترحمايت لاندې ژوند کاوه او دخان تابع و.
دائکه چې خان د ستر خان درلود ، حجرې او مهمانخانې يې لرلې، نوکران او مزدوران يې په مخکې ګرزېدل چې تنخااو ډوډۍ به يې ورکوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان به خیراتونه کول، بخششونه او انعامونه به یې ورکول او له خوارو غریب سره به یې مرسته هم کوله.

دعمران شونډې به هم دخان په کاسه غوړېدې او پخپل کورکې به یې خوله نه خوږېده.

نه یې په نس خوړله نه یې په تن لګوله.

هغه خپل حساب زیاتاوه او مره یې پوره کوله.

ده خپل نوم ښه کاوه او شان وشوکت یې ساته. لنډه دا چې هغه حریص او دی کریم و.

خاني د خلکو په نظر کې معززه او محترمه وه.

بډایي لکه ډمه که هرڅومره ښایسته وه هغومره بدنامه هم وه.

یوهندو هم بډای کېدای او سېټ کېدای شو، مګرخان کېدی نشو.

مشري او واکمني له خانۍ سره تړلې وه.

له بډای سره له پیسو پرته نورڅه نه وو، که ونوهغه وېره وه.

داحال په مرور دزمان ورور ورو بدل شو.

خان دخانۍ خوی او عادت هېرکړ.

دی هم په پیسو مین شو او حرص پرې غلبه وکړه، اوس خان هغه خان نه دی چې پرون و.

اوس د خان سترګې پیسو ته وړې دي او همدغسې قبلې ته یې سرپه سجده ایښی دی.

دی اوس زر نه خاورې کوي، بلکې د زرو دپاره خپل ځان او نوم خاورې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رحمان بابا دا بیت ده ته بېهوده او بې معنی ښکاري چې وايي:

داهنردی چې خاورې څوک سره زرکا
چې زر خاورې کړي رحمانه هنر دادی

د پروني خان زوی نن تاجر او قاچاقبردی.

هغه سودونه چې عمرا خوړل اوس يې دی خوري او لوی سيټ ورنه جوړ شويدي.

دی اوس سره او سپين لعل و جواهر ډېر لري، مګر هغه پخوانی جوهر، وقار او جلال نلري.

خاني چې حامله شوه بډايي ترېنه وزيږېده.

بډايي به هر څه لري، مګر په خلکو کې محبوبيت نلري.

خواران او غريبان که له ناکامه دبډايانو نوکري او مزدوري کوي له بډايانو سره ډېره سخته دښمني هم کوي.

داسې دښمني چې پخلاکېده پکې نشته.

خان که بډای او منفور شو خير دی.

خدای دی حاکم او حکومت له دغه حاله ساتي.

حاکمانو ته نه ښايي چې بډايان شي او خپله شخصي سرمايه زياته کړي.

د ولس مشران او زمامداران که دخلکو خدمتګاران کېدای نشي، نو اقلاً بايد خانان شي نه هغه سيټان او بډايان چې کرکړې دلته وهي او هګۍ لرې مو له مخه په کوم بل ځای کې اچوي.[1]

---

[1] - کابل مجله، ۱۳۵۱ کال، تله، ۷ ګڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اولس جریده

(c) ketabton.com: The Digital Library

څنګه حاکم ؟ رښتیا وایم

زه دلته نه وم بل چېرته وم، هلته خلک بل راز وو، کارونه بل رازو، کورونه بل رازو، هلته ما هغه څه ولیدل چې تاسې به نه وي لیدلي هغه څه مې واورېدل چې تاسې به نه وي اورېدلي هلته چا پسونه نه حلالول، مګر د انسانانو ونډې به یې کله کله کوله زما ځوومه ورځ وه چې یو ښکلی زلمی په رڼا ورځ دځو تنو په مخ کې چا وواژه مګر دا دظلم واقعه دومره عادي او معمولي تېره شوه چې لوی حاکم خو پرې خبرهم نه شو، وروکې حاکم خبرشو خو ورته رانه غی، دتحقیق دپاره یې دوه تنه راولېږل، په ولس کې هم څوتنه پیدا شول، چې قاتل یې وښوده او حقه شاهدي یې پټه نه کړه.

مګر د کلي خان او ملک د قاتل له پلاره (پنځلس) زره روپۍ واخیستې او له وایمه، وایم چې په حاکم په قاضي په چا او چا یې وویشلې، څه دوی وخوړې او څه نورو، دوه زره پکې د مړي پلار واخېستې او په محکمه کې یې مجاني ابرا وکړه، ځکه چې نور تول په بله خوا وو او د ده له لاسه یوازې څه نه کیدل، مقتول له خپل پلاره د نورو زیات سکنی و، ځکه هغوی خونبهازیاته واخیستله په قاتل باندې یو کال قید وخوت، مګر پلار یې په یوه او بل پسې ګرزېده چې دا بېګناه بندې خلاص کړي، دا واقعه خو مو واورېده اوس بله واورئ زمونږ په کلي کې داسې خبرې ډېرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي هغه بله ورځ له ملا صاحب سره ناست وم يو سړی راغی چې دخدای په لحاظ په حاکم يو خط راکړه چې نور مو ونه ربړه وي، زما زوی سيندوړی پخپل اجل مړ دی، مګر حاکم وايي چې چا وژلی او تاسې قاتل پېښوئ، ځکه مو په وهلو قايله وم، دغه دی اوس يې زه او زما کډه غوښتي يو، داخبره ماته عجيبه غوندې ښکاره شوه او دحاکم صاحب په عقل وتميزخندا راغله وروسته چا وويل چې په رښتيا د ده زوی چا وژلی او په سيند کې يې غورزولي دی، مګر پلار يې پوهېږي چې څه مې له لاسه نه کېږي، نو ولې ځانته دښمني زياتوم داراز خبرې ډېرې دي زه ټولې نه کوم او له مړو نه تېرېږم ژوندوته راځم.

يوه ورځ يو زلمی راسره ملګری شو ماله ده نه پوښتنه وکړه چې څه کار کوې ده دخپلې پرېشانۍ کيسه داسې شروع کړه:

مونږ دېرش څلوېښت جريبه پټی درلود نورو ټول رانه ظالمانو واخيست اوس دوه جريبه را پاتې دی په دې کې هم مونږ څوک په قراره نه پرېږدي پلانکی صاحب وايي ستاسو په تره مې شپږزره روپۍ دي او درې نيم زره يې سود کېږي، ځکه مې ورور دا درې مياشتې وشوې چې بندي دی. ماوويل کوم شرعي سند په منځ کې شته ويل يې نه، خو وايي چې عرفي سند لرمه، زمونږ تره که څه هم مړدی او حقيقت راته نه دی معلوم، مګر که هماغه شپږزره واخلي او له سودنه تېرشي وربه يې کړم ماتعجب کاوه چې څنګه حقوقي دعوه کې يو سړی بې له شرعي سنده درې مياشتې بندي کېږي هغه زما تعجب رفع نکړ، بلکې نور يې هم زيات کړ او ويې ويل کله

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې کوم مشر سړی راځي او مجس ګوري حاکم زما ورور له پهره دارسره چېرته لېږي لېږي او بيا يې بېګاته بيرته په زندان کې اچوي، زموږ په بندي خانوکې که دغسې دغلابنديان شته چې بې له رسميته په مجس کې پراته دي ځينې داسې رسمي بنديان هم شته چې د ورځې په زندان کې وي او دشپې کورته ځي دا افراط او تفريط چې يو نوم يې نه اخلم او حقيقت ته دکيسې رنګ ورکوم.

هم دغومره ده زموږ مطبوعاتي ازادي او له دېنه پورته خپله ديموکراسي اجازه نه کوي.[1]

---

[1] - ولس جريده، ۱۳۳۰ کال دسرطان ۱۸ نېټه، ۴ ګڼه، ۱-۲ مخونه.
دامطلب داستاد الفت په مستعار نامه (محتاط) نشرشوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکر او کار

په موږ کې ډېر لږ خلک شته چې هم فکرکوي هم کار کوي او اکثره داسې دي چې کار کوي فکر نه کوي چې فکر کوي کار نه کوي. د همدې له امله زموږ اکثره کارونه خراب دي او يوه سمه صحيح نتيجه نشو اخيستلای.

زموږ دا عادت دی چې يو کار په داسې پيمانه شروع کوو چې زموږ له توان او استعده سره تناسب نلري، وسايل او اسباب يې نه وي موجود، لاره او طريقه يې نه وي معلومه، موانع و مشکلات مونه وي سنجولي او ډېر ورسته پوه سو چې زموږ پدې فکرکې غلطي وه، د قرغې بند، دلته بند سرک ته د بخارا نهر او دا راز نور کارونه د دې خبرې شواهد دي.

موږ ډېر ځله له خپل معارف څخه شکايت کوو او وايو چې د ۱۲ صنف په اطلايو کې داسې کسان شته چې املا يې غلطه ده او بې سواده پاتې دي، مګر په جواب کې اورو چې موږ دومره ډېرصحيح او لايق معلمين نلرو چې ټولو مکتبونو ته ورسيږي او تعليمات صحيح شي.

دومره پيسې هم په بودجه کې نشته چې ټولو شاګردانو ته کتابونه او تعليمي وسايل مهيا شي. که موږ داومنو چې دغه عذرونه صحيح دي او صحيح معلمين نشته نو بايد وزرات معارف له ابتدا څخه هماغومره مکتبونه تاسيس کړي وای چې لايق او صحيح معلمين او کتابونه پيداکيدل او پالنه يې ممکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه، مګر دا مکتبونه باید په یوه ښار او په یوه ولایت کې نه وای، بلکې په ټول افغانستان کې وای وروسته چې هرڅومره وسایل او اسباب زیاتېدلای هغومره به یې مکتبونه هم زیاتول او تناسب مراعات به یې کاوه که چېرې دوی اوس هم شل مکتبه په صحیح صورت اداره کولای شي او سل مکتبونه تاسیسوي زماخو ګمان دی چې ډېره لویه سهوه کوي، ځکه چې له هغسې شلو مکتبونو نه سل تنه پوهان راوتلی شي، مګر له دغسې سلو مکتبونو نه شل تنه هم لایق کسان نه راوزي زموږ دغسې کارونه داسې مثال لري لکه چې سړی یوه ژرنده اوبه لري او دوه ژرندې ورته ږدي، نو په تنیجه کې یادواړه ودرېږي یا خوداسې ګرزي چې دیوې ژرندې کارنشي ورکولی، مګر ژرنده ګړی دوه کوټې دوی ژرندې، پلونه او ناوې یو په دوه تهیه کېږي او له ګټې یې تاوان ډېر وي فایده یې داده چې خلک وایي چې فلانکی خان دوه ژرندې او ژرنده ګړي لري زموږ تشکیلات همدا منشا لري دیوه سړي کار ته څلور تنه نیسو، دیوه مدیریت وړکار نه ریاست تشکیلوو.[1]

---

[1] - اولس جریده ۱۳۲۰ کل، داسد ۸ نېټه، ۷ ګڼه، ۱ او ٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وطن

یو ماشوم په خپل کور کې خاړپوځې کوي او لکه د مرغۍ بچی په خپله ځاله کې اوسي د هغه وطن ډېر وړوکی او ډېر محبوب دی.

د هغه د کورغولی چې هرڅومره وي وطن يې هم هغومره دی چې نه پکې غر شته نه سیند ، نه ښار او نه ډېر خلک وروسته چې هغه ماشوم لویېږي او غټېږي وطن يې هم په همغه اندازه وسعت پیدا کوي او علاقه يې زیاتېږي.

د ده علاقه اول له خپل کلي، بیا له ښار او ورپسې له سمت او ولایت سره پیدا کېږي او چې دغه ابتدايي مراحل طی کړي، نو بیا دخپلې پوهې او اجتماعي تربیې په اندازه د وطن مفهوم او معنی سره اشنا شي، یعنې څومره چې پوهه زیاته شي او انسان عقلي رشد او بلوغ ته ورسېږي هغومره يې فکرانکشاف کوي او علاقه يې له وطن سره زیاتېږي بالعکس څومره چې یو سړی له علم او له پوهې څخه لرې پاتی شي او لکه کشمیر اکا په ټول عمر کې له لغمان او سره رود ته نه وي تللی د هغه وطن یوازې لغمان دی او اسمان يې هم همغه دی چې په لغمان کې لیده شي.

دغه شان سپین ږیری هم له ماشوم نه کم نه دی او په ډېر تنګ اومحدود وطن کې اوسېږي کشمیراکا خو دیرش کاله پخوا مړ شوي دی، مګر ما څلور کاله پخوا په مشرقي کې یو حاکم ولید چې پخپله هم دهمدغه ولایت سړی و.

ده ویل پخپل وطن کې حکومت ښه نه دی او سړی ښه اجرا ات نه شي کولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه پدې خبره خپه نشوم چې حکمران صاحب ولې یوازې مشرقي خپل وطن ګڼي او د افغانستان نور ولایات ورته پردی وطن معلومېږي یا ولې دغه سړی له دومره لوړې پوهې سره دغومره لوېې رتبې ته رسیدلی دی؟ بلکې زه ډېرخوښ شوم چې حکمران صاحب یوازې خپله علاقه وطن نه ګڼي، بلکې ټول ولایت ورته خپل وطن ښکاره کېږي او له کشمیر اکا نه د ده وطن لوی او پراخه دی په دېرش کالو کې دغومره عرفاني ترقي زمونږ لپاره بس ده او په ډېرې خوشحالۍ ارزي.

ځینې کسان به وایې چې دیوه حکمران او یوه دهقان مقایسه صحیح نه ده دهقانان به اوس هم یوازې سره رود یا لغمان ته وطن وایي او بس، مګر زه دا خبره نه کوم او پدې ښه پوهېږم چې رتبې د پوهې او عقل په حساب نه دي ویشل شوي ډېرخلک شته چې رتبې لري یا یې رتبې مړې دي، مګر پاک خدای ډېرعقل او زیاته پوهه ورکړې ده او یو بل چې د رتبې له برکته په تېز رفتارموټر کې ګرځي له عقله پیاده دی، نو کیدای شي چې نن یو دهقان د وطن په معنی پوه شوی وي او یو حاکم لانه وي پوه شوی او اوس هم په پردي وطن او اجنبي ملک کې حاکمي غواړي، موږ باید په ظواهرو ونه غولېږو او په رتبو یا جاموتېر نه وزو ډېر خلک شته چې دماموریت نوې خولۍ یې په سر کړېده، مګر په سرکې یې څه نشته. د ډېرو اشخاصو پګړۍ او خولۍ زړې دي مګر په سر کې یې نوي او تازه فکرونه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له موضوع نه لږ غوندې هغه خوا ولاړم، مګر ژر ملتفت شوم او بیرته خپل مطلب ته راګرزم.

د وطن په معنی باندې پوهېدل علم او پوهه غواړي او له وطن سره عشق او علاقه پیدا کول اجتماعي رشد او بلوغ ته ضرورت لري.

وطن یوه کور ته ویل کېږي په یوه کلي باندې د وطن نوم ایښودل مناسب نه دي، یوه ښار یا ولایت ته وطن ویل د خندا وړ معلومېږي په یوه وطن کې ډېر کلي، ډېر ښارونه، ډېر ولایتونه موجود دي او راز راز هوا پکې وي.

ځینې ځایونه ډېر تاوده، ځینې ډېر ساړه، ځینې معتدل وي وطن وړوکی کور یا کلی نه دی، بلکې ډېر لوی او ستر کور دی او لوی خلک یې لوی ګڼي د ماشومانو او ناپوهانو په نظر کې البته وړو کې راځي او یوازې همدوی پکې ځایېږي.

یو کابلی، ننګرهاری، جنوبي وال، کندهاری، فراه وال، هراتی، میمنه وال، مزازی، بدخشی، بغلانی په یوه کور، په یوه کلي په یوه ښار او یوه ولایت کې نه دي، مګر په یوه وطن کې دي او دیوه وطن دي.

د دغه وطن نوم افغانستان دی چې په ټولو یو شان حق او ټول پکې یو شان حق لري، دوطن په سیوري کې ټول ځایېږي او دوطن په اوبو دټولو تنده ماتیږي وطن د ټولو دی، په ټولو حق لري او ټول پکې حق لري.[1]

---

[1] - اولس جریده، ۱۳۳۰ کال، دسنبلې ۲۶- ۲۷ نېټې ګڼه، ۱-۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملت

زه غوارم دملت په معنی باندې هغه ځوک پوه کړم چې په کتابي خبرو باندې نه پوهېږي او پوهول يې ګران کار دی د يوه وطن ټولو خلکو ته چې ديوه پادشاه رعيت وي ملت ويل، يعنې څومره خيلونه او قامونه چې افغانستان کې دي دا ټول يو ملت دی او په يوه نامه يادېږي چې هغه نوم افغان يعنی پښتون دی.

تردې نامه لاندې لکه چې خوګيانې، شينواري، مهمند ، سليمانخيل، تره کي، اندړ، ځاځي، احمدزي، بارکزي، غلجي او دراني ټول راځي دغه شان ازبک، ترکمن، هزاره، نورستاني،تاجک او نورپه دغه نامه کې شريک دي او ټولوته افغان ويل کېږي. د افغانستان ټول خلک په هره ژبه چې خبرې کوي او هر رنګه کالي چې اغوندي څادرونه لري او که چپنې څپلۍ په پښو کوي که پټې ياموزې کندهاری وي که کابلۍ، ننګرهاری، وي که هراتی، دمزار وي که دميمنې دجنوبي وي که دشمالي دا ټول يودي او يو ملت ورته ويل کېږي چې نوم يې افغان دی.

دا نور نومونه چې د افغانستان بيلابېل قومونه او خېلونه يې لري لکه بارکزي، اڅکزي، منګل، ځدران، دېګان، ايماق او نور داسې مثال لري لکه ديوه سړي لاس، پښه، خوله، پوزه، سترګه، غوږ، زړه او نور غړي چې ډېر نومونه لري، مګر د سړي نوم يودی چې احمديا محمود ورته وايي، نو څنګه چې يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وجود په دغو ډېرو نومونو باندې نه دوه کېږي او يو سړی سره له دې ددوه لاسونه، دوه پښې، دوه سترګې، دوه غوږونه لري يو تن بلل کېږي يو ملت هم که څومره قامونه پکې وي لکه يو وجود اويوتن باله شي او اصلي نوم يې يو دی.

هماغه شان چې يو وطن څوقسمه هوا لري او يوځای يې بل ځای غوندې نه وي يو ملت هم څوقسمه خلک لري چې څوک يوراز او څوک بل راز معلومېږي، هغه څوک چې د ملت په معنی پوهېږي هغه ته دا معلومه ده چې له دغوخېلونو او قامونو نه پورته يو بل نوم شته چې ټول قامونه پکې شريک دي او ډېره لويه لمن لري.

څنګه چې له سيندو څخه ويالې او له ويالونه لښتي بېلېږي څنګه چې په يوه ونه کې شاخونه اوپه يوه شاخ کې څانګې وي دغسې په يوه ملت کې قامونه په يوه قام کې کندې او تپې شته د سيندونو، ويالو او لښتيو مثال لري، نوکندې ياتپې به بېلې وې، مګر قام به يو له بله بېل وي، خو ملت به بېل نه وي.

وګورئ د پښتنو څومره ډېر قامونه د غلجي يادراني په نامه يادېږي، مګر غلجي او دراني دواړه بيا پښتون او افغان په نامه بلل کېږي د افغانستان ټول اوسېدونکي بايد په دې خبره باندې پوره وپوهېږي چې د يوه ملت خلک ټول يوشان ورونه دي او پښتون وفارسي وان، سني او شعيه غلجي او دراني، هراتي، ننګرهاري، کندهاري، مزاري په دغو بېلوبېلو نومونو له بله نه بېلېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ په خپل وطن کې ډېرې کورنۍ وینو چې څه یوه ژبه کوي او څه بله یو ورور چې په کابل کې اوسېدلی دی هغه فارسي وايي او بل ورور چې په ننګرهار کې اوسي هغه پښتو وايي، مګر دواړه ورونه دي او هريو هغه بل خپل ورور ګڼي په یوه کور کې داسې ورورنه او خويندې هم شته چې پلار يې پښتو او مور يې فارسي وايي يا يې مور په پښتو او پلار په فارسي خبرې کوي.

داسې کورونه هم شه چې يو مسلمان خاوند او يوه نامسلمان مېرمن پکې ژوند کوي او دواړه ديوه اولاد مور پلاربلل کېږي، نوهرکله چې يومسلمان او يونامسلمانه چې په ژبه په دين په وطن او نسل کې بېل دي په يوه کاله کې خوږ ژوند کولای شي، نو په يوه لوی وطن کې به ولې سني او شعيه، پښتون او بل ديوه ملت په شان نشي اوسېدلی.[1]

[1] - اولس جريده، ۱۳۳۰ کال، دميزان ۱۳ -۱۴ ګڼه ۱- ۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیقي غل

په ړنا ورځ یې د ډېرو خلکو په مخکې ډېرڅه له موږ نه پټ کړه، ستا خوښه چې غل ورته وایې که نه!

زه خویې غل بولم.

هو! غل دی مګر د پولیسانو په نظرکې نه.

د دې غله لاس قاضي او مفتي نه پرېکوي.

هېڅوک دا غل نه نیسي او نه یې بندي کوي.

د دې غله په ړیره خلی نشته.

ده ډېرڅه له موږ نه پټ کړي دي او ډېر زیان یې را اړولی دی ده له موږ نه سره و سپین نه دي پټ کړي.

دی ډېرلوی غل دی.

د ده غلا ډېره لویه او ستره غلا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی مال نه پېژني.

د ده غلا ته په عادي نظر مه ګورئ!

دی زموږ پیسې نه پېژني.

ده ته د مال او د پیسو غل نه شو ویلای.

دی موږ نه خپل ځان او خپل بد بد کارونه پېژني.

دی خپل حقیقت او ماهیت پېژني.

ځان او حقیقت پېژندل ډېره لویه او ستره غلا ده دا غلاد یوه ملت او مملکت کور ورانوي او ملکونه بربادوي.

په سترګو ننوزي.

له سترګو سره دښمني لري.

هو! دا غل له سترګو نه رانجه نه پېژني، سترګې پېژني دي له مونږ نه ډېر حقیقت پېژني او د حقیقت غل دی، ده ته باید حقیقي غل ووایو.[۱]

[۱] - پښتو نثرونه ۱۳۵۰ کال، ۷۹ -۸۰ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بندیوانه

ماستابندیان ولیدل، ستازندان هماغه شان له خاینانو اومجرمانو نه ډک دی.

ستاپه زندان کې ډېر رشوت خواره او دخیانت خاوندان واچول شول، مگر رشوتونه او خیانتونه ورک نه شول.

په هېواد کې ورځ په ورځ د دوی ډله زیاتېږي.

په دوایرو کې د رشوت بازار هماغسې تود دی او اجراات خراب دي.

اصول او قوانین که هرڅومره سختې سزاگانې تعین کړي جرایم نه ورکېږي.

اوس څه بله چاره او بل فکر په کار دی.

د مملکت درد په دغو سزاگانو دوانه شو.

وهل، ټکول، بندیانول او وژل بې تاثیره شول. خلک په دغو عذابونو او تکلیفونو عادي شول او د زندان وېره له سترگو لاړه،

اوس بل علاج وکړه او بله چاره وسنجوه!

زندان او بندیتوب موږ اصلاح نه کړو.

حبس او توقیف موږ له بدو کارونو له خیانتونو، له رشوتونو او غفلتونو راونه گرزولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راشه! چې زه او ته په دې باب کې غور وکړو او د اصلاحاتو لپاره یې موثر علاج پیدا کړو.

ما په دې فکر کې ډېرې شپې سبا کړي او د حل لاره مې موندلې ده که زمامني راشه!

هغه بې ګناه بندي چې په هغه توره کوټه کې پروت دی خوشې کړه او له زندانه یې راوباسه!

که هغه ازاد شي د غه ټول مجرمین او خاینین به که خدای کول بې بندي توبه په سمه لاره روان کړي او کارونه به ښه شي.

ته نه پرېږدې او په توره شپه کې د کارنقص او عیب موندلی شې.

د هغه دید او نظر ډېر تېز دی او خیانت ترې نه ډېر په ویره کې دی د هغه ازدې د علم، د ترقي او د فکر د پالنې د پاره ډېر ضرور دي.

راشه! د غه بې ګناه بندي د خدای لپاره او د مملکت د خیر او بهبود لپاره ازاد کړه.

که ته هغه نه پرېږدې زه حاضر یم چې د هغه په عوض زندان قبول کړم او زنداني شم.

زه پوهېږم چې ترڅو لیکونکي او شاعران (هغه چې نقادان دي او متملقین نه دي) زندان قبول نه کړي او د مجرمینو په ځای دوی په جېلخانو کې ونه لوېږي یو مملکت ښه ورځ نه شي لیدلی، دا د لیکوالو وظیفه ده چې زندان ته ننوزي او د ده بندي راوباسي.

که په یوه مملکت کې حق او حقیقت مختنق وي او څوک څه نه شي ویلی. که انتقاد او رښتیا ویل لکه یو مجرم او خاین په زندان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې وي هلته عدالت او ديموکراسي هېڅ نه شي راتلی او سعادت لکه وحشي مرغه له هغه ملکه تښتي.

هغه خاموشه فضا او تاريک محيط چې دحق ويلو ګنګوسې پکې ځوک نه اوري او د حقيقت رڼا دوړو کې هومره ليدله کېږي دجنايتونو او دخيانتونو لپاره ډېرمساعد معلومېږي او د فاسد عناصر ډېرښه پالي.

که زندانونه هرڅومره لوی او پراخ شي مملکت به زندان شي، مګر ودان به نه شي ځکه چې وداني بې له حق ويلو او انتقاد کولو هېڅ امکان نه لري، ترڅو چې فکر ازاد نه شي او انتقاد ازادي پيدا نکړي د دې خلکو ښه کيدل او په سمه لاره روانيدل محال معلومېږي.

انتقاد دبشريت ډېرلوی مصلح او صحيح رهنمادی.

کوم عقل، کوم منطق، قانون، کوم دين او مذهب دی په مجرمينو کم قبول کړی او په زندان کې يې اچولی دی؟ که انتقاد کول او حق ويل په دنياکې نه وي دا دنيا ډېره ژر ورانېږي حق او باطل ګډېږي.

د ښو او بدو تميزله منځه ځي. په ملک او وطن باندې داسې تياره راځي چې خاين او صادق نه پېژندل کېږي، ظلم دعدالت ځای نيسي او له انسانانو نه ځناور جوړېږي.

بنديوانه!

هغه وخت، چې مځکه وه او انسان په کې نه و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وخت چې حیواني ژوند لکه چینجي په تورو ختو او اوبو کې ډوب و، ونو او بوټو د ژوند وړمې ته انتظار درلود.

هغه وخت چې پاک خدای(ج) دانسان دپیدا ایښت اراده وکړه او داسمان پرښتې یې خبرې کړې هغوی د لوی خدای په حضور کې په ډېر جرئت ووې.

ته هغه څوک پیدا کوې چې په ځمکه کې فساد کوي او وینې تویوي دانتقاد تاریخچه له همدغه وخت نه شروع کېږي.

پرښتې سره له خپل لږعلمه دخپل مالک او خالق په کړو کې خبرې کوي...

هغه وخت چې انسانان پیدا شول او له انسانانو نه فرعونیان جوړ شول حضرت موسی(ع) له یوې امسا سره دفرعون په مقابل کې ودرېداو د ده په کارونو او لویو دعوو یې انتقاد کاوه. فرعون د خدایۍ دعوه وکړای شوه، مګر د انتقاد مخه یې ونه شوای نیولی او حق ویل ازاد و. [1]

[1] - پښتو نثرونه، ۱۳۳۵ کال، ۹۹- ۱۰۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلاح ورځپانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي ناموس

نن د هر ملت په نظر کې خپل ملي استقلال د يوه ډېر لوی ناموس حيثيت لري او له دېنه لوی افتخار بل نه شته.
د دغه مقصد لپاره خلک سرونه ورکوي، مالونه او اولادونه قربانوي او بې استقلاله ژوند ډېر لوی ذلت ګڼي.
که چېرې ملي احساس او ملي شعور په ډېر قوت موجود نه وای د استقلال قيمت به ډېر لږ او د دنيا لويې امپراتورۍ به نه ړنګېدې، استعمار به دغسې بد ه قيافه نه درلوده او يو ملت به د بل ملت تر سيوري لاندې خوشحال و.
دغه ملي جشنونه چې هر مستقل ملت يې د خپل استقلال په ياد کوي او په ډېر قدر ورته ګوري د مليت تجليل او احترام پکې پروت دی او هم دغه معنی لري چې يو ملت د بل ملت حاکميت په ځان نه شي منلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ باید پدې خبره ډېر فکر وکړو چې ملي استقلال د ملي احساس او شعور محصول دی.

هره څومره چې دغه حس قوي وي هغومره به زموږ استقلال هم قوي وي.

د استقلال ساتنه د ملت قوي جذبې ته ډېر شدید ضرورت لري که دغه احساس په یوه ملت کې کمزوري شي هغه د استقلال په قدر او قیمت نشي پوهېدلی او د همدغسې ناپوهۍ په وجه دغه لوی نعمت ساتلی هم نه شي.

موږ باید خپل امتیازات ملي شعور او ملي احساس ډېر ټینګ وساتو او د خپل استقلال تقویه ور پورې مربوطه کړو.[1]

[1] - اصلاح ورځپانه، کابل ۱۲۴۰ کال دسنبلې (۵) نېټه ۱۰ ګڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوې رڼا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتون د ملت نوم دی د قام نوم نه دی

د لیکوالو اول کار دا دی چې لغات او کلمات په ځای استعمال کړي او د معنې ډېر لحاظ وساتي.
څوک چې دغه کار نه شي کولی هغه ته ادیب ویل بې ادبي ده.
یوه ورځ د ادیبانو په یوه ټولنه کې چاپوښتنه وکړه چې خوټېدلې اوبه، اېشېدلې اوبه، سړې اوبه، تودې اوبه او ترمې اوبه کومې کومې دي؟ یوه ادیب په دې باب کې دومره خبرې وکړې چې یوه مقاله ترې جوړېږي. دغه شان لغوي تدقیق د ژبې د پوهانو او لیکوالو کار دی، نو خلک له دغو مره دقت او تدقیق نه بې برخې دي. له عوامو نه اورو چې بې اسرافي ښه نه ده، مګر غرض یې دا وي چې اسراف ښه نه دی.
دوی کاتب او سرکاتب په فرق لا ښه نه دي پوه شوي او د هرچا چې توره پخه په سر وه میرزا صاحب ورته وایي د امیانو په نظر کې د ځوان او زلمي، دزاړه او بوډا د اخند او ملا فرق نشته، دوی ډېر څله چنچڼي ته مرغۍ وایي او مویز مېوه بولي، ډېر خلک شته چې ډوډۍ ته غله وو ایي او جوار یا غنم دانې بولي د عام او خاص د کلمې او جزیي فرق کول د پوهانو او هوښیارانو کار دی.
که بل څوک وي خوخیر، مګر که لیکونکي او پوهان د کابل او خورد کابل فرق و نکړي او پښتون لکه ځاځی یا احمدزی د قام نوم وګڼي له دېنه لویه غلطي بله نشته، د ادب او پوهې په جهان کې دغه راز سهوه او دغه شان اشتباه لویه ګناه ده چې څوک یې نشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

عفوکولی. ماته داسې برېښي چې ځيني ليکوال او پوهان پښتون هم لکه ازبک، ترکمن، هزاره له څوقومونو نه يو قام حسابوي قام دملت په معني نه، بلکې په هغه خاصه معني چې دتنګ نظرو په نظر کې جلوه کوي، هغه چې دملتوټولنې ته د مجلس اقوام وايي او قام دملت په معني استعمالوي نور خلک دي، موږ نه يو دلته قام دمفهوم او معنی لحاظ ډېروړوکی دی چې په متې له قبيلې نه لږ غوندې لوی معلومېږي.

ځنې ښې قومونو ګڼي، سره له دې چې دواړه خېلونه ديوه قام يعنې احمدزي څانګې دي او د دوه ورونو مثال لري که موږ د خپلو خلکو معتدل ذهنيت او متوسط نظر په نظرکې ونيسو، نو قام بايد له دغسې خېلونو نه پورته وګڼو او ټول احمدزي له جبارخېلو او معروف خېلو سره يو قام وبولو، دغسې قامونه چې مختلف خېلونه پکې ځايېږي پښتنو کې ډېرزيات دي چې زه ټول نشم شمېرلی، مګر داکولی شم چې هغه ډېر مشهور او لوی قامونه يو څه تاسو ته معرفي کړم لکه: مومند، ساپي، اپرېدي، اورکزي، يوسفزي، خټک، وزير، مسعود، شينواري، خوګياڼي، بارکزي، پوپلزي، الکوزي، نورزي، علي زي، کاکړ، اڅکزي، ماموند، سالارزي، وردګ، سليمان خېل، وتمانخېل ځاځي، منګل، ځدراڼ، بنګښ، دوړ، اندړ خروټي، ناصر تره کي، توري احمدزي، توخي، هوتک ځيني نور واړه قامونه چې زما په تخمين په افغانستان او پښتونستان کې له سلونه زيات نومونه لري هغه اوس پرېږدم او يوازې د دغو ذکر شوو قامونو په باب وايم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه هرقام دتعداد او نفوسو په لحاظ په زرګونو او لکونو کورونه لري او په ډېرو څانګو او ښاخونو وېشل کېږي او ډېرې پښې ترېنه بېلې شوې دي. اپرېدي چې مادلته يو قام وګاڼه هغوي څانونه ډېرقامونه ګڼي چې (زخه خېل، قمبرخېل، کوکي، اکاخېل، ملک دين خېل) يې بولي شينواري پرڅو وړو قامونو وېشل شوي دي لکه منديزي، سه پای، سنسګوخېل، علي شېرخېل، احمدخېل، حسن خېل، لياس خېل، رحيمدخېل، او داسې نور...

همدغه شان مومند او نور قامونه درواخله چې هريو ډېرې څانګې او ډېرښاخونه لري او هرهر ځای پراته دي دغه ټول لوی او واړه قامونه چې په افغانستان او پښتونستان کې له هرات، ميمنې او بدخشان نه نيولي ترکشمير، سند او بلوچستان پورې په غرونو ډاګونو، ښارونو، درو او ناوونو کې مېشت دي او پنځلس شپاړس ميلونه نفوس ترې جوړېږي ټول د پښتون په نامه يادېږي او دا نوم دومره لوی او دروند نوم دی چې پرتويې له امونه تراباسينده پر ډېره لويه او پراخه ځمکه پروت دی. سره له دغه عظمت او لويوالي که څوک پښتون ديوملت نوم نه ګڼي او قوم يې بولي نو غره ته به غوندۍ وايي او وطن ته به کلی، سره له دې خبرې چې پښتون قام د اباسينداو امو له سيمې څخه دباندې هم تيت، تيت پروت دی.

پښتانه بايد په دې پوه شي چې پښتون له قام او قبيلې نه ډېرلوی او ډېرستر دی دا نوم دومره وړو کی او کوچنی نه دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه چې ځينو ګومان کړی دی او په ډېر محدود نظريې ورته کتلي دي.

د پښتنو په نظر کې غلجي او دوراني هم هغه نومونه دي چې هريوه ډېرلوی لوی قامونه په غېږ کې نيولي دي او لمن يې دقام له لمنې نه ډېره پراخه ده نو پښتون خوپه هېڅ شان دومره نشي وړوکی کېدای چې زموږ دملک په اصطلاح څوک ورته قام ووايي او دځينو وړو قامونو په قطار کې يې راولي هغه څوک چې قام او ملت په يوه معني اخلي هغه پښتون يو قام ګڼلی شي، مګر په هغه بل حساب داخبره هېڅکله دمنلو نه ده چې ډېرلوی سړی دکوچني په ورښي او زړوکي کې تاو کړای شي او د ماشوم په ځانګو کې يې څملوي، پښتون هغه څوک دی چې په يوه مملکت کې هم نه دی ځای شوی او دوه مملکتونه: افغانستان او پښتونستان پرې ډک دی، نو که دغومره مختلف او متعدد قامونه ملت ونه ګڼو او پښتون دملت نوم ونه بولو ډېرې لويې هستۍ ته په کم نظرګورو او لويه ګناه کوو.

افغان او پښتون هغه دوه لفظونه دي چې د معنی سراو بر-دېخوا، هغه خوايي لکه ديوې تلې دوه پلې يو برابر دي او هېڅ زيات وکم پکې نشته.

هماغه شان چې افغان دقام نوم نه دی دملت نوم دی د پښتون اطلاق هم پريوه ملت باندې کېږي او دا دوه لغتونه يو دبل ترجمه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتانه باید له خېل، اوزي، له قام، او قبیلې نه پورته یوه لویه هستي، یعنې پښتون وپېژني او لکه د مرغۍ بچي په هګۍ یا ځاله کې ایسار پاته نشي. ځان ته په کم نظرونه ګوري او ځان وړو کی ونه ګڼي موږ دامنو چې بارکزي یا احمدزي همدارنګه سلیمانخېل یاتره کي لکه هزاره، ازبک، ترکمن، ایماق، نورستاني اونور د دې وطن لوی لوی قامونه دي او هریو دافغان ملت په تشکیل کې ستره برخه لري، مګر پښتون ددغه ملت له دغسې اجزاو او اعضاو څخه نه دی، بلکې د دغه ملت یو بل نوم دی چې له افغان سره مترادف ګڼل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه

محمد اسمعیل یون د حاجي محمدخان زوی پر ۱۳۴۲ل کال، د لغمان ولایت د الینګار ولسوالۍ دنیازیو په یوې روښنفکرې کورنۍ کې زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې د الینګار ولسوالۍ د سلینګار په لومړنۍ ښوونځي کې سرته رسولې دي، تر هغه وروسته کابل ته راغی او په خوشال خان لېسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۲ل کال له نوموړې لېسې څخه په دویم نومره بریالی او پر ۱۳۶۷ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې محصل شو. پر ۱۳۷۰ل کال له نوموړې څانګې څخه اول نومره بریالی او پر همدې کال بېرته دپښتو څانګې د کدر غړی شو. پر ۱۳۸۵ل کال په نوموړې څانګه کې د ماسترۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بریالي ډول دا دوره پای ته ورسوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ ل کال څخه بیا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د ((پوهندوی)) علمي پوړۍ ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د ((کابل پوهنتون))، ((هیلې)) او ((شمشاد))مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې ((معارف)) مجلې کتونکی غړی هم و. همدا رنګه د یو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ل کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لویې جرګې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، ددې جرګې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرګې غړی، بیا د جرګې د غړو له خوا د بېړنۍ لويې جرګې دلومړي منشي په توګه انتخاب شو. استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسه خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد دښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرګې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا ددې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرګې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له خوا ترسره شول.استاد یون د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه کې د نومورې جرګې د دارالانشا د غړي په توګه خپل فعال رول ادا کړ. ټاکل شوې وه، استاد یون په ختیزو ولایتونو کې د افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جمهوري رياست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په کابل کې د لويو جنګسالارانو او ځينو تنظيمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زيات فشار له امله له کاره ګوښه شو. ملګرو ملتونو (UNAMA) استاد يون ته وړانديز وکړ، چې په کابل کې به تر دې لوړه دنده دروسپارو، خو استاد يون ونه منله او خپلې استادۍ ته يې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته يې د ځينو ملګرو په زيات ټينګار او غوښتنه، د جمهوري رياست د ملي امنيت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د رياست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادۍ سربېره لا تر اوسه دا دنده پر مخ وړي. استاد يون پر ۱۳۸۵ ل کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده يې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد يون د خپلواک ليکوال په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ شمېر فرهنګي او ټولنيز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي، راديويي او ټلويزيوني مرکو کې يې د و اقعيتونو او حقايقو د څرګندبيان له امله د خلکو په زړونو کې ځای نيولی دی. که څه هم ډېر خلک د يون ليکنې، مرکې او نظريات خوښوي، خو يو شمېر داسې خلک هم شته، چې د يون سرسختي مخالفين دي. د هغه ملي او ګټورو نظرياتو ته هم غلط رنګ او تعبير ورکوي، دا ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشخاص، چې اکثره يې زورواکي او د سياسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د استاد يون نظريات خپلو شخصي او تنظيمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه يې په ټينګه مخالفت کوي. زه د دې شاهد يم، هر کله چې يون کومه ليکنه او مرکه کړې، نو دده پر ورانديې يې مثبت او منفي غبرګونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرګونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سياسي بهير کې يې ډېرې نامشروع ګټې ترلاسه کړي او ځانونه يې مطرح کړي دي.

مثبت غبرګونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد يون په دغسې سختو اغزنو او تنګو شرايطو کې بيا هم خپل فرهنګي، سياسي او ټولنيز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنګي کار، چې تاسو يې اوس په مسلسل ډول ګورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېر يو نيم کال راهيسې پرې په منظم ډول کار شوی، اوډل شوي او دادی ستاسو مخې ته اېښودل کېږي، په داسې يو دولتي دفتر کې چې بوختياوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنګي کار سرته رسول اسانه کار نه دی.استاد يون پر خپلو فرهنګي کارونو سربېره د ګڼو فرهنګي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توګه هم خپل فرهنګي رول ادا کړی، په پېښور کې يې د دوو المان مېشتو فرهنګي ټولنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دافغانستان دکلتوري ودې ټولنې) او (د پښتني فرهنګ د ودې پراختیا ټولنې) د همکار په توګه د بېلابېلو لیکوالو په لسګونو اثار، ایډیټ او چاپ کړي دي. دغه راز یې په سلګونو کورنیو مشاعرو، ادبي غونډو او سیمینارونو کې ونډه اخیستې ده، خپله یې هم په لسګونو مشاعرې،سیمینارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پر دې، په یو زیات شمېر، ملي او نړیوالو کنفرانسونو کې یې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړې ده. دلته به یې د اثارو یادونه وکړو:

اثار

الف- پنځونې

کتاب نوم	څرنګوالی	چاپکال
• مټکور	لومړۍ شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• په اورونو کې سندرې	دویمه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷

ب- راټولونې

• هیلې	ګډه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• نیمګړي ارمانونه	د حیران شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د لوونو فصل	ګډه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د نازو انا یاد	د سیمینار د لیکنو ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د استاد الفت نثري کلیات	داستاد الفت نثرونه	درېیم ۱۳۸۷
• سیندونه هم مري	د اسحق ننګیال شعري منتخبات	دویم ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- ژباړنې

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه
  د پوهنوال روستارتره کي اثر دويم ۱۳۸۷
- .د افغانستان فرهنګي ميراثونو ته يوه کتنه
  د نينسي دوپرې اثر دويم ۱۳۸۷
- په افغانستان کې د جګړې جنايتکارانو محاکمه
  د پوهنوال روستار تره کی اثر دويم ۱۳۸۷

د- يونليکنې

- د اماراتو سفر د اماراتو يونليک دويم ۱۳۸۷
- که يون دی يون دی د اروپا يونليک لومړی ۱۳۸۷
- دپښتنو ګون ترځنډو د امريکا يونليک لومړی ۱۳۸۷

هـ- څېړنې او شننې

- د محمد ګل خان مومند اند و ژوند ته يوه لنډه کتنه دويم ۱۳۸۷
- استاد زيار د پښتني فرهنګ يو ځلاند ستوری دويم ۱۳۸۷
- د کابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي پښتو کتابښود دويم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنګ ته اوښتي زيانونه دويم ۱۳۸۷
- د پښتو شعر هندسي جوړښت شپږم ۱۳۸۷
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دويم ۱۳۸۷
- ساينسي پرمختياوې دويم ۱۳۸۷
- بېړنۍ لويه جرګه ولسواکي او زورواکي دويم ۱۳۸۷
- انديال خوشال لومړی ۱۳۸۷
- هيله د خپلو سريزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
- کلتوري يون لومړی ۱۳۸۷
- فرهنګي فقر لومړی ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ایډیال لومړی ۱۳۸۷
- د کتابونو په وړمو کې لومړی ۱۳۸۷
- افغانستان په سیاسي کړلیچ کې لومړی ۱۳۸۷
- پښتو لیکني سمون لومړی ۱۳۸۷
- اوسنی رسنۍ لومړی ۱۳۸۷
- که نړیوال ماته وخوري؟ لومړی ۱۳۸۷

خدای (ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم تاند لري، الله(ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په فرهنګي کارو زیار کې ورته د نور زغم او اوسیلې هیله لرم.

په درناوي

وفاالرحمن وفا

کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

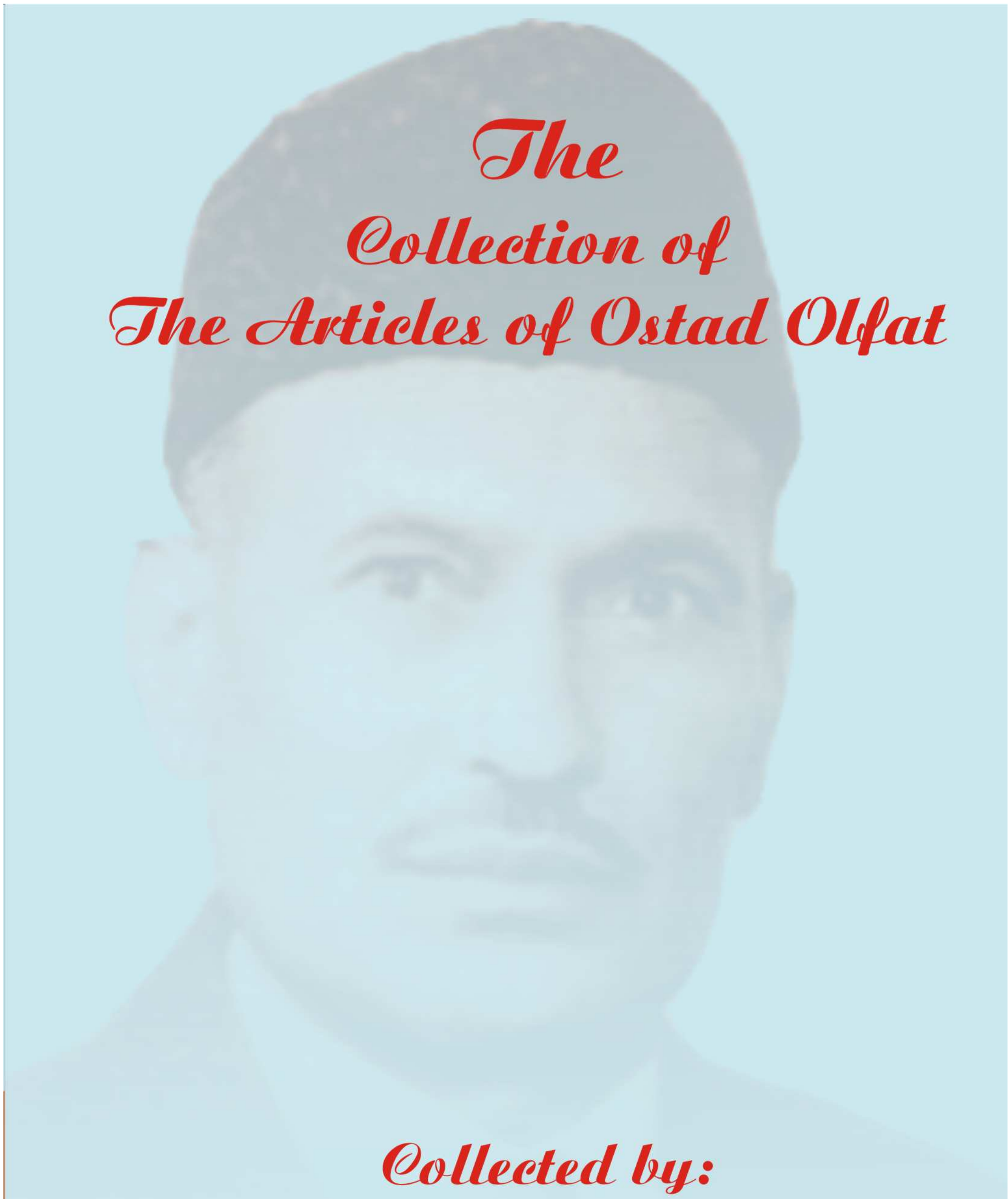

The
Collection of
The Articles of Ostad Olfat

Collected by:
M. Ismael Yoon

ISBN 978-9936-500-05-1

د خپرونو لړ: (٦)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library